HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Patauino Gymnasio Praxim admirabili cum laude publicè professi.

TRACTATVS

DE FOETVS FORMATIONE.
DE PVLSIBVS.
EXPOSITIO in Primum librum Aphorismorum Hippoc.
DE ARTE COLLEGIANDI, &
DE MODO INTERROGANDI AEGROS.

CVM PRIVILEGIIS.



VENETIIS, M. D. XCIX.

Apud Hæredes Melchioris Sessæ.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

DE FOETVS FORMATIONE.

SVMMA sanè cum sit tùm difficultas, tùm vtilitas in doctrina de Formatione fœtus, vt colligitur ex Galeno cap. 4. de fœtuum formatione: vt sermo hic per se non Philosophis tantum, verumetiam Medicis perquam sit vtilis: Decreui propterea & breuiter, & non citra diligentiam negotium hoc aggredi. In primis igitur quo ad Nomen scire oportet nos versari circa formationem fœtus humani, & fœtus humani perfecti. Qui profectò Fœtus ita acceptus hunc in modum potest definiri. VT FOETVS HVMANVS sit homo tunicis obuolutus, ex semine, & sanguine genitus ab homine, gratia conseruationis speciei humanæ.

Vtilitas.

Nomen.

Fœtus humani definitio.

Hanc definitionem modo explicamus: dictum quippe fuit, esse hominem ad differentiam fœtus brutorum: Quoniam, vt diximus, institutum nostrum est loqui de fœtu humano: dictum quinetiam fuit, tunicis obuolutum, ad differentiam hominis extra vterum. Vnde hoc loco pauca quædam circa tunicas sunt à nobis proponenda. Sciendum igitur cum Galeno: Primum quidem nos ex tunicis debere colligere materiam, ex qua: secundo compositionem: tertio vtilitatem. Quo ad materiam, ex qua: cum tres sint tunicæ. Primum agemus de inuolucro, de tunica minus vicina, & proinde de Chorio, seu Secundina. Quo igitur ad materiam, ex qua cum Galeno 15. de vsu part. cap. 4. & 5. Chorium est membrum compositum ex membrana, & vasis. Substantia membranea, & vasa, sunt materia ex qua: lib. de dissect. vuluæ cap. vlt. dicebat Galenus: Chorion multarum venarum, & arteriarum contextum quendam esse, & interualla membranis obducta habere. & lib. de formatione fœtuum cap. 2. Chorion vasa obtinere satis etiam angusta: quibus vasis iungitur cum extremitatibus vasorum vteri, seu corporis matricis. vt Chorij, siue Secundinæ vasa desinant in duas venas, & duas arterias: & ad fœtus vmbelicum perducantur: ac præterea obtineat Chorion pro vasorum robore substantiam etiam glandulosam. Cognouistis porrò in sermone de partibus similaribus, glandulas esse genitas ad custodiam vasorum. Quo verò ad Chorij compositionem 15. de vsu part. 5. Chorion ita est compositum; vt sit tenue instar telarum aranearum: Nam si crassius fuisset hoc inuolucrum, ponderosum extitisset. Secundo formatum est satis angustũ, & hinc etiã factum est, vt in partu ob tenuitatem facilè rumpatur: si enim crassum fuisset; non ita facilè potuisset frangi: & tunc partus maiori fieret cum difficultate. Cæterum chorion sicuti tenue fuit formatum: ita duplicatum fuit effectum, vt vasa susciperet. vt cum sit duplicatum propterea crassum appareat; neque tamen ita vere sit. Quo ad positionem Chorij, 15. de vsu part. 4. dicebat Galenus. Chorij hanc esse positionem, vt fœtum in orbem circundet, dolium circulorum ambientium instar. Cingit autem chorion fœtum non vndequaque; sed solum à cartilagine mucronata ossis pectoris ad elatissimam ossis ilij sedem. Secundum vero externam eius superficiem, 15. de vsu part. 4. & lib. de dissect. vul. cap. 10. Subijcitur Chorion vteri partibus;

Tunicę fœtum obuoluentes.

Secundina ex qua materia cõponatur.

Connexus.

Tenuitas.

Angustia.

Numerus.

Positio.

Superficies.

ad quas pertinent vasorum orificia: vnde menstruæ erumpunt purgationes. Et vnde etiam est origo vasorum vteri, & vocant Acetabula: de quibus, cum magis pertineant ad vterum, quam ad fętum, loquemur in Anatomia vteri, non in præsentia. Quo ad Chorij superficiem internam: Chorion secundum hanc superficiem pertinaciter adhæret secundo inuolucro, seu secundæ tunicæ; de qua suo loco. Quo ad vsum Chorij: custodit & vterum, & fętum. Quo ad vterum dicebat Galenus lib. de vsu part. cit. Chorion matricem oblinire, vt matrix ab excrementis fętus non lædatur. Quo verò ad custodiam fętus loco cit. atque lib. de format. fęt. cap. 2. Chorion continere genituram per suam substantiam membranosam; per vasa vero matrici fętum alligare. & per vasa quinetiam sanguinem fętui impertiri. Hęc de Chorio. Quòd verò attinet ad aliud inuolucrum, quod vocant Allantoidem, seu tunicam intestinalem, breuiter sciendum ex Galeno primo de sem. cap. 7. & 10. & lib. de vtul. dissect. cap. vlt. 15. de vsu part. 5. Allantoidem componi ex membrana, & uasis acceptis à Chorio. Sciendum præterea hanc membranam esse tenuem, angustam; sed longam, & versus uesicam fętus perforatam; atque Amnio incumbere, alteri scilicet tertio inuolucro: & ea denique parte oriri, qua urinaculum est dilatatum; de quo urinaculo suo loco. Vt per medium urinaculum iungatur hoc inuolucrum uesicæ fętus. Præterea tunica hæc obducit fętum secundum caput, nates, & pedes, ad differentiam primi inuolucri obducit totum fętum, & secundum superficiem internam connascitur Amnio solo uasorum umbelicalium interuentu, non secundum alias partes: & secundum superficiem externam Chorio connascitur, & uterum coniungit, ut appendatur utrique uteri Cornu. Huius Allantoides usus est causa seminis, causa Chorij, & causa excrementi serosi. Causa seminis, Nam Allantois primis diebus totum semen ambit. Causa Chorij, prout Chorij generatio adiuuatur. Causa excrementi, prout hæc tunica suscipit excrementum serosum.

Vtilitas. *Allantois, & eius compositio.* *Tenuitas. Angustia. Lōgitudo.* *Connexus.* *Vsus.*

Quo vero ad Amnion, ad tertiam scilicet tunicam, quam etiam uocant Amiculum cum Galeno locis citatis, huius substantia est membranosa, uasis implicata instar Allantoides, & similis formæ, sed densior existit: cum hac tamen densitate adest tenuitas, vt uoluit Galenus libro de uuluæ dissect. capite ultimo, & amplior euadit iam proposita: Nam copiosius continet excrementum; & secundum superficiem externam unitur Allantoidi; secundum internam toti fœtui. Vt inter fœtum, & Amnion sit sudor. Huius tunicæ utilitas est; ut detineat fœtus excrementa. Et propterea dicebat Galenus primo de sympt. causis septimo, fœtus excrementa in duplici reponi tunica; idest in Allantoide, & Amnio. Dum uero detinet sudorem est in causa; ut fœtus ueluti innatet, & innatando non ita grauis vtero euadat: atque partus tempore id etiam fieri: vt facilius per collum matricis egrediatur: Matricis etenim Ceruix sudoris beneficio magis lubrica redditur. Sed fortasse quis dubitabit: Quoniam nos tres proposuimus membranas: At Galenus 15. de vsu partium quinto, quatuor proponere videtur. Dicendum tres esse tantum tunicas; sed si chorion accipiatur, vt duplicatum: possunt connumerari quatuor. Et ita est intelligendus Galenus quando quatuor proponit. Præterea dubitatio est: quādoquidem cum Vesalio datur quartum inuolucrum; quod voluit ipse genitum esse e lutosa substantia; quæ tamen sit hæc substantia non dicit Vesalius: vocant hoc inuolucrum indusium fœtus; Et in masculo dicitur galea, in fœmina appellant vittam. Non debemus, quæ ad sensum apparent negare: dubio procul hoc inuolucrum adest in omni fœtu: quandoque in partu conspicitur, quandoque non: prout egreditur vna cum secundina: & absque dubio datur. sed pro defensione Galeni aduertendum est: Galenum proponere membranas, quæ fiunt ante generationem fœtus; de his enim loquitur: & sunt tantum tres, quæ generantur antequam producatur fœtus. Hoc inuolucrum quartum procedit à fœtu, quando fœtus est genitus. Et oportet scire ex quo generetur. dicitur quidem generari ex crasso excremento tertiæ coctionis fœtus: & proinde post fœtus generationem. Sed quando fœtus nutritur in tertia coctione, producitur excrementum crassum; quod possumus cum Vesalio vocare substantiam lutosam: ita vt hoc excrementum degeneret in inuolucrum cutis fœtus: nec sine vtilitate; vt scilicet cutis fœtus à sudore non lædatur: læderetur enim absque dubio sine hoc. Hæc igitur quo ad inuolucra. Reliquas particulas maiori cum diligentia explicare oportet. Dictum fuit, fœtum humanum generari ex semine, & sanguine: Quare ne fiat confusio, primo loco de semine: secundo de sanguine dicendum.

Amnios, ex qua constet materia. *Densitas. Tenuitas.* *Magnitudo Connexus.* *Vsus.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Dubitatio.* *Solutio.* *Quarti inuolucri, à Vesalio inuēti, vsus.*

Quo ad semen, (ne decipiamini,) loquemur de semine eiaculato & distinctè: quia primum loquemur de semine maris. secundo de semine fœminæ. Quò ad semen maris, per hoc intelligimus, non quodlibet semen, sed fœcundum, quod ex Galeno in comm. aduers. Lycum, cap. 7. constat ex serosa humiditate, & spiritu. Ex hac duplici substantia humore scilicet, & spiritu 14. de vsu part. tertio, mixtum est. Cæterum seminis portio humorosa cum eodem Galeno primo de tuenda, cap. 2. plus obtinet & ignis & aeris, ad differentiam sanguinis; quippe qui minus igneus est, minus aereus semine. Quod dixi, vt intelligamus naturam seminis, & quomodo differat à sanguine. Quo igitur ad seminis portionem nihil aliud est, quàm spiritus vitalis. Dantur plures spiritus: sed in semine intelligimus tantum spiritum vitalem. Quod cognoscens Galenus 1. de sem. c. 5. & 14. de vsu part. 9. dicebat semen esse plenum spiritu, & proponēs spiritum, inquit, esse plenum spiritu vitali: vt propterea semen spumæ assimilari possit. Quare & Arist. 2. de generat. animal. 2. dicebat semen compositum esse ex spiritu, & aqua: vt ratione spiritus semen sit calidum, ratione aquæ humidum. Vt cum pateat quid per semen intelligere oporteat; & ex quibus, ex spiritu nempe & humore, componatur: necessarium est digredi circa originem & spiritus, & humoris. Quo ad portionem spiritalem, (vt suo loco demonstrabimus,) generatur spiritus vitalis in corde: (quamuis generatio vitalis spiritus non sit principalis cordis operatio, vt alibi dicemus;) ad rem igitur: Spiritus vitalis generatur in corde, & præsertim per arterias in totum corpus diffunditur: vt semen secundum spiritum procedat à toto corpore: quia spiritus vitalis à corde in totum impertitur. Et ideo Hippocr. 4. de morb. dicebat semen procedere ab omnibus viri, & fœminæ partibus: & lib. de genitura asserebat idem Hippocrat. secerni semen à solidis partibus, à mollibus partibus: à solidis, idest à spermaticis; à mollibus, scilicet à sanguineis, & carnosis: Et propterea secerni dicebat ab omni humido, idest à sanguine & arterioso, & venoso: quinimo (vt colligere licet ex quarto de morbis) ex omni humido: vt lib. de aer. aq. & loc. dixerit à sanis partibus fieri fœtum sanum; à morbosis morbosum. Cæterum oportet intelligere quomodo semen procedat à toto. Sapiens Hippocrates libro de genitura hoc explicans, inquit: genituram viri prouenire ab omni humido; vt quod secernitur sit robustissimum: Vt propterea vir in coitu reddatur imbecillis: significans his verbis semen prodire ab omni sanguine; vt portio, quæ secernitur,

Semen maris, ex qua materia. *Spiritus vitalis generatio.* *Semen à toto procedere.* *A sanis partibus fieri fœtum sanū, & è contra.* *Quomodo semen à toto decidat.*

secernitur, quamuis sit exigua sit tamen robustissima. Quare est spiritus vitalis, qui à toto procedit. Vnde subdit Hippocrates, Cum pudendum teritur, & homo mouetur humidum in corpore calescit, vt diffundatur, & à motu conquassetur,

Spumæ generatio.

ac spumescat. Sunt verba Hippocratis, vt cum spuma fiat ex humore, & spiritu concurrente vel calore, vel motu, vel vtroque: Sanguis habet rationem humoris; spiritus vitalis habet rationem vaporis: vt cum in coitu accedat calor, accedat motus, fit vt à sanguine spumescente ob propositas causas in coitu secernatur spiritus vitalis.

Not.

Sed notandum à sanguine non simpliciter secerni spiritum, vt in corde gignitur, sed vt sit vehiculum facultatis generatricis procedentis à qualibet parte: & potissimum à partibus principibus. Vnde cum Hippocrat. locis citatis.

Sectio venarū iuxta aures geniturā infœcūdam reddit.

Si iuxta aures venæ secentur genitura eiaculatur, sed infœcunda, Nam plurima genituræ pars procedit à capite in spinalem medullam, & per vasa pertinentia ad spinalem medulam perducitur in testes: at transitus, meatus ob cicatricem ait Hippocrat. est consolidatus. Comprobatum igitur sit cum Galeno & Hippocr. semen a toto procedere. Quam veritatem cognouit profectò & summus Philosophus Aristotel. qui 4. de Generat. Animal. 9. inquit; si semen non procederet ex omni parte animalis; similitudinis causa esset falsa. Euidenter igitur constat etiam Aristotel. eandem cum Hippocr. habuisse senteutiam.

Not.

Notandum vero hoc loco est; cum semen procedat à toto; quoniam à toto procedit vitalis spiritus; differentiam esse inter spiritum vitalem, vt procedit à corde, & vt procedit à toto. Nam vt procedit à toto, suscipit vim genitricem, quæ potest formare in fœtu partes similes parentibus: vt autem à corde procedit, suscipit vim genitricem, per quam potest generare omnes partes, non similes, sed omnes partes absolute. Quod cognoscens Hippocrat. lib. de genitura inquit, ex mutilatis parentibus generari integros filios:

Cur ex mutilatis generentur integri filij.

namque ait Hippocrat. parens mutilatus omnia habet, quæ habet corpus sanum, videlicet in virtute cordis, à quo primum omnia pendent: ex his colligendum, etiam Hippocrat. voluisse cor esse auctorem omnium, primumque agens: Vnde cum semen sit constitutum ex spiritu vitali, propterea dixit Philosophus secundo de Generat. Animal. cap. tertio, in semine esse calorem, siue spiritum: in quo spiritu est natura proportione correspondens elemento stellarum: scilicet coelo. Vt hic spiritus sit in causa (inquit Aristoteles,) vt fecunda sint semina: vt hic spiritus nec sit ignis, nec à prædominio igneus: Quoniam non conseruaret ad similitudinem cęli, sed potius combureret. Vt cum hic spiritus in semine existens, sit genitus ex sanguine. Quia hoc negari non potest: (demonstrauimus enim hoc in sermone de spiritibus:) & proinde sit genitus ex quatuor elementis, dominatur in eo aer, non ignis. Et propterea, (vt voluit Aristotel.) non est à prædominio igneus, sed aereus potius. Hæc dicta sint de portione spiritali seminis.

Humorosa seminis portio.

Quo ad portionem humorosam oportet etiam circa huius originem versari: Sciendum itaque huius generationem bifariam posse perpendi: primo modo vt pateat, ex qua materia portio hæc humorosa gignatur: secundo à quo Agente seminis formam suscipiat.

Materia, ex qua.

Quo ad primum dicebat Galenus primo de sem. 12. & secundo de sem. quarto, semen generari ex sanguine; vt dixerit quinetiam Philosophus primo de Generatio. Animalium 18. semen esse excrementum vtile vltimi alimenti: hoc est alimenti sanguinei; quod alimentum sanguineum est vltimum, quod in membra distribuitur: vt secundum hanc rationem procedat à toto: quia & à toto procedit sanguis.

Agens.

Semen in testib. vltimā consequi perfectionem.

Quo vero ad secundum si capiatur semen ratione causæ perficientis, (vt proprio loco demonstrabitur,) perficitur in testibus, & hoc supponendum etiam cum Aristotele (dicant alij quicquid velint) perfici videlicet in testibus: vt Galenus primo de sem. penulti. dixerit, dum facultas testium viget, totum corpus mutari. vt cum opus sit insigni calore, cum eodem Galeno secundo de tuenda, secundo, perficiente semen: coitus pertineat ad ætatem florentem, in qua scilicet viget calor. Nam vt dicit Galenus 14. de vs. part. 4. in præcedentibus ætatibus, quæ florentem nempe præcedunt, corpus nimis augetur, vnde deficit materia: in ætate subsequenti verò calor est debilis, vt non possit semen admodum fęcundum generare.

Veneris tempus.

Iubebat propterea Plato in Dialogo de Republ. optimum esse, vt vir Venere vtatur ab ann. 30. vsque ad 55. Mulier autem à 20. vsque ad 40. vt mirandum non sit in præsentia, (cum hæc lex haudquaquam seruetur,) fętus imbecillos gigni. Addebat Aristot. 5. de Histor. Animal. 14. Semen incipere generari circa 14. annum: sed prolificum produci circa 21. & eodem quinto de histor. Animal. 14. dicebat masculum generare vsque ad 70. fęminam vsque ad 50. sed raro. vt plurimum mas gignat vsque ad 65. fęmina autem vsque ad 45. sed quandoque in natura monstra occurrunt; vt mares vltra hanc ætatem etiam gignant: sed hęc sunt monstra: & qui est cordis scrutator hoc scit: fęminæ decipiuntur. Et aduertendum Platonem ita esse intelligendum; vt in Dialogo de Republ. respiciat ad generationem filiorum robustorum; Aristot. magis communiter est loquutus: quod admonuisse volui: vt cognoscamus, non esse inter hos discensionem. Cæterum semen ita acceptum à toto non procedit, vt scilicet habet vltimam perfectionem in testibus: & propterea Aristot. respiciens ad semen ita acceptum dicebat primo de Generatio. Animal. 18. Non sit generatio, quia semen à toto procedat: quia non potest à toto procedere, si hunc in modum accipiatur. Hæc dicta sint de origine seminis. Quare loquamur de seminis potentia: Et distincte progredientes dicamus primo de facultate portionis spiritalis; deinde vero portionis humorosæ.

Seminis vis

Quo ad portionem spiritalem cum Galeno primo de tuend. secundo, differentia est inter semen, & sanguinem: Nam semen habet rationem opificis, agentisve: Sanguis autem rationem materię opifici obedientis. Vnde ita est intelligendus Galenus; vt loquatur de semine fęcundo eiaculato in vterum, quod potissimum est opifex; est agens per spiritum. Vnde 14. de vsu part. 3. dicebat Galenus cum semen est mixtum ex humore, & spiritu: spiritum esse motus principium. Et propterea primo de sem. octauo, dicebat in semine esse spiritum, qui est animalis principium, per se mobile: vt non instar vaporis dissoluatur, sed in profundum subeat, & se ipsum conseruet; vt, dicant alij quicquid velint, etiam Philosophus secundo de Generat. Animal. 3. dixerit semen esse fęcundum propter spiritum, qui in semine continetur;

Semen fęcū dū propter spiritum.

Sed quomodo semen fęcundum est propter spiritum? inquit, loco citato, causam esse: Nam in spiritu est facultas proportione respōdens elemento stellarum. Vt sicuti cęlum gignit; ita in spiritu vis est prolifica, vt, cum Aristotel. non egrediatur: hinc cognoscere liceat, nugatum fuisse Galenum dum aduersatur Aristoteli, quamuis & ipse habuerit hanc sententiam. Et ideo dicebat Philosophus 2. de Generat. Animal. quarto. Semen euadere simile coagulo. Vt sicuti coagulum est lac, continens calorem vitalem: ita semen per spiritum, scilicet vitalem membra, & reliquas partes vnire potest, & constituere; generare scilicet per spiritum. Vt spiritus vitalis

Spiritus vitalis præcipuum organum facultatis generatricis.

sit generationis præcipuum organum, præcipuum auctorem facultatis generantis ante generationem calidi innati. Et post generationem calidi innati spiritus vitalis est quidem organum facultatis generantis, sed insimul cum calido innato. Et hoc pro nunc supponendum, quoniam suo loco demonstrabimus.

Not.

Vnde notandum spiritum vitalem vna cum semine eiaculatum, conseruari beneficio spiritus vitalis fęminæ, vt a fęmina in coitu eiaculatur; Et tempore gestationis vteri à corde matris spiritus vitalis suppeditatur, quo deinde spiritus vitalis ipsius fętus, non semper, sed postquam cor in fœtu formatum est, conseruatur.

Vis humorosę portionis seminis.

Quo vero ad vim portionis humorosæ seminis, scilicet maris, quia de hoc loquimur; sciendum concurrere, vt efficiens, nec non vt subiectum facultatis generatricis, & tertio vt causa materialis, ex qua aliquid generatur. Quæ tria vt intelligantur; oportet probare semen viri eiaculatum in vterum non egredi etiam secundum Aristotelem, quia in hoc est difficultas: vt immerito Aristoteles redarguatur a Galeno;

Malè redargui Aristotelem à Galeno.

Dixit namque Philosophus septimo de Histor. Animal. 7. Semen maris in vterum eiaculatũ in vtero insinuari, & contineri; & contentum membranis obduci. Nescio ego, quomodo egreditur, si obducitur membranis? quare detinetur cum Aristotele; & propterea idem Aristotel. secundo de Generatione Animalium 4. dicebat vteri partes purissimum semen continere: quare non egreditur cum Aristotele; & præterea septimo de Historia Animalium tertio, idem Philosophus asserebat fœminam non concipere, si semen effluat; & addit: vt si in septima die intus permaneat, certissimum esse inditium, factam esse seminis conceptionem. Quare euidentissime patet, iuxta Aristotelis doctrinam, semen detineri.

Dubitatio.

Sed dubitatio est; Nam Philosophus secundo de Generatione Animalium 4. dicebat semen instar coaguli similes partes vnire; vt coctis, vnitisque partibus, corpulentia humoris discernatur, egrediatur scilicet seminis corpulentia, portio nempe humorosa.

Solutio.

Dicendum recte audiendum esse Aristotelem; Non enim intelligit ipse semen secerni, hoc est vterum egredi; nequaquam: sed corpulentum humorem, idest portionem crassiorem extra partes intimas, & vnitas collocari; vt videlicet degeneret in membranam: & hoc est verum, portionem scilicet illam crassiorem secerni à tenuioribus, ab intimioribus, sed propterea non egredi, sed degenerare in membranam obuoluentem fœtum. Vnde dum inquit Philosophus, corpus humoris externi, subdit parte terrena, idest crassa siccescente, circumobduci membrana. Quid clarius? degenerat igitur in membranam, non egreditur: hæc ergo est simplex separatio.

Obiectio.

Sed dicet quis fortasse cum Galeno primo de sem. tertio. Galenum dixisse sententiam fuisse Aristotelis genituram esse separabilem? Si igitur genitura est separabilis, quomodo possumus tueri partes Aristotelis? & præsertim quia Galenus Aristoteli ascribit, vt dixerit partem humorosam cum sit aqueę naturæ, dissolui, & in flatum dissipari. Ecce semen dissoluitur, ergo non remanet. nolo proponere rationes Galeni aduersus Aristotelem, quia hoc esset tempus conterere. & facile quilibet cognoscet, proposita à nobis veritate, haud difficile esse rationibus Galeni satisfacere: vt Galenus noluerit Philosophum intelligere.

Responsio pro Philosopho ad obiecta pro Galeno adducta.

Dicendum igitur Aristotelem voluisse secundo de Generatione Animalium tertio. Semen maris in vtero detineri. Vnde dum addit semen in spiritum difflari; nihil aliud significat; quam generationem calidi innati, non autem flatus, vt somniare visus est Galenus; Cæterum, vt hæc magni momenti veritas pateat; scire oportet Galenum primo de sem. tertio, proponere verba formalia Aristotelis 2. de Generat. Animal. 3. quod caput recte à nobis intelligendum est: & dicam ego quid sentiam: Quærit ibi Philosophus si ex semine non constituitur conceptus: si semen eiaculatum non est materia, ex qua fit conceptus: Quonam vertitur corpulentia seminis? quo vertitur? (quando semen sua facultate agat;) Significauit profecto Aristoteles semen eiaculatum non esse partem constituendi conceptus. vt scire oporteat, quo nam vertatur: vt sit absurdum in nihil resolui. Oportet videre in quod resoluatur. Philosophus igitur post multa, (quæ breuitatis causa, ommissa faciam:) descendens ad resolutionem quæsiti, determinat semen eiaculatum, à corpore, siue à fętu constituendo, partim esse separabile, partim inseparabile; Hæc fuit Aristotelis resolutio; vt propterea indigeat explicatione. Hæc itaque vt intelligatur & facile, & breuiter: sciendum est cum semen (vt iam dictum est) obtineat spiritum & humorem, intelligere oportet: quonam modo se habeat semen in vtrumque. Quo ad spiritum Aristoteles vocat calorem, & spiritum qui est sedes cuiuslibet virtutis, vt merito sit diuinioris virtutis, quàm sint elementa. At pro statu animarum est differentia. vt verbi gratia, in homine spiritus vitalis est perfectior, quàm in brutis: vbique autem & in homine, & in brutis est perfectior elementis cum ipsomet Philosopho. vt semen secundum partem spiritalem sit animatum.

Dubitatio.

Verum dubitatur; nam (vt nouimus) inquit Philosophus animam esse actum corporis physici organici, & cæt. At semen (vt patet) non est organicum;

Solutio.

Pro veritate dicendum semen non esse organicum, (quia non licet fugere,) patet enim non esse organicum: sed sciendum Aristotelem definiuisse animam, vt est forma corporis animati, vt corpus animatum potest operari.

Quõ intelligenda animę definitio ab Aristotele tradita.

vt verbi gratia equus est animatus, quia potest currere; Et ob id omnia munia, quæ ad equum pertinent, efficere. At equi semen potest tantum ex materia determinata fœtum equinum facere, non potest currere; non potest equi obire operationes. Et ideo cum Aristoteles in communi animæ definitionem tradiderit; ita tamen, vt competat omni animato; quod potest operationes illius animati corporis exercere; sicuti est equus, & alia animata corpora; quia proculdubio sunt organica: propterea dixit Philosophus animam esse actum corporis organici potentia vitam habentis; quod potest obire operationes spectantes ad corpus organicum. Vt ideo, cum non secundum hanc legem semen sit animatum: id etiam sequatur; vt quamuis semen animatum statuatur, non esse tamen subiectum morbi, vel sanitatis; quia non potest, nec debet obire operationes pertinentes ad corpus organicum.

Semen non esse subiectũ sanitatis, vel morbi.

Semen quõ sedes facultatis generatricis. & quõ separabile à fœtu.

Ad rem igitur semen secundum spiritum, est sedes facultatis generatricis: & cum Aristotelè secundo de Generatione Animalium tertio, est separabile; secundum spiritum à fœtu, qui debet fabricari; Nam vis generatrix tributa à patre semini post fœtum formatum, separatur, dissoluitur; Patet igitur quemadmodum secundum Aristotelem semen est partim separabile, hoc est ratione partis spiritalis.

Quõ inseparabile.

Quo vero ad semen secundum partem humorosam; quam partem loco cit. Aristot. vocat corpus genituræ; hoc est partem materialem; secundum hanc partem, (vt inquit Philosophus,) est inseparabile à fœtu qui fabricari debet. At cum semẽ ita acceptum, nempe secundum partem humorosam sit inseparabile: nec tamen sit pars fœtus; quo vertitur hoc corpus? respondet Aristoteles inquiens dissolui, & in spiritum euanescere; non est intelligendus Aristoteles, vt fingebat Galenus; quia & ipse cognouit hanc veritatem: non itaq; credamus, voluisse Aristotelem euanescere; vt prorsus dissipetur: Nam si euanesceret,

quomodo esset inseparabile; dicit enim Philosophus inseparabile. Sano igitur modo intelligere oportet Philosophum: Significauit enim semen secundum partem humorosam verti in calidum innatum: Et suo loco, hoc est in doctrina de partibus similaribus docuimus, hæc esse synonyma calidum innatum, & spiritum innatum. Vt cum semen secundum corpus vertatur in spiritum innatum fiat, vt euanescat ab oculis nostris: quoniam semen, vt corpulentum, ac humorosum oculis conspicere possumus; dum verò est conuersum in calidum innatum, non possumus. Et ideo rectè dixit Philosophus ita mutari, vt euanescat. Cæterum dum semen est mutatum in spiritum innatum: hic spiritus est inseparabile à corpore generando; perducitur vsque ad mortem hominis. Nam hoc calidum innatum est nexus animæ cum corpore; quare inseparabile: sed non est pars constituti corporis; vt optimè dixit Philosophus; vt etiam statuitur de succo, à quo lac coagulatur. Cum igitur hactenus pateat virile semen in vtero detineri; non resolui, non dissipari, sicuti ascribebat Aristoteli Galenus, explicare iam oportet; quomodo concurrat. Primum igitur sciendum concurrere, vt efficiens: Nunc loquimur de semine virili; Et propterea dicebat Aristoteles 2. de part. Animal. 7. Semen esse generationis nostræ principium; vt insuper dixerit primo de Generatio. Animal. 2. Marem esse animal, quod in alio gignit; Vnde asserebat etiam primo de Generatio. Animal. 18. Semen vim habere generandi, & esse primam causam. Et iure Philosophus virile semen primam causam effectricem statuit ad differentiam seminis fœminæ, (de quo suo loco:) Et propterea non recedens à Philosopho Galenus primo de sem. 6. dicebat, Semen attrahere, retinere, concoquere, expellere; rationabiliter icicirco affirmabat Plato in Thimeo semen esse animatum. Et notandum cum semen sit principium effectiuum, & secundum spiritum, & secundum humorem: Spiritum concurrere vt quo; humorem autem vt quod; sed secundum partem puriorem humoralem; Nam pars humorosa impurior degenerat in membranas, in inuolucra fœtus, vt scripsit Galenus primo de sem. 6. Cæterum cum semen in se contineat facultatem generatricem, quid sit facultas generatrix explicandum est: quia secus doctrina hæc exactè consequi non posset. Galenus primo de facult. natural. 5. & 6. dicebat facultatem generatricem obtinere potentiam & alteratricem; & formatricem. Quo ad Alteratricem; potentia Alteratrix dupliciter intelligi potest, vt testatur Galenus 3. de simplic. medic. 4. Proprie quidem accipitur, vbi potentia Alteratrix ita per primas qualitates agit; vt quod alteratur de specie in speciem mutari possit. Vt verbi gratia, quando alteratrix ita agit in materiam, vt eam mutet in substantiam nempe ossis, fit mutatio de specie in speciem. Alteratrix autem improprie accipitur, quando fit contusio, quando fit contractio; vt verbi gratia, dum ensis secat aliquod corpus; nos in præsentia per potentiam Alteratricem, proprie acceptam intelligimus. Quo ad Formatricem oportet etiam cognoscere quid per hanc audire oporteat. Galenus libro de format. fœt. vltimo, inquit se dubium esse de formatrice; Et addit in hac formatrice facultate summam esse sapientiam; Cæterum se semper dubitasse animæ substantiam determinare; At idem Galenus secundo de temper. vltimo, de hac facultate formatrice inquit dubitasse Aristotelem an sit diuinioris originis, & quid diuersum à primis qualitatibus, vt redarguantur (inquit Galenus) qui formatricem solis qualitatibus tribuunt; cum rationabile sit qualitates esse organum; hoc est temperamentum: esse instrumentum, Formatricem quid aliud, quid excellentius; hoc est esse primum opificem ad

Calidum innatũ & spiritum innatum synonyma.
In quod euanescat semẽ.
Nexus animæ cũ corpore.
Quomodo semen concurrat ad efformãdum fœtum.
Mas animal, quod in alio gignit.
Semen virile, prima generationis causa.
Not.
Spiritũ concurrere, vt quo: humorẽ, vt quod.
Facultas generatrix.
Alteratrix.
Formatrix.

differentiam temperamenti, quod est instrumentum formatricis. Vt ex his colligatur formatricem in homine esse facultatem formæ humanæ; formatricem in equo esse facultatem formæ ipsius equi. Vt sicuti ad animæ sensitiuæ facultatem pertinet iudicare: ita ad facultatem generatricem, vt est facultas suæ formæ pertinet formare; sicuti ad sensitiuam videre, audire, & reliqua; vt sæpè numero dubitemus de quibusdam, de quibus non sit admodum dubitandum. Cæterum sciendum hanc formæ facultatem generatricem operari vna cum Sole: Nam Sol, & homo hominem gignunt: vt ideo mirandum non sit, si hæc facultas sit sapiens, cum socium habeat cœlum. Vnde vt referebat Galenus libro de format. fœt. vltimo. Erat quidam magister Platonicus, qui dicebat animam per orbem diffusam formare; Nam Deus vbique residet, & mediante Sole, id est lumine, & motu, vim tribuit ipsi semini, vt possit generare. Vnde secundo de sem. vltimo, ad hæc arcana respiciens Galenus, dicebat ex mente etiam omnium philosophantium, Naturam tribuisse animalium instrumentis insitas facultates; vt sine disciplina sine docente possint operari: vt ideo etiam ad sensum propositum formatrix sit sapiens; formet, operetur etiam in brutis. Cum ergo pateat vim generatricem esse & alteratricem, & formatricem: quod succedit explicandum est; quod nam sit generatricis facultatis subiectum. quod scitu est pernecessarium: Et qui ex Modernis explicauerit, ignoro: Cognouerunt Antiqui, Cum generatrix pertineat ad parentes, & fœtum. in primis explicandum est, quid sit subiectum generatricis parentis, non fœtus; & secundum hunc modum debet tribus modis explicari: Primo modo ante seminis eiaculationem; secundo tempore eiaculationis: tertio post eiaculationem. Primo igitur idest ante eiaculationem, quod nam sit eius subiectum proponitur aliqua ex parte à Galeno 6. de placit. 7. vbi ait: Cum origo facultatis generatricis non sit ex vtero, ergo à patre: Vt vis generatrix resideat in parte viuente ipsius patris; & præsertim in corde; vt ideo à parente mutilato fiat filius integer. Vnde hoc loco notandum subiectum generatricis esse partem similarem: vt similaris pars potest alterare; & vt pars similaris est pars instrumenti, potest esse subiectum, & sedes formatricis. Quo ad subiectum tempore eiaculationis, non ante; quia subiectum ante est pars viuens: sed tempore eiaculationis generatricis subiectum est calidum innatum, & spiritus vitalis; vt hæc duo sint dispersa per totum corpus; vt hæc tempore eiaculationis sint primum subiectum facultatis generatricis: dico primum subiectum ad differentiam seminis, quod in testibus genitum eiaculatur. Huius veritatis fundamentum hoc est: Cùm facultas (vt patet) sine subiecto consistere nequeat, cum hæc facultas resideat in parente, hoc est in partibus viuentibus maris: vt ab his facultas generatrix communicetur semini, quod semen generatur in testibus; in hoc transitu, scilicet tempore eiaculationis: in hoc itinere à partibus viuentibus, & præsertim principalibus ad testes, facultas generatrix cum pro subiecto habeat calidum innatum, & spiritum vitalem, vt organa accommodata facultatis generatricis, dum deinde facultas generatrix à masculo est impertita semini genito in testibus, & est impertita per medium calidum innatum, & spiritum vitalem, hærens semini pleno spiritu vitali in vterum defertur; patet ergo quod sit subiectum tempore eiaculationis. Postremo, hoc est post eiaculationem generatricis subiectum triplex est, semen eiaculatum, calidum innatum, aliquomodo vterus. declaro, præsertim quia nescio à quo hæc sint exposita. Quo ad semen, & calidum innatum; Generatrix pro

Tẽperamẽtum, instrumẽtum formatricis.
Formatricẽ operari vnã cum Sole.
Quomodo formatrix dicatur sapiens.
Opinio Platonicorũ de formatrice.
Subiectum generatricis ante eiaculationem seminis.
Subiectum generatricis tempore eiaculationis.
Subiectum generatricis post eiaculationem.

subiecto habet semen primo; secundo autem tempore dum scilicet semen degenerat in calidum innatum, subiectum non est amplius semen, sed est calidum innatum; quia semen est mutatum in calidum innatum. Vnde Galenus in Comment. aduersus Lycum cap. 7. dicebat post conceptionem gigni primum calidum innatum, deinde partes viuentes: quare si calidum generatur post conceptum; ergo generatur à generatrice residente in semine; & propterea 6. de placit. Hippocr. & Plat. cap. 6. dicebat Galenus originem facultatum generantium fœtum non esse ex vtero, sed ex semine. & idcirco secundo de facult. natur. cap. 3. dicebat maris semen in se habere facultatem sanguinis attrahendi; & primo de sem. 11. & 13. cap. dicebat facultatem formatricem pertinere ad semen; vt cum Philosopho secundo de Generat. Animal. 10. Iure merito semen dicatur animatum. Sed præter proposita diximus etiam facultatis generatricis subiectum esse calidum innatum; quod patet & auctoritate, & ratione. Ratione quidem, nam semen durare diu non potest: vt opus sit subiecto, quod subiectum cum non sit semen; cum id non duret; nec sit pars viuens fœtus; quia nulla pars adhuc est genita: siquidem facultas est non in genito, sed in generante; necessarium est; vt generatrix facultas sibi fabricet instrumentum, quod nihil aliud est, quàm calidum innatum, quod propterea genitum euadit subiectum generatricis facultatis. Eadem veritas comprobatur auctoritate. Nam Hippocr. lib. de nat. puer. dicit fœtum articulari, seu formari à spiritu: nihil aliud significans, quàm calidum innatum. Calidum igitur innatum est subiectum generatricis. Et propterea dicebat Galenus secundo de facult. natur. 3. Generatricem facultatem esse extensam per omnes partes. quomodo generatrix facultas est extensa per omnes partes? Non alio sane modo, quàm quod residet in calido innato; quod calidum innatum omnes partes attingit. Et ob id Philosophus secundo de Generat. Animal. 10. dicebat membra fœtus non fieri ab agente extrinseco; Nam agens externum non tangit: omnis actio fit per contactum. Quare partes fœtus cum Philosopho generantur ab eo agente, quod est intus. quod intus est nihil aliud esse potest, quàm semen eiaculatum, sed mutatum in calidum innatum. Sed aduertendum hoc calidum innatum esse extra constitutionem partium, non esse temperiem, non esse compositionem; non vnitatem: Vnde loco cit. Aristoteles dicebat; Nihil se ipsum generare. quare quod generat non est pars viuens; quia idem se ipsum generaret. quare est calidum innatum, quare calidum innatum (vt patet) est facultatis generatricis subiectum. quo vero ad vterum attinet. Dictum fuit; Vterum aliquo modo esse subiectum generatricis, post scilicet eiaculationem: de hoc enim nunc loquimur; Et hoc cognouit Galenus primo de sem. 13. vbi in prima generatione ex semine (inquit) duplicem esse vim fabricatricem; vt alia cum Galeno sit fabricatrix seminis: vt semen sit huius subiectum: alia vero sit vteri, & hanc addit Galenus esse fabricatricem, quæ pertinet ad vteri conceptacula; quibus conceptaculis semen eiaculatum adhæret. Galenus (vt arbitror,) ita est intelligendus: vt loquatur de prima generatione; hoc est non de generatione fœtus, non de generatione partium constituentium fœtum, sed de generatione vasorum, quæ, (vt suo loco demonstrabimus,) generantur ante alias partes. Supponendum igitur vasa generari ante alias partes; quæ vasa gignuntur a duplici facultate; Et ideo Galenus proposuit duplicem fabricatricem. Vt vasa generentur à duplici facultate; vt altera facultas pro subiecto habeat calidum innatum, reliqua vteri conceptacula, non totum vterum; at hæc facultas concurrit tantum ad generationem vasorum. Hæc de subiecto facultatis ante generationem fœtus; & de subiecto facultatis pertinentis ad generantem. Quo ad subiectum facultatis fœtus ex Aristotel. secundo de Generatio. Animal. cap. primo, Cum nihil se ipsum generet, in fœtu non erit facultas, quæ sit causa suæ generationis. Secus autem statuendum, vt facultas in fœtu potest debito tempore fœtum generare: vt fœtus subiectum est aliarum facultatum, non facultatis generatricis. Quia nihil se ipsum potest generare. Vnde dicebat Galenus lib. de for. cap. quinto, Verisimile esse formatas partes; proprias functiones exercere; vt alterius auxilij non egeant. Hæ autem functiones fœtui tribuuntur ex semine: vt voluit idem Galenus 6. de placit. 6. & hæ facultates ex eodem primo de tuend. cap. nono, primo de sympt. cauf. septimo, primo de sem. octauo, & tertio Epid. 3. 73. non sunt generatrices: sed est facultas alteratrix, facultas auctrix. quod etiam cognoscens Philosophus dicebat secundo de Generatio. Animal. cap. decimo. Sicuti fœtus se ipsum non generat, ita seipsum auget.

Generatrix facultas extensa per omnes partes.

Mẽbra non fieri ab agẽte extrinseco.

Vterus quõ subiectũ generatricis.

Vis fabricatrix duplex.

In fœtu nõ est facultas generatrix.

Cæterum cum fœtus moueatur, vt testatus est Hipp. lib. de nat. puer. & 6. epid. 1. 36. & Philosophus 7. de histor. animal. 3. Mas mouetur circa quadragesimum diem: fœmina tardius. Vt propterea fœtus sit subiectum & facultatis altricis, atque etiam motricis, non generatricis. sed aliquis dubitare posset: quia primo de sem. 13. inquit Galen. facultatem, seu vim validissimam esse in venis abscissis, vt præbeant semen: vt vis venarum præbeat semen, vt possit fabricare venas. Quare aduersus dicta idem se ipsum potest generare. Dicendum ad venam, & proinde ad partem viuentem non pertinere fabricare venam nouam: Hoc enim est impossibile. sed venam posse portionem deperditam restituere. Sed forte quis addet ex Galeno libello inscript. An omn. anim. part. Simul fiant; post partum nasci dentes, sicuti testatus est etiam Arist. 2. de hist. animal. 4. & 2. de generat. animal. 4. Dicamus formatricem residere in radice dentium, quæ radix est genita in vtero. Vt radix sit pars dentis; & propterea dicebat Galenus 2. de sem. 5. in his, qui sunt recenter in lucem editi, dentium radices in gingiuis latere. Quibus expositis, succedit explicandum; quomodo semen concurrat, vt materia ex qua; quia quomodo, vt agens, diximus. Dico semen maris eiaculatum concurrere in ratione materiæ, ex qua ratione membranarum, ratione vasorum, & ratione calidi innati; quare patet non ita in fumum dissolui. Hæc omnia ostendo. Quo ad membranas dicebat Galenus primo de sem. 6. Semẽ vuluam attingere, & mutari in membranam, quæ dicitur Chorion; Nam hæc membrana est vicina vtero: sed præterea ex semine fit etiam Amnion, vt voluit Galenus primo de sem. 10. Et propterea Philosophus 2. de gener. animal. cap. 4. dicebat seminis portionem terrenam siccescere, & circum obduci membrana; vt scilicet degeneret in membranam; Cum huius beneficio gignatur membrana, qua postea circum obducitur, continetur que fœtus. Quo ad vasa, hoc cognouit proculdubio Galenus qui lib. de form. fœt. cap. 2. & 4. dixit ex semine eiaculato, quod vuluę vasorum orificijs adhæserit, vasa generari: quod etiam testatus est primo de sem. 13. Quo ad calidum innatum, ad hoc respiciens Galenus 14. de vs. part. 3. dicebat seminis portionem humorosam esse materiam idoneam ad generationem fœtus; Nam & per spiritum trahit humiditatem, redditque humiditatem attractam similem portioni humorosa seminis. vt cum Galeno loco citato sanguis nec prima, nec propria sit gigendi animalis materia: Non prima, nam calidum innatum est quod quam primum ex semine generatur.

Mas mouet circa quadragesimũ diem; fœmina tardius.

Dubitatio.

Solutio.

Semen, vt materia, ex qua.

generatur. Non propria, nam sanguis mutatur in semen: quare sanguis nec propria, nec prima est materia, sed semen.

Calidū innatum.

Vt ex his colligere liceat calidum innatum esse mixtum, genitum ex semine, & sanguine; sed primum ex semine maris, & tenui humiditate, quæ est proxima vasis, de qua est loquutus Galenus; per quam tenuem humiditatem vasis proximam nihil aliud intelligit, quàm sanguinem dealbatum, qui mutatur in semen. Deinde verò calidum innatum generatur ex semine, & sanguine menstruo, vt sanguis menstruus mutatur in semen non secus, & semen postea in calidum innatum. Vt Galenus 14. de vs. part. 3. loquatur de calido innato, quod illico fit, hoc est post conceptionem. At prima Aphor. 14. & commment. aduersus Lycum cap. 2. & 7. loquitur Galenus de calido innato, quod postea fit non illico post conceptionem, sed postea: propterea fit ex sanguine menstruo, quod admonuisse volui, vt cognoscamus non esse discordiam

Conciliatio dictorū Galeni.

in dictis Galeni, sed semper, vtcumque accipiatur calidum innatum, sanguis debet mutari in semen, si debet generari calidum innatum. Ad rem cum Galeno maris semen est materia, ex qua, calidi innati. Idem etiam voluit Aristo. sic etiam referente Galeno primo de sem. 3. vbi habet de mente Philosophi, maris semen dissolui in spiritum, hoc est in calidum innatum; vt videtur voluisse Aristot. 2. de

Galenū Aristoteli falsū ascribere.

generat. animal. 3. quamuis Galenus fingat, se Aristotelem non intelligere: & id ascribat Aristotel. quod non est ascribendum. Cæterum hoc loco sciendum primo de sem. primo dixisse Galenum, Aristotelem aduersus Hippocr. voluisse semen esse principium tantum effectiuum; Cum tamen sit etiam principium materiale, & materiale etiam cum Aristotele ratione calidi innati.

Semen principium tum effectiuum, tum materiale.

Aduertendum igitur Hippocr. rectè statuisse semen esse principium & effectiuum, & materiale: quia respexit ad omnia, quæ generantur post conceptum, facta scilicet conceptione. Quare cum post conceptionem generetur calidum innatum, generentur inuolucra; dubio procul semen potest statui principium etiam materiale.

Responsio ꝑ Aristotele, & conciliatio cū Hippocrate, & Galeno.

At Aristoteles alia ex parte solum respexit ad fœtum, ad animal; non ad inuolucra, & calidum innatum animalis; sed ad ipsum animal, ad ipsum fœtum: (vt quilibet intelligere poterit, qui leget Aristotelem primo de generat. animal. 20.) si igitur cum Aristotele non respiciamus ad inuolucra, non ad calidum innatum: sed ad solum animal: nequaquam semen potest esse principium materiale; Nec Hippocr. neque Galenus hæc dicunt.

Semen fœminæ.

Cæterum cum præter semen virile concurrat etiam semen fœminæ; scire oportet nos in præsentia per semen fœminę intelligere semen eiaculatum à fœmina. Hoc semen proponit Hippocr. libro de genit. & datur etiam cum Aristotele, (quicquid alij dicant,)

Aristotelē haud rectè carpi à Galeno.

& præsertim Galenus contra Aristotelem; Nam Aristoteles primo de Gener. Animal. cap. 19. inquit fœminam semen tale non emittere, quale emittitur à mare. Non negat semen non emitti; sed non emitti tale, quale à mare. Et addit Philosophus nec ex amborum mixtura generatur fœtus; Sed admittit mixturam vtriusque seminis: Nescio quomodo prorsus id neget Aristoteles; inquit sanè nec ex amborum mixtura generatur fœtus; vt fœmina voluptatem non suscipiat. Medici male intelligentes

Aristotelē à medicis nō intelligi.

Philosophum crediderunt semen, à fœmina non eiaculari. Aristoteles ita est intelligendus, vt fœmina non emittat semen tale, idest ita crassum, ita lentum, ita calidum, ita concoctum, & spiritu vitali, plenum; sicuti mas. Quod passim omnes medici testantur. Et addit Philosophus fœtum non gigni ex & amborum mixtura: hoc est verissimum. Nam fœtus generatur ex sanguine menstruo. Vt mixtū ex

Fętum non gigni ex mixtura seminis maris, & fœminæ.

vtroque semine fit calidum innatū, nō fœtus, de quo non loquimur. Loquitur Aristoteles de fętu. Vnde primo de gener. animal. 2. dicebat Philosophus mulierem semen non gignere propter frigiditatem; vt propter frigiditatem producatur menstruum, quod est semen non purum: sunt verba Philosophi. hoc est, non ita perfectum, vt semen, quod generatur à mare. Vt ex his etiam facile colligere liceat, ob seminis impuritatem, ob seminis frigiditatem fieri quandoque posse, vt à fœmina eiaculetur semen sine voluptate. quare ex his patet etiam cum Aristotele fœminam generare semen. Et ideo 2. de generat.

Fœminā generare semē impurum.

animal. 3. dicebat excrementum fœminę habere potentia partes, quibus differt fœmina à mare, & hoc excrementum vocat semen non purum. Hactenus patet ex mente tum Philosophorum tum medicorum; præter semen maris concurrere etiam semen fœminæ. vt non liceat alias authoritates in medium afferre: verum non sit ab re explicare causam

Necessitas seminis tū maris, tum fœminæ.

necessitatis vtriusque seminis. sciendum igitur ex Galen. 2. de sem. 4. vtrunque semen esse necessarium. Nam si tantum necessarium esset semen viri, non posset semen viri omnes vteri partes oblinire; Quare non fieret conceptus. Opus igitur fuit etiam semine fœmineo. si verò solum fuisset fœminæ semen, ob sui imperfectionem non fieret conceptus. Causa autem generationis diuersi seminis fuit; Nam mas est calidior fœmina. Vt Aristoteles 4. problem. 26. dixerit fœminas tempore æstatis esse magis efficaces in veneris vsu; Nam fœminę; vt frigidę per aeris caliditatem corroborantur: mas autem calidus per æstatem resoluitur, nec sine ratione fœmina est genita frigidior. Nam vt dicebat Galen. 4. de vs. part. 14. opus fuit sanguine menstruo, Vt generatur à calore, non dissoluente: quare à debili; semen

Semen fœminæ frigidius.

igitur fœminę frigidius est. Cæterum fœminę semen concurrit, vt agens, & vt materia. vt agens

Semen fœminæ quomodo concurrat.

sicuti declarauit Galenus secundo de sem. primo vbi inquit mixtum ex semine maris, & fęminæ esse perfectum semen; & in vtroque sexu eadem species; idest species humana vtroque semine eget: vt differentia sit in functionibus secundum magis, & minus. Vnde Aristot. primo de gener. animal. cap. 18. dicebat, quæ ex mare & fœmina oriuntur, ex contrarijs oriri. Vt cum contraria sint in eodem genere; ergo vtrumque semen etiam cum Philosopho est in genere agentis. At contrarietas est, vt semen maris agat; semen fœminę patiatur: ex qua tamen fęmina & agente & patiente prodeat mixtum particeps actiuitatis vtriusque seminis: idest & seminis

Vtrū semē fœminę concurrat actiuè.

maris, & semine fœminæ. Sed forte aliquis dubitabit. Quia Aristot. primo de gener. animal. cap. 2. comparauit marem cęlo, hoc est agenti; fęminam autem materiæ. Vt vtriusque loco citato ex Philosophi sententia facultas sit diuersa. Quare vnum concurret actiue, alterum passiue. Dicamus Aristotelem loqui de generatione post eiaculationem, & post factam conceptionem fętus. Vt ad generationem fętus calidum innatum sit agens, vt potissimum pendet a mare. Sanguis autem menstruus pendet solum a fęmina: calidum innatum pendet potissimum quidem a mare, sed aliqua ex parte etiam a fęmina, at menstruus sanguis a fęmina solummodo, nequaquam a mare. Et ideo Aristotel. loco citato assimilauit marem cęlo, fęminam terræ. & propterea subdit vtriusque facultatem esse diuersam. Quoniam vnum habet rationem agentis: reliquum materiæ. Et iccirco subdit eo loco. Aristoteles fœminam in se generare illud, ex quo fit animal. quare loquitur de materia, ex qua. Quod idem insinuauit Philosophus primo de gener. anim. 20. secundo de generat. animal. 4. vt videlicet dicat masculum formam, & principium præbere, fœminam

Quō mas dicatur formā præbere, fœmina materiam

nam corpus, & materiam: hoc est ratione generationis non calidi innati, sed fętus. Nam in generatione fętus, cum gignatur ex sanguine menstruo; fœmina est illa, quæ subministrat materiam, & sanguinem menstruum. Et dum semen fœminæ est impurum, (non loquor nunc de menstruo,) & permiscetur cum semine maris pro generatione calidi innati, in permixtione, vt perficitur a semine maris, habet rationem passi: at vero vt prodit a fœmina, suscipit vim generatricem a fœmina, & secundum hanc rationem habet vim agentis. Cæterum inquit Aristoteles 4. de generat. animal. primo. Quod primum mouet est mas, vt concoquat, vt generet: fœmina autem non mouet, sed recipit. Intelligendus sano modo est Arist. vt significauerit marem mouere primum, idest principaliter, non omnibus modis. Vt necessarium sit, vt fœmina recipiat semen maris; vnde lib. de nat. infant. Hippoc. ita referente Galeno secundo de sem. primo dicebat ex genitura maris, & fœminæ fœtum generari; Quoniam ex vtriusque mixtione fit vnum semen perfectum. Patet igitur semen fœminæ etiam vt agens concurrere. Quo ad semen fœminæ vt concurrit in ratione materiæ ex qua: dicimus concurrere gratia & seminis maris, & inuolucrorum, membranarumue: Causa seminis maris, vt declarauit Galenus primo de sem. 7. & secundo de sem. primo vbi habet semen fœminæ esse alimentum seminis virilis, esse materiam; vt si eueniat; quod eueniret (si homines hoc tempore essent prudentes:) quod vtrumque semen probum generaretur, produceretur vtique calidum innatum optimum, robustum: quod cum sit nexus animæ cum corpore esset in causa, vt homines vltra centum annos viuerent: sed non fit miscella propter imprudentiam hominum, quæ fieri deberet; Concurrit præterea, vt materia inuolucrorum, seu membranarum cum Galeno loco citato. Nam dum semen fœminæ in vtero proprios facit progressus membranæ formantur, & ideo primo de sem. decimo dicebat Galenus intestinalem tunicam vna cum chorio generari ex semine serosiori; hoc est ex semine fœminæ; Et hæc de semine. Cæterum cum in definitione dictum sit generari fœtum ex sanguine, propterea circa sanguinem oportet discurrere. (Sanguis igitur menstruus nihil aliud est, quam excrementum sanguineum, genitum a calore fœminæ propter speciei conseruationem.) Vt quatenus excrementum differat a sanguine, quo nutritur fœmina: vt est excrementum sanguineum ad differentiam excrementi seminalis, huius causa efficiens est calor debilis; vt dixerit Galenus 2. de sem. 5. fœminam redundare excremento sanguineo, quoniam fœmina est debilis; vt cum eodem Galeno 14. de vsu part. 6. hoc fiat quoniam calor fœminæ, vt debilis, non resoluit; sed generat ad differentiam caloris robusti maris. Et dubio procul huius sanguinis vtilitas est propter speciem: vt causa fœminæ inutilis sit & ratione quantitatis, & qualitatis, omnibus modis; vt inquit Galenus lib. de atrabile capit. 18. verum aduertendum cum Auicenna sanguinis menstrui triplicem esse portionem; vt portio purior nutriat fœtum; minus pura impetum habeat in mammas: impurissima ad tempus partus fœtus in vtero commoretur. Et propterea dicebat etiam Galenus primo de tuend. 9. quod optimum est in sanguine absumi in fœtu; nempe partem purissimam, dummodo vtero gerens non sit male affecta. Nam de morbosa fœmina loquens Galenus primo de sympt. caus. 7. dicebat fœtum, sed magnum aliquid etiam impuri trahere: Quia in fœmina morbosa pars purior est nimis exigua. Et hoc loco notandum per partem puriorem sanguinis opus esse intelligere quamlibet portionem sanguinis; hoc est & portionem sanguineam & pituitosam, & biliosam, & melancolicam. Quod sit verum Galenus 2. de Elementis 2. dicebat fœtum generari ex matris sanguine, vt hic succus sanguineus est particeps & pituitæ, & vtriusque bilis; Et idem est testatus Galenus primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. Cæterum cognoscere oportet, quæ sit sanguinis vtilitas: Galenus primo Aphor. 14. dicebat sanguinē menstruum esse alterum generationis principium, & addit Galenus primo de tuend. 2. sanguinem menstruum ad differentiam seminis esse materiam. Quare si est alterum principium ad differentiam seminis, est principium materiale: Addebat Galenus 8. de placit. 4. sanguinem menstruum esse generationis quasi materiam: quia videlicet non est materia proxima: Nam sanguis mutatur antequam fiat proxima materia. Sed notandum sanguinem menstruum non modo esse principium materiale, vt proponit Galenus locis citat. verum etiam effectiuum. Quod cognoscens Galenus secundo de sem. secundo dicebat animal generari ex materia, & facultate. Vt sanguis, & semen sint effectiua; quamuis semen magis effectiuum, minus materiale, contra sanguis minus effectiuum, magis materiale; vt sanguis concurrat in rationem principij effectiui scilicet secundum spiritum vitalem, vt dictum est de semine. Concurrit autem vt materia ex qua; vt ex sanguine fœtus generatur, nutritur, augetur; vt explicat Galenus lib. de atrabile cap. 8. Quare explicare oportet, quomodo sanguis menstruus sit materia generationis, sit materia nutritionis. Quo ad generationem dicebat Galenus 2. de elem. 2. partes sanguineas generari ex matris sanguine, & idem dixit primo de nat. hum. 27. & 39. & 8. de placit. 4. At accusandus videtur Galenus. Nam primo de sem. 12. miratur Aristotelem, vt quodammodo illum derideat; qui dixerit ex semine quodlibet membrum effici. Et præterea ascribit Galenus. Aristotili, vt dixerit eodem in loco omnia fieri ex semine. At Aristoteles voluit, (& ita est intelligendus,) vt voluerit omnia membra fieri ex semine, tamquam a causa efficiente: non loquitur de materia, ex qua; Et ideo miror Galenum. Nonne vbique asseruit Aristoteles (vt intelleximus) semen non esse partem fœtus: quomodo igitur omnia fiunt ex semine? intelligendus recte est Aristoteles omnia scilicet fieri ex semine, tamquam a causa efficiente, & omnes partes fieri ex sanguine vt ex materia, ex qua. Quare nulla est contradictio. Sed notandum cum omnes partes fœtus fiant ex sanguine menstruo, materno: sanguinem in omni membro non seruare eandem naturam, vt Galenus primo de semine cap. 10. & 16. & aduersus Lycum cap. 7. dixerit solam carnem generari ex sanguine; reliqua autem generari quidem ex sanguine, sed vt mutatur in semen: Quare non semper seruat eandem naturam. Aduertendum autem Galenum loco citato intelligere proprie acceptam carnem, quæ est vere sanguinea & est in musculis, vt 10. meth. cap. vlt. dum proponit in omni similari parte substātiam fibrosam, membranosam, & carnosam; hæc non sit proprie caro, sed sit caro seminalis, producta ex semine tenuiori, & proinde ex sanguine minus elaborato, vt satis accedat ad naturam sanguinis; vt hæc portio deperdita possit reparari ad differentiam portionis membranosæ, portionis fibrosæ; vt tandem hæc portio carnosa sanguinea vocari possit. Præterea facile est ostendere sanguinem esse materiam nutritionis, & hinc augmenti; esse alimentum calidi innati, esse alimentum fętus vna cum inuolucris: esse quidem alimentum calidi innati testabatur Galenus primo Aphoris. 14. & in comment. aduersus Lycum. cap. 2. & 7. vbi voluit calidum innatum fieri ex semine, & sanguine: quare

Margin notes:

Qua ratione tum passi, tum agētis semē fœminæ vim obtineat.

Semen fœminæ, vt agens.

Semen fœminæ, vt materia ex qua.

Semen fœminę alimētū seminis virilis.

Sanguis mēstruus.

Sanguinis mēstrui portio triplex.

Sanguinis menstrui vsus.

Sanguis mēstruus quo sit materia generationis.

Obiectio ad Galenum.

Omnia fieri ex semine.

Omnes partes fieri ex sanguine.

Sanguis in omni membro nō seruat eādem naturam.

Sanguinis vsus.

quare & ex his debet conſeruari; Aduertendum autem hanc eſſe ſanguinem halituoſum vti ſcriptum eſt à Galeno 2. de facult. nat. cap. 3. ſanguinem autem eſſe alimentum fœtus teſtatus eſt Hippocr. primo de nat. puer. nam inquit fœtum trahere quod dulciſſimum eſt in ſanguine; quod idem dixit Galenus lib. de venæ ſect. aduerſus Eriſiſt. cap. 6. & 5. aphor. 43. addebat autem 5. Aphor. 37. fętum nutriri ex ſanguine, vt mutatur in lac. At vt idem admonet Galenus 5. Aphor. 52. lac ex ſanguine non generatur in primis menſibus, vt propterea fœtus alatur ex lacte in vltimis menſibus. Hæc dicta ſint de ſemine, & ſanguine. Quoniam vero in definitione tradita de fœtu humano dictum fuit generari ab homine: vt præter Solem ad hominis generationem

Homo hominem generat.

concurrat etiam homo, & hanc particulam cognouit Ariſtoteles dum dixit ſecundo de gener. animal. primo & primo de partibus animal. primo hominem generari ab homine; oportet iccirco per hominem intelligere virum & mulierem, vt neceſſaria ſit vtriuſque coniunctio: vt manifeſtum eſt. Poſtremo in definitione dictum fuit gratia conſeruationis ſpeciei humanæ, quæ particula cum apertiſſima ſit, non eſt explicanda. Quare quod in hoc negotio exponendum deſideratur, id tantum eſt; vt tria di-

Quæſita tria diſcutiẽda.

ſcutiantur quæſita: Primum quo tempore generentur partes fętus. ſecundum cur modo vnus, modo plures fętus generentur. tertium & poſtremum quæ ſit ſimilitudinis cauſa ſecundum ſpeciem, ſecundum ſexum, & ſecundum effigiem, quibus declaratis negotium erit expeditum.

Tempus generationis partiũ fęt⁹.

Quo ad primum ad tempus ſcilicet generationis partium fętus ad hoc reſpiciens dicebat Galenus lib. an omnes animal. part. ſimul fiant, ſolum creatorem euidenter nouiſſe, quæ pars primo oriatur: ſed addit Galenus rationabile eſſe non omnes partes ſimul conſiſtere: Et primum ſicuti artifex, dum aliquod artefactum conficit, prius iacet fundamenta: ita etiam ſtatuendum eſt de natura generatricis animalis; vt prius iaciat fundamenta. ſecundo cum Galeno loco citato cum generatio ſit, & procedat ab imperfecto ad perfectum, neceſſarium eſt; vt fabricator incipiat ab aliqua parte, quæ prius fiat. Quare non omnes partes ſimul conſiſtunt. Præterea in prægnatione nuper incipiente conſpicimus alias partes formatas; alias nondum figuratas: vt etiam

Natura in generatione ad vſum reſpicit.

poſt partum dentes, & cornua producantur; Nec præter rationem natura hunc in modum progreditur, nam ducta ab intelligentia non errante reſpicit ad vtilitatem, quæ vtilitas vario tempore requiritur; at ſicuti hæc vario tempore requiritur, ita vario, ac diuerſo tempore generantur partes. Cum igitur pateat non omnes partes eodem tempore conſiſtere, videndum eſt, quæ nam pars primo, quæ

Quæ pars primo generetur.

ſecundo tempore generetur. Pro reſolutione huius, & meo iudicio arduæ difficultatis, in primis ſciendum cum opus ſit, vt generetur calidum innatum, vt ſit organum facultatis generatricis, & opus ſit inuolucris, membraniſve, vt fętum contineant; ſtatuendum eſt in primis ante omnia poſt conceptionem generari calidum innatum. Et quia aliquis dicere poſſet, hanc doctrinam, vt nouam, ſuſpectam eſſe. Ideo ad nos pertinet hanc veritatem comprobare, & ratione, & auctoritate: Ratio eſt cum

Generatrix opus habet organo.

facultas generatrix opus habeat organo: Quia ſine organo fabricare non poteſt: Et organum non tribuatur ante conceptionem. Quia calidum innatum non eſt genitum ante conceptionem; nec calidum innatum impertitur vtero; ſed tantum ſemen ante conceptionem conſiſtat; nec inſuper calidum innatum generetur in tempore conceptionis; vt patet. Quia conceptionis tempore, quæ fit ab vtero (vt in ſermone de vtero demonſtrabimus,) vterus non generat calidum innatum; ſed ſolum deducit de potentia ad actum vim generatricem in ſemine exiſtentem; igitur neceſſarium fuit, vt hoc inſtrumentum hoc calidum innatum, ingenitumve, poſt conceptionem generaretur. Hæc veritas auctoritate Galeni

Calidum ingenitũ poſt cõceptionẽ generatur.

ſtabilitur in comm. aduerſus Lycum cap. 7. vbi habet calidum innatum generari ante partes ſimilares: ſimilares autem, (vt compertum eſt,) generantur ante diſſimilares: ſed calidum innatum generatur ante ſimilares: quare quam primum, & ante reliqua. Vnde Galenus 2. de facult. nat. tertio inquit eiaculatum ſemen primum trahere ſanguinem, vt iuſtam magnitudinem acquirat: debet autem iuſtam magnitudinem acquirere, vt fiat organum facultatis, calidum videlicet innatum. Vnde primo de ſem. 9. di-

Primum tẽpus generationis fętus.

cebat Galenus primum tempus generationis fœtus eſſe, dum ſeminis ſpecies adhuc apparet. Et Hippocr. lib. de genitura; hoc tempus in fœtus vocabat genituram, quia nondum generantur ſimilares partes, vt eo tempore ſit genitura, ſit ſemen, & ſanguis: & proinde calidum innatum; ſtatuendum igitur poſt conceptionem quod primum generatur, eſſe calidum innatum, quod ſignificauit Philoſophus 2. de gener. animal. 3. vbi voluit ſemen eiaculatum ſecundum partem humoroſam eſſe inſeparabile; vt mutetur in ſpiritum inſitum, ſeu in calidum innatum. Quo vero ad inuolucra, ad membranas fœ-

Membranę ſeu inuolucra.

tus: hæ generantur poſt calidum innatum; & ante partes fœtus. Huius veritatis hæc eſt ratio. Nam cum neceſſarium ſit; vt fœtus partes detineantur; ideo opus fuit inuolucris: Nam ſecus non detinerentur; & cognouimus neceſſitatem, & vtilitatem inuolucrorum. Hæc veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de ſem. 10. vbi dixit Amnion, in-

Dub.

uolucrum fœtus generari primis diebus, & 2. de facult. nat. dicebat eſſe vim fabricatricem quæ ſibi primum generat membranam Chorion. Hoc loco aduertendum Galenum dixiſſe primum; vt forte auſpicari poſſit inuolucra gigni ante calidum innatum; diximus tamen calidum innatum gigni ante mem-

Sol.

branas. Admirabilis Galenus ita eſt loquutus, vt ſermonem habeat de facultate formatrice; quam fabricatricem appellat ad differentiam alteratricis. Nam ſicuti inuolucra generantur beneficio non ſolum alteratricis, ſed etiam formatricis: ita calidum

Calidum innatum a ſola alteratrice.

innatum a ſola alteratrice generatur. Et ideo ſi ſermo fiat de formatrice; formatrix primum generat membranas ante ſcilicet partes fœtus: ab alteratrice tamen ante membranas generatur calidum innatum. Et quod dictum eſt de Chorio; idem intelligendum de Allantoide, cum fiat ex ſemine fœminæ, vt voluit Galenus primo de ſem. 10. Quare cum Galeno primo de ſem. 9. primum tempus eſt

Vaſa membranarum quo tempore oriantur.

generationis calidi innati, ſecundum inuolucris tribuitur; ſed difficultas eſt de vaſis inuolucrorum, de venis ſcilicet & arterijs membranarum quo tempore hæc vaſa gignantur. Dicimus generari hæc vaſa. ante partes fœtus, Et ratio eſt: Nam opus eſt ſanguine, & ſpiritu pro generatione partium fœtus: ſanguis, & ſpiritus ſubminiſtratur per vaſa, igitur vaſa ante partes generantur. Hæc veritas comprobatur auctoritate Galeni primo de ſem. 13. vbi inquit principio generari vaſa, vt adiuuet etiam fabricatrix, quæ fabricatrix pertinet ad orificia vaſorum

Dub.

vteri, & idem teſtatur 15. de vſ. part. 4. ſed difficultas eſt; quia 6. de placit. 6. ait Galenus quæ in iecinore oritur vena eſt origo venarum Chorij ſeu ſecundinæ, & inuolucrorum fœtus. ſi iecinoris vena eſt origo venarum inuolucrorum: ergo vena iecinoris ante generatur. Et idem eſt ſtatuendum de arterijs; vt vaſa Chorij originẽ habeant ex hepate &

Sol.

corde. Pro reſolutione dicendum vaſa dupliciter perpendi poſſe. Altero modo, vt ſunt meatus ſan-

guinis

guinis, & ſpiritus, & ſecundum hanc rationem originem habent ab orificijs vaſorum vteri, vt 15. de vſ. part. 5. & ſecundum hanc rationem (vt ſtatutum eſt) generantur ante partes fœtus: ſecundo modo hæc vaſa poſſunt conſiderari; vt non ſunt ductus ſanguinis, & ſpiritus: ſed vt ſuſcipiunt uim influentem à corde, a iecinore: & ſecundum hanc rationem vaſa originem habent a partibus principalibus ipſius fœtus; & ſecundum hunc modum loquutus eſt Galenus tertio illo de placit. 6. & propterea ſubdit loco citato ſi comprimantur arteriæ circa vmbelicum fętus, quæ in Chorio ſunt carent pulſu: Ecce reſpicit ad vim influentem à corde fœtus. Hæc de calido innato cum ſuis inuolucris & vaſis. Quo ad tempus generationis fœtus: ne fiat confuſio; quæ forte fuit in cauſa; vt hucuſque vigeat diſcordia inter Medicos, & Philoſophos. Scire oportet de tempore fœtus dupliciter loqui poſſe, & debere. Primo modo, vt partes fœtus incipiunt generari: ſecundo, vt perfecta eſt partium generatio. Primum igitur ſi intelligamus partium generationem, vt gigni incipiunt cum Galeno primo de ſemine 9. generantur poſt primum tempus. Quod eſt primum tempus. Primum tempus eſt iam propoſitum; hoc eſt tempus generationis calidi innati, & inuolucrorum, vt poſt primum tempus cum Galeno loco citato tria ſint tempora, & Galenus diſtinctiſſime loquitur; quamuis vno loco ad vnum reſpiciat, altero ad aliud. Secundum tempus eſt, dum genitura ſanguine repleta cerebri, cordis, & hepatis præſefert magnitudinem quandam, ſed informia hæc viſcera adhuc ſunt: ita vt fœtus hoc ſecundo tempore non vocetur genitura, ſed potius fœtus: apparet autem horum viſcerum aliqua magnitudo. Nam vt inquit Galenus 15. de vſ. part. 6. Quoniam hæc tria ſunt principia inſtrumentorum, quibus reliquæ partes egent, ideo magnitudinem aliquam fuere adepta. Addebat Galenus primo de ſem. 8. hæc viſcera hoc ſecundo tempore eſſe adeo inuicem vicina, vt ſe tangant; deinde autem id euenire: vt ſedes remotas vſurpent. Hæc de ſecundo tempore generationis, non perfectionis. Quo ad tertium tempus dicebat Galenus primo de ſem. 9. in Tertio tempore tria principia hæc eſt hepar, Cor, & Cerebrum exquiſite cerni; reliquarum autem partium apparere quandam delineationem, & hoc tertium tempus, vocant etiam fœtum. Quartum tempus eſt, cum Artus diſtincte cernuntur. Et Hippocr. eo tempore vocat fœtum Animal; vt cutis ante viſcera non generetur. Vnde dum Galenus lib. de fœtuum format. dicit cutim primum eſſe genitam, intelligendus eſt, non vt ſit genita cutis ante viſcera; ſed primum exterius, hoc eſt extimam; hoc eſt primum ſenſibus expoſitam. Hæc de tempore generationis. Quo ad tempus perfectionis. dicebat Galenus lib. de fęt. format. cap. 3. quatuor eſſe tempora. Primum tempus eſt; quo generatur iecur. Secundum in quo cor. Tertium in quo cerebrum. Quartum in quo membra motui voluntario inſeruientia; Quæ quatuor tempora ſunt ſatis diuerſa à propoſitis. Quia primum ſermo erat de partibus, vt incipiunt generari; nunc autem de perfecta generatione. Quatuor igitur hæc tempora ſic Galenus diſpoſuit. Et fundamentum fuit; vt etiam colligere licet 15. de vſu part. 6. vt primum iecur formetur, perficiatur; nam fœtus primum modo plantæ viuit; vt eo tempore fętus non egeat arterijs. Quia viuit modo plantæ; quare non eget corde. Secundo tempore perficitur cor; vt hinc cor pulſet, & fœtus viuat non ſolum vt planta, ſed etiam vt animal; & ideo ſecundo tempore indiguit corde. Notandum autem quomodo fœtus habeat rationem animalis virtute cordis, cum animal ſit animal per ſenſum, & motum; quæ pertinent ad cerebrum, non ad cor. ideo ſciendum cum Galeno primo de ſemine. 9. fœtum viuere vita animalis per cor, & cerebrum; & fœtum euadere in animal vt eſt abſolutus ab vtero, vt de loco in locum moueatur. Quod nequaquam fieret; ſi vel fœtus vt inquit Galenus frigidus eſſet vt arbor; vel inſtrumentis ingreſſui deſtinatis caruiſſet. Quare vt propter inſtrumenta motus opus fuit cerebro; ita propter caliditatem neceſſarium fuit cor; & propterea cor ſecundo tempore fuit formatum; vt fœtus vita animalis viueret. Tertio vero cerebrum. Quartum autem tempus eſt, in quo motus voluntarij organa in tertio tempore iam formata, in hoc quarto corroborantur. Ex quibus facile eſt colligere; primum perfici iecur; ſecundo cor. Tertio cerebrum; quod cognoſcens Ariſtoteles ſecundo de generat. animal. tertio dicebat animal primum viuere vita vegetali; deinde vita ſenſitiua; qua ſcilicet non eſt amplius planta; ſed animal, deinde viuere vita rationali; qua homo eſt; nam inquit Philoſophus non ſimul fit animal, & homo: Quare etiam cum Ariſtotele primo perficiunrur membra, quorum vi fœtus habet rationem plantæ; deinde vero perficitur membrum, ratione cuius habet rationem animalis. Tertio perficitur membrum; virtute cuius homo eſt rationalis, quare ſi ad bonum ſenſum trahere licet Philoſophum, cogimur fateri etiam cum Ariſtotele primum eſſe perfectum iecur; Secundo cor. Tertio cerebrum. Sed dubitatio eſt; Quia Ariſtoteles ſecundo de gener. animal. quarto, euidenter aſſerit in genere ſanguineo; primum cor generari: vt vltimo etiam moriatur. vnde Galenus lib. de fœt. format. cap. quarto dicebat Peripateticorum ſententiam eſſe primum cor generari: vt ſit venarum, & neruorum origo; & Galenus fingens non intelligere Ariſtotelem ipſum redarguit. Sed nugis poſt habitis pro veritate, & proinde pro Ariſtotele Sciendum; ita ipſum eſſe intelligendum, vt reſpexerit ad membrum, à quo primum procedit animalis facultas; quæ vt generica eſt in corde, & impertitur alijs partibus, ibique determinata, ac propria euadit. (vt alibi declarauimus:) vt vnicus ſit fons, ideſt cor: vt ſit uidelicet omnium origo, vt ſit primum viuens, & vltimum, quod moritur. Et rationabiliter; nam quodlibet eſt primum propter ſe, & ideo primum viuit, & vltimo moritur. Sed præterea non negaſſet Ariſtoteles ante cor formari iecur, nequaquam. Sed ea ratione vt habet iecur vitam a matre a muliere vtero gerente, in virtute calidi innati, & ſanguinis menſtrui. Sed poſtquam genitum eſt iecur, & deinde formatum cor; iecinoris vita pendet a corde fœtus. Et ſecundum hanc rationem eſt intelligendus Philoſophus, vt cor primum ſit, quod det vitam alijs, & vltimum ſit, quod moriatur. Reſtat ergo videre quæ nam ſint quatuor tempora fœtus perfecti. Sed notandum differentiam eſſe cum Galeno tertio, de natur. facult. Tertio vt cum plerumque quidem fœtus perficiatur ſpatio nouem menſium, differentia tamen (vt diximus) eſt, quam proponit Ariſtoteles 7. de hiſt. animal. 4. vbi habet mulierem modo ſpatio nouem menſium perficere fœtum, modo alio tempore. Bruta vero eodem tempore, & ratio eſt, quoniam bruta vtuntur ſimili victu, mulieres diuerſo vtentes victu a Septimo menſe vſque ad 9. fœtum perficere ſolent, vt ante ſeptimum non ſit fœtus vitalis in octauo autem inquit Ariſtot. loco citato quandoque eſt vitalis, vbi mulieres ſunt ad modum fœcundæ. Nam hæ mulieres robuſtum fœtum efficiunt. Sed præterea diſcrimen eſt inter maſculum & fœminam, vt fœtus maſculus citius perficiatur. Nam calidior exiſtens effi-

Tempus generationis fœtus.
Primum.
Secundum.
Tertium.
Quartum.
Cutis, qua ratione, dicatur primũ genita.
Tẽpora pfectionis partium fœtus.
Iecur.
Fœtus primũ modo plãtæ viuit.
Cor.
Fętus habet rationẽ animalis virtute cordis; & quomodo.
Cerebrum.
Vitæ homĩnis; pgreſſus.
An cor in genere ſanguineo primum generetur.
Cor omniũ origo primum viueñ & vltimum moriens.
Conciliatio Philoſophi cum Galen.
Iecinoris vita a corde fœtus.
Tempora pfecti fœtus.
Cur non ſẽper ſpatio nouẽ menſium pficiatur fętus humanus.
Fœtus octimeſtris quãdoque vitalis.

Masculus cur citius perficiatur.

efficacius attrahit alimentũ. Preterea fętus masculus prędituis est calido innato robustiore. vt cum Aristotele 7. de histor. animal. 4. fętus fęmineus tardius perficiatur. Sed addebat Aristoteles 4. de generat. animal. 6. quamuis mas sit robustior, & citius perficiatur; masculum tamen oriri magis offensum, quoniam fętus masculus in vtero magis agitatur.

Cur gemelli diuersi sexus minus seruentur, q̃ eiusdem.

Adhęc id etiam contingit, vt mas, & fęmina gemelli minus seruentur, quam quando gemelli sunt vel ambo mares, vel ambo fęminę, & ratio est quoniam mas citius perficitur, fęmina tardius, vt ob temporis inęqualitatem vix fieri possit vt seruentur. Cęterum hoc loco quęrere non erit ab re primum an sola mulier statutum non habeat tempus pariendi, secundo cur octimestris foetus non sit vitalis.

An sola mulier statutũ non habeat tempus pariendi.

Quo ad primum dicebat Aristoteles 6. de hist. animal. 22. Equas vel per annum, vel per decem menses vtero gerere. Oppositum statuit 7. de hist. animal. 4. dicendum pro resolutione eandem equam semper eodem tempore parere. quod non est statuendum de eadem muliere. Quo ad secundum difficile est intelligere cur octimestris non sit vitalis. Dicam ego quid sentiam cum Hippocr. lib. de septimestri partu. Tria esse quadragenaria periculosa; vt facile fiat, vt foetus in his quadragenarijs moriatur.

Tria quadragenaria periculosa.

Primum quadragenarium est in primo mense, in quo fit generatio foetus. secundum quadragenarium periculosum est in octauo mense. tertium vero postquam fętus est in lucem editus, vt cũ periculum sit in octauo mense, si exeat eo mense non viuat, nisi mulier sit admodum fertilis; vt pote quę fętum ita robustum efficiat, vt possit perferre nexas secundi quadragenarij iam dicti.

Dubitatio.

Sed statim quis quęret; cur est cur tria quadragenaria pertineant ad propositos menses.

Solutio.

Dicamus primum quadragenarium, seu primum mensem esse periculosum; quoniam natura maxime laborat & secundum alteratricem, & secundum formatricem. In tertio quadragenario fętus experitur mutationem in ambiente, in alimentis: vt hoc etiam sit periculosum, in secundo quadragenario roboratur fętus. Vnde secundum quadragenarium in fętu septimestri est sextus mensis. At si debet parturiri fętus in nono mense secundum quadragenarium est in octauo. si partus est in decimo mense secundum quadragenarium est in nono mense. Et sic de reliquis. At rarissime accidit, vt fętus in sexto mense perficiatur, vt propterea fętus etiam septimestris vt plurimum sit imbecillis, vt voluit Aristotel. 7. de hist. animal. c. 4. ob inopiam alimenti; vt ex his pateat cur in octauo mense fętus non sint vitales. Quia octauus mensis est secundum quadragenarium periculosum, in quo fętus roboratur.

Fętus septimestris, vt plurimũ imbecillis.

Cur octimestres nõ sint vitales.

Patet igitur quot sint tempora fętus, quę ita se habent vt tria non excedant quadraginta duos dies quandoque non excedant triginta. Vnde Hippocr. lib. de nat. puer. dicebat: marem perfici triginta diebus, fęminam spatio quadraginta duorum dierum. Nam semen masculinum calidius est, vt etiam masculus incipiat moueri in tertio mense. Et hoc notandum vt prędici queat an fętus futurus sit masculus. nec ne. Fęmina enim vt plurimum in quarto mouetur.

Marem perfici 30. diebus, fęminã 42.

Et quo tempore foetus vnus q̃libet moueatur.

Quo ad secundum quęsitũ, ad numerum scilicet fętus dicebat Aristoteles 7. de hist. anim. 4. mulieres parere quandoque duos, quandoque tres, quatuor & quinque eodem tempore conceptus. Causa est, vt inquit Philosophus 4. de generat. animal. 4. nam fixa discissa materia in conceptione diuiditur, & idem voluit Hippocr. lib. de nat. pueri. Quo ad aliud quęsitum ad similitudinem speciei. Causa proponebatur a Galeno 2. de sem. 2. & 5. voluit Galenus sanguinem menstruum, vt est determinata materia, esse in causa speciei. Nam generans generat non ex quolibet, sed ex determinata materia, verbi gratia ex cane masculo, & vulpe foemina generatur vulpis, quia foemina est vulpis, sequr. n. fętus sanguinem menstruum.

Causa similitudinis speciei.

Causa similitudinis in sexu.

Causa similitudinis secundum sexum proponebatur a Galeno secundo de sem. quinto, vbi inquit sanguinis, & seminis temperaturam esse causam sexus vt masculus e calidiori semine oriatur: & hoc accepit ab Hippocra. lib. de genitura, & libr. de dieta. Et idem voluit Aristoteles 4. de gener. animal. 3. vt propterea cum mas fiat a semine calidiori, & pars dextra sit calidior secundum Galenum 2. de sem. 5. marem generari si dexter testiculus sit crassior, vt Hippocr. libr. de superfoet. testetur si testiculus sinister adstringatur conducere ad generationem masculi.

Vnde masculus potissimũ generetur.

Causa similitudinis penes effigiẽ.

Quo ad similitudinem secundum effigiem ex Galeno 2. de sem. 4. hęc debet multifariam perpendi: primo vt puer magis similis est interdũ patri; interdum matri. Secundo, vt secundum aliquas partes est magis similis patri, secundum aliquas matri. Tertio quomodo puer est similis auis. Quarto, & vltimo cur puer nec patri, nec matri est similis, dicebat Hippoc. lib. de aer. aq. & loc. a sanis parentibus sanos pueros nasci: a morbosis morbosos, a distortis distortos: qm̃ semen a toto procedit, vt similitudo a vi seminis procedere videatur.

A sanis parentibus sanos pueros nasci; & ẽ contra.

Cur partus similis magis vni, q̃ alteri parenti.

Vnde Hippocr. lib. de genitura, ex quacumque corporis viri parte (inquit) plus proderit in genitura, quam mulieris, partus similis erit magis patri, si contra matri. Vt fere impossibile sit puerum ex toto similem esse vel patri, vel matri penes totum, vt 2. de sem. 5. dixerit Galenus. semen maris, & foeminę esse causam similitudinis secundum effigiem per spiritum, non per portionem humorosam, quibus spiritibus donatum est semen foeminę, & semẽ viri, q̃bus ẽt spiritibus fruitur sãguis menstruus, vt testatur Galenus 2. de sem. 2. vnde hoc fundamento posito quo ad primum quęsitum cum Galeno 2. de sem. 2. quamuis propria ratione vis seminis vincat in patre, attamen quandoque vincitur. vincit quidem vis seminis patris, dum semen procedit a patre robusto: quare tunc puer est similis patri, quandoque vero vincitur, dum scilicet vis seminis foeminę est robustior, quę vis etiam efficacior, & robustior redditur propter sanguinem menstruum, vt ideo pueri sint magis similes matri pręsertim si sanguis menstruus sit calidus, & plenus spiritu: Nam cum semen viri superetur a semine fęminę saltim post conceptum, fieri potest, vt puer sit similis matri. Vnde etiam Aristoteles primo de gener. animal. 19. dicebat filios esse similes parentibus: Nam quod accedit ad partes generandas, ad partes foetus, sed non formatas, est simile partibus parentum, est simile partibus, vnde discescit. Nam quale est in actu (inquit Aristoteles.) quod remanet scilicet in parente, tale est semen potentia videlicet facultate, quam in se continet. Vnde loquitur de maris semine; vt si solum concurrat, omnis similitudo erit a patre: vnde pueri semper essent similes patri: quod falsum est. Et propterea non dicit Aristoteles sanguinem menstruum esse prorsus expertem formationis; (hoc non inquit:) quinimo secundo de gener. animal. tertio asserit menstruum habere omnes partes potentia, quę in parente sunt actu: vt dicat Aristoteles si maris excrementum, hoc est semen superetur; foetus similis matri procreetur.

Mõstruũ habet oẽs partes potẽtia, quę in parẽte sũt actu.

Et propterea dicebat 4. de gener. animal. 3. si maris semen superet: puerum esse similem patri; e contra matri. Sed dubitatio est de filia foeminę, cur sit similis patri; Nam cum foemina fiat, quia semen maris superatur; ergo omnis similitudo a matre. Dicendum fęminam esse quandoque similem patri; quoniam patris testes generant semen debile. Quare sit foemina. At reliquę partes patris sunt robustę; a quibus partibus robustis spiritus vitalis efficax procedit, vt foetus quidem sit foemina; sed hęc foemina sit similis patri secun-

Femina vnde fiat similis patri.

du m

Filij cur penes aliquas partes patri; penes reliquas matri assimilëtur.

dum illas partes patris robustas. Secundum quæsitum erat; cur pueri secundum aliquas partes similes sint patri, penes reliquas matri. Et patet causa ex dictis; & colligitur etiam ex Hippocr. lib. de genitura; prout scilicet est victoria secundum partes vel viri patris; vel fœminæ matris: vnde dicebat Aristot. 4. de gener. animal. 3. si non superetur menstruum à semine maris fœtus secundum illam partem erit similis matri. Quare & Aristoteles hoc cognouit. Vt propterea etiam pateat tertium quæsitum; quod erat cur fœtus sit similis Auis. Causa est; nam euenire potest, vt Auium semen non sit vsque adeo robustum; & vim accipiat in filijs; hoc est in progenitoribus. Et cum semen in progenitoribus vim hanc habent fiat, vt filij similitudinem retineant, quæ non potuit tradi ab Auis traditam tamen a progenitoribus. Postremo oportet cognoscere cur quandoque filij non sunt similes parentibus. Causa duplex est: seminis maris imbecillitas, & robur. Quo ad imbecillitatem dicebat Aristot. 4. de generat. animal. 3. si motus agentis, idest seminis maris ad extremum superetur; & materia non superetur, remanet animal, idest monstrum: quare parentibus dissimile. Quo ad robur, procedit vel simpliciter a semine; vel à semine, vt a capite. Si simpliciter procedit a semine; Et æquale est robur seminis maris, & fœminæ; vt nulla sit victoria; nulla ex parte puer est dissimilis. Si vero suscipit vim à capite pro varia imaginatione parentum; filij varij producuntur; vt Galenus siue Auctor ille de theriaca ad Pison. cap. 11. Et Hippocr. lib. de aer. aq. & loc. cap. 7. dixerit in Asia; quoniam dominatur voluptas, multiformes generari partus. Nam vbi voluptas, vbi maxime afficitur imaginatrix. Sed notandum vim hanc impertiri per spiritum vitalem, qui defertur in vterum vel cum semine; vel cum sanguine menstruo; quare & cum coitu, & post coitum. Vt propterea, vt addit Hippocr. lib. de genitura aliqua ex parte etiam vterus concurrat; dum dicit. Qua parte vterus plagas acceperit, ea puer mutilatur. Vt iam pateat quid statuendum sit, & citra discordiam inter Philosophos & medicos de fœtuum formatione. Et hæc satis ad omnipotentis Dei laudem, cui honor semper sit, & gloria.

Fœtus cur similis auis.

Filij cur nõ similes fiãt parentibus.

Cur in Asia multiformes generẽtur partus.

Vterum deniq; ad generat. concurrere.

FINIS.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI,

MEDICI AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

TRACTATVS DE PVLSIBVS

Authoris intentio, & ordo seruandus.

De essentia, & differentiis pulsuum.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

TRACTATVS DE PVLSIBVS.

Authoris intentio, & ordo seruandus.

CVM non paruam demonstrandorum morborum vim obtineat Pulsus, & Vrina, vt dicit Galenus primo ad Glauc. 2. Duo enim voluit maxima inditia esse ante omnia in morbis cognoscenda ex Pulsibus, & Vrinis, illi siquidem cordis, & arteriarum constitutionem indicant, hæ vero hepatis, & venarum dispositionem denunciant 4. aphor. 77. vtilis propterea, & valde necessaria est de Pulsibus, & Vrinis consideratio, sine qua cognitione neque morborum cognitio, neque prænotio, neque tãdem curatio haberi potest. Circa quos tres actus cum medicus potissimum, ac necessariò versetur.

Vtilitas, ac necessitas cognitionis pulsuũ.

Actus tres, circa quos medicus.

Tractabimus ob id de Pulsibus, & Vrinis, & primum de Pulsibus, tum quia sic à vobis petitum est, tum quia si ad inuicem comparentur tractationes hæ, longè sanè vtilior, difficilior, & obscurior erit de Pulsibus consideratio, quàm de Vrinis.

Tractatus hic tractatui de Vrinis erat anteponendus. Verum non antea eius exemplar aliena manu scriptum haberi potuit, quod ideo postremo hoc loco impressum editur.

Est enim vtilior cognitio: Quia per pulsum functiones vitales, an fortes, an debiles sint cognoscimus lib. de curandi rat. per sang. miss. cap. 6. Præterea variç morborum differentiæ cognoscuntur. Tandem non paruam futurorum præsumimus indicationem 4. de diff. puls. cap. 5.

Pulsuum cognitio vtilior, quàm de vrinis.

Est etiam difficilior, & obscurior cognitio primo de præsag. ex puls. cap. 2. Quia infinitæ numero sunt alterationes, quibus contingit pulsum variari. Secundo propter temporis spatium, quod exigitur in his mutationibus addiscẽdis. Tertio propter præclaram memoriam, quæ requiritur in his mutationibus obseruandis. Vt Herophilus, qui primus hanc notitiam tradere conatus est, fuerit à discipulis derelictus propter sui maximam difficultatem, vt refert Plinius lib. xi. Natural. Histor. cap. 37. Et hinc est ausus dicere Galenus primo de diff. puls. cap. 2. de præcognitione ad posthumum 12. 3. de cris. vlt. Hippocratem de pulsibus ferè nihil sciuisse, seu digni dixisse, vel propter difficultatẽ, vel quia ignorauit. Nos tamen dicamus cum eodem Galeno primo de diff. puls. 2. Hippocratem pulsum non ignorasse, sed nihil digni dixisse, vt alij etiam antiqui, vt abunde probat Amatus Lusitanus centuria tertia, & Vallesius in suis contrauersijs. Ex his colligere poterimus difficillimam, & obscurissimam fore de pulsibus tractationem. Hanc tamen nos propter Tyrones deducemus ad compendium, & ad quatuor capita sectantes Galenum primo de dignosc. puls. capite primo, vbi proponens tractare de pulsibus in quatuor partes dissecat, videlicet in Physiologicã, Diagnosticam, Etiologicam, & Prognosticam. Physiologica est, quæ de differentijs pulsuum; Diagnostica, quę de cognitione differentiarum; Etiologica, quæ de causis; Prognostica, quæ de iuditijs, & præsagijs ex pulsibus pertractant.

Cur pulsuum doctrina difficilior, ac obscurior.

Hippocratẽ de pulsib. nihil digni dixisse.

Tractationis diuisio.

De essentia, & differentijs pulsuum.

PRimam partem, nempe Physiologicam aggredientes, quę de differentijs tractat, primò tractabimus de essentia pulsuum: Quia differentię magis proprię pulsuum ab essentialiter inhærentibus desumuntur. Hæc essentialiter inhærentia p definitioné habentur; ergo primo tractabimus de definitione, hæc tamen definitio 4. de diff. pul. cap. 2. duplex est, vna nominalis, altera essentialis, nominalis, seu notionis

Tract. prima Physiologica.

Definitio duplex.

eſt, quæ nomen explicat, & aliquid eſſentiæ declarat: ob id primo de differẽtijs pulſuum primo, cum multipliciter capi poſſit pulſus apud Hippocratem pręcipue tamen pulſus idem eſt quòd vehemens, & conſpicuus arteriarum motus, vt digitum euidenter pulſet, ſeu eleuet, vt lib. quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur primo in fine dicit Galenus forte accipiens ex Praxagora.

Nomen pulſus multiplex. Pulſus cõmunis definitio.

Alia eſt definitio eſſentialis habita à Galeno quarto de differentijs pulſ. cap. 2. cum ait. Pulſus eſt actio propria primo cordis, ſecundario arteriarum à diaſtole, & ſyſtole compoſita, à vitali facultate procedẽs, vt caloris naturalis ſeruetur mediocritas, & ſpiritus animalis in cerebro generetur. Quæ definitio cõſtat ex omnibus quatuor cauſis. Quia naturalia quæ in fieri ſunt, cum pendeant ab omnibus cauſis, per omnes cauſas debent definiri. Ideo in hac definitione ponitur actio propria, ſeu motus proprius cordis loco formæ, qui motus compoſitus eſt ex diaſtole, & ſyſtole, ſcilicet contractione, & diſtentione. Dicitur deinde primo cordis, ſecũdario arteriarum loco cauſæ materialis, ſeu inſtrumentalis, additur autem à facultate vitali procedens, loco cauſæ efficientis, quæ facultas efficiens temperamẽtum cordis eſt. Dicitur poſtremo, vt caloris naturalis ſeruetur mediocritas, & ſpiritus animalis generetur in cerebro, loco cauſæ finalis. Conſeruatur calor naturalis per pulſum, quia omnis flamma gaudet ventilatione, & attemperatione, quam facit aeris qualitas, immò flamma eget expurgatione à cinerib. ne ſuffocetur, & obruatur: vnde motus pulſus per diaſtolem, ideſt dilatationem attrahit aerem frigidum, vẽtilat calorem, ipſum auget, ac etiam ſpiritus vitales generat. Per ſyſtolem expelluntur fuligines, quæ eleuantur ab ipſo calore agente in humiditates corporis, quæ poſſunt ſuffocare ipſum calorẽ, vt videmus in externis, ignem nempè ſuffocari à cineribus.

Definitio pulſus eſſentialis ex Gal. & eius examen.

Naturalia, quæ in fieri ſunt per omnes cauſas definiri.

Vſus pulſus.

Circa definitionem hanc quatuor eſſent examinanda quæſita pro completa declaratione ipſius: Primum eſt quomodo mouetur cor, & arteriæ. Secundum an hic motus fiat à calore dilatante, & ſpumificante ſanguinem, & an compreſſio fiat à grauitate arteriæ; an ab ipſa facultate animæ. Tertiũ eſt, an dilatato corde dilatentur arteriæ, an è contra. Quartũ an facultas cordis ſit animalis, an naturalis. Pro quibus exacte declarãdis recurratis ad ſecundũ librum artis medicinalis, illius ue explanationes, ibi eſt locus proprius, hic quoniam compendioſam profitemur doctrinam, non examinabimus ad longum, ſed tantum aliquid circa illa dicemus.

Quæſita quatuor circa pulſus definitionẽ.

Circa primum notãdum eſt, quòd motus triplex ſolet eſſe, quidam rectus, quidam circularis, & quidã reflexus, quaſi compoſitus, ex his. Motus cordis non eſt rectus, ſed penè circularis, qui propriè dici poteſt reflexus, etenim cũ fiat ab anima, quæ eſt infima intelligentiarum, hęc quærit aſſimilari alijs motorib. & quærit moueri ſemper ęterno motu circulari; at quoniam in materia operatur, nõ poteſt hoc ipſum conſequi: ob id fit quidam motus medius, qui aſſimilatur recto, quia finitur, & aſſimilatur circulari, quia continuo, & ſemper vno tẽpore fit quaſi ab eodẽ in idẽ. Vnde non poteſt dici propriè circularis, ſed quaſi circularis, qui verius reflexus dicetur, pro quo uidere poſſumus Alexandrum Piccolomineum.

1. Motus triplex. Motus cordis q.

Pro ſecundo quæſito videre oportet, Galenum 4. de præſag. ex pulſ. 12. vtrumq; nẽpe motum, hoc eſt dilatationis, & conſtinctionis à facultate fieri, quæ facultas eſt uirtus naturæ de genere vegetatiuæ ſimilis, diſſimiliter agens diuerſos effectus ad vnum finẽ, hoc eſt ad conſeruandum ſymetriã caloris naturalis cordis: ob id aſſerendum eſt non fieri à calore euaporante, & eleuante arterias, ſed à facultate eleuante. Sic neque depreſſionem à grauitate arteriæ fieri, ſed ab eadem facultate vitali.

2. Motum cordis dilatationis, & cõſtrictionis fieri à facultate Vitali.

Pro tertio expedit videre Galenũ tertio de pręſag. ex pulſib. 3. vbi ait arterias habere facultatem pulſatilẽ à corde, quæ unà cum corde diſtendit, & contrahit contra Monacũ, & conciliatorem. Quæ facultas vna eſt ab vnitate ſubſtantiæ cordis, viciſſimq; illuſtrando utitur fibris rectis pro dilatatione, & vtitur fibris tranſuerſis pro conſtrictione; hic tamẽ motus fit in arterijs propter influxum lumen temperamẽti cordis, ꝙ lumen eſt facultas immaterialis, quæ per tunicas arteriarũ diffundit: hinc 7. de anatomici adminiſtrationib. 14. & 15. ait Gal. in multis animalibus aperto thorace hũc motũ uideri dilatationis, & conſtrictionis, imò experientia aduerti poteſt unum, & eundem eſſe motum cordis, & arteriarum ex Gal. 6. de uſu par. 2. ſi manum dextrã ponamus in regione cordis, & ſiniſtra tangamus arteriam, in manu dextra percipiet tangens eandem diſtentionem & contractionem in corde, & in arterijs.

3.

Pro quarto ſciendũ eſt, ꝙ Gal. 7. de uſu partium 9. de cordis & thoracis motu loquens, inquit motũ cordis à natura fieri, thoracis ab anima. i. à volũtate, q̃m igitur motus hic ſine cognitione fit: ob id naturalis, & à facultate vegetatiua factus dicitur, nam vegetatiua duplicẽ habet partem, unam altioris ordinis, quæ pulſatilis, & ſpiritifica dicitur, quæ pręparat ad uitã, aliam infimi ordinis, quę propriè naturalis uocatur, vt nutritiua, generatiua, ac augumentatiua; vnde hęc virtus dilatãdo attrahit aerem frigidũ, & ſanguinem: conſtringendo fumos expellit. Per medias quietes, quæ ſequuntur diaſtolem, retinet ſpiritificando. Per caloris feruorem concoquit generando ſpiritus: quia generare ſpiritus eſt ſpecies coctionis.

4.

Gal. 1. de facul. natur. c. 8. 7 & 6. primam, ſeu pulſatilẽ nõ ponit ſed tantũ alias tres.

De abſolutis, ac ſimplicibus pulſuum differentijs.

HAbita definitione, ex hac maximè proprięerũt ſumendæ differentiæ tanquã ab eſſentialiter inherentib. ob id primo notandũ, ꝙ differẽtiæ oẽs pulſuũ vel ſunt abſolutę, uel ſunt reſpectiuę: abſolutę, q̃ per ſe conſideratur ſine cõparatione ad alias differentias; reſpectiuę vero cõparando ad alias.

Differentiæ pulſuũ unde ſumantur. 1. Diuiſio.

Abſolutę adhuc vel ſunt ſimplices, vel ſunt cõpoſitæ primo igitur de ſimplicib. dicendũ, ſimplices ergo differentiæ pulſuũ deſumũtur à motu, in quo cõſiſtit differentia pulſus, à motu dico non ſimpliciter conſiderato, ſed prout eſt actus mouẽtis, & mobilis: ſiquidẽ natura motus non eſt ſimplex, ſed cõpoſita ex plurib. cõponitur. n. eſſentialiter ex quinq;: videlicet ex ſpatio, per quod mouens mouetur, 2. ex tpe quod conſumitur à motore in trãſitu ſpatij: tertio ex quiete, quæ eſt finis motus: quarto ex motore, qui eſt auctor motus: quinto ex inſtrumẽto quo motus perficitur, ergo cũ quinque ſint eſſentialiter cõponentia motũ, quinq; erunt primę, & ſimplices differẽtiæ pulſuum, vt ſpatio, ſeu quantitati diſtentionis arterię reſpondeat magnitudo, & paruitas motus.

Sĩplices.

Mot⁹ natura ex quib. conſtet.

Quinq; primæ differentiæ.

Tẽpori conſumpto in actione reſpondeat motus qualitas, quę eſt celeritas, & tarditas. Quieti motus, ſeu quantitati quietus tẽporis reſpondet crebritas, & raritas. Motori, vehemẽtia, & debilitas. Arterię qualitati mollities, & durities. Vt iccirco qualis ſit mẽſura ſpatij per tranſiti, talis pullulet differẽtia. Vñ ſi ſpatiũ ꝙ per tranſit arteria fuerit magnũ, & grande. i. ſecundum oẽs dimenſiones fiet pulſus magnus. ſi ſpatiũ in magnitudine fuerit paruũ, fiet pulſus paruus, ſi mediocre fiet pulſus mediocris, ut 1. de diff. pulſuum 4.

1.

Sic etiam ex tempore conſumpto à motore in tranſeundo ſpatio pullulat differentia talis, qualis

fuerit

fuerit temporis mensura. Vt si motor parum temporis consumpserit in motu pulsus fiet celer, siue citus, seu citatus: si multum cõsumet temporis fiet tardus, si mediocre, fiet pulsus moderatus primo de differentijs pulsi. cap. 7.

3. Quoniam uerò motus fit ex motu dilatationis, qui sursum est, & constrictionis, qui deorsum: ob id quies media intercidit, à qua insurgit differentia. Nam uel arteria parum in quiete immoratur, & fit pulsus creber: si arteria multum immoratur, fit pulsus rarus, uel mediocriter quiescit, & fit pulsus mediocris ex primo de differentijs pulsuum 7.

4. Præterea ex motore, qui est facultas vitalis: iuxta robur facultatis, uel debilitatem ipsius sumuntur differentię pulsus. Siquidem si uirtus valida, & robusta fuerit, fiet pulsus uehemens. Si infirma, & languida fuerit, fiet pulsus languidus, si mediocris moderatus fiet pulsus, primo de differentijs pulsuũ capite sexto.

5. Tandem ex arteria, quę est instrumentum mobile, iuxta conditionem, & qualitatem ipsius sumuntur differentię: Nam aut dura est, & fiet pulsus durus: aut mollis, & fiet pulsus mollis, uel mediocris, & fiet pulsus moderatus. Vt ex his resultent differentię penes excessum, defectum, & moderatum. Quas differẽtias poteritis in digitis quinque manus habere, ut unicuique digito triplex insit differentia secundum tres iuncturas repertas in digito quolibet. Vt in pollice collocentur differẽtiæ pulsus magni, hinc in indice differentiæ uelocis, in medio differentiæ celeris, in anulari differentię uehementis, in auriculari differentię mollis. Hę differentiæ etiam adhuc

2. Diuisio. diuiduntur è Galeno de præsag. ex pulsibus ca. primo in positiuam, comparatiuam & superlatiuam. Vt magnus, maior, maximus: celer, celerior, celerrimus: creber, crebior, creberrimus: uehemens, uehementior, uehementissimus: mollis, mollior, mollissimus.

Dub. Sed dicetis, uidetur, quòd plures sint dandę differentiæ pulsus simplices, quam quinque: siquidem Auicen. & alij Antiqui enumerant differentias multas simplices, desumptas ex uarijs conditionibus arteriæ. Vel enim à capacitate arteriæ, uel à modo substãtię, vel ab arteriæ qualitate tangibili. A' capacitate desumuntur differẽtiæ, ut plenus vacuus, & mediocris. A' modo substãtiæ, tenuis, crassus, & mediocris. A' qualitate grauis, leuis, & mediocris. Ex his sanè differẽtijs,

Sol. aliæ sunt imperceptibiles aliæ, verò inutiles. Sũt imperceptibiles differẽtię à capacitate arteriæ desumptæ, ut plenus, & uacuus; quia cognoscere plenitudinem, & capacitatem, & uacuitatem arterię est impossibile: siquidem arteria semper stat in motu, & motus impedit cognitionem; & quia cutis superstat grossa ipsi arteriæ, ut impediat cognitionem, nisi plenum uelimus uocare magnum; & uacuum paruum, ita dicatis de tenui, & crasso, graui, & leui pulsu, quos non dari dicit Galenus secundo, & 3. de differentijs pulsuum.

De calido, & frigido dicimus non esse differentias: nã non magis dici deberet pulsus calidus, & frigidus, quã albus, & niger: Quæ accidẽtia arterię sunt. Quòd si Galenus, primo de differentijs pulsuum cap. 4. & Auicen. ponant hanc differentiam, illam ad intentionem antiquorum proponunt, uel posuerunt, ut declararent quousque tactus aduertatur: non quòd sint differentię pulsuum per motum habitę.

Obiect. Sol. Quòd si dicat Galenus primo ad Glauconem capite de tertiana: pulsus in tertiana esse magnos, celeres, & calidos: dico calidos esse tanquam adiectiuum; vel positam esse illam particulam non ad significandum differentiam pulsus, sed arterię qualitatem, quæ occurrit inter tangedum. Etenim in febribus nõ solum à pulsu, & vrina sumuntur inditia, sed etiam à caloris qualitate. 10. met. 4. Nec valet sicuti molle, & durum sunt arterię accidentia, & constituunt differentias pulsuũ: ita calidum, & frigidum. Dico quòd non est par ratio: quia molle, & durum cognoscuntur per motum, ideo sunt differentię pulsus, quatenus cõcernunt motum, nõ ita calidũ, & frigidum, quę differentię possunt animaduerti sine pulsu, siue sine motu.

De compositis pulsuum differentijs.

Compositorum pulsuum differentiæ. COmpositorum pulsuum plures sunt differentię ex simplicibus; Vt ex his quidam sint complicati, quidam sint compositi, stant tamen sub nomine pulsus compositi. Siquidem differẽtia est inter cõpositos, & complicatos, nam complicati sunt qui

Complicati. uariantur, & miscentur non ex natura pulsus, seu ex proprietate pulsus, sed casu, & accidentaliter. v. g. ratione indiuidui, ut quãdo cõplicatur magnus cum moderato: subceleri cum moderato: subcrebro, cum moderato: subuehementi cum moderato submolli, & aliæ plures complicationes.

Compositi. Compositi uerò sunt, quorum cõpositio naturalis est, & necessaria, & inest, ut pulsus est ex natura sua, ut v. g. quando componitur magnus, uelox, celer, creber, & mollis: Quia vnusquisque simplex est sua unitate. Quorum pulsuũ compositiones, & complicationes uariæ possunt effingi, ut confusionem pariant; ob id dimittendæ, si placet tamen, uidere Struthium possumus, & Rogamum.

Verum ut aliquas magis faciles habeatis compositiones notandum; quòd prima compositio potest esse omnium differentiarum existentium in summitate quinque digitorum: secunda compositio moderatorum: tertia compositio infimorum in digitis: quarta sit primus in pollice cum quatuor medijs moderatis: quinta compositio primus in pollice cum quatuor infimis, & sic de singulis connectendo, incipiendoque à differentia existente in summitate indicis, ut dictum est de illa existente in pollice: sic de ceteris existentibus in summitate aliorum digitorum, medij, anularis, & auricularis; ex quibus differentijs multæ dantur, multę nõ: uerbi gratia magnus cũ duro non potest cõplicari; quia durities resistit magnitudini.

De differentijs respectiuis.

Differentiæ respectiuæ. DIfferentias respectiuas eas dicimus, quæ ad aliquid reducuntur, & in tantũ respectiuę dicuntur, inquantũ cum alio cõparantur. Et hę differentiæ duplices sunt. Vel enim dicunt respectum ad

Diuisio. ordinem, uel ad naturam. Si ad ordinem dicetur ordinatus uel inordinatus pulsus, & caret medio.

1. de diff. pulf. c. 9. Si ad naturam, est uel æqualis, uel inæqualis, uel Rhythmus, uel sine Rhythmo, seu Eurhythmus, i. uel continens proportionem, uel armoniam, uel non continens, & carent etiam medio: quia sunt contradictorij;

Aequalis pulsus. Simpliciter. Aequalis pulsus duplex est: Vel simpliciter, uel secundũ quid. Et hi semper sunt ordinati, i. ordinẽ obseruant. Simpliciter æqualis est quando in omnibus differentijs obseruat æqualitatẽ: Verbi gratia in magnitudine, celeritate, & crebritate, uehementia, & mollitie; adeo ut in nulla istarum differentiarum immutetur.

Secundũ quid. Secundum quid uerò æqualis est, quando secundũ aliquas differentias immutatur, siue in duabus, siue in tribus, ut dicatur ęqualis in una differentia, & inęqualis in alijs differentijs.

B 2 Vte-

Vlterius hæc equalitas uel est in una pulsatione, ut omnes arteriæ partes æqualiter incedant in motu; vel est æqualitas in multis pulsationibus, vt singulæ pulsationes sibi correspondeant in differentijs prædictis, i. in magnitudine, celeritate, crebritate, vehementia, & mollitie.

Inæqualitas duplex. Ordinatus.

Sic inæqualitas pulsus duplex est, vel simpliciter, vel secundum quid. simpliciter, quando in omnibus differentijs obseruat inæqualitatem, & sic pulsus inęqualis potest esse ordinatus, vel inordinatus. Ordinatus est, qui obseruat inæqualitatem in omnibus, vel pluribus differentijs quodam ordine: Inordinatus, qui non obseruat ordinem, sed semper est diuersus, vt uerbi gratia si octo pulsationes sint vehementes, vna sit debilis, inde octo vehementes, una debilis dicetur ordinatus in uehementia, ita habeatis de alijs differentijs, idest de celeritate, crebritate, & uehementia. Quòd si unus pulsus uehemens, secundus debilis, & tertius, & quartus uehemens sit, dicetur inordinatus.

Inordinatus. Secunda inæqualitatis diuisio. Singularis. Collectiua.

Adhuc inæqualitas hæc siue simpliciter, siue secundum quid, uel est singularis, uel est inæqualitas collectiua, systematica, siue congestiua, quod idem est: Inæqualitas singularis est, quæ in una pulsatione obseruatur, ut in uno arteriæ ictu uarietur pulsus: inæqualitas autem collectiua est, quę reperitur in pluribus pulsationibus; adeo, ut per comparationem unius ad alterum, aut plurium inter se, dicatur inæqualis.

Singularis duplex.

Hæc ergo singularis inæqualitas duplex adhuc est primo de differentijs pulsuū 13. uel in una parte arteriæ, idest sub uno digito, uel sub pluribus partibus arteriæ, idest sub pluribus, uel omnibus digitis.

Singularis in una pulsatione, & una parte arteriæ.

Inæqualitas singularis in una pulsatione, & in una parte arteriæ, seu sub uno digito est, quando tempus dilatationis, & constrictionis arteriæ diuiditur in partes diuersæ celeritatis: etenim cum tempus non sit admodum breue, poterit partiri in partes sensu perceptibiles: Vt una pars prædicti motus sit celer, altera tarda, & è contra, quamuis idem motus continuus sit, non omnes tamen eius partes habent æqualem uelocitatem. Et hæc inæqualitas habet sub se tres differentias unam, quæ dicitur pulsus Intermittens, secūdam, quę dicitur Imparcitatus, tertiam, quę dicitur Dicrotus, seu bis pulsans.

Pulsus Intermittens.

Intermittens in uno pulsu est, quando motus distentionis arteriæ interrumpitur media quiete, antequam arteria ad externam quietem deueniat, & adeo interrumpitur, ut non maneat in interruptione, seu quiete, sed motum perficit, donec ad externam naturalem quietem ueniat; & hic potest sub se plures habere differentias, & utiles, & inutiles.

Imparcitatus.

Imparcitatus est, quando motus distentionis est continuus, & nulla quiete interruptus, & nihilominus una distentio constat ex partibus tardis, & partibus celeribus: Vt si motus dilatationis lente incipiat, & celeriter desinat: uel è contra, idest uelociter incipiat, & tardè desinat, ut contineat uarietatem in una dilatatione, & cōstrictione; & hic pulsus habet etiam differentias inutiles.

Dicrot⁹.

Dicrotus, seu bis pulsans est, quando arteria incipit moueri, & antequam finiat motum inceptum, recrocedit, & inde iterum adsurgit ad perficiendum inceptum motum, ut duplex appareat pulsatio, & habet tres differentias. Prima quando incipit moueri arteria, & inde contrahitur, ut faciat ictum, & tandem perficiat suum motum, & sentiatur alia pulsatio. Secunda quando non facta perfecta dilatatione sentitur ictus, & perfecta dilatatione sentiatur alius ictus. Tertia quando post perfectam, & completam dilatationem alium facit inopinatum ictū, ut in incude, & malleo solet apparere (gratia exempli).

Singularis inæqualitas in pluribus partibus arteriæ. Diuisio.

Altera est singularis inæqualitas in pluribus partibus arteriæ, & est quando sub unica distentione plures digiti immutantur, uel duo, uel tres, uel quatuor; & hi sunt in duplici differentia, quidam sunt inæquales motu continuo, quidam sunt inæquales motu interciso.

Inæquales motu cōtinuo.

Qui sunt inæquales motu continuo, sunt quando duo, uel tres, uel quatuor digiti patiuntur, dummodo sint contigui. Vt uerbi gratia, si sentiatur inæqualitas percussionis sub primo, & secundo digito, uel sub primo, secundo, & tertio, uel sub omnibus, ut arteria percutiat alterum digitum magis, alterum minus: Verbi gratia primum percutiat vt octo, secūdum percutiat ut sex, tertium ut quatuor, quartum ut duo.

Diuisio.

Et hi uel sunt inæquales æqualiter, uel inęquales inęqualiter. Vt primi inæquales ęqualiter tactum moueant æquali modo: inęquales uerò inęqualiter inæquali modo: Verbi gratia si motus, ut qui apparet sub uno digito æqualiter distet à motu secundi digiti, & is à motu tertij, & is à motu quarti æquali seruata distantia ut octo, ut sex, ut quatuor, & ut duo: hi pulsus Myuri dicuntur, uel Decurtati.

Myuri, seu decurtati. 1. de diff. puls. c. 11.

Vt uerbi gratia si pulsus incipiat à magno, seu uehementi, uel celeri, uel crebro, uel molli, & semper minoretur ęqualiter, ut deficiat magnitudo, & ueniat ad paruitatem, uel deficiat uehementia, & ueniat ad languiditatem, uel deficiat uelocitas, & ueniat ad tarditatem, uel deficiat crebritas, & ueniat ad raritatem, uel deficiat mollities, & ueniat ad duritiem.

Et hic pulsus habet plures differentias: etenim uel sentitur sub primo, & secundo digito, uel sub primo secundo, & tertio, uel sub omnibus quatuor, & fiunt diuersę differentię, quas per otium poteritis apud Doctores uidere.

Inæquales motu itercifo. Diuisio.

Alij sunt pulsus inęquales non motu continuo, sed motu intercifo, seu interrupto, & habēt quatuor differentias.

Prima est, quādo primus digitus & tertius motum sentiunt: secundus, & quartus non sentiunt.

Secunda differētia est, quādo motus sentitur sub primo, tertio, & quarto digito, sub secundo digito non sentitur.

Tertia differentia est, quando secundus, & quartus motum sentiunt: primus, & tertius non sentiunt.

Quarta differentia est, quando primus, & quartus ictum sentiunt: secundus, & tertius non sentiunt. Quamuis alij addant quintā differentiam, quam non posuit Galenus.

Inęqualitas collectiua, seu systematica. Inęquales æqualiter.

Alia erat inęqualitas collectiua, systematica, seu congestiua, quę in pluribus pulsationibus aduertitur, & hęc duplex est, uel est inæqualitas ęqualiter facta, uel inęqualitas inæqualiter facta.

Pulsus ergo inęqualis ęqualiter est, quando una pulsatio est maior; secunda minor, tertia æqualiter minor, quarta ęqualiter minima pari proportione: Vt uerbi gratia, una ut octo, secunda ut sex, tertia ut quatuor, quarta ut duo, adeo ut ęqualitas in distantia reperiatur inter hos ictus; & hic pulsus dicitur Decurtatus, Myurus, cauda muris, seu cauda soricina. Adeo vt Myurus duplex sit, vnus quando pulsationes non cessant diminui vsque ad defectionem, & dicitur Myurus deficiens, seu cauda muris finitiua.

Alius cessat diminui ante defectionem; & ex huius numero quidam sunt, qui perseuorant in eadem paruitate, ad quam gradatim deciderunt, & carent nomine.

Alij non perseuerant in eadem paruitate, in quam in-

inciderunt, sed de nouo augentur, & dicuntur myuri reciproci, seu cauda soricina alternatiua. Vt primus pulsus magnus, & gradatim minoretur per plures alios pulsus, inde in eadem magnitudinem iterum attollitur, vel paulo minorem, vel maiorem; & non solum hæ differentiæ in magnitudine consistunt, sed in alijs etiam differentijs, videlicet celeritate, crebritate, vehementia, & mollitie.

Inæquales inæqualiter. Alius erat pulsus inæqualis inæqualiter factus, qui inter pulsationes plurimas non seruat æqualem distantiam, sed inæqualem, & sunt multiplices. Alij enim seruant inæqualitatem in magnitudine, & paruitate, alij in celeritate, & tarditate, alij in crebritate, & raritate, alij in vehementia, & debilitate, alij in mollitie, & duritie; & ex his alij carent nomine, & anonymi dicuntur, alij habent nomina, & sunt quatuor videlicet Intermittens in pluribus pulsationibus, Intercurrens, Deficiens, & Deficiens reciprocus.

Intermittēs in plurib. pulsationib. Intermittens in pluribus pulsationibus est pulsus inæqualis propter raritatem: quando inter plures pulsationes deest vna pulsatio, vel duæ, vel tres, secūdum quòd magis, vel minus arteria in quiete immoratur, vt cessare videatur; & hinc per defectum illarum pulsationum adeo rarus efficitur, vt Intermittens appelletur.

Intercurrens. Intercurrens est ei oppositus, vt sit pulsus inęqualis in crebritate, quando videlicet inter duas arterię pulsationes alia media pręter naturam inopinata apparet pulsatio.

Deficiēs. Deficiens est, quando arteria motu destituitur præ nimia paruitate, vt in Myuris deficientibus dictum est, & hic pulsus deficiens affinis est pulsui intermittenti, differt tamen ab eo, quia Intermittens deficit per duas, tres, vel quatuor pulsationes, nō nunquam quinque, inde regreditur, & alias repetit. Deficiens vero longiore tempore sine motu persistit, sine motu dico secundum sensum, non secundum rem; inde assurgit, imò Intermittens est inæqualis in raritate; Deficiens verò in paruitate.

Deficiēs, & myurus deficiens in quo differant. Assimilatur etiam Deficiens Myuro deficienti: quia ambo desinūt in tantam paruitatem, vt delitescant, at Myurus deuenit ad paruitatem per pulsationes æquales, Deficiens vero descendit ad paruitatem per pulsationes inæquales.

Differentiæ cōpositæ inæquales. Ex his differentijs pulsus inæqualis componuntur aliæ differentiæ, quæ compositę inęquales dicuntur, componuntur enim, seu combinantur ex inæqualitate collectiua cum singulari, vel ex collectiua cum collectiua, vel ex singulari cum singulari; & hæc composita inæqualitas duplex est, uel in situ arteriæ, vel in motu arteriæ. Si in situ, est quando arteria pulsat vel secundum partem dextram, vel sinistram, vel sentitur pulsus sursum, uel deorsum, antrorsum, vel retrorsum, dextrorsum, uel sinistrorsum; adeo ut uniuersum arteriæ corpus commoueatur; in alijs etenim inæqualitatibus uel sursum, uel deorsum mouetur, in hac uerò inæqualitate arteria naturali sede relicta, motu quodam erratico mouetur, & pulsat aliquando secundum unam partem, aliquando secundum aliam, & hic pulsus Contortus dicitur, & est magnus cum duritie. At dicetis non datur magnus, & durus pulsus: Quia durities resistit magnitudini, quomodo hic magnus, & durus erit? Dicatis duritiem non esse circa omnes partes arteriæ, sed aliquando circa unam, aliquando circa aliam partem: ob id hæc durities particularis non repugnat magnitudini, sed durities uniuersalis idest secūdum totam arteriam est illa, quæ repugnat magnitudini.

[Margin: Contortus. Dubiū. Responsio.]

Alia est inæqualitas composita secundum motum, ut ex hac fiant multæ differentiæ pulsuum innominatę, aliquę uerò ex his sunt nominatę, ut Vndosus, Vermiculās, Formicans, Caprizans, seu Gazellās, Serrans, seu Serrinus, Spasmosus, Vibratus, Tremens, Hecticus, & Strepens.

Vndos⁹. Vndosus, & uerminculans sunt pulsus, qui fiunt in diuersis arterię partibus, & inęquales penes magnitudinem paruitatem, celeritatem, & tarditatem. Quia partes aliquæ huius pulsus magis eleuantur, quædam minus eleuantur, aliquę tardius, aliquæ celerius mouentur undarum modo: sicuti una unda arteriam eccipit durante eleuatione à principio arteriæ, ita & pulsationes inter se habent, ut aliæ partes arterię fortius, alię debilius, alię uelocius, alię tardius ferantur, & sentiantur.

Vermiculans. Vermiculans eodem modo fit, sicut Vndosus, sed tantum differentia est, quia in Vndoso arteria magis eleuatur in magnitudine, imo celeriores, & plures habet eleuationes in magnitudine. Vermiculans uerò minores habet eleuationes in magnitudine, & tardiores, ut in uerme anuloso deambulante cernimus quando eleuatur, & deprimitur, & hinc facillime ab Vndoso ad Vermiculantē pulsum fit transitus, sicuti à Vermiculante in Formicantem.

Formicans. Formicans pulsus est prædictis simillimus, cum constet ijsdem inæqualitatibus; differt tamen ab eis paruitate, cum constet ex imbecilli quodam motu, ut ignari dicant ęgros pulsus non habere; & dicitur Formicans à formicę similitudine ex motu paruo, & tardo, cum sit omnium minimus, & tardissimus; quāuis enim creberrimus appareat, non celer, uti etiam uidetur formica crebros gradus facere, non tamen mouetur uelociter.

Caprizans, seu gazellās. Caprizans, seu Gazellans est pulsus inęqualis in una pulsatione, & in una parte arterię, & est qui habet quietem mediam, ut fiat ex inęquali celeritate, & uehementia ad instar capratum, seu Gazellę, quę est species caprę; Caprę enim gemino motu multotiens alias adoriuntur: sese enim modice retrahendo quiescunt, inde fortiter, & celeriter cum impetu mouentur: talis motus est in hoc pulsu.

Serrans. Serrans pulsus est inęqualis in una pulsatione, & in pluribus arteriæ partibus motu quodam interciso; & est quando quosdam digitos ferit, quosdam non ferit cum duritie; Vt inęqualitas aliquando in duritie, seu tentione, & in mollitie appareat; aliquando uero appareat secundum situm arterię: Vt ictus duri cum sint, aliquando sursum, aliquando deorsum, aliquando à dextris, aliquando à sinistris sentiantur ad modum serrantis: Etenim ex dentibus serrę sunt quidam ad dextras, quidam ad sinistras partes inclinati: ob id cum fit motus sursum, & deorsum à serrante necesse est, ut fiat tentio, & motus tensiuus sentiatur modo in una parte, modo in alia, idest modo sursum, modo deorsum, modo in dextris, modo in sinistris partibus.

Spasmosus, seu conuulsiuus. Spasmosus, seu Cōuulsiuus pulsus est inæqualis ratione situs arteriæ: immutatur enim uarijs modis; nam constat ex quadam tentione, & duritie, & apparet arteria remota à propria sede, ac si esset tentus, seu conuulsus, seu contractus neruus carpi, ut non possit magnifice distendi propter duritiē.

Vibratus seu arcuatus. Vibratus, seu Arcuatus apud Arabes est quasi spasmosus, & constat ex eadem inæqualitate, nempè ex situ arteriæ immutato: differt tamen à spasmoso secundū magis & minus, vt Vibratus faciat maiores eminētias, & in altū attollatur uersus cutim modo sursū, modo deorsum ad modū sagitæ uibratę, quæ non recto motu mouetur propter aeris resistentiam, sed modo sursum, modo deorsum fertur: In Cōuulsiuo verò fiunt eædem eleuationes sursum: verum vibratus habet hoc, quòd simul vna pars in altum irruit, eodem tempore, alia deorsum tendit, vt in vna celerius, in alia tardius, in vna vehementius, in

alia debilius moueatur, & arcus figuram repræsentat cum eleuatur ad cutim. Conuulsiuus verò eminentiam quandam acuminatam, seu rectam repræsentat.

Tremēs, seu Palpitans.

Tremens, seu palpitās pulsus est, qui inæqualis est in pluribus pulsationibus in magnitudine, vehementia, crebritate & est cum tremore factus, sicuti videtur cum cor palpitat, & tremor excitatur in illo, non tamen ita clarus, & conspicuus est hic tremor in arteria, vt in corde.

Hectic⁹.

Hecticus pulsus est inæqualis, & semper in vna inæqualitate persistit, vt non moueatur inæqualiter per nouas differentias adeo, vt eas inæqualitates, quas assumit, easdē semper obseruet; vnde aliquādo paruus, celer, creber, debilis, fit, & durus, vel oppositus in omnibus, vel in aliquibus differentijs, dummodo sit inæqualis, & inæqualitatem eandem seruet.

Strepēs.

Strepens pulsus est inæqualis cum sonitu, vel strepitu, constat enim ex inæquali duritie, & vehementia, & non semper æqualem sonitum edit.

De Rhythmis.

Rhythmus.

ALiæ erant differentiæ pulsus respectiuæ, & sunt pulsus rhythmus, & sine rhythmo, qui consistunt in motus qualitate, & proportione, in distentione, & contractione, in celeritate, tarditate, & moderantia; vt proportio inter dulce, & amarum, inter calidum, & frigidum; ita rhythmus se habet obseruans proportionem in dilatatione, & constrictione, quæ proportio duplex est, quædam est æqualis, & par, quædā inæqualis, & impar: proportio par, seu rhythmus par est quando dilatatio celer, constrictio celer: vel quando dilatatio tarda, constrictio tarda: vel quando dilatatio moderata, constrictio moderata est.

Rhythmus par.

Rhythmus impar.

Rhythmus impar, seu inæqualis sex habet differentias, & prima est quando dilatatio celer, constrictio tarda. Secunda quando dilatatio celer, constrictio moderata est. Tertia quando dilatatio tarda, constrictio celer. Quarta quando dilatatio tarda, constrictio moderata. Quinta quando dilatatio moderata est, & constrictio celer. Sexta quando dilatatio moderata, constrictio tarda, & hæc de pulsu rhythmo; Quamuis secundum alios detur pulsus Eurhythmus, proportionatus videlicet vni ætati, & dicitur Eurhythmus, idest boni ponderis, vel Arhythmus, idest praui ponderis; & hic triplex est, Pararhythmus, qui est pulsus obseruans mensuram, seu pondus ætatis propinquæ, vt puer habens pulsum iuuenis: alius est Heterorhythmus, & est quando pulsus obseruat mensuram, seu pondus ætatis distantis, vt pulsus pueri, qui obseruat mēsurā pulsus senis. Tertius pulsus dicitur Ecrhythmus, qui non obseruat pondus, seu mensuram aliam, sed proportionatus est, sua natura propria, non alteri respondens.

Eurhythmus. Arhythmus triplex. 1. Pararhythmus. 2. Heterorhythmus. 3. Ecrhythmus.

De dignoscendis pulsibus.

Tract. 2. Diagnostica.

SEcunda tractatio erat diagnostica, quæ docebat modū cognoscendorū pulsuū, q̄ cognitio difficilior est prima, primo de dignosc. puls. primos; siquidem differentiæ pulsuum sensu habent opus vt adueniātur: sed cognoscere pulsuum naturam, & ponere differentiam altior, & difficilior est cognitio videlicet rationalis; ob id non deterreamini ab hac tractatione: quia multa docentur a Galeno, & Doctoribus pro facili cognitione differentiarum.

Cognitio naturę, ac differentiarum pulsuū difficilis.

Pro indeficienti ergo cognitione in genere multæ requiruntur conditiones tum ex parte medici, tum ex parte ægrotantis seruandæ. Ex parte medici primo requiritur, vt eius manus mollis sit, in cuius mollitie cōsistit sensus exquisitus, ob id, qui callosam habent manum, & asperam carent exquisito sensu, & consequenter non poterunt exquisitè cognoscere differentias.

Cōditiones pro exacta cognitione pulsuum ex parte medici.

1.

Secunda conditio est, vt non statim medicus tangat ęgrotātis pulsum, etenim multoties nouitate medici perturbatur pulsus ægrotātis, iuditium medici expectantis: ob id primo salutando de latere sedeat, ipsumque hilari vultu dicit celsus, lib. 3. cap. 6. percontetur, & singula exquirat, quæ faciant ad morborum cognitionem. Primo quotus dies agatur ægrotationis; ac de more symptomatum præcedentium, & præsentium interroget, faciem ęgrotantis inspiciendo, an plurimum distet a naturali statu, vt docet Hypp. primo prenot. 2. & temperiem eius intueatur.

2. Quid primum agere oporteat medicum antequā pulsum tangat.

Tertia conditio est, vt sit medicus optime exquisitus, & expertus in differentijs pulsuum, ipsumque pulsum pluries tangat, non vnica vice, reponendo brachium in bono, & decenti situ, vt non sit valde extensum, nec manus prona sit in volam, non cōtractum, nec sublatū, nec valde depressum, sed sit modicè contractum ad thoracem, seu ad iugulum, & reclinatum in latere, inde ad libitum tangat.

3.

Quarta: tangat pulsum in superna arteria carpi, vel dextra, vel sinistra, quæ pars commodissima est pro tactu, est enim statim obuia manui, inuerecunda, & magis excarnis; Vnde differentiæ pulsuum magis sentiri poterunt, præterquam in pueris, in quibus arteriæ in temporibus conspicuæ sunt, & maxime commode pro tactu: Diceretis melius est tangere thoracem, seu regionem cordis in pectore, quam arteriam in carpo, quia cum pulsus a corde dimanet, per tactum propinquum certius iudicamus, quam per longinquum, maior etenim est distātia a brachio ad cor, quam a pectore ad cor: Dicatis quòd & si sit propinquior tactus, nihilominus motus cordis solet impediri a motu difformi thoracis, qui subest voluntati, imò motus cordis in pectore sentitur reflexus, in arteria verò carpi sentitur rectus, seu linearis, vt non perturbet tactum.

4. Quę pars a medico in ęgrotantibus sit tangenda.

Obiectio. Solutio.

Quinta conditio est; vt tangat quatuor digitis, vt possit animaduertere plures differentias puls. & tangat vel comprimēdo, vel palpando, seu manu suspensa, vel medio modo: in comprimendo quidem oportet tangere præmendo vehementer arteriam digitis, vt fieri solet in vehementissimis, & durissimis pulsibus, tum etiam, vt per hanc compressionem possit cognosci quies interna pulsus. Palpando verò aliquando tangit medicus. i. manu suspensa leuiter digitos admouendo, non tamen præmendo, & hoc pacto solemus cognoscere lāguidos, seu paruos pulsus, quietēq; externam, quæ subsequitur post distentionem, & pulsus longitudinem. Verū licet primo præmere arteriā digitis, inde leuiter subleuare, donec tactus ad locum peruenerit, in quo arteria mouetur, & hoc, vt aduertatur debilitas per suffocationem: aliter apparebit pulsus debilis, cum non ita sit.

5. Modus in tāgendo q. obseruandus.

Tangit tandem medicus, manu media inter palpationem, & compressionem, taliter, vt non præmat vsque ad profundum, & occultentur aliquæ partes arteriæ.

Aliæ sunt conditiones, quæ, seruentur ex parte ęgri, vt certum fiat medici iudicium; & prima est vt ęger sit absque animi, & Corporis perturbatione, ex qua pulsus variari contingit: ob id tangat pulsus cum æger a perturbationibus conquieuerit.

Cōditiones ex parte ægroti.

1.

Secunda: ponat manum in thorace vt dictum est, suprapositio quodā naturali medio, & aliquando ad libitū medici ipsam reponat resupinam, aliquando pronam in volā, & teneat digitos nec admodum flexos, nec admodum extēsos, sed parum declinatos secundum

2.

secundum naturalem figuram, & tāgente medico non moueat manum voluntariò.

Primum axioma seruandum, ut rectè dignoscantur puls.

Vt ergo aliquis possit artifex cognoscere omnes differentias pulsus oportebit supponere quædam axiomata, & fundamenta, seu principia, quibus iactis facillime possit manuduci in cognitionem ipsarum, vt secundo de dignos. puls. c. 2. dicit Galenus, & primum axioma est, non posse medicum cognoscere differentias pulsuum nisi in relatione ad naturalem pulsum, vt per accessum, & recessum ab ipso possit metiri differentias, alias; quia rectum est iudex sui, & obliqui; talis enim pulsus naturalis, est corporis temperati: qui est medius inter omnes extremos, cum medium temperatum dicatur secundo aph. 51. & omne temperatum naturale, quo naturale est ad opus terminatum; sed solum temperamentum facit opus terminatum; quia intemperamentum corrumpit, potissimum ergo pulsus teperatus erit semper medius; dicunt tamē aliqui esse potius vehementem, seu fortem pulsum; qui est naturalis, non debilis, non mediocris; quia in forti viget virtus; quæ quanto fortior, tanto temperatior. Quod si dicat Auicen. pulsum naturalē medium esse inter omnes differentias simplices; sed medium est illud, q̄ inter duo extrema est; ergo naturalis pulsus non erit vehemens, sed mediocris; dicunt quod valet de medio secundum situm, non de medio secundum virtutem: habere enim uirtutem est de formali medio, habere situm medium est de materiali. Alij verò ex Galeno asserūt q̄ pulsus, vel est vehemēs, vel vehementissimus, vehemens est temperatus, vehementissimus excellit temperatum: quia nō fit à sola facultate, sed cum alijs causis, nempe cum arteriæ mollitie, & vehementi necessitate euentandi, quæ non reperiuntur in corpore temperato.

Opinio nonnullorum de pulsu tēperato.

Obiectio.

Solutio.

2. Secundū Axioma est: medicum non solum cognoscere per pulsum ictum arteriæ, vt dicebant antiqui, sed etiam cognoscere distentionem, & eleuationem ipsius, i. lōgitudinem, latitudinem, & profunditatem: & hoc patet experiētia ad sensum in corporibus macris, in quibus non solum ictus sentitur, sed etiam magnitudo, & paruitas pulsus, quæ non possunt cognosci nisi cognoscatur longitudo, latitudo, & profunditas, & per consequens distentio pulsus.

3. Tertium Axioma est, quòd in pulsu non solum dilatatio, sed etiam cōstrictio reperitur, & sentitur contra Empiricos, qui dicebant non sentiri contractionem, sed solum ictum, & distentionem sentiri, quia sensorium tactus mouet: cōtractio non mouet, quia fugit a nostro tactu. at vero Galenus lib. 1. de dignosc. pulsibus 3. & 4. hoc probat exemplo corporum, quæ se mutuo contangunt, namque se tangunt vel leuiter & superficialiter, vel fortiter, vt vnum quod durius est, premat, & penetret alterū, & mollius præmatur, & cedat; si hæc corpora se contangunt, quomodo fieri potest, vt recessus præmentis fiat subito insensibiliter, cum sit tempus inter primum recessum, & finem satis perceptibile, vt absque dubio constrictio sentiri possit. quod si corpora se contangant in superficie vnum potest alteri succedere, et secedere, vt non sentiatur, vt in vtre, & Vesica plena aere experimur, prę mentes recessum aeris aduertimus, & hoc pariter imaginemur in arteria maximè sentiri contractionē, & hoc potissimum veritatem habet in pulsu vehementissimo. 2 in duro, 3. in tardo, 4. in magno, vt primo de dignoscendis pulsibus cap. 6. in vehementi ergo sentitur compressio, quia digitos vehementer præmimus, & recessum sentimus: in tardo propter temporis longitudinem, quæ intercidit; in duro, quia non statim sed pedetentim arteria recedit: in magno propter maximam eleuationem, cum maxima fiat etiā depressio, debet sentiri. Quartum axioma est nō sentiri posse a medico finem constrictionis, & principium distentionis, seu eleuationis; quia si leuiter tangamus pulsum externam tantum quietem cognoscemus, si fortiter præmamus vniuersum arteriæ motū occultamus.

In pulsu nedū dilatationem, sed ēt constrictionem sentiri cōtra Empiricos.

In quib. pulsibus potissimum cōtractio obseruetur.

4.

5. Quintum axioma: quòd inter duos contrarios motus, semper cadit quies media, cum motus non possint continuari, ergo duplex aderit quies, cum duplex sit motus: una quę dicitur quies interna, altera, quæ dicitur externa; quies externa sentitur, quando motus non amplius fit, & sentitur leui manus applicatione; idest palpando: at quies interna non sentitur, neque quies vera, quæ est post finem contractionis, neque quietes duæ non veræ, quæ sunt vltima pars contractionis, & prima pars eleuationis: omnes hæ quietes occultantur medico.

Mot⁹ duplex, q̄ē duplex. Externa. Interna. Quietes quæ in pulsu occultētur medico.

De cognitione pulsus magni, & parui.

INter primas differentias desumptas a quantitate distentionis motus erat magnus, & paruus: at magnitudo, & paruitas duplex est, propria, & impropria, propria est respectu magnę distentionis arteriæ, impropria est respectu corporis arteriæ magni, vt cū hac magnitudine stet pulsus paruitas, vt in senibus, in quibus pulsus apparent magni, & in se sunt parui, sic paruus pulsus est impropriè dictus, vt in pueris, qui paruus apparens in se est maximus: de prima magnitudine hic sermo est propriè dictus semper facta collatione ad pulsum medium, & naturalem: vnde magnus dicitur pulsus quando magna fit distentio in corpore arterię, & arteria magnum spatium pertranseat; adeò vt nulla laxitas in arteria remaneat, sed tendantur omnes arteriæ partes, & secundum longum, latum, & profundum.

Magnitudo, & paruitas duplex.

Pulsus magnus.

Paruus verò pulsus est quando partes arteriæ aliquę laxæ permanent, vt vlterius distendi possint.

Paruus.

Cognoscitur ergo magnus pulsus manu comprimente, etenim propter magnā distentionem repellit digitos, & arteria foueā facit; itē manus ægri sit prona, quia in hoc situ liberior fit motus, quia per rectū magis excurrit arteria.

Paruum vero pulsum cognoscemus facta comparatione ad temperamentum proprium, quod temperamentum multoties habet pulsum paruum, in se tamen non erit paruus, ob id cognoscetur manu suspensa, non comprimente, ne totum auferatur spatium, & motus arteriæ occultetur. At quoniam pulsus magnus constat ex longo, lato, & profundo, quia magnitudo consistit in latitudine, longitudine, & profunditate: ob id not. quòd arteriæ corpus est magnum, lōgum, latum, & profundum, & est corpus circulare rotundū; ideo poterit triplicem figuram causare, vnam circularem, secūdam angularem, seu acuminatam, tertiam depressam. Circularem figuram facit quando arteria cum sit corpus teres, seu rotundum, pulsat faciens circulum 2. facit acuminatam figuram amissa circulari superficie, ut solet apparere in principijs accessionum: tertio facit depressam, & planam figuram, ac si esset circulus parum compressus; monstrat enim Galenus figuras exemplo paruę pilæ in aquam iniectæ; aliquando enim adeo in aqua persistit, vt parum ipsius pilę videatur, & tunc non facit figuram circularem, sed depressam, aliquando adeo in aqua consistit, ut medietas eius appareat, & tunc uidetur figurę circularis, nec minus dat exemplū lunæ. Luna enim quando propinqua est plenilunio facit figuram circularem, quando est prope coitum videtur figuræ rectæ, vel depressæ; sic quando arteria se eleuat in figurā circulari

Not.

Corpus arteriæ quas possit figuras, efficere.

Latitudo & profunditas qua potissimũ figura in notescãt. Longitudo.

ri secundum sui partes tunc sentitur latitudo, & profunditas: si verò secundum paruas partes, seu paucas se eleuauerit faciet humilem, & angustum pulsum, si verò partes non eleuentur, sed depressæ, & humiles maneant, tunc sentitur longitudo; vt ad lõgitudinem dignoscendam debeamus vti manu suspensa, & obseruare an percutiat arteria sub quatuor digitis, & vel longius excurrere videatur vltra quatuor digitos. Latus verò, & profundus in figura sphærica confunduntur: egent ob id media manus applicatione inter comprimentem, & palpantem: quia etiam sensus fallax potest esse, quia esset necessarium metiri spatium longitudinis, & profunditatis, quod per tactum manus non potest obseruari; ob id latitudo & profunditas poterunt percipi aliqua ratione, vel exemplo: imò apta mamus ægri reponatur: nã prona in uolam existente longitudinem, & latitudinem melius ostendit. Supina verò melius altitudo ostenditur.

Figura prona longitudinem, & latitudinem, supina altitudinem melius ostendit.

De cognitione celeris, & tardi pulsus.

Celeritatis, & tarditatis cognitio duplex. Celer. Tardus.

Celeritas, & tarditas dupliciter cognosci possunt, vel ratione & intellectu secũdũ earũ essentiam vt faciũt philosophi, vel cognoscũtur experiẽtiã & sẽsu, vt medici; hinc duplex est cognitio vna philosophica, quando cognoscimus celeritatem facta comparatione ad tempus, quòd consumitur in motu alicuius spatij transeundi; adeò, vt celer dicatur, qui pauco tempore fit, tardus verò qui multo tẽpore fit: quia tempus est mensura motus 4. phys. t. 19.

Ad cognitionẽ celeris, & tardi tẽpus non sufficere. Ratio celeritatis in quo cõsistat. Motus concitatus.

Alia est cognitio medica secundum sensum, & experientiam, quæ primæ repugnat, ex eo quòd si ratio celeritatis esset desumenda à tempore, tunc formica diceretur moueri celeriter, cum passus suos breui tẽpore emittat, & nihilominus tardè mouetur: vnde tempus non solum sufficit ad cognitionem celeris, & tardi, sed est etiam consideranda magnitudo spatij, per quod fit motus, conferendo etiam tempori, quod tempus non requiritur de necessitate ad Celerem, & tardum, sed vt refertur ad spatium: vnde tota ratio celeritatis in qualitate motus consistit, vt quando concitatus est motus, celer dicatur, quando non concitatus, tardus appelletur. Concitatus enim est quando maiorem magnitudinem, vel æqualem pertransit mobile in minori tempore, quòd si requiratur tempus, est à posteriori; vnde Galenus primo de differentijs pulsuum primo, & de pulsibus ad Tyrones loquitur de celeritate ratione temporis, non secundum mentem propriam, sed antiquorum, vel comparando tempus ad spatium; nam aliud est definire, aliud est docere modum cognitionis: definitur per tempus; sed modus cognitionis absque tẽpore percipi potest, vt si vnus equus vna die moueatur, & decem miliaria perficiat, alter vna die moueatur, & viginti miliaria perficiat: qui perficit minori, vel æquali tempore maius spatium, ille celeriter mouetur, qui minus spatium tardius: ob id æquus perficiens viginti miliaria vno die dicitur moueri velociter, qui decem miliaria perficit, dicitur moueri tardè. Tãgendus est puls. celer manu comprimente, tardus verò manu suspensa, seu palpando.

Quomodo tãgendi hi pulsus.

De cognitione pulsus crebri, & rari.

Crebritas, seu frequentia, & raritas. Quies externa. Interna.

Crebritas, seu frequentia, & raritas differentiæ quietis erant: desumũtur enim à quiete vel externa, vel interna; Externa enim quies est antequam arteria incipiat comprimi, interna uerò quando quiescit pulsus in parte interna, adeò vt dilatari non cæperit: Vnde in quiete externa pulsus parũ in motu quiescit, & tunc ille pulsus est creber, qui breui tempore quiescit: ille est rarus, qui multo tempore, mediocris dicetur, qui seruat mediocritatem inter extrema. Vnde datur duplex crebritas, & duplex raritas, vna interna, alia externa secundum quod quies est. Cognoscitur hic pulsus non comprimendo, sed palpando, eò, quia si eum comprimamus aufertur à pulsu tota quies externa, vt uideatur arteria semper quiescere. Interna uerò quies non sic potest obseruari, vt externa, sed tantum per rationem, & intellectum: item illæ duæ quietes impropriæ, & apparentes, uidelicet ultima pars contractionis, & prima pars distentionis impediunt verã, & propriam quietem, & nihilominus tamẽ illæ duę quietes nõ sentiuntur; At vera quies aliqua ex parte cognosci potest apud tactum exercitatum in tangendo; cognoscetur enim comprimẽdo digitos, & hoc maxime in pulsu vehementi.

Pulsus crebritatis. Crebritas, & raritas duplex. Modus cognitionis.

De cognitione vehementis, seu fortis: languidi, seu debilis pulsus.

Vehementia & debilitas in pulsu, a quo prodeant.

Hæ differẽtiæ à facultate, & uitali robore proficiscuntur; etenim facultas fortis, & robusta uehementes pulsus facit; debilis vero, & languida languidos, & debiles facit; mediocris mediocrẽ producit pulsum.

Vehemens. Debilis. Qua ratione tactu percipiendi.

Vehemens ergo est, qui uehementer tactum impellit, & digitos euertit. Languidus uero, seu debilis est, qui facillimè à tactu uincitur, mediocris qui inter hos medius est: tangitur ergo pulsus uehemens manu comprimente primo de dignosc. puls. quinto: languidus uerò eget manu suspensa, seu palpante, mediocris pulsus manu media eget: & hoc pacto tangendo si ictus, & percussio sentitur sub primo digito, & ita sub secundo, & sub tertio, & ualidior sub quarto, uehementissimus est, & valde resistit pressioni digitorum. Languidus quamuis sentiatur, non tamen resistit, & facillime uincitur, & hoc plurimum confert medicis in dando medicamento; vt si senserint pulsum quo quo modo ualidum, medicamẽtum dabũt, si languidum non dabunt. Vlterius in magno pulsu dignoscendo aduertat medicus ne confundat plures differentias, quæ habent similitudinem inter se, ut est pulsus uehemẽs, magnus, celerrimus, altus, uibratus, conuulsiuus, & durus; Quia hi oẽs quasi eandem effigiẽ representant 4. de dignos. puls. c. 1; Quas differentias medicus distinguere poterit ex eo, quia uehemẽs tactum euertit, manui prementi valde resistit; at alij euertunt manum suspensam, & leui facta applicatione: etenim si eos uehementes presseris tactui non resistunt, aliter impellunt, & cedunt: at si prẽmamus digitos, cedunt; uehemens solus resistit.

Qui pulsus cum vehementi, ac inter se similitudinem habeant. Distictio vehementis ab alijs.

De pulso molli, & duro.

Differentię mollis, & duri pulsus sumebantur à qualitate arteriarũ: Quatenus qualitas illa pẽdet à motu: hæc tñ dupliciter cognosci põt. Vno modo ex humiditate arteriæ, uel carnis superiacentis, cum enim hæ molles sint mollem pulsum representãt; Sic ex siccitate eiusdem arterię, uel carnis duri cognoscuntur ex eo quia passionem tactui inter mouendum imprimũt diuersam ab alijs pulsibus, Vt pulsus mollis molli⁹, Durus pressius, seu durius ta

ctum

Dubio.

ctum feriat. Sed dicetis durus pressius tactum cum fe
riat, & uehemens ergo idem erunt pulsus: cum uehe
mens etiam tactum pressius feriat: Dicatis quod diffe

Solutio.

rentia est inter uehementum, & durum: Quia uehe-
mens tactum euertit compellendo; durus verò præ-
ter id, quòd tactum euertit contundendo, tantum e-
uertit pulpas digitorum. Etenim omnia dura carnē
premunt, & contundunt: at uehementia tantum im
pellunt: ut uenti maximi impetu suo impellunt cor-
pora grauia. At lapides, & quæ dura sunt euertunt, &
contundunt, & sic sepe nos fallit durities arterie
in pleureide præseferens vehementiam, & nos pu-
tantes pulsum durum esse vehementem, sanguinem
mittimus, & miseros ægrotantes interficimus: Quia
durus multoties paruus erit, & sua duritie præsefert
vehementiam. Cognoscitur mollis pulsus leui ma-

Modus cognoscē di mollē, & durū pulsum.

nus applicatione, vel media: Quia facillime cedit ta-
ctui. Durus uero cognoscitur manu comprimente:
Quia cum sua duritie resistit.

Quæ pulsus differētię sub cognitione non cadant.

Calidi uero, & frigidi, pleni, & uacui, leuis, & gra-
uis pulsus differentiæ cum non sint ueræ differentiæ
non possunt cognosci ex cognitione simplicium dif
ferentiarū. Vos etiam poteritis cognoscere differen
tias compositas cognitis simplicibus differentijs.

Compositas ex simplicibus dignosci.

De cognitione differentiarum respectiuarum.

Differentiæ respectiuæ erant ordinatus, & inor
dinatus, æqualis, & inæqualis, cum rhythmo,
& sine rhythmo. Ordinatus ergo cogno-

Dignotio ordinati.

scitur sola tactus attentione, vt immorandum sit ad
plures pulsationes: videlicet ad centesimam, vel ad
minorē, videlicet ad quadragesimam. Quod si eo tem

Inordinati.

pore inter dictas pulsationes vna, vel plures aduertā-
tur à reliquis differentes nullo ordine seruato, pulsus
inordinatus dicetur. Quòd si aliquis ordo seruetur or
dinatus dicetur v.g. si in singulis octo pulsationibus
uehementibus nona existat debilis, & sic procedat,

Aequalis.

ordinatus: si min' inordinatus dicetur. Aequalis facil
lime cognosci potest, vt ordinatus, quia omnis æqua-
lis ordinatus est; eget ergo longa manus impositione,
vt ad centesimam vsque pulsationem obseruetur:
Quòd si aliqua pulsatio accipiatur inæqualis pulsus
inæqualis dicetur, & eò magis inæqualitas cognosci
potest, cum rectum iudex sit sui, & obliqui. At cum
inæqualitas duplex sit, singularis in una pulsatione, &

Duplex inæqualitas.

collectiua in pluribus. Singularis adhuc duplex in u-
na parte arteriæ, & in pluribus partibus arteriæ, hæc

Inęqualitas singularis difficillime cognoscitur.

difficillimæ, uel impossibilis est cognitionis, Quia siue
leui manus applicatione tangamus; solum ictus, &
externa quies sentientur, non inæqualitas: si manu
comprimente tangamus, tunc non poterit obserua-
ri postrema motus pars: si medio modo tangamus a-
liquas differentias cognoscemus, aliquas verò non;
aliquas dico cognoscemus, ut tertio de dignosc.
puls. cap. 2. & 3. ut in maximis, & vehementibus pul-
sibus etiam manu comprimente possunt cognosci: at
in paruis, & debilibus pulsibus, ut sunt Formicantes,
impossibile est, uel admodum difficile cognoscere
differētias has in una parte arteriæ; Quia pulsus mo
uetur in paruo spatio, in quo non potest obseruari
principium status: ob id non potest obseruari inæ-
qualitas.

Not. Inęqualitas singularis uaria man' applicatione dignoscenda.

Sed notandum, quòd ut melius cognoscamus in
æqualitatē in una parte arteriæ in pulsibus maximis,
& uehementibus uaria manus applicatione debe-
mus uti: aliquando comprimente, aliquando suspen-
sa, aliquando media, sic etiam aliquando omnibus di-
gitis tangere debemus, aliquando tribus, ali-
quando duobus, aliquando vno: Quia ut plurimum
sub unico digito sentitur inæqualitas. Vnde si debilis
fuerit pulsus non poterit sentiri sub quatuor digitis,
sed sub uno, uel duobus. Si uerò fortior fuerit pulsus
sub tribus uel quatuor digitis: ob id in omni pulsu sē-
per tenemur tangere quatuor digitis: inde aliquos au
ferre secundum necessitatem, ut manus ægri sit pro-
na, aut supina; quia in hac figura arteria erit libe-
rior ad motum, & sic cognoscemus inæqualitatem
singularem in pluribus partibus arteriæ .i. sub pluri-
bus digitis. Manu ægri prona in uolā existente, & le-
ui manus applicatione, seu leui compressione, & plu
ribus digitis tangamus.

Inęqualitas collectiua facilior cognitu.

Inæqualitas collectiua facillimè cognosci potest
sola tactus attentione propter spatiū temporis, quod
interiacet inter plures pulsationes, ut clare patet in
pulsu intermittente; qui est quando inter duas pulsa-
tiones uenit tertia inopinata, quæ non expectabatur:
ubi sentitur pulsus inæqualitas, & sic de alijs.

Sed aduertendum quòd hæc inęqualitas collecti-
ua non ita facile potest in omnibus pulsationibus co-
gnosci, sed tātum in magna, & uehementi: ob id Myu
ri pulsus, Myuri deficientes, Myuri reciproci, & Inter
mittentes pulsus à medico diligenti cognoscuntur: sic
à pari undosum cognoscemus quando in primo digi

Vndosi pulsus dignotio.

to maior sentitur pulsatio, in secūdo minor, in tertio
maior, in quarto minor.

De cognitione pulsuum cum rhythmo, & sine rhythmo.

Qvomodo pulsus cum rhythmo, & sine ryth
mo cognoscatur non est hic, ut loquamur
ad mentem antiquorum de ipsis pulsibus:
abunde enim loquitur Galenus in lib. aduersus Ar-
chigenem cap. 4. Galenus enim longè, latèque docet
cognoscere pulsus hos ex proportione nempe dila-
tationis ad constrictionem: non in porportione tem
poris ad tempus, vt antiqui: sed desumitur cognitio
horum pulsuum à qualitate motus .i. à proportio-
ne celeritatis, & tarditatis, quæ est inter diastolem, &
systolem; etenim ad celeritatis cognitionem nō opus
est integram dilatationem, & compressionem arte-
riæ expectare, sed primo arterię impetu, seu motu ap-
paret celeritas totius dilatationis, & cōstrictionis; ad-
eo, ut si æqualis celeritatis, uel tarditatis fuerit disten-
tio arteriæ, cum comparatione dicetur pulsus cum
rhythmo .i. proportionatus. Si uerò inæqualis fuerit
dilatatio à compressione, uel celeritate, uel in tardita
te pulsus Rhythmus inequalis dicetur, uel sine rhyth
mo. & hęc de puls. cognitione.

De causis pulsuum.

Tract. 3.

Tertia tractatio, quę Etiologica dicebatur, erat de
causis pulsuū: Et ob id de causis tractantes, dicē

Causę pulsuum in duplici differentia.

dum, q causæ pulsuū: in duplici sunt differentia,
quędam .n. dicuntur uerę causę quędam autem dicun
tur concausę, quę commoditatem pręstant, & sunt
quinque, ut infra dicemus.

Causę ergo adhuc sunt in duplici differentia, quę-
dam sunt causę primarię, quę continētes, seu coniun-
ctę, seu synecticę apud gręcos dicuntur; Quę pulsum
generant, & simul alterant, quędam uerò sunt causę
secūdarię, Procatractica seu externę dictę, quę non
generant pulsum, sed tantum alterant.

Causæ primariæ.

Causę primarię generantes simul, & alterantes
sunt

Vsus pulsuum triplex. Facultas, & instrumentum propter usum. Causæ secūdariæ triplices.

sunt triplices, facultas uitalis, quæ teperamentum dicitur, instrumentū, idest arteria, & vsus, cuius gratia fit puls. Qui vsus triplex est, primus pro refrigerando calore, secundus pro expellēdis cineribus calidis, in corpore genitis, tertius pro generandis spiritibus: vnde facultas, & instrumentum sunt propter vsum: Quia semper facultas, & instrumentum nituntur vsui satisfacere. Causæ secundariæ, quæ tantum alterant pulsum, & non generant, sunt triplices: naturales, non naturales, & præternaturam. Causæ naturales sunt tres, ætas, sexus, & temperamentum. Non naturales sunt sex; aer, cibus & potus: inanitio, & repletio: motus & quies: somnus & uigilia, & animi accidentia. Causæ præter naturam sunt tres causa morbi, morbus, & symptoma. Hinc apparet differētia inter causas primarias generantes, & secundarias tantum alterantes. & prima est quia primariæ causæ generant pulsum, & insimul alterant. Secundariæ verò tantū alterant, & nō generant. Secunda est differentia, quia secundariæ causæ alterant mediatè, idest inquantum alterāt primò causas primarias. At primariæ pulsum alterant immediatè .i. nō mediante alia causa. Cum tres sint causæ primariæ immediatè alterantes, & generantes pulsum, de his ergo tractabimus: supponentes primò, quòd omnis causa primaria tripliciter diuiditur, ut uirtus, seu facultas, quę est causa primaria pulsus, vel est uehemēs, vel moderata, uel debilis: Sic instrumentum, quòd etiam causa est pulsus, uel est molle, uel mediocre, uel est durū. Vsus, qui etiam & ipse est causa primaria, & uel est auctus, vel mediocris, uel diminutus. Secundo supponendū, quòd omnibus his causis primarijs, & uis, & cōditio est, vt faciāt duplices pulsus, uel proprios, peculiares, essentiales, seu cōuertibiles: Vel nō proprios, sed familiares. Verum nō omnes causæ primariæ habent pulsus proprios, & familiares, sed aliquæ ut est facultas, & instrumentum habent proprios, & familiares; At usus, quia uarius est, & indeterminatus non habet proprios pulsus, seu conuertibiles, sed tantum familiares, seu consequentes.

Prima differentia inter causas pulsuū. 2. Primariæ causæ diuisio. 3. Facultas. Instrumētum. Vsus.

Qui dicātur pulsus proprii, & q familiares.

Proprij ergo, & essentiales pulsus sunt, qui ab una dictarū causarum propriarum proficiscuntur. Familiares uerò sunt, qui à pluribus causis primarijs possunt dependere, uel à duabus, uel ab omnibus tribus.

Pulsus pprius, siue essētialis cōuertibilis cum sua causa. Pulsus familiares, seu cōsequentes.

Vnde pulsus essentialis est conuertibilis cum sua causa essentiali, & hinc facultas ualida habet pulsum proprium, & conuertibilem, qui dicetur pulsus ualidus, seu uehemens; adeò, vt possint dici ad conuertentiam facultas uehemens, ergo pulsus uehemens, pulsus uehemens, ergo facultas uehemens. Sic facultas languida, ergo pulsus languidus, & è contra; sic facultas moderata habet pulsum moderatum, & è contra. Habet etiam facultas nō solum pulsus proprios, sed familiares, seu consequentes, ut est pulsus magnus celer, & rarus, qui sequuntur uehementem pulsum. Eadem ratione facultas languida habebit pulsus suos familiares: uidelicet paruum, tardum, & crebrum seu frequentem: Ita & moderata facultas moderatos pulsus habebit.

Pulsus proprij instrumenti. Familiares.

Sic dicendum de instrumento .i. arteria, quæ habet suos pulsus essentiales, ut molle instrumentū mollem pulsum; durum instrumentum durum pulsum, mediocre instrumentum, mediocrem pulsum, ut dici possint ad cōuertentiam. Habet non solum essentiales, sed etiam familiares: itaque instrumentum molle habebit magnum, celerem, & rarum. Instrumētum durum habebit familiares paruum, tardum, & crebrum, ita instrumentum moderatum moderatos habebit.

Vsus ex se habet tantum pulsus familiares.

Vsus tamen quoniam indeterminatus, & uarius est, & multiplex; habebit varios pulsus, familiares tamen non proprios; nisi Vsus complicetur cum facultate, uel instrumento. Ex se uerò nō habet proprios, sed habebit aliquos familiares magis, quibus commodius satisfacere possit usui, seu refrigerio caloris; Eget ergo calor cordis refrigerio; quia auctus est: at potest augeri, vel secundum naturam, vel præter naturam: vterque calor facit usum auctum, vt si abundet secundum naturam egeat magna dilatatione, non tamen magna cōstrictione. Si autem abundet calor præter naturam eget magna dilatatione, & magna constrictione pro refrigeratione aucti caloris, & pro excernendis cineribus suffocantibus calorem; & tunc pulsus qui solet satisfacere usui aucto erit magnus; & si Vsus erit magis auctus, erit magnus, celer, & creber; Vt intensius per hos pulsus possit calor auctus refrigerari. Id enim quod non potest magnitudine refrigerari sola, ei supplet celeritas, & quod nō potest celeritas, supplet crebritas; Vt minori quiete moretur arteria: At si calor præter naturam auctus fuerit, & sit putridus: quia tunc dupliciter est auctus, ex propria intensione, secundo ex cinerum calidorum multiplicatione; ob id eget maiori refrigerio, & hinc erit pulsus magnus, celer, & creber, seu frequens, non solum circa dilatationem, sed etiam penes constrictionem; & hoc cū distinctione; nā si Vsus fuerit auctus cum virtutis robore tunc erit magis familiaris pulsus magnus; si uerò sit cum virtutis imbecillitate, vt in conualescentibus accidit; tunc celeritas erit magis familiaris; sic si Vsus imminutus sit, habebit cōtrarios pulsus familiares, ut est paruus, tardus, & rarus. Ita dicatis de usu medioeri, obtinebit enim pulsus medios inter magnum, & paruum, inter celerem, & tardū, inter crebrum, & rarum; Et hoc quoad simplices causas generantes.

Pulsus vsui satisfacientes quales qui.

De complicatione pulsuum.

Complicatio facultatis cum vsu. 1.

SI tamen hæ primariæ causæ duæ, uel tres complicentur, pulsus facient diuersos, & primo si facultas complicetur cum Vsu, tales pulsus facit.

Vel enim facultas est uehemēs, & Vsus est auctus, & tunc fiunt pulsus vehementes, magni, cæleres, & crebri. Quòd si vsus in maiori excessu fuerit, vt calor in corde sit ualde auctus cum forti uirtute, fiunt pulsus uehementiores, maiores, celeriores, & crebriores: Vel vehementissimi, maximi, celerrimi, & creberrimi.

2. Si facultas sit languida, & Vsus diminutus, fiunt pulsus languidi, parui, tardi, & crebri. At si excessus fuerit multus, fiunt pulsus languidissimi, minimi, intermittentes, & deficientes.

3. Si facultas fuerit uehemēs, & Vsus diminutus, pulsus erunt moderati, & uehementes, tardiores, & rari. *4.* Si facultas fuerit languida, & Vsus auctus, erūt pulsus moderati, debiles, seu languidi, & moderatè crebri: quia Vsus est auctus: Quod si magis imminuatur Vsus, erunt pulsus debiles, parui, tardi, & creberrimi.

De complicatione instrumenti cum vsu.

QVoniā vsus non habet pulsus proprios, sed familiares nisi associetur cū alijs duab. causis .i. cū facultate, uel instrumento: Ideò actū cum sit de cōplicatione facultatis cū Vsu, modo agamus de cōplicatione instrumēti cū Vsu, qui pulsus fiant: *1.* Si instrumentū molle, & Vsus auctus, erunt pulsus molles: quia vsus non habet sibi proprios, sed familiares;

erunt

erunt ob id magni, celeres, & crebri. Si facultas fuerit moderata, & Vsus auctus moderatè erunt moderati pulsus.

2\. Si fuerit instrumentum durum, & vsus diminutus pulsus erunt duri, parui, tardi, & crebri, si paruus fuerit recessus vsus, & instrumēti; at si impar, vel ualde remissus vsus erūt duri minores, crebriores, tardiores.

3\. Si instrumentum molle, & Vsus sit diminutus pulsus erunt molles tardi, & rari. Quòd si mollities superet erunt maiores, seu moderati, in magnitudine: quia ex usu diminuto, & instrumento molli resultat quædam moderantia, si verò vsus magis diminutus sit, quàm facultas erunt minores.

4\. Si instrumentum durum, & vsus auctus pulsus erunt duri, & quia durities resistit distentioni, non erunt ita magni; ideo erunt puls. minores, celerrimi, creberrimi, quòd si vsus magis excedit duritiem, erunt moderati in magnitudine celeres, & crebri: quia durities non resistit celeritati, & crebritati.

De complicatione instrumenti cum facultate.

Coniunguntur multoties facultas, & instrumentū, quos tamen pulsus faciant nor. quòd

1\. vel facultas est robusta, vel vehemens, & instrumētum molle, & tunc pulsus erunt maiores, tardiores, & rariores.

2\. Si facultas fuerit robusta, & instrumētum durum in excessu modico pulsus erunt moderati in duritie, quòd si durities præualeat erunt pulsus parui, celeres, & crebri.

3\. Si facultas imbecillis, & instrumentum molle, pulsus erunt moderatè molles in paruo excessu, in magno uero excessu erunt parui, tardi, & crebri. Quòd

4\. si deniq; imbecillis fuerit facultas, & durum extiterit instrumentū, tunc sanè pulsus fient tardi, crebri, parui: Aliquando verò omnes tres causæ primariæ connectuntur nempè facultas cum usu, & instrumento; quas combinationes secundum rationem poteris adinuenire, si minus uideatis Struthiū, Roganum, & alios. Sed vt melius has differētias calleatis notandæ erunt aliquæ regulæ, quibus facillimè combinationes has poteritis adinuenire.

Regulæ.

1\. Prima est quòd durities arteriæ resistit magnitudini, eò quia arteria dura distendi non potest; non tamen durities resistit celeritati, & crebritati; Vnde licet arteria sit dura, nihilominus pulsus potest esse celer, & creber, quatenus cito mutat locum.

2\. Secunda regula est, quòd tres causæ primariæ ita firmam habent inter se connexionē, vt una, aut duabus uariatis, varietur tertia; Cum hoc tamen quòd si duæ sint affectæ præter naturam, non tamen in excessus v.g. instrumentum, & usus excedant à naturali parum, facultas verò bene se habeat idest non sit affecta præter naturam; tunc duæ illæ causæ instrumentum nempè, & vsus non possunt labefactare illam facultatem; causarum namque vis magis æstimari debet, quàm numerus: non enim semper pauciores à pluribus vincuntur, vt interdum vna, quę potens sit, magis agat, ac plus possit, quā duæ, quę imbecilles existant. Si instrumentum & vsus sint in excessu de necessitate illam labefactant, i. variant à naturali; vt si v.g. vsus sit auctus, instrumentum molle in excessu, ipsam virtutem variauit, quamuis ipsa virtus sit mediocris, & non in excessu; faciunt igitur illæ duæ causæ, ac si essent in excessu; ita dicatis de alijs causis: aduertendum autem summos, ac maximos excessus non duas tantum, sed omnes causas immutare.

Tertia regula est quòd si pulsus paruus sit de necessitate, huius sanè causam nullam efficaciorem esse arbitrabimur, quàm propriam facultatis imbecillitatem, quamuis interdum ob reliquarum causarū summum recessum minimus contingat pulsus.

Quarta regula est, quòd pulsus celer, & creber sęper arguunt vsum auctum; imò nunquam fieret crebritas, si vsui, seu necessitati satisfaceret magnitudo; Si ergo magnitudo nō satisfaciat, insurgit celeritas, ꝙ si nō sufficiat celeritas, insurgit crebritas, at si vsus intentissimus sit, pro illius ratione adaugetur in his excessus. verum iam de nonnullorum præcipuorum pulsuum, ac prius de simplicium causis coniunctis, necnon de concausis agamus.

De causis quorundam pulsuum simplicium, & primum Magni, & parui.

Causę synecticæ, siue coniunctæ quæ. Concausæ.

Pvlsus magni, & parui habent causas coniunctas, seu Synecticas, & sunt facultas, Vsus, & instrumētum; quamuis aliquando sit una illarum, aliquando duæ, aliquando omnes tres, & hoc quando à mediocritate pulsus recesserit. Habent etiā alias cōcausas, quæ quinque sunt, & in idem ueniunt cum coniunctis causis, sed secundario motui aliquid præstant, idest commoditatem, & sunt crassitudo corporis, gracilitas, locus circa arteriam uacuus, grauitas superadiacentium corporum, & formationis proprietas.

Magni pulsus causæ cōiunctę.

Magni igitur pulsus causæ coniunctæ sunt fortitudo uirtutis, obedientia instrumenti, idest mollities, & Vsus auctus, fortitudo inquam uirtutis, quæ possit dilatare: Arteria mollis cōsentire: Vsus auctus, seu necessitas eueniendi, quę à calore aucto est, quæ possit cogere facultatem, & instrumentum: hinc est, quòd eleuatur pulsus magnus secundum omnes dimensiones, & tunc dicetur magnus simpliciter. Quādo, verò attollitur secundum longitudinem tantum, vel latitudinem, vel profunditatem tantum, dicetur magnus secundum quid, ad hunc pulsum magnum constituendum non omnes tres causæ simul de necessitate concurrunt, sed aliquę.

Parui pulsus causæ proximæ.

Parui pulsus causa est debilitas virtutis, inobedientia instrumenti, idest durities, & vsus diminutus; qui à pauco calore est. verū causa prima paruitatis est uirtutis debilitas: aliquando tamen fit paruitas propter duritiem instrumenti, & vsum diminutum.

De causis longitudinis.

Quòd si fuerit pulsus longus, qui videtur excurrere vltra quatuor digitos, causæ erunt facultas languida non potens mouere secundum latū, & altum, vt motus murium in sacco aliquo stricto, cum non possint secundum latum, & altum moueri, mouentur secundum longum: fit etiā longitudo ob inobedientiam instrumenti, quòd nequeat ampliare secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum. Prætereà ex concausis erunt corporis gracilitas, vel propria formatio ipsius arteriæ, vt ita apta sit moueri secundum longum; solet etiam excitari ab extrinsico: idest à macie, vel cutis tensione, & duritie carnis, quæ non sinunt dilatari arteriam secundum latum, & amplum, sed tantum secundum longum.

Causæ breuis pulsus.

Breuis verò pulsus, qui sola breuitate à naturali deficit causa est debilitas ipsius virtutis, & concausa est arterię formatio naturalis, qua disponitur arteria, vt motu quodam breui moueatur: vel aliquando contingit propter corporis crassitiem, quæ occultat longitudinem, vt in corpore Carnoso.

Causæ lati.

Lati pulsus causæ sunt facultas non maximè languida, sed paruum languida, & mollities arterię, quia disponitur moueri arteria secundum latū, nō secundum

dũ longũ. Concauſę ſunt locus amplus, & vacuus ipſius arteriæ, vt pars ſuperior Arteriæ ſuo pondere cadat ſuper inferiorem, & faciat ictum ſecundum latũ; alia cauſa eſt carnoſitas carpi grauans, & ſuperſtans arterię, ſic etiam quando eſt rugoſa, vt in ſenibus, & in his qui euacuationem plurimã paſſi ſunt; aut quia humore eſt madefacta, vt in hydropicis.

Stricti, ſeu gracilis.

Stricti ſeu gracilis pulſus ſunt cauſæ debilitas facultatis, durities inſtrumenti: concauſæ verò gracilitas corporis, ſiccitas cutis: adeò, vt ſi omnes iſtę cauſę concurrant fiet pulſus valde gracilis ad inſtar cordę alicuius inſtrumenti, vel ad inſtar fili tenuis: Cum languida facultas arteriam duram diſtendere nequeat in altum, & latum; & huic haud diſſimilis hecticam febrem patientium pulſus videtur.

Alti.

Alti pulſus cauſæ ſunt facultas robuſta, ſeu mediocriter robuſta; Vſus auctus adeo, vt facultas irritata ab Vſu aucto moueat ad partem ſuperiorẽ, nõ tamẽ ſecundum latum, & longum: Quia hic motus in altum eſt ei proprius, & facilior. Concauſa verò eſt locus ſtrictus arteriæ ſecundũ latũ, & longũ: Quia ſi nõ eſſet locus ſtrictus ex Vſu aucto, & virtute aliqualiter forti, fieret magnus pulſus: Quia arteria ob loci commoditatem ad omnes dimẽſiones moueretur.

Humilis, ſeu profundi.

Profundi, ſeu humilis pulſus cauſæ ſunt facultas imbecillis: Cõcauſa eſt corporis craſſities: quia adeps, & caro adeſt, profundant arteriam, ipſamque comprimunt, & deprimunt. Et ob id parum ſurſum attollitur. Verum debilitas hæc facultatis, vel eſt per veram reſolutionem, & eſt propter carentiam ſpirituum, vel eſt per aggrauationem, vt in principijs acceſſionum, vbi pulſus profundi, & ſubmerſi apparẽt.

Celeris, ſeu velocis, ſiue cõcitati.

Celeris, ſeu velocis, ſeu cõcitati pulſus cauſæ ſunt, virtus mediocriter fortis, Vſus auctus, & inſtrumentum obediens; & tunc fit, quòd pulſus non potens ſatisfacere neceſſitati auctæ per magnam eleuationem, ſatisfacit per velocitatem; Ita quando non poteſt velocitas ſatisfacere neceſſitati auctæ; quia virtus erit languida, ſupplet pro tunc crebritas, ideſt parum quieſcit arteria; Quòd ſi facultas debilis ſit, & Vſus auctus velocior erit pulſus; vel velociſſimus, quatenus non poteſt magnificari, velocitat.

Tardi.

Tardi pulſus cauſæ ſunt, vel languida facultas, vel Vſus imminutus, vel inſtrumentum durum, vel aliquæ ſimul.

Crebri, frequentis, ſiue ſpiſſi.

Crebri, frequẽtis, ſeu ſpiſſi pulſus cauſæ ſunt Vſus auctus, vel cum debilitate virtutis, vel cum duro inſtrumento; Vndè ratione debilitatis virtutis, non poteſt magnificari, ratione duritiei non poteſt eleuari; Vnde quãdo deficit magnitudo propter debilitatem virtutis, inſurgit celeritas: Quòd ſi magis neceſſitas ſit, pulſus durus fiet creber; Vnde debilitas virtutis cum Vſu aucto cauſa eſt, quæ non poteſt magnificare, neque velocitare: & ob id crebritat.

Rari.

Rari pulſus cauſæ ſunt fortitudo virtutis cum Vſu diminuto, vel cum mollitie arteriæ. Etenim cum non adſit neceſſitas euentandi, ideſt non ſit Vſus auctus tunc facultas magnam interponit quietem inter vnum motum, & alium; Et ob id fit rarus pulſus, pro magnitudine enim virtutis debebat magnificari, & non poteſt per accidens: quia Vſus non vrget: ob id longam facit quietem; quia neceſſitas euentandi pauca eſt; Vnde virtuti difficilius eſt crebritare, ſeu frequentare, quàm rarefacere; Quia breuiori tempore moueri, & quieſcere, difficilius eſt, quàm rarò moueri, ideſt longo tempore quieſcere.

Vehementis.

Vehementis, ſeu fortis pulſus cauſa eſt robur virtutis: quæ fortiter impellit digitos, ſiue hic ſit fortis fortitudine naturali, ex bono tẽperamento: ſiue fortitudine accidentali, vt in Iratis apparet, in quibus fortior, & vehementior apparet pulſus: At vehemẽtia vera, & naturalis pulſus eſt à robore facultatis naturali.

Languidi, ſiue debilis.

Languidi, ſeu debilis pulſus cauſa eſt virtutis vitalis, ſeu caloris naturalis debilitas, ſiue ſit debilitas naturalis in his, qui malo temperamento præditi ſunt: ſiue accidentalis, & morboſa ab animi accidentibus reſoluentibus virtutem: vt etiam à vigilijs, ieiunijs, exercitijs immodicis, & omnibus alijs cauſis, quæ reſoluere poſſunt calorem, & ſpiritum; Siue enim calor naturalis ſuffocetur: ſiue reſoluatur ſemper apparebit pulſus debilis, & languidus; ſed quando languidus pulſus eſt per ſuffocationem apparenter dicetur languidus, non exiſtenter. Sicuti quando languidus eſt per reſolutionem.

Mollis.

Mollis pulſus cauſa ſunt mollities Arteriæ naturalis, vel accidentalis, quæ excitatur ex cibis humidis, ex ægritudine aliqua humida, vt eſt hydrops, vel à balneo mollis redditur pulſus.

Duri.

Duri pulſus cauſæ ſunt durities Arteriæ, quæ primo de diff. feb. 7. Tripliciter euenire poteſt, vel propter tenſionem, ab aliqua inflammatione contrahẽte; vel ob frigiditatem condenſantem; vel ob ſiccitatem excitatam à calore, & humidi deperditione; vt in hecticis, vel ab aliqua cauſa conuellente, vel ſpaſmante.

Duritiei vnde.

Turgidi.

Turgidi poſtremò pulſus cauſę ſunt Formatio Arteriæ gibboſa, corporis craſſities; atque neceſſitas, ſiue Vſus auctus.

De cauſis pulſuum relatiuorum.

Pulſus ordinati, & inordinati cauſæ.

CVm inter reſpectiuas differentias pulſuum ponantur ordinatus, & inordinatus, Cauſa horum erit cauſarum principalium ſtabilitas, vel inſtabilitas: Nam ſi cauſæ fuerint fixę, & ſtabiles, vt non permutentur, fiet pulſus ordinatus. Si verò fuerint inſtabiles, & mutabiles, ſeu non fixæ, fiet pulſus inordinatus.

Aequalis.

Aequalis pulſus cauſa eſt fortitudo virtutis, obedientia inſtrumenti, & Vſus, ſeu neceſſitas moderata, quòd ſi varietur Vſus, vel inſtrumentum, vel facultas, inæqualis dicetur.

Simpliciter.

Aequalis ſimpliciter cauſa eſt æqualitas, ſeu moderantia cauſarum principalium, ſeu primariarum, ideſt facultatis, Vſus, & inſtrumenti.

Secundũ quid.

Aequalis verò ſecundum quid cauſa eſt æqualitas aliqua, ſeu moderantia ex illis tribus: Virtutis videlicet, vel Arteriæ, vel Vſus.

Inæqualis ſimpliciter.

Inæqualis ſimpliciter cauſa eſt inæqualitas, ſeu diuerſitas omnium cauſarum principalium.

Secundũ quid.

Inæqualis verò ſecundum quid cauſa eſt diuerſitas, & variatio alicuius cauſæ, videlicet facultatis, & inſtrumenti, non tamen variatio ipſius Vſus; ratio eſt ex Galeno 2. de cauſ. pulſ. cap. 1. Quia inæqualitas, quam facit Vſus. Si aliquando fiat, non eſt ſenſibilis Medico; quia Vſus non poteſt ita ſubito variari, vt ſenſibilis fiat Medico: Quòd ſi diceris, nonne ab Vſu fiunt pulſus naturales, & æquales: ergo, & inæquales: Dico quòd fiunt inæquales, non tamen ſentiuntur; vel dicunt aliqui, quòd non fiunt pulſus inæquales, ſed potius diuerſi.

Inæqualitas ab Vſu Medico non ſenſibilis.

De cauſis inæqualitatis in vna parte arteriæ.

QVoniã inæqualitas duplex erat Singularis, & Collectiua, primò incipiamus à Singulari. Quamuis aliqui à Collectiua incipiant, tanquàm à notiori, non à ſingulari, tanquàm à ſimpliciori;

ciori; & quoniam hæc duplex est in vna parte arteriæ, seu sub vno digito, & in pluribus partibus arteriæ; seu sub pluribus digitis; quoniam inæqualitas sub vno digito tres habebat differentias Intermittentem in uno pulsu; quando motus quiete media interrumpitur; Imparcitatum, quando motus est Continuus, & tamen constat ex partibus diuersæ celeritatis, & tarditatis, uel è contra Dicrotum, seu bis pulsantem, quando pulsus fit motu redeunte in una pulsatione; quæ differentiæ difficiles erunt cognitione.

Causæ horum in genere sunt facultas uitiata, uel grauata, uel soluta, uel distracta, & instrumentum ineptum admodum, uel quia plenum, uel obstructum, uel compressum, quæ eædem causæ sunt etiam causæ inæqualitatis collectiuæ; quamuis deterior sit inæqualitas singularis, quàm collectiua; quia in unica solum actione plura reperiuntur uitia: in collectiua uero uitia sunt in pluribus pulsationibus; Vnde dici solet, quòd claudicatio assidua deterior est interpollata; Verum singularis inæqualitas semper habet vsum urgentem; nisi enim Vsus vrgeret, nunquam facultas multitudine humorum onerata, vel obstructione impedita, aut compressione obsessa, aut ex resolutione languida, nunquam conaretur mouere post quietem.

Inæqualitas singularis deterior systematica. Inæqualitas singularis semper habet vsum vrgentem.

Pulsus ergo intermittentis in vna pulsatione causæ sunt debilitas virtutis, secundo de Causis pulsuum, capit. tertio. Quæ uirtus mouens Arteriam cum sit debilis laxatur, & fatigatur: ideo quiescit per Tempus, ut Inæqualis reddatur pulsus in raritate, rursus tentat mouere. Causa etiam est instrumentum ineptum, quoquomodo ineptum reddatur; uel quia plenum, uel quia obstructum, uel quia compressum: Nam si est plenum tentat natura expellere, id quòd molestum est; Replendo enim molestat; ideo in illa expulsione immoratur longa quiete: & ob id mouet tarde; sed quia maxima est plenitudo, diu moueri non potest; ideoque quiescit; Rursusq; incipit moueri; Quòd si quietes sint longiores à facultate nimium imbecilla, tunc causa erit Inæquale cordis temperamentum.

Intermittentis pulsus causæ.

Imparcitati pulsus, qui in uno motu Continuo, quiq; non eadem uelocitate mouetur; Namque aliquando in principio tardus, in fine celer, uel è contra: eædem sunt causæ, quę erant pulsus intermittentis; At leuiores causæ sunt in Imparcitato, fortiores, & deteriores in intermittente: Quia grauius est interrumpi motus, quàm alterari, & diuersimode celer fieri; Vnde imparcitatus magis potentem habet uirtutem; quàm intermittens, & ideo imparcitatus pendet de necessitate à facultate debili per aggrauationem: ideo tentans expellere, id quòd molestum est, & molestans facit pulsus celeres, & quia in illa expulsione laxatur, facit in fine tardos, non tamen quiescit; illa tamen Celeritas est cum aliquali magnitudine; Vnde hæc differentia pulsus cognoscitur in magno pulsu; in paruo enim pulsu iudicari non possunt variæ motus differentiæ, cum ergo fiat à facultate debili per aggrauationem maxime aggrauabitur obstructione, seu repletione, & compressione.

Imparcitati.

Imparcitatus fit à facultate minus imbecilla, minusque onerata, quàm intermittens.

Dicroti, seu bis ferientis pulsus, qui cum mouetur in media distentione retrahitur, & rursus iterum mouetur in vnica pulsatione, Causa est cordis intemperies; per cordis tamen intemperiem intelligo facultatem vitiatam, & inæqualem redditam, ab Vsuque facultas reddita vitiata motum inceptum perficere non potest, sed à contraria causa vrgente in medio itinere cogitur contrarium motum efficere.

Dicroti.

Sed quomodo intemperies cordis possit facere in vna pulsatione duplicem motum contrarium? notate quòd cor habet partes dextras, & sinistras, hinc accidit vt partes dexteræ sint calidæ & mundæ, sinistræ verò sint frigidæ & vaporibus malis plenę: natura ergo sagax facit dilatationem ad refrigerandum partes calidas, postea facit contractionem ad expellendum vapores, ex qua contentione, & altercatione cum arteria dilatatur refrigerationis gratia, interim vrgente necessitate expellendi fuligines, retrahitur, vt illis satisfaciat, antequam eleuationē suam naturalem perficiat. Inde iterum ex necessitate refrigerandi cogitur facultas inceptam distentionem complere.

Nota.

Non prætermittendum tamen, quòd alijs modis possit cor intéperari, videlicet quando partes aliquæ calidę, aliquę frigidę & calidę existant: in eo calidæ faciunt pulsus magnos, celeres, & crebros, frigidæ verò paruos, tardos, & raros, & tunc fit pulsus inæqualis aliquando in vno pulsu, aliquando in pluribus pulsationibus, & pro vincentis qualitatis ratione pulsus redditur inæqualis. Quòd si vna pars non vincat aliam, fient pulsus inæquales anonymi, idest sine nomine.

Aliquando tamen intemperatur cor intemperie calida, & humores in ventriculis cordis sunt frigidi, & tunc fient pulsus inæquales, & mites, vt in pestilentialibus hecticis, vt tertio de præsag. ex puls. cap. tertio, quòd si humores erūt calidi, & cor frigidum, tunc potest fieri inæqualitas singularis, tunc etiam collectiua.

De causis inæqualitatis in diuersis partibus arteriæ.

Alia erat inæqualitas in diuersis partibus arteriæ, & quoniam hæc inęqualitas habet diuersas differentias: vel enim inæqualitas erit cum motu continuo, vt sentiatur sub duobus, vel tribus, vel quatuor digitis contiguis, & huiusmodi sunt Myuri, qui dicebantur inæquales ęqualiter: ob id horum Myurorum pulsuum causæ sunt debilitas facultatis vitalis per resolutionem, vnde cum facultas sit languida per essentiam non potest equaliter mouere mobile; ideo cum est propè cor aliquantulum fortiter, & velociter mouet, & quanto magis secedit à corde, eò debilius, & tardius mouet; vt tandem ad immobilitatem perueniat, tunc fit Myurus deficiens.

Myurorū causę.

Fit aliquando Myurus reciprocus, quando non ita languida est facultas: sed potius aggrauata, vt iterum assurgat in maiorem, vel æqualem eleuationem.

Myuri deficientis. Reciproci.

Est etiam, & alia concausa, & est gracilitas arteriæ, & mollities: Qua dispari eleuatione eleuatur arteria, vt vna pars arteriæ magis mollis, secunda minus, & tertia minus, quarta minus, vt semper quæ minus mollis est, non ita possit eleuari. vel denique erit inæqualitas, cum motu interciso, & proinde.

Erant alij pulsus inæquales inęqualiter facti motu quodam interciso, qui eminuli, & prominuli dicebātur vel eminentes, & prominentes: Quoniam in medio eleuantur in prima parte, & ultima depriмuntur. Causa horum est facultatis imbecillitas, & quoniam imbecillitas diuersa, & diuersa esse potest

Eminuli Prominuli.

reſt ob id enim diuerſi fiunt pulſus eminuli, & prominuli.

Cum ergo imbecilla ſit non poteſt mouere omnes arteriæ partes, ſed in aliquibus magis mouet, in aliquibus verò minus diſpoſitis ad motum non mouet; ſeu parum mouet; & hoc poteſt prouenire ex tenuitate, & leuitate cutis, quando in aliqua parte arteriç nulla, vel admodum pauca ſit caro ſuperſtans; alia verò cauſa eſt ſiccitas, & humiditas arteriç in diuerſis partibus, vt in prima, & vltima parte ſit ſicca, & media humida, in partibus ſiccis occultatur, in media uerò quia eſt humida, motus ſentitur.

Secunda cauſa eſt naturalis ſitus arteriæ, vt in extremis ſit depreſſa, & profundata, in medio ſit eleuata.

De Cauſis Inæqualitatis Collectiuæ.

Vſus nō facit inæqualitatem ſenſibilem.

INæqualitatis ſyſtematicç, ſeu collectiuæ cauſç ſunt ineptitudo inſtrumenti, & debilitas facultatis, non tamen Vſus, vt dictum eſt: Quia etſi vſus immutetur non facit ſenſibilem inçqualitatem ex ſecundo de Cauſis pulſuum cap. 1. & nos ſupra diximus loquentes de inæqualitate ſingulari: Requiritur ergo, pro Cauſa inſtrumentum ineptum, & facultas Imbecillas, vel vtrumque ſimul. Sed quot modis variari poſſit inſtrumentum, vt inæqualitatem hanc pariat? Dico tripliciter reddi ineptum inſtrumētum, vel per compreſſionem, quando ſunt duo corpora, quorum unum premit, & adſtringit alterum, vel per obſtructionem, vel per repletionem; & ratio eſt ex eo, quòd omne quod mouetur in loco mouetur, Cum arteria ſit corpus, ergo mouebitur in loco. Interdum accidit, vt locus, in quo mouetur arteria ſit impeditus ab aliquo comprimente arteriam, vel obſtruente, vel replente; ut non bene poſſit dilatari, & ideo inſurgit facultas; vt remoueat illud impedimentum, & facit quoſdam ictus fortes; Inde laxatur facultas ob laborem factum, & deſiſtit, ſeu quieſcit, & poſtea redit ad faciendos alios ictus, & ſic fiunt Myuri deficientes, & Intermittentes pulſus.

Tripliciter oblædi inſtrumētum, ſeu ineptū reddi ad motum.

Omne q mouetur in loco moueri.

Cauſç cōprimētes arteriā.

Sed quæ eſt cauſa compreſſionis ſeu conſtrictionis arteriæ? Arteria ſane comprimitur aliquo tumore præter naturā, ſiue ſit inflammatio, Schyrrus, œdema, ſeu abſceſſus, vel alia cauſa ſimilis inflammationi, vt eſt plenitudo venarum comprimentium arterias: quæ cauſæ, non ſinunt dilatari ipſam arteriā, & cum neceſſaria ſit dilatatio facultas inſurgit ad expellendum id, quod moleſtat, & facit aliquos ictus diuerſos, vel quieſcit.

Cauſa obſtruens.

Aliquando impeditur Arteria obſtructione, & cauſa huius eſt vicidus, & Crudus humor arterijs impactus, maxime ſi orifitiis arteriæ inhæreat, & eò magis ſi arteriç propinquiores cordi fuerint, vt hinc fiat pugna inter facultatem, & cauſam vitiantem: Quia ſpiritus non eſt liber in ſuis operationibus; & ideo redditur pulſus inæqualis; vnde ſi facultas inde expellat humores per ſucceſſum, per cutim, ſeu per alias partes, & uias, tunc pulſus redditur bonus, & çqualis, quòd ſi facultas languida fuerit, vt non poſſit expellere illos humores, tunc pulſus hic erit malus, & cum maximo periculo, ut omnes quaſi patientes hunc pulſum moriantur.

Impeditur quandoque arteria repletione: quæ repletio ſi fuerit in venis, tūc venæ plenç arterias comprimunt, & ſequitur inæqualitas per compreſſionē; exſiſtente ergo repletione ſiue ſecundum uenas aggrauantes arterias, ſiue ſecundum arterias, inſurgit facultas ad expellendum, & in expulſione laxatur, & fit inçqualis, quòd ſi repletio etiam obſtruat: quia non omne obſtruens eſt replens; ideoque ponitur pro alia cauſa; tunc ſolent fieri pulſus intermittentes.

Non ſolum autem inæqualitas hçc fit ratione inſtrumenti inepti, ſed ratione facultatis debilis ſecundo de Cauſis pulſuum cap. primo; Quæ tripliciter poteſt reddi debilis, vel per aggrauationem, vel per diſtractionem, vel per irritationem; non tamen per uiam reſolutionis, vt aliqui dixerunt; quia hæc habet facere pulſus vniformes: Quia facultas ſeu temperamentum tam cito mutari ex ſe: & per ſe debilis, non poteſt inæqualitatem collectiuam facere in pluribus pulſationibus: Etenim cum eſſentialis ſit imbecillitas ſemper faciet pulſum vniformem paruum nempe, & debilem ad vniformitatem facultatis.

Facultas tripliciter redditur debilis.

Debilitatur aliquando facultas per aggrauationem quando nimio onere verbi gratia plenitudine, vel cacochimiæ copia oneratur; vt non poſſit ita onerata incedere, vt patet de portante onus graue, Qui ſi incedat inæqualiter incedit, vel in illo, qui alligatus eſt ſecundum vtroſque pedes: non poteſt enim incedere niſi inæqualiter: antea enim ſolutus incedebat ordinatis gradibus, inde ligatus ægre mouetur, & inordinatè, & tunc fit pulſus interceptus, in quo uirtus eſt valida, & robuſta in ſe, ſed apparet debilis ratione oneris: ideo cum ſint inæquales, ſint vehementes, uel inter languidos, & uehementes, multæ apparent pulſationes inæquales.

Pulſus interceptus quando fiat.

Interdum debilitas eſt per uiam diſtractionis, quando ſcilicet natura uult ſatisfacere diuerſis neceſſitatibus; Vnde ſicuti (dicunt philoſophi.) Pluribus intentus fit minor ad ſingula ſenſus: Etenim minor ſemper redditur ad omnia; ita facultas intenta ad plures neceſſitates, minoratur & debilitatur, & hoc accidit quando cor ſecundum aliquas partes eſt calidum, ſecundum aliquas frigidum, tunc enim pars calida facit pulſum uehementem, celerem, & crebrum, pars frigida facit pulſum languidum paruum, rarum, & tardum: ideo quia natura modo diſtrahitur ad unam partem, modo ad aliam. Sic redditur debilis, ad cuius debilitatem fit pulſus inæqualis.

Sēſus intentus pluribus, minor redditur ad ſingula.

Debilitas tandem fit per irritationem ab aliqua cauſa mordente, cogente facultatem extra naturæ limites, & inſtituta operari: ut ex uaporibus malignis, uel humoribus mordentibus; Qui non quantitate, ſed qualitate mordendo debilitant.

Ex his ut calleatis omnes differentias, quæ continentur ſub ſyſtematica, ſeu collectiua inçqualitate, cuiuſmodi eſt Myurus Intermittens, Intercurrens, & Deficiens, à quibus ſcilicet cauſis pendeant notandæ erunt quædam regulæ.

Et prima eſt, quòd pulſuum inçqualium quidam ſunt proprij arguentes cauſam propriam, & conuertibilem: Quidam ſunt communes non arguentes cauſam propriam, & eſſentialem, ſed communem cauſam.

Regula 1. Pulſus inæquales unā, & eādem cauſam habētes.

Declaro, proprij pulſ. cauſam propriam, & conuertibilem, ſeu eſſentialem habentes ſunt Myuri, ſeu Decurtati, ſiue ſint deficientes, ſiue reciproci: omnes enim arguunt cauſam propriā, à qua tantum fiunt; nempe facultatem languidum

ſecun-

secundum magis, & minus; Vnde valet dicere, est Myurus deficiens, & reciprocus: ergo facultas est languida, & resoluta; Quamuis deficiens habeat magis resolutam; reciprocus uerò non ita resolutam.

Pulsus communes. Alij sunt pulsus communes, seu differentiæ communes, quæ non habent propriam causam, & possunt fieri non tantum à facultate resoluta: sed ab ineptitudine instrumenti, languidam virtutem reddentis; vt sunt intermittentes, intercurrentes, qui non fiunt ab vna tantum causa essentiali, sed etiam ab alia, idest ab instrumento pleno, & tunc isti pulsus erunt magni, & vehementes. At si fiant à facultate debili per resolutionē pulsus erunt parui, & languidi. Vnde non valet dicere intercurrens est, ergo virtus languida: quia facultas in se est robusta, onere tamen præssa.

Secunda regula est quòd quotiescunque istæ causæ mutuo se coniungunt, verbi gratia facultas resoluta, & onus, seu grauitas instrumenti, tunc omne genus inæqualitatis habet fieri, vt uitiatum instrumentum semper vitium in facultate faciat. Quamuis enim ipsa facultas sit valida, facit languidam, non absolutè, sed in respectu ad causas, & ita quocunque modo facultas vitiata sit, semper instrumentum illis redditur ineptum ad motum; non quòd ex se ineptum sit: nam in hac inæqualitate efficienda semper opus est virtute languida per oppressionem, & instrumento inobediente. Fit etiam inæqualitas hæc collectiua ab animi passionibus, quæ distrahunt facultatem, quatenus subito contrarijs motibus facultas vitalis agitatur. Vnde Galenus libro de præcognit. ad posthum. capite sexto ex cognitione huiusmodi pulsus cognouit mulierem Pyladis amore captam: nempè ex animi passionibus agitantibus cor, & facientibus pulsum inæqualem inęqualitate collectiua.

De causis pulsuum inæqualium compositorum, seu complicatorum.

Habitis causis pulsuum inæqualium simplicium, agendum est modo de causis inæqualium compositorum; & quoniam hæc inæqualitas composita, vel erat in situ arteriæ, vel in motu, & si in situ fiebat pulsus Contortus, idest magnus cum duritie, modo sursum, modo deorsum delatus, & causa huius pulsus est violenta attractio partium vicinarum arteriæ, quę partes tenduntur, & contrahuntur ab inflammationibus, & tumoribus, præter naturam extendentibus tunicas, & cartilagines, & hinc per consensum contrahuntur arteriæ, quia Cartilaginosæ sunt. Contortum etiam pulsum facit, dicit Gal. 2. de causis pulsuum 11. inæqualis intemperies cordis modo calida, modo frigida. retrahere præterea vicinas partes valent squalida siccitas, & frigus immodicum. *Contorti pulsus causæ.*

Vndosi. Alij erant pulsus inæquales compositi secundum motum, qui plures erant, inter quos primus vndosus est, quando vna pars eleuatur, altera deprimitur ad instar vndarum cum quadam magnitudine. Causa horum pulsuum triplex est.

Causa prima est facultas languida per aggrauationem, non per resolutionem: ob id in se fortis est.

Secunda est humorum plenitudo, quæ virtuti resistit, vt non possit facultas ęqualiter mouere arteriam, sed modo eleuat vnam partem, modo aliam, modo deprimit vnam partem, modo aliam.

Tertia causa est maxima instrumentorum mollities, vt non possint æqualiter moueri, ut apparet in corrigijs, in corrijs. In quibus si una pars eleuetur, altera deprimitur; & hic pulsus in mulieribus, & in hydropicis, vt plurimum obseruari solet.

Vermiculantis. Vermiculātis pulsus causæ sunt quasi eædem: quia facilis est descensus abvndoso ad vermiculantem, & à vermiculante ad Formicantem: ideo in vermiculante causa est virtutis debilitas per resolutionem, non per aggrauationem: ideo pulsus fiunt parui, & languidi, in vndoso verò magni.

Formicantis. Possunt etiam aliæ causę excitare vermiculantem, verbi gratia plenitudo humorum, & mollities instrumenti, vt in vndoso dictum est, à quibus etiam causis fit Formicans, sed in Formicante virtus est magis debilis per resolutionem, quàm in vermiculante. Vnde non est verum dictum Auerr. & aliorum dicentium quòd necessarius est transitus à vermiculante ad Formicantem, & quòd nunquam fit Formicans, nisi præcesserit vermiculans: quia à pari, nec fiet vermiculans, nisi vndoso præcedente, & tamen constat vermiculantem esse sine vndoso, ita & Formicans potest esse sine vermiculante, quando debilis redditur virtus per resolutionem, ut in malignis febribus ex malignitate maxima resoluente vires fit ab initio Formicans, non tamen ipsum præcedit vermiculans. *Lib. collect.*

Caprizātis. Caprizans pulsus, qui in vna pulsatione, & eleuatione bis ferit, celer in principio mouetur, tardè in medio, vt quiescat, & vltimo celer. Causa huius pulsus est facultas valida per viam grauaminis debilis reddita, quæ primum impetum velocem facit, & in medio tardè mouetur, imò quiescit ex onere, ex aliqua plenitudine: Vltimo impetu facto celeriter mouetur.

Serrini. Serrini pulsus, qui inæqualis, & durus est, causæ sunt facultas valida cum Vsu aucto, & duritie instrumēti. Cum ergo sit ualida uirtus irritatur ab Vsu aucto, & quoniam instrumentum est durum, non potest ipsum æqualiter mouere: ob id nunc ferit sub aliquo digito, sub aliquo non; quia aliquæ partes in altum attolluntur à virtute forti, & Vsu aucto, aliquæ verò comprimuntur, & paruę fiunt per duritiem arteriæ; sed quare durum redditur instrumentum?

Durities instrumēti vnde. Quia neruosę partes inflammatę sunt, & contractę ad quarum contractionem per consensum arteriæ contrahuntur, & tenduntur, & hoc accidit præcipuè in pleuritide alijsque membranarum affectibus.

Spasmosi, seu cōuulsiui. Spasmosi pulsus causa est neruosarum partium contractio, seu conuulsio; Etenim propter societatem, seu colligantiam neruorum cum arterijs, arterię quoque tenduntur, ex eo, quia arterię accipiunt fibras à neruis, tùm quia ramuli neruorum, cum ramulis arteriarum quandam inuicem habent coniunctionem; nam cuilibet arterię supra, uel infra, uel ad latus adhęrent nerui, ut in conuulsionibus, & Epilepsijs apparet. hic pulsus magnus, tardus est, & uehemens non in excessu.

Vibrati. Vibrati pulsus triplex est causa Vsus auctus, instrumentum durum, facultas robusta, quę cum sit robusta conatur usui satisfacere: ob id conatur distendere arterias, & arteria cum dura sit, nec dilatatur quantum necessarium est: ob id hic pulsus eleuatur

in altum, inde ob duritiem deprimitur; cum non aptè arteria distendi possit, ut in magnis inflammationibus, obstructionibus, in spasmis etiam. At concurrit (vt concausa) inæquale cordis temperamentum, quòd auget vibrationem; non tamen vibrationem efficit: Quia vbi humidior, & calidior est pars arteriæ, tunc mollior, & velocior est pulsus; vbi verò frigidior, pulsus erit durior, minor, & tardior.

Palpitantis.

Palpitantis pulsus causa est flatuosa cordis, & arteriarum repletio, exitum quærens; Et hinc notandum est, quòd si cor aliquando à flatu palpitet, non est necessarium etiam arterias palpitare; Quia corde immutato, & palpitante, arteriæ non immutantur. Imò arteriæ aliquando palpitant, & cor nō palpitat: Quia vbi vapor, & flatus est, ibi palpitationem excitat. Si fuerit tantum in arterijs, in illis palpitationem excitabit; si fuerit in corde, in corde etiam palpitationem excitabit, non in arterijs: At si in vtrisque, & in corde, & in arterijs; & cordi, & arterijs aderit palpitatio, & maximè si arteriæ fuerint molles; quòd solet apparere in expergiscentibus.

Trementis.

Trementis pulsus non est propria causa: quia non datur pulsus propriè tremens; etiam tremor est cum voluntate; At si arterijs aliqualis tremor insit: Illud non est ratione sui; Quia non sunt voluntarij motus instrumenta: inest & illis tremor ratione neruorum affectorum communicantium arterijs, vt apparet in febrib. malignis, in quibus tremor excitatur à vapore mordaci.

Hectici.

Hectici pulsus causa est læsio aliqua fixa in partibus solidis existens, vt virtus debilitetur: vt est marasmus, pulmonis vlcus, empyema: ob id semper sui similis efficitur pulsus inæqualitatem obseruans.

Strepentis.

Ad efficiendum sonum, quæ requirantur.

Strepentis pulsus causæ sunt durities Arteriæ, facultas valida, & spatium Arteriæ aere plenum: ob id fit strepitus, & sonus, hæc enim requiruntur ad sonum faciendum, vt apparet in tympano: necessaria est virtus fortis percutientis, necessaria est durities instrumenti percussi, necessarius est aer inclusus, vt est in tympano pro receptione soni.

De causis pulsuum cum rhythmo, & sine rhythmo.

Pulsus rhythm⁹ quid.

CVm pulsus rhythmus, nihil aliud sit, nisi comparatio, & proportio temporis dilatationis ad tempus constrictionis, vt proportio sit vel in celeritate, vel in tarditate dilatationis, & constrictionis.

Duplex.

Huius enim pulsus duplex erat differentia: Quidam enim par, & æqualis: quidam verò impar, & inæqualis.

Rhythmus par, seu æqualis, in quibus corporibus.

Rhythmus par, seu æqualis reperitur in corporibus temperatis; vt celeritas, & tarditas in dilatatione, & constrictione sint eiusdem conditionis, & æqualitatis: nempè sit moderata, & naturalis; Quia æqualitas est refrigerationis, & æqualitas transmissionis vaporum; Et quia in corporibus temperatis moderatus est calor, moderata eget dilatatione; Et quia moderata est generatio vaporum; ob id constrictio qua expelluntur vapores, erit moderata.

Rhythmus impar, seu inæqualis, & ei⁹ causæ.

Rhythmus alius est impar, & inæqualis: & est quoniam obseruat imparem illam proportionem, & æqualitatem, & hoc accidit in corporibus intemperatis naturaliter, & præter naturam: Nam contingit, vt dilatatio sit magis celer, quàm constrictio; vel è contra; vel alijs modis varientur, vt in tractatu de differentijs dictum est; Si enim dilatatio magis celer sit, quā constrictio, causa est maior necessitas euentandi, idest maior caliditas, quàm necessitas expellendi fuligines, & vapores adustos; vt in Ephem. feb. uidetur. Quòd si magis celer sit constrictio, quàm dilatatio causa erit maior copia vaporum expellendorum, excitantium facultatem ad expellendum, vt in febribus putridis apparet.

Quòd si par ratio sit dilatationis, & constrictionis, in excessu tamen erit, idest ex aucto calore, & multiplicatis vaporibus, & fiet pro tunc pulsus rhythmus immoderatus in celeritate dilatationis, & constrictionis.

Pararhythmi causę.

Si tandem pulsus fuerit æqualis, vel inæqualis; huiusmodi vel obseruat proportionem ætatis propinquæ, vt pueritiæ cum Iuuentute, & dicitur Pararhythmus, & tunc causa erit variatio parua causarum primariarum, seu synecticarum.

Heterorhythmi.

Si obseruet proportionem distantis ætatis, vt pueritiæ cum senectute, dicetur Etherorhythmus, & tunc iniquius vitium arguit, seu maius in causis primarijs.

Arhythmi.

Si tandem nullam proportionem seruet pulsus, idest non habeat proportionem cum aliqua ætate dicetur Arhythmus, & maximum vitium in causis primarijs arguit.

De causis secundarijs pulsuum alterantibus, & mutantibus; atque de pulsib. sexus.

Causæ pulsuum secundariæ.

CAusæ pulsus secundariæ alterantes, & non generantes pulsum erant res non naturales, naturales, & præter naturam. Quò ad naturales hæ petuntur à sexu, ætate, & temperamento. Quò ad sexum, pulsus sexus uel est virorum, vel mulierum; Virorum pulsus semper est maior, & vehementior, & moderatior; mulierum verò pulsus celer, & creber cæteris paribus, idest dummodo in omnibus requisitis obseruetur paritas, V. g. mulier operetur, vt mulier sedendo, & quiescendo; vir operetur, vt vir, operando, non è contra: secundo sint in eadem regione nati, vel habitantes: tertio sint eiusdem ætatis: quarto sint eiusdem temperamenti, verbi gratia Sanguinei, pituitosi, vel melancholici.

Pulsus sexus. Virorū. Mulierū.

Cur virorum pulsus vehementiores, & maiores.

Sed quæ sit causa, vt uehementiores, & maiores sint pulsus hominum, quàm mulierum? Causa equidem est: quia vir calidior, & robustior est muliere. Secundo quia vir membra, & arterias ampliores habet, vt clarior, & liberior fiat motus, imò maior fiat eleuatio arterię; Fœminæ verò, quia angusta spatia arteriarum habet pituita, & adipe occupata, non potest fieri hęc eleuatio: Tertio, quia Viri laboribus dediti cum sint, calorem semper augent; mulieres in otio degunt: Quarto, quia viri habent arterias vacuas à superfluitatibus; Mulieres non; imò præ abundantia excrementi, & quia corpus magis densum habent, naturalem habent expurgationem singulo quoque mense: ob id cum fęminę habeant oppositas causas ab hominibus, nō possunt habere pulsus magnos, & uehementes, vt viri, sed minores, quibus vsui satisfacere non possunt; ob id supplet celeritas,

&

& crebritas, & pulsus mulierum apparet celer, & creber.

De pulsibus ętatum.

Pulsus puerorũ.

PVerorum pulsus magni sunt, mediocriter vehemẽtes, celerrimi, creberrimi; Quia ad edendũ pulsum magnum tria erant necessaria, Vsus auctus, instrumentum molle, & facultas robusta; hæc tria in pueris inueniuntur: ob id pulsus fiũt magni, sunt tamen celerrimi, & creberrimi: Quia non sufficit illa magnitudo, & eleuatio arteriæ ad refrigerandum, quia ipsorum arteria est parua; ob id parum dilatatur, compensant itaq; magnitudinem celeritate, & crebritate, in vehementia tamen sunt moderati: Quia & si radicaliter virtus sit vehemẽtissima, tamen quoniam calor obrutus est multo humido: ob id eius est opus moderatum, hinc est quòd pulsus moderati vehementes sint.

Senum.

Senum pulsus sunt parui, languidi, tardissimi, & rarissimi à contrarijs causis: Quia debilis est calor: ob id Vsus diminutus, facultas imbecilla, & instrumentum durum. At dicetis senum pulsus magni sunt ex magnitudine arteriç. Dico quòd quamuis appareant magni ex magnitudine arteriæ, non tamen dicendi sunt propriè magni: quia non habent magnam distentionem, quæ est ex vehementi, & forti facultate.

Obiectio. Sol.

Iuuenũ.

Iuuenum pulsus sunt maximi, vehementes, & celeres: quia robusta est facultas, & Vsus auctus, vigente calore innato magis actuato, imò abundantiu calore acquisitio.

Aetatis consistẽtis, seu medię.

Media ætas inter has est consistentia, ob id pulsus medij erunt, quatenus vel accedant ad iuuentutem, vel ad senectutem: ob id habebunt pulsum similem ætati vicinæ.

De Pulsibus temperamentorum.

Pulsus tẽperamenti. Calidi.

PVlsus temperamenti, quoniam varium est temperamẽtum, varij quoque hi pulsus erunt: Calidum temperamentum maiores, & celeriores, & crebriores habet pulsus: Quia Vsus est auctus, & vsui aucto familiares magis sunt magnus, celer, & creber: ob id ijdem pulsus temperamentum calidum sequuntur, non tamen habet necessariò pulsus vehementes: quia immoderata caliditas deijcit, seu debilitat virtutem.

Frigidi.

Temperamenti frigidi pulsus contrarij sunt pulsibus temperamenti calidi.

Sicci.

Temperamenta humida, & sicca facultatẽ, & instrumentum variant, licet vsum non immutent: ideo siccum temperamentum puls. maiorem, durũ, & rarum paulo vehementem facit, vti maximè in corporib. gracilibus naturaliter, non præter naturã apparet: Præter naturã enim corpora gracilia sunt ex inedia, vel morbo aliquo facta, hæc.n. non habẽt pulsus maiores, sed corpora gracilia naturaliter maiorẽ habent puls. Quia spatia sunt lata, per quæ arteria mouetur, & calor est multus: inde videmus in gracilib. pulsus maiores. Humida temperamenta cõtrarias habent causas, ergo & pulsus.

Humidi.

De pulsibus verò à reb. non naturalibus petitis: ab aere, anni tẽpore, regione, cibo & potu, inanitione & repletione, motu & quiete, somno & vigilia, & animi accidentibus, nõ tractabimus, cum facillimas causas habeant, & cunctis sint manifestę.

Neque minus immorandum est in recensendis causis rerum præter naturalium: quia perspicuæ erũt versantibus per omnes morbos, per causas morbi, & symptomata morbi; & melius de ipsis in tractatibus particularibus fiet mentio.

De præsagijs, seu iudicijs pulsuum. Quid primę pulsuum differentiæ significent.

Tract. Prognostica.

INter quatuor partes huius tractatus honoratissima, & medicis valde necessaria est hæc tractatio, quę de præsagijs ex pulsibus pertractat: ob idque Prognostica dicitur, præsagire enim docet, præsentia, præterita, & futura, vt primo Prognost. secundo, & hinc consulo, quòd omni studio medici omnes hanc conentur adipisci: Quia hæc est inter cæteras honoratissima, & sui nobilitate, & dignitate, ac præstantia alias tres iam propositas excellit, & medicum diuinum facit.

Vtilitas.

Dignitas.

Quid ex pulsibus pręsagire liceat.

Tractãtes ergo de præsagijs puls. notandũ ex Gal. libris de præsag. ex puls. Quòd per pulsum duo pręsagire possumus, vel causas immediatas differentiarũ. Simul & vtilitatem, & damnum, quod apportẽt singulæ causæ; vel præsagire possumus morbum futurum, aliquid prædicere, vel præsens exactè perpendere, & alicuius loci affecti cognitionem euidẽtem habere. Primum igitur docere nitemur, nempe quid præsagiant genera pulsuum, quas causas, quas vtilitates, & quæ damna apportent.

Incipiamus ergo à magno, & paruo pulsu, quos vt cognoscamus, & præsagiamus, semper pulsum cõparare tenemur cum pulsu optime temperato, nempe sanorũ, qui mediocris est, vt præsagire possimus quãtum accedat, vel recedat à naturali statu, & optime temperato, in magnitudine, & paruitate: Ob id quod malum, quod bonum quod damnum, quæ vtilitas, futura sit, an salus, an mors.

Pulsus magnus quid significet.

Magnus ergo pulsus habet pręsagire facultatem robustam, instrumentum molle, & Vsum auctum, seu urgentem. Vel omnes simul has causas, vel vnam tantum illarum causarum: siue tãtum sit facultas, siue instrumentum tantum, siue sit Vsus tãtum. Quod distinguere poterimus: nam si pulsus erit magnus, & uehemens à facultate erit illa magnitudo: Si magnus, & mollis ab instrumento molli erit illa magnitudo. Si verò careat vehementia, & mollitie erit magnus ab Vsu aucto. Vnde notandum quòd non solum ex solo Vsu aucto poterit pulsus magnus excitari, sed ab eo in excessu aucto, concurrente Vel instrumento, vel Virtute; Atque ita Vsus in excessu huiusmodi pulsuum facere potest concurrente, (vt dictum est) Virtute moderata vel instrumento moderato. Præter hęc, vt aliqua certe præsagiamus ex pulsu magno, & paruo, semper recurrendũ est ad causas naturales, & præter naturam, ad naturalem nempe ad sexum, ætatem & temperamentum. Vt si uir sit, & iuuenis temperamenti calidi, & pulsus magnus erit, & causa illius magnitudinis erit naturalis.

Quòd si magnus fuerit sine his causis naturalibus, recurrendum est ad causas pręter naturam: nempe ad Vsum plus iusto auctum, vel ad generationem spirituum, qui resoluti sint: vnde in pręter naturam dispositis ex pulsu magno præsagire possumus calorem maximum, vel generationem spirituum, ex defectu ipsorum pręcedente: Quæ ita

cognoscemus: nam si ex Vsu aucto proueniat illa magnitudo præter naturam, cognoscemus ex calore totius corporis, ex siti, exque signis alijs; Quòd si præcesserit aliqua causa resoluens spiritus, vt frequens synope, & cutis non sit calida, tunc illa magnitudo, quæ apparet, est pro generatione spirituum.

Sed aduertendum, quòd interdum pulsus apparet magnus magnitudine impropria, & fictitia: nō tamē erit magnus à facultate forti, neque ab instrumento molli, neque ab Vsu aucto; sed à magnitudine arterię, vt in gracilibus corporibus, vt in senibus solet apparere.

Paruus quid indicet.

Per pulsum paruum præsagire possumus facultatem debilem, instrumentum durum, & diminutum Vsum: etenim facultas debilis non potest distēdere, & magnificare arteriam; instrumentum durū non potest distendi: ob id redditur paruus; Vsus etiam diminutus reddit pulsum paruum: quia non cogit. Ex omnibus ergo his, vel ab aliqua harum causarū pulsus paruus pēdet; At cognoscemus à qua nam causa fiat pulsus paruus: Etenim si paruus sit & lāguidus, erit à facultate debili. Si paruus, & durus, ab instrumento. Si non adsit durities, nec languor, erit ab Vsu diminuto; Quamuis etiam à naturali statu arteriæ prouenire possit paruitas, quando arteria est exilis, paruus sit motus oportet. In ęgris tamen paruus pulsus semper à debilitate facultatis prouenit; At erit semper paruus, & creber, siue hæc debilitas sit ex debili calore, siue sit ob penuriam spirituum. Si enim fuerit paruus ex debilitate caloris cognoscemus ex frigiditate corporis, ex colore subalbido, & cæteris huiusmodi signis.

Si autem præcesserint subitæ, & maximæ euacuationes, vigiliæ, labores, tūc ex resolutione spirituum paruitas erit. Hinc quoque aduertēdum, an paruitas propria, & vera sit: an non vera, & fictitia: nam in carnosis corporibus pulsus paruus representatur, & tamen non erit verè paruus.

Celer q̄d denotet.

Alius erat pulsus celer, & tardus; Quid ex his pręsagire debemus? Celer quidem à triplici pendet causa: ob id tria præsagit, facultatem validam, instrumentum obediens, & Vsum auctum. Fit enim vel ab omnibus; vel à duabus, vel ab vna istarum causarum. Vnde si celer, & vehemens fuerit pulsus à facultate forti dependet. Si celer, & mollis ab instrumento obediente. At ab Vsu solo non fit celeritas: sed simul cum facultate, & instrumento; At si natura magnitudine posset satisfacere Vsui aucto, non ęgeret celeritate. Verum quia non potest, ideo insurgit celeritas ad defectum magnitudinis; Et si non possit celeritas ad defectum ipsius, insurgit crebritas: Hinc in sanis pulsus celer semper est, cum magnitudine, nunquam autem paruus, & celer; Quòd si aliquando paruus, & celer appareat, id contingit ab aliqua causa præter naturam, videlicet, vel animi labore, vel ab alio huiusmodi Vires etiam resoluente, & augente Vsum.

Tardus quid annuntiet.

Ex tardo præsagiendum languidam facultatem, instrumentum durum, & Vsum diminutum.

Creber quid pręmōstret.

Alius erat pulsus creber, & rarus, quid ex his pręsagiendum? Dicimus, quòd pulsus creber arguit Vsum auctum, facultatem languidam, & instrumentum durum; Quòd si Vsus solus sit auctus cognoscetis ex eo, quòd facultas non sit languida, neque instrumentum durum, nihilominus creber est. Verum pulsum hunc crebrum semper præcedit magnitudo, & celeritas: Vnde in sanis ostendit immoderatum Vsum calidorum, vel vini potus, vel ciborum, vel medicamentorum calidorum. In ægris verò Vsum auctum ab ingente caliditate arguit. Quòd si pulsus sit creber, & durus à duritie arteriæ proficiscitur. Si creber, & debilis causa est debilitas facultatis, quòd nequeat dilatare quantum est necessarium: ob id crebritat.

Rar. q̄d pręדicat.

Raritas verò pulsus prædicit robustam facultatem, instrumentum Molle, & Vsum diminutum; Etenim à facultate robusta distenditur arteria quantum Vsus exigit; Ab instrumento molli fit aliquando raritas; Nam si facultas sit mediocris; quia arteria est mollis, & motui non resistit: ideo ipsam distendit, quantum Vsui est necessarium, & est rarus: Quia celeritate, crebritateq; non eget: Vsus tamen diminutus facit raritatem, & in sanis corporibus non arguit malum.

Raritas in ægris ab vsu diminuto perniciosa. 2. de præsag. ex puls. 4.

At in ægris raritas ab Vsu imminuto est valde periculosa, & lethalis; & hoc quando ex propria raritate, & naturali in maiorem transit; vt experimur in quibusdam febribus pestilentialibus tertio de præsagitione ex puls. cap. 3. Et hinc accidit, vt plurimi subito moriantur, & aliquando moriantur vigilantes, vti quando Cor calidum est, & humores frigidi: aliquando moriantur dormiētes, quando Cor frigidum, & humores calidi: Cognoscitur tamen hoc, idest si Intemperies fuerit frigida: quia pulsus est summè languidus, & paruus: raritas tamen est naturalis; At si Cor calidum, Contenta frigida sint, pulsus erit summè rarus, non tamen ita languidus, sed mediocriter valida est facultas.

An creber pulsus an rarus in febribus sit potior vel deterior.

Hic dubitant Doctores, qui pulsus in febribus melior sit; an creber, an rarus. Respondetur ex Galeno quòd in febribus meliores sunt crebri raris; & ratio est: quia fiunt crebri ab Vsu aucto Concomitante etiam facultate valida secundum magis, & minus. Raritas autē in ægris fit à facultate debili, duritie arteriæ, & Vsu diminuto: ob id semper peior est.

Vehemēs quid pręnunciet.

Alius est pulsus vehemens, & languidus; vehemens ergo arguit robur facultatis, vt quo vehementior, eò melior dummodo non excedat limites naturales: Quia pro tunc non prædicit robur facultatis, sed Irritationis potius naturæ.

Languidus q̄d.

Languidus semper arguit debilitatem facultatis, & quò languidior est, eò maiorem Virium lapsum, & defectum, & exstinctionem denotat: siue debilitas sit ex euacuatione, labore, animi passionibus immodicis: siue sit ex compressione, & aggrauatione humorum: siue sit per irritationem ab humore aliquo maligno.

Mollis quid.

Alius erat mollis, & durus pulsus: & tunc mollities prædicit arteriæ humiditatem, & mollitiē naturalem in his, qui vtuntur immodico potu, uel cibis humectātibus, vel balneo, vel otio. In statu verò præter naturam si pulsus fuerit mollis arguit humidum corporis habitum, vt in hydrope: arguit somnum profundum: arguit peripneumoniam: arguit apostemata flemmatica, & similia, quæ arterias humectare possunt.

Durus quid.

Durus uerò pulsus tria prędicere potest primo de diff. feb. cap. 7. vel siccitatem corporis, & arteriarū, factam à febre; vel arguit congelationem à frigore, vel tentionem neruorum, seu partium neruosarum, quomodocunque fiat, siue per repletionem in spasmo, siue per inflāmationem, vt in pleuritide, & alijs huiusmodi affectibus.

De prognosticis pulsuum respectiuorum.

QVoniam pulsus in relatione, & in respectu erat triplex, vel per respectum ad ordinem, & dicebatur ordinatus, vel inordinatus: vel per respectum ad naturam, & dicebatur ęqualis, & inæqualis, cū rhythmo, & sine rhythmo. Primū

de

de ordinato, & inordinato, quid præsagiendum sit videamus.

Ordinatus pulsus, q̃d significet. Et q̃d inordinatus.

Ordinatus ergo, vel consideratur in statu naturali, uel præternaturã. Si in statu naturali consideretur semper arguit bonum, ideſt æqualitatem, & permanentiam causarum naturalium, pulsum efficientium in eodem statu; sicut Inordinatus arguit causam aliquam non naturalem: Quòd si ordo consideratur in morbis dicitur ex Gal. 2. de Caus. pul. cap. 14. quòd ordinatus minus malus est, quàm si sit inordinatus: Quia ordo significat naturæ prçualentiam; ergo ordinatus præternaturam indicabit naturæ æqualitatem, seu causarum æqualitatem, naturam imitantium.

Dubio.

At Struthius, & alij moderniores, & Mercatus dicunt; quòd ordinatus in affectibus præternaturam peior est inordinato: Quia ordinatus arguit causę prę ternaturam firmitatem, & æqualitatem; quæ ægre superari potest, vt quarto Aph. 30. dixerit Hypp. Quæcunque febres eadem hora occupant, difficile iudicium habent. i. longum: Quia causam arguũt fixam. Præterea dolores colici determinato, & ordinato tẽpore inuadentes deteriores sunt inordinatis: sic pulsus qui paruus v. g. & ordinatus, est magis malus, quàm inordinatus, ideſt qui modo paruus, modo magnus est: cum hoc tamen q̃ tùm ordinatus, tùm inordinatus mali sũt; sed ordinatus magis malus est.

Sol.

Nos tamen aliter dicamus, quòd aliud est præsagire longitudinem, & breuitatem morborum; aliud est præsagire salutem, & mortem, vt 3. prognos. 39. Ordinatio enim in præternaturam affectibus, & si arguat longitudinem morbi; quia arguit æqualitatem, & firmitatem causæ, tamen non arguit salutem, & mortem; vt inde dicatur peior inordinatione; ideo ex ordinatione indicatur salus, quantum est ratione sui: quia ordinatio est à natura regulante causas præternaturam 3. de crisib. decimo, natura regulans, & ordinata est: quæ regulatè, & ordinatè procedit. Inordinatio verò neque indicat saluté, vel mortem: Quia materia est mobilis, & fluxibilis: ob id non sumitur inditium salutis, aut mortis; quamuis sumatur inditium longitudinis, & breuitatis.

Ordinatio ĩ morbis cur melior ĩ ordinatione, cõtra nonnullos.

De præsagijs pulsuum inæqualium.

Aequalis, & inæqualis, quid denotent.

PVlsus æqualis in sanis corporibus semper bonũ arguit, nempè sanitatem: Inæqualis verò non perfectam sanitatem; In ęgris æqualis semper arguit malum fixum, nempè materiam, seu dispositionem, vt in pulsu hectico apparet, vbi obseruatur æqualitas, quamuis pulsus in se sit inæqualis.

Inæqualis arguit malum; & quoniã inæqualitas erat duplex singularis, et collectiua; singularis duplex, in una parte arteriæ, & in pluribus partibus Arteriæ. Omnes hæ inæqualitates malũ pręsagiũt. Verum est quòd singularis inæqualitas siue in una parte arteriæ, siue in pluribus grauior, & magis periculosa est, quàm sit inæqualitas collectiua: Quia grauior est causa, quæ unicam pulsationem vitiat, quàm quæ aliquas pulsationes vitiat, & non omnes. vnde Galenus secũdo de pręsag. ex puls. 4. inquit intermittẽs in uno pulsu deterior est intermittente in pluribus pulsationibus, dummodò tamen sint cum paritate causę. i. ambę intermissiones à languida pendeant facultate; Etenim si intermissio fiat in unica pulsatione à uitio instrumenti, non semper est periculosa: Quia, & aliquãdo salubris, ut in pulsu caprizante experimur, qui de genere intermittentis est. Ergo cum inæqualitas singularis mala in se sit, & magis mala, quàm collectiua, tamen ut certum fiat præsagium in morbis semper consideranda est morbi conditio, seu magnitudo, & causæ efficacia. Vnde Intermitens in vno pulsu malũ prædicit, & magis malũ si à languida facultate pẽdeat; vnde si motus sequens primum motum celerior fuerit, & uehementior, significat bonum, ideſt naturam euasuram; sed si æqualis, vel minor, significat malum. Præterea considerandum est quietis tempus in hac intermissione, vt quò longius est, eò deterius, quò breuius, eò minus malum.

Inæqualitas singularis magis periculosa, quàm systematica.

Intermittẽs in uno pulsu deterior ĩtermittente in pluribus pulsationib.

Intermissio uitio instrumẽti non sẽper periculosa.

Intermittens in vno pulsu quid præ dicat.

Sic Myuri pulsus, Imparcitati, Dicroti pernitiosissimi sunt; Dicroti tamẽ, seu bis feriẽtes humorũ impuritatem, seu malitiam arguunt; Imo inæquales singulari inęqualitate, omnia mala quæ præsagiunt, inęqualitate collectiua presagiunt deteriora.

Myurus imparcitatus, & Dicrotus pernicio sissimi.

Inæqualitas collectiua semper mala est, siue sit æqualiter facta, siue inęqualiter facta; arguit enim, vel uitium facultatis, uel instrumentorum, vel facultatis, & instrumentorum simul.

Inæqualitas collectiua, quid arguat.

Verum quidẽ deterior est inæqualitas æqualiter facta, quàm inæqualitas inęqualiter facta: Quia quę fit inęqualiter arguit instrumenti; seu arterię ineptitudinem, seu impedimentum: At quæ fit ęqualiter arguit facultatis defectum, qui semper est deterior defectu instrumenti.

Inæqualitas æqualiter deterior.

Facultatis uitia erant: Quia vel est onerata à multitudine, vel distracta propter inæqualẽ intemperiem cordis, vel irritata à maligna humoris qualitate, vel ab eiusdem humoris mordacitate, & hinc quia inæqualitates hę uitio facultatis fiunt, arguunt periculum mortis per suffocationem Virtutis.

Facultatis pulsifica vitia

Instrumenti uitia erant, vel quia arteria est obstructa, vel adstricta, seu compressa, vel plena; & hinc si obstructio, compressio, uel plenitudo maximæ fuerint, maximum periculum minantur. Si verò paruę fuerint, minus periculum significabitur.

Instrumenti vitia.

Sed quomodo cognoscã, quando impedimentum instrumenti, nempe obstructio, & plenitudo sit maxima? Cognoscetur, ex eo, quia si inæqualitas facta ab his causis sit ualde perspicua, seu valde sensibilis, & frequenter facta arguit maximum impedimentum, nempè maximam obstructionem, & plenitudinem: ob id maximum imminet periculum. Si verò inęqualitas non sit ita clara, imo dubia, & quasi insensibilis, & raro fiat, arguit hoc impedimentũ non ita magnũ ex obstructione, vel plenitudine, vel compressione: imò ratione loci poterimus pręsagire; Quia impedimentum hoc vel est in instrumentis prementibus arterias, aut in arterijs, vel in tunicis arteriarũ, (imbibiti videlicet, & inhęrentes humores,) uel in osculis cordis. Si in venis, & arterijs fuerit impedimẽtum minatur periculum non maximum. Si verò in tunicis maius periculũ. Si in oscillis cordis maximũ periculum. Quę cognoscere possumus ex eo: Quia si inęqualitas est haud frequens, arguit esse in venis, uel arterijs. Si est frequens, & pluries facta, arguit maximam adesse plenitudinem, & obstructionem in tunicis adherẽtem. Quòd si cum inęqualitate adsit syncope, impedimentum, ideſt plenitudo, uel obstructio erit in oscillis cordis; & hęc inęqualitas arguit mortem.

Quid ex impedimẽto instrumẽti præsagiri possit.

Insuper considerandę sunt humorum qualitates excitantium obstructionẽ, vel plenitudinem; Etenim si sint humores multi, & maximè, sanguinei qui faciunt inæqualitatem: hęc inęqualitas erit omnium leuissima, vt non arguat periculum: si tamen citò succurramus. Potest enim hęc plenitudo statim auferri, nempè venę sectione, & hoc cognoscetis ex signis redundantis sanguinis. Quòd si inęqualitas fiat ab alijs humoribus à sanguine, erit periculosa, poterit enim auferri purgatione, quamuis non ita facillime, ut prima.

Quod si inęqualitas fiat à uitiosis, & grossis humoribus hęc periculosissima: Quia humores erũt rebelles,

les,& egent longa incisione, & interim fortasse suffocabunt ipsam virtutem.

Quid inæqualitas ex facultate prænunciet.

Aliquãdo hæc inęqualitas erit à facultate; Vel quia onerata,& grauata, distracta, vel irritata; & ex hac causa non semper prædicere malum debemus; Nam si inæqualis fuerit pulsus vehemens, & ualidus tunc significat naturam pugnantem cum causa grauante ipsam; Quòd si fuerit inæqualis,& languidus,seu magis languidus,quàm vehemens; magis tardus, quàm celer, magis rarus,quàm creber: tunc malũ expectandum est; est enim signum facultatis debilis, superatæ à causa,considerando tamen insimul alia signa,nempe vrinas,& alia symptomata;Quia nunquam est fidendum vnico signo,sed pluribus. 3. prognost. 37.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate distracta,& hæc est periculosissima;Quia arguit intemperiem inæqualem cordis, & vix curari potest; etenim si cures partem calidam cordis,auges frigidam;si frigidam,calidam augemus: adeò, vt semper malũ stet in augmento.

Aliquando inæqualitas prouenit à facultate irritata, & est signum malum secũdum magis,& minus; Nam si à venenositate irritetur,maximũ malum arguit;imò,& mortale signum, vt in febribus quibusdam malignis obseruatur; Quod si non à venenositate, sed à mordacitate, non erit ita periculosa inæqualitas.

Et hic notate, quòd non potest fieri inæqualitas hæc collectiua à virtute simpliciter, seu essentialiter debili.v.g.ratione alicuius maximę vacuationis; Quia pro tunc facultas hæc erit æqualiter debilis, & faciet pulsus paruos, languidos: Quòd sanè docuit Galenus secundo de præsag. ex puls. capite quarto inquiens, „ cum debilitata dumtaxat est facultas cordis, „ non degrauatur tamen ab humoribus; hic omnino „ pulsus parui sunt, & languidi ex facultatis imbe„cillitate: nulla verò illis adest inæqualitas,nisi quan„do corpus cordis inæquali intemperie detineatur.

Verum nos de hac inæquali cordis intemperie nuper diximus; illud autem denuo addamus; Quòd inæqualitates, quę fieri dicuntur ex duplici intemperie, communes quidem videntur & alijs affectibus: Vnde qui huius classis anonymi uocantur, modo ab onerata facultate: modo à vitiato fiunt instrumento: Quare, & in horum causis inueniendis, vt certũ ex his fiat præsagim,omni diligentia vti debemus. Quoniam,verò sicuti à Systematica inæqualitate æquali, pulsus fieri diximus inæquales quidem,sed æqualiter, & inter hos enumerauimus Decurtatum,seu Myurum, siue caudam Soricinam deficientem,& Myurum reciprocum, & nonnullos addidimus nomine carentes: ita ab eadem collectiua inæqualitate inęqualiter facta pulsus inęquales inæqualiter fieri affirmauimus: qui videlicet inter pulsationes plurimas non eandem seruant distãtiam, & inęqualem etiam pseferũt inęqualitatem aut in vna, aut altera pulsuũ qualitate; magnitudine scilicet, aut paruitate: celeritate,aut tarditate,crebritate,aut raritate, & huiusmodi: Atque ex horum numero erãt & Anonymi quidam,& pręsertim Intermittens in pluribus pulsationibus, & Intercurrẽs, & Deficiens: ideò de his pariter,ac eorum pręsagijs à nobis est dicendũ,& eo magis id in præsentia exequendum est; cum iam cõstet, quid annuncient pulsus ex inęqualitate singulari prodeuntes: nempe Intermittens in vna pulsatione,Imparcitatus,atque Dicrotus. Qui quidem omnes perniciosi sunt, dum vitio potissimum facultatis fiant; maxime enim denotant facultatem debilem, aut apprimè obsessum instrumentum. Quamuis,& ea inter hos sit differentia, vt Imparcitatus minoris quidé videatur esse discriminis, & diutius perferri possit ab ægrotantibus,quàm intermittens in vna pulsatione:

Anonymorum pręsagiũ ex eorũ causis petendum.

Imparcitatus minoris est discriminis intermittente in una pulsatione.

Minus enim imbecillem arguit facultatem, cum fiat à facultate sanè debili,sed aggrauata: ideoque nitente expellere id, quòd sibi est molestum. Dicrotus vero, & ipse (vt dictum est) perniciem haud dissimiliter minatur: facultatem enim ita vitiatam significat,vt in medio cursu cogatur retrahi, & motum efficere contrarium; denotat non minus & causam apprimè infensam,vt potè humores impuros,ac putridos,siue fuliginosos ex his vapores, qui à debili alioquin facultate vinci nequeant. Atqui,& cuique manifestum est ex antedictis,quid itidem pręsagiendum sit ex cauda Soricina, seu ex Myuro deficiẽte seu nõ reciproco, tùm ex reciproco: Qui ex inęqualitate collectiua,sed ęquali fiunt. Quippe qui facultatis imbecillitatem pariter,seu resolutionem denotant; Quòd faciunt & Myuri singulares, qui prætereà corporis gracilitatẽ solent coostendere. Verum & dicti quoque in hoc differũt, quòd Myurus deficiens, seu non reciprocus maiorem annunciet imbecillitatem, vt tandem ad immobilitatem perueniat facultas, dum magis,ac magis secedit à corde. Myurus verò Reciprocus; & si non ita perniciosus sit, & minus, quàm sit intermittens, & minus adhuc, quàm deficiens alterius classis, qui omnium est periculosissimus: languidam tamen, & ipse facultatem significat, sed quæ, etsi plurimum sit aggrauata, iterum tamen ad arteriæ eleuationem, vel maiorem, vel saltim æqualẽ insurgit; siue id sibi propria ratione,seu ab intemperie; vel causa instrumenti contingat. Iã verò de his,quos nuper examinandos proposuimus; qui porrò inęquales inęqualiter fiunt, sermonem aggrediamur. Et primum de intermittente in pluribus pulsationibus dicamus.

Dicrotus quid significet.

Cauda soricina deficiens, seu Myurus nõ reciprocus quid pręnunciet.

Myurus Reciprocus quid.

Intermittens in pluribus quidem pulsationibus erat,qui propter sui raritatem extat inæqualis, & eò quia inter plures pulsationes ei vna, aut altera deest pulsatio,aut duo, vel tres; atque rarior, quàm par sit efficitur,intermissionis ob id nomen est adeptus. Hic ideo cum fiat à facultate non ita debili,aut aggrauata,vt fit intermittens in vna pulsatione; meritò non ita prauus censebitur. Non enim teste Galeno 2. de pręsag.ex puls.cap.4. ita incommoda est inęqualitas, quæ in aceruo consistit, quàm quæ vnius pulsus inęqualitas est; In hac etenim, quę fit in pluribus obseruatur quippe facultas non ita resolui, aut opprimi, quemadmodum in ea,quę fit unica pulsatione: Nam hęc per plures pulsus non intermittit, vt propterea minus quoque facultatis, aut instrumenti uitium arguat;& ideo minus etiam periculi portendat. Imminuitur periculum dum huiuscemdi pulsus vitio pręsertim fiant instrumenti; tunc enim minus languidi, ac parui sunt: nisi noxa sit in osculis cordis. Languidi tamen,ac parui omnes quidem fiunt ab imbecilla facultate; atque tunc, qui intermissionem unius pulsus tempora non habent excedentia,non ita sunt periculosi; periculosiores euadunt,qui diutius quiescunt; & qui duorum pulsuum tempora intermittendo pertranseunt perniciosissimi fiunt; vt ab his uix quisquã liber euadat: Senes tamen,atque pueri non adeò intermittentibus pulsibus succumbunt; sicuti è contra ex iuuenibus nullus, (quòd etiam attestatur Galen. 2.de pręsag.ex puls.4.) euadere obseruatur,nisi fortè qui sui natura huiusmodi habeat. Huius autem ratio desumitur ex Hipp. 2. aphor. 34. Quandoquidem in morbis minus periclitantur,quorum naturę, aut ętati,aut habitui,aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus nihil secundum istorum conuenit. At senibus,& pueris ex facili quidem, ac leui occasione contingit in actionibus mutatio: non ita porrò iuuenibus; Quare in his maximum naturę excessum patiuntur iuuenes,& ob id magis periclitantur, quàm senes,& pueri.

Intermittens in pluribus pulsationib. quid portendat.

Senes multi, & pueri ex quiete tẽporum vni' pulsus euadunt, iuuenũ autẽ ne ex hac quidẽ vllus.

Inter-

Intercurrens, q. d. denotet.

Intercurrens est ille, quando loco quietis fit alius ictus, vt videatur alius pulsus, hic est bonus, & securus; Quia arguit facultatem validam aggrauatam pugnantem cum causa morbi, & non esse pigram ad pugnandum; vnde victoriam, & salutem per crisim futuram prædicit talis pulsus.

Deficiens quid.

Deficiens porrò est, quando motu destituitur Arteria secundum sensum, & hic est valde periculosus; imo periculosior intermittente; Quia addit aliud supra intermittentem; Etenim intermittens est, qui deficit, & inæqualis est ob raritatem; At deficiens deficit, & inæqualis est ob paruitatem, semper enim paruitas deterior est raritate.

De Presagijs ex puls. cum rhythmo, & sine rhythmo.

PVlsus cum rhythmo erat quando v. g. Celeritas dilatationis est æqualis Celeritati contractionis, vel tarditas dilatationis tarditati constrictionis; Et tunc ille pulsus arguit corpus sanum, & temperatum in suo genere. Si autem Contractio est dilatatione velocior, vel è contra, fit pulsus, sine rhythmo, qui si in sanis corporibus reperiatur, ætatis, vel sexus, vel temperaturarum, vel animi passionum est indicium.

Calor duplex.

Sed vt meliùs rem hanc declaremus, notandum quòd duplex est calor in nobis, quidam naturalis, quidam præter naturam. Naturalis, quia dicit qualitatem calidam, facit dilatationem attrahendo aerem pro sui refrigeratione, pro sui refrigerio; At calor præter naturam, quia fuliginosus; vt plurimum est, vltra qualitatem calidam habet etiam fuligines, & vapores: Propterea facit contractionem ad expellendum illos vapores; Et hinc est, quòd indiget celeriori, & velociori contractione, quàm dilatatione: Et hinc dico, quòd dilatatio Celer vult refrigerationé caloris natiui: Contractio verò Celer vult expulsionem vaporum: Et hinc sequitur quòd in febribus putridis est velocior Contractio dilatatione; Quia multi vapores adsunt expellendi, & ita apparet In principijs accessionũ, & dicitur pulsus rhythmus impar.

In optimè verò sanis maior, & velocior est dilatatio Contractione: quia non adsunt vapores expellendi; sed tantum qualitas caloris, quæ indiget refrigerio: ob id si celer dilatatio, & celer erit Constrictio; Quia calor agens in humidum eleuat aliquales vapores, & tunc fit pulsus cum rhythmo; At quãdo tãta est, & maxima Imparitas fiet pulsus sine rhythmo, vt in statu præter naturã: humores etenim crudi egent Concoctione à calore. Calor verò intendens Corrigere, eleuat vapores, quibus eleuatis redditur Contractio maior, & plus iusto velocior, ut illos expellat. Vbi verò natura concoxit illos humores rebelles Contractio non est valde celer: sed parum plusquàm dilatatio, & tunc est signum, quòd humores sunt concocti, & superati à natura; Vnde Galenus primo ad Glauconem, capitulo secundo ait signa Coctionis desumi ex Pulsibus, & Vrinis modo prædicto.

Hac etiam ratione in senibus contractio velocior est dilatatione; Quia fuligines à calore debili eleuantur. In Iuuenibus verò celerior est dilactatio contractione: Quia viget calor, qui eget dilatatione pro refrigerio.

Hinc si pulsus obseruet proportionem propriæ ætatis, arguet temperamentum naturale, & proprium, & bonum. At si obseruet proportionem propinquæ ætatis malus est; Deterior verò quando seruat proportionem distantis ætatis; Quia hi pulsus cum noxa aliqua fiunt maiori, vel minori; vt quanto maior, vel minor est recessus, maior, vel minor sit noxa.

De Præsagijs Pulsuum Inequalium Compositorum.

Vndosus pulsus, quid annunciet.

ET primo de vndoso agamus, de quo Galenus agit secundo de præsagitione ex pulsibus nono. Hic aliquando bonus, aliquando malus; bonus est in febribus apparentibus signis coctionis; Quamuis nimiam redundantem humiditatem denotet; nihilominus arguit sudores Criseos in statu morbi, maximè si vehemens sit, & altus pulsus.

Aliquando est malus , & ostendit morbos humidos, vt febres quotidianas, hydropes, ascitem, & anasarcam; nisi adsit Scirrhus, seu inflammatio in visceribus, vel in partibus propinquis arterijs, quæ solent immutare pulsus, ita vti in angina, & pleuritide pulsus non sit Vndosus. Fit ergo pulsus undosus à facultate onere pressa, & grauata.

Vermiculans quid significet.

Quoniam Vndosus desinit in Vermiculãtem: ob id malum affert signum Vermiculans; significat. n. naturã deijci, & debilitari, fit etiam concurrente arteria molli, ut Vndosus; sed à uirtute Imbecilla, è contra vndosus a virtute robusta, obseruatur ergo huius modi pulsus Vermiculãs in his, qui passi sunt immodicas inedias, & euacuationes, & tunc nõ est ita malus, quando virtus restitui potest Vino, & Carne; Quia defectus est in spiritibus; at quando defectus est in partibus solidis principalibus, vt in pthysi, in Empyemate malum est signum: virtutis enim arguit imbecillitatem, quæ subleuari minimè possit.

Formicans q. d.

Aliquando Vermiculans degenerat in Formicantem, & hic pessimus est, & mortem prædicit: Quia arguit maximam virtutis imbecillitatem, vt vix recuperari possit, nisi tamen hic pulsus Formicans dependeat ab aliquo errore externo resoluente spiritus; tunc enim emendari potest: Quia virtus refici potest Carnibus, & Vino roborantibus, & regenerantibus spiritus; Nam sicuti subito resoluuntur spiritus; ita subito generantur; ob id non est maximi periculi; At hic vnum notandum, quòd in febribus acutis, non fit pulsus Formicans; quia in Formicante lentè mouetur arteria; at in acutis celerrimè: quia Vsus est auctus à caliditate, & tunc potius faciet celeres, & crebros præ debilitate.

Caprizãs quid.

Caprizans pulsus bonus est, & sine periculo cum in principio est tardus, & vltimo celer: arguit enim facultatem validam, & futurã uictoriam supra morbum: maximè si Vrina fuerit bona cum bono sedimento Crisim futuram breui tempore predicit, dum modo secunda motus pars post contractionem non sit imbecillis: tunc etenim significat pugnam dubiam, & facultatem non admodum præualentem.

Serrinus quid.

Serrinus Pulsus malum arguit quarto de causis pulsuum. 7. & 8. imò mortem aliquando; arguit enim maximam internam inflammationem; adeò vt nisi virtus sit fortis, isti non euadant; siquidẽ tunc cruda cum sit inflammatio, vires autẽ debiles; eget tempore, vt concoquatur, & vires languidæ perferre, & expectare coctionem illius nequeunt, vt interim succumbant, & mors sequatur. Si igitur virtus fuerit debilis certum inditium est mortis, vt in pleuritide apparet, vbi sola spes est in virium robore.

Conuulsiuus q. d.

Conuulsiuus pulsus quandoque bonus, quandoque malus: bonus quando in principio morbi apparet: quia tunc prouenit à repletione distendente: malus, quãdo accidit post morbum, post euacuationes,

post

post nimium calorem, & nimiam siccitatem, & tunc lethalis est, vt apparet in singultu, & in spasmo ex inanitione proueniente.

Tremulus qd.

Tremulus semper malus est: imo mortem prædicit; quia pro tunc arteria conuelli incipit, siue enim fiat in febribus ex musculorum tremore, vbi morbi longitudinē significat; siue corde, & Arterijs trementibus; & tunc imminentis mortis præludium est; maximè tamen inflammationem cerebri denūtiat cum arterijs communicantem.

Palpitās quid.

Palpitans pulsus, nō est omnino periculosus; quia causam parum persistentem habet, ut est flatus; at aliquando palpitans est ex corde, & arterijs: aliquando ex corde tantum; si ex corde, & Arterijs dependeat maximam aquositatem in capsula Cordis congestam arguit; at si ex corde tantum, vt quandō palpitatio non est continua, tunc fit ex uaporibus flatuosis eleuatis ex ventriculo, vel alijs partibus petentibus Cor, & tunc est malum: solet enim accidere in pestilentijs.

Strepens quid.

Strepens arguit arteriæ locum vacuum, aerē plenum, & duritiem Arteriæ, & hic reperitur in magnis febribus senū, vel in his, qui forti spasmo corripiūtur, vel in corporibus emaciatis, quæ nutrimento egent.

Hecticus quid.

Hecticus pulsus affectum diuturnum arguit, quòd si robur adsit virtutis possunt euadere, aliàs moriuntur. Potest tādem pulsus prædicere morbos aliquos, & partes aliquas affectas, uidelicet Cor, Cerebrum, Pulmōnes, Thoracem, Hepar, Vētriculum, &c. Sed de his in morbis particularibus fiet exacta mentio.

FINIS.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

In Primum Aphorismorum Hippocratis Librum DOCTISSIMA, ET DILVCIDISSIMA EXPLANATIO.

In SCHOLIS per ordinarias Lectiones tradita: & ad faciliorem intelligentiam, decentem in ordinem digesta.

LECTIO PRIMA.

CONSVEVERVNT (Auditores Nobilissimi) omnes ferè HIPPOCRATIS Expositores locum huncascendentes, in suarum Lectionum initio multa sanè præfari, vt Medicinæ laudes ad summum efferant: vel susceptum negotium arte elaboratum, atque vigilijs excultum (non absque ambitionis ostentatione) demonstrent. Nos verò hùc ascendentes, vt sinceram, & absolutam quidem, minimè tamen fucatam studiosis doctrinam tribuamus: statim ad ipsos APHORISMOS interpretandos accedamus. Neq; mihi elaborandum est, vt vos inflammatos reddam. Video enim vos satis superque ardentes, vt eos vos esse non ignorem, quales ad Philosophandum natos Plato in Repub. instituebat; Vos enim liberos, moratos, atque maximè idoneos conspicio; Accedit etiam quòd vos incredibili vestra humanitate me ad hanc sedem eleuastis: & ob id me vtilitati vestræ paratissimum semper audietis; Et ideo audacter, ac hilari etiam animo propositam rem aggrediar. Ceterum cum negotium hoc arduum sit admodum: tùm quia paucis Medicinam ferè vniuersam continet; tùm quia Hippocrates secundum Galenum primo de vsu. part. 9. Vox Dei dicitur; Ideo diuinum est implorandum auxilium, cuius maxima vis existit. Imo Plato eius vim vidés in Protagora, vel Sophista dicit, optimos esse illos, quos diligunt Dij. Ideo in quarto de legibus dicit, Deum primum ad Ciuitatis constitutionem vocemus. Oremus igitur & nos, vt diligamur à Deo, vtque sua benignitas nobis, vobisque impartiri possit. Quare in proposito nostro negotio distinctè procedentes, ac superuacanea omittentes hoc pacto progrediemur. Primù nāq; de natura Aphorismi differemus: Secundo proponemus ordinē Aphorismorū inter se; Vt eos sicuti anulos in catena coniunctos quisq; videat: Tertio methodum in quacunque Aphorismi declaratione obseruandā ponemus: Quarto Aphorismos, exponemus: In quorum expositione necessarium est discursum conferentem vniuersæ Medicinæ facere. Quò ad primum vos moneo, me nemini Authori fore addictum, nisi verum dicat: Meum tamē institutum est ad duplicis classis viros velle respicere; nempè ad Antiquos, & ad Iuniores. Inter Antiquos eligi potest, vt monet Galenus in suasoria Oratione ad artes Hippocrates, & Plato: Eos enim voluit esse, veluti Dei ministros, & veluti Mercurios; Nos tamen non modo hos, sed & Aristotelem, atque Galenum etiam colemus. Per Iuniores

Hippocratis a°. [margin]

Quatuor proponit prælibanda. [margin]

Quos auctores sequi vedit. [margin]

niores verò intelligimus, & uiuentes, & non viuentes; Idque non alia de causa, nisi ob vestram vtilitatem, ut ea, quæ ab ijs uerè dicta sunt, confirmemus; Quæ verò nobis à Iunioribus suspectè dicta uidebuntur, nos libero animo, (& non contradicendi causa,) ea, ut suspectè dicta recensebimus. Quare ad primum propositũ accedentes, quod fuit de Aphorismi natura disserere; dicamus eius utilitatem, ac necessitatem esse valdè insignem; Quoniam ignorata natura Aphorismi; impossibile est alicuius Aphorismi cognitionē habere. Incipiemus autem à definitione, quæ naturam rei proculdubio declarat. Verum antequam definitionem Aphorismi proponam; Quædam de eius voce mihi primum sunt dicenda. Hic autem quamuis multa multi dicant: nos (alijs omissis) dicimus: Aphorismum esse nomen verbale, à verbo ἀφορίζω, quod significat idem, ac segrego, seu secerno, & distinguo, adhibito tamen iudicio; Ex quo colligatis, quòd non quilibet Aphorismos colligere potest; sed qui cũ iudicio scit segregare; Vnde cum Philotheus dicit, ꝙ Aphorismus est sententia, quæ non habet commertium, nec cum antecedentibus, nec cum sequentibus; non intelligit segregatinoem vnius Aphorismi ab altero: Nam tunc secundum eius sententiam esset impossibile unum Aphorismum cum alio connectere. Quare intelligendum est, vt supra diximus, ꝙ Aphorismus est sententia separata cum iudicio. Et ad hoc respiciens maximus expositor Galenus in 1. com. huius primi uoluit doctrinam Aphoristicam esse illam, quæ circũscribit omnes rerum proprietates, quæ non uanæ; sed necessariæ sunt: Ideo cum inscribitur liber Aphorismorum intelligere debemus librum sermonum separatorum à superfluis, & uanis rebus. Sed antequã ad definitionem ueniamus, vnũ aliud monere oportet, ꝙ cũ Aphorismus dicatur sententia: sententia dupliciter capi potest: alio modo pro iudicio, ut cum dicimus hominem bene sentire; & talis sententia est iudicium æqui, & boni viri; & de hac locutus fuit Aristot. 6. Ethic. 11. Secundo modo accipitur sententia, ut refertur ad Enunciationem; & de hac Aristoteles loquitur 2. Rethor. 22. Et hoc modo sententiam nunc accipimus. Accipientes igitur sententiam in hunc modum eam definire oportet. At quoniam definitio est maximum fundamentum omnium rerum: ideo non est; ut aliqua ex parte in ea deficiamus. Et primo proponemus definitionẽ traditam à Doctissimis, & Clarissimis Iunioribus. Quidam Iuniores dicunt, Aphorismum esse Enunciationem verborum inopem, sententiarum diuitem, uel cum ratione, uel sine ratione, uel euidenti, uel obscura, uel præposita, uel postposita sententiæ. Et hanc definitionem sententiæ dicunt esse sumptam ex Peripateticis. Addunt postea esse duplex genus sententiæ: Nam quædam est sententia simplex sine ratione, quædam composita, idest cum ratione. His Excellentissimis Viris ingentes gratias agere debemus: Quoniam nemo fuit ante ipsos, qui conatus fuerit haurire definitionẽ sententiæ, seu Aphorismi ex mente Philosophi; Vnde ego sæpius considerans, ac videns hanc definitionem conquieuissem: nisi admonitus fuissem sanctiss. Plat. decreto, lib. de sanctitate: Nos non debere omnibus, quæ dicuntur assentiri; sed oportet considerare, an in se ueritatem habeant: nec ne; Vnde cœpi hanc sententiam considerare, an in se uerum contineat, & reperi tandem, hanc in se aliquid suspitionis habere. Quoniam huiusmodi definitio uidetur in se aliquid diminuti includere, aliquid confusi, & (ni fallor) aliquid falsi. Et Deus sit mihi testis, quòd nisi hæc contradictio maximè faceret ad vniuersam Aphorismorum intelligentiam, nè verbum quidem de ea facerem, nè viderer contradictionis causa, & non veritatis, isthęc propalare. Ostendo confusionem, quæ duplex est, & in definito, & in definitione. In definito quidem: quia dicunt, hoc dicere Aristot. 2. Rhetor. 22. Hoc autem est contra primos terminos Medicinæ: Nam sententia, de qua ibi loquitur Aristot. est de rebus agibilibus, circa quas nõ versatur Medicus; & hoc declarat Arist. 6. Ethic. c. 4. Vbi vult Medicinam non esse artem actiuã: nam actio non est effectio, nec è contra; nam habitus actiuus ad peritiam pertinet, effectiuus ad artem; Et ideo Galenus in lib. ad Trasib. cap. 27. dicit, Medicinam non esse actiuam; sed effectiuam. Satis igitur confusè dicimus si asserimus eandem esse sententiam Aphoristicam cum illa, de qua Aristoteles loquutur, 2. Rethor. Est præterea confusio in definitione, cum dicant sententiam esse enunciationem, vel sine ratione, vel cum ratione. Modo hęc probo non debere in definitione poni: quia diuidunt vnum Aphorismum ab alio. Munus autem definitionis est, vt partes definitionis cõpetant cuilibet definito, & non vna pars definitionis alteri definito, altera verò alteri. Vnde non debemus dicere, homo est animal rationale, albũ, & nigrum: sed sufficit dicere animal rationale. Quòd autem diminuti fuerint etiam ostendo: Primo quia dicunt sententiam esse Enunciationem, non autem dicunt esse Enunciationem vniuersalem. Aristot. tamen 2. Rethor. 22. Definiens sententiam dicit, Esse Enunciationem; sed vniuersalem; meritò autem Aphorismi debẽt esse sententię vniuersales: quia sunt præcepta artis, quę debent esse vniuersalia. Diminuti etiam sunt: quia non apparet, cuiusnã rei est illa Enunciatio: nam Arist. dicit, Esse Enunciationẽ uniuersalẽ agibilium: nam Enũciatio alicuius est Enũciatio. Verum non est, ꝙ Viri hi aliqua ex parte hanc veritatem cognoscentes dicant, quòd sententia est Enunciatio earum rerũ, quę vel vt semper, vel vt plurimum sunt; quæ autem vt plurimum sunt, ita possunt esse agibilia, vt factibilia; At Aphorismus agibilium non est; sed factibilium. Diminuti vlterius sunt: quia ex definitione non apparet, à quo proponatur hæc sententia, modo Aristot. ibi dicit, Esse hominis valde prouecti, & non cuiuslibet, sed maximæ authoritatis proponere sententiam. Postremò & falsitatem ostendo, non in definitione quidem; sed in his, quæ post definitionem dicunt ex secundo Rhetor. 22. Sententiam duplicem esse, simplicem, & compositam; Quòd nequaquam in toto illo cap. asseruit Aristot. Imo addimus, quòd si Aristoteles id diceret, non posset à falsitate excusari: Nam non datur sententia cõposita: Si enim daretur sententia composita, maximè esset ea: Quæ est pars Enthimematis, quę habet rationem; vnde si est sententia cum ratione, sunt duæ Enunciationes, vna ex parte rationis, altera ex parte sententię: sunt inquam duę Enunciationes, quę tamen non faciunt sententiam: nam una facit sententiam, altera rationem; namque Aristot. dans exemplum de sententia cum ratione dicit oportet Virum prudentem haud quaquam filios suos ad eximiam sapientiam erudire: Enunciatio profectò simplex est, & sententia simplex.

Hæc cum ego considerassem, atque suspecta mihi videretur dicta Clarissimi Viri Iunioris, statim cognoui me in ignorantia versari: & ob id Platonis sententiã sequutus, qui in Alcib. dicebat, qui credit se ignorare, quærit: quærens inuenit: inueniens scit. Primum quæsiui, & quærens adinueni hanc, quàm credo veram definitionem, ꝙ videlicet Aphorismus sit Enunciatio vniuersalis de rebus effectibilibus Medicis, à Medico graui proposita, vt ars medica breuiter acquiratur. Declaro primum diximus esse Enunciationem cũ Aristotele loco citato; nec ab re Enunciationem: quia non modo debet aliquid significare; sed aliquid veri; siue per affirmationem, siue per negociationẽ, & hoc genus Aphorismi proponit Galenus 7. Aphor. penultimo com. Vbi voluit Aphorismũ esse Enunciationẽ.

Diximus

Margin notes: I De Natura, & definitione Aphorismi. — Quid nominis. — Philothei sententia de definitione Aphorismi. — Doctrina Aphoristica. — Sentẽtia quotuplex. — Definitio rerũ omnium maximũ fundamẽtum. — Aphorismi definitio à iunioribus tradita. — Sentẽtiæ genus duplex. — Confutatio propositę definitionis. — Medicina nõ est ars actiua. — Actio nõ est effectio & è contra. — Habitus actiuus ad peritiam, effectiuus ad artem pertinet. — Munus definitionis. — Aphorismos sententię esse vniuersales. — Sentẽtia cõposita non datur. — Propria Aphorismi definitio, & eius declaratio.

Diximus (vniuersalis) quia ex sententia Philosophi enunciatio potest esse vniuersalis, vel particularis, at in præsentia est vniuersalis; quoniam traduntur hîc præcepta generalia, quæ sunt principia artis medicę. Hoc dicit Aristotel. loco citato [de rebus effectibilibus] particula hæc necessaria est; nam enunciatio alicuius est enunciatio. Dicebat autem Aristoteles, quòd res sunt in duplici differentia, quædam quarum sunt operationes, quædam quarum non sunt operationes. De rebus, quarum non sunt operationes, sed solum est contẽplatio, de his inquam non est sententia, vt cũ dicimus rectum esse obliquo cõtrarium; Si sunt res, quarum sunt operationes, adhuc diuidere oportet; Quoniam hæ etiam cõsistunt in duplici differentia; nam vel consistunt in actione vel in effectione: Si consistunt in actione harum principiũ est electio, finis verò est honestum, & post opus nihil relinquitur, & non spectant ad prudentiam; Si consistunt in effectione principium est intellectus, finis verò vtile; & post opus aliquid relinquitur, & non spectãt ad prudẽtiã, sed ad artẽ; & ideo Arist. de hac sententia loquens dixit esse enunciationẽ rerum agibiliũ; nos verò medici dicimus esse sentẽtiam vniuersalẽ effectibiliũ. Et quia diffinitio debet distinguere ab alijs rebus, ideo addidimus medicarũ. Sed dicet quis vellem scire cur sententia non sit de contemplabilibus, quæ præstantiora sunt. Dixi superius ꝙ illa est optima diffinitio, rõne cuius tùm diffinitũ innotescit, tũ corruunt dubitationes, diximus esse enunciationem vniuersalem, & à medico graui proposita ex loco citato Aristot. Ideo non quilibet medicus, sed senex, & qui callet medicinam, vt fuit Hippoc. potest proponere sententiã. Et iõ 7. Aphor. penult. inquit Gal. Aphorismos esse enunciationes Hippocraticas. Habemus ex hac particula, ꝙ quoties necessariũ est, vt sentẽtia proponatur à medico graui, ꝙ ẽt sentẽtia est enũciatio grauis, & si grauis, erit breuis: quia hoĩes graues breuiter loquũtur. Et hæ sunt proprietates, quas colligimus ex reb. propositis in diffinitione. Ex quo patet secundum non esse speculabilium; quia debet esse senex prudens qui sentẽtiam profert. Iuuenis enim potest esse Mathematicus non prudens ex sententia Aristotel. vltimo dum Galen. 1. Aphor. com. 1. dicit: Aphorismos conducere ad illos, qui volunt artẽ breuem facere, & addiscere breui temporis interuallo. Ex hoc colligamus, ꝙ non modo in Aphorismis debemus à vanis abstinere; sed breuiori oratione rem complecti: Et quamuis in artis medicinal. principio dixerit Galenus, duplices esse doctrinæ ordines. Hic verò in proposito com. asserat formam hanc doctrinæ Aphoristicam illis esse vtilem, qui volunt breuiter docere: Non tamen est, vt dicamus ibi diminutum extitisse Galenum; Doctrina enim Aphoristica, modus est docendi, non ordo.

Res ĩ duplici differentia.

Actiuarũ rerum, ꝙ sit principium, & qui finis. Sic & effectibilium.

Dub.

Sol. Sentẽtia non esse speculabilium.

Dub.

Sol. Doctrina Aphoristica modus docẽdi est, nõ ordo.

LECTIO II.

CVM Aphorismus nil sanè sit aliud, quàm rerum effectibilium medicarũ vniuersalis enunciatio, à medico graui proposita, vt medica ars breuiter acquiratur: sequitur, vt ex particulis in definitione positis, scaturientes inde hauriamus differẽtias. Possunt autem duplici ex particula præcipuè hauriri. Ex parte rerum effectibilium, & ex parte medici proferentis sententiam. Idque ex Aristot. obseruõne. tùm 2. Rhetor. 21. tũ ex lib. Rheto. ad Alex. Regem depromptum est; nè ergo temerè effutire videamur. Quò ad factibiliũ rerum differentias depromendas attinet, scire expedit, ꝙ cum rerum quædam sint, in quibus nihil admirandi, ac noui continetur; Quędam in quibus noui quippiam habetur; hinc fit, vt differentiæ sententiarũ fiant; nempè, vt aliæ cum ratione, alię sine ratione sint; nam dicebat citatis locis Aristot. Credibilium rerum sententias sine rõne proferri. Incredibiliũ cum ratione. Quod ẽt dicebat 2. de Crisib. Gal. ꝙ variæ sunt sententiæ pro rerũ discrimine, prout inquã res vel euidentes, vel obscuræ sunt; sed ut has melius cognoscamus, sigillatim procedere oportet; namq; sententiæ sine rõne prolatæ in duplici esse serie dicuntur ex Arist. ibidẽ. Aliquæ sunt, quæ ita euidentes sunt, vt statim, quòd sententia proponitur, innotescit ratio; vt cum dicimus (ait ipse) optimum esse bene valere. Quis enim est tam rudis, cui non statim innotescat causa? Cuius sententiæ si exemplum quæris apud Hippocratem facilè reperies 2. Aphoris. 2. Cum dicit, vbi somnus delirium sedauerit bonũ. Est insuper aliqua sine ratione prolata sententia, quæ non ita euidens existit, sed paululum consideranti plana fit ratio. vt cũ Hippoc. 2. Aph. 11. dicebat facilius est potu impleri, quàm cibo. Ratio modicè intuenti est manifesta: quia agens facilius in passum minus resistens agit, quam in id, quod magis resistit. Sed dubitaret quispiam multas esse sententias Hippocratis, sine ratione prolatas, quæ tamen neque modicè, neque mediocriter consideranti patent. Vt cum dicit 2. Aphor. 21. Famem vini potio soluit; & 6. Aphoris. 33. Dolores oculorum meri potio sanat. & 5. Aphor. 39. Cum dicebat in his mulieribus, quæ non pepererunt, nec grauidæ sunt, vbi lac aderit, menses defecerunt. Occultę mehercle sententiæ, & multum etiam considerantibus non adamussim perceptæ earum sunt rationes. Imo Galenus ibi ait, quòd ratio admodum longa est huius sententiæ postremò allatæ, & impossibile est, vt eã aliquis calleat, nisi fuerit multum exercitatus in libris de naturalibus potentijs: Dicimus autem nos varias fieri sententias tùm pro ratione varietatis proferentis, tùm audientis; vnde quanto grauiores fuerint proferẽtes, & acutiores auditores, eò sententię difficiliores existũt. Quare secus est de sententijs Rethoricis, secus de Hippoc. Qui fuit vir grauissimus; neq; ideo ita claras sentẽtias debuit ponere, vt vel modicè intuentibus pateant. Quinimo 4. Aphor. 51. vbi Hippocrates dicebat in febribus abscessus, qui ad primas iudicationes non soluuntur morbi longitudinem indicant. Dicit Galenus hanc sententiam adcò claram esse, vt ne Hippocrate quidem digna videatur. Propterea idem commento 71. eiusdem 4. dicit, ꝙ nemo debet legere, vel interpretari Hippocratis Aphorismos, nisi qui optimè medicam artem calluerit. Quòd si in primo commen. Dicere videatur Galenus conducere hunc librum ad primam disciplinam, rectè hoc intellectum nullam facit difficultatẽ, vt suo loco videbimus. Sententiæ item cum ratione duplices sũt. Alia .n. dicitur pars Enthymematis, Enthymematica alia. Ea pars Enthymematis dicit, quæ rationem seiunctam habet, siue interdũ postposita, siue interdum proposita ratio fit. Nam hæc rationis vel postpositio, vel præpositio nihil ad medicũ cõducit, sed solum ad elocutionem: Quæ ergo pars est Enthymematis seiunctam habet rõnem. vt 2. Aph. 51. Multũ & repentè vacuare, vel replere, uel calefacere, &c. vel quolibet aliter corpus mouere periculosum. Ratio autem est, (inquit) Quia omne multum naturę inimicũ. Aduertendum aũt est, ꝙ cum Hipp. hanc sententiã, quę pars Enthymematis est, apponit multifariã ẽt rõnem adiũgere solet: nã aliqñ causam simplicẽ vnam adnectit: interdũ duplici causa probationem effingit, interdũ signũ tãtum addit, nonnunquã verò signum, & causam. Per vnã tãtum causam, vt nup adducta sentẽtia [Oẽ nimiũ naturę inimicũ:]

Differentię Aphorismi.

Differentiarũ diuisio. 1.

Dub.

Sol.

Hippocratis claras, ac manifestas sentẽtias ponere nõ debuit.

Aphorismorum qualis quę debet interpres 3.

Enthymematis pars, quę dicatur. Et quotuplex proferat ab Hipp.

D Ideo

Ideo multum uacuare, celerimè, &c. periculosum. Quintus aũt huius primi li. Aphorismus per duplicé causam sententiam probat, ut ibi manifestabimus: Per signũ verò, ut 3. Aphorismo, ubi secundũ Gal. Hippocrates sententiam suam declarat sumpto signo ab habitu exercitatorum; & sic in secundo per causam & signum simul, vt 15. Aphorismo patebit.

Enthymematica sentẽtia quæ.

Enthymematica uerò sententia rationem non explicatam, sed implicatam habet, ut exemplo Aristotelis mortalis cum sis, non debes habere immortalium curam. Quasi sic fiat cum ratione sententia. Tu es mortalis, quomodo debes habere curam immortaliũ? Apud Hippocraté aũt est primus Aphor. [Vita breuis, ars uerò longa, occasio præceps experientia fallax, &c.] est etenim sententiæ implicita ratio. Ac si dicamus. Ideo uita breuis, ars longa existit, quoniã experientia fallax, occasio præceps, &c. Ex his, quatuor sententiarum differentiæ sunt, quæ ex rebus sumũtur.

Quõ propositæ sentẽtiarũ differẽtię inuicẽ proportionentur.

Quòd si quis scire uoluerit, quomodo hę sententiæ adinuicẽ proportionẽtur is cognoscat, quòd quẽadmodum duarum sine ratione prima facilior, secunda difficilior erat; sic & duarum, quæ remanẽt, unde prima sententia facilis est, Secunda difficilis, Tertia adhuc magis difficilis. Quarta difficillima, qua Hippocrates ut magnitudinem artis indicaret, non sine summo artificio uti uoluit.

Qua p̃ferẽtium differentia uti uoluerit Hippoc.

Quantum ad sententias ex parte proferẽtis attinet. Vt ex Aristotile nõ ex secundo illo Rhet. uigesimoprimo patet, sed potius ex Rhetorica ad Alexandrum. Multæ sunt earum differentiæ. Nos autem eas, quæ ad nostrum negotium faciunt tangemus. Nam aliæ ad modũ prouerbij, nõnullæ ad modum concilij, aliæ ænygmatis, aliæ legis, & decreti, aliæ multis alijs modis proferuntur. Hippocrates uerò sub modum decreti, ac legis suas has sententias propalari uoluit, ut hi Aphorismi decreta sint, à quibus medicum nõ oporteat remoueri.

Aphorismi Hip. tãquam leges, & decreta.

Proferens autem quantum ad propositum nostrum spectat, uel absolutè profert sententias, uel secundum quid. Idque eò potissimum declarare uolo, ut ostendam Hippocratem diuinissimum nõ modo medicum, sed oratorem etiam eximium fuisse. Absolutè prolata propria natura uocata est sententia, ut apud Aristotelem exemplum est, c. 11. Qui rerum imperitus est, uera ratione grauis Imperator esse non potest. Apud Hippocratem uerò. Extremis morbis extrema sunt accommodata remedia.

Sentẽtia propria natura uocata.

Sententia aũt secundum quid proferri potest dupliciter. Nam alia est ex similitudine dicta. Alia ex superlatione sententia uocatur.

Ex similitudine.

Ex similitudine quidem, ut quemadmodum exemplificat Aristoteles. Qui pecunias auferunt his similes sunt, qui ciuitates produnt. Apud Hippocratem est exemplum euidens in secundo Aphor. primæ huius particulæ in purgationibus uentris, &c. si talia purgentur, qualia purgari oportet, &c. sic & uasorũ inanitiones, &c. loquit̃ de purgatione sumpta similitudine à uacuatione naturę.

Ex superlatione.

Ex superlatione uerò ut (uelùti Arist. dicebat) grauiora qui fures sunt commi:tunt, quàm qui latrones; fures ad latrones comparat. Apud Hippocraté uerò exemplum est in hoc primo Aphor. 13. Aphor. cum dicebat senes facillimè Ieiunium ferunt, nõ ita facilè in ætate consistẽtiæ constituti, difficilius adolescentes, omnium minimè pueri. Hęc est ex superlatione dicta sentẽtia. Nam aliquos magis, aliquos minus dicit ferre Ieiunium. Ex quib. patet maximũ artificium Hipp. Imò hoc addã, q̃ in primis sex Aphorismis fuerit usus his tribus sententiarũ generib. sed nõ sat est ad inuestigandũ præcipuum Hipp. artificium isthęc habere.

II. Quò ordine in Aphoris. fuerit locut⁹ Hip.

Sed quo nã ordine de his Aphorismis locutus fuerit, inuestigare oportet. Quod negotiũ tã per arduum est, ut neminem uno excepto Iuniore (viro mehercle clarissimo) uiderim, qui hoc tetigerit. Nam non est ut dicamus, ut præcipuus scriptor Hippocrates sine arte Aphorismos cõscripserit. Imò Galen. qui omnia uidetur Hippocratis archana nouisse, in primo de fracturis comm. 6. quia uidebatur Hippocrates peruertisse ordinem doctrinæ, statim ipsum Gal. excusat, inquiens, quòd aliquando cogitur ordinem Hippocrates doctrinæ præuertere, cũ est aliquod, quod urgeat: Quia itaque aliqua eo in loco dubia contingebant, prius ea de medio tollere, deinde ad propositum deuenire uult Hippocrates: quare ordinatus maximè est. Et Iuniores isti nouum quid, & ueluti Paradoxum, & à nullo alio tactum, asserunt; & quàm doctissimè. Est autem eorum sententia. In Aphoristico opere Hippocrates uti ordine compositiuo, quam sententiam, ut ueram esse comprobarent; Aiunt Hippocratis institutum esse in Aphorismis de medici officio agere, quod in primo Aphor. facit. & ideo in ipso libro primo de instrumentis medicis loquitur, & de indicationibus, à quibus medicus dirigi potest, ut rectè instrumentis uti possit. Hęc autẽ sunt, Quomodo agendum, Quid, Quando, Quantum, ubi &c.

Quod sit institutũ in primo libro.

At uerò quoniam cognouit Hippocrates has indicationes medicum ab aliquo errore depromere, qui triplex existit, uel in uictu, uel in aere, uel in temperatura. Ideo de his erroribus loqui postmodum uoluit. Et quantum ad uictum attinet de eo secundo Aphorismorum fuit locutus.

Quid agat in 2.

De secundo errore in aere tertio libro à principio libri vsque ad dimidium. A quo postea usque ad calcẽ libri de tertio errore in temperatura uerba facit. Nam & si de ætatibus loquatur, ibidem per ętates temperaturas, ut rectè asserunt, intelligere debemus.

Quid in tertio.

Considerans postea Hippocrates errores hos ab aliqua sumi immoderantia, hæc autem immoderantia duplex est, vel penès quantitatem, uel penès qualitatem. Ac excessui in quantitate conueniat purgatio. Ideo in quarto libro ad hoc respiciens locutus est de uacuatione, & in fine quarti de signis prognosticis loquitur, spectantibus ad hunc purgandum excessum, qui est in quantitate;

Quid in quarto.

cumque etiam ad excessum qualitatis consequantur, ut dicũt, morbi uel cum fluxione, uel sine fluxione. Ideo de hoc excessu quinto locutus fuit libro; sed cum ad morbos symptomata consequi soleant, de symptomatibus morborum in sexto, & septimo libris tractauit.

Quid in quinto.

Quid in 6. & 7.

Quare hic est ordo totus Hippocratis, qui ab officio medici, i. indicationib. agẽdi progreditur in uictus errorẽ, aeris, & temperaturæ, & hinc progreditur ad corrigendos excessus in quantitate, & qualitate postremo ad symptomata.

Iunioris sentẽtia, & opinio excutit̃, & refellitur.

Quam quidem opinionem ego multum considerans, totis uiribus studui, ut mihi ipsa satisfaceret. Et ne uiderer maleuoli mores sequi, ei quàm libentissimè assentitus essem. Sed uidi Galenum, qui primo de dignoscendis pulsibus capit. primo dicit, quòd quoties ad homines ueritatis cupidos uerba facimus, nihil mouere nos debet, nisi ueritas: possem sanè, & ego in maximo esse errore, sed ita infirmus meus est intellectus, vt non possim ipsi conquiescere. Qua de re suspecta hęc mihi uidetur opinio, non dico falsa. Nè uidear temerarij munus subire.

Suspecta prædicta opinio.

Suspitio autem mihi ex optimis nascitur iudicibus, ex legibus ordinis compositiui, & ex Hippocratis uerbis. Nec possem meliores iudices desiderare. Ex legibus quidem ordinis compositiui. Nam nemo ignorat hoc esse ordinis compositiui proprium, ut à simplicissimis ad composita procedat, vel ut alij dicunt, à causis ad causata.

Compositiui ordinis lex, ac ingressus.

Quod cum sit. Non uideo quomodo procedere ab officio medici ad causas sit procedere ordine compositiuo. Nam ubi de officio

medici

medici loquimur, nulli dubiũ est, quòd de parte Terapeutica loquimur; vbi verò de causis, & præcipuè morbificis, clarum est, quòd loquimur de parte medicinę Aetiologica. Vnde de ordine compositiuo loquentes numquam pars Terapeutica pręcedet partem Aetiologicam. Nam nulli dubium esse potest, quòd si accipiamus Galeni libros ordinatos secundum compositiuum ordinem, & accipiamus ex vna parte libros de causis, & ex alia libros de officio medici, quòd præcedunt libri de causis, imò post illos neque immediatè sequuntur libri de officio medici. Ideo ordo hic compositiuus esse non potest. Accedit sententia Hippocratis. Nam si videamus Hippocratem secundo Aphorismorum, loquitur ibi de somno, & alijs, sed non sub ratione causarum, vel vt ad causas pertinent, sed vt spectant ad artem prognosticam. Nam modo bonum, modo malum hoc, vel illud dicit esse. Quare ad artē prognosticam hæc spectant: propterea Galenus tertio de difficultate respirat. cap. nono dicebat pleraque in Aphorismis esse, quæ ad artem prognosticam spectant. Quare ibi de prognosticis, non de causis loquitur, vt clarius patebit, cũ ordinẽ resolutiuũ proponemus. Quare mihi his de causis suspecta opinio videtur.

Ordine cōpositiuo nunquã pars Terapeutica præcedet Aetiologicam.

LECTIO III.

EX quatuor à nobis propositis vnum absoluimus: nempè quæ sit Aphorismi essentia: Secundum cępimus dissoluere nempè ordinem Aphorismorum inter se, Vt ex huius quæsiti dissolutione pateret artificium Hippocratis. Aliorum opiniones audiuistis, nunc nostram audiatis. Et quãuis hoc negotium sit maximi momenti, ac arduum valde, tamen quia dicebat Galenus primo de dignoscendis pulsibus capite primo, quòd etsi non modo per menses, sed per annos aliqua non adinueniemus, non tamen ob id desperandũ est; sed audacter esse resistendũ, vt veritas adinueniatur. Ego itaq; aio nunquam destitutus, licet an veritatem adinuenerim pro certo minimè sciam; dico confidenter Hippocratis artificium totum in Aphorismis in hoc cõsistere, quòd ipse primariam habeat intentionem loqui de arte curatiua; secundariam de arte prognosticandi; ita tamen, vt has duas artis partes nullo alio disponat ordine, quàm resolutiuo. vt autem intellectus vester acquiescat duo faciemus primo propositam veritatem declarabimus: Secundo eandem tùm ex verbis Hippocratis, tùm ex eius progressu confirmabimus. Pro primo autem intelligẽdo, Quòd fuit: Hippocratem primario loqui de arte curatiua: Sciendum in medica arte plures esse partes, prima φυσιολογικὴ, in qua sermo est de rebus naturalib. hominis. Secunda, seu pars altera dicitur αἰτιολογικὴ, seu παθολογικὴ, in qua sermo de causis, ac affectibus habetur. Postea est pars illa, quæ ὑγιεινὴ, vocatur, quæ de tuẽda valetudine verba facit. Alia est pars Σημειωτικὴ, in qua de signis disputatur. Postremò est pars θεραπευτικὴ, idest quæ de curatione, ac eius indicationibus disserit. Cũ itaq; tot partes in medicina sint: Galenus primo de tuenda val. capit. primo, & libro ad Thrassyb. cap. 31. vbi disserit, An ad Gymnasticam pars salubris &c. duas constituit præcipuas partes. Alteram, in qua sermo est de valetudine tuenda. Alteram in qua facit verba de methodo medendi, seu de arte curatiua. Et ob id in methodo de curatiua loquitur post habita ea, quæ de valetudine tuenda est. Et in libro de valetudine tuenda dereliquit eam, quæ curatiua dicitur.

Artificiũ institutũ, & ordo Hipp. in Aph. ex ꝓpria sentẽtia.

Quot in vniuersũ Medicinæ partes.

Partes pręcipue duę.

Hunc admodum ergo Hippocrates post habita parte de valetudine tuẽda, solum de curatiua loqui voluit, in qua sermo fit de officio medici, de qua etiã Galenus in libro de officio medici, in libris methodi, Ad Glauconem, & alibi locutus est, quia est pars maximi momenti, imò talis momenti est, ac tanti, vt Galenus in libro de constitutione artis capite decimosexto dixerit, quòd vniuersus sermo in arte medica est institutus ob dexterum, seu aptum remediorum vsum. Non est itaque mirum si de tam præstanti parte loqui Hippocrates voluit. Secundum verò eius institutũ est de arte prognosticãdi verba facere, quæ pars σημειωτικὴ dicitur, idest de signis indicantibus tũ præsentia, tùm præterita, ac futura: Hippocratis vero institutum est non de omnibus signis loqui, sed tantum de his, quæ futura præmonstrant, idest de parte prognosticandi; neque præter rationem, nam cum sermo sit institutus de arte curatiua, nõ est aliqua pars medicinæ, quæ sit ei magis affinis, quàm prognosticatrix, Nemo enim ad administrationẽ remediorum accedit, nisi an morbus curationem admittat cognouerit. Qua de re nõ de curatiua modo, sed præsagatiua parte loqui voluit. Primo autem curatiuam intendit. Secundo præsagatiuam, nec ab re. Nam si has duas partes adinuicem conferamus, præstantior profectò erit curatiua. Namque lib. de constitutione artis ob curatiuam omnia alia in medicina facta sunt, & ad eam omnia alia relationem habent, & ideo idem Galenus primo de ratione victus, commento tertio, curationem per se expecti, siue exerceri à medico dicit, prænotionem autem non ob se. Sed ob curationem. Principalis itaque Hippocratis intentio est de curatiua, secundariò de prognostica verba facere. Id autem ordine resolutiuo factum fuisse diximus. Nam eo ordine prima est pars, quæ de officio medici tractat, secunda quæ de prognosticandi facultate. Sed modo id ad mentem Hippocratis esse ostendamus, vnde ad eius mentem tria explicabimus. Primo quòd eius primum institutum sit de arte curatrice loqui. Secundo quòd de arte prognosticandi verba faciat. Tertio quòd hęc ordine resolutiuo declaret. Quò ad primum attinet nemini dubium, quòd ars curatiua in nullo alio consistat, quàm in recta administratione medicamẽtorũ, quę cõsistit in Quid agẽdũ, Quomodo, Quãdo, Quantum, & vbi. Atque hinc obiter aduertẽdum cõtra recentiores, qui dicunt ex quinq; istis scopis quinque indicationes sumi, hi enim scopi non indicant, sed indicantur, aliud.n. est indicans, aliud indicatũ, ut suo loco dicemus; Cõsistit ergo curatiua tota ratio in recta administratione medicamẽtorum, præterea in Chyrurgia, & Diæta. De quibus tribus instrumentis nemo est qui neget, Hippocratem non habere diligentem, ac exquisitam tractationem in hoc 1. Aphorismorũ. Præterea si verba eiusdem Hippoc. inspiciamus in duobus primis Aphor. id clarè videbimus. Nam cũ in primo dicat, vitam esse breuem, & arte lõgam, quia occasio præceps, experimentum fallax, iudicium difficile. Quid aliud, nisi curatiuam artem tria hæc nobis præmonstrãt? In secunda ẽt Aphorismi parte dicit. Nec solũ oportet se præstare opportuna faciẽtem, sed ut æger, & assidẽtes, & exteriora, omnia sint ritè præparata: vbi clarè de debito auxiliorum vsu uerba facit. Neq; dicere põt aliquis de hoc debito auxiliorũ usu loqui Hipp. pro sanitate conseruanda. Nam dicit [sed ut ęger] & non de sano loquitur. imo ait Gal. in 1. Aph. 2. quã Hipp. sermonẽ habet de omnib. in vniuersum quæ sunt prẹter naturã; & Quia videbat Gal. id non adeo ꝑspicuũ esse. Ideo subdit sermo Hipp. est de reb. ꝑter naturã, quarũ nos docet ĩdicatiões, Quasi dicat vt nos ex illis colligere possimus indicationes, q̃b. co-

Curatiuę partis ꝓstantia.

Curatiuę arti nulla medicinæ pars magis affinis, quã prognosticatrix.

Principalis Hipp. intẽtio.

Tria explicãda.

Ars curatiua in quo consistat.

Error recẽtiorũ.

Obiectionis tacitę solutio.

gnitis auxilia rectè administrare valeamus. constat ergo ex his Hippocratem loqui de arte curatiua, idque non facit more Empirici, sed verè dogmatici me dici, vt ex eius progressu dignoscemus. Quò ad secundum attinet, Hippocratem nimirum de arte pro sagatrice loqui, id facilè ex Hippocratis progressu demonstrari potest. Nam ipse à principio secundi vsque ad finem operis semper apponit has particulas bonum, malum, lethale &c. quæ ad artē prognosticatricem spectāt. Quòd si qui sint Aphorismi, q. de Prognostico non videntur esse, non tamen ob id putandum est, eos de prognostico verba non facere? Nam vt suo loco videbimus Aphorismi illi omnes in suum rediguntur ordinem. Nam nemo est, qui neget à quarto Aphorismo huius primi vsque ad decimumnonum verba fieri de victu. Etsi in 12. de constitutionibus morborum, & non de victu loquatur; & tamen nemo est, qui neget de victu ibi verba fieri. Nam ponitur ille Aphorismus, vt dirigitur ad victum, vt suo loco. Vnde & in tertio libro Aphor. de aere, ac temporum mutatione loquitur ob artem prognosticandi, quod & Galenus quinto Aphor. eiusdem libri expresse testatur. Dicebat enim Hippocrates Auster auditum hebetat, calliginem visui inducit, &c. Inquit ibi Galenus esse aduertendū num id, quod accidit, contingat ratione morbi, vel causæ extrinsecæ; nam ex hoc postea prognosticandi ratio clarior fit. Ecce quòd totus ille sermo est in ratione prognosticandi. Sed dicet quis etsi à secundo ad finē de arte prognosticatiua loquitur: non tamen Hippocratem seruare grauitatem solitā, nam etiam constituit opus proprium de prognosticis. volo, ut id soluat Galenus, primo de crisibus capite septimo, & tertio de difficultate respir. capite nono, qui multa, inquit, in Aphor. dicūtur, quę pertinēt ad prognosticum; & quia videbat difficultatem, inquit. Aduertatis quòd in prognosticis loquitur Hippocrates de solis prognosticis in morbis acutis: in Aphorismis de prognosticis in quocunque morbo. Et quoniam cupiebat suam responsionem satisfacere, cōfirmat id ex textu Hippocratis, qui in principio & fine illius operis dicit se velle loqui de prognosticis in morbis acutis. Quòd si quispiam dicet, si in omnib. sex libris Aphor. loquitur de prognosticis Hippocrat. quo procedit? Respondeo, & pro nunc hæc sufficiāt, q Hippocrates considerauit artem prognosticandi sumi à rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam. De prognostico sumpto à rebus non naturalibus omnibus, præterquam de aere, vt de somno, victu &c. loquitur in secundo; De aere autem in tertio vsque ad dimidium tertij: in eo autem usq; ad finem eiusdē tertij loquitur Hippocrates de prognostico sumpto à rebus naturalibus, vt ab ætate &c. & per ætatem, ut optime aiunt clarissimi moderni, tēperaturam intelligit. Deinde à quarto vsque in finē totius operis de arte prognosticandi loquitur, prout sumitur à rebus præter naturam, vt à causis morbificis, morbis, & symptomatibus. Cur autem in principio quarti quædā de uacuatione intermisceat suo loco dicemus. Quòd autem id, quod postremum erat, hæc omnia ordine resolutiuo disponat Hippocrates facilè comprobari potest. Nam si comparemus curatiuā artem prognosticatrici secundum ordinem cōpositiuū: prima profectò erit prognosticatrix, hęc uero postrema: ergo secundū resolutiuū prima erit curatiua: ex quo colligamus hos libros nō esse introductorios, quoniam in his fit sermo de ultimis medicinæ partibus; & ideo optimè Galen. in libro aduersus Lycum reprehēdit Lycum, q ausus fuerit Hippocratis Aphorismos interpretari cum non calleret totam artē Hippocratis. Sed fortè dicet quis huic sententiæ non refragari Galen. quia in prima particula primi Aphorismi doctrinam Aphoristicam maximè conducere, inquit, ad primā disciplinā: ergo nō uidetur q sit de postremis medicinæ partibus. Dico id, quod dicit conducere ad primam doctrinam duobus modis posse intelligi. Alter est, ut dicatur prima, idest de parte priori in arte, & si ita itellexisset Gal. profectò introductorius hic liber esset. Verum hoc modo non intelligitur; sed secundo modo dicitur prima in respectum ad secundam doctrinam, quæ est memoria: quando scilicet nos addiscimus aliquid, quod prius ignorabamus prima doctrina dicitur. Secunda doctrina dicitur post rememorationem, & hoc modo Galenus intelligitur. Quia dicit, qui modus doctrinę Aphoristicę ad primam disciplinā conducit. i. ad intelligenda, quæ prius non cognoueramus, & postea etiam ad retinēda memorię, quæ didicimus. Ex his ergo mirum artificium Hippocratis in his Aphorismis tradendis elucescit. Sed nūc qua serie in explicandis Aphorismis procedere debeamus breuiter explicabimus. Primo enim ex authoritate Galeni in comm. lib. Epidem. præsertim primo in tertium quarto intentionem ponemus, ac unum Aphorismum cum alio connectemus. Secundo si opus diuisione fuerit, diuidemus. Tertio singula uerba ponderabimus. Quarto cum eodem Galeno examinabimus, an quæ ab Hippocrate dicuntur, rectè dicta sint: in quibus duo faciemus, nam & breuitatem, & luciditatem seruabimus, & ut breuiores simus imitabimus Galenum dicentem, quòd nunquam est recedendum à proposito Hippocratis, imò septima particula Aphorismo primo eos reprehendebat Galenus, qui commentationes longas in primis tantum Aphorismis induxere; adeo quòd postea fastiditi in reliquis Aphorismis multa uel cognitu digna omiserunt. Postremò ut fidem faciamus huius doctrinæ, eam semper rationibus ex probatissimis authoribus comprimabimus. Nam ut dicebat Galenus primo de usu partium capite quarto: Ratio est, quæ artes docuit. Neque negligemus authoritates magnorū uirorum, ut ars hæc Hippocratica potius practicè, quàm Theoricè à nobis explicata habeatur; est enim (ut dixi) eius intentio in hoc libro primo de arte curatiua loqui &c.

Marginalia (left): Dub. — Solutio. — Petitio. — Respon- sio. — Ars pro- gnostică di a qui- bus de su matur. — 3. — Libros Aphoris
Marginalia (right): morum non esse libros introducto rios. — Dub. — Solutio. — III. Ordo in Aphoris morum expositione ser uandus proponi tur.

LECTIO IV.

APHORISMVS PRIMVS.

Vita breuis, ars longa, occasio præceps, experimentum periculosum, iudicium difficile. Nec solum se ipsum præstare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora.

[*Vita breuis, &c.*] In huius Aphorismi interpretatione, eum ordinem seruabimus, quem sumus Polliciti. Quantum, itaque ad institutum Hippocratis attinet, dicebat Galenus in libello aduersus Iulianum capitulo primo, huius-

Primus Aphorismus proœmium totius operis.

huiusmodi Aphorismum esse proœmium totius operis & consentiens sibi in præsenti commento dicit Aphorismum hunc siue sit vnus, siue plures Aphor. esse proœmium. Et in hoc consentiunt communiter omnes interpretes; verum quid per hoc proœmium Hippocrates voluerit maximè difficile esse intelligere asserit Galen. Quam difficultatem cū maximè animaduertisset clarissimus Iunior siquidē sine huius intellectione difficile est postea sequētes Aphorismos intelligere, distinctè procedēs primo pro eius intellectione adducit eas interpretationes, quæ ab expositoribus adducuntur, quas Galenus in commento refert. Quarum expositionū Galenus aliquas reprobat, aliquas negligit, nonnullas aliqua ex parte admittit, aliquas ex toto admittit. Quos modos sex esse Moderni dicunt, sed præterea addit hic vir doctissimus, cum sibi non vndequaque satisfaceret modus, qui satisfecit Galeno (& ne videamur nos semper aliena depascere, & nihil noui facere, addamus septimum modum Galeni modo fortasse meliorē, & exquisitiorem.) In quo consistit modus hic tam admirandus, qui modum Galeni superat? Aduertatis dicit, Hippocratem proposuisse in hoc proœmio magnitudinem & difficultatem artis, nam eius institutum est de tota arte medica in hoc opere sermonē habere. Nam vt Galenus in arte medicin. totam medicam artem tradidit, sic Hippoc. in Aphorismis, licet ille diffinitiuo, hic Aphoristico ordine. Neque ab re, nam cum nullibi Hippocrates medicinalem artem totam esset complexus, nihil mirum si eam nūc totam nobis ante oculos ponere voluit.

Quid ꝑ hoc proœmiū uoluerit Hipp. Iunioris opinio.

Quæ opinio cum noua sit nequaquā mihi satisfacere potest, neque enim ego hoc anno nouā opinionem adinuenire volo; intelligo nouam, quæ præter Galenum est, nam ego quæcunque dicam ex Galeno proponā. Quia vt optimè dicebat Plato in ciuili, vel de regno quoties sunt aliqui, qui artē de sanitate trāsferunt ad vētos & calores, & frigora, &c. Tuēda hi Medici nominādi non sunt, sed curiosi hoīes, imò hos extremis supplicijs punire oportet. Sed videamus modo an expositio hęc stare possit. In primis falsum est hic fieri sermonem de tota arte medica. Nam vt audiuistis, diximus nos de curatiua tantum & præsagatrice parte verba fieri, sed admittatur de tota arte medica verba fieri, quia qui tractat de parte curatiua in virtute etiam de tota arte medica tractare videtur, Tamen non satisfacit solutio proposita. Nam quæsitum fuit, non cur proœmio, sed cur tali proœmio, in quo difficultatem & magnitudinem artis apposuerunt, vsus fuit Hippocrates. Nam per hæc potius dehortari videtur, quàm hortari animos legentium. Præterea si verissima est resolutio à Galeno proposita, cum vnica veritas sit, impossibile est, vt aliqua alia resolutio vera sit. Quòd autem verissima sit Galeni solutio, vt aliter dicere impossibile sit, sic ostendetur: verum vnum uos præmonere oportet, idque non alia de causa dictum sit, nisi quia doctissimum hunc recentiorem veneramur, quòd expositio seu resolutio à nobis adducta, & sic etiam redargutio contra eam, non procedit contra ipsum Modernum; sed potius aduersus Hieremiam Triuerium in expositione huius loci, qui illius opinionis author fuit, & ideo contra ipsum procedimus, non cōtra doctissimum Iuniorem.

Opinionis prædictæ confutatio.

Medicos dici non mereri, qui artē de tuēda ad uentos, calores & frigora trāsferunt, quinimo puniendos esse.

Hipp. in Aphorismis de tota arte medica non loqui.

Aduersus Triuerium.

Galenus proposuit sex vel septem potius modos respondendi; & quoniam vt optimè dicit Modernus, aliquos negligit, aliquos omnino improbat, aliquos ex parte approbat, aliquos ex toto. Nos verò breuitatis gratia eos tantum modos adducemus, quos aliqua ex parte probat, & quos omnino probat. Modi aliqua ex parte probati sūt primus, tertius, & quartus. Primus modus est quòd ideo Hippocrates proposuerit difficultatem, & magnitudinem artis in proœmio, vt homines excitaret ad artem strenuè, ac sedulò exercendam. Secundus modus est, quòd ideo hanc adduxit difficultatem, vt secerneret ignauos à solertibus, atque vt homines solertes magis, ac magis inflammaret. Quartus modus, ideo hanc difficultatem artis apposuisse, vt pateret nobis causa, ob quam sibi opus fuit scribere commentaria. Modus autem ex toto probatus. Quintus est, ꝙ ideo hoc à principio apposuerit Hippocrates, vt causam nobis ostenderet, ob quam cōmentarios sibi opus fuit conscribere, nō simpliciter, sed Aphoristicos; sed cur reliquos modos aliqua ex parte probat Galenus quintum verò ex toto? Quæsitum hoc necessarium cognitu est, & sine huius dissolutione nihil habere potestis. Nos autem cum tanti non simus, ut difficultatem hanc dissoluamus ad summum Ducem Aristotelē confugiemus, vt ex eo habeamus eas omnes leges, quæ ad proœmium constituendum requiruntur.

Modi sex vel septē respondē-

di ad q̄sitū, & qui magis probādi.

Quintus modus ex toto probatus à Gal.

Quantum itaq; ad præsens attinet sciendum, quòd exordium, ut dicit Aristoteles in tertio libro Rhetor. bifariam considerari potest, vno modo ex parte sui, reliquo ex parte auditoris; ex parte sui proœmium hoc exigere dicit Philosophus, vt proponat finem, in quem dirigi omnia debeant. Non tamen semper proponere hoc proœmium oportet. Nam si sermo de vili aliqua re, ac nota fiat, frustra tunc hoc proœmium proponitur; tūc autem id proœmium proponēdum est, cum sermo de magna re aliqua, ac noua est faciendum; tunc enim necessarium est proponere rē, de qua tractaturi sumus, dicit Aristoteles ob hāc causam, ne auditores suspensi teneātur, sed præscire possint de qua re sumus habituri sermonem. Qua de re in principio exordij proponenda est res de qua sumus habituri sermonem. Et dat exemplum de Quodam, qui volebat loqui de bello, quod ex Asia in Europam defluxit, qui tale cępit exordium. Dic mihi Musa virum: Præcipe mihi sermonem alium, vt scilicet possim exactè dicere quomodo ex terra Asia in Europam defluxerit bellum.

Exordiū siue proœmiū dupliciter.

Exordiū ex parte sui, & q̄n hoc ꝓponēdum.

Quātum ad exordium ex parte audientis attinet, eius munus existit, vt auditores beneuoli, dociles, ac attenti reddantur. Attēti redduntur auditores vbi magna quędam, ac noua proponantur. Beneuoli, vbi res aliqua non sine vtilitate proponitur. Dociles demum, vbi pollicetur author ordinatè se rem pertractaturum, uel ordinem quo res pertractaturus est; sed cum omnes has leges exordium habere debeat. Videamus, an has omnes Hippocrates obseruarit, & videbitis profectò eum non modo purum medicum, sed & absolutissimum fuisse Philosophum, & oratorem.

Exordiū ex parte audiētis, ac eius conditiones.

Primum inquantum attinet ad exordium ex parte auditoris sciatis, quòd per illos tres modos: quos ex parte approbat Galenus Hippocrates reddit attentos auditores præcipuè per primum, & tertium, nam per quartum beneuolos eos magis efficit. Nam cum per primum modum ideo Hippocrates difficultatem artis proposuit, ut homines ad eam strenuè capescendam inflammet. Cui dubium quòd in hoc maximè attentos reddat auditores? cumque per tertium modum difficultatem ob id apponat, ut solertes ab ignauis secernat, ac ut solertes magis excitet; Nemo debet ambigere auditores per hoc attentos effici. In quarto autem cum proponat difficultatem, ut causam assignet, ob quam fuit opus scribere commentarios, beneuolentiam procul dubio ab auditoribus captat, nam redduntur beneuoli ex eo quoniam proponit vtilitatem, cum dicat scripsisse commen. Et ob id Galenus in commento modos hos aliqua ex parte approbat, quoniam non habent conditiones omnes necessario requisitas ad uerum proœmiū. Aliqua quidē ex parte approbat, quia

Quas exordij leges seruauerit Hipp.

conditiones habent aliquas, non ex toto, quia non oēs. Et ideo dicit ipse in comm. Hi tres modi veri aliquid dicunt, non tamen constituunt procemium Hippocrate dignum, neque congruens his, quę scribuntur. Veri aliquid dicunt. Cum aliquas proponāt conditiones ad exordium requisitas. Non tamen faciunt proęm. dignum Hippocrate, idest proęm. tale, vt omnes conditiones includat, neque congruens his, quæ dicuntur. Quia primus modus nullam mentionem facit de commētatione cur. s. oportuit scribere cōmētaria. At verò si quintum modum considerabimus profectò adinueniemus omnes leges, quæ ex parte auditoris habentur, in eo contineri. Fuit enim quintus modus, q̄ Hippocrates ideò difficultatem, ac magnitudinem artis ostendat, vt nobis causam manifestet, ob quam sibi opus fuit scribere comm. Aphoristicos quomodo autem ex hoc he omnes leges eliciantur, nolo ego manifestare, sed uolo, vt id Galenus declaret: inquit enim in cōmento quid idem est id, quod dicit Hippocrates (*Vita breuis, &c.*) ac si dixerit, quoniā ars medica adeo longa existit, vt ab homine quantumuis diligenti non possit inchoari, & ad finem vsque perduci. Ideo necessarium est tradere commentationes Aphoristicas, beneficio quarū ars medica & breuitate, & vtilitate, ac summa ēt cum luciditate acquiratur. Cum hoc itaque Galenus dicat, & ista etiā sit rei veritas, cui dubium, q̄ omnes leges obseruantur. Primo enim cum proponat comm. Aphoristicam, quæ magna, ac noua est commēto attentos profectò reddit auditores: cumque hęc etiam vtilis sit beneuolos etiam eos facit, cumq; dicat dilucidè, ac breuiter hoc tractaturū, nemini dubium esse debet, quòd dociles eos efficit. leges etiam procemij ex parte sui hinc eliciuntur.

Vita breuis cur.

Hipp. auditores reddit attētos beneuolos.

Dociles.

Nam ex sententia Aristotelis tunc exordium ex parte sui proponere debemus, cum sermo est de re magna, ac latenti. Hic autem hæc obseruantur, nam loquitur de re magna. Si enim auctor operis fuit Hippocrates, qui fieri potest, vt sermo non sit de re non solum magna, sed maxima? Est etiam latens id, de quo verba facit Hippocrates, ideo necessarium fuerat id proponere in proęmio; latens quidem est, nā quid tam varia sciebat, non poterat in hoc opere suo de vnica modo re loqui. Et ideo latens erat, & ob id istud explicare oportebat. Præterea cum partes medicinæ duæ essent præcipuæ. Terapeutica altera, reliqua de tuenda valetitudine: cumq; lateret de qua sermonem facere deberet Hippocrates, ideo necessarium erat, vt tale argumentum constitueret, quod significaret nobis rem hanc latentem, & ideo secundum constituit Aphorismum, vt de qua nam loqueretur parte declararet, quod ibi incipit. *Nec solum præstare se oportet medicum &c.* Vnde Galenus diligentissimus interpres, qui non ignorauit summum Hippocratis artificium, dicit Hippocratem in hoc loco constituisse procemium tū commentario, tū his, quę scribenda erant, in quibus quid aliud dicere voluit Galenus, nisi quòd duo fecerit procemia Hippocrates. alterum ex parte auditoris, alterum ex parte sui, propterea etiam Philotheus duo procemia fecisse Hippocratem scribit, sed quomodo id factum fuerit non declarat. Galenus aūt tangit, Nam cum dicit (tanquam procemium fecerit & ipsi commentario) ad auditores id refertur. Nam ex commentatione Aphoristica sumitur attentio, beneuolentia, & docilitas circa auditores: cum vero subdit, (Et his, quæ in eo scribenda &c.) tangit procemium ex parte sui, quod Hippocrates fecit secundo Aphorismo, cum dixerit. (Nec solum &c.) in quo cum dicat, quòd non satis est medicum suum fecisse officium, sed oportet, vt assidentes, & æger suum faciat &c. de re curatiua se sermonem habiturum docet, & de methodo medendi. Vnde ex parte rei nullum melius proęmium facere potuit Hippocrates, quàm illud. Ex his itaque patet procemio duplici uti Hippocratem, & quòd Galenus calluerit rectè hanc artem, & quòd ideo ex toto quintum modum, & non alios approbarit. Quantum itaque ex parte mei sit, non modo hanc particulam primam Aphorismorum hoc anno explicabo, sed totum librum de methodo medendi, & de arte curatiua ad Glauconem.

Hipp. de re magna, ac latente loqui.

Hippocratē duo fecisse procemia.

Ex commentatione Aphoristica sumitur circa auditores attentio, bene uolētia, & docilitas.

Facit itaque procemium Hippocrates, quod diuiditur in duos Aphorismos: secundus ibi. *Nec solum oportet &c.* & non ab re quoniam duplex procemium voluit constituere, vt dixi. Hæ autem duæ sententiæ ita se habent, quòd partim conueniunt, partim differūt, differūt: q̄a prima est Enthymematica, idest cum causa implicita: secunda est sine ratione, vt rectè dicunt Moderni, & Montanus. Est quidē prima Enthymematica, nam cum Hippocrates dicat *Vita breuis, ars longa, occasio præceps experimentum, periculosum*, idē est, ac si dicat. Ideo uita est breuis, & ars longa, quoniā occasio præceps, experiētia periculosa, seu fallax &c. Nam vt dicit Galenus sermo non absoluitur ex his duobus verbis, sed prima pars orationis hoc vnum caput complectitur. *Vita breuis ars longa*. secundo differunt hæ sententiæ quia vna, vt prima dependet ab Hippocrate vt proferente, secunda vt consultante. Nam in secunda sententia, & secundo Aphorismo, vt videbimus, Hippocrates veluti pactum, & consilium facit cum his, qui artem medicam sunt exercitaturi. Conueniunt tamen hæ sententiæ, quia vtraque est sententia uera, & absoluta, & non ex superlatione, neque ex similitudine.

Proęmij Hippocratis diuisio.

LECTIO V.

PRO expositione primi Aphorismi declarauimus Hippocratis institutum, ac quomodo præsens oratio diuidatur: sequitur modo vt ad uerborum ponderationem deueniamus. Inquit itaque. *Vita breuis &c.* quid per vitam intelligat facile declarare possumus. Nam licet vita pluribus modis sumi possit, vt apud Philotheum videre possumus, tamen quantum ad propositum nostrum attinet, non pro alio tempore vita sumitur, quàm pro eo tempore in quo anima corpori coniuncta est: propterea Plato in Phedone dicebat quòd illud tempus, in quo animæ dissolutio à corpore fit, vita corpus destituitur. Deinde dicit (breuis) Galenus in cōmento, & omnes fatentur dixisse breuem in respectu ad artem longam, nec in hoc laborat Galenus, q̄a inquit semetipsum interpretatur Hippocrates cum subdit (Ars longa;) circa hanc partem solent expositores quærere vtrum homo sit breuioris uitæ cæteris animantibus. Quam quæstionem à me non expectetis, quia non est ad propositum, & propterea Galenus diligentissimus interpres in hac materia ne uerbum quidem facit, quia Hippocrates nō loquitur de breuitate uitæ in respectu ad animalia, vel ad stirpes, vel ad alios homines, sed ad artem medicinalem. verum nequis dicat me uelle subterfugere labores, ideo utilitatis vestræ gratia solum huius materiæ resolutionem proponam. nam resolutione habita facilè postea poteritis quamlibet dirimere difficultatem. Pro resolutione autem ad optimos Duces, Aristotelem & Platonem est confugiendum, nō enim possibile est hoc scire, nisi quomodo fiat mors cum Platone in Thimæo declaremus. mors inquam naturalis, quoniam postea Aristot. in libello de longitudine, & breuitate vitæ istud ad radices vsque explicauit. Dicebat diuinissimus hic Philosophus

Vitæ nomē multiplex.

Sub quo significato sumatur vita ab Hipp.

Corpus quando vita destituatur.

Cur breuis dicatur uita ab Hippocrate.

Quomodo fiat mors.

Plato

Plato, quòd cum corpus nostrũ continuò in assidua sit resolutione ob actionem, nisi præsto ei esset alimẽtum, cuius beneficio id, quod deperditum est, restaurari debeat, dubio procul animal interiret. Et hinc fieri diuinissimus hic Philosophus, inquit, quòd si maior est portio eius, quòd resoluitur, quàm eius, quòd reponitur, corpus nostrum diminuitur: Si verò repositio resolutione maior fit incrementum suscipit. Tunc autem potissimum, inquit, incrementum corpus sumit, cum corporis structura valida est, ac eius calor natiuus robustus. Quippe qui alimenta optimè comminuere, & in substantiam corporis nutriti vertere potest. Verum progressu temporis cum calor imbecillior reddatur: ob continuam pugnam, quàm habet aduersus alimentum, fit vt fatigatus non ita validè alimenta concoquere postea possit; & hinc fit, ꝙ partes minui incipiãt, & hinc imbecilliores reddantur. Imbecilliores autem redditæ non possunt continere amplius radicale humidum, quod est nexus animæ cum corpore, & hoc in tempore, inquit, est senectutis. Postremò subdit, adeò languidus redditur calor, vt nequaquam possit alimentum admittere, & hinc fit, quòd partes postea relaxatę, ac destitutę humorem amplius retinere nõ possunt, & nexum; & inde fit, quòd anima clam, & cum voluntate è corpore euolat. Hoc autem subdit ad differentiam mortis, quæ non cum voluptate; sed violentia aliqua fit, non per dissolutionem humidi à calido. Hanc veritatem cognoscens Aristoteles facilè colligere potuit in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, vitam in nullo alio consistere, quàm in calido & humido: Quia si vita conseruatur ratione caloris administrantis alimentum, & partes ob alimẽtum humidum radicale continent: ideo vita in calido, & humido consistit.

Radicale humidũ, nex⁹ animæ cum corpore.

Mors naturalis, quo differat à violenta.

Vitã consistere in calido, & humido.

Hinc fit quòd senectutem progressum ad frigidũ, & siccum vocarit Aristot. & dicit etiam mortem suã sedem habere in frigido & sicco. Quo constituto nemini dubiũ est, quòd eò diutius viuet animal, quò diutius calidum, ac humidum durabit, ac quanto magis resistet causis frigefacientibus, & siccantibus. Quantum ergo ad solutionem quæstionis attinet ex parte calidi; Quò calor est vegetior, ac robustior, eò animal longius viuet. Quò ad humidum autem, quia spectare oportet substantiam, quantitatem, & qualitatem humidi: Si ex parte substantiæ, quantò humidum est substantiæ purioris, ac simplicioris, eò magis viuet animal. Quò ad quantitatem, quantò in maiori copia humidum erit, tantò animal erit longioris vitæ. Ex parte qualitatis, cum duplex sit qualitas prima, & secũda, si ex parte primæ, quantò humidum potius erit temperatum, & coniunctũ potius temperato calori, quàm excedenti, eò animal vitæ longioris erit. Ex parte secundæ, si humidum non erit fluidum, & aquosum; sed potius permanens, ac viscidum diuturniorem animalis vitam indicabit. Quibus propositis facilè est modo tollere omnia argumenta; imo facilè est intelligere Aristotelem cum passim de hac materia loquatur; sed modo per viam correllarij inferamus. Quantum ad calorẽ cũ vegetior calor faciat diuturnioris vitæ animal; & ideo mirum nõ est: Si Aristoteles loco citato prolixioris vitæ dixerit esse Mares, quàm fœminæ; Quia calor in eis vegetior, ac si etiam dixerit animalia in locis tępidis habitantia diutius viuere, quàm habitantia in locis frigidis: quia in temperatis partibus calor est valentior. Quò ad humidum ex parte substantiæ, humidum purius longiorẽ facit vitam: Propterea Aristot. 2. de hist. animal. cap. 3. dicit: Animalia dentes habentia longioris esse vitæ, quàm quæ vel nullos, vel paucos dentes habent, idq; non alia de causa, nisi quia habentia dentes probè masticare possunt, ex qua masticatione purius redditur alimẽtum, ac cum paucis superfluitatibus, & ob id longius viuunt; Quæ verò nullos, vel paucos dentes habent impurius habent humidum, & ideò breuiorem vitã obtinent. Hinc etiam est, quòd Aristot. dixerit mulum diutius viuere, quàm equum: quia Mulus nõ habet humidum ita intermistum excremento, semine, vt equus. Et hinc etiam est, quòd homines, qui delectam, ac ordinatam vitã seruant, ob cõseruationem puritatis humidi longius viuunt. Si verò humidum quò ad quantitatem copiosius fuerit, facit, vt animal diutius perseueret. Et hinc mirum non esse debet, si Aristoteles dixerit animalia maiora, quoniã maiorem humidi copiam habent, diutius viuere. Imo Aristoteles dicebat, nihil aliud mortẽ esse, nisi sanguinis inopiã, & propterea illi homines, qui plus ęquo laborant, ac diutius exercitantur, breuius viuunt. Nam exercitatio est diminutio humidi: Si autẽ considerabimus humidum, quò ad qualitatem primam, si humidum temperantius fuerit, longius vitam producit, & ideo non debet præter rationem videri, si Aristoteles 4. de gen. animal. cap. vlt. dixerit; Quòd homines diutius viuunt, quàm quędam animalia etiã maiora: quia habent humidum magis temperatum; Et hinc etiã dicebat, quòd apes diutius viuunt, quàm quædam animalia: quia habent alimentum dulce, & magis tẽperatum, & hac etiam de causa dicebat animalia felle carentia, vt delphinum, & camelum, longius viuere. Si postremò quò ad qualitatem secundam consideratur humidum, viscidum & permanens longioris vitæ causa est.

Senectus quid.

Mors in quo consistat.

Vita vnde diuturnior.

Tria ĩ humido spectanda.

Cur Mares prolixioris vitæ.

Habitantia in locis tępidis diuti⁹ viuere, ꝙ in frigidis.

Dẽtes habentia lõgioris vitæ.

Quæ animalia dicãtur diutius viuere: Et cur.

Mors ex Aristot.

Hinc est, quòd idẽ Philosophus dicebat, terrestria animalia diutius, quã aquatilia viuere: quia in aquatilibus humidum aquosius, in terrestrib. magis viscidum existit. Habet etiam in lib. de longitudine, & breuitate vitæ, quòd stirpes quædam longius, quã nonnulla animalia viuũt ob humidum viscidius; & hinc etiã est fortasse, quòd homines viuunt longius, quàm omnia animalia maiora, excepto elephante: quia in eò humidum est constantius. Ex his facilè colligere possumus, quò homo sit breuioris, vel longioris vitæ, quàm stirpes, quàm animalia, & cętera demum omnia; sed vt diximus nostrum hæc ad propositum non erant. Subdit Hippocrates, *Ars longa*: Nemini dubium esse debet, quòd per Artem intelligit Medicinam. Dixit autem artem, quia propria vti voce voluit. Impropriè enim est scientia. Nec hic volo quæstionem hanc examinare vtrum sit ars, vel scientia; Quia penitus Logica quæstio est: Quòd si volueritis scire, cur modo ars, modo scientia nuncupetur, fortasse non erit præter rationem dicere, Doctos viros ideo modo artem, modo scientiam illam appellasse: quia ad Platonem respexerunt, qui in Dialogo de summo bono quinque gradus bonitatis constituit: In primo collocat omnium rerum mensuram; in secundo pulchritudinem, commẽsurationem, ac veritatem; in tertio mentem, ac sapientiam; in quarto scientiam, artem, & opinionem; in quinto temperatam voluptatem. Cum itaque medicina in quarto gradu collocetur: Ideò non est mirum, si modo ars, modo scientia nuncupetur. Sed dicet quis cur proprio vocabulo eam vocat, cum artem dicit: Hoc declarat à priori; Arist. 6. Ethic. à principio, vsq; ad capitulum quartum: Nam ibi habemus plures esse habitus intellectuales, sunt enim scientia, intellectus, sapientia, prudentia, & ars. Cum itaque medicina sit habitus intellectus facilè, colligimus ex Aristot. quòd non sit habitus, vt scientia, nec vt sapientia, nec vt intellectus; quoniam hi tres habitus versantur circa res quæ aliter sese habere non possunt: Tamen differentia est, quia prudentia versatur circa agibilia. Ars verò circa effectibilia, & ob

Per Artẽ quid intelligat Hippocr.

Ars medicina impropriè sciẽtia.

Cur modo sciẽtia, modo ars dicatur.

Quinq; grad⁹ bonitatis.

In quo bonitatis gradu reponatur ars Medica.

Habitus intellectuales quinque.

Medicina magis propriè Ars.

id

id cum Medicina circa effectibilia versetur, propriè ars erit. Sed cum ars sit: An est ars liberalis, an potius vilis, & sordida? Dicebat Galenus in Oratione suasoria ad artes capitulo vltimo; Quòd non modo est ars liberalis, imo liberalissima; sed est ne mechanica? Dicit Galenus, quòd est maximè mechanica: Non ob id sequitur, quòd sit sordida, & vilis. Nam docuit nos Plato in Dialogo de recta nominum ratione, quòd hæc vox μηχανᾶν, significat excogitationem quandam solertem, ac sublimem machinationem, vt nihil aliud significet, quàm altam quandam, ac profundam intellectus penetrationem; vnde Medicina est ars mechanica, non quia sordida, sed quia in ea fit maxima, ac sublimis penetratio, atque requirit hominem præstantis ingenij. Si autem liberalis est ars Medicina maximè est secundù eam partem, (vt dicebat Diuus Plato,) in qua Medicus fit à Medico, quòd dicebat in Dialogo Exhortatorio. Medicus enim Medicinam rectè callens duo præstare potest munera, alterum vt medicum efficiat, reliquum vt inducat sanitatem. Cum Medicus inducit sanitatẽ opus efformat, cum verò Medicum efficit, doctrinã inducit. At liberalior est habitus doctrinæ, quàm operis. Et ideo liberalis scientia Medicina est, & præcipuè secundum eam partem qua medicum effingit. Hæc autem ars longa est, verum vt nulla in animis vestris dubitatio relinquatur, primum quomodo lõga sit, deinde ex qua nam parte, declarare instituimus. Artem igitur nemo longam esse dubitat; Quomodo autem longa sit, dicebat Galenus primo de differentijs pulsuum cap. 1. Esse longam suapte natura. Quomodo autem sua natura longa sit, dicebat Hippocrates in Lege. Quòd ad rectè acquirendam Medicam artem necessarij sunt aliqui Duces; Nimirum natura, doctrina, institutio à puero, mores, locus studijs deditus, summa industria, & denique tempus. Quòd declarat Hippocrates sumpto exemplo à fructibus; vt enim cum fructum quis colligere voluerit, necessarius est ager, sic in disciplinis necessaria est natura addiscentis. Secundo sunt necessaria semina, quæ respectum doctrinæ tenent, & ideo qui rectè volũt addiscere, bonos (opus est) vt habeant preceptores, vt optima doctrina inseri possit; Deinde opus est, vt semina debito tempore in aruum mittantur, & hoc respondet institutioni à puero. Necessarius præterea est aer ambiens commodus, qui correspõdet loco studijs dedito: requiritur Agricultura, quæ correspondet industriæ, studio, ac moribus; & postremò requiritur tempus; Quoniam omnia tẽpore moderantur. Quare cum hæc omnia acquirere, ac habere, non nisi maximè longum sit; Ideo Medicina maximè longa est; sed penès quas partes medicina longa est? Nam duas habet partes, vsum, & habitum. Scire oportet has duas partes fuisse ab antiquis etiam propositas: Nam Hippocrates dicebat, quòd ille qui medicam artem callere vult, necessarium est, vt non modo sermone vtatur; sed vt in conuersatione versetur: Nam per sermonem habitum intellexit, per conuersationem, vsum. Huius etiam sententiæ Plato extitit in 1. de Repub. Dialog. ꝙ ars medica illa est, quæ non modo vtile inuestigat; sed præbet. Inuestigat ad habitum referens, præbet ad vsum. Idem Aristoteles (& hoc valet ad difficultates multas remouendas) in 6. Ethic. c. 3. & 4. Tangens habitum artis dixit; Artem versari circa vniuersalia, & paulo post cap. 7. dicit; Artem esse singularium, quò ad vsum. ideo vana quæstio est: An ars circa vniuersalia, an circa particularia versetur; nam quò ad habitum circa vniuersalia, quò ad vsum circa particularia, propterea addebat Arist. quòd non modo sat est scire, quòd carnes in vniuersali cõcoctu faciles conducant ad sanitatem; sed quænam hæ carnes sint: Quia non modo habitum, sed etiam vsum scire oportet: à quo suscipiens Galenus 9. meth. c. 6. Dicebat Medico necessariũ esse habere vtrunque, tũ habitum, tùm exercitium; vnde habitum cruri dextro, vsum sinistro cõparauit: nã vt absq; altero crure homo claudicare dicitur, sic Medicina claudicat sine altero horum, vel vsu, vel habitu. Sed dicet quis quid horum est dignius, & vtilius, num habitus, an potius vsus? Dicendum quòd absque dubio habitus, cum vniuersalium sit, dignitate præcedit vsum, qui est particularium: sed quò ad vtilitatem oppositum se habet; nam magis vtilis vsus est: propterea Dialogo, qui litigiosus inscribitur Diuus Plato dicebat nullius vtilitatis esse artem illam, quæ docet modum facilem conuertendi omnia in aurum, imo si omnia conuerterentur in aurum, nihil prodesset nobis, nisi ad quem vsum hoc fiat cognosceremus. Cum itaq; hæ duæ partes in Medicina sint, Modernus à Montano accipiens contra Galenum tenet, quòd impossibile est artem hic pro habitu accipere, sed debemus eam audire pro vsu. Hanc veritatem comprobat valida ratione, & satis euidenti authoritate. Ratio fuit, quia ratione habitus, nihil aliud considerat Medicus, nisi corpus humanum sanabile, principia, eius partes, ac passiones. Hæc autem omnia considerat, vt finita in specie, & propterea ratione huius ars longa esse non potest. Idem probat authoritate Galeni: quia 9. de placitis Hippoc. cap. 2. inquit, habitum quemcunque artis vno tantum anno haberi posse. Vsum verò ne que toto vitæ curriculo; Ecce quòd breuis est ars ratione habitus; sed longa ratione vsus. Et quoniam acutissimus Modernus uidebat, quòd aliquis dicere poterat pro Galeno, quòd habitus potest bifariam cõsiderari vno modo, ratione artis Medicæ inuentæ, altero modo ratione artis Medicæ inueniendæ. Si ratione inuentæ consideretur, vt sic breui spatio acquiri potest, si ratione inueniendæ maximus est labor, & maximum tempus. Statim dicit Modernus euasionem nullam esse, primum quia tempore Hippocratis Medicina erat inuenta authoritate Platonis, qui dicit Medicinam inuentam esse tẽpore Aesculapij. ergo Hippocrates non potest loqui ratione artis adinueniendæ. Præterea vis videre, quòd non loquitur de inueniendæ arte, probo id, quia Hippocrates volens probare artem esse longam dicit: quia occasio est præceps, modo occasio non potest esse præceps in habitu, sed bene in vsu, quare de artis longitudine, quò ad vsum, nõ quò ad habitum loquitur Hippocrates. Preterea, (& dicunt etiã fuisse sententiã Galeni) Hippocratis institutum nullum aliud est, nisi tradere quasdam regulas, & Aphorismos, beneficio quorum Medicus possit exercere artem inuentam circa singularia: Ecce quòd non ad habitũ, sed ad vsum refertur artis longitudo, cuius contrarium dixit Galenus in commento. Hęc Modernus, &c.

Medicina ars liberalissima.
Medicina ars mechanica, sed qua ratione.
Medicus sciẽs duo præstat.
Habitus doctrinę liberalior habitu opis.
Medicina cur ars lõga.
Ad cõparandum medicinæ scientiam septẽ, tanquã Duces ex Hipp.
Medicinæ partes duæ: sed pbet.
Ars qua ratione circa uniuersalia; & qua circa particularia.
Habitus, & usus uterque medico necessarius.
Dubiũ.
Solutio.
Modern. cõtrà Galenum.
Ratio 1.
Habitũ artis uno tantũ anno haberi posse.
Vsũ neque toto uitæ cursu.
Responsio prima pro Galeno.
Responsionis impugnatio.
Medicina inuẽta tẽpore Aesculapij.
2. Occasio præceps in usu, nõ in habitu.
3.

LECTIO VI.

PRoposita fuit dubitatio; An ars Medica longa esset ratione vsus tantum, vel ratione habitus, & vsus simul, & audiuistis fundamenta initio rũ, qui asserebant contra Galenum, solum longam esse ratione vsus: Nos verò considerantes Platonis præceptum in Dialogo de Mendacio, vbi dicebat nullum esse euidentius inscitiæ argumentum, quàm ab opinione sapientum virorum recedere, nequaquam existimauimus bonum esse à Galeni sententia deuiare. Neque enim credimus Galenum qui in his exponendis Aphorismis adeo diligens interpres fuerit, fuisse in re, quæ non admodum difficilis est, allucinatum,

Inscitiæ argumẽtum.

Incinatum, ac eò præcipuè cum 9. de Plac. Hippocr. &c. ca. 2. Artis medicæ habitum breui posse comparari tempore dixerit. Quòd etiam primo de Crisib. cap. 13. & 2. de Crisib. cap. 3. & in lib. de præcognit. ad Posth. Confirmare visus fuit: Nos itaq; resoluentes materiam dicimus, quòd vel est sermo de longitudine artis ratione vsus, vel ratione habitus. Quòd longa sit ratione vsus ab aduersarijs conceditur, & Hippocrates hoc in Aphorismo confirmat, cum de occasione, iudicio, ac experimento loquitur. Si verò de habitu loquamur, dicimus posse habitum bifariā considerari, vel ratione artis medicæ inuentæ, vel ratione inueniendæ: Si de inuenta loquimur, concedimus, & nos cum aduersarijs posse breui hunc habitum comparari spatio; At de habitu respectu medicinæ inueniendæ tota est controuersia. Nos autem huius ratione longam esse artem dicimus; vnde vt intellectus noster acquiescat duo comprobabimus.

Solutio propria, ad Modernorum rationes.

Alterum est, quòd ante Hippocratis tempora medicina non fuit inuenta, vel valde imperfectè inuēta. Reliquum, quòd ipse Hippocrates loquitur de lōgitudine artis respectu etiam artis inueniendæ. Primum comprobamus non discedentes ab his testimonijs, quę ab aduersarijs sunt adducta. Ipsi enim ex Platone probabant ante Hippocratem Medicinam fuisse inuentam. Plato in conuiuio, vel de amore dicit, Quòd ab Apolline Amoris discipulo, duce amore, & desiderio fuit inuenta ars medica. Quinimo eodē in conuiuio asserit. vbi de Laudibus Eryximachi verba facit, artem medicam fuisse ab Aesculapio inuentam. Expresse itaque asserit medicinam aliquo tempore fuisse inuentam. Quòd quidem sic (vt puto) intelligere oportet. Ab antiquo artem medicā fuisse adinuentam, non quidem ex toto: sed penes semina: Expositio potest colligi ex Hippocrate (si fas est per Hippocratem, Platonem interpretari,) inquit Hippocrates in lib. de veteri medicina; quòd ab antiquis fuit inuenta via, & principium medicinæ, & propterea subdit posteros, per ea, quæ ab ipsis inuenta sunt, meliorem possunt, ac faciliorem habere aditum ad inuenienda. Ideo non ex toto erat inuenta; sed necessarium erat, vt perficeretur. Quòd & Galenus confirmat 7. Aphoris. 26. inquiens Hippocratē fuisse primum, qui multa adinuenit in arte medica Quinimo vnum aliud addam. Quod etiam recentiores dicunt in multis locis, quæ ab ipsis colligimus, videlicet quòd nec Hippocrates, ita perfecerit medicinā, vt aliquid in ea non desideraretur. Inquit enim Galenus primo, de elementis, cap. 6. Nemo ex toto artem medicam absoluit, at primo de vsu partium cap. octauo, ait. Quòd omnia quæ Hippocrates dicit, de arte medica vera sunt, & nihil perperam dicit; tamen aliqua confusè, aliqua diminutè tradidit, vt propterea coactus ipse fuerit, vt ibi dicit, se obscure ab eo dicta, distincta reddere, & diminuta cōplere, vt si desideratis exemplum Galenus 1. ad Glauconem in principio gloriatur se primum fuisse, qui exactam doctrinam febrium ephemerarum tradiderit; propterea 1. de dig. pulc. c. 2. Eos reprobat, qui in arte medica insistunt in varijs quæstionibus; Quandoquidem ars medica longa est, & requirit hominem maximo præditum ingenio; imo Galenus primo de ratione victus in acutis 44. dicebat, Quòd non est vnus homo idoneus, & ad docendam medicinam, & ad eam in singularibus exercendam; Quare non modo vsus, sed habitus longus dicitur. Hoc erat primum declarandū, quòd scilicet habitus ratione sciētiæ inueniendæ longus nimis est. Secundum erat, q̄ in hoc Aphorismo loquatur Hippocrates de arte lōga ratione artis inueniēdæ. Id per Galenum, & Hippocratem cōfirmari potest: Per Galenum, qui in cōmento, cum dicat duo esse instrumenta artium inueniendarum, Experimentum, & iudicium, clarè loquitur de inuentione artis: Præterea hoc in eodem commento dicit: (Nemo enim satis esse potest ad eandem artem inchoandam simul, & absoluendam, sed satis videri debet si quæ multorum annorum spatio maiores inuenere; Posteri accipientes, atque his addentes aliquid, illam aliquando compleant, atque perficiant:) Ergo ad inueniendam, non ad inuentam respexit artem. Ex Hippocrate etiam: Nam si Hippocrates regulas, quasdam generales, & præcepta generalia, quæ Aphorismos vocant, tradit: hæc quid aliud sunt? quàm habitus; Benè tamen verum est, q̄ de hoc habitu loquitur, vt ad vsum dirigitur; sed quid ad argumenta iuniorū? Credo esse facillimum ea tollere: & ad primū ex authoritate Platonis, iam constat responsio: nam Plato dicebat ab antiquo inuentam non ex toto, sed penes semina. Ad illud nono de placitis. Dico quòd loquitur de habitu ratione artis inuentæ, qui breui acquiritur. Ad illud de occasione credo, quòd sit facilè respondere: nam verissimum est hoc. Quod hi asserunt, tantum ad vsum facere occasionem, quòdque ad inuentionem nihil faciat. Neque hoc ignorauit Galenus: nam occasionem in hoc com. ad particularia, & ad vsum refert. Modo non valet hęc consequentia occasio ad vsum tantum refertur, ergo ars est longa ratione vsus tantum. Valeret quidem si proponeret lōngitudinē artis ratione occasionis tantum. At præter occasionē addit iudicium difficile, experiētia fallax. Nā iudiciū, & experimentum difficile, & fallax conducunt tùm ad vsum, tùm ad habitum, vt suo loco dicemus; Vnde est longa ars ratione vsus, tùm ob occasionem, cum ob experimentum, tùm ob iudicium. Est longa ratione habitus tùm ob experimentum cum ob iudicium, non ob occasionem, ideo nō valet ratio. Cū vltimo loco addebant, citra controuersiam ab omnibus concedi, quòd Hippocrates hic tradat regulas generales, vt harum beneficio vsum in singularibus habere possimus. Licet id sine controuersia dictum esse asserant. Dicimus tamen id neque Galenum, neque alium quempiam affirmare posse; Nam tradit hæc præcepta ratione habitus, & vsus, vt s. primo horū præceptorum habitum cōsequamur, & beneficio postea habitus habeamus exercitationē in singularibus. Constat ergo quòd artem dicat esse longā Hippocrates, tùm ratione vsus, tùm ratione habitus artis inueniendæ; Sed quare est longa, quia hæc quęstio erat dissoluenda; ideo subdit Hippocrates longa est; quia occasio est præceps, Experimentum periculosum, &c. At nos de occasione primum loquamur, vt distinctè procedamus: Primum quid sit occasio; Secundo quomodo per occasionem medica ars longa sit declarare lubet. Quò ad primum Iuniores dicunt ex sententia Hippocratis in lib. qui inscribitur Præceptiones, occasionem nihil aliud esse, quàm opportunitatem medicinalem in propinatione cibi, & medicinalium. Ego autem (si licet mihi dicere, quòd sentio) nequaquam existimo hanc esse bonam diffinitionem occasionis: Nam concedo bene Hippocratem dicere occasionem esse opportunitatē medicinalē, &c. Non tamen ob id sequitur; ita dicit Hippocrates, ergo hæc est definitio. Nam si quis author Exempli causa dixerit. Homo est albus, non valet inferre, hic author ita dicit; ergo hæc est hominis definitio. Quòd autem definitio occasionis hæc non sit, ex definitionis legibus, & ex Hippocrate probamus eo in loco. Ex legibus definitionis, nam definitio ita limitare debet definitum, vt ipsum à quocunque alio sciungat. Modo cum dicimus occasionem esse opportunitatem &c. hoc non modo occasioni competit, sed & tempori opportuno: confirmo hoc eo in loco per Hippocratē, vbi dicit: Nos medemur aliquando

Ars medica ab Apolline inuēta.

Hippocrates primus multa adinuenit.

Nemo artē medicā ex toto absoluit.

Galenū primum exactam Ephemerarū doctrinam tradidisse.

Duo inuenien-darū artium instrumenta.

Responsio ad argumēta Moderni.

Occasio ad vsum refertur.

Iudiciū, & experimentum tū ad vsū, tū ad habitū.

Ars longa qua ratione.

Occasio quid. Ex Iuniorum sententia.

Iuniores redarguūtur.

aliquando occasione, aliquando tempore opportuno, quare cum opportunitas medicinalis competat tùm occasioni, cum tempori opportuno: ergo hæc non potest esse bona occasionis definitio. Quare dicendum aliter est. Quòd.s. (Occasio nihil aliud est, quàm pars temporis opportuna, ac momentanea, qua operationes medicæ mēsurantur.) Hæc est eius definitio. Declaro ex Hippocrate loco adducto: Dico occasionem esse partem temporis, vt à toto tempore seiungatur: Nam Hippocrates ibi dicebat tempus est, in quo est occasio. Occasio verò est, in qua, non est multum temporis; Vnde occasio pars temporis est, & est opportuna: Nam illud, quod citra opportunitatem animalis fit, non vergit ad vtilitatē animalis, sed ad interitum potius, vt Hippocr. lib. de Decenti ornatu. Dixi præterea momentaneam, vt distinguatur à quocunque tempore, quod potest habere aliquam latitudinem, & hoc dicit Galenus in præsenti commen. & in 12. lib. de vsu partium c. 2. Postremò dixi, *Qua operationes medicæ mensurantur*. Pro qua particula duo scire oportet. Alterū medicas operationes mensurari ab occasione. Secundū quomodo ab ea mensurantur. Quò ad primum: operationes medicas mensurari ab occasione, hoc colligere licet ex Hippocrate in eo de præceptis lib. vbi dicit; Occasionem maximè conducere ad operandum; Ecce quòd occasio maximè conducit ad operationes, quod etiam Galenus in com. declarauit. Diximus medicas, vt à quacūque alia actione, & occasione id distinguamus; sed quomodo hæ operationes occasione mensurētur difficilius est cognoscere: Nam mensurantur quatenus hæ operationes sunt motus. Aduertendum tamen, quòd licet Aristot. 4. Physic. dicat motum à tempore mensurari, & quòd motus mēsura secundum prius, & posterius tempus ipsum sit: operationes tamen medicæ nequaquam hoc modo, quo motus à tempore, mensurantur: Nā ea ratione tempus motum mensurat, quatenus in eo prius & posterius existit, quatenus competit enti successiuo habere partes. s. diminutè. Nam eius pars præterita dicitur, quæ præcessit; futura, quæ iam ventura est. In occasione autem non est pars præterita, seu prior, neque futura, seu posterior; ergo occasio non mensurat operationes medicas, vt tempus mensurat motum. Quomodo igitur occasio has operationes mensurat? Hunc in modum; Quia ad hoc vt motus à tempore mensuretur, necessarium est, vt vniatur prius & posterius per quoddam medium; nā aliter non posset fieri mensura, nisi daretur hæc vnio. Hæc autem vnio, quæ instans est, temporis quodammodo particula existit: vnde si accidat, quòd hoc instans coniungēs præteritū cum futuro fit instans opportunum, tale instās opportunum dicitur occasio, & secūdum hunc modum operationes medicę mensurantur ab occasione, vt parte quadā temporis momentanea coniungente partem priorem, & posteriorem in tempore; Sed dicet quispiam non videtur Hippocratem debitam seruasse grauitatem cū de occasione locutus fuit; Nam si occasio est pars temporis momentanea satis fuerat dicere: occasio, & non debebat addere, præceps. Nam etiam rustici sciunt, quòd occasio præceps & fugax est, & ob id eā pingunt in anteriori parte capitis cum capillata fronte, & in parte posteriori capillis nudatam formant, & fugacem, &c. Ad hoc duplicem assignamus responsionē. Altera est, quòd Hippocr. dicit; præceps, quia medicus est artifex sensatus, qui non considerat res in puncto, & ideo considerat occasionem cum aliquali latitudine, quæ vel maior, vel minor potest esse; vt autem alluderet Hippoc. ad difficultatem medicinæ, eam tangere voluit occasionem, quæ minorē habet latitudinem, & ideo dicit occasio præceps.

Occa sionis propria definitio. — *Tempus quid ex Hippoc.* — *Operationes medicæ ab occasione mēsurantur, & quomodo.* — *Tempus mensura motus.* — *In occasione nec pars præterita, nec futura.* — *Occasio quid esse dicatur.* — *Obiectio* — *Occasionis pictura.* — *Responsio duplex.* — *1. Medicus artifex sensatus.* — *Occasio cur præceps.*

Quòd etiam ex Gal. colligi potest. 5. de tuend. valetud. cap. 3. vbi dicit occasionem illam, quę est in morbis esse magis præcipitem, quàm quæ est in tempore sanitatis. Cum autem hic de occasione non in sanis, sed in ægris loqueretur, ideo dicit occasiō præceps. Secunda responsio (iudicio meo melior) quòd Hippocrates non dicit occasio præceps; sed tempus acutum, & velox. Idque ex Idiomate Græco haberi potest vbi dicitur. ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς. Et aduertatis nè Fuchsius nos decipiat. Nam licet Græcam linguam fuerit professus, tamen hic in maximo est errore; cum dicat καιρὸν significare aliquod tempus angustum, idest occasionē. Et motus fuit Fuchsius authoritate eius, qui constituit Dictionarium Græcum; sed si magis licet Hippocratem per Hippocratem interpretari, quàm per constituentem Dictionarium Græcum, dicendum quòd Hippocrates in his Aphorismis multis consueuit vocabulis tempus vocare. Nam vtitur hoc verbo χρόνος pro tempore 2. Aphor. 7. vtitur, & hoc verbo ὥρα tertio Aphor primo, tertio, & quarto Aphorismis, pro tempore significando. Pro tempore etiam καιρὸς dixit. 3. Aphoris. 8. vbi non de occasione; sed de tempore loquebatur, & ob id dicit tempus acutum, vt occasionem denotaret, & hæc expositio mihi magis, quàm prima satisfacit, nam nō cogimur facere distinctionem de duplici occasione: sed dicet quispiam; si hæc est natura occasionis, quomodo ars medica est lōga ex occasione? Dico quòd id prouenit tùm ex parte occasionis, tùm ex parte corporis. Ex parte quidem sui, nam in puncto consistit occasio, vt dicebat Gal. 12. de vsu partium, ca. 2. Et ideo inquit ipse, quòd quoties inducenda est Symetria, vel habet latitudinem, vel non. Si habet, non est difficile inducere Symetriā, si non habeat latitudinem; sed in puncto consistat, vt non liceat vltra progredi, hoc est valde difficile assequi: Et hinc estq; naturam ita progredientem admiramur. Et propterea cū occasio latitudinem non habeat, sequitur ex parte occasionis, quòd ars longa sit. Est præterea difficilis occasio ex parte corporis, & ob id ars longa; Nam vt dicebat primo ad Glauconem. 1 Gal. Vnumquodq; corpus propriam habet occasionem. Præterea corpus humidum est valde fluxile, vt dicebat Hippocrates in lib. de decenti ornatu, & Plato in conuiuio, vt continua sit mutatio in corpore nostro, quod & 2. sectio. problem. 28. visus fuit confirmare Philosophus. Confirmatur denique hoc ex Gal. qui in hoc commen. dicit; Occasionem esse præcipitem ob corpus humidum fluxile; nam facilè, atque continuò alteratur à causis non modo externis; sed etiam internis: Ideo optimè Philotheus dicebat, quòd quoties est occasio exhibendi vel cibi, vel medicamenti, tūc euenit, vt vel accessio instet, vel Symptomata alia, quæ impediunt nos, quò minus id faciamus, & ideo tollitur postea occasio, & difficile ad modū est ipsam postmodū inuenire; & ideo mirum nō est: Si tùm ratione sui, tùm ratione corporis occasio præceps est, neque mirum etiam videri debet, cum adeò difficilis sit occasio, vt ars longa sit merito occasionis, &c.

2. — *Fuchsij error.* — *Tempus uocabulis pluribus insignitum.* — *Dub. Ars medica quō longa ex occasione. Solutio.* — *Occasio in pūcto consistit.* — *Corpus humidū ualde fluxile.* — *Occasio præceps tùm ratione sui, tùm rōne corporis.*

LECTIO VII.

ARtem longam dicebat esse Hippocrates, vel ratione occasionis, vel experimenti, &c. De occasione hactenus, quò ad per compendiū fieri potuit, locuti sumus. Nunc de secundo, i. de experimento loquamur. Dicit enim Hippocrates. *Experimentum periculosum*. Quid sit experimentum Primo declarare oportet: Secundo ob quid fuerit adinuentum; sed vt aliorū confutem sententias non opus est, vt à me expectetis; nā proposita veritate fal

sitatem

sitatem aliorum facilè ex vobisinetipsis cognoscere poteritis; Nè autē æquiuocatio aliqua contingat, per experimentum Ego experimentum medicum intelligo, vt fiat distinctio ab experimentis, quæ in alijs artibus, ac scientijs reperiuntur. Huius autem talis assignatur definitio. Experimentum est simulacrum fixū in memoria ex multiplici memoria, atq; sensatione magis multiplici ad artis medicæ inuentionē, & vsum conducens. Pro cuius definitionis intelligentia. Primò quō experimentum generetur declarare oportet: nam hoc declarato facilè cognoscetis non modo difficultatem hanc, sed quod passim Gal. dicit, Quòd duo sunt instrumenta, quæ conducunt ad inuentionem artis, Experimentum, & Iudicium.

Experimēti definitio.

Instrumenta duo ad artis inuentionem.

Sciendum itaque ex Aristotel. tùm primo diuin. in principio, tùm secundo post. in calce. hunc in modū experimentum fieri. Primum quidem necessarium est, vt fiant sensationes circa indiuidua eiusdem speciei, vt v.g. Nos obseruamus, quòd hoc Rhabarbarū purgat choleram, & illud, & illud. Et has obseruationes appellamus sensationes: Neque credatis sensationes has esse experimentum; quia falsum hoc esse ex Aristot. ibi liquet.

Quō fiat experimētum.

Deinde ex his sensationibus memoria fit. Nam vbi tertiò viderimus Rhabarbarum euacuare bilem, recordamur secundæ, & primę obseruationis, & sic fit memoria. Deinde ex multis memorijs fit vnum opus animæ; idest vnum simulacrum in memoria, & hoc est experimentum, à quo experimento, & animæ operatione intellectus postea constituit propositionem vniuersalem. Omne Rhabarbarum purgat bilem; nam intellectus ex simulacro constituit vniuersale, quòd est principiū in arte, & ex hoc colligatis Experimentum non esse principium in arte, sed esse instrumentum ad principia artis inuenienda, vt patet ex Galeno in hoc commento, & secundo metho. 6. & 4. meth. 3. & 5. methcd. 1. & multis alijs in locis.

Quō memoria.

Quō propositio vniuersalis.

Experimentum instrumentum ad principia artis inueniēda.

Qua conditione experimenti constituta facilè est modo difficultatē intelligere. Diximus primo experimētum esse simulacrū, per hoc intelligentes animæ opus, per quod tanquā per instrumentum intellectus facit posteà propositionem vniuersalem. Deinde diximus [fixum.] Est autem necessaria, hæc particula: nam si experimentum ea ratione fit, vt beneficio eius intellectus postea constituat principia artis: principia autem semper debent manere, & esse fixa: & ob id ex aliquo fixo debet prodire. Cum ergo ex experimēto prodeat, Experimētum fixum esse debet; & ideo cōstat, quòd non ex vna tantum, vel altera sensatione constat experimentum. Idemque Galenus 6. de tuend. valet. 14. dicebat; Experimentum habere vicem oportet regulæ, vt nihil scribamus, nisi experientia sit confirmatū.

Pricipia artis semper manentia.

Postea in definitione diximus [in memoria] Per memoriam autem facultatem memorandi, quæ singularium receptiua est, intelligimus. Diximus deinde [ex multiplici memoria:] per hanc autem non memorandi facultatem intelligimus, sed operationē memoriæ facultatis, nempè recordationes ipsas; nā ad experimentum faciendum plures memoriæ requiruntur, & propterea citatis locis dicebat Aristot. Quòd experimentum est memoria multiplex, seu multæ memoriæ Vnum faciunt experimentum; Vbi aduertatis, quòd Aristot. dedit definitionem (si definitio dici debet) experimenti per causam efficiētem: dicit. n. experimentum est multiplex memoria, idest fit ex multiplici memoria; Nam vt ibidem Philosophus dicebat. Ad experimentum plures memoriæ: ad vnam memoriam plures sensationes; Vnde si ad experimentum requiruntur plures memoriæ, & ad vnam memoriā plures sensationes; ergo multò plures sensationes, quàm memoriæ requiruntur ad experimentum. Et hoc dicebat Galenus in lib. ad Trasyb. de opt. sect. cap. 11. Inquiens, experientiam esse memoriam eorum, quæ frequenter, & eodem modo videmus. Quæ etiam definitio ex efficiente constat: Nam experimentum non est memoria, sed fit ex memoria eorum, quæ frequenter eodem modo videmus; vt etiam memoria à sensationibus pluribus, eodem modo semper visis, fit.

Facultas memorādi singularīū receptiua.

Memoria explu rib. sensationibus.

Experiētia q.d ex Galeno.

Postea in definitione est additum [ad artis medicæ inuentionē, & vsum conducens.] Nam vt Aristotel. locis citatis dicebat: Experimentum confert ad inuenienda principia in omnibus artibus, ac scientijs. Nos hìc loquimur non de experimento ad quamcunq; artem, & scientiam faciente, sed de experimento medico. Diximusque [Ad inuentionem, & vsum:] Et quò ad inuentionem quidem attinet, facilè cognosci potest, quòd experimentum cōducat. Nam ex locis citatis. Ex experimento facimus vniuersalia principia. Vt E. C. quòd omne Rhabarbarum purgat cholerā. Quam etiam veritatem Hippocrates in lib. de veteri medicina tetigisse videtur, vbi dicit, quòd cum obseruassent homines malam esse eandem victus rationem in sanis & ęgris, cęperunt obseruare, an eadem, vel diuersa vti melius esset, & tandem experientia adinuentum est hoc principium, quòd alia victus ratione sani, alia ægri vti debent; Vnde etiam Gal. 1. Prorrhet. sect. 3. com. 33. inquit Hippocratē ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, vniuersalia collexisse; Quia ex sensationibus memorię, ex memorijs experimentum. Ex experimento vniuersale; Hoc etiam Galenus in præsenti commen. dicit; Imò tanti fecit experimentum, vt 2. de tuend. libris simplici. & præsertim lib. 9. vbi de lapidib. & alibi, dicat esse aliqua in arte, quæ solo experimento adinuenta sunt, sine vlla ratione.

Quō experimentum conducat ad inuētionem.

Diuersa victus rōne uti debent ægri, ac sani.

Idem 3. meth. c. 1. vbi reprobat eos, qui omnia experientia in arte fieri dicebant, & eos, qui omnia ratione; nam aliqua ratione inueniuntur in arte, aliqua experimento; Et ob id licet non ita principale sit instrumentum experientia, vt iudicium; tamen est principale secundum quid, quò ad illas scilicet partes artis, quæ solo adinueniuntur experimento.

Sola experiētia in arte quædam inuenta.

Conducit etiam experimentum ad vitum; Nam vbi cognouerimus, quod omne Rhabarbarum purgat choleram. Cognoscemus etiam quòd in hoc indiuiduo purgat cholerā, & ideo exhibemus Rhabarbarum; His habitis facilè est intelligere; quid Hippocrates in præsenti loco velit, cū dicit [*Experimentum periculosum*;] Nam non intellexit sensationes, sed illud opus animæ, quòd ex multis memorijs, ac multò pluribus sensationibus fit, & ideo dicit, esse periculosum; nam ad hoc faciendum experimentum multa requiruntur, vt multæ memoriæ, & multò plures sensationes, quæ sensationes non citra periculum fieri possunt; & causam, cur hæ sensationes citra periculum fieri nō possint. Reddit Galenus in commento inquiens, quòd id est propter subiecti nobilitatē; sed iuniores dicunt: Verū esse id, quod dicit Galen. experimentum esse periculosum propter subiecti nobilitatem, sed & alię etiam causæ sunt, cur experimentum sit periculosum, vt experientiæ difficultates, & proprietates occultæ.

Experimentum cur periculosū.

At ego mehercule ignoro cur hi tam facilè voluerint Galeno addere, qui nō diminutus, sed bene obscurus fuit. Nam cum addunt ad experimenti periculum, difficultatem experimenti, & proprietatem occultā. Dico quòd proprietas occulta non est aliud à difficultate experimenti; nam hæc proprietas occulta in causa est, cur experimentum sit difficile: Præterea statim cum ponitur subiecti nobilitas, statim innotescit, & ponitur difficultas experiendi: nam difficile est admodum operari in subiecto adeò nobili; nam posita nobilitate subiecti omnia ponuntur. Idq; declaro magis; nam Galenus de eo loquitur experimento, de quo Hippocr. Vnde cum medicus suam

Galeni defensio aduersus iuniores.

Proprietas occulta nō aliud à difficultate experimenti.

contem-

contemplationem totã faciat de corpore humano. Ideo loquendo de experimento, de eo ita loqui debet, vt distinguatur à quocunque alio experimento, quòd medicum non est, & id non potest fieri, nisi posita nobilitate subiecti; Nam in multis alijs est etiam difficultas operandi, vt dicimus, quòd adamas, porfidum, &c. non inciduntur ab arte, sed ab aliqua proprietate occulta alicuius determinati corporis. In arte autem medica proprietas occulta sola non est, per quam experimentum medicum ab alijs distinguatur experimentis, & ideo satis artificiosè Galenus posuit subiecti nobilitatem, & satis hoc etiam fuit. Quare dicit experimentum periculosum ob nobilitatē subiecti? Quia non operamur in aliquo animali bruto, sed in homine, in quo vel parùm errare non fit citra interitum ægri. Quantum verò ad iudicium attinet.

Adamantem, & porfidũ, non incidi ab arte.

De iudicio.

Primo ante difficultatem, ne æquiuocatio cõtingat, scire oportet, quòd non accipimus Iudicium, eo pacto, quò Empirici, vt in præsenti commẽto dicit Galenus; nam Iudicium accipiunt pro iudicatione eorum, quæ facta fuere, vt E. G. fuerunt ægro multa auxilia adhibita, Iudicium est iudicare, quod nam eorum ægro profuerit, quodve obfuerit. Non autē hoc pacto accipitur, vt rectè dicit Galenus: nam Hippocrates non fuit Empiricus, sed secutus est rei naturã, & dogmaticus; vt etiam 3. Aphoris. 11. commen. dicit Galenus; Sed quispiam ambiget, cum Iudiciũ eo modo, quo accipiunt Empirici sit difficile, cur & hoc intelligere non potuit Hippocrates, vt maiorem artis intimaret longitudinẽ, & difficultatem? Respondet Galenus 4. meth. cap. 3. Non esse permiscendam Empiricam medicinã cum rationali, & multò minus cum dogmatica: & ideo non potuit Iudicium empirico modo acceptum intelligere Hippocrates. Accipitur alio modo Iudicium pro inuentione veritatis, vt Galenus 4. meth. cap. 4. dicit, vbi ait nulla ratione alia Iudicium posse fieri pro inuentione veritatis, nisi ratione, & experientia. Nec de tali iudicio intelligimus; quia non de eo loquimur iudicio, quod est veritatis inuentio, sed de eo, qd est instrumentum ad veritatem inueniendã, distinctum ab experimento. Hoc autem Iudicium potest etiam accipi ex sententia Galeni, in 9. de placitis, capite primo, pro iudicio naturali, idest pro facultate cognoscendi siue vniuersalia, siue particularia, idest pro facultate sensitiua, & intellectiua. Nõ accipitur pro facultate sensitiua; nam dicit, Iudicium difficile, nam sensitiuam facultatẽ facilè est cognoscere, neq; de facultate intellectiua loquitur: Nã licet hæc sit, vt tabula rasa, quæ cum difficultate perficiatur, tamen non de ea loquitur Hippocrates. Et ratio est; nam cum hic Hippoc. de duplici instrumento loquatur, necesse est, vt vnũ alteri proportionetur, si debet in dictis Hippocratis esse proportio. Modo cum primum instrumentum non sit sensus, sed opus sensus, seu sensitiuæ animæ, à pari alterum instrumentum non debet esse intellectus; sed opus intellectus; Vnde vt experimentum proportionatur sensui, & est opus sensus; sic Iudiciũ proportionatur intellectui, & est eius opus: Et propterea rectè Galenus in hoc commen. dicebat: Nos per iudicium ipsam rationem intelligimus: Quid autem hoc sit, facilè nunc est cognoscere Iudiciũ, itaq; nihil aliud est (hoc modo, s. acceptum) Quàm [Discursus factus ab intellectu discurrente ad artis medicæ inuentionem, & vsum conducens:] Est quidẽ discursus à noto ad ignotũ, factus ab intellectu, quare nõ à sensu, nec à cogitatiua; sed ab intellectu quidẽ discurrente; nam datur intellectus, qui quãdoq; (vt hi dicũt) intuitiuè cognoscit, ac intelligit, & ideo ad huius differentiam sit dictum: Et propterea Gal. 1. de vsu partium, cap. 4. dicit: Solum hominem inter animantia habere rationem, & intellectum discurrentem, qui quidem (inquit) est veluti ars ante artes. Quinimo 4. de placitis, cap. 4. dicebat Galen. intellectum discurrentem esse ducem singularium omniũ operationũ. Ex quo modo liquet, quòd ad inuentionem artium conducit Iudicium, & quòd ad vsum. Nam cum dicit esse artẽ ante artes, nihil aliud significare vult, nisi quòd cõferat ad inuentionem artium, & q; est veluti causa artium, cum dicit esse ducem omnium singularium operationum, ad vsum id refertur. Sciatis autem, quòd habet etiam causam finalem propositam à Galeno cum dixit; Iudicium esse instrumentum inueniẽdarum artium, & ad inuentionem etiam remediorum facere; Nam Hippocrates instituit sermonem de arte curatiua, quod etiam tetigit Galenus, cum dixit; Iudicium est recta eorũ ratio, quæ facienda sunt: vbi dicit facienda sunt: Nam iudicium est ante administrationem remediorum, non post; Idque exemplo probo, quòd scilicet primo conducat iudicium ad inuenienda principia in arte; Nam E. G. volo inuenire iudicio, & ratione, quòd victus humidus omnib. febricitãtibus conueniat; Sic assero. Morbo omni sicco humidus congruit victus; sed febris est morbus siccus: ergo omnibus febricitantibus conuenit victus humidus. Inuentum est hoc principium non experimento, vt illud omne Rhabarbarum purgat choleram; sed ratione, & iudicio: Pariter confert ratione vsus. Exemplum: volo exhibere lactucam Socrati febricitanti, quo deuenio in id ratione iudicij? hoc pacto; vbi cognouero, quòd humida omnia febricitantibus conueniant, quodq; Socrates febriat, & quòd lactuca humida sit; statim descendo beneficio iudicij, vt exhibeam lactucam Socrati. Et hinc facilè colligere possumus, an Moderni sint in errore, cum dixerint non esse sermonem hic de Iudicio, prout facit ad artis inuentionem; Iam videmus hoc falsum esse. Neque modo ad inuentionem conducit Iudicium, sed ad rectam rationem operandi circa singularia, idest circa vsum. Hoc asserunt recentiores nouum esse; sed nouum minimè est; Nam idem est dicere iudicium ratione vsus, Quod iudicium esse certam rationem faciendi. Et hoc Galenus in hoc commento confirmauit cum dixerit: Iudicium rectã esse rationem eorum, quæ facienda sunt; per hoc enim nihil aliud, nisi iudicium quò ad vsum conferre, affirmare voluit. Quare Hippocrates iudicium tùm ratione inueniendæ artis medicæ, tùm ratione vsus hic intelligit.

Iudicij acceptio. Prima.

Dub.

Sol.

Secũda.

Tertia.

Facultas sensitiua facilis cognitu.

Iudicij definitio.

Intellectus discurrens quid.

Iudiciũ ex Gal.

Modernorũ error.

Quòd ea dẽ sit Galen. de iudicio definitio ac ppria authoris.

LECTIO VIII.

DEclarauimus quid sit iudicium, sequitur, vt modo declaremus ob quid Iudicium sit difficile, Dico ob quid iudiciũ est difficile: Nam quòd iudicium sit difficile Hippocrates testatur [Iudicium difficile.] Hoc etiam declaratur à Galenò in præsenti commento, cum asserat, quòd si veritas esset inuẽtu facilis, adeò celeberrimi viri non ita elaborassent pro ea inuenienda: imo asserit tantam in iudicio esse difficultatem, vt vsque ad hæc tempora ambiguitas permanserit in animis nostris. Vt autem intelligatur, an iudicium sit difficile supponere oportet id, qd supra diximus nepè Iudicium esse discursum à noto ad ignotum: & ob id iure meritò debet habere aliquid ratio ipsa, seu iudicium, quòd rationem formæ obtineat, alterum, quod locum materiæ. In iudicio autem est difficultas tùm ex parte formæ, tùm ex parte materiæ. Ex parte quidem formæ, scire oportet per formam discursum nos intelligere, ac syllogismum tùm perfectum, tùm imperfectum, imperfectum autem tùm demonstratiuum, cum Topicum,

Iudiciũ cur difficile.

Iudiciũ ẽe discursum à noto ad ignotum.

Oratorium

oratorium autem excludimus, & cauillatorium: excludimus autem syllogismos hos, moti authoritate Galeni octauo de placitis primo, vbi dicit rationes esse in triplici differentia aliquas procedentes ex necessarijs, & hæ sunt rationes demonstratiuæ: vel sunt proximè accedentes ad necessarias & sunt rationes probabiles tertio sunt rationes descriptæ ex his, quæ longè à necessarijs absunt, vt sunt cauillatoriæ, & oratoriæ; & ob id à nostro proposito excluduntur, vnde dicebat et Galenus in libro ad Trasyb. cap. quarto, quòd si quis sine Logicis rationibus aliquid quærere vult, oleum & operam perdit; & ideo ex ratione formæ iudicio necessaria est logica, quàm autem difficile sit eam assequi, nemo est, qui ignoret. Quare ex parte formæ in iudicio summa est difficultas. Maior etiam in iudicio difficultas est ex parte materiæ, nam materia in hoc consistit, vt dicebat Galenus sexto de placitis cap. quinto, & primo de natura humana in principio, ut rerũ causas cognoscamus. Quanta autem sit difficultas in cognoscere causas nullus ignorat, imò nil in arte medica ita difficile existit. Et propterea Hippocrates tertio, Epidem. circa finem dicebat iudicium esse magnam partem artis, & Galenus in libro Trasyb. dicebat, quòd adhoc ut medicus calleat veram artem medendi necessarium est, ut non modo formam calleat, sed etiam materiam, idest rerum causas, & ob id operæ precium est, ut qui medicus esse uoluerit, de natura sciat, idest ut sit philosophus. Quare ex parte materiæ insignis est difficultas, & ob id Hippocrates in libro de decenti ornatu dicebat ueluti Deo æqualem esse medicum bonum; nam cum adeò difficilis ars sit, qui eam perfectè assequitur valdè admirandus est, & Galenus in locis citatis dicebat medicum bonum facile ueritatem adinuenire posse. Apparet ergo cur iudicium sit difficile, Quare si licet per epilogum concludere sententiam propositi Aphorismi dicendum cum Galeno, quòd ea ratione Hippocrates in principio Aphorism. magnitudinẽ artis ostendit seu proponit, ut ex hoc haberet, operæ precium esse medicam artem tradere doctrina Aphoristica, beneficio cuius dicit Galenus ars medica per capita tradi potest, ut facile quilibet omnia necessaria memoriæ tradere possit; conducit etiam ad rectam operationem, idest ad usum artis; hæc sententia quidẽ ita sit exposita, sed una tantum super est difficultas, quam eo libentius propono, ut magis pateat diuinum Hippocratis artificium, vt quia à nemine est proposita; & dubitatio est, cur Hippocr. proponens difficultatem artis, tantum tria proposuit occasionem præcipitẽ, experientiam fallacem, & iudicium difficile. Causa autem dubitationis est, quia in arte medica aliqua reperiuntur, quę insignem arguunt artis medicæ difficultatem, imò maiorem quàm supra dicta, vt est quantitas remediorum, quæ adeo cognitu est difficilis, ut nec uerbo exprimi, neque calamo scribi, neque mente concipi possit; & propterea Galenus primo ad Glauc. quantitatem remediorum esse difficillimam dicebat; sed quispiam fortasse dicere posset, quòd ea ratione non proposuit: quia quantitas remediorum tùm sub experimento, tùm sub iudicio complecti potest. Ad experimentũ quidem potest reduci, quia ubi quis habet beneficio experimẽti quòd Rhabarbarum bilem purgat, ex hoc etiam habet, quòd tanta dosis Rhabarbari tantam potest purgare copiam biliosæ materiæ. Quare ad experimẽtum reduci potest: ad iudicium etiam, quia beneficio discursus habetur, quòd in morbis magnis in maxima quantitate licet euacuare, ut usque ad animi defectum, & sic in alijs. Quare satis fuit Hippocrati ponere iudicium & experimentum, cum quantitas remediorum ad hæc reducatur. sed hæc solutio stare non potest, quia eadem ratio de occasione esset: Quia tùm ad experimẽtum tùm ad iudicium referri potest occasio. Ad experimentum quidem. Nam ad hoc ut experimentum citra periculum fiat, opus est habere temporis opportunitatem. Ad rationẽ etiam, quia non satis est habere, quòd uictus humidus conueniat febricitatibus per rationem, sed quo etiam tempore id fieri debeat. Quare euasio nulla. Quid itaque dicendum? Credo ego Hippocratem, (qui potius diuinus, quàm humanus fuit,) respexisse ad intimum medici officium, nam (vt nouimus) principale Hippocratis institutum est in opere Aphoristico de arte curandi loqui; considerans itaque Hippocrates necessarium esse medico, & præcipuè Hippocratico, ut morbum profliget, non tamen simpliciter, sed maxima cum arte: Tribus seruatis conditionibus nimirum, ut citò profliget morbum, vt tutò, & ut facilè id efficiat, & ob id ad hæc tria oculos dirigens Hippocrates tria tantum proponere uoluit in diuino hoc procœmio nempè occasionem, experientiam, & iudicium. Nam occasionem proponens illam insinuare uoluit conditionem, ut medicus citò profliget morbum; medicus enim per occasionis cognitionem scit citò morbum tollere. Experimentum tangens secundam insinuauit conditionem, ut medicus tutò extirpet morbos. nam cognoscens medicus experimentum, beneficio experimenti sit, ut tutò, & extra periculum curet. Postremò ad facilitatem alludens proposuit iudicium, nam medicus iudiciosus scit per iudicium uniuersalia particularib. adaptare, et sic summa cũ facilitate uniuersalia particularibus cõgruè adaptans morbos habet detrudere. Quare ad hæc tria respiciens tria tantum in diuino procœmio proponere uoluit &c.

Nec solum oportet, &c. In hoc secundo procemio, vt aliqua ex parte aduertimus scopus Hippocratis est secundum proponere procœmium, quod est procemium ex propria ratione. Nam in hoc procœmio proponit dicenda, idest quòd sua intentio sit tractare de arte curandi, & de methodo medendi. Proponit autem hoc per modum consilij, (ut dicit Galenus) & hoc duplici de causa, primò ut nos moneat, quòd si uoluerimus obseruare, quæ obseruanda proponitur ab Hippocrate hoc in procœmio, ea omnia, quæ scribuntur uera esse intelligemus. Hæc autem sunt quatuor medicus, æger, astantes, & exteriora. Proposuit secundo in modum consilij, ut ita connectatur secundus Aphorismus primo, ut maiori nexu connecti non possit, Nam cum dixisset in principio primi Aphorismi artem esse longam, ideo in secundo Aphorismo consulit, ut omnia seruentur ad hoc, ut medicus tùm occasionem cùm iudicium, & experimentum consequi possit, ut morbum profliget citò, tutò, ac facilè; & ob id secũdus Aphorismus necessario priori coniungitur. Diuisionem admodum non sortitur presens Aphorismus. Nam est sententia sine ratione, & ex propria natura prolata, vq; siquis velit in quatuor partes diuidere, put quatuor proponuntur nempè medicus, æger, astans & exteriora, non repugno; sed hoc non multi refert. Veniamus ad expositionem. Modernus magna ex parte à Montano suscipiens nititur monstrare, qua ratione Hippocrates & summo artificio quatuor tantum proposuerit medicum, ægrum &c. Et certè quilibet expositor id facere debet, ut ostendat neque plura, neq; pauciora ab authore proponi potuisse. Dicit itaq; ipse ex philosophorum consensu in omni actione requiri principia tùm interna cùm externa: Interna sunt, agẽs, passum, & instrumẽta sine quib. actio fieri neq; agẽs aũt est natura, et medicus (dicit Modernus,) passum est æger, instrumẽta aũt sunt ea

E fine

Rõnes in triplici differentia.

Logica iudicio necessaria.

Iudiciũ magna artis pars

Philosophia medico necessaria.

Cur Hippocr. in pricipio Aphorif. artis magnitudinem proponat.

Dub.

Quãtitas remediorum omnium in arte difficillima.

1. Sol.

Impugnatio primę solutionis.

Sol. propria.

Tres à medico cõditiones in profligandis morbis seruãdę.

Citò.

Tutò.

Cum facilitate.

Scopus Hipp. in 2. procemio.

Cõnexus 2. Aphorif. cum primo.

Diuisio.

Verborũ expositio à Moderno.

In omni actione quę requirantur.

sine quibus actio medica fieri nequit. Extrinseca autem principia sunt res externæ. Ad hæc itaque respiciens diuinus Hippocrates tantum quatuor proposuit; nam neque plura, neque pauciora dari possunt. Ego verò,(si licet dicere quod sétio,)verissima hæc esse dico,quòd scilicet in omni actione principia tū interna,tū externa requirantur; quod & mediocriter in philosophia versati sciūt: tamen hoc non esse ad propositū affirmo, idq; multifariam ostendo:

Aduersus Moderni expositionem. 1.

Primo quia debebat hic reddere causam cur Hippocrates de natura ne verbum quidem fecerit, quæ agens est;Nam & si ad morbum profligandum medicus, & natura concurrat, principale tamen agēs est natura, vt fuit sententia Galeni passim sexto Epid.sect.quinta particula prima,vbi cum dixisset in textu Hippocrates naturam esse morborum profligatricem Galenus in commento, ait primam causam sanitatis esse naturam, imo explicat, qua nam serie se habeant reliqua, quæ ad sanitatem concurrunt.

Eorum, quę ad sanitatem cōcurrūt series.

Prima(inquit,)est natura.secunda est ars medica,quæ est ministra naturæ. Tertius est medicus,qui est minister artis & naturæ.Quarto loco est ars pertinens ad ministros medici, ut Chyrurgia. Quinto sunt Chyrurgi. sexto.est ars conficiendi instrumenta,ut clysteres, ferramenta, & id genus reliqua, & ars præparandi materiam,vt coquinaria. Postremo sunt ministri,& herbarij,coqui,fabri ferrarij &c. cū ergo principem locum natura obtineat,cur de natura,vt agens,non est locutus Hippocrates?

2. Ars medica ex tribus.

Secundo resolutio illa stare non potest, nam primo, epidem. sect.secunda partic. 51. dicebat Hippocrates artem medicam ex tribus constare ex morbo, medico, & ægro; cur itaque Hippocrates artem curatricem proponens de morbo non meminit? & præcipuè cum morbus sit acerrimus hostis contra medicū, &

3.

naturam. Tertio non potest esse ad propositum solutio; Nam supponit loqui de ægro sub ratione passi, quod falsissimum est, nam de eo loquitur Hippocrates sub ratione agentis, Idque sic ostendam,ut nemini relinquam locum dubitandi.

Expositio propria.

Audiatis ergo veram resolutionem; Hippocratis itaque tale fuit, & summum artificium. Nam considerabat medici opus esse sanitatem inducere pro morbo profligando;ad hoc autem,vt morbus arte tollatur(& notanter sic dico,nam non loquimur de morbo prout expellitur à natura,sed ab arte,& à medico)necessario concurrit medicus.

Medicū quale agens esse oporteat.

Vt autem medicus expellere velit morbum citò,tutò,ac facilè,necessarium est,ut sit agens à proportione maioris inæqualitatis, sic autem dico;nam ut alibi monstrabimus, tenemus nos ex sententia philosophorum, & medicorū omnium, non modo à proportione maioris inæqualitatis prouenire actiones,sed æqualitatis,& etiā minoris.

Actiones unde.

Si ergo medicus citò debet expellere morbum, necessariū est,ut sit agēs à proportione maioris inæqualitatis. Hoc autem sic facilè fiet,si pro se ea erunt agentia,quæ indeterminata sunt. Per hæc autem ea intelligo agentia, quæ interdum pro morbo sunt, interdum pro medico,& ideo indeterminata sunt agentia. Hæc uerò nihil aliud sunt, nisi ęger,assistentes, & exteriora;& primo,quòd æger sic se habeat ostendo:

Aeger quō se habere debeat.

Etenim(ut omnia cum Galeno dicere uideamur) sententia est Galeni sexto, Epid. sect. quarta, commento nono, quòd quotiescunque debet profligari morbus à medico,æger duobus se potest habere modis: uno modo ex parte morbi, & vt sic facile est,ut medicus succumbat,cum duos habeat aduersos hostes: potest etiā se habere ex parte medici, & sic facile est,ut morbus uincatur,quia sunt duo agentia,& duo inimici aduersus morbum,æger,& medicus: Et propterea ad hoc respiciens Hippocrates primo Epid. secundo particula 51. dicebat optimè artem medicam ex tribus constitui, ex medico, morbo,& ægro; Nam duo se habent ut inimici,& extremi oppositi,morbus, & medicus: æger uero est indifferens.

Assistentes. Exteriora.

Assistentes autem sunt agentia indeterminata, nam si omnia rectè fecerint, sunt ex parte medici:sin minus ex parte morbi, idem de externis dicemus.Quibus sic constitutis necessarium est, ut hunc discursum Hippocrati applicemus, ne simus in eodem crimine, quo aduersarios reprehendimus.

Cur nec de natura,nec de morbo fuerit loquutus Hipp.

sciendum itaque primo quòd ea de causa nō fuit de natura locutus Hippocrates, nam cognouit non esse artē in natura:modo sermo Hippo.erat de illis loqui,in quibus est aliqua ars. Nam natura non est ars,sed supra artem. quòd si Galenus sexto,Epidem.sect. quinta,commento primo,naturam esse dicebat non sine arte:ita intelligendum est,quòd id dixerit Galenus,ut alluderet ad admiranda opera naturæ.

In morbo ars nulla. Aeger dupliciter. 1.

De morbo etiam noluit Hippocrates mentionem habere, quia in morbo nulla est ars, sed morbus est agens certum,& determinatum, sed semper agit in ægrum. Proposuit itaque medicum, quia in eo est ars,& etiam ægrum ex parte agentis.Pro cuius ueritatis intelligentia sciendum, quod æger bifariam considerari potest: altero modo, ut passum, (nam & hoc nos non negamus:)altero modo ut agens.Si ut passum,consideratur ea ratione,qua æger est subiectum operis. Nam ut tertio physicorum dicebat phylosophus, Actio,& motus in agente ea ratione, qua mouens in mobili, ut in passo, ac subiecto.

Qua rōne agat morb.in ægrū, & qua medicus,& natura. 2.

Sic in ægro recipitur operatio sanitatis, & ægritudinis.Nā morbus in ægrum agit, tanquam in passum ad destructionem uitæ. Natura autem,& medicus agunt in ægrum tanquam in passum ad recuperationem sanitatis. Altero modo potest considerari æger, ut agens: quatenus scilicet in eius arbitrio est modo ex parte medici esse,modo ex parte morbi;& ad hunc admodum in hoc Aphorismo accipitur. Quòd sit uerum declaro, Nam ut passum consideratum corpus ægrum, consideratur ratione temperaturæ, habitus, ætatis, &c.

Aeger quō consideretur ab Hipp.

At hic hoc modo non consideratur. Sed quomodo consideratur ęger hic? Declarat Galenus in præsenti comm. quòd consideratur,ut obedit medico,uel repugnat. quæro autem modo considerare ita ægrum,quomodo est eū considerare? profectò est eum considerare, ut agens. Quare considerat ægrum Hippocrates, ut obedientem, nam tunc est agens aduersus morbum: si autem repugnat est agens aduersus medicum. Itaque diuinissimus Hippocrates considerans consideranda in arte, & considerans opus medici in arte curatiua esse profligare morbum, proponere uoluit agentia indeterminata quæ sunt æger, Assidentes,& exteriora.

Opus medici in arte curatiua.

Assistentes enim, & exteriora pro morbo,& pro medico esse possunt; Ideo oportet exponere, ut Galenus, qui primo de diebus decretor. undecimo dicebat, quòd si medicus uult rectè præsagire,& curare, opus est,ut ea seruet, quæ ab Hippocrate in principio Aphoris. proponuntur;

Qui recte pręsagire uult quæ seruare debeat.

Vnde aduertatis, quòd dicit propositum Hippocratis esse de arte præsagatrice, & curatrice loqui,& non de tota arte medica.Dicit ergo,ꝙ si quis has partes medicinę rectè assequi uoluerit,opus est, ut ea seruet, quæ ab Hipp.in principio Aphor. dicuntur, & seipsum interpretatur Gal.inquiēs,ꝙ hęc sunt,ut medicus omnia cognoscat, ac sibi congruētia seruet: ęger aūt in omnib.medico sit obediens,& nullus error in exteriorib.contingat.Et propterea dicit mirum nō esse,si sæpe non profligetur morbus. Nam pauci sunt medici, qui sua munera rectè expleant. Pauci ægri, qui in omnibus medico obediant; & assistentes, qui recta ratione omnia præparent, ac ministrent;ac rarissime contingit,ut in exterioribus nullus

lus error committatur, & ob id mirum non esse debet si medicus suum institutum semper non consequatur &c.

LECTIO IX.

PRoposuit Hippocrates (vt ostenderet sermonem suum esse de arte curatiua) illa quatuor. Nunc verò paucis absoluamus hunc Aphorismum: hoc autem fiet, si ea declarabimus, quę agere debet medicus, æger, & assidentes, ac si exteriora manifestemus, Neque expectetis, vt declarem quædam verba Hippocratis sexto Epid. sect. quarta, commento nono, sic dicentis [ingressus, sermones, figura, vestis ægrotanti, tonsura, vnges odores:] Nam facilè ex vobismet ipsis ibi cum Galeno in commento intelligere potestis, nostrum est ea proponere tantum, quæ magis videntur facere ad præsentem Aphorismnm. sciendum ergo quantum attinet ad medicum, quòd si debet se præbere opportuna facientem, necessarium sibi est, vt omni studio nitatur morbum profligare, & citò, & tutò, & facilè: Cumque impossibile sit medicum morbum demere citò, tutò, ac facilè, nisi optimè calleat occasionem: experimentum, ac iudicium, propterea medicus probabit se opportuna facientem, si hæc tria optimè assequitur. Nos ergo quomodo hęc tria assequi medicus possit, declarabimus. Quo ad occasionem attinet, diximus in occasione difficultatem esse tùm ex parte sui, tùm ex parte corporis humani. Sui, quia in temporis momento consistit, & ob id præcipit Galenus in commento, quòd si quis nancisci citò occasionem voluerit, necesse est, vt quam maximè se exerceat in arte; nam occasio maximè exercitatum virum requirit. Si ex parte corporis, occasio erat difficilis, quia corpus nostrum est valde fluxile, & mutationibus obnoxium. sic ergo, vt occasionem consequatur citius medicus ad has varias, & varias mutationes animum adhibere debet. Nam interdum mutationes magnæ sunt, interdum minores &c. Et ob id medicus has mutationes, vel magnas, vel paruas aduertere debet: nam ex his occasionem citò assequi poterit. Declaro (neque omnes ponam causas mutationis, sed ali quas tantum immutare potentes, exempli solius causa,) nam causæ immutare possunt corpus nostrum vel ratione spirituum, vel humorum. Ratione quidem spirituum facilius medicus potest aduertere ad imminentes mutationes, quàm si immineant ex humoribus. Nam in mutatione ex humoribus varia medicus præcognoscere debet. Nam præcognoscere dēt, an humor sit corruptus, vel copiosus, vel calidus, vel tenuis. Nam ex hoc præuidere, ac iudicare potest medicus mutationes magis imminentes, quàm si esset ex contrarijs humoribus: Vt non corrupto, pauco, frigido, vel crasso, Si etiā respiciamus ad causas extrinsecas immutantes corpus facilè quisque medicus colligere poterit mutationes citò, uel magis imminentes. Nam si videbit aerē calidum, inæqualem, &c. & sic uictum, sciet precognoscere, quòd mutatio magis imminet, quàm si esset ex aere frigido, æquali, & simili etiam victu. Quare ex his medicus considerans magis, vel minus imminentes mutationes, sciet citò nancisci occasionē pro dispositione mutationum. Occasionē autem intelligatis, vt rectè monuit Galenus in methodo med. in morbis curationem admittentibus. Quantum uerò ad aliud attinet, ut medicus scilicet non modo citò, sed & tutò curationem facere possit, si hoc medicus consequi vult: necessarium est, ut optimum habeat experimentum, & ob id declarare oportet, quomodo consequi possit medicus optimum, ac tutum experimentum. Ex definitione eius suo loco habuistis. Experimentum nihil aliud esse nisi simulacrum fixum in memoria ex multis recordationibus, & multo pluribus sensationibus constans, Quare si bonum debet esse experimentum, opus est, ut nullus in sensationibus error à medico fiat; At quomodo, ut circa eas medicus procedere debeat, & non decipiatur, declarandum. Cum autem hic de curatiua parte sermo habeatur, Ideò circa aliud sermo habendus non est, nisi circa auxilium medicum. Nam cum Galeno tùm in hoc commento, tùm in primo de simplic. medic. facult. secundo, tertio, & decimonono, & secundo eiusdem operis secundo, tertio, nono, & duo decimo, & tertio, de temperamentis cap. quinto, & præcipuè in toto de simplic. medic. facult. opere quantum ad experimentum conducit, opus est considerare medica auxilia tùm ex parte sui, idest auxiliorum, tùm secundo ex parte artificis utentis auxilio, tùm tertio denique ex parte corporis humani, circa quod medicus experimenta, seu auxilia exercet. Et propterea dicit Galenus tertio de simplic. medic. facult. cap. quinto medicum à philosopho seiungi, quia philosophus considerat simplicia referendo in totam naturam: Medicus hæc eadem considerat non in totam naturam referendo, sed in naturam tantum humanam. Quarto oportet considerare auxilia medica respectu morbi profligandi. Quantum ad auxilia ex parte sui, ea quidem considerantur uel penès substantias, vel penès quantitates, vel penès qualitates, vel penès operationes: Penès substantias quidem, Nam debent esse pura, & in permista hæc auxilia, Galenus locis citatis, nam quæ impura sunt, & mista fallax potius, quàm tutum efficiunt experimentum. Merito quantitatis, Nam in debita dosi debent assignari. Ratione qualitatis, nam debent esse seiuncta ab extrema aliqua qualitate, ut præcepit idem Galenus primo de ratione uictus decimotertio. Quò ad opera cum Galeno in adductis locis opus est spectare, tùm numerum tùm modum operandi. Quò ad numerum uidere oportet cum Galeno tertio de temperamentis capite quarto, an auxilium, quo utimur, unam tantum, uel plures efficere possit operationes. Nam si hoc non cognouerimus, decipiemur profectò in sensationibus. Exempli causa: medicamentum, quod nullatenus in substantiam nutriti corporis abire potest, quodque calidum suapte natura existit, id tantum, ut faciat, habet, quòd scilicet qualitates natiui caloris duntaxat adauget. At nutrimentum duo præstare potest munera, nam & qualitatem naturalis caloris, & substantiam auget. Imò de lactuca uerba ibidem faciens Galenus dicebat, quòd cum in uentriculo ea ipsa coquitur, primo antequā concoquatur minuit qualitates caloris natiui, at in nutrimentum uersa, & qualitates, & substantiam eius adauget; quare duplex opus hoc præstat auxilium. Considerare insuper eisdem locis monet Galenus, (nam hæc omnia mehercule ex Galeni sententia profero,) an auxilium per se huiusmodi habeat operationes quā efficit, uel ex accidenti. Quomodoque id cognoscere ualeamus declarabat etiam Galenus. Nam ibidem asserebat aduertendum esse, an auxilium eodem semper tenore à principio usque ad finem operetur, an diuersum mutet ordinem. Si enim idem perseuerat, per se tale efficit opus, si mutatur ex accidenti id facit. Oportet insuper auxilia: ex parte opificis animaduertere: circa, quod duo præcipuè spectanda sunt: modus in-

Medici munus.

Occasio maximè exercitatū uirum requirit.

Causæ immutare possūt corpus nostrum dupliciter.

Quō medicus optimū, ac tutum experimentum consequi possit.

Medica auxilia quot modis consideranda.

I.

Ex parte auxiliorum cōsideranda.

Substantia.

Quantitas.

Qualitas.

Operatio.

Nutrimē tum duo pstare.

Lactucæ uires.

Qua rō ne cognoscēdę medicamenti operationes.

II.

Ex parte opificis.

quam, ac tempus. Quemadmodum Galenus eisdem locis dicebat, quòd si medicus tutum uoluerit experimentum, nancisci, opus est, ut auxilia comminuantur, nam piper calefaciendi vim exercere non poteſt, niſi comminuatur, ac vt ita dicam, minutatim trituretur; & ob id de Mandragora dicebat quòd ſi eius corticem accipiamus, non minutè inciſum, atque applicemus corpori vel in internis, vel in externis partibus nullatenus cortex refrigerabit. Quare vt tutum experimétum ſit, comminuere debemus medicamétum. Ex hoc obiter aduertatis, quòd cum hæc comminutio non modo in calido, ſed in frigido requiratur medicamento, quòd non tantum medicamenta calida, ſed & frigida talia ſunt poteſtate, & nō actu.

Modus. Medicamenta q̄d requirant ab arte.

Comminutio in medicamentis.

Et hæc fuit Galeni expreſſa ſententia in tertio de ſimpl. med. facul. cap. vigeſimo, vbi clariſſime admodum vult tùm calida, cùm frigida medicamenta talia non actu, ſed poteſtate reperiri: ac quomodo talia poteſtate cum ſint, ad actum deducantur, pulchrè nimirum, ac diuine ſatis declarat. Nam ded ucuntur ad actum per comminutionem. Nam vt naturam ars imitatur, ſic (ſi licet aliquid à poſteriori arguere) natura eodem pacto, quo artifices, operatur: Dicit enim loc. cit. Galenus commune eſſe medicamento frigido ac calido ipſum alterari, & hoc idem eſt, ac ſi dicat, comminutionē, ac ueluti quandam fieri diſſolutionem temperaturæ miſti. Per temperaturam autem, ne decipiamur, non intelligimus formam reſultantem ex quatuor formis elementorum: nam ex his temperatura propriè non fit. cum temperatura propriè qualitas ſit; hæc autem ſit ſubſtantia, licet Galenus hanc ſubſtantiam interdum temperaturam vocarit fuſiori, (vt ita loquar) ſumpto vocabulo, ſeu complexionem, de qua Auicenna prima primę, quæ ex quatuor qualitatibus elemētorū refractis conſtat. Calor itaq; natiuus agens in medicaméta (vt uerbi gratia) in calida diſſoluit hoc vinculum, ſeu hanc complexionē, & qualitatem, qua diſſoluta per comminutionem, & alterationem medicamentum ipſum cum maiorem ſit ſortitum partem elemētorū calidorum, operari incipit per caliditatem. Idem etiam de medicamentis frigidis iudicium eſt. Nam (vt ibi Galenus dicit) non actu talia, ſed potentia ſunt: Et reddit rationem huius, nam ait operari non poſſe, niſi prius aliquid patiantur à corpore paſſuro. Nam calor agendo in hoc medicamentum pariter comminuit, ac uinculum, & complexionalem illam qualitatem diſſoluit, quæ ipſum tale potentia faciebat: Qua diſſoluta, cū in eo ſit maior copia frigidorū elementorū, ſtatim actu refrigerat: dicit tamen Galenus (& aduertatis hoc, ne decipiamini,) quòd ſi quis voluerit dicere medicamenta frigida eſſe actu frigida, dummodo in nomine tantum diſſenſio ſit, in re autem minimè, quòd hoc ei gratis eſt concedendum.

Medicamenta talia non actu, ſed potētia.

Temperatura, propriè qualitas.

Medicamentum quō reducatur ad actum.

Dub. ſed dicet fortaſſe aliquis cur non dixerit idem de calidis, ſi quis calida actu calida uoluerit appellare, non diſſenſio &c.

Sol. Dicendum quòd medicamenta calida, & frigida in hoc conueniunt, Nam vtraque deducuntur ad actum beneficio caloris natiui comminuentis, & quaſi tollentis impedimentum, & vinculum: ſed differentia inter ea in hoc conſiſtit, Nam calor natiuus agens in medicamenta calida non modo remouet uinculum, ſed & ipſa calefacit; Quodque hoc verum ſit dicit ibi Galenus quòd calida medicamenta à calore natiuo incaleſcunt, vnde hæc medicaméta dupliciter euadunt calida, primo quoniam calefaciunt in virtute propria, quam potentia habebant, nunc autem comminutione facta actu conſequuntur; præterea calefaciunt virtute caloris natiui; nam cum in ea calor natiuus agat, & calidi ſit calefacere, hinc etiam eſt, quòd & ipſa ratione caloris natiui calefaciant. At frigida medicamenta eatenus patiuntur, quatenus comminuuntur, non quatenus incaleſcunt; nam eorum paſſio à calore eſt (vt dicit ibi Galenus) non ut incaleſcant, ſed ut accipiant impetum refrigerandi, nam ea non calefacere, ſed refrigerare debent. propterea in praxi, (ut capite citato habetur) ſæpius experiri poteſtis, quòd ſi cum medicamento quopiam frigido calidum admodum medicamentum admiſcebitis, non augebitur profectò uis frigidi medicamenti, ſed potius imminuetur, nam calidum illud tantum uim habet refrangendi: quòd ſi paruum eſſe vim haberet dandi impetum; & ob id ſæpe cum opium propinamus, miſcemus cum eo aliquod calidum ſed moderatum, ut non minuatur eius uirtus ex eo, ſed potius comminuatur, ac impetum accipiat. Quare frigida medicamenta tantum comminutionem acquirunt beneficio caloris, calida tùm comminutionem, tùm caliditatem. ſed hæc hactenus.

Cū opio quæ calida miſcē da.

Poſt hæc medicus pro tuto experimento faciendo tempus conſiderare debet, ut quoties experiri uoluerit tempus proportionatum ſibi in animo conſtituat, neque tranſeat de extremo ad extremum.

III.

Quod verò attinet ad experimentum ut tutum ſit ex parte corporis opus eſt ut medicus aduertat temperaturam, habitum, ac proprietates corporis occultas, Temperaturam quidem nam medicamenta debēt prius experiri in temperato, quàm in intemperato corpore: habitum uerò nam ſi rarius erit, uel mollius corpus uelocius faciet operationes medicus: ſi denſius tardius &c. Proprietates etiam occultæ quantum ad medicamenta rectè adhibenda faciant, nemo eſt qui ignoret.

IIII.

Quantum ad auxilia ex parte morbi aduertendum, quòd (ut Galenus locis allegatis dicebat) prius debemus experiri medicamenta in morbo ſimplici, deinde in morbo compoſito, Quantum uerò attinet, ut medicus facilè operetur reſpectu iudicij, Dicebamus in iudicio duo reperiri materiam, & formam. Ratione materiæ neceſſaria eſt cognitio cauſarū omnium morbi, & adeo neceſſaria eſt, ut ſine his cauſis nihil in curatione habere poſſitis, Nam in curatione, ut dicebat Galenus ſexto meth. primo, & ſecundo, tùm remedia inuenire, tùm eis rectè uti medicus debet. Non poteſt autem hæc inuenire niſi beneficio indicationū: indicationes autem non ſumuntur niſi ex natura, & cauſis morbi. Et ob id dicebat diuiniſſimus Galenus quinto meth. decimo, quòd medicus ille, qui rectè cognoſcit affectiones, facilè inuenire remedia poterit. Et ob id tota uis non in receptis facienda eſt, ut multi ignare admodum faciunt, ſed in cognitione cauſarum, & morbi.

In iudicio duo reperiri.

Tota medēdi uis nō in receptis.

Quantum uerò ad ægrum attinet, (nam ex parte medici hæc mihi ſatis eſſe uidentur:) diximus quòd debet obedire medico, & propterea Galenus, prima ſect. primi Epid. particula 51. dicebat, quòd æger medico ex omni parte debet eſſe obediens, nam aliter erit acerrimus hoſtis medici; Vnde cum medicus præcipit, ut à potu frigidę caueant, ſi ipſi eam potarint, in maximum diſcrimen ſe conſtituunt; imò aliquando, (ut dicit Hippocrates in libro de flatibus in mortem tranſeunt ægri,) & hoc etiam fuit præceptum medicorum antiquorum, qui referente Platone in Dialogo de temperantia, dicebant, quòd ut non poſſumus curare oculos abſque curatione capitis, neque caput abſque curatione totius corporis: ſic non poſſumus curare corpus abſque curatione animæ, Nam ut à capite in oculos, & à

Ex parte ęgri quæ requirātur.

& à corpore toto in caput, sic ab anima in corpus vitia defluunt. Et propterea dicebat Galenus primo de diebus decretorijs capite vndecimo, quòd ægri debent esse animo constanti, idest temperantes, idest medico obedientes. Assistẽtes etiam præterea suum subire munus debent, in quo autem consistat facilè ex Galeno in comm. colligere possumus. Quòd autem ad exteriora attinet, hæc rectè præparata debent esse. Nam si error in istis committatur (inquit Galenus) plerumque vel prognosticum, vel curationem, vel vtraque interrumpi cõtingit, quod non alia de causa scientissimus dixit Galenus, nisi quia apprimè nouerat institutum Hippocrates in his libris esse de hac duplici tãtum medicinæ parte loqui. Sed quæ sunt hæc exteriora? Non credatis Galenum fuisse diminutum, vt fortasse credunt iuniores, qui inter exteriora apponunt copiam, & motum materiæ. Nam hæc non se habent ex parte exteriorum, sed ad fluxibilitatem corporis, idest ad occasionẽ reducuntur. Externa autem sunt, sicuti Galenus explicanit libro de constitutione artis medicæ cap. vltimo, quæ sumuntur, vel ex assidentibus, uel ex ægro, vel ex foris existentibus. Ab assidentibus, veluti siquis ex assistentibus (inscio ægro, & medico) ei propinet venenum &c. A patiẽte, si medico obedire nolit, vel de lecto surgat, vel alia consimilia faciat: A foris existentibus, vt si quid decidat in caput ægri, vel si aliquod non gratum fuerit dictum ægrotanti, vt de morte filij &c. vacuanda verò non ad exteriora referuntur, sed potius ad occasionem, vt tandem nobis liceat præsentem Aphorismum epilogare, quòd dixerit Hippocrates artem esse lõgam respectu vitæ humanæ breuis: Quia difficile ad modum, ac laboriosum existit, vt medicus citò, tutò, ac facilè curationem exerceat, ratione occasionis præcipitis, experimenti periculosi, fallacis, ac iudicij difficilis; Et propterea medicus se debet præstare opportuna facientem, ut citò occasionem assequatur, vtque experimentum tutum faciat, & vt iudicium facile habeat, Neque medicum solum se opportuna facientem oportet præstare, sed necessarium est, vt æger, sit obtemperans medico, atque astantes, & ministri sua munera ritè subeant, vtque rectè externa omnia sint præparata. Quæ quidem omnia si obseruata fuerint noscemus facilè omnia hic ab Hippocrate assignata præcepta esse uerissima, & infallibilia, & si aliquis error contingat, non medico, neque arti adscribi possit, sed morbo, qui adeo malignus, atque rebellis existit, vt nulla neque vi, neque arte extirpari possit. & de præsenti Aphorismo, hæc dicta sint satis, &c.

Exteriora rectè parãda.

Exteriora unde sumãtur

Totius Aphorismi Epilogus.

LECTIO X.

APHORISMVS II.

In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt; sin minus contra. sic & vasorum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, confert, & bene tolerant: sin minus contra. Inspicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat, aut non.

POsthabitis breuitatis, ac vtilitatis gratia aliorum omnium introductionibus tale dicimus esse Hippocratis institutum. Nam cum proœmium superiori particula proposuisset, nunc tractationem aggreditur. Cum verò instituisset in primo libro de arte curatiua sermonem habere, & rectè nouisset Diuinus hic senex curationem præcipuè consistere in inuentione auxiliorum, ac recta eorum administratione, ac perfectè etiam sciuisset tria esse auxilia, Pharmaciam nempè, Chyrurgiam, & diætam, constituit quàmprimum tria hæc auxilia proponere, ut totam medendi artem compleret. Et ideo Galenus in commento aduersus alios nonnullos exponentes introduxit hunc Aphorismum, dixitque non esse Hippocratis mentem de auxilio, quod est Phlebotomia, atque de auxilio quod est Diæta loqui, sed de qualitate eorum, quæ euacuantur, ac de pharmacia, et ob id hic duo declarãda sunt. alterum de qualitate hic senem loqui: reliquum, ꝙ cum de qualitate loquatur verba etiam hãbet de pharmacia: imò ꝙ de qualitate ob pharmaciam sermonem facit. Quoad primũ, ut cognoscatis, quòd de qualitate loquatur: sciendum, quòd humores peccantes, (prout nunc nostro proposito satisfacere videtur) bifariam peccare possunt, vel in quantitate, uel in qualitate. In qualitate vel penes primas qualitates, frigidum, calidum &c. Et hoc modo non possumus intelligere humores peccantes ratione qualitatis hoc in loco; nam his sermo de uacuatione fit, at taliter peccantes humores non uacuatione, sed sola indigent alteratione secundo potest considerari humor peccans penès qualitates, idest penès substantiam, & propriam humoris naturam, quod & Galenus dicit in libro de constit. artis capit. decimonono, quòd humor superfluus est euacuandus adhibita distinctione, an in quanto, uel in quali peccet, vbi pro quale non modo puram qualitatem humoris, sed & eius substantiam intellexit, ac naturam, vt per quantum absolutam quantitatem ac solam; & hoc modo hic sumimus, cum dicimus sermonem esse Hippocratis de qualitate, idest de humore non modo qualitate, sed & propria natura peccante, & ob id Galenus dicit humor prauus, vt pituita, expellendus est; pituita enim prauus humor est, nam non modo quantitate, sed qualitate, ac maligna natura peccat, Quòd autem de qualitate non quantitate sit sermo Hippocratis, quoniam multi ex antiquis oppositum sustinuerant, multipliciter probat Galenus: primo quia Hippocrates dicit talia & qualia, non autem tanta, & quanta: secundo dicit [purgentur] [& non vacuentur:] nam vacuatio ad humores quantitate, & qualitate peccantes refertur, purgatio ad solos humores qualitate peccantes. tertio dicit Galenus in sequenti Aphorismo Hippocrates agit de humore in quanto peccante, ergo non hic: quia superfluus. Deinde addit, (licet iuniores nolint hanc esse quartam causam,) Vos tamen videre potestis in Galeno, qui eam posuit, ac manifestat hanc quartam causam Galenus, & inquit, vis uidere, quòd sermo Hippocratis sit de quali, Nam agit de purgatione ea, quæ similis est purgationi naturæ, sed natura in tali vacuatione, ut uo-

Institutũ Hipp.

Curatio in quib. cõsistat. Auxilia medica tria.

Humores posse bifariam peccare.

Quale non modo puram qualitatem, sed & substãtiã denotare apud Gal.

Vacuatio, & purgatio ad quæ referantur.

mitibus spontinis, ac perturbationibus alui purgat humores qualitate peccantes: ergo & Hippocrates de humoribus in quali peccantibus loquitur; Iuniores verò credentes diminutum esse Galenum quintam adiungunt causam, quòd de quali loquatur Hippocrates: Nam (inquiunt) ipse in fine Aphorismi proponit quatuor scopos, tēpus anni, Regionem, ætatem, & morbum: à quibus quatuor scopis sumuntur indicationes humoris in quali peccantis. Dicimus nos causam hanc rectam non esse, & ideo non fuisse propositam à Galeno diligentissimo; sed satis habuit quatuor causis, quas ipse proposuit: nā licet hæc quatuor vim habeant indicandi cacochymiā, idest humores in quali peccantes, possunt etiam indicare plethoram, idest humores quātitate peccantes. Nam sit regio calida, & humida, tēpus anni ver; Ætas adolescentiæ, febris sit synocha, quæ ex 9. methodi 3. Non potest nisi corpora plethorica corripere, citra dubium ex his plethorica dispositiò indicari poterit; Et ideo eā non proposuit Galenus. Secundo videndum erit, quòd de qualitate sermonem habet Hippocrates, nulla alia de causa, nisi ob pharmaciā; Idque ostendo supponens primum, quòd Hippocrates considerauit consistere rectam methodum curandi in inuentione trium instrumentorum, ac in recta eorum administratione, vt propterea necessarium sit confugere ad an sit agendum, quid agendum, Quantum, Quomodo, Quando, & vbi. Quid autem sit agendum ex aliquo determinato peccato certū habemus, vt in mala animi constitutione V.C. referente Platone in Sophista, ex multa ignorantia multò maiorem doctrinam haurire, sic in mala corporis dispositione materia V.C. in quanto peccat vacuationem indicabit: Si in quali purgationem per pharmacum electiuè trahens. Qua de re volens proponere pharmacum ex determinato peccato illud ostendere voluit, nempè ex humore in quali peccante. Nam humor in quali peccans pharmaco indiget, & ideo ex qualitate pharmaciam colligit; Idque nè figmentum videatur probetur ex Galeno, qui in cōmēto dicit Hippocratis sermonē in hoc Aphorismo esse de omnibus rebus præter naturam, idest de causis, Symptomatibus, & potissimū morbis, & de morbis non modo acutis, sed chronicis, non modo vehementibus, sed debilibus. Sed de rebus præter naturā sermo multiplex esse potest, nam & in parte medicinæ παθολογικῇ in qua de causis præter naturam sermo habetur, & in parte θεραπευτικῇ in qua de affectuum curatione; Quando ergo Galenus, hic dicit de omnibus rebus præter naturam sermonem haberi non intelligit, nisi in parte curatiua; Quantum ad curationē, scilicet spectare potest; quia hic proponit remedia. De remedijs autem bifariam sermonē habere possumus, vel Empiricè, vel Dogmaticè Hippocrates autem de remedijs non proposuit, nisi Dogmaticè, nam non modo Dogmaticus Hippocrates fuit, sed & Dogmaticorum princeps. De remedijs igitur, quæ proponit in virtute suarum indicationum; nam indicationes nos manu ducunt in veram inuentionē, & administrationem remediorū. Quam veritatem cognoscens Galenus expresse eā declarauit in com. Inquiens, sermo est Hippocratis de omnibus rebus præter naturam non simpliciter, sed quarum nos docet inuentiones, idest indicationes, & dogmaticè: Nam ad has (subdit) respicientes indicationes, & inuentiones, facilè possumus inuenire qualitatē, non quantitatem &c. Quid clarius potuit dicere Galenus pro pharmacia? nam dicere ipse voluit, quòd sermo est de his rebus præter naturā, vt ducunt nos ad veram inuentionem, & administrationem pharmaciæ. Hic est ergo Hippocratis scopus, ac institutum. Proposuit autem id beneficio indicationis, quid agendū; nam hæc indicatio præcedit alias, ac virtute videtur continere alias indicationes.

Iuniores diminutum Galenū arbitrātur. Iuniores īpugnantur.

Plethorā quæ indicent.

Recta administratio quib⁹ innitat.

Hippocratē de omnibus reb⁹ præter naturā loqui.

Indicationes q̄d præstent.

Sed dicet quis, si præter indicationem quid, est etiam indicatio Quantum, Quando, &c. cur de his non agit Hippocrates: ergo diminutus.

Dub.

Dicendum cum Galeno, quòd licet hic non agat de illis, tamen in alijs Aphorismis de illis loquitur, & ob id se excusat Galenus; si de his rebus nō vult longiorem sermonem habere: Quia hoc esset eadem bis repetere. Et ideo etiam à me hæc non expectetis: nam de his in proprijs Aphorismis dicemus. Sed dicet quis vis videre sermonem esse de quantitate. Nam Galenus in com. inquit, si sanguis superabundabit, est euacuandus. Quare de humore ex parte quantitatis loquitur, sed non est credendum hoc de tanto viro, quòd prius proposuerit de sola quātitate loqui. Postea sibi aduersans de quantitate omni loquatur: quare sano modo est intelligendus, & pro intelligentia. Sciendum quòd volens Gal. ostendere sermonem Hippocratis esse de pharmacia, ac dogmaticè loqui, dat exemplum: nam dicit dogmaticè agit. Si enim bilis peccat, bilem purgat: quemadmodum, & cum sanguis, ipsum euacuat: Quare de sanguine hic non pro euacuatione egit, sed gratia exēpli, vt inueniatur Hipp. semper dogmaticè processisse, nempè ad indicationes respiciendo. Hoc est ergo Hippocratis propositum. Diuiditur autem hæc pars in duos Aphorismos. secūdus ibi. [Inspicere namq; oportet:] Differunt autem inter se duo hi Aphorismi: quia primus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quæ hēt probationem seiunctam, & præpositam. Secundus verò Aphorismus est sententia sine ratione: secundo differunt, quia primus proponitur per modum decreti, & legis: secundus per modum consilij. Et propterea Oribasius deueniens ad expositionem secundi Aphorismi dicit: Hic nos Hippocrates monet, &c. Vltimo differunt, quia primus Aphorismus est prolatus per viam similitudinis, sumpta. s. similitudine à natura: secundus est prolatus propria ratione. Et propterea (si licet magis diuidere) diuidimus primum Aphorismum in duas partes in probationē, & sententiam, sentētia ibi [sic & vasorum inanitio,] vt autē intelligamus præsentē Aphorismum: Primo paucis concipere mente oportet verum eius sensum: nam ex vero sensu infinitæ ambiguitates tollentur. Hic est ergo sensus. Præcipit Hippocrates, ut quando fit purgatio, talis fiat, quæ conferat, & quam leniter ferant infirmi, vtque talem purgationem consequi medicus possit, eum Hippocrates monet, ut ita procedat, vt quę molesta sunt purget, nō quæ non peccant. Nam (inquit Hippocrates) & ipsa natura tunc optimè vacuat, cum ea, quæ molesta sunt vacuat. Ex quo sensu Aphorismi tria colligatis ab Hippocrate esse proposita. Primum est pręceptum, secundum est regula, quam ut consequi possumus, pręceptum assignat: tertium est probatio, ac confirmatio regulę. Præceptum in hoc consistit, ut medicus purgationem, quæ conferat, ac quam leuiter infirmi ferant, moliatur: Regula est, vt medicus vacuet vacuāda. Confirmatio regulę, quia & natura sic procedit. Sed difficultas est, qua ratione Hippocrates ad probandum Aphorismum sumit rationem ab exemplo? Non dicatis sermonem esse de euacuatione naturali, nam hæ sunt nugę, sed sermo est de pharmacia sumpto exēplo à vacuatione naturæ. Dicūt Moderni à Montano suscipientes, ꝙ Hippocrates hic tradit pręcepta. Præcepta aūt sunt per exēpla cōfirmanda. Non nego ego pręcepta posse cōfirmari exēplis: sed dico id non esse necessarium, neque vbique obseruatum, nam in decimoquinto Aphorismo dicit; Copiosius alenda esse corpora hyeme, ac vere, quàm alijs temporibus. Et hoc præceptum

Sol.

Obiectio.

Responsio.

Aphorismi diuisio.

Aphorismi expositio.

Hippocratis pręceptum.

Dub.

Modernorū solutio, & ei⁹ īpugnatio.

ceptum non exemplo confirmat, sed ratione: Quia ventres hyeme, & vere sunt natura calidissimi: Propterea ego aliter dicerẽ cum Platone in Dialogo ciuili, vel de regno, dicebat enim ibi, quòd quoties est sermo de re magna, & ardua, non est prẹter rationẽ vti exẽplo, cum ergo hic proponatur res magna, nẽpè pharmacia, quę magna est res, dicebat. n. Galenus duo esse maxima auxilia in morbis. 2. Apho. 29. phlobotomia & pharmacia, noluit uti exemplo, sed cur exemplo à natura est usus? dico id maxima ex arte factũ fuisse, ut nõ modo id simpliciter exhiberet, sed etiam eo nos moneret. Dicit enim in proœmio artem esse longam tum ratione occasionis, cum iudicij, cum experimenti; ideo uoluit nos monere, ut assiduo dirigeremus oculos in naturam. Natura enim non modo supra medicum est, sed supra artem medicam, & ideo hoc exemplo uti uoluit. Dicit ergo Hippocrates [in perturbationibus &c.] non dicatis, ut isti dicunt ꝙ per perturbationes intelligit fluxum alui, sed intelligit perturbationem, quæ est in uentriculo, quam sequitur postea fluxus alui, & ideo in tex. Philothei habetur [in perturbationibus alui, & excrementis, quæ sequuntur has perturbationes.] nam natura non expellit aliena, nisi perturbationem patiatur: loquitur ergo de fluore alui, qui comitatur perturbationem eius. quòd autem dixerit [in perturbationibus,] ratio est, nam cognouit Hippocrates, quòd aluus bifariam posset expurgari, vel cum perturbatione, vel sine: si hæc expurgatio fit sine perturbatione, hoc non fit ob humores in qualitate peccantes, sed tantum à potentia nostrum corpus regente, & fit in tempore sanitatis; vbi verò fluor alui sequitur perturbationem, ibi necessario vel peccat materia sui quantitate, vel maligna aliqua qualitate, vel vtraque. Et ideo Gal. primo de ratione vict. 18 dicit perturbationes ventris fieri ex edulijs mordacib. ac flatuosis &c. Quare Hippocrates voluit ostẽdere se loqui de fluore alui, qui est cum perturbatione, non de eo, qui sine perturbatione exitur. [Ventris] inquit 4. Method. 6. Gal. ꝙ per ventrem possumus intelligere duplicem vẽtrem superiorem, & inferiorẽ. & quarto de ratione vict. 112. inquit ꝙ per ventrẽ superiorem veteres aliquãdo Thoracem intellexere, aliquando ventriculum per ventrẽ inferiorem intestina. Hic autem per ven trem non possumus intelligere superiorem, nã hic sermo fit de fluore alui, Thorax autem expurgatur per os. Neque possumus intelligere uentriculum, nam licet hic per superiora, & per inferiora possit expurgari, tamen cum non possumus audire, quia paulo post in sequentibus verbis de eo verba faciet, Quare per ventrem audire debemus ventrem inferiorem nempè ipsa intestina &c.

Solutio propria. — *Exẽplis quando utẽdum.* — *Quid per uetris ꝑturbationes intelligat Hippocrates.* — *Aluum bifariam posse expurgari.* — *Venter duplex.* — *Thorax ꝑ os purgatur, uẽter ꝑ superiora, & inferiora.*

LECTIO XI.

PRosequitur Hippocrates dicens [& vomitibus spontinis:] Quid intelligere debeamus per vomitum facilè videri potest, nam nihil aliud intelligere debemus, quàm motum materiei exeuntis à ventriculo per œsophagum extra corpus: qui motus dependet ab expultrice ventriculi; Deinde addit [spontinis] quæ particula diligenter est explicanda, non. n. solum ad vomitũ, sed etiam ad perturbationẽ ventris dirigitur. Ac si dixisset Hippocrates [In perturbationibus ventris spontinis, & in vomitibus spontinis] Gal. 4. Aphor. 2. dicebat eam esse spontinam euacuationem, quæ fit citra euidentem causam, & citra artem. Vnde si quis E. C. vomat ob vomitorium medicamentum non dicetur vomitus spontinus, sed artefactus. Quare vomitum citra euidentem artem & causam factum intelligit. Est autem vacuatio hæc spontina in duplici differentia, nam vel fit à natura, & secundũ omnes leges naturæ, & vt quando fit euacuatio à natura corpus nostrum regente, ut sanitas conseruetur; Vel fit à natura, non tamen secundum omnes leges naturæ, idest non ex toto secundum naturam: Quamuis uerò afferãt nonnulli spontinam vacuationem primo modo accipi, nos tamen id impossibile esse fatemur, ac necessariũ esse vt intelligatur spontanea euacuatio citra euidentem causam, ac citra artem à natura non tamen ex toto secundum naturam. Et probatur hæc veritas duplici fundamento: primum quia Hippocrates in hoc Aphorismo loquitur de ea spontina uacuatione, quæ potest obesse. talis autem non fit à natura secundum omnes leges naturæ, quòd autem de ea Hippocrates loquatur facile ostẽdi potest. Quia ait, [si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferũt ægri, sin minus cõtra.] Ecce quòd de ea spontina loquitur vacuatione, quę nocere potest. Secundum fundamentum, quia si accipiatur fluxus alui, ac vomitus spõtinus, impossibile est, vt sit à natura secundum omnes leges naturæ; & primum de fluore uentris hic Hippocrates loquitur, nõ de quocumque fluore alui; sed de eo, qui sequitur ad perturbationẽ: at fluxus uentris à natura, & secundũ naturam est citra perturbationem uentris. Vomitus uero, & si spontinus à natura fiat, non tamen eam habet necessitatem quam deiectio fœcum, & ideo est à natura non secundum naturam: comprobatur hæc ueritas ex Galen. 5. Meth. 11. ubi loquitur de uacuatione uentriculi sumpta indicatione à uentriculo, quatenus est pars instrumentalis, idest quatenus potest diuidi in duplicem ordinem supremum, ac infimum. inquit. n. uentriculũ sursum purgari per uomitũ, deorsum uerò secundum naturam. Ecce ꝙ opposuit uomitũ deiectioni uentriculi, quę est secundum naturam: Vnde uomitus non est secundum naturam. Quibus sic constitutis dicimus, quòd Hippocrates proponit uacuationem spontinam, quæ distat à uacuatione uoluntaria, ab ea quæ fit ex arte, & ab ea quæ fit ex euidenti causa; fit autem uacuatio spontina hæc interdũ à natura regulariter operante, interdum non regulariter operãte, quod Hippocrates in textu expresse fatetur. Nam cum dicit [si talia purgentur, qualia purgari oportet confert, & leuiter ferunt ęgri:] tunc enim confert, cum natura regulariter operatur, cũ uero ait (sin minus cõtra) intelligit de uacuatione facta à natura irregulariter, ac symptomaticè potius operante. Et hinc patet, quàm uanæ sint constitutiones de uomitu recitatæ à Modernis. An uomitus sit naturalis, uel artificialis, uel uoluntarius &c. constat enim quòd quatenus efficitur ui artis, artificialis est, si autem fiat, quia expultrix uis imaginatrici obediat, erit uolũtarius, non tamen absolutè. Nam si nulla læsio in uentriculo adfuerit, tunc cum quis uoluerit, statim uomere poterit. si uero consideretur quatenus irregulariter operetur natura, erit quodammodo præter naturam. si autem fiat à natura regulariter operante, cum tamen uomitus procedere non possit secundum omnes leges naturæ, tunc erit à natura, & non secundum naturam, non enim potest procedere secũdum omnes leges naturæ. Post hæc addit Hippocrates [si talia purgentur qualia &c.] per quæ nihil aliud intelligere uoluit, nisi humores peccantes non secũdũ quãtitatem sed qualitatem, & sunt illi humores, qui sunt in causa cacochymiæ. Quòdque hoc uerum sit, dicit Philotheus in expositione, quòd quoties purgãtur humores, qui purgandi sunt, tunc æger liberatur à cacochymia, sed circa hos qualitate peccantes humores, ne multæ contingant dubitationes, est aduer-

Quid ꝑ uomitũ spontinum. — *Spõtina euacuatio duplex.* — *Ventriculus deorsum purgatur secundum naturam sursum ꝑ uomitũ.* — *Vanæ de de uomitu constitutiones modernorum.* — *Per quæ illa quid intelligat Hipp.*

aduertendum, quòd hi humores qualitate peccãtes dupliciter se habere possunt; nam vel possunt concurrere ad molestiã principaliter, vel secundario possunt esse ad molestiam adiuuantes; Quomodocunque autẽ sint, vel principaliter, vel secundario molestiam inferentes, hic intelliguntur ab Hippocrate, & expurgandi sunt à corpore. E. C. sit podagra ex pituita orta, quæ defluat ad locum affectum merito bilis. Pituita principaliter ad podagram generãdam cõcurrere dicitur; bilis secundariò, & vt causa adiuuans. Vterque tamen humor est vacuandus. Propterea Auicenna in tertio lib. Fen 22. tract. 2. de podagra. Dat in ea sananda pharmacum tũm pituitã, cũm bilem purgans, & capite octauo eiusdem lib. reddit causam cur non modo pituitam, sed bilẽ purgare vult: quia bilis inquit, põt facere, vt pituita currat alia vice ad membrum. Ex quo collegatis satis suspectam esse resolutionem Modernorum, qui dicunt in affectibus ex pituita, & bile, ideo purgari bilem, quia bilis non finit concoqui pituitam: suspecta est resolutio: Quia Auicenna dat causam, cur id fiat, ne per bilem rursus materia ducatur ad locũ affectum: præterea imaginari non possum quomodo bilis cum pituita mista faciat, & sit in causa, vt bilis non coquatur: Nam concedo ego concoctionẽ fieri à calore naturali, & quamuis in bile calor sit mordax, & quodammodo igneus: Propterea non debemus dicere, quòd ipsa impediat coctionem pituitæ. Nam ad coctionem huius non modo requiritur, vt deducatur ad bonam formam quantum est possibile, sed etiã præparatio: præparatio autem pituitæ debet esse tũm ex parte temperamẽti eius, tũm ex parte modi substantiæ. Ratione quidem temperamẽti: quia cum pituita frigida sit, maximè resistit calori natiuo, & ob id ne ita pertinax sit debet calefieri: nã per calefactionem postea fit magis præparata, ut coquatur à calore natiuo: Et propterea rectè faciunt practicantes, qui non modo syrupos præparatos, sed calidiores exhibent, non vt concoquant immediatè, nam malè facerent; sed ut præparent, vt minus resistat pituita calori concoquenti. Ex modo quidem substantiæ: Nam pituita crassa est, viscida, ac lenta, ob quas quidem conditiones maximè rebellis est: & ob id, ut non ita resistat, utque calor natiuus in eam vniformiter agere possit, necessarium est, vt attenuetur ratione crassitiei, atque ut abstergatur ratione visciditatis: & hæc est præparatio. nam sic præparata facilius à calore natiuo postea concoquitur. Propterea optimè faciunt practicantes, qui non modo calidiores exhibent syrupos, sed vim abstergendi habentes, & incidentes non ratione coctionis, sed præparationis, ut facilius postea calor pituitam concoquat. His constitutis videamus modo; An bilis sit in causa, ut pituita coqui non possit. Bilis calefacit, pituitam attenuat, visciditatem insuper remouet, & ob id Galenus interdum dicebat caliditatem febris attenuare pituitam, post hæc ratione acrimoniæ, ac amaritudinis suæ abstergit pituitam; cum hæc itaque bilis in pituita faciat, erit ne in causa, ut pituita coqui non possit? potius contrario pacto res se habebit; cum hæc omnia pituitam preparent: Quare suspecta nimis resolutio est, & ideo Galen. in primo ad Glauconem, & in lib. de differentijs febriũ dans differentiam inter quotidianam exquisitam, ac Notham, ait, quotidianam puram cum à sola pendeat pituita, neque bilem permistam habeat, longioris esse durationis. Quotidianã verò nothã breuiorem ob bilem ad mistam, quæ accelerat coctionem materiæ. Subdit Hippocrates postea [Confert, & leuiter ferunt, &c.] dicit confert, quia sicut humores praui molestabant naturam, sic id, quod erit in causa, ut humores hi molesti tollantur, dicitur conferre. Cum ergo sic se habeat purgatio, merito ergo conferens erit. Confert aũt purgatio bifariam: vel quia totum tollit morbũ, cum tota materia expurgatur; uel quia minuit morbum, cum pars materiæ vacuatur. Et hoc documentum optimè vidit doctissimus Modernus, [Et leuiter ferunt.] Non est præter rationem id adiectum: Quia posibile est, ut purgatio conferat, quia vacuentur humores praui, tamẽ non leuiter ferant ægri: sed molesta sit ipsis, vt potest esse id in vacuatione artificiali respectu pharmaci, quod correctionem requirit; de qua pharmacorum correctione aliàs loquemur. Præterea in uacuatione naturali potest ea esse molesta ratione materiæ, vbi: scilicet materia, quæ per æsophagum, vel intestina traijcitur, fuerit admodũ acris, ac mordax: nam poterit talis materia exulcerare partes istas, & sic nõ leuiter ferent ægri. Quare si purgentur purganda modo debito, confert, & leuiter ferũt ęgri [sin minus cõtra:] facilè est hoc intelligere, quia si verum est, quòd quoties purgantur humores, qui sunt purgandi, confert, & leuiter ferũt ægri: per oppositum, si purgentur, quæ non debent purgari, non confert, & ægri molestè ferunt. Propterea aduertant medici; nam si peccante pituita dent pharmacum bilem attrahens, fiet apoplexia, si bile peccante purgetur pituita fiet phrenitis. Propterea cum Galenus, & Auicenna loquuntur de ebullitione humorum, ut Galenus quarto de tuend. vale. capite quarto, & Auicenna, cap. de phlebotomia nõ intelligunt tantum de sectione venę, sed de pharmatia etiam. Nam si bilis purgetur alio peccante humore frigido, ille humor magis crudus, rebellis, ac frigidus fiet. Sic si alius humor purgetur, peccante bile, magis incalescet, ac rebellis humor fiet. Sed dicet quis si grauis author est Hippocrates, ut dixisti. Cur per vnum oppositorum nõ intellexit reliquum, sed addidit [sin minus cõtra?] Non sine maxima arte id dicimus esse factum. Nam voluit Hippocrates per hoc, ut nos suum præceptum obseruaremus omni modo, ac in nullo delinqueremus: Et ob id proposuit, ac proponere voluit incommoda, quę sequuntur ex mala purgatione, ut suum præceptum omni, qua decet, solertia obseruaremus. [sic & vasorum inanitio.] Hic vnum apponit Aphorismum post probationem ab exemplo sumptam: Per vasa autem (vt adnotauit Philotheus) intelligere debemus, venas, arterias: imò reliquas capacitates in corpore humano, in quibus possunt esse humores qualitate peccantes. [Inanitio] Galenus per inanitionem nõ phlebotomiã, nec inediam dicit esse intelligendam, sed purgationem. Nam vt dicit ipse in libro de atra bile, capite octauo. Si peccat humor sola quantitate vacuatione est opus: si quantitate, & qualitate purgandus: purgationem ergo hic intelligit; sed videtur Galenus aduersus hanc expositionem esse, nam 4. Aphor. 2. vbi Hippocrates dicebat; (Si medicamenta purgatia talia euacuent, qualia quæ spontè fluunt, confert; sin minus contra.) dicit, vt excusaret Hippocratem à nugatione, quòd est differentia inter inanitionẽ, de qua in quarto loquitur, & de qua in hoc Aphorismo, nã ibi accepit purgationem magis strictè pro purgatione materię per secessum tantum; at in hoc Aphorismo accipit modo cõmuniori, quia non modo intelligit vacuationem per secessum, sed per vomitum, per os, per nares &c. per vesicam; imo addit per sectionem venę. Quare hic non tantum per inanitionem purgationem intelligere debemus, sed sectionem etiam venę, & cõmuniter vacuationem. Dicimus nos quòd hic purgationem magis communiter accipit, quam quarto Aphorismo, quia ibi tantum per secessum, hic per secessũ, vomitũ, vrinam, &c. intelligit. Quod si dices. Ibi meminit Galenus, de sectione venę, ergo hic per inani-

Moderni carpuntur.

In coctione pituitę, quæ requirãtur.

An bilis sit in causa, ut pituita cõcoqui nequeat.

Caliditatẽ febris interdũ pituitam attenuare.

Purgatio cõfert dupliciter.

Not. Errores, q sequũtur pur gationibus.

Dub.

Sol.

Vasa quę intelligat Hippoc.

Per inanitionẽ quid audire oporteat.

Obiectio aduersus Galenũ.

Responsio.

inanitionem sectionem venæ intelligit. Aduertendum, quòd si Galenus per inanitionem intellixisset sectionem venæ sibi expresse aduersaretur; quoniã dicit hic, non esse sermonẽ hoc in loco de phlebotomia, sed inquit ibi φ ad vberiorẽ doctrinam nõ erit præter rationem repetere euacuationẽ per vomitũ, secessum, sectionem venæ, &c. Non tamen propterea dicit Gal. de sectione venæ in hoc secundo Aphorismo locutum fuisse Hippocratem, nam sibi aduersaretur; Sed bene in prima particula Aphorismorũ: Nam in hoc primo lib. loquitur de pharmacia, sectione venæ, ac inedia. Quare multa differentia est dicere de sectione venæ locutum fuisse Hippocr. in primo lib. & dicere eum loqui in secundo Aphorismo. Et ideo subdit Hippocrates [*Si talia purgentur, qualia oportet, &c.*] Quæ verba declaratione non egent, quia satis sunt declarata in declaratione probationis, &c.

LECTIO XII.

POsteaquàm proposuit Hippocrates, vt à medico talis fiat purgatio, quæ cõferat, ac eã leuiter ferant ægri; quoniam præceptum erat hoc maximi momenti, ideo ne aliquis error in eius obseruatione contingeret: Propterea in secundo huius partis Aphorismo. Consilium proponit, inquiens [*Inspicere itaque oportet Regionem, tempus, &c.*] Vt autem præsentis Aphorismi scopus intelligatur, seu præsentis consilij, sciendum quòd ad purgationem faciendam duo sunt necessaria. Alterum est materia purganda, reliquum pharmacum, quo materia purgari debet. Ex parte quidem materiæ purgãdę opus est cognoscere materiam peccantem; Nam si eam ignorauerimus, facile est, vt vnum pro alio humore vacuemus. Ex parte quidem pharmaci; nam nõ sat est ad pharmacũ exhibẽdum, vt sit materia peccans in quali, quę expurgari debet; nam potest esse materia in quali peccans, quę per pharmacum expurgari non debet: Interdum enim materia in quali peccãs indiget pharmaco purgante, interdum non; Et ob id monet nos, vt cognoscamus quando in quali peccans materia indiget pharmaco purgante, & quando non. Quòd autem hęc duo proponat Hippocrates in præsenti Aphorismo declaro; & primo quantum ad cognitionem materię peccantis attinet, ut optimè declarat Galenus in commento ea de causa necessaria est cognitio materię peccantis; Quia color cutis, (inquit) non est sufficiens indicium ad indicandos humores peccantes, etiam si ipse (vt plurimũ redundantiam humorum indicare possit.) Vt si color cutis citrinus fuerit bilem redundantem indicabit; Si rubeus sanguinem, &c. Potest tamen esse, ut color decipiat medicos; Deceptio autẽ duobus modis contingere potest, altero modo, vt dicit Galenus in commento, quando humores plus equo, ac quadam cum violentia pelluntur, vel intra, vel extra corpus, vt quarto de tuenda vale. cap. 4. dicebat, vel propter frigiditatem, vel propter calorem, vel timorem, vel verecundiam, &c. Ob quas quidem res color deperditur, cum sanguis ad intra pellatur. Vnde potest decipere medicos. Secundo cum nimio cum impetu ad partes exteriores pelluntur humores: Et quamuis id non declaret Galenus in præsenti com. declarat tamen quarto de tuend. val. quarto, vbi dicit foras plus æquo spiritus, ac sanguinem pelli ex nimio motu corporis, ex æstu, ex ira immodica, &c. Cum itaq; color cutis sufficiens non sit ad indicandos humores peccantes; ob id addere voluit Hippocrates tempus anni, Regionem, ætatem, & morbũ: Cum ex his necessario venire possimus in cognitionem humoris peccantis. Quomodo autem id fiat declarat Galen. exemplo sumpto à bile, & pituita; Nam ex horum cognitione facilè in aliorum cognitionem ex vobismet ipsis venire potestis. Hic enim non intendimus loqui de signis, sed hæc per exemplum adducta sunt; vnico itaque verbo se expedit Galenus, inquiens, quòd bilis indicatur ex tẽpore anni, quod est æstas: ex regione calida, Iuuenili ætate, ac specie morbi, vtpote ex tertiana. Pituita ex oppositis, vt hyemali tempore, frigida regione, senili ætate, & quotidiana febre, &c. Quibus exẽplis nos postea ex nobismet ipsis possumus facilè deuenire in cognitionem cuiuscunq; humoris peccantis: præcipuè autem cum hæc quatuor Hippocrates proponat ob significandas res naturales, non naturales, ac præter naturam. Sed quò ad aliud attinet, quòd maioris momenti existit, ac diligentissima indiget consideratione, ac declaratione, cum ex eius recta notitia innumeræ dissolui possint difficultates: debemus quærere cum Oribasio, qui certè in hoc diuinissimè processit, beneficio horum quatuor instrumentorum ab Hippocrate propositorũ, an peccãte materia in quali in corpore humano, semper sit purgandũ, nec ne; Et vtrũ ualeat consequentia morbus magnus, vires robustę, ergo purgandum. Dicimus itaque, quòd potest esse materia in corpore in quali peccãs, & tamẽ nõ licet uti pharmaco cum adsunt prohibentia. Quę autem hæc prohibentia sint diuinissimus declarat Hippocrates in hoc Aphorismo, & dicit esse tempus anni, Regionem, ætatem, & morbũ. Quantum ad anni tempus supposita materia in quali peccante, in estiuo tempore non licet pharmacum exhibere: Quia tempus hoc purgationem prohibet; vnde Hippocrates quartò Aphorismo quinto, Sub cane, & ante canẽ difficiles sunt purgationes. Causas huius dicunt Iuniores esse tres, vnam Galeni, duas proprio eorum marte adinuentas. Ego autem has omnes causas optimas esse dico, sed eas omnes esse Galeni assero in commen. citati Aphorismi; Vt quisque uidere potest. Prima ratio est, quoniam sub cane, & ante canem ob æstatẽ corpora admodum calida sunt. Si itaque ipsis propinetur pharmacum electiuè trahens, quòd & ipsum calidum est, corpora non tollerabunt hanc tantam caliditatem, & acrimoniam; sed in febres dilabẽtur. Secũda causa, quia estiuo tẽpore vires corporis dissolutæ sunt, & ideo cũ medicamentum corpora etiam dissoluat, non poterunt ipsum ferre. Vltima causa, quia tempore ęstiuo, vi caloris ambientis fit motus caloris natiui à centro ad circunferentiam. Pharmacum uerò uim habet attrahendi à circunferentia ad centrum; At natura duos contrarios motus tollerare non potest simul; Et ideo corpus tempore ęstiuo pharmaciam non sustinet. Idem de simili Regione dicendum. Sed de frigidis tempore, ac regione quid dicendũ? Dicimus purgationes etiam esse difficiles, at non eisdem de causis: Nam non est ea caliditas aeris ambientis, non illa virium dissolutio, neq; motus à centro ad circunferentiam: imo calor concentratur, sed difficultas purgationis nascitur, quia tempore hyemis, & pręcipuè in maximo frigore necessarium est, ut aggregentur multi humores crassi, viscidi, ac lenti: Preterea uię angustentur: & ideo tùm ex parte crassitiei, ac uisciditatis humorũ, cùm ex parte angustationis uiarum difficiles sunt purgationes hyeme: At multò ęstate sunt difficiliores. Ætas insuper prohibet pharmacum, nam licet materia peccet in quali uel in pueritia, uel in extremo senio, non licet tamen pharmacum exhibere: idque ratione virium, quarum maxima est habenda ratio; nam vires in vtraque ętate sunt valde infirmę, at diuersa ratione; Nam in pueris vires sunt infirmę potentia:

Ad purgationẽ duo necessaria.

Color cutis nõ sufficiens iudiciũ ad indicandos humores, & cur.

Humores quæ indicent.

Oribasi' commendatur.

Pharmacum prohibentia.

Sub cane, & ante canem cur difficiles purgatiões. Causa 1.

2.

3.

Purgationes cur difficiles temporibus frigidis.

Aetates prohibẽtes pharmacum.

tentia: in vltimo senio actu. Non declaro hos terminos, quia sequenti Aphorismo declarabimus. Sed

Dub.

fortè quis dicet, quòd vires nō requiruntur ad pharmaci exhibitionem, sed benè in sectione venæ. Dico

Sol.

quòd hoc est contra rationem, & contra Galeni authoritatem: Omitto autem breuitatis causa multa, quia ferè innumeras possem adducere authoritates. Dico itaque in pharmaco vires robustas requiri, licet non vt in sectione venæ. Idque sic probatur. Fundamentum est ab omnibus concessum, vt nullū sit medicum auxilium, quod ita prosit, quòd non etiā aliqua ex parte noceat, idque præcipuè requiritur in pharmaco electiuè ducente. Nam tale pharmacum non est sine aliqua malignitate, & maximè aduersatur naturæ humanæ, vt monuit Galenus secundo de ratione victus duodecimo, & ob id licet prosit medicamentum hoc, potest tamen obesse ob malignitatē; & hinc fit, quòd nisi Vires robustæ fuerint, non possumus præbere pharmacum electiuè trahens. Si vultis euidentes authoritates videre, Galenum quarto de tuend. valet. cap. quarto, vbi dicit, quòd humore alio à sanguine peccante purgandum est; sed addit Robore virium constante. Idem Galenus primo prorrhetic. sect. 2. commen. 38. habet hęc ad verbum corpora imbecilles vires habētia purgāda non sunt.

Medicū auxilium nullum, quod ita prosit, q̄ non aliqua ex parte noceat.

Quid clarius? vires ergo debent esse validæ, vt purgationes leuiter ferant infirmi. Postea ab Hippocrate morbus proponitur, qui etiā indicare, & prohibere pōt pharmaciā: & ideo non valet consequētia; Morbus magnus, ergo secanda vena: Nam etiam ad pharmaciam requiritur magnitudo morbi. Et id cōfirmo authoritate, & ratione. Certum est quòd debet esse proportio inter remedia, & morbum: Quia vbi non est proportio, neque etiam aliqua potest esse actio: Si enim morbus est debilis, debile etiam remedium indicat, quatenus debilis. Si vehemens morbus fuerit, exigit etiam proportionatum auxilium nempè remedium validum. Cum itaque hic sit sermo de pharmacia, quæ ex Galeno secundo Aphoris. 29. vehemens est auxilium: Duo enim ibi sunt valida auxilia, sectio venę, & pharmacia: imò pharmacia est periculosius remedium, cum non sit in potestate medici, ut sistat, quando vult: ideo necessariū est, vt pharmacum indicetur à morbo vehementi. Quare si morbus debilis fuerit quantumcunque materia in quali peccet, nō debemus exhibere pharmacum, nisi morbus fuerit vehemens, vel in præsenti tempore, uel in futuro. Et per hoc videte Gal. quarto de tuend. valetud. cap. quarto, & quarto method. sexto, vbi dicit purgationem adhiberi, & propter abūdantiā alterius cuiuscunq; humoris à sanguine, & propter vim morbi. Quare maxima vis morbi requiritur, ad hoc ut exhibeamus medicamenta purgantia. Et hæc summa veritas proposita fuit ab antiquissimis, & optimis, ita referēte Platone in Timęo: vbi ex horum sententia ait, medicā purgationem esse vtilē, quando summa cogit necessitas, nec aliter di cunt esse aggrediendam purgationem; Et ideo ipse præcipit, ne nos talem aggrediamur purgationem, nisi summa necessitate cogēte; Quia ut optimè diuinissimus hic Philosophus dicebat: Si morbi non existunt adeò vehementes, corrigendi erunt sola victus ratione, & debilibus quibusdam auxilijs. Ex his vos videtis, quàm diligentissimè quatuor hæc proposuerit Hippocrates, quæ purgantia prohibent medicamenta. Ex hac etiam declaratione innumeræ soluuntur difficultates; nam per morbum non intelligimus absolutè speciem morbi: Nam si nos per morbum intelligamus in relationem ad humores peccantes: dubio procul per morbum speciem morbi intelligere debemus: nam quotidiana pituitā: tertiana bilem indicat, &c. Si verò morbus referatur ad

Corpora imbecilles vires habentia non purgāda.

Morbus magnus non semper secādam uenā requirit.

Pharmacia periculosius remedium uenæ sectione.

Morbi nō adeo ùehemētes corrigendi sola uictus ratione.

pharmaciam, nō debemus intelligere speciem morbi, & propterea vanę sunt omnes dubitationes, quas hi mouent de febre Hectica, pleuritide &c. Vnde aduertendum, quòd si exempli causa, sermo fuerit de febre Hectica. An pharmaco purganda sit, nec ne, vana quæstio erit. Nam pharmacum semper sumitur ab indicatione, quæ est purgatio, vnde cum in Hectica purgatio non conferat, quia non est febris à materia pendens: ergo vanum est quærere, an in ea conueniat pharmacum; in ea enim conuenit alteratio, & refectio tantum. Sed dicet quis si Hippocrates fuit vir tanti artificij, quanto dicis, cur quatuor, neq; plura, neque pauciora proponit impedientia pharmacum? Dico, quòd per hæc quatuor Hippocrates nihil aliud intelligit, nisi hæc tria. Res naturales, nō naturales, & præter naturam. Et ne quis error fiat: sciēdum, quòd hæc quatuor proposita possunt duobus modis, & diuersimodè considerari: in respectu ad materiam peccantem, & in relatione ad pharmacum. Declaro, nam si consideremus tempus anni, & regionem ratione materiæ, non modo hæc debemus intelligere per ista, sed omnes res non naturales, ut cibum, potum, somnum, vigiliam, &c. Cū verò proponit ætatem ratione materiæ debemus etiā intelligere omnes res secundum naturam, habitū. s. corporis, vires, temperaturā, consuetudinē, &c. Per morbum verò in relatione ad materiam, debemus intelligere res præter naturam, vt species morbi, & symptomata morbi. Sed in relatione ad pharmacū, an hæc pharmacum indicent, an prohibeant, an coindicent diuerso modo intelligere debemus. Per tēpora anni, & Regiones, tùm cœli statum, tùm cibū & potum, &c. Nam hæc non habent vim, neq; indicandi, neque prohibendi pharmacum: per ætatem non omnes res secūdum naturam intelligemus, sed solū ętatem: quia scilicet vltimum senium, & pueritia prohibeant pharmacum; non temperaturā, neq; consuetudinē, &c. Per morbū vero nihil aliud intelligere debemus, nisi debilitatem, & vehementiam morbi. Sed dicet adhuc quis Hippocrates proposuit res naturales, non naturales, & præter naturam; vellem scire, cur ad res non naturale significandas duo adduxit, ad significandas pręter naturam, & naturales vnum tantum; nam adduxit tempus anni, & regionem: vtile profectò est dubium hoc, & maximè necessarium cognitu. Dico ergo maxima cum arte id ab Hippocrate factum fuisse: nam cum sermo ei habeatur de his, quæ indicare, uel prohibere possunt pharmaciam, ob id cognoscēs diuinissimus senex, quòd ad inhibēdum pharmacum sufficit vna res secundum naturam, & vna etiam pręter naturā: Non sufficit autem una non naturalis, sed omnes requiruntur: ob id duo ex parte harum apponere voluit, ut omnes necessarias esse indicaret res nō naturales: vnum in alijs, cum unum esset sufficiens. Declaro id (ne voluntarium videatur) cum Galeno in pluribus locis: certum est ex parte rerum secūdum naturam, quòd vbi vires fuerint debiles, adsint alia omnia indicantia pharmacum, pharmacū prohiberi. Sic in ętate infantili, & vltimo senio omnino prohibetur pharmacum. Quamuis omnia alia requirant. Præterea si solius morbi debilitas fuerit ex parte rerum pręter naturam, & alia omnia contrarium indicabunt, prohibetur pharmacum. Sed de tempore anni secus est; Quia dicebat Galenus 1. ad Glauconem cap. 14. de sectione venę loquens, quòd quoties tempus anni calidum simul cū regione concurrerit, ut regio etiam calida sit, prohibetur sanguinis missio; Ecce quòd omnia requiruntur, vt prohibeant missionem sanguinis. Deinde subdit, si verò tempus anni calidum sit, regio autem non cōsentiat, sed frigida sit, non est abstinendum à missione

Pharmacū, à quo semp sumatur.

Dub.

Sol.

Quid p impediētia pharmacam purgans intelligat Hippoc.

Dub.

Solutio.

Tempus anni calidū, quando prohibeat uenæ sectionem.

Vnū ex reb. non naturalibus non prohibere venæ sectionē, aut pharmacū, sed minuere.

ne sanguinis, sed ea minuenda est: quare non prohibet vnum ex non naturalibus, sed minuit. Et ideo idem Galen. 11. meth. 14. asserunt, quòd sectio venæ prohibetur tempore anno calido, regione etiā existente calida, ac tali insuper cœli statu: Quasi voluerit, quòd omnia debent concurrere. At cum id de sectione venæ dicatur, etiam de pharmaco idem intelligere debemus; Et propterea diuinissimus Hippocrates monens nos præcipit, vt oculos habeamus ad Regiones, & tempus anni: nam si in vnum concurrerint, abstinebimus à pharmaco: similiter ob ætatem, & ob morbum abstinebimus etiam ab eo, &c.

LECTIO XIII.

Dub.

Dictum fuit ab Hippocrate in secundo Aphor. pharmaco esse purgandam materiā, quę in quali peccat, prout distinguitur à materia sanguinea, ac à materia solùm quantitate peccante. Aduersus quam veritatem est Galenus in multis locis, quibus quis persuaderi posset, pharmaco non solum posse euacuari materiam in quali peccantē, sed & in q̄tō. prima est 4. meth. 6. vbi dicit corpus plethoricum sanari tùm sectione venæ, tùm etiam purgatione. Corpus autem plethoricum redundat materia in quanto peccante, & nō in quali; ergo potest materia in quanto peccans pharmaco uacuari. Secunda est eiusdem Galeni quarto de tuend. ualetud. cap. 4. vbi admittens sectionem venæ quoties est sanguinis abundantia, subdit, quòd si aliquis ita timidus fuerit, ut ratione timiditatis non admittat, ut sibi vena secetur: Tunc licet aluum largius ducere, hoc est licet uti pharmaco; Quare materia sanguinea non modo sectione venę, sed pharmaco etiam vacuatur. Vltima authoritas est eiusdē Galeni secundo de ratione victus 10. & 11. Vbi cum Hippoc. dixisset dolore ascendente esse aperiendam venam, descendente vtendum pharmaco, ibi ei sermo fuerat de materia peccante in sanguine, ut de inflammatione, ac morbo, qui pleuritis vocatur: Quem sanguinem medicamēto purgāte vacuat, vtpotè Helleboro. Quod autem materiam sanguineā pharmaco vacuet per eundem Galenum ibidem probo, qui eandem materiā in commētō cum sectione venæ vacuat. Quare videtur eandem materiam posse purgari tùm sectione venæ, tùm pharmaco. Et quòd Hippocrates falsum proposuerit, cum dixerit ratione materię in quali peccantis oriri indicationem purgandi pharmaco, & non sectione venæ. Vnde Iuniores his authoritatibus coacti dixerunt pharmaco sanguinem posse vacuari; Quòd tamen verum non est, nā nunquam fuit cognitum, neque habemus iam pharmacum tale, quod sanguinē vacuat: nec si haberemus eo uteremur. Quòd si aliquando id accidat, contingit tamen hoc ratione maximæ copiæ ipsius pharmaci euacuantis, per viam consequentiæ: nam medicamentum, cum alij humores non adsint amplius, sed omnes iam sint attracti, trahit demum sanguinē per viam sequelæ. Sed per huius rei intelligentia distinguere oportet de sanguine, vt Galenum intelligatis, qui nulla ex parte discors fuit ab Hippocrate sanguis igitur dupliciter cōsiderari pōt, altero modo pro quarto humore separato à reliquis; altero modo pro tota massa humorali includente sanguinem, & cęteros humores alios. Distinctio fuit Galeni secundo de differentijs feb. cap. 4. si sermo fit de sanguine pro quarto humore pharmaco tunc euacuari non potest, nec debet; sed si morbus validus extiterit sectione venæ euacuatur: si leuis, balneo, frictioribus &c. Si accipiatur sanguis pro massa humorali, quæ est in causa plenitudinis, sciendum hanc plenitudinem esse duplicem, vt colligitur ex Galeno passim, præsertim verò in libro de plenitudine. 2. Apho. 17. secundo in librum de natura humana primo. libro de curān. rat. per sang. miss. c. 4. 4. meth. 6. Quòd caput certè difficillimum est, 9. meth. 5. 13 meth. c. 6. & 4. de tuend. valetud. cap. 4 Aliam quidem quò ad vasa; aliā verò quò ad vires; Plenitudo quò ad vasa est illa, quàm plethoram vocant, in qua æqualiter augentur humores æqualitate Iustitię; ita tamen, ut ad tale veniant augumentum: vt ob ingentem plenitudinem immineat nè vasa rumpantur, uel fiat suffocatio caloris naturalis. De qua Hippocrates tertio Aphorismo loquitur, vt uidebitis. Alia est plenitudo, quò ad vires, quæ dicitur cacochymia, quæ ex sententia Galeni locis adductis est, quando sanguis est in copia exigua: Cęteri uerò humores sunt copiosi; Et non modo sunt copiosi, sed insigniter etiam à natura sanguinis recedunt. Vnde sicut prior plenitudo dicitur exquisita plethora: Ita hæc dicitur cacochymia exquisita. Dicet aliquis, cur dicis hoc? Quoniam tùm plethora, cùm cacochymia utraque, & exquisita, & notha dici potest, & est. Et quantum ad plethoram notham attinet. Plethora notha potest esse duplex, uel cum putredine, uel sine. Plethora notha cum putredine adhuc duplex potest esse. Primo quando est plethora exquisita, cui tamen accedit putredo, ueluti in febre synocha cum putredine, & nocatur plethora notha; quia plethora exquisita dicitur solùm peccatum in quanto, ac ubi massa humoris peccat in quanto: ratione autem putredinis peccat in quali. est igitur notha plethora, & non exquisita. Secundo est plethora notha, quando præter dominium sanguinis adest subdominium alterius humoris, ut bilis: Et præter dominium sanguinis, & subdominium bilis cum ea etiam est coniuncta putredo febrilis, & ita etiam multo magis erit notha. Prętereà est plethora notha, sed sine putredine, quoties est dominiū sanguinis cum subdominio alterius humoris sine putredine. Si vultis habere authoritatem pro his distinctionibus uidete Galenum quarto de tuen. uale. c. 4. Quantum ad cacochymiam. Cacochymia notha dicitur, quando cum exigua copia sanguinis erit aliorum humorum abundantia non multum recedens à natura sanguinis. Quibus constitutis distinctionibus hanc materiam resoluentes, sic dicamus, quòd si sermo fuerit de plethora exquisita, nunquam licet deuenire ad exhibitionem pharmaci: sed conuenit solum sectio uenæ, morbo tamē magno existente cū reliquis scopis. Si est cacochymia exquisita tantū licet deuenire ad pharmacum, non autem ad sectionem uenæ. Et de hac loquitur Hippocrates in hoc secundo Aphorismo: Sicuti in sequenti Aphorismo loquitur de plethora, quæ maximè exquisita est. Si autem cōsiderauerimus plethorā notham: dicebamus eam esse duplicem cum putredine, & sine: eam, quę est cum putredine duplicem etiam diximus esse; & quantum attinet ad eam plethoram notham, quæ summa, ac maxima plethora est, sed cum ea coniungitur febris putrida: tunc dicimus, quòd in hac plethora meritò plenitudinis competit sectio uenę, ratione autem putredinis, cuius merito sanguis solet degenerare in naturam huius, uel illius humoris: tēpore opportuno conuenit exhibitio pharmaci; quoniam attrahet partem crassiorem, uel tenuiorem, nō attrahendo sanguinem, nisi putridā illam eius partē, quę uel in bilē, uel in melancoliam conuersa est. Et ideo mirum non est, si Galenus nono meth. & in arte curatiua proponit euacuationem tùm per alias vias, tùm per uenę sectionem, & pharmacum. Si verò fuerit plethora notha cum putredine, quia fit do minium sanguinis cum subdominio bilis: uel alterius humoris: tunc potest pharmacum, & sectio uenæ

Corpus plethoricum sanari tum venæ sectione, tū purgatione.

Pharmacum sanguinē uacuans nos non habere, nec si hăberem', uteremur. Pharmacum quo interd. sanguinem uacuet. Sol.

Sanguis dupliciter.

Plenitudo duplex.

Plethora notha duplex.

Cacochymia notha.

Qū uel sola uenę sectio, uel pharmaco purgā re uti liceat, uel ad utūque simul deuenire expediat.

1. Ad primã responsio.

Hipp. intentio, si loqui de plethora notha, 2. cur hoc faciat, vtilia. n. hęc sũt, nã si ista ignorabitis, et diuinũ Hip. artificiũ non cognoscetis, Quò ad primũ, (ꝙ est si est) facilè est ostendere: nã Hipp. dat helleborũ, & ibi Gal. vtitur sectiõe venæ: quare hic est sermo de materia, quæ potest vtroq; auxilio vacuari. Quare nec plethora est exquisita, nec exquisita cacoch. sed cur de hac plethora, loquitur Hipp. Hæc meo iudicio potest esse causa: Quia institutũ Hipp. erat nos monere in actu practico, quoties est morb. cũ dolore iunctus, quò procedendũ est? an liceat prius sedare dolorẽ, antequam fiat vacuatio; an prius sit expurgatio facienda, quã dolores mitigandi. Nãq; in actu practico maxima est difficultas, & ex hoc potestis intelligere an sit necessaria, nec ne cognita hæc authoritas: quia si legetis Auic. 4. 1. c. 1. & 3. de euac. & de phleb. dicit cum euacuare volueris, prius seda dolorẽ. At si ex altera parte legatis Gal. 1. Aph. 23. dicit ipse in maximis doloribus nullũ magis præsentaneum inuenitur remediũ, quã euacuare vsq; ad animi defectum; Eadẽ igitur uacuatio & materiã vacuat, & dolorẽ sedat. Hanc igitur difficultatem summam voluit dissoluere Hipp. in preall. loco, propterea sibi necessarium fuit, vt ageret de dolore pleuræ; qui est cũ inflammatione, quæ inflãmatio, ac dolor lateris pendet à plenitudine notha, non exquisita. Namq; vbi plethora exquisita est, nemo est, qui eã non nõscat, & propterea uidens Hipp. ꝙ hanc medici noscere possunt, quòdq; in ea nõ est veniendum ad mitigationem doloris, sed statim ex euacuatione dolor mitigetur: iõ de ea loqui non voluit, At si sermo est de plethora, uel cacoch. nothis, & adsint signa vtriusq; plenitudinis, nos ita certi esse non possumus, an multa sit materia in corpore, necne; & ideo necesse est venire ad curationem tentatiuam. Neq; hoc vobis uideatur figmentum, quia in principio 2. lib. de rat. vict. dicit Hipp. lateris dolorẽ tentare fomentis dissoluere non ab re exciterit, & ideo Gal. 6. Aph. 31. dicit ꝙ fomenta in pleuritide sunt dignoscitiua signa, quę faciunt, vt nos veniamus in cognitionem modica ne, vel multa sit inflammatio, & à multa, vel pauca materia. Quia sic dicebat Hipp. & Gal. 2. de ratione victus, si applicaueris fomẽta, vel dolor mitigabitur, vel augebitur: si mitigabitur erit indicium plenitudinis non ingentis. Et ideo ad valida auxilia non est veniendum; nam corpus non est plenum valde; si. n. ingentia auxilia adhiberemus, materia attraheretur, ac sic potius dolor augeretur, quã mitigaretur. Si autem ex fomentis dolor augebitur, tunc erit in causa, vt cognoscamus inflammationem dependere à materia fomentum habente ab vniuerso corpore. Ecce ꝙ Hipp. verba facit de dolore pẽdente à plethora, uel cacochymia nothis. Quod cum ita sit, hoc ex dictis vlterius habere potestis, ꝙ quotiescunq; per fomenta dolor non mitigatur, sed augetur, tunc ratione ingentis doloris, qui nõ modo fit ex materia, putà biliosa, sed ex loco affecto, qui est pleura membrana, quę exquisitissimi sensus existit, cum maxime ergo intendatur dolor, necesse est venire ad euacuationem, beneficio cuius & plenitudo vacuetur, ac dolor sedetur. Quid ergo in hoc est obseruandũ? Audiatis regulam ab Hipp. propositam, dicebat enim, ꝙ quoties volumus euacuare, necessarium est, ut prius sedemus dolorẽ, & tunc licet moliri euacuationem à parte longinqua; nam cum pars illa non doleat, poterit mitigari dolor partis affectæ. sed si non possumus mitigare dolorem, tũc eodem auxilio materiam euacuare, & dolorẽ sedare debemus. Vnde à loco proximo, non longinquo euacuare debemus. Nam si à loco longinquo vacuaremus, ratione euacuationis quidem fieret attractio, sed magis posset fieri attractio ratione doloris ingẽtis; et ideo plus poterit dolor, quàm euacuatio à loco longinquo, & non sedabitur dolor; ob id à loco proximo est euacuandum; Et ideo Hipp. ad hoc respiciens; quia de hac inflammatione loquebatur, in qua maxime est dolor coniunctus. Inquit dolore ascendente secanda est vena; descendente utendum est pharmaco. Nam ascendẽte dolore maximo, magis proximus locus est secare uenam, quã uti pharmaco. Ad quod accedit, ꝙ præter id, ꝙ locus est magis propinquus, non modo fit euacuatio totius corporis, sed etiam partis. & hoc dicebat Hipp. cum præcepit esse euacuandum sanguinem vsq; ad mutationẽ: Quia non modo fit uacuatio totius corporis (dicit Gal.) sed etiam materiæ è propinquo loco inflammato; & præter hoc accedit aliud: Quia quoties dolor ascendit inflammatio potius pendet à sanguine bilioso, & ideo febrem vehementem habet coniunctã. Et ob id pharmacum exhibere non possumus. sed potissimũ respexit Hipp. ad commoditatem uacuationis; Vbi aũt dolor descendit, utendũ est pharmaco, quia est locus magis vicinus, quia natura uacuat materiã propellẽdo eã ad partes inferiores pleuræ, & ideo vbi exhibetur medicamẽtum, tunc natura auxiliatur pharmaco; quia cum natura, tũm pharmacum ad infernas partes à superioribus vacuant, & potissimum hoc fecit Hippoc. quia videbat, ꝙ quoties dolor descendit depẽdet morbus à crassiori materia, & sanguine crassiori; & ideo vt plurimum cum eo non est coniuncta febris adeo vehemens; Et propterea Gal. in comm. (qui nequaquam aduersatur Hipp.) dicit ubi dolor descendit, febris vel est ingens, vel non: si non est ingens vtendum pharmaco, & non modo præbet helleborũ, sed scãmoneum: si febris est ingens, melius est, ut utamur sectione venæ, quamuis non tantum auxilij ex sectione venæ, quantum ex pharmaco consequi possimus: Quia cum fiat vacuatio à loco remotiori, non ita potest euacuari materia fluxa, & proxima loco laso, & sic non eodem tempore vacuatur materia, & mitigatur dolor. Et ideo Gal. id sentit, quòd Hipp. propterea concludimus rectè cum Hipp. ꝙ dolore ascendente vena secanda est. Quamuis. n. sit plethora notha, uel cacochymia notha, tamen quia eodem tempore debemus euacuare materiam, & sedare dolorem; Ideo secat uenam. Contra dolore descendente pharmaco vtendum esse dicit: Quia est locus proximus, & non modo totum expurgat corpus, sed etiam materiã, quę descendit ad locum inflammatum, dummodo non sit febris ingens; nam in quocunque morbo ad indicantia, & prohibentia inspicere debemus, ut in 16. Aphorismo docet & in tota arte curatiua &c.

Marginalia: In dolore curando quid prius agendum. — Cõtradictio Auicennæ & Gal. — In maximis doloribus quod remediũ præstantius. — Qñ vtendum cura tentatiua. — Fomẽta in pleuritide sunt signa dignoscitiua. — Pleura mẽbrana exquisitissimi sensus. — Diuini Hipp. regula in dolore curãdo. — Cur dolore ascẽdẽte nequeat pharmacũ exhiberi, & cur descẽdente utendum pharmaco. — Dolore descendẽte quã inhibeatur pharmaci exhibitio. — Quæ in quolibet morbo semper obseruãda.

LECTIO XV.

APHORISMVS TERTIVS.

Habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi, si in extremo constiterint: Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere. Cũ uerò non quiescant: neq; possunt proficere in melius, reliquum est igitur, ut decidãt in deterius. His de causis bonũ habitum statim soluere expedit, vt rursus nutriri corpus incipiat. Neq; compressiones ad extremum ducẽdę (periculosum enim.) sed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. sic & euacuationes, quę ad extremũ deducunt, periculosæ. Et rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.

Institutũ Hipp.

Habitus Athletarum &c. hic etiã post habitis alio-
rum introductionibus dicimus institutum Hipp. esse
proponere sectionem uenæ, Fundamentum autem,
ex quo apparet tũ ratio huius instituti, cũ connexus
præsentis Aphor. cũ superiori, tale est. cum Hipp. insti
tutum in hoc 1. lib. sit tradere artem curatiuã, quæ in
tribus consistit instrumẽtis, cum in superiori pharma-
ciã proposuerit, nõ immeritò hic chyrurgiã .i. venæ se-
ctionẽ proponit. Vt aũt cognoscatur, hũc fuisse Hip-
pocratis scopũ, id cum Gal. sed clarius cũ Hippocrate
cõprobabo. Hippocrates.n. non modo in hoc Aphor.
de sect. venæ loquitur, sed clarius, quã in 4. de rõne vi-
ctus 19. siue Hipp. siue cuiuslibet liber ille sit; dicit.n.
si morbus vehemens est, ac ętas floruerit, & robur vi
riũ adfuerit, secanda est vena, Quare clare de sectione
venæ loquitur author ille, sed vt intelligatur Hippoc.
magis clare proponere sectionem venæ, quã 4. illo de
ratione victus supponenda sunt quędã. Et dicimus ꝙ
sicut quatuor requirũtur ad exhibitionẽ pharmaci pri
mũ materia peccãs in quali, 2. morb. vehemẽs, 3. ætas
florens, 4. virium robur. Ita & hæc quatuor in sectio-
ne venæ requiruntur. Declaro magis, vt horum necesf
sitatẽ cognoscatis Gal. in lib. de atrabile, c. 9. & in supe
riori comm. dicit quid agendũ, hoc est esse euacuandũ
sumi à materia peccante; nã si bilis peccat, oritur indi
catio purgandi bilem, &c. Pariter si sanguis, oritur in-
dicatio euacuãdi sanguinẽ; Quare materia sanguinea
indicat quid agendũ, hoc est esse euacuãdum. Hæc aũt
sanguinis euacuatio 4. de tuend. valet. c. 4. & 4. meth.
6. fieri potest, vel debili auxilio, vel valido: debili, vt bal
neo, frictionib. & cucurbitulis, & similib. sanguinem
paulatinè educentib. vbi aũt morbus vehemẽs fuerit,
vt dicit Gal. 3. Aphor. 29. sectione venæ est vtendũ ꝙ
validũ existit auxiliũ. Sed non modo hoc scire sufficit,
sed opus est ẽt, vt ea cognoscatis, quæ coindicare, vel
prohibere possunt, Hæc aũt sunt vires, & ætas; nã vi-
res validæ coindicãt sectionẽ venę, debiles prohibent:
sic ætates mediæ coindicãt: extremæ verò, vt pueritia,
seu infantia, & extremum seniũ prohibent. Cũ itaq;
quatuor hæc proposita requirantur ad venæ sectionẽ
si probauerimus hæc omnia proponi in hoc Aphor.
ab Hipp. clarius quã 4. de ratione victus, quis negare
poterit de venæ sectione hic mentionẽ non fieri? Et
primo quantũ ad materiã peccantem sanguineã in 4.
illo lib. de ratione vict. 19. de ea ne verbũ quidẽ facit;
Et hinc est, ꝙ non pauci sunt decepti credentes, ꝙ cũ
ibi de sanguinea materia non loquatur, ꝙ illud sit ge-
nerale dictũ, quòdq; valeat cõsequentia hæc, morbus
est vehemẽs, ętas florens, & vires robustæ, ergo secã-
da est vena in quacunq; materia. Sed decipiuntur; Nã
ibi nõ proponitur materia sanguinea, tanquã notissi-
ma, sed supponitur, sicut dicit clare Gal. 1. Aphor. 23.
inquiens, in maximis doloribus non est maius remediũ,
quã euacuare vsq; ad animi defectũ, si vires validæ fue
rint. præsupponit aũt materiã peccantem, quia dicit
adhibita distinctione, an pharmaco sit vtendũ, an sect.
venæ potius. Et sic euidenter exponit Gal. 4. de tuẽd. 4.
ꝙ quoties ęgritudo cædit debilib. auxiliis, nihil aliud a-
gendũ, sed si nõ cædit cogitandum de ualidioribus; sed
opus est (inquit) distinguere, nã si sanguis peccat, secan
da vena est, si alius humor à natura sanguinis, non ve
nę sectione, sed pharmaco vtendũ. Quã de re suppo
nit, 4. de ratione victus Hip. materiã peccantẽ debere
esse sanguineã, & ideo de ea non meminit. At hic Hip
poc. non omisit, nec debuit omittere materiã peccan-
tẽ in quanto: sicuti in superiori Aphor. non omisit ma
teriã peccantẽ in quali; nã hic artẽ curatiuã tradit; &
ideo debebat meminisse materię in quanto peccantis.
Quod aũt materiã peccantẽ in quanto hic proponat
Hipp. facile põt ostendi. Nã athleticã proponit dispositionẽ, quæ absq; dubio in quãto peccat; vnde quo cla-
rius exquisitissimã plethorã declarare poterat, quàm

Quatuor requiri ad exhibitionem pharmaci, totidẽ etiã in sectione venæ.

Sãguinis euacuatio quib. auxiliis moliri possit.

Quæ coindicẽt, vel prohibeant uenæ sectionem.

athleticã dispositionẽ, quæ ad extremũ vsq; bonitatis
deuenerit, proponẽs? Quare declarat materiã sãguineã
in quanto peccantẽ. Supersunt aũt tria, vehementia
morbi, vires robustæ, & ætas florens. Dico ꝙ hæc tria
clarius hic proponit, quã 4. de ratione victus. Quãtum
attinet ad vehementiã morbi, hunc scopum ibi pro-
ponit, sed indistinctè dicẽs morbi uehementiã: Gal. ue
ro in comm. eã declarat, inquiens nõ modo regulam
esse verã in morbis acutis, ut et ibi author dicit, sed &
in chronicis, imo lib. de sectione venæ regulã non mo
do dicit esse verã in morbo pręsenti ualido, sed et futu
ro; sed omnia his exquisitissime tetigit Hipp. Hippo-
craticè tamen, i. non recedens ab admirabili illa bre-
uitate, ac arte; Nam proponens vehementiam mali
futuri, dicit esse veniendum ad ualidum auxilium; ꝙ si
vbi non adest morb. debemus uenire ad ualidum au-
xiliũ, quanto magis in vehementia præsentis morbi,
siue morb. fuerit chronicus, siue acutus? Si hoc.n. in fu
turo valet, multo magis in præsenti. Quòd aũt immi-
nens periculum declaret facile patet. Nã non modo
dicit esse periculosam Athleticã dispositionem in pre-
senti, sed etiã esse necessarium, ut in deterius labatur.
Quod aũt sit hoc deterius Gal. exponit in comm. in-
quiens, uel esse subitam mortem, uel disruptionem ua
sorum, & uenarum. Ecce ꝙ Hipp. omne periculosum
includit. Quantum uerò ad uires spectat, eas propo-
nit author 4. de ratione uictus, sed clarius hic Hipp.
nam proponens Athleticam dispositionem, cer-
tum est ꝙ existente huiusmodi habitu vires adeo sunt
robustę, ut non solum in presenti, sed in futuro etiam
tales sint; imò unum aliud additur, ꝙ cum hic Hipp.
traderet methodũ secandæ uenæ, nõ modo proponit
uires ualidas & in præsenti, & in futuro: sed etiã uires
validas simpliciter ad differentiam uirium ualidarum
ſm quid. sed hoc magis infra manifestum fiet. Nã Hip
poc. proponit uires ualidas ratione spirituum, ac ra-
tione ẽt carnosi totius generis, & partium solidarum.
Nam dispositio hęc athletica tria hæc optimè disposi-
ta habet. Quantum uero ad ętatem, eam etiam propo
suit Hippocrates, Nam ut rectè monuit Oribasius,
hic habitus Athleticus ita bene dispositus non potest
esse nisi in florenti ętate. Quare cum hęc omnia requi
sita ad sectionem uenę clarius hic proponãtur, quam
quarto de ratione uictus, sequitur ergo necessario, ꝙ
clarius hic, quàm ibi sit proposita uenę sectio, & ideo
mirum certè esse debet, cur nonnulli uolunt esse ita
proterui, ut dicant, hic Hippocratem non loqui de se-
ctione uenę, cum in quarto de ratione uictus in acut.
idem, & obscurius dicat, & tñ nemo neget, quòd ibide
sectione uenę loquatur. Quòd si quis fugiat inquiẽs
has omnes conditiones requiri in exhibitione phar-
maci, Dico id esse uerũ, tñ ualidiores uires requirũtur
in sect. venæ. Preterea sectio venæ requirit materiã in
quanto peccãtẽ, pharmacũ materiã peccantẽ in qua-
li, de qua hic nulla fit mentio, sed bene de materia in
quanto peccante. Imò addo unum aliud, quòd non
modo Hippocrates in hoc Aphor. proponit sangui-
nem uacuandum, sed cum quo sit uacuandus, hoc est
sectione uenę, & quando sit uacuanda uena, & quan
tum etiam sit agendum, Dimisit uerò modum, & vbi;
Quia ex his, quę dicemus nos, & dicet Hippocrates
haberi satis, superque possunt & modus, & ubi. Et pri
mo ostendo, quòd proponat Hippocrates Quid agen
dum, & cum Quo agendum. Nam inquit Hippocra-
tes. His de causis bonum habitum soluere expedit;
Galenus in commento inquit, per (soluere) intelligit
uenæ sectionem esse adhibendam; Ecce quòd propo
nit Quid agendum Hippoc. Postea dicit vacuandum
esse sanguinem venæ sectione ecce quod tangit aliud,
cum Quo scilicet est agendum: tangit etiam tempus,
dicens (statim soluere expedit:) tangit ẽt Quãtum sit
agendũ, inquiens (quò ad vsq; vires ferre poterunt:)
vnde

Regula proposita ab Hipp. circa. uenæ sectionẽ uera, & in acutis & in chronicis.

Quid per deterius intelligat Hipp.

Error asserẽtium Hipp. in hoc Aphor. nõ loqui de sectione uenæ.

Obiectio. Responsio.

Hipp. proponere sanguinis euacuationẽ cum quo faciẽda, & qñ, & quantũ, & cur subticuerit modũ, & locum.

vnde quid sit agendū, sumitur à plethora exquisita, cū Quo agendū sumimus indicationē à vehemētia morbi, ab ętate florente, & à virib. validis. Qn aūt sit agēdū declarat Hipp. sumpta indicatione ab insigni plenitudine & vehementia morbi, proponit ēt Quātum agendū sumpta indicatione non modo à quātitate materiæ peccantis, sed à viriū tollerātia. Quare patet Hipp. scopū esse de chyrurgia disserere. Cōfirmatur hic scopus cū Gal. cū quo multo difficilius exi stit videre veritatē, quā cū Hipp. Dicit. n. Gal. in cōm. Postquā Hipp. in præsenti Aphor. locutus est de qualitate, nunc in hoc Aphor. & sequentib. vult loqui de quantitate, initiū sumēs ab immodica tū repletione, cū euacuatione. Libenter ego audire, qui mihi verba hæc interpretaretur, nā aliorum expositiones omittentes, dicimus hāc esse Gal. mentē. Qn dicit Hipp. esse locutū supra de qualitate intelligit Gal. eū supra locutū fuisse de materia in quali peccante: quia proponit pharmacā, nō empiricè, sed dogmaticè, in virtu te. s. indicationum. Dicit aūt postea Gal. hic & in sequentib. Aphor. (& in hoc stat tota difficultas, nā si nō addidisset in sequentib. Aphor. nō multū laboraremus,) vult agere de quantitate, sed quid per quātitatē intelligimus? Nō quidē sectionē venæ, nam in sequentib. nō agit de sectione venæ ex proposito, sed incidenter, solū aūt hic ex proposito agit de sectione venæ. Quare fm proportionē, sicuti per qualitatem intelligebamus materiā in quali peccantē, ita p quātitatē debemus intelligere materiā peccantē in quanto. Nā tūm in hoc Aphor. cū in sequentib. loquitur Hipp. de materia in qto peccante. Nā consideravit Gal. ꝙ materia in quanto peccans hēt suā indicationē, quæ est euacuatio; pōt aūt hæc euacuatio dupliciter fieri, vel valido auxilio repēte, & insigniter vacuāte, veluti est sectio venæ; pōt ēt vacuatio hæc fieri auxilio paulatim minuente quantitatē, veluti est victus minuēs vires, siue sit tenuis, siue tenuissimus. Vnde loquēs hic de quātitate loquitur de ea, prout valido dēt vacuari auxilio. s. sectione venæ, Quod aūt sit verū addit Gal. initiū sumens ab immodica tū repletione, cū euacuatione: Initiū sumens, hoc est loquēs in præsenti Aphor. de euacuatione materiæ peccātis in quāto, sumpta indicatione ab immodica repletione, quæ indicat periculū maximum, & magnitudinē requirit euacuationis, & valido auxilio, i. sectione venæ indiget. In sequētib. aūt loquitur de materia, quæ in quanto peccat, quæ non indiget uacuatione valida, vt sectione venæ: sed diæta paulatim diminuente, & ex hoc notetis errorē non solū aliquorum, sed ēt omniū interpretum, qm cum Hipp. dicit medicinā esse ablationē, & additionē, dicūt Hipp. in 2. Aphor. & pariter in 3. sermonem habere de inanitione, ac ablatione, ut alluderet ad partē medicinæ, in qua aufertur materia peccans, vel in quali, uel in quāto. postea loquens de uictu loquitur de altera parte. i. de additione, uerissima est definitio: sed hic nō est ad ppositū, qm hic nō loquitur de uictu addēte, vel replēte, sed de uictu, quatenus se tenet ex parte medicinę, ut est ablatio: quoniam cum loquatur de dieta, in nullo horū Aphorismorū loquitur, nisi de uictu diminuente, præterquam in Aphor. 11. ubi incidēter loquitur de uictu addente; Et hæc de scopo Aphor. præsentis.

Quid per quantitatem.

Vacuatio dupliciter.

Error ferè omniū interpretum.

Hipp. loqui de uictu minuente, nequaꝗ addente, nisi incidenter.

LECTIO XVI.

SCopus Hipp. in præsenti Aphor. erat tū proponere sectionē uenæ, tūm de ea loqui, ut hēret quid agendū, i. sanguinē esse uacuādū, & cum Quo nēpe sect. uenæ, & Quo tpe, & Quātū ēt sit agēdū. Nūc sequitur, ut ad diuisionē ueniamus, itaq; ex sententia Gal. dicimus hanc sententiā esse partē Enthymematis, quæ hēt probationē seiūctā & præpositā, sumptā tamē ab exēplo, ut ab habitu Athletarū: unde cerit sentētia ex similitudine. Apho. in eā incipit parte. *Sic & euacuatio, quæ ad extremū vsq; deuenerit &c.* Exēplum uerò à principio ponitur. sed antequam ueniā ad ponderationē uerborū, primū in mediū adducere decreui sentētiā, seu sensum totius Aphor. ꝙ talis est, ꝙ ut in habitu athletarū, ac athletica dispositione, si accidat, ut ad summū bonitatis deueniat, quia tūc maximū ad est periculum, ideò necessariū est uenire ad euacuationē sanguinis per sectionē uenæ, atque. i. statim facere expedit, ut tamen non fiat extrema uacuatio, sed in tanta quantitate, quantam ferre pōt athleta, cui uena secatur. cū hoc ergo seruādum sit i corpore athletico, à simili (infert postea in Aph. Hipp.) opus est ut medicus seruet in quocūq; simili corpore, i. in eo, in quo redundat sanguis, ut sanguinē, s. sect. uenæ uacuet, idq; citò faciat, atq; eā sanguinis quantitatē uacuet, quā possunt uires infirmi tolerare. Nam ut extremæ repletiones, seu refectiones sunt periculosæ, ita & extremæ uacuationes. Hic est integer sēsus Aph. Accedamus ad uerba dicit Hipp. *Habitus athletarum cum ad summam bonitatis &c.* vt intelligatis quid per habitū intelligat Hipp. cōsugiatis ad Gal. in lib. de optima corporis constitutione in libello de bona habitudine in libello ad Trasyb. & in præsenti cōm. in quib. omnib. locis dicit Gal. ꝙ medici accipiūt habitū pro ea re, quæ nō ita facilè remoueri pōt, ut Arist. in pdicamentis ēt dicit. Pōt aūt habitus hic uel bonus, uel malus esse: Malus habitus est, in quo non mō materia in quāto peccat, sed in quali imò magis in quali & dicitur cachexia; Et de hoc habitu nō intelligit Hip. nā potius de bono uerba facit. Bonus uerò habitus duplex ēt est, uel simpliciter, uel fm quid, & cū appositione, (ut Gal dicit.) Bonus habitus simpliciter est, quādo corpus optimè se hēt tū fm partes similares, tū dissimilares, fm quidē similares, quoties corpus fm partes similares est affectū optimā tēperantiam. fm aūt partes dissimilares, qn. s. corpus i partib. organicis, & dissimilarib. est affectū optimā constitutionē, & conformationē, optimā magnitudinē, numerū, ac sitū. Tale autē corpus optimè constitutū necessario erit uisu pulcherrimū, unde inferatis, ꝙ pulchritudo aspectus non cōstituit bonū habitū. Nā bonū habitum tātum duo à nobis dicta faciunt: bonus habitus partiū simpliciū, & dissimilariū; Nā cū taliter fuerit cōstitutū corpus, sequitur necessariò, ut sit uisu pulcherrimū, ut q; hēat optimā sanitatē, oēs insuper hēat facultates ualidas, ac robustas, & ut nō ita facile in ægritudines labatur. Et iō Modernus est in maximo errore, qui uult ad bonū habitū simpliciter quatuor requiri cōditiones. Nam reuera duæ tantū sunt, nēpe dispositio bona similariū, & dissimilariū: nā his positis cæteræ conditiones cōsequūtur. Quò si cōsecutiuas ponere uolumus, nō quatuor erūt, sed fortasse plusquā sex, & octo. Et de hoc habitu bono simpliciter (inquit Gal.) non intelligit Hipp. hoc in loco: nā hic habitus ubi ad summū bonitatis deuenerit, periculosus nō est: imò est ueluti regula Polycleti; & si quæ corpora maximè accedūt ad hūc bonū habitū simpliciter sunt agricolæ. Hipp. aūt de eo loquitur habitu, qui periculosus est. Habitus verò bonus fm quid dicit locis allegatis Gal. est ille habitus, qui nō hēt oēs cōditiones necessariò requisitas ad bonū simpliciter habitū; sed aliqua deest conditio, atq; est aliquod uitiū penēs partes similares, & dissimilares. Et si quis negent aliqui uitiū in partib. similarib. uidete tamen Gal. in lib. de optima constitutione ubi luquens de habitu fm quid, dicit eū esse in quo est aliquod uitiū penēs partes similares, & dissimilares: penēs similares quidē, quia quāuis in hoc habitu gignatur optimus sanguis, tamen in sanguine nō seruatur ea symmetria, quæ in optimo habitu requiritur, & ideo dicitur dependere hoc ex aliquo uitio tēperantię partiū similariū; ptereà est uitium pe-

Aphorismi diuisio.

Expositio sensus totius Aphor.

Verborū interpretatio.

Per habitū quid Hipp.

Habitus malus.

Habitus bonus duplex.

Corpus optimè constitutum necessario visu pulcherrimum.

Error Moderni.

Habitus bonus simpliciter velut regula Polycleti.

Habitus bonus secundum quid.

nês magnitudinẽ organicarũ partiũ, q̃a hoc corpus ad molẽ q̃dã corporis deuenit, ad quã nõ deret deuenire. Et dicebat Gal habitũ hũc esse illorũ, qui nihil aliud faciunt, quàm ꝙ student corporis quantitatem augere, vt Athletæ; & propterea dicebat Plato septimo de legibus, ꝙ ex exercitationibus quędã sunt liberales, & hę sunt, quas homines faciunt gratia sanitatis. Et hunc ad modum exercitationib. non vtuntur Athletæ. Alię autem sunt (inquit) exercitationes, quas nonnulli faciunt, vt alios deijciant, & hæ sunt exercitationes seruiles, & sunt ipsorum Athletarũ. Et propterea cum Hipp. dicit. *Habitus exercitatorũ*. Per exercitata corpora intelligit Athletica non per alia exercitia exercitata. Sed dicet quispiã si habitus hic periculosus est, cur ab Hippocrate bonus vocatur, inquit. n. habitus exercitatorum, cum ad summum bonitatis deuenerit: Imò potius malum debebat proponere habitũ. Sciendũ ꝙ ex sententia Gal. in oratione suasoria ad bonas artes, ꝙ athleticus habitus potius est quædam affectio, quàm verè bonus habitus; Ab Hippocrate aũt vocatur bonus habitus hac de causa: Quia cum Hippoc. institutũ sit agere de sectione venæ, cũ sectio venæ supponat quid agẽdum, i. sanguinem esse vacuandum, hæc indicatio sumitur à materia peccãte in quãto, & non in quali, i. à materia sanguinea, quæ tantum in quanto peccat, si comparetur materia hæc ad materiã, quæ requirit purgationẽ per pharmacũ: illa non tñ in quãto, sed in quali peccat.; quare materia sanguinea cum tñ in quanto peccet est bona respectu aliarũ materierum, quæ in quanto, & quali peccant: Et ob id Hippoc. ad hunc habitũ respiciẽs dicit eum esse bonũ respectu illius habitus, qui potius purgationem, quàm sectionẽ venæ, & euacuationẽ requirit. Dicit ergo [*Habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi si in extremo constiterint:*] Si rectè hæc verba consideremus duo inueniemus requiri ad hoc, ut habitus periculosus sit. Altera conditio necessaria est, vt habitus deueniat ad summũ bonitatis: Reliqua, vt deueniat ad extremũ. Sed dicet quis in idẽ videntur coincidere hæc verba ad summũ bonitatis, & ad extremũ: quæ est ergo differentia? Neq; est dicendũ Hipp. vti synonimis; nã nunquã vsus fuit synonimis Hipp. & præcipuè in Aphorismis, scio ꝙ Modernus accipiens à Triuerio, vt ingeniosus appareret, dicit huius causam reddens, ꝙ quẽadmodum ipse proponens victũ, proposuit victũ tenuissimũ, & extremè tenuissimũ. A' pari hic proponit summã bonitatẽ, & extremã bonitatẽ, ut significaret excessũ summũ; sed ego nescio videre hanc subtilitatem; Nam si dixisset Hippocrates habitum Athletarum, qui ad extremũ deuenerit esse periculosum, nõ video quẽ melius explicare potuisset excessum: quia si sic dixisset nos non possemus vlterius progredi. Aliud aũt est loqui de victu tenuissimo, & extremè tenuissimo (vt suo loco dicemus.) Quare ego dicerem Hipp. hæc duo proposuisse maxima cum arte, nam ad duo respexit; nã cũ dicit. *Qui ad summum bonitatis attingunt, &c.* per hoc significare voluit plethoram exquisitissimã non modo distinctam à cacochymia vera, sed à cacochymia notha, & à plethora ẽt notha, quæ ad tantã deuenit bonitatem, vt nullum in ea penitus vitium sit ex parte qualitatis, sed solum plethora verissima, & exquisitissima sit; Nã vt de purgatione loquens cacochymiã exquisitã apposuit, sic de sectione venæ loquẽtem oportebat plethoram exquisitissimã in medium afferre. Cum verò subiunxit. *Si in extremo constiterint.* considerauit Hippocrates, ꝙ plethora exquisitissima potest esse duobus modis. Nam vel deuenit ad extremam illam plenitudinem, & repletionẽ, vt ad maiorem deuenire non possit; vel non ad hãc summam repletionem deuenit. Nam potest esse exquisitissima plethora, in qua nullum adsit in qualitate peccatum, tamen non sequitur, vt sit semper in summa illa repletione, volẽs ergo proponere Hipp. non modo exquisitissimam plethoram, sed illam exquisitissimam plethoram, quæ ad tantã deuenit repletionem, vt maiorem habere nõ possit; Ideo dicit habitus Athletarum, qui ad summum bonitatis, i. ad exquisitissimam plethoram deuenerit, si ad extremũ constiterit, i. si eam habuerit exquisitissimam plethoram, quæ summã habet repletionem &c. Nec præter rationem id dicit Hipp. nam non modo hic proponere vult Quid, & cũ Quo agendum, sed Quantũ etiam, & alia: nam licet plethora exquisitissima quid sit agendum significet, non tamen cum quo agendũ ostẽdit; sed si illum excessum insignem addideris, statim id fiet planum: nempè, ꝙ cum periculum maximum insit: fit vena secanda statim, neq; modo cum Quo agẽdum, sed Quantum ẽt agendum indicatur ex illa insigni plenitudine: quo. n. materia copiosior est in corpore, eo maior fieri vacuatio debet. Sed dicet quispiã cur habitus hic est periculosus? Respõdet Hipp. inquiens. *Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere*. Gal. in lib. de optima habitudine, & in præsenti comm. declarat cur habitus hi sint periculosi, ex qua declaratione habetur ẽt declaratio verborum Hipp. & dicit, ꝙ cum necessarium sit, ꝙ hæc corpora nutriantur, ideo accipiunt cibum, fit autem cibi concoctio facilè nimis: quia virtus est valida multum, fit ẽt distributio ad iecur, ac in eo fit sanguis, ac distributio ad membra, appositio, & agglutinatio. sed cum supponamus (inquit Gal.) hæc corpora esse valdè repleta, nam loquimur de habitu valdè extremo; ideo non linquitur aliquis locus applicãdi tale nutrimẽtum: necessarium aũt est, vt fiat talis appositio: Quia ibitùm materia, cùm agiens adest; cum itaq; non sit locus vbi hoc fiat, necessariũ ergo est, vt vel calor naturalis suffocetur, & repẽtina fiat mors, vel ut aliquod vas rumpatur. Neque est, vt qs dubitet, quam veritatem possit habere dictum Galeni, ꝙ hęc corpora cũ nimis repleta sint, possint appetere cibũ; Nec exponatis dictum Galeni, vt aliqui, ꝙ appetitus fit, uel quia ventriculus à venis alimentum trahat: nam si accipit alimentum à uenis, cum venæ repletæ sint, nullus deberet esse appetitus: Neque etiam dicendum est, ꝙ uenæ à uentriculo accipiant. Nam si repletæ sunt, nihil possunt accipere, & ideo non potest fieri appetitus: Quare per solutione multarum difficultatum dicendum, ꝙ in his corporib. fit appetitus, & ratione delectationis, & ratione necessitatis: Declaro, delectationis quidem, quia adeò hi gulæ sunt dediti, ut & si nimis crepleti sint, tamẽ propter illam consuetudinẽ, ac delectationem cibũ appetunt. Ratione aũt necessitatis nempè illius, quam Gal. proponit in comm. nam non student athletę, nisi ut corpus augeant. ob hanc ergo necessitatẽ corporis augendi, cibũ appetunt, ac sumũt; Vnde totus appetitus naturalis non est; cum ergo hæc corpora admodũ repleta sint, ideo necessariũ est, ut uel uena aliqua rũpatur, uel mors sequatur repentina. Quõ mors repẽtina? Hoc declarare lubet, ut ex vobismet ipsis multas difficultates à Modernis motas soluere possitis, & eorum errorem magis noscatis. Dicimus itaque nos ex Gal. in lib. de utilitate respirationis ca. 3. quòd mors repentina fit ad destructionem caloris natiui; Calor autem eo modo destruitur, quo flamma referente Galeno eisdem locis; nam ut in flãma duplex est motus, sic in calore, alter sursum, reliquus uerò deorsum: Qui motus ita sese inuicẽ sequitur, ut altero destructo, reliquus dissipetur. Declaro magis, tota flamma sursum mouetur, quia caloris est sursum ascendere, & proinde fit, ꝙ si cucurbitula flãmæ superponatur, cũ flamma sursum ascendere nõ possit, extinguitur: hẽt et necessario motũ deorsũ, q̃a cũ calidum celerrimã habeat corruptionem, indiget etiam

Habitus Athletarum qui.
Exercitationum duo genera ex Platone.
Dub.
Sol.
Materia sanguinea cur bona respectu aliarum.
Vt habitus periculosus sit, duo requiri.
Dub.
Sol. Moderni.
Solutionis impugnatio.
Sol. propria.
Quo materia copiosior, eo maior fieri ẽt vacuatio.
Habitus Athletarum propositi ab Hippoc. cur periculosi ex Gal.
Error ab nullorũ.
Quõ in Athletarum corporibus fiat appetitus.
In Athletis totus appetitus naturalis non est. Mors repentina quomodo.
In flãma motus duplex, sic & in calore.

etiam celerrima refectione; Et ideo necessariũ est, vt deorsum feratur, nempè ad suam materiã, & humidum, beneficio cuius quod assiduè deperditur, assiduè reficere possit. Cum itaque duo motus sint, duplex est etiam destructio caloris: in primis per motum deorsum, quoties ei deficit pabulum, & materia, nempè ipsum humidum. Et hæc destructio caloris dicitur destructio per marcorem, quam destructionem proposuit Galenus primo, & secundo lib. de temperam. vtrobiq; cap. 2. vbi dicit defectu humidi calorem marcescere, & hoc etiam dicit Arist. in lib. de vita, & morte. Destruitur etiam motus altero modo, nimirum quia nimis sursum tendat, & dispergatur, vel quia hic motus sursum nimium cohibeatur: primo modo veluti calor noster natiuus destruitur ab insigni calore solis, vel balnei, veluti parua flamma à magna destruitur. Magna enim flamma minorem destruit eam ad se alliciẽdo. Vnde aduertatis, quòd hi decipiuntur, qui dicũt magnã flammam destruere minorem absumendo humiditatẽ, & ideo tenent potius destrui per motum deorsum, quàm per motum sursum: quia scilicet destruitur pabulum, & humidum. Destruitur postea motus sursum flammæ, quatenus cum violentia propellitur deorsum, vtque Galenus locis citatis dicit talis destructio fit, vel rõne frigiditatis insignis aeris ambientis, vt dicebat secundo ad Glauconem cap. 2. præterea id fieri potest ratione immodicæ ventilationis prohibentis motum; Addebat etiam Galenus motũ flammæ sursum impediri ratione multitudinis materiei, vt fuliginis, & propterea dicebat Galenus quòd fuligo destruit calorem, vt aqua destruit ignem: quia vt aqua impedit ignis motum sursum, ita fuligines destruunt flammam impediendo motum caloris; non quia absumatur humidum: quia quamuis fuligines vim habeant absumendi humidum, non tamen ita destruunt calorẽ, nam non ita possunt absumere humidum, vt sequatur mors repentina. Et ideo dicendum cum Galeno, quòd fuligines calorem extinguunt, vt aqua ignem, prohibendo motum sursum ipsius caloris. His constitutis facilè est videre, quid voluerit Galenus, cum dicit quòd hic habitus est periculosus, quia repentinam mortem facit, eo modo, vt dicebat Galenus 11. meth. cap. 8. vbi dicebat suffocari calorem, vel prohibita transpiratione, vel respiratione, & ideo sequitur mors repentina per destructionem motus caloris sursum &c.

Caloris destructio duplex.

Calorem marcescere defectu humidi.

Magna flãma minorẽ destruit, & quõ contra nonnullos.

Fuligo calorem destruit, vt aqua ignem.

LECTIO XVII.

PRoposuit Hippocrates habitum Athletarum valde periculosum esse, duabus tamen seruatis conditionibus: Altera vt ad summum bonitatis deuenerint, i. vt sit plethora exquisitissima. Reliqua, vt talis habitus deuenerit ad extremum, i. non modo sit exquisitissima plethora, sed ut sit hæc plethora ad summam, ac extremam copiam. Superest, vt quam ob causam periculosus sit hic habitus declaremus, quod patefacit Hipp. inquiens. *Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere, cum verò non quiescant, neque poßunt proficere in melius, reliquum est igitur, vt decidant in deterius*. Et declarauimus iuxta Galeni sententiam, qualis nam ratio hæc esset, vt solum supersit modo declarare ex Gal. 11. meth. ca. 8. hunc habitum esse periculosum: quia in eo imminet mors repentina; fit autem mors hæc repentina, non quia destruitur calor penès eum motum, qui deorsum est: sed potius penès motum sursum. Nam motus ille cohibetur, & sic sequitur suffocatio caloris natiui, nam vt dicit ibidem Galenus suffocatur calor natiuus vel per prohibitã transpirationem, vel p. prohibitã respirationem: causa aũt dupliciter afferebatur à Galeno tùm interna, cùm externa: Interna multitudo materiæ fuliginosæ; Externa est quæcunque causa exterior, quæ constipat porositatem corporis. Nam ex hac constipatione quemadmodum etiam ex fuligine prohibetur motus caloris sursum, & sic sequitur suffocatio caloris. sed dicet quispiã cur Hipp. dicit. *Permanere & quiescere*. Nam videntur in idẽ coincidere, & esse ταρ-ραλληγχ dicta, respondeo (& responsio est valde bonas & non est mea, sed Thadæi:) q̃ dicit permanere ipse Hippocrates, vt respiceret ad habitum corporis & partes etiam corporis, quæ adeo sunt repletæ, vt non possint vlteriorem repletionem admittere: Quiescere autem dicit non ad partes respiciens, sed ad facultates; Et hanc expositionem videtur etiam tetigisse Philothæus, qui dicit facultatem non posse quiescere, quia quies facultatis eius destructio, atque corruptio existit; Et propterea subdit Hippocrates, cùm ergo non possint in eodem permanere, nec in melius proficere, ideo necessarium est, vt in deterius labantur: Quæ verba satis nota sunt ex expositione iam allegata Galeni; Nam necesse est, vt vel sequatur mors repentina per suffocationem caloris natiui, vel vt rumpantur aliqua vasa. Addit post hæc Hippocrates. *His de causis bonum habitum statim soluere expedit*. Exponit Galenus, idest euacuandum esse sanguinem cum sectione venæ, vbi cum dicit euacuandum esse sanguinem, habemus quid agendum: cum sectione venæ, habemus cùm quo. dicit verò Hippocrates, & hoc est maximè aduertẽdum. *Vt rursus nutriri corpus incipiat*. Nam falsum est, ideò euacuationem fieri, vt rursus fiat nutritio, & non hoc voluit Hippocrates, sed quòd ideò vacuatio sanguinis sit facienda, vt periculum instans aufugiamus, & ideò dicit. *Vt rursus nutritio fieri incipiat*. Nam in hoc consistebat totum periculum, cũ enim maximè vasa repleta essent, non poterat fieri nutritio absque vno horum incommodorũ: scilicet, vel suffocatione caloris, vel vasorũ disruptione; & ideo inquit Hippocrates euacuatio est facienda, vt rursus corpus absque periculo nutriri possit; Nam cum corpus euacuatum est, potest quidem absque periculo nutriri: tangit etiam quando agendum Hipp. cum dicit statim esse secandam venam, nam vt inquit Philotheus secamus venam ob vehementiam non modo mali præsentis, sed imminentis. Deinde subdit Hippocrates. *Neque compreßiones ad extremum ducendæ, periculosum enim &c.* Per compressiones vt monet Oribasius euacuationem intelligit. Et hic quantum agendum sit, proponit: Nam inquit, q̃ non est, quòd fiat vacuatio vsque ad extremum, nam hoc est periculosum: Quia dicebat Galenus in comm. non minus esse periculosam extremã vacuationẽ extrema repletione, sed æqualiter; & ideò non est, ut nos aufugientes vnum periculum, in aliud æquale incõmodum incidamus; sed circa hæc verba quædã admonere lubet: Quia non pauci in his sunt decepti. Primum est, Quia quispiã ambiget, cũ cognouerim causam, ob quã extrema repletio est periculosa, vellẽ ẽt scire causam, ob quam extrema ẽt vacuatio periculum habeat. Modernus a Montano capiens dicit extremã vacuationem esse periculosam, vel ratione sui vel ratione rei euacuatæ, uel rõne partium solidarũ, à quib. fit uacuatio; sed potissimũ ratione sui est periculosa vacuatio, quia refrigerat, & siccat, sed nolo tempus in hac opinione confutanda cõterere: Nã ex uera resolutione, quã adducam ex uobismet ipsis eius falsitatem cognosceus. Ego itaq; dico extremam uacuationẽ esse periculosam, tùm ratione sui, tùm ratione rei euacuatæ. Et ratione quidem sui, nõ quia refrigerat, & exiccat. Nam refrigeratio & exiccatio

Calorẽ duplici causa suffocari.

Dub.

Sol.

Permanere, & quiescere non eandẽ habere significationem.

Facultatem non posse quiescere, quies .n. illius destructio.

Not.

Per compressiones quid.

Euacuatio extrema periculosa, uti & repletio.

Moderni opinio.

Confut.

Propria determinatio.

sanguinem vacuatum consequuntur. Neque enim refrigeratio & exsiccatio sequitur, nisi prius sanguis euacuetur; ad sanguinis ergo euacuationẽ sequitur frigefactio, & siccatio. sed ideo periculosam ratione sui extremam vacuationem esse dico, quia extrema est, omne enim extremum naturæ inimicũ, Quare hac ratione extrema uacuatio naturæ inimica, ac periculosa hac de causa existit, quia extrema. Est præterea periculosa ratione rei euacuatæ, i. sanguinis, & hoc optimè proponebat Oribasius, voluit. n. vitam consistere in calore, cum ergo calor in sanguine consistat, hinc postea fit, ꝙ si extrema fiat vacuatio sanguinis, extrema etiam fit uacuatio caloris, ad quã sequitur refrigeratio, & exsiccatio, ac omnium etiam facultatũ tùm vitalium, cùm animaliũ, & naturalium destructio, Quare omnia nocumenta ad hæc duo modo sunt referenda, ad rationem uacuationis, & ad rationem rei euacuatæ. sed instaret quispiam. Si ad insignem euacuationem sequitur facultatum destructio, ego vellem scire, cum tres sint facultates vitalis, naturalis, & animalis. Primo quænam ex his facultatibus primo læditur, seu prius lædi incipit. Secundo quæ magis ex his facultatibus læditur. Dubitatio quidem hæc praxi est necessaria nam cum sciuerimus, quæ primo læditur, ei primo succurremus, & quæ magis læditur, ei magis succurremus.

Dub.

Nam ei primo in praxi est succurrendum, ꝙ primo læditur, & ei magis, quod magis læditur. Modernus à Montano et subripiens hic dicit, quòd si nos consideremus læsionem ratione originis, & manifestationis primo apparet læsio in vitali facultate, secundo in naturali, tertio in animali. At si maiorem, & minorem consideremus læsionem, minor est læsio in animali, adhùc maior in naturali, & adhùc insignior in uitali. Ex resolutione, quam ego adducã, volo, ut vnusquisq; vestrum confutet hanc responsionem, & ideo nolo impugnare ipsam, Dico ergo, ꝙ ratione originis, ac manifestationis primum apparet læsio in animali, secundo in uitali, tertio in naturali. Si autem sermo est de maiori, uel minori afflictione. Dico ꝙ minor est læsio in animali, maior in uitali, maior adhùc in naturali. Quam veritatem dupliciter confirmo, & per viam signi, i. à posteriori, & per viam causæ, idest à priori. Et primum quantum ad viam originis. sensu euidens est, ꝙ quoties fit aliqua extrema vacuatio, prius incipit debilitari motus, ac sensus, quàm quæcunque alia. vnde ante lypothymiam & syncopẽ præcedit debilitas in motu, ac obtenebratio circa oculos. sic etiã videmus, ꝙ antequam lædatur facultas concoctrix, quæ naturalis est, prius apparet læsio in vitali facultate: unde sæpe videmus vacuationem extremam lædere facultatem animalem, & vitalem, non autem naturalem: sic quidem à posteriori. Per causam verò sic haberi poterit, certum est quòd facultas animalis in spiritibus animalibus consistit, qui sunt tenuissimi, & magis depurati spiritus, quàm spiritus vitales, & vitales magis esse depuratos, quam naturales, siue hos spiritus concedamus, (vt luce clarius ostendam in propria quæstione:) siue sanguinem, nam hic nemo negat sanguinẽ esse crassiorem spiritib. si itaq; hoc ita se habet, rationi consentaneum maximè existit, ut resolutio prius in illis cõtingat spiritibus, qui magis resolutioni apti sunt, posterius uerò his, qui minus. At magis resolutioni sunt apti animales, postea vitales, demum naturales: ergo primum læsio apparebit in animalibus, Secundo in vitalibus, tertio in naturalibus. Et sic ratione originis. Ratione etiam maioris, vel minoris læsionis id quoq; à priori, & à posteriori ostendi potest. quòd.s. minor sit læsio in animalibus, maior in vitalibus, maxima in naturalibus. Nam nos vbi fuerit sola læsio in animalibus spiritibus solis odoratis occurrere solemus, quibus cerebrum quàm maximè oblectatur. Vbi verò læsio erit in vitalib. solemus occurrere vnico tantum haustu vini maluatici, imò aliquando sufficiunt sola epithemata cordialia applicata cordi. Quòd si dissipata sit facultas naturalis, non modo procedimus odoratis, sed & vino maluatico, non vna tantum vice, sed multis assumpto, & ouis sorbilibus, & contusis, ex quib. possit facultas naturalis reparari, sic à posteriori. A' priori autem hoc pacto. Certum est, ꝙ quoties fiunt aliquæ actiones, & est idem agẽs in his actionibus, sola autem diuersitas fuerit ex parte passi, quòd si introducatur effectus aliquis in his passis, cum sola sit diuersitas ex parte patientis, quòd ille effectus erit maioris momenti, qui habuit maiorem resistentiam, nam quanto est maior resistentia, tanto difficilius fit effectus, & est maioris momenti ac maioris impressionis. Quo sic constituto, cum facultas animalis consistat in tenuissimis spiritibus, nulla ferè est resistentia, ideo effectus in his causatus non est tanti momenti, ac impressionis, & ideo non multam læsionem facit. Vitalis uerò facultas habet spiritus magis resistentes, quia non ita tenues, & ideo maior fit impressio in eis, ac læsio, maior adhùc in naturali facultate: quia adhùc spiritus crassiores habet, & quodammodo corpulentiores; proinde effectus, & læsio in eis maior est. Hæc quò ad has facultates. Sed iterum ambiget quis: Galenus loquens de extrema hac uacuatione dicit eam æquè periculosam esse, ac extremam repletionem, quæ uerba aliquam habent suspicionẽ; nam nos obseruamus sensu, quòd ratione repletionis extremæ repentè moriuntur homines, quod non cõtingit ratione euacuationis extremę, & ob id multi medici in hanc venere sententiam, vt extrema repletio sit multò periculosior extrema vacuatione. Celsus verò libro suo secundo capit. secundo oppositum voluit ductus etiam experimento, nempe periculosiorem extremam vacuationem esse, nam maiori cum difficultate videmus corrigi nocumentum extremæ uacuationis, quàm extremę repletionis; Nam extrema repletio statim secta vena corrigitur, non ita statim extrema vacuatio. Modernus, ut partes Galeni tueretur, dicit plenitudinem duplicem esse, quandam valorum, quandam virium: si loquamur de plenitudine virium æque periculosa est, ac extrema uacuatio, & de hac loquitur Galenus in commento, at si loquamur de plenitudine, quò ad vasa est periculosior extrema vacuatione, sed distinctio bona est, & utinam ita esset ad propositum; vnde potest dupliciter destrui hæc solutio primo: quia si hæc plenitudo quò ad uires fuerit ex aliqua materia maligna imò venefica, non ne poterit subitò extinguere calorem natiuum, vt quotidie videmus experientia? Quare & hæc periculosior est uacuatione. Secundo non potest stare cum Galeno hæc solutio, nam clarum est, quòd Galenus verba hæc dicit, ut interpretetur Hippocratis exemplum, exemplum autem est de plenitudine quò ad vasa, nam dicit Hippocrates habitũ Athletarũ esse soluendũ: quia est periculosus, non tamen uacuatio extrema est facieda quia est periculosa, & Galenus in commento dicit, quia est æque periculosa; vnde de uacuatione plenitudinis quò ad uasa loquitur Hippocrates, & Galenus, Quare solutio non est ad propositum, & non conuenit cum Galeno, Quare ego (alijs responsionibus omissis,) quia multæ sunt, sic responderem, quòd euacuatio extrema, & repletio extrema possunt penès tria comparari, primo penès correctionem. Secũdo penès tempus. Tertio penès euentum & successum. Primo inquam consideramus extremam vacuationem, & repletionem penès correctionem, idest, quę nam ex his facilius, quęve difficilius

Moderni sol. — *Solutionis confutatio.* — *Sol. propria.* — *Spiritus animales puriores uitalib. & vitales naturalib.* — *Læsio in naturali-bus maior, quã n reliqs.* — *Vbi maior resistentia, ibi difficilior fit effectus.* — *Dub.* — *Moderni Sol.* — *Conf.* — *Sol. propria.*

cilius corrigi possit; & hoc modo periculosior est va cuatio extrema: quia difficilius corrigitur, & sic intellexit Celsus. Secundo modo possunt considerari penes tempus, idest quatenus citò, vel tardè possunt inducere mortem; Et vt sic dubio procul extrema repletio periculosior est; Quia citius, ac velocius potest inducere mortem: nam potest inducere mortē repentinam: quòd non facit extrema vacuatio, quia dat inducias. Si denique hæc duo considerauerimus secundum successum, ita extrema vacuatio, quàm extrema repletio possunt inducere mortem; nam certum est, tùm extremam vacuationem, tùm extremam repletionem posse inducere mortem, licet extrema repletio citius. Ratione ergo euentus, idest mortis, quæ causari ab vtraque potest, vt sic vtraque æquè periculosa est, & sic intelligit Galenus cum dicit æquè periculosam esse extremam vacuationem, ac repletionem nempè ratione euentus; Quod erat, vt moneret nos Galenus queadmodum etiam monere Hippocrates nos voluit, quòd medicus nō debet facere euacuationem extremam: ne aufugiens periculum repletionis incidat in periculum euacuationis; & nè cupientes euadere mortis periculum ex repletione in mortis incidamus discrimen ex euacuatione, &c.

Aequè periculosa extrema euacuatio, ac repletio, rõne euentus.

LECTIO XVIII.

Dixit Hippocrates habitum Athletarum statim esse soluendum, non tamen esse faciēdam extremã uacuationem: nam hoc periculosum est, & quomodo hæc verba intelligerentur declarauimus: superest modo vna difficultas, quæ talis est. Si existente plethorica dispositione, quæ est repletio extrema non licet uti uacuatione extrema, igitur nō seruatur uera ratio contrarietatis, quę est, quòd contraria contrarijs semper curari debent. Multi multa dicunt. Nos quàm verissimam putamus solutionem proponemus. Pro cuius intelligentia duo adnotanda: Alterū, quòd est maior contrarietas inter immoderatam repletionē, & moderatam uacuationem, quàm immoderatam; vnde non ita seruatur uera rō contrarietatis, quando comparamus immoderatam repletionem cum immoderata uacuatione: quàm quando immoderatam repletionem cum moderata uacuatione comparamus. Ratio autem est; nam vbi opponimus uacuationem repletioni; hæc procul dubio sunt contraria. At si opponamus moderatum immoderato, vel immoderatum immoderato: maior profectò erit contrarietas inter immoderatum, & moderatum; quàm inter immoderatum, & immoderatum; Et ob id magis opponitur moderata vacuatio repletioni immoderatæ: quàm immoderata uacuatio. Secundò notandum, quòd hæc moderata uacuatio non consistit in puncto, sed habet latitudinem; nam & immoderatum latitudinem habet. Quoddam leue est immoderatum, quoddam ingēs, quoddam extremum, & maximum; Sic moderatū habet latitudinem; nam vel leue potest esse, uel ingens, uel extremum, ut sit in confinio latitudinis; & ita potest esse in confinio latitudinis, ut si quis paulatim procedat ad extrema ex moderato, statim fiat immoderatus. Et propterea dicimus nos plenitudinem extremam esse remouendam cum uacuatione moderata, sed extrema, i. quæ in confinio sit latitudinis moderatæ; & ideo Galenus lib. artis medicinalis, cap. 94. cum dicit extremam repletionem esse tollēdam extrema uacuatione, intelligit extremam, sed moderatam: atque iccirco cum Hippocrates ait. [*Nec compressiones ad extremum ducendę*.] Intelligit quòd vacuationes non debent esse immoderatæ,

Difficultas.

Solutio.

sed in extremo moderationis. Addit postea Hippocrates [*Sed eousque euacuare conuenit, quatenus perferre potest natura eius, cui fit euacuatio, &c.*] Dicut Galenus, & Philotheus concordes, quòd Quantum agendum non modo colligitur ex materia peccante in Quanto, quòd ubi multa materia, ibi multum euacuandum; Vbi pauca parum euacuandum, ut supra dicebat Hippocrates; sed multò magis quantitas hæc agendi sumitur à viribus ægrotantis; & ideo Hippocrates nunc præcepit, ut tantum uacuemus, quantum ferre potest natura, & vires euacuandi corporis. Quæ cum Hippocrates in exemplo assumpto dixerit, infert postea Aphorismum [*Sic & vacuationes extremæ periculosæ, & rursus refectiones extremę periculosæ*:] Sensus est Aphorismi, quòd ut in Athletica dispositione periculosa est immodica tùm repletio, cùm euacuatio: ita etiam in quocunque corpore etiam si athleta non fuerit, immoderata tùm vacuatio, cùm repletio periculosa est; vt ex hoc habeat Hippocrates (vt dicit Galenus in commento) esse euitandum quodcunque immoderatum: vt autem id immoderatū fugiamus vires infirmi respiciendas esse nos Galenus monet: nam si vires debiles fuerint, etiamsi in corpore remaneant superfluitates, tamen vlterius protrahenda euacuatio non est: præterea dicit Galenus esse abstinendū, nè plus æquo repleantur corpora; Idque dicit Galenus, ut ex hoc occasionem habeat reprehendendi Antiquos, qui uidere non poterant, quomodo idem hic, & in exemplo dictum non sit. Sed difficultas est, quia si debet esse proportio in exemplo, & Aphorismo; Cur est, quòd in exemplo Quid agendum, cum Quo, Quando, & Quantum proposuit. At in Aphorismo de Quanto tantū? Dicendum, ut Philotheus, nos monet, φ si Hippocrates in exemplo loquēs de summa repletione uoluit hęc quatuor obseruari, idē etiam uoluit in quocunque subiecto repleto intelligi; & ideo quatuor, quæ in exemplo posuit, in quocunque subiecto sunt intelligenda. Sed cur quantum tantum in sententia apposuit? Proposuit quidem, (quia grauissimus erat author) Quantum, solum breuitati studens: idque duplici de causa. Altera, quia nihil ita difficile est in arte medica, quàm noscere ueram quantitatem agendi; & ideo eam, ut ita difficilem proponere uoluit, nè nos uidentes extremam repletionem decipiamur, ac extremè vacuemus, sed ad vires debeamus respicere; Secunda causa est, quia vltimum præsupponit priora: si ergo ultimum dictorum quatuor in exemplo proposita fuit Quantitas, ergo hanc modo in sententia replicans, omnia summa cum arte, ac breuitate replicauit. Sed instabit quispiam; Si ultimum præsupponit priora, cur si in exemplo ultimo loco adducta fuit uacuatio, quæ supponit plenitudinem, hic in sententia no cōtentus est uacuationem in memoriam reducere, sed & repletionem, inquiens [*Sic & extremæ refectiones, &c.*] Dico Hippocratē maxima cum arte proponere repletionem: nam non proponit eam repletionem, quæ ante uacuationem est, sed quæ post uacuationem. Ostendo, atque huius rei causam afferā. Ostendo autem id ex Hippocrate: nam nō dicit absolutè repletionem, sed refectionem. Refectio autē est post uacuationem plenitudo; & Galenus in commento id adnotauit inquiēs, quòd ideo in textu Hippocrates dixerit rursus, quia de plenitudine, quę post euacuationem est, uerba facit. Hanc autem repletionem post euacuationem proponere uoluit, non alia de causa, nisi quia talis repletio non modo periculosa est, ut repletio ante uacuationem; sed multò etiā periculosior. Idque Galenus in commento declarat, inquiens, quòd post uacuationem vires aliqua ex parte sunt debiliores redditæ, & ob id nō possunt ita

Quātum agēdum à quibus sumatur.

Immoderatū omne cuitādum.

Difficultas.

Solutio.

Dub.

Solutio. Difficile i arte medica cognoscere quantitatem agēdi.

Instātia.

Responsio.

Repletio post euacuationē periculosior, quā quę ante.

ita bene concoquere, ac regulare alimẽtum, & ideo maius imminet periculũ suffocationis, quàm prius; nam uirtus debilis facilius suffocatur, quàm validior, ut exemplo de flamma patet, quæ cum magna sit, nõ ita suffocatur à multitudine olei: ut si parua esset. Quare maximo cum artificio hanc proponens refectionem ea, quæ dixit pericula, & alia supponit.

Quibus sic actis, quia clarissimè constat Hippocratem de sectione uenæ uerba facere, cumque materia hæc sit cognitu ualde utilis, ob id tùm ut magis cognoscatis artificium Hippocratis; tùm etiam quia (ut dixi) materia est utilissima, tùm etiam, vt intelligatis innumeras Galeni authoritates, & præsertim illius libelli, qui inscribitur de cur. rat. per sanguin. miss. decreui breuiter de sectione uenę uerba facere, ut autẽ distinctè procederẽ, uolui duo facere. Primo declarare inuentionem huius auxilij. Secundo rectã eius administrationem: Quæ duo non modo in sectione uenę, sed in quocunque alio spectanda sunt auxilio. Et hoc est, quòd Galenus passim dicebat maxima pars medicinæ caratiuæ consistit in inuẽtione remediorum, ac in recta eorum administratione. Intelligimus autem per inuẽtionem rectã huius auxilij: An secãda sit uena, nec ne; per rectã eius administrationem intelligimus (cognito, quòd sit opus sectione uenæ,) Preterea scire oportere in qua quantitate sanguis sit euacuandus, Quomodo, Quo tempore, & per quas venas corporis sit talis sanguis mittendus. Quò ad inuentionem huius auxilij si dogmaticè inueniri debet, opus est, ut inueniatur beneficio suorum indicantium. Dicimus itaque quatuor esse necessaria pro inuentione huius auxilij, quæ cõprobabimus multis authoritatibus Galeni; Primum est materia sanguinea peccans, Ex qua sumitur indicatio euacuandi. Secundo quoniam si materia sanguinea debet uacuari, non potest nisi sectione venæ, sed sectio venæ validissimum est auxilium, & ob id necessarius est morbus vehemens, qui indicet uacuationem esse moliendam ualido auxilio, idest sectione venæ. Tertio debent esse vires validæ permittentes hoc auxilium: Postremò ætas uel florẽs, uel media inter extremas ætates; Ostendo hæc. Et primo quantum ad materiam sanguineam: quòd ea requiratur (quia in hoc est maior difficultas) Ostendo (ni fallor) ratione demonstratiua: deinde id confirmabo uerbis formalibus Galeni, & Auicennæ. Fundamentum est hoc, quòd cum necessariũ sit in quocunque auxilio, ut antequam habeamus cum Quo agendum. prius habere debeamus Quid agendum; Hoc enim necessarium est, ut cum Quo agendum præsupponat quid agendum; Cum ergo sectio venę validum auxilium sit Instrumentum, cum quo euacuamus, ergo supponit quid agẽdum, sed Quid agendum cum sectione venæ nihil aliud est, neque esse potest, quàm euacuatio sanguinis; At hæc indicatio euacuandi sanguinis, ut millies audiuistis, non sumitur nisi à sanguine peccante, Quare sectio venæ nõ præsupponit nisi sanguinem peccantem: Requiritur ergo primo in sectione venæ materia sanguinea: Confirmo id authoritatibus Galeni; Sunt autem innumeræ, sed ego uel octo, uel nouem adducam. Prima est in commento 23. primi Aphorismorum, ubi dicit in maximis doloribus non inueni maius remedium, quàm euacuare usque ad animi deliquium. Et loquitur ibi de morbo uehementi, uel de symptomate comitante morbum uehementem, & ideo proponit ualidum auxilium; sed subdit: Adhibita tamen distinctione, an pharmaco vti liceat, an sectione venæ, Idque non alia de causa dicit, nisi ut cognoscamus, quòd in morbis uehementibus indicatio sumitur à materia peccante, indicatio inquam agendi; Nam uolebat dicere, si materia sanguinea peccat, venam secare; si alia, pharmacum adhibere debemus; Et ideo dicit adhibita distinctione. Secunda authoritas est quarto de tuend. valet. cap. 4. ubi dicit, vbi lassitudo non cedit debilibus auxilijs, tunc excogitandum est de ualentiori remedio, adhibita modo (addit) distinctione vtrum nobis magis cõueniat vti pharmaco, uel sectione uenæ: & addit etiam modo vires non dehortentur; nam vires non modo à sectione uenæ dehortantur, sed à pharmaco; sed discernẽdum esse dicit; nam si peccauerit sanguis, sanguis mittendus: si alius humor, purgatio adhibẽda. Tertia authoritas est quarto meth. cap. sexto. vbi dicit, quòd quando æger propter vehementiam morbi indicarit tùm sectionem venę, tùm pharmaci exhibitionem: nos debemus inspicere hoc, & considerare, nam interdum magis licet vti sectione venæ, interdum magis pharmaco; Et declarat se ita clarè, ut clarius se declarare non possit: nam sectione uenæ debemus, (inquit) uti, cũ materia peccans fuerit sanguis; pharmaco cùm humor peccans fuerit, uel bilis, uel atra bilis, uel pituita: Quarta authoritas 13. meth. capite vltimo ubi Galenus dicit, quòd in fluxionibus humorum ad oculum possumus uti pharmaco, & sectione venæ. Pharmaco ubi humor peccans fuerit acris, idest peccans in quali; Sectione venæ, ubi fluxio erit à plenitudine, idest à sanguine. Quinta & sexta authoritas est in lib. de cur. rat. per sang. miss. cap 7. & cap. 8. ubi dicit in fluxionibus ad oculos esse inspiciendum, an succus peccans sanguis sit, nec ne: quia si sanguis, sectione venæ est educendus: si alius humor, pharmaco. Septima est quarto de ratione uictus vigesimonono, ubi dicit neminem ambigere, quòd necessarium est, quòd in Hellebori exhibitione respiciendum est, ut sit magnitudo morbi & virium robur; & sic in quocunque pharmaco: ergo & in sectione uenæ hæc inspicienda. Octaua authoritas, Galenus quarto de ratione victus. 111. vbi Hippocrates loquebatur de hydrope, dicit Galenus, quòd in nulla hydrope conuenit sanguinis missio, præterquam in hyposarcha, & ea hydrope, quæ fit ex suppressione sanguinis, uel hemorrhoidũ, uel mẽstruorum, &c. Idque non alia de causa, nisi quia ibi peccat sanguis. Et non dicatis, quia ibi est virium robur. Nam in hydrope virium robur est, & ideo Auicenna libro tertio, ubi de hydrope dicit, ꝙ ad apertionem abdominis in hydrope veniendum est, quando vires fuerint ualdè ualidę. Præterea quarto de ratione victus vigesimonono dicebat Galenus, quòd ad exhibitionem hellebori requiritur virtus valida. Sed in hydrope nos damus Elaterium, quòd valentissimum est medicamentũ, & multò ualidius, quàm helleborum; nam non datur drachmis, sed granis, neque scrupulis; ergo multò valentiorem requirit virtutem. Vltima & nona authoritas est, in libro de cõstitutione artis medicæ, cap. 19. quæ clarissima est. Dicit enim, quòd quoties est aliquod superfluum in corpore, illud tale euacuandum est, adhibita tamen distinctione, an quãtum, an quale sit; & seipsum declarat, quid per quantum, uel quale intelligat: nam si fuerit (inquit) sanguis, sanguis sectione uenæ est euacuandus, si verò vtraque bilis, uel pituita debemus uti pharmaco. Quare clarum est ex his, & alijs innumeris Galeni locis, quòd quando Galenus proponit sectionem uenæ, semper materiam peccãtem sanguineam præsupponit. Et propterea etiam Auicenna in Tract. de feb. cap. de curatione in communi feb. putridarum, dicit quòd in febribus secanda vena est, quando vires fuerint fortes, neque hoc sufficit, sed requiritur, ut humor peccans sit sanguis, nam aliter pharmaco est utendum; Vnde vtitur verbis formalibus Galeni quarto method. cap. sexto. Idem habet Auicenna quarta primi c. de phlebotomia, ubi semper

Marginal notes: De sectione venæ. — Maxima pars medicinę curatiuæ quo cõsistat. — Sectionis venę inuentio. — Quid agendum prius cognoscere oportet. — Indicatio euacuãdi sãguinis nõ nisi à sãguine peccãte. — Gal. authoritates. 1. — 2. — 4. — 5. & 6. — 7. — 8. — In qua hydrope sanguis mittend.? — Elateriũ helleboro ualidius. — 9. — Auic. authoritates. 1. — 2.

per præcipit in phlebotomia esse considerandã materiam peccantem; nam cum bilis, vel alius humor peccat, non est sanguis mittendus, sed sunt pharmaco extraducendi hi humores. Quare ex his habetur, quòd in sectione venæ requiritur materia sanguinea vincens, & non alius humor &c.

LECTIO XIX.

IN nouissimis lectionibus accepta occasione ab Hippocratis Aphorismo: Cœpimus sermonẽ habere de chyrurgia: Atque circa hoc Instrumentum duo esse obseruãda proposuimus. Alterum fuit inuentio huius auxilij. Secundum inuenti auxilij recta administratio; Et hæc duo sunt etiam obseruanda in quocunque medico auxilio. Quò ad inuentionem chyrurgiæ, idest sectionis venæ, vt inueniremus sectionem venæ dogmaticè cœpimus eam indagare merito suorum indicantium, & coindicantium. Diximusque ad sectionem venæ quatuor necessario requiri. Primum est materia sanguinea peccans: Secũdum morbi magnitudo: Tertium virium robur: Quartum florens ætas. Quæ autem esset materiæ peccantis necessitas, vltima lectione declarauimus. Imo id comprobauimus ratione, ut arbitror demonstratiua, & frequentibus Galeni authoritatibus. Quas ad oppositũ trahere est impossibile. Restat modo ut tria, quę remanent, necessaria esse ostẽdamus: magnitudinem nẽpè morbi, virium robur, & ætatem florentem. Sed hoc clarũ esse potest tùm ex Hippocrate, tùm ex Galeno quarto de ratione vict. cap. 19. Imo ex toto de sectione venæ, vbi hæc tria esse necessaria ad sectionem venæ clarissimè affirmant; Quòd si causam huius desideratis facilè est eam habere. Primum quantum ad morbi vehementiam, si debet esse proportio inter morbum, & auxilium morbi, cum iuxta Hippocratis sententiam extremis morbis extrema conueniant remedia; sequitur, quòd quoties morbus vehemens extiterit, quòd indicabit vehemens auxilium, putà sectionem venę: Propterea Galenus sexto Epidem. sect. 3. circa finẽ Reddit causam, cur Hippocrates ibi in pleuritide sanguinem non mittat, dicit hoc ideo factum fuisse, quia illa pleuritis, cum in ea esset sanguinis expuitio, erat debilis; & ideo non indigebat vehementi, & ualido auxilio, vt venæ sectione. Requiritur postea robur virium: Nam cum quodlibet auxilium licet prosit, ex aliqua tamen parte noceat: hoc maximè in sectione venæ poterit esse, cum per sanguinis euacuationem plurima spirituum copia vacuetur, & ideo vires validę debent esse, ut hoc auxilium ferant. Requiritur postremò florens ætas; nam vt supra etiam dicebamus, pueri, & in decrepita existẽtes ætate non ferunt sectionem venæ. Quare quatuor pro hoc auxilio requiruntur: Materia peccans sanguinea, morbi magnitudo, virium robur, & ætas florens. Sed quispiam, qui non historicè, sed secundum rationem rem cognoscere uoluerit, quæret. Cũ hæc quatuor requirantur, an eadem ratione, uel diuersa requiruntur? (Et hoc aduertatis, quia ex hoc soluetis omnes authoritates, & rationes, quę aduersus propositam veritatem adduci possent:) Dico quòd hæc quatuor diuerso concurrunt modo: Nam materia sanguinea concurrit, ut indicat quid agendum: Morbus verò uehemens concurrit, non ut indicat quid agendum, sed cum Quo agendum; virtus verò valida concurrit, non vt indicans sectionem venæ; nam indicat sui custodiam, & alimentum: sed vt coindicans sectionem venę. Aetas verò florens est nõ prohibens, & coindicans; nam idem est dicere non prohibens, & coindicans sectionem venæ, sed ad differentiam virium dicamus, quòd est non prohibens secundario: nam ætas florens ad vires refertur. Si enim in puero constaret virtus, uel in decrepito mitteremus sanguinem sectione venæ. Neque est, cur quis dubitet, cur Galenus proponit ætates: Nã omnia declarabimus. Hanc autem veritatem retulit Galenus in libro curatiuo per sang. miss. cap. 13. vbi dicit, quòd ad sectionem venæ duo requiruntur scopi. Primus est morbi magnitudo, quæ indicat secandã venam: virium autem robur est secundum, quòd est non prohibens, qua veritate ita declarata nõ est, cur quis in ea ambigat ob Galeni authoritatem quarto meth. cap. 6. Vbi Galenus expressè dicit, quòd ex redundantia sanguinis non est capienda missio sanguinis, sed à magnitudine morbi, & à virium robore. Et ideo quis statim inferret: ergo ex sententia Galeni non debemus materiam sanguineam peccantem considerare. Sed sat nobis est, ut morbi magnitudo adsit, & virium robur, licet alia quæcunque materia peccet. Iam patet quomodo intelligenda sit hæc authoritas, quia diximus nos, quòd si cõsiderauerimus Quid agendum, id à materia peccãte sumitur. Quòd si (& ita intelligatis Galenum hoc in loco) non considerauerimus Quid agẽdum; sed cum Quo agendũ, idest an debili vel valido auxilio agendum sit; tunc procul omni dubio (inquit Galenus) hoc non sumitur à materia peccante, sed à morbo, & viribus; nam si morbus magnus est, magnum indicabit auxilium: si debilis morbus, debile auxiliũ. Et ideo inquit (esse secandã uenam), i. Quo agendum, hoc est esse agendum cum hoc ualido auxilio, quòd est sectio venæ, non sumitur à sanguine, idest non sumitur à materia peccante sanguinea: quia materia sanguinea peccans non semper indicat sectionem venæ; semper quidem indicat uacuandum sanguinem; sed an sectione venę, an alio quouis auxilio debeat uacuari non indicat; quia sanguis peccans non modo potest vacuari sectione uenę, sed inedia, frictionibus, cucurbitulis, & multis huiusmodi; A' materia ergo quid agendum sumitur, idest esse uacuãdum; sed cũ Quo, idest esse uacuandum hoc ualido auxilio, quòd est sectio venæ, non indicatur à materia: sed à magnitudine morbi, & viribus; idque clarum est, quia postea Galenus statim in eodem capite subiungit, (nã alijs;) .i. materijs à sanguine peccãtib. satisfacit inedia: alijs frictio, alijs balneum, &c. Et ideo non in omnib. uenæ sectio sumitur; At hoc sumitur à morbi magnitudine, & uiribus: Quod eo mihi manifestius fit; quoniam cum Galenus in eodem cap. loquitur de Quid agendum, dicit esse sumendum à materia peccante, idest à sanguinea; cumque uerisimile non sit in tam paucis uerbis, (ne dicam Gal. sed mediocrem aliquẽ authorem) sibi mutuo puganția asseuerare: Ideo ita uenit Galenus exponendus, ut ego eum exposui. At ego nolebam cuidam obiectioni, mihi à quodam doctissimo Iuuene auditore meo propositæ satisfacere, quę ipsi demõstratiua uidetur: Quoniam facilè putabam unumquemque uestrum ex determinatis ipsam dissoluere posse: Quoniam ne dum Logica est, tantum abest, ut demonstratiua sit; Quoniam uerò ex eius dissolutione magis ueritas à uobis determinata confirmabitur, tùm præsertim, ut Iuueni illi doctissimo satisfaciam, breuiter rationem dissoluendã proponam. Ratio talis est. Quicunque morbus magnus, uehemens, & acutus (nã de eo loquuntur morbo, qui acutissimus est, & non dat inducias, & celerrimi motus existit) indicat ualidum, ac præsentaneũ auxilium; Cum uerò duo sint ualida auxilia, uenæ sectio, & pharmacum; neque conuenire possit huic morbo à principio pharmacum, egeatque ualido auxilio morbus hic, & non sit aliud ualidum auxilium, nisi uenę sectio: igitur à principio in hoc morbo acu

Ad venæ sectionẽ quatuor requiri.

Inter morbum & auxiliũ morbi debet esse proportio.

Venæ sectionem, quæ non ferat ętates.

Dub.

Sol.

Non prohibens, & coindicans idẽ.

Euacuatio sãguinis à magnitudine morbi, & à virium robore ex Galen. & quo intelligenda hæc authoritas.

Obiectio

to indicatur uenæ ſectio. Quod argumentum ſi ſtat (inquiunt) dummodo cæteri ſcopi adſint, ut uiriũ robur &c. ſequitur, ꝙ non à materia peccante ſumit̃ vacuatio ſanguinis, ſed quacunq; exiſtente materia peccãte in hoc morbo propoſito eſſet indicatio mittendi ſanguinis, dummodo uires, & alij ſcopi cõſenſerint. ſed non eſt difficile hoc argumentum diſſoluere, & ideo reſpondeo unica reſponſione, tùm ad materiam, cùm ad formam argumenti. Pro reſponſione, quò ad materiam, ut uideatis quantum poſſit argumentũ ſuppono caſum (ut omnia cõcedam arguenti) ꝙ ſit morbus magnus, uehemẽs, acutus, nõ dans inducias, imò plus addo, qui pẽdeat à cacochymia exquiſita: Nam ſi cacochymia exquiſita nõ ſit, ſed notha: uel notha, uel exquiſita plethora concedo, quòd in his indicetur mittendum eſſe ſanguinẽ: nam peccat ſanguis, uel humor parum recedens à ſanguine: ſuppoſito hoc, dico, ꝙ in caſu prędicto, tria (quantum ad noſtrum propoſitũ attinet,) ſunt conſideranda; nã aliter plura conſideranda eſſent. Primũ eſt, Quid agendũ; Secundũ cũ Quo agendũ: Tertiũ Quando agendum. Quantum ad quid agendum, ut dicebat Gal. 2. Aphor. primę particulæ 4. de tuend. c. 4. & in libro de atra bile capite ſexto, & alibi quàm ſæpiſſimè, id ſumitur à materia peccante; Nam ſi ſanguis peccat, ſanguis eſt euacuandus, ſi bilis, bilis &c. cum ergo in caſu propoſito ſit cacochymia exquiſita, ergo indicatur, quò ad quid agendum, non eſſe euacuandum, ſed purgandum; ſunt enim duæ diſtinctæ indicationes purgatio, & uacuatio, ut ex locis allegatis clarè patet. Quantum ad cum quo agendũ, An ſcilicet debili, uel ualido auxilio purgatio ſit molienda capitur à morbo; cum ergo hic morbus ſit uehemens, indicat ualidum auxilium, ſed non quodcunque, ſed ualidum auxilium quò ad purgationẽ et pharmacum, non aũt quò ad ſectionem uenæ. Quò ad quando agendum ſumitur potiſſimum ab acumine morbi, & à materia; Ideo hæc duo potiſſimum conſideranda motus morbi, & materia. Quò ad motum morbi, hic habemus morbum velociſſimi motus, & ideo indicat quàmprimum eſſe agendũ; Nam in acutiſſimis morbis etiam eadem die eſt agendum, dicebat Hippocrates; & ideo ratione morbi indicatur eadem etiam die exhibitio pharmaci. Quoniam verò rectè operans medicus non vnum tantum inſpicere debet, ſed omnia: ob id cum in hoc caſu materia peccans ſit cacochymia, neque materia cocta ſit: ideo non debemus pharmacum dare; niſi materia cocta fuerit, eodem atteſtante Hippocrate (concocta medicari:) Nam ſupponamus, quòd ſit materia acutiſſimum morbum faciens, & non furioſa, quòd alijs impoſſibile videtur, quòd ſit morbus acutus, & quòd materia non ſit furioſa. Hoc enim falſiſſimum eſſe ex praxi experitur; Qua de re in caſu propoſito alterum trium agere poſſumus, non dico debemus: Nam id, quod debemus vnum tantum, (vt videbitis) eſt; Primo vt exhibeamus pharmacũ à principio: Secundo vt ſecemus venam, vt videtur velle aduerſarius: Tertio ut differamus purgationem quouſque materia concoquatur. Sed quodnam horum in praxi agendum? Dico, quòd illud faciendum eſt, quod vires magis perferre poſſint, ac melius: ac id, ex quo maius iuuamentum, quàm nocumentum ęgri ſentire poſſint. Quo conſtituto facile apparet, quòd nos à principio in caſu propoſito nõ debemus accedere ad exhibitionem pharmaci, namque cum materia cruda ſit, per purgationem vel vacuabitur materia bona, vel ſaltim irritabitur, ac obſtructiones maiores fient, & ſic corpus vndique incaleſcet, ac febris magis exaſperabitur. Sed neque etiam veniendũ eſt ad ſectionem venæ; Idque tùm per viam cauſæ, tùm per viam ſigni habere poteſtis: per viam cauſæ, & à priori, ſi Quo cum agendũ ſupponit Quid agendum, & quid agendum in hoc caſu eſt purgatio, quæ capitur à cacochymia, vbi autem purgatio conuenit, non eſt hæc molienda ſectione uenæ, ſed pharmaco: Ergo patet per viam cauſæ, quòd in hoc caſu nullo pacto ſectio venæ conuenit, nam nullum eſt, quod indicet ſectionem venæ. Neque per viam ſigni conueniret ſectio venæ, quia vires non tolerarent ſectionem venæ: Sed hic nolo vobis vnum celare, vt omnis cõfuſio tollatur ex animis veſtris quãtum fieri poteſt. Quòd cum ego aſſeram non conuenire ſectionem venæ, quia vires non tolerarent, ſtatim dicet quis ergo ſecandam eſſe venam, & mittendum eſſe ſanguinem à viribus ſumitur. Dico ego, quòd vires, ſiue validæ, ſiue debiles ſint, nunquam ſe habent ex parte ſcopi ſectionis venæ in caſu propoſito. Declaro, ſi virtus eſſet (vt ſcopus ad ſectionem venæ) uel ſe haberet, vt non prohibens, ſeu coindicans, ſi valida eſſet: Vel ut prohibens, ſi debilis, ut Galenus libro de curan. rat. per ſang. miſſ. cap. 13. Sed hic vires non ſunt coindicantes, probo: Quia coindicãs ſignificat eſſe aliquid, quòd indicet: ſupponit enim coindicans id, quòd indicat: Sic non prohibens ſupponit indicans. At ego in caſu propoſito non video aliquid, quòd indicet ſectionem uenæ: Nam ſi eſſet cacochymia notha, uel plethora notha, uel exquiſita, indicaretur ſectio venæ. At in cacochymia exquiſita non eſt aliquid indicans ſectionem uenæ: Qũo ergo vires poſſunt eſſe coindicantes, uel non prohibentes ſectionem venæ, ſi non eſt aliquid quod indicet? Idque etiam (ut clarius fiat) oſtendo in morbo pendente à plethora exquiſitiſſima. In hac plethora non indicatur purgatio; & ideo nec pharmacum. Sed cur pharmacum non exhibetur? Si vultis rectè reſpondere, neceſſarium eſt, ut dicatis, quia non conuenit nec à priori, nec à poſteriori: Non à priori, quia à nullo indicatur pharmacum: non à poſteriori, quia vires non tolerant. Hic vires non ſunt prohibentes pharmacum, quia non eſt aliquid, quòd indicet pharmacum. Et ideo vires licet robuſtisſimæ ſint, tamen non tolerant pharmacum. Sic & in caſu propoſito non tolerant ſectionem venæ, non ꝙ ſint prohibentes, cum nullum id indicet. Et cauſa ab Hippocrate aſſignatur, dum inquit: Si talia purgantur, qualia purgari oportet conuenit, &c. At purgatio requirit materiam in quali peccantem. Hic autẽ materia nõ in quali peccat, (loquor in plethora exquiſita) ſed in quanto ſolum. Sed fortè dicet quis: Ego libenter ſcirem, Quomodo vires, & Quomodo morbus dependens à plethorica affectione poſſunt concurrere ad purgationem, ſeu ad pharmacum indicandum: Quomodo cacochymia reſpiciat ſectionem venę, & plethora reſpiciat pharmacum. Dicebat Hippocrates quarto Aphoriſmo, quòd victus tenuis non conuenit chronicis: Ex quo colligatis in arte medica indicantia, & nonindicantia: non dico contraindicantia ex Galeno: Si enim accipiatis acutum morbum, ipſe indicat victum tenuem, & eſt nõ indicans victum mediocrem: Si verò accipiatis morbum chronicum, eſt ipſe non indicans victum tenuem, non quia contra indicet: quia neque morbus chronicus indicat victum mediocrem. A` pari in cacochymia, & plethora. Cacochymia eſt indicans purgationem, & eſt non indicans euacuationem nõ autem contraindicans: quia euacuatio, & purgatio non ſunt contraria: contra vero plethora eſt indicans euacuationem, & eſt nonindicans purgationem. Habetis ergo quantũ ad Quid agendum quędam indicantia, quædam nonindicantia. Pari etiam pacto ſunt indicantia, & nonindicantia Quantum ad Quo agendum: nam ſi fuerit morbus vehemens à plethora indicabit ſectionem venę, & non indica-

bit

Solutio.

Quid agẽdum à materia.

Purgatio & vacuatio duæ īdicationes diſtinctæ.

Cũ Quo, & Quando à Quibus.

In acutiſſimis morbis eadẽ die agẽdum.

Pharmacum non exhibendum, niſi concocta materia.

Quid in acutorũ prĩcipio agend.

Purgatio ĩ prĩcipio acutorũ, ubi non cõuenit, quæ afferat nocumenta.

Obiectio

Reſponſ.

Coindicans qd ſignificet, ac ſupponat.

Qñõ cacochymia reſpiciat venę ſectionẽ plethora pharmacum.

bit pharmacum; Vnde modo si considerabimus vires, ipsę similem locũ habebunt. Quia si fuerit morbus vehemens pendēs à plethora exquisita, morbus indicabit sectionem venæ, & vires validæ coindicabunt, vires debiles prohibebunt: Ratione autẽ pharmaci hoc pacto concurrunt: Nam vt morbus non indicat pharmacum, sic vires sunt simul nõ indicantes morbum esse per pharmacum purgandum. Ad propositum itaque redeuntes dicamus, quòd cum in proposito casu nos nõ possumus nec pharmaco vti, nec sectione venæ, restat ergo ut id, quod possumus agamus; Nam non valet dicere, quòd in morbo vehementi semper à principio debemus vti valido auxilio; sed id verum est, quando fieri potest; Et ob id in casu isto debemus attendere, ut materia cruda coquatur, & citò coquatur; Et ideo si opus fuerit bis in die debemus propinare concoquentia. Formaliter ergo ad argumentum respondendo dico; cũ arguit, Morbus vehemens requirit uehementia auxilia, ergo in hoc casu debemus vti validis auxilijs. Antecedens verũ, consequens est falsum; Nã nõ modo debemus respicere indicantia, sed coindicantia, & prohibentia, & ideo si accidat, ut aliquis morbus sit magnus, dubio procul, si aliquid non prohibuerit ex coindicantibus, valido deberemus vti auxilio: At hic multa prohibent hoc, quia materia non est concocta; Vnde si in genere non debemus uti valido auxilio, multò minus in specie; Nam à quo negatur genus, multò minus & species admittitur: Nam si non est animal aliqua res, multò minus erit homo. Et ideo quando adducunt, dummodo alij scopi consenserint, vt vires, falsum dicunt; Quia in hoc casu vires non coindicant, nec prohibent sectionẽ venæ: Nam cum coindicans supponat indicans, cum nihil sit, quod indicet sectionem venæ, ergò vires non coindicabunt illam; Et sic (vt mihi videtur) ad plenum rationi propositæ satisfactum fuit &c.

Quò uires, & morb' à plethora exquisita cõcurrãt ad purgationẽ. Nõ semp in morbo uehementi à pricipio vtẽdũ ualido auxilio.

A' quo negatur genus, multò minꝰ & species admittitur.

LECTIO XX.

CIRCA inuentionem sectionis venæ audiuistis quomodo quatuor erãt necessaria, diuersimodè tamen; Et licet circa hæc multa dixerimus, tamen quædam etiam dicenda supersunt, vt vnusquisque vestrum oculis quodammodo videre, ac cognoscere hanc materiam, atque facilè possit intelligere Galeni authoritates, hinc inde disseminatas. Quò igitur attinet ad materiam, sciendum quòd per materiam sectionem venæ indicantem nos intelligimus materiam humoralem inuenis existentẽ, quæ uel facit plethoram exquisitam, uel plethoram notham, vel cacochymiam notham. Sed quid hę voces nunc significẽt, nõ est opus manifestare quoniã suo loco ex sententia Galeni quarto de tuend. valet. quarto diligenter eas explicabimus. Hinc colligatis, quòd quando dicit Galenus quarto meth. sexto, & in libro curatiuo per sang. miss. & alibi, quòd etiam si non adsint signa plenitudinis, licet tamen venire ad sectionem venæ. verissimum est hoc, quia ibi loquitur de ea plenitudine, quæ pendet à multitudine sanguinis, quæque facit plethoram exquisitam; Nam non modo in hac, sed in plethora notha, ac cacochymia notha ad hanc venæ sectionem deuenire possumus: Et ex hoc etiam colligatis, quòd nõ modo licet in febre synocha, quæ est in corporibus sanguineis; sed in ea etiam, quæ est in biliosis, pituitosis, ac melanconicis secare uena: Neque nobis contradicimus: Nam venimus, seu venire semper possumus ad sectionem venæ, cum non adest cacochymia exquisita; Nam quarto de tuenda capite quarto dicit, q̃ si sunt humores nõ plurimum recedentes à natura

Materia sectionẽ uenę indicans.

Quõ licet non adsint signa plenitudinis, liceat uenã secare.

sanguinis licet secare venam, ac etiam purgare; Nam mista materia mistum quid agendum indicat; sed dicet quispiam si esset aliquis febricitans humore nimium recedente à natura sanguinis, ut cacochymia exquisita, quid est agendum? Dico quòd in hoc casu non est secanda vena; nam si uenam secaremus, dubio procul ægrum interficeremus. Et hinc elicio, quòd non modo in sectione venæ, quæ fit gratia euacuationis; sed in quacunque venæ sectione, ut in ea, quæ fit causa reuulsionis, uel deriuationis debemus habere oculos, ac requirere plenitudinẽ sanguinis; Vt si casus adsit, quod quis laboret dolore coxendico, quòdque dolor hic pendeat à materia pituitosa verè, ita ut potius acida, quàm dulcis sit pituita, & recedat multum à natura sanguinis, quid est agendum in hoc casu? Dico, quòd interdum veniendum est ad venæ sectionem, interdum minimè: Debemus quidem venire, quando præter purgationem habet locum vacuatio; non debemus venire ad sectionem venæ, quando locum habet sola purgatio, non autem vacuatio. Sed dicet Quis, Quãdo habet locũ vacuatio, & quando non? Pro hoc intelligendo indicationes haurire oportet. Et una quidem indicatio hoc in loco sumitur à materia faciente dolorem, quę cum multũ à natura sanguinis recedat, indicat purgationem, non sectionem uenæ; Alia etiam sumitur indicatio à causa efficiente dolorem, quæ est uacuanda. Nec hic stare debemus, sed vlterius est progrediendum; quoniam fuit regula Galeni multis in locis & aliorum omnium medicorum, quòd non est purganda, nec uacuanda pars aliqua, nisi habeatur de toto ratio; Et ob id in hoc casu oportet oculos dirigere ad plenitudinem existentem in toto: Nam si corpus refertum fuerit cacochymia exquisita, & humore multum recedente à natura sanguinis, ut erat etiam pars affecta, oritur indicatio purgandi; Et ob id nullo modo, ac nulla ratione in hoc casu uena est secanda, nec molienda vacuatio, sed purgatio. At si in toto corpore non fuerit exquisita cacochymia, sed notha: tunc & secare uenam, & purgare possumus. Et ob id duplex in hoc casu oritur indicatio tùm vacuandi, cùm purgandi: coque præcipuè si morbus fuerit ualidum requirens auxilium. Quantum verò ad morbum attinet sciendum, quòd per morbum intelligo non quemcunque morbum, sed uehemẽtem, siue intelligatis vehementiam hanc ratione actiuitatis, siue ratione resistentię, siue ex propria vi morbi, siue ratione symptomatum, vel ratione causarum, uel deniq; ex parte loci affecti: Et ex parte quidẽ loci affecti, uel locꝰ affectus sit pars aliqua ex principib. vel sit pars famulãs principalibus, uel tandẽ pars aliqua consentiens cũ principalibus. Hæc omnia possumus per morbũ uehementem intelligere: Præterea etiam cum Galeno locis citatis, & præsertim in libro de sectione uenæ, per morbum non intelligo tantum morbum uehementem prę sentem, sed futurum, & hæc omnia, quę dixi, hancque uehementiam non modo præsentem, sed futuram intelligo; Et ob id quarto meth. sexto: Vbi non peccabat sanguis, ut in illis, qui ab alto eciderant, secat uenam: & hoc, quia imminebat morbus magnus, ut inflammatio. Sed de morbo, ac eius uehementia hæc pro nunc dixisse sufficiat: nã abundè satis de uehemẽtia hac loquar in eo Aphorismo. (Extremis morbis & c.) Quantum uerò ad Vires attinet, dico quòd in eis tria sunt præcipuè consideranda. Primum est, ut intelligamus uires ualidas nõ modo in præsenti, sed in futurum etiam: Nam etsi in principio ualidæ fuerint, tamẽ uenam secare nõ debemus, nisi sperauerimus eas in futurum ualere posse; Et hoc ex Galeno colligitur, qui libro primo ad Glauconem cap. 14. Præcipiebat, quòd in febre cum

fluore

Dub.

Solutio.

Quando in dolore coxendico à pituita, eaque acida, liceat uenã secare.

Pars non purgãda nec euacuãda, nisi habeatur ratio de toto.

Morbi vehemẽtia uaria ratione.

Cur cadẽtib. ex alto secãda uena, & si sãguis non peccet.

Circa uires tria consideranda. 1.

In feb. cũ fluore alijs abstinendum à sanguinis vacuatiõe.

fluore alui, etiã si diminutus sit fluor, debemus nos abstinere à quacunque vacuatione, & à sectione venæ; Quia quamuis (inquit) vires in præsentia validæ videantur, tamẽ in futurum fient imbecilles, & hoc præcipuè fit, quãdo febris est coniuncta cum uacuatione symptomatica; Nam si non symptomatica, sed potius critica vacuatio fuerit, uel quomodocũq; aliter à natura, non est timendus virium lapsus; Et ob id authoritas Galeni nono metho. capite quinto nõ est discors ab ea, quam modo adduxi. Dicit enim ibi, ꝙ in febre cum fluxu mensiũ, si menses diminutè fluant, secãda vena est: Nam vacuatio illa non est symptomatica, sed à natura fit, & quia eam natura non potest ita ualidè facere, ut debet; Ideo naturam iuuare debemus cum venæ sectione: verum hęc omnia ad vires, non ad aliud scopum, ut multi falsò crediderunt, referenda sunt; utpote non sunt referenda ad symptoma, &c. Nam symptoma nullo modo inter scopos referẽdum venit. Secundum considerãdum circa vires est, ut consideremus vires tùm proprias; tùm alienas. Neque ista uideantur esse imaginationes: nam hoc facimus, ne cogamur innumeros alios scopos ponere, ac intentare; vt in Muliere vtero gerente vires proprias intelligo vires Mulieris: alienas verò vires intelligo vires fetus; Quia interdum mulier moritur, & viuit fętus; interdum contra fit. Interdum vtrumque moritur: aliquando etiam uiuit vtrumque. Sed fętus vires interdum sunt prohibentes, interdum sunt non prohibentes. Declaro quotiescunque fuerit mulier vtero gerens propositum medici volentis mulierem curare duplex est: primũ, vt vtrumque seruet, & hoc debet eligere, si fieri potest. Secundum est, vt de duobus malis, minus malum eligat; nam multò minus est habere mulierem incolumem, & fętum mortuum, quàm vtrumque mortuum reddere. vt cum mulier anginam habet, vel sputum sanguinis, cum medicus vult utrumque seruare oportet uires ualidas esse tùm proprias, cũ alienas. De proprijs viribus mulieris id clarum est; De alienis etiam constat; nam si vires fętus debiles fuerint, tunc fiet abortus, & ideo debiles prohibent, validæ coindicant. Coindicant quidem vires fœtus, vbi fœtus est paruulus, & parua indiget alimenti copia; cum verò grandior est factus, & indiget multo alimẽto, tunc vires fętus sunt inhibentes sectionem venæ. Si verò medici scopus fuerit seruare tantum mulierẽ, tũc tñ uires mulieris debemus inspicere, ac derelinquere uires fętus; Nam tantum uires mulieris sunt coindicantes, uel prohibentes: Et ob id cum sermo erit de muliere vtero gerente non faciatis, ut hi faciunt, qui multiplicant scopos, & sine necessitate proponentes mulierem pro uno scopo, fętum pro alio &c. Tertiò circa vires considerandum est, ut cognoscamus, in quibus consistunt hę vires, ut inde scire possimus, quæ nam scilicet concurrant, ad coindicandam sectionem venæ, quæ verò ad prohibendã; sed hoc est facile ex Galeno colligere undecimo method. capite 1. Quod scilicet vires in tribus consistant. In spiritibus, carnosa substantia, & in solidis particulis: Quid uerò per spiritus sit intelligendum nũc non declaro, nam inferius suo loco hoc manifestabo, quomodoq; à calore naturali differant ad amussim ostendam. Cum itaque virtus in his tribus consistat, potest ipsa considerari, uel ut est ipsa ualida secundum omnes has tres partes, uel ut est debilis secundum omnes has partes. Tertio non prout est debilis, uel ualida omnifariam; sed prout secundum aliquas partes est ualida, secundum aliquas debilis: Et in hoc etiam perpendere oportet: Vtrum sit ualida secundum plures partes, & debilis secundum paucio res, uel secundum plures debilis, secundum pauciores fortis; Vnde ex his sequitur quòd interdum nos habemus uires ualidas secũdum omnes partes, idest simpliciter, & absolutè, uel debiles simpliciter, uel ualidas secundum Quid. Declaro hæc omnia, & primo capio vires ualidas simpliciter: Vires ualidę simpliciter, & secundum has omnes tres partes non reperiuntur, nisi in corpore plethorico, ac optimè quadrato quod redundat sanguine peccante solũ ex parte quantitatis, ac sola plethora exquisita laborat: Et præterea reperiuntur in corpore cõstituto in florente ætate: Nam in pueris solidæ partes laxæ, ac molles nimis sunt. In senibus sunt nimium aridæ; Et ob id reperiuntur hæ uires in eo corpore, quod proponit Galenus nono meth. quarto & Hippocrates in hoc Aphorismo; Quòd si vires fuerint ualidæ simpliciter, idest secundum omnes tres partes, tunc ualet consequentia. Vires sunt ualidæ simpliciter, & morbus est uehemens, ergo secãda uena; Quoniam vires hic concurrunt non modo, ut coindicantes sectionem uenę, sed etiam vt indicantes copiam sanguinis: igitur vires in hoc casu præsupponunt quid agendum, scilicet esse euacuandum; Idque clarè constat ex Galeno in libro de cur. rat. per sang. miss. c. 13. Vbi dicebat quòd quoties ualidæ vires fuerint, (simpliciter intelligendo) sat sunt duo scopi ad secandam venam, quia talibus existentibus viribus impossibile est, ut in corpore ea fit cacochymia, quæ inhibeat euacuationem sanguinis. Si hæc itaque causa est, sequitur ergo, quòd Galenus noluerit cacochymiã indicare aliud à uacuatione, idest purgationem; Et ob id Galenus ibi loquitur de viribus ualidis simpliciter, quæ non modo coindicant, sed indicant sectionẽ venæ. Quòd si vires debiles fuerint secundũ has omnes tres partes, tunc nullo modo debemus mittere sanguinem, ut in decrepita ætate. Si uerò vires ualidę fuerint secũdum Quid, idest ualidæ ratione duarum partium, debiles uerò ratione unius tantum: hoc vnum, uel sunt spiritus, uel carnosum genus, uel solidæ particulæ: si spiritus (aduertatis hoc, nam in hoc sumus discordes à multis,) languescant, quoties est corpus quadratum, ac sanguine refertum, & non adsit macies, & sit in florenti ætate, solidaque bene se habeant, sed spiritus non bene, quia scilicet nimium dissoluti sint, ac à centro ad circunferentiam tracti; in hoc quidẽ casu virtus est prohibẽs sectionẽ venæ. At si ex altera parte imbecilles sint spiritus per viam concẽtrationis, quia nimium sint concentrati: tunc considerare oportet: An sanguis existens in hoc corpore sit corruptus, uel simpliciter copiosus sine aliqua corruptione. Si est corruptus, uel est insignis corruptio, uel est leuis. Si insignis fuerit corruptio, adeo quòd sit impossibile reducere sanguinem ad benignum, tunc non debemus secare uenam, sed partim nutriẽdo, partim uacuando frictionibus, clysteribus, & huiusmodi alijs procedere debemus; Neq; sectione uenæ utemur. Quòd si putredo leuis fuerit, possemus deuenire ad sectionem uenæ; Quia ad benignum potest reduci sanguis, fiet enim euentatio beneficio sectionis uenæ; Et de hac constitutione, ac sectione loquitur Galenus secundo Aphorismorum decimoseptimo. Si autem sanguis solum copiosus fuerit, multò magis possemus secare uenam: Sed hoc in sequenti fusius explicabimus, &c.

Margin notes: In febre cum fluxu mẽsiũ qñ secanda vena. — Symptoma inter scopos non referendum. — 2. In vtero gerẽte uires consi derandæ tũ pprię, tũ alienæ. — Vires fœtus qñ coindicent uenæ sectionẽ, & qñ inhibeant. — 3. — Vires in trib. consistunt. — Virt' tripliciter. — Vires duplicitur. — Vires validæ simpliciter I quo corpore. — Vires qñ indicãtes sectionẽ uenæ, & sãguinis copiam. — Vires ualidæ secũdũ quid quõ prohibeant, uel coindicent uenæ sect.

LECTIO XXI.

DEclarabam quid per virtutẽ intelligere oporteat, ut sine periculo ad sectionem uenæ deuenire possimus: declarauimusq; quomodo virtus ualida simpliciter coindicat sectionem uenæ, & quomodo debilis simpliciter prohibet validũ auxilium: accepimus postea declarare quid possit virtus

tus valida secundum quid, & quia erat valida ratione duorum, imbecilla ratione vnius tantum. Primum considerauimus hoc unum esse spiritus, & vltimo loco diximus; ꝙ si virtus sit ualida ratione duorum, imbecilla autem ratione spirituū: Quia. s. spiritus concentrantur; tūc possumus venire ad sectionē venę; Et ob id syncope actu existente vires adeò validæ possunt esse, ut indicet sectionem venę, idq; probatur multiplici Galeni authoritate, prima est Gal. 4. de ratione victus. cap. 23. vbi dicit, ꝙ in obmutescentia periculum est, ne calor naturalis extinguatur; & per obmutescentiam intelligit amissionē vocis, quæ aliud non est, neq; esse potest, nisi syncope; Et in c. 24. præcipit Gal. ꝙ in hac obmutescentia, ac in hac syncope aperiatur vena dextri cubiti. Quare in syncope ex Galeni sententia possumus deuenire ad sectionem venæ. Secūda authoritas est eiusdem quarto de ratione vict. 82. vbi author ille vult, ꝙ in melancolicis, vbi fiunt interceptiones spirituum ratione repletionis sit deueniendum ad sectionē venę. Et Gal. in com. approbas hanc curationē, declarat quid intelligat author ille per interceptionem spirituū, & dicit ꝙ intelligit quando adest carentia pulsus, quę fit ob materiā replentem: quæ nihil est aliud, nisi syncope, & tamen secat venam. Tertia authoritas est eiusdem in eodem 4. c. 111. vbi Gal. habet, ꝙ quemadmodum periculum est, ne ignis à lignis tùm humidis, tùm multis extinguatur: sic periculū est, ne calor natiuus ob multitudinem materiæ suffocetur; Et propterea dicit maximè præsentaneum esse remedium sectionem venæ. Vult ergo ꝙ quoties multitudo sanguinis est causa syncopes, & imminet ex ipso sanguine periculum, vt v. c. integra defectio, ac suffocatio caloris natiui; tunc necessarium esse, ut quàmprimum remoueatur talis multitudo; sed meliori, ac valentiori auxilio non potest remoueri, nisi sectione venę; Quare sectio venæ etiam in syncope fieri potest, neque est, ꝙ quis hanc veritatem suspectā habeat, eò quòd Galenus duodecimo meth. cap. 3. & primo ad Glauconem decimoquarto dicat, Actu existente syncope est à sectione uenæ desistendum, & ab euacuatione, & à quocunque valido auxilio; Nam videre oportet de qua syncope loquatur his in locis Galenus; Non enim loquitur de syncope à multitudine sanguinis, quæ sectione venę tolli possit, sed de ea multitudine faciente syncopem, quæ non est sine cruditate. Quòd sit verum, monstratur: quia duodecimo method. loquitur Galenus de cura febris syncopalis humorosæ, quę pendet ab humorib. crudis, crassis, ac maximè tenacibus, putridis: In primo ad Glau. præcipit esse vtendum Mulsa, vtque in Mulsa incoquamus, vel hyssopum, vel thymum, uel pulegium &c. quę habent vim incidēdi: ergo ibi potius respexit syncopem, quę fit ex viscíditate, & cruditate humorum, quàm ex multitudine; & ideo nō vult sectionem venę.

In synco pe quando; vena secanda. *Obmutescentia quid.* *Interceptio spirituū quid.* *Obiectio* *Solutio.*

Nos verò loquimur de syncope à multitudine sanguinis, quæ alio commodiori auxilio non potest tolli, nisi sectione venæ. Hęc de virtute ualida secundum quid, quando imbecillitas est ex parte spirituū. Si verò virtus fuerit ualida secundum quid, eò quòd habeat imbecillitatem ratione carnosi generis tantum, & robur ratione spirituum, & solidorum; tunc hęc coindicabit sectionem venæ. Vt hoc intelligatis, sciendum, quòd nos vires validas ratione solidorū, & spirituū intelligimus, debiles verò ratione carnosi generis, quoties æger fuerit in media ætate constitutus inter senilem, & puerilem: quia aliter si non esset in hac media ætate æger, non posset habere firmitatem solidorum; Intelligimus autem robur ratione spirituum, quia spiritus neque plus æquo concentrantur, nec plus ęquo dispergu ntur. Imo cum in corpore adest sanguis, ex hoc bono sanguine, boni et spiritus generantur. Sed debilitas est in carnoso genere, quia est macies. Sed quomodo potest laborare carnosum genus in corpore bono existente sanguine, ac spiritibus?

Dub.

Respondetur quòd id hoc pacto fit, cum scilicet in corpore non tantum boni sanguinis copia generatur. Sed malus etiam sanguis aceruatur; veluti cum supprimitur naturalis uacuatio, ut in viris cum suppressus fuerit fluxus hęmorrhoidum, & in mulieribus, cum supprimuntur menses, &c. In his enim, & similibus suppressionibus fit, quòd licet ratione iecinoris gignatur optimus sanguis, tamen cum eo commiscetur sanguis malus, & ideo corpus emaciatur. Tales autem vires admittunt sectionem venę, ut patet ex Galeno sexto Epidemior. sectione tertia, commen. vigesimonono, qui in muliere illa emaciata non ratione inędię: sed quia menses suppressi fuerant, cum virtus esset ualida tùm ratione solidorum, tùm spirituum: licet non carnosi generis, secat venam, & in magna copia, ut apud ipsum videbitis. Quòd si virtus ratione carnosi generis ualida sit, & ratione spirituum: ratione uerò solidorum sit debilis: tunc omnimodè prohibetur sectio uenę, etiamsi carnosum genus, & spiritus validissimi fuerint. Et hæ sunt vires puerorum: Nam spiritus in maxima copia adsunt, carnosum genus bene se habet, & calor natiuus viget, tamen vires non consentiunt ratione solidorum: At sic de viribus secundum quid valentibus. Si autem virtus fuerit debilis secundum quid, idest ratione duorum debilis, ratione vnius valens: vel hęc debilitas erit ratione solidarum particularum, & tunc omnimodè prohibetur sectio venæ; nam siue solidum genus imbecillum coniūgatur cum carnosis particulis imbecillibus, siue cum spiritib. imbecillib. semper prohibebit ipsam sectionē; Si. n. solidū genus, solū id facere poterat, multò magis id faciet coniunctū, vel cum spiritib. vel cū carnoso gńe: Quòd si vires ualidę erunt solū ratione solidorū, debiles verò ratione carnosi generis, & spirituū, tunc interdū prohibent, interdum coindicant sectionē venę; Nā prohibent sectionem venæ quoties spiritus defecerint per viam resolutionis, vel quia fuerit aliqua causa resoluens spiritus, vel quia fuerit defectus alimēti; Nam multoties nos vidimus homines, qui benè se habuerint secundum has omnes partes: tamen propter magnum ieiunium, ac inędiam corpus est emaciatum, ac sanguis defecit, & spiritus sunt resoluti; quare licet solida consistant, tamen virtus prohibet sectionem venę; nam etsi in præsenti vires tolerent sectionem ratione solidorum, tamen dubiū, & periculum est, ne solida cadant in futurum; Et ob id Galenus 5. meth. 13. In muliere illa Romana correpta sputo sanguinis, etiamsi morbus esset valētissimus, ac vires quò ad solida ualidæ, tamen non secat uenam: quia per quatriduum ieiunauerat: Interdum uerò contingit, quòd ratione cacochymiæ exquisitæ quòd spiritus non admodum ualenter se habeāt, & carnosę partes, siue genus carnosum sit emaciatū, vires tamen bene se habeant ratione solidorū; tunc hic uirtus nec est coindicās, nec prohibēs sectionem venę: quia hic nullo pacto habet locum sectio uenę, nec uacuatio. Aduertendū tñ, ꝙ quoties est cacochymia exquisita possibile est vi ciborū, & medicamētorū, ut mali succi ad meliorē statū redigātur; beneficio cuius status postea non ita recedent à natura sanguinis, & in hoc casu vires non inhibebunt sectionē venæ; Et ob id Galenus 5. meth. decimoquarto in catharro salso secat venam, quia humor est redactus

Solutio. *In quib' emaciatis liceat uenā secare.* *Ieiuniū, ac inędiā interdū uenæ sectionem prohibere.* *Quo tpe liceat in cacochymia exquisita uenā secare.* *In catharro salso venæ sectio.*

G ad

ad quendam probiorem statum; nam si non esset redactus humor ad meliorem statum nullo modo nec coindicaretur, nec indicaretur sectio venæ. Si autem alia ex parte vires fuerint imbecilles secundum quid: quia carnosum genus debile fuerit, & spiritus etiam debiles, non per resolutionem, sed per concentrationem; solida autem benè se habuerint, tunc virtus coindicabit sectionē venæ, ut si fieret præfocatio vteri in muliere cacochyma non exquisitè, cuius præfocationis ratione periculum esset de morte, ut iam statim fiat: dummodo tamen solida benè se habeant, ac spiritus concentrati sint, tunc veniendum est ad validum auxilium, idest sectionē venæ; Et hoc etiam ego expertus sum in propria sorore, quæ cum præfocatione laboraret adstante etiam doctissimo viro secauimus ei venam, cuius beneficio statim restituta fuit; Et hęc de viribus ualidis absolutè, & debilibus absolutè, ualidis secundum quid, & debilibus secundum quid, quando sint prohibentes, & coindicantes sectionem venæ. Quantum verò ad ætatem pertinet: per ætatem florentem intelligimus nō ætatem vigētem, sed omnes ætates medias inter pueritiam, & extremum senium. Et hoc expresse colligitur ex Galeno qui in lib. illo curatiuo per sang. miss. capite sexto & nono, & octauo method. quarto dicit se proposuisse ætatem florentem ad differentiam ætatis senilis, & puerilis; Aetas autem florens habet vim coindicandi sectionem venæ non propria ratione, sed quatenus refertur ad vires; Aduertendum tamen, quòd ætas ad vires non refertur immediatè, sed mediatè: quia ætas refertur ad habitum, qui habitus postea refertur ad virtutem, sententia fuit Galeni quarto de ratione vict. vigesimoquinto vbi habitum ea ratione considerat, quatenus corpus uel mollis, & laxæ est substantiæ, uel duræ; Nam si partes molles, uel laxæ fuerint corporis debilem indicabunt virtutem, si duræ & compactæ firmiorem. Et ob id ætas ad habitum; habitus ad virtutē reducitur; Nam in ętate puerili habitus est nimis laxus, ac mollis; Et ob id vires sunt debiles ratione solidorum; In corpore senili habitus est debilis, quia partes sunt nimis aridæ; & ob id uirtus in eis est debilis ratione solidorū, & omnium ferè. Sed quispiam ambiget, cur ętatem solam proposuit Hippocrates: nonne etiam alia habent vim coindicandi, ut temperatura, consuetudo, tempus anni, &c? Dicendum non sine maximo artificio Hippocratem proposuisse ętatem, quia cognouit in ętate senili, ac puerili vires esse debiles: Imò hoc habet ętas, ut ea sola possit prohibere sectionē venæ; Nam in ætate puerili, & senio extremo omnino prohibetur sectio uenæ. Alia uerò omnia ex se sola sumpta non indicant quid agendum; sed potius quantum agendum; Nam si debent indicare quid agendum simul iuncta esse debent; Et ob id primo ad Glauconem 14. & 11. meth. capite decimoquarto dicit, quòd tempus anni non sufficit ad inhibendam sectionem venæ; sed opus est, ut coniungatur cum cōstitutione aeris, ac regione, vtque omnia in unum concurrant. At secus de ętate: sola enim ipsa sufficiēs est ad prohibendam sectionem venæ; Et ob id Hippocrates 4. de ratione uictus 19. Aetatem potius quā reliqua proponere uoluit, licet reliqua etiam conferrent. Et hæc de recta inuentione huius auxilij dixisse sit satis. Nunc uerò est opus manifestare, quomodo inuentum hoc auxilium, (idest sectio venæ,) quave ratione administrandum sit; vt nullum immineat periculum. Ad administrationem recti auxilij concurrunt illa quatuor materia sanguinea, Morbus, Vires, & Aetas, sed quomodo concurrunt hi scopi ad ad administrationem huius auxilij?

In præfocatione vteri uene sectio.

De Aetate.

Qua rōne ætas vim hēt coindicādi sectionē uenę.

Aetas ad habitū, habit' ad uirtutem refertur.

Dub.

Solutio. In ætate puerili, & extremo senio uena nō secanda.

Tempus anni ex se nō sufficiēs ad inhibendā sectionem, sed sola ętas.

De recta administratione sectionis uenæ.

Respōdet Galenus in lib. curatiuo per sang. miss. capite 9. quòd prout isti scopi concurrebant ad sectionem uenæ, ita fit, quòd sicuti maiorem habent vim hi scopi, sic maior debet fieri vacuatio sanguinis: Quoniam in maiori portione sanguinis, in ualetioribus viribus, uehementiori morbo, ac ętate magis florente, nulli dubium quòd maior copia sanguinis vacuari debet; Vnde si cōsiderauerimus materiam, non est dubium, quòd in plethora exquisita magna copia sanguinis est uacuanda, & interdum usque ad syncopem. Si erit plethora notha non in tanta copia, si cacochymia notha, adhuc in minori copia, & ideo Hippocrates in hoc Aphorismo proposuit plethoram exquisitissimam, ut summam etiam euacuationem sanguinis ostenderet. Quò ad morbum autem aduertatis, ne error aliquis contingat, quòd per uehementiam morbi duo possumus intelligere. Primo uehementiam respectu morbi simpliciter; Secundo uehementiam non respectu morbi simpliciter, sed respectu talis morbi. Intelligo uehementiam simpliciter, quoties intelligo morbū vehementem non contrahendo ad hanc, vel illam morbi speciem, sed morbū simpliciter: Secundo intelligo morbum uehementem non simpliciter, sed inflammatorium. Magna verò differentia est; nū hoc, vel illo modo sumatur: Nam per morbū vehementē simpliciter intelligo, ut uehementissimū dolorē; Et tali mō morbus acceptus indicat euacuationē vsq; ad animi defectū 1. Aphor. 23. 9. meth. cap. 5. & 4. lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 12. & alibi referente Gal. At si morbus erit inflammatorius; tunc hic quatenus inflāmatorius indicabit euacuationem, non usq; ad syncopē, sed usque ad mutationem sanguinis; Nam potest esse sanguinis mutatio absque quòd sit syncopes, & è contra potest fieri syncopes, antequàm incipiat mutari color. Euacuamus autem vsque ad mutationem coloris, quia nostrum propositum est euacuare sanguinem fluentem, & fluxum; Et propterea Hippocrates secundo de ratione victus decimo diligentissime in pleuritide mittit sanguinem, usque ad mutationem; Et Galenus in com. aduertit, q̄ euacuat sanguinem tùm fluxum, cùm fluentem; Et ideo practicantes sunt in errore; Nam non est expectanda mutatio coloris, quando sanguis est uniformis in toto corpore, sed bene quando est difformis, & alius sanguis est in loco inflammato, atque in alijs locis. Cum ergo morbus uehemens dupliciter sumatur, uel simpliciter, uel non simpliciter, hoc diligenter aduertens Hippocrates uoluit istud proponere in præsenti Aphorismo, & ideo dicit, quòd est ueniendum ad sectionem venæ, quoties imminet periculum, ait Galenus, uel repentinæ mortis, uel disruptionis vasorum; Nam ratione repentinæ mortis est morbus uehemens simpliciter, ratione disruptionis uasorum cum periculum sit, ne fiat pleuritis, uel angina, est morbus non simpliciter, sed inflammatorius, &cęt.

Et primū De QVANTITATE sanguinis mittēdi.

Vehemētia morbi simpliciter.

vehemēs morbus simpliciter.

Sāguinis mutatio, qn̄ expectāda in venæ sectione.

vehemēs morbus non simpliciter.

LECTIO XXII.

POsteaquàm sermonem habuimus de inuentione sectionis venę: cępimus agere de recta administratione huius auxilij; Quæ recta administratio cū consisteret in scientia quātitatis sanguinis uacuādi, Quo tēpore, Quō, & per quā venā sanguis sit euacuandus. Primum nos cępimus agere de quantitate; & qm̄ quātitas est duplex altera cōtinua, altera discreta: Primū aggressi sumus sermonem de Quātitate cōtinua; & diximus quātitatē sanguinis vacuādi sumi à materia peccante, magnitudine morbi, viribus, ętate, & reliquis, quę ad vires referuntur, ac

Quātitas duplex. Quātitas sāguinis euacuādi à quibus sumatur.

ac quid materia, quidve morbus velit, declarauimus; In præsenti autem lectione de virtute, ac reliquis disseramus: Loquens Hippocrates in tertio Aphoris. de virtute dicebat, quòd eò usque ducere oportet, quousque fert natura illius cui vena secatur: ergo vsque ad virium tolerantiam est mittendus sanguis; Nam interdum vires maiorem copiam sanguinis vacuandi sustinent, interdum non tantam; Vnde (ut adhuc vlterius descendamus,) si virtus fuerit debilis secundum quid, non est extra quinque, uel sex vncias uacuandum. Si autem virtus fuerit ualida secundum quid, tunc tolerabit maiorem copiam vacuationis, ut usque ad octo vncias, & decem, & interdum vsque ad libram. Si uerò uirtus fuerit valida simpliciter, idest secundum omnes sui partes; si alia consentiant, coindicabit missionem sanguinis vsque ad sexdecim, & 18. uncias, usque ad mutationem etiam sanguinis tolerabit vacuationem, uel de bono in malum, uel de malo in bonum: imo tolerabit uacuationem usque ad animi defectum; nam si morbus hoc indicabit; Et vires istud coindicabunt: Vnde Hippocrates in hoc Aphorismo proponens vires absolutas, uoluit admonere nos vacuationem esse faciendam vsque ad animi defectum; Vnde errant dicentes Hippocratem hoc in loco nolle euacuationem usq; ad animi defectũ; nã cũ dicat extremas vacuationes non esse moliendas, quia periculosas: cum vacuatio usque ad animi defectum sit extrema, molienda igitur non est; At nos dicamus, quòd vsq; ad animi defectum vacuatio extrema non est; Nam ea dicitur extrema vacuatio, quæ ultra virium tolerantiam existit. Euacuatio autem usque ad animi defectum potest esse cum virium tolerantia, quod & Galenus libro curatiuo per sanguinis missio. decimosexto significauit, inquiens, In vehementissimis morbis est euacuandum sectione venæ usque ad animi defectum, viribus tamen, subdens, tolerantibus. Et ob id vires debent esse ualidæ absolutè, & propterea Galenus nono method. tertio & quarto vsque ad animi defectum uacuat sanguinem in synochis, quia hæ febres non inuadunt, nisi vires absolutas habentes, & non corripiunt cacochymos. Aduertendum tamen esse monet nos Galenus in eodem curatiuo libro per sanguinis missio. cap. 9. & 9. meth. 10. non esse ita temerè & facilè in hanc tam abundantem emissionẽ sanguinis prolabendum: periculosa enim est, cum nos non possimus ita exactè, ac minutatim cognoscere virium terminum; Et ideo mirum non est, si ab hac uacuatione nostri temporis medici prorsus abstinent; Nam & Auicenna cap. de phlebotomia monebat nos his verbis: Et diminuas in phlebotomia, quantum possibile est; quoniam potius infra modum, quã supra modũ uacuare debemus per phlebotomiam; Et ideò ne errorem aliquem committamus præcipit Gal. in lib. de cur. rat. per sang. miss. c. 21. vt sanguinem alicui euacuando aspiciamus continuè ad mutationem in pulsu; nam cum debilitas aderit statim debemus sanguinẽ supprimere; & ideo ex eius præcepto, manũ pulsui semper detinere debemus: præsertim verò cum in maxima copia extrahimus sanguinem. Quò ad ætatem verò, sciendum, quòd quanto ætas magis ab extremis distabit, tanto uehementiorem, ac copiosiorem uacuationem indicabit; Et ob id non tanta copia coindicatur vacuationis ĩ primo senio, & in principio adolescentiæ, quàm in iuuentute, & vigore. Quantum ad reliqua, quæ ad vires reducuntur, sciatis, ꝙ nos per eas intelligimus omnes res præter naturam, secundum naturã, & non naturales: de quibus Gal. 1. ad Glauc. 14. verba facit; Vnde obiter habetis illius capitis expositionem: In summa tamen per res præter naturã intelligimus symptomata, dolores intensos &c. cum Gal. citato loco. Hæc. n. symptomata cum vires prosternãt, sunt in causa, ꝙ homines non possunt ferre multas, ac copiosas euacuationes; sed aduertatis, ꝙ Gal. oppositum videtur asserere 1. Aphor. 23. cum dicat nullum præstantius remedium est in maximis doloribus, quàm vacuare vsque ad animi defectum; tñ hic oppositũ dicit, ꝙ symptomata possunt detinere, ac minuere vacuationẽ tã ingentẽ. Breuiter respõdetur dolores, & oĩa symptomata dupliciter posse considerari: Primo penès eorũ vim; Secundò penès tolerantiã patientis: Penès vim symptomatũ, requirunt insignẽ vacuationẽ: hoc modo intelligebat 23. primi lib. Aphor. Gal. Penès tolerantiã verò patientis adhuc duob. modis cõsiderari possunt symptomata; altero modo, vt æger sit tã robustus, ac validus, ut ꝗ maximè ferat dolores; nã quidã sunt adeo robusti, ut nihil ferè à uehementissimis doloribus quò ad uires prosternantur; altero modo, ut æger ita se hẽat, ut ne minimos quidem dolores ferre possit, sed ab eis prosternatur. Si ergo aderit viriũ tolerantia poterit ea quantitas sanguinis uacuari, quã indicat symptoma, seu morbus; si non aderit virium tolerantia, non in ea quantitate erit uacuandus sanguis; & de hoc loquebatur Gal. 14. primi ad Glauc. Quòd sit uerum patet, quia ibi Gal. loquitur de symptomatib. prosternẽtib. vires, & ideo dicit, ꝙ in distentione neruorũ non debemus multũ sanguinẽ mittere; qm vires non tolerabunt; Et quod de distentione dico idem: de dolore dicatur lędente vires infirmi; nam non possumus uacuare in tãta copia, quantam indicat dolor; si verò considerabimus res naturales, præcipuè cõsiderabimus temperaturã, habitũ, consuetudinẽ, & artificium: Quantũ ad temperaturã dicebat Gal. ꝙ temperatura calida, & sicca nõ põt tantã uacuationẽ ferre, ut alia quęuis tẽperatura; sic etiã habitus rarus, mollis, ac laxus corporis nõ põt ita ualidã admittere uacuationẽ, ut densus, ac durus corporis habitus; Quò ad consuetudinẽ uerò, quia si quis assuetus fuerit sectioni uenæ, hic maximã uacuationẽ tolerabit: Nõ assuetus aũt, uel assuetus, sed difficile ferens illã sectionẽ, non tantam sustinebit vacuationẽ: Pariter de artificio, & uitæ industria; nam si quis balneator fuerit, uel aliquod tale aliud fecerit exercitiũ, in quo continuis sudorib. & uacuationib. exponeretur, hic non feret tãtam uacuationẽ, ut ille, qui otio, ac pigritia per quietẽ semper uiuere fuerit assuetus, ut monachi faciunt. Hæc ergo non sectionem venæ coindicant, sed potius quantitatem. Si verò res non naturales considerauerimus per eas intelligimus aerem, & sex res non naturales, vt Galenus 11. meth. & 1. ad Glauc. utrobique 14. propterea si aer uel calidior, uel frigidior fuerit non tanta est sanguinis copia uacuanda, quantam alia indicant, & coindicant. Vbi uerò aeris constitutio, & tempus anni temperata fuerint, dummodo alia consentiant, maxima erit copia uacuanda. Sic etiam si considerauerimus quædã alia, vt exempli causa si in tempore anni fuerit penuria, uel fuerimus in prælijs, ubi non habetur magna annona, tunc in minori copia uacuabimus, quàm alia ostenderint. Quòd si penuria non fuerit, alijs consentientibus in maxima copia uacuabimus. Hæc quò ad quantitatem: Sed an una, uel pluribus uicibus sanguis sit euacuãdus vnde sumemus? Dico hoc & à morbo, & à viribus desumi: A' morbo; nam in morbo, (quantum ad præsens institutum attinet) considerari potest uehementia morbi, & tempus afflictionis morbi.

Quantum ad uehementiam attinet, si morbus vehementissimus fuerit unica uice uacuabimus, vt in febribus synochis, ut declarat Galenus lib. illo cur.

[Margin notes:] Vires quã coindicẽt sãguinis quantitatẽ, & qua ratione. — Error nõ nullorũ. — Extrema euacuatio quæ. — In synochis euacuãdum vsque ad animi defectũ, sed nõ temere, ac facile. — Sanguis quarõne euacuandus. — In sãguine euacuando mutatio in pulsu obseruãda. — Aetas quarõne euacuationem coĩdicet. — Symptomata qñ copiosas phibeãt euacuationes. — Contradictio appares in Galeno. — In distentione neruorũ nõ multum sãguinis mittẽdũ. — Res naturales, ꝗ plus, uel mi° sanguinis euacuãdũ permittãt. — Res non naturales quã copiam educendã coindicent. — An unica, uel plurib. vicibus sanguis euacuandus unde sumatur.

cur. rat. per ſanguinis miſſio. capite duodecimo; Sic etiam in febribus alijs ve hementiſſimis. Si verò non fuerit tanta morbi vehementia partiri vacuationem poterimus; Vnde in morbis diuturnis non ſemel; ſed bis, ac etiam ter, & ſæpius mittere ſanguinem poterimus. Quò ad tempus afflictionis conſiderandum, an actu, vel poteſtate morbus affligat: ſi actu morbus affligat, vnica vice vacuabimus, vt Galenus lib. de curand. ratio. per ſanguinis miſſio. allegato in febribus actu exiſtentibus facit; Quòd ſi morbus non actu affligat, ſed immineat, etiamſi acutiſſimus fuerit, partiri vaucationem poterimus. Et hoc figmentum non eſt, ſed eſt Galeni, quaſi ad literam ſic dicentis in illo lib. curat. capite decimotertio. Quantum autem ad vires attinet dicendum: quòd quanto vires validiores fuerint, eò magis coindicant vacuationem vnica vice eſſe faciendam. Quò verò magis ab hoc robore recedent, eò magis indicabunt vacuationem partitam; Et ob id Galenus libro illo. curat. capite decimotertio conſiderans adoleſcentes poſt quartumdecimum annum non habere vires admodum firmas, quæ poſſint magnam vacuationem ſanguinis admittere, dicebat, quòd non ſemel, ſed bis eſt ſanguis vacuandus, & ſæpius. Idem de reliquis ad vires ſpectantibus dicendum. Quòd verò attinet ad tempus, quo ſecare venam oporteat, duo hic conſideranda ſunt: alterum qua die: reliquum qua hora diei ſit vena aperienda; Et hæc cognoſcere opus eſt per ſua indicantia, & coindicantia.

In Morbis diuturnis ſępius ſanguinem mitti.

Vires firmas non habenti non ſemel, ſed bis, & ſæpius ſanguis uacuandus.

De TEMPORE ſecandæ venæ.

Quantum ad diem attinet, uel loquimur de die, in qua vnica vice eſt ſecanda vena: vel de die, in qua non ſemel, ſed bis vena eſt aperienda. Si de die loquamur, in qua unica vice eſt vacuandum, ut hanc eligamus commodam, opus eſt reſpectum habere ad materiam peccantem, ad morbum, & ad vires; Quò ad materiam peccantem attinet conſiderare opus eſt, an ſanguis euacuandus ſolus ſit, vel potius cum ſanguine adſit cruditas in ventriculo ex cibo introducta, vt nono method. quinto, & vndecimo method. decimoquarto monuit Galenus; Vnde ſi ſanguis erit in corpore abſque cruditate, quàmprimum eſt euacuandum; Si verò cum ſanguine adſit cruditas in ventriculo: tunc duas conſiderationes habemus: vna eſt ſi conſiderauerimus, quòd ſanguine uacuato poſt ſectionem venæ attrahatur cruditas exiſtens in ventriculo, & ſic faciat maximas obſtructiones: Altera eſt, ſi voluerimus attendere, periculum ſit ne ſanguis ſuffocet calorem natiuum, neve inculcetur in partem aliquam præcipuam. Sed hæc non habemus ex materia, ſed potius ex morbo. Si ergo morbum conſiderauerimus, morbus non eſt prohibens ſectionem venæ, quia prohibens eſt in cauſa, vt non fiat ſectio, ſed eſt differens ſectionem venæ. Morbus enim bifariam conſiderari poteſt, vt indicat, quando agendum; Primo vt eſt, quid præter naturam, & vt ſic, indicat, vt quàmprimum, & prima die agamus; Nam medici munus eſt non modo facilè, ſed citò, & tutò morbum profligare.

Secundò penès maiorem, uel minorem vehementiam; Nam ſi vehementiſſimus fuerit, indicat quàmprimum agendum, & prima die, quamuis ſit cruditas in ventriculo; nam magis poteſt vehementia, q̄ cruditas. Et ad hoc reſpiciēs Auicen. propoſuit quędam perobſcura verba in capite de phlebotomia, inquiēs: In ſectione venæ eſt quoddam tempus coactum, ac neceſſarium, in quo cogimur ſanguinem vacuare, neque eſt aliqua res prohibens: vult dicere, quòd quoties morbus fuerit vehementiſſimus cogimur prima die vacuare, etiamſi in ventriculo cruditas aderit, quæ tum alioqui haberet remorandi ſectionem venæ. Si verò morbus non fuerit ita vehemens, & aderit cruditas in ventriculo, magis poterit cruditas; Et proinde prius materiam præparare debemus, non quòd concoctionem ſanguis exigat; ſed vt materia illa cruda coquatur, & ideo ibidem dicebat Auicenna eſſe tempus liberum ſecandæ venæ, & vt Galenus nono method. quinto dicit, in quo poſſumus ſuperfluitates illas cōcoquere; Ideo in praxi cum vehementiſſimus morbus fuerit non eſt danda caſſia; deinde ſecanda vena; ſed quàmprimum debemus ſecare venam; Quia morbus non poteſt differre. Si verò non ita vehemens morbus fuerit, poterit ſectio venæ differri. Quòd uerò ad vires attinet ipſæ tripliciter poſſunt concurrere ad ſecandam venam.

Tempus coactum euacuādi ſanguinem.

In vehementiſſimis morbis, quāprimū ſecanda vena.

Primo ut omnifariam conſentiunt cum morbo:

Secundo quatenus partim conſentiunt, partim differunt.

Tertio vt vndequaque diſſident; Neque mirum vobis videri debet de hac diſtinctione; quia eſt Galeni: appello vires omnifariam conſentientes cum validiſſimæ fuerint: partim conſentientes, cum cadunt à tanto robore: vires omnifariam diſſentientes, cum imbecilliores ſunt. Primo vires validiores dicuntur conſentire cum morbo uehementiſſimo; nam morbus vehementiſſimus indicat, ut prima die quāprimum mittatur ſanguis, vires validiſſimæ iſtud coindicant; ſi morbus etiam fuerit non ita vehemens vires etiam conſentiunt: quia poſſunt perferre dilationem, ſiue uehementem, ſiue non. Vires verò non tam ualidæ ſunt partim conſentientes, partim diſſentientes: conſentientes quidem, nam ſi morbus eſt uehemens indicant, vt quàmprimum, prima uie mittatur ſanguis, & vires conſentiunt, ut quàmprimum uena aperiatur: quia ſi vellimus differre, poſſent vires cadere in imbecillitatem. Si morbus fuerit non ita uehemens, vires iſtæ diſſentiunt; nam ratione morbi poſſumus differre ſectionem venæ; At non ratione virium, quia vires non poſſunt in hoc tempore non fieri debiles; Et ideo Galenus decimo method. ſecundo pręcipit, vt ratione virium quàmprimum mittamus ſanguinem, dicit enim quòd in febribus putridis ardentibus, ac uehementibus debemus primis diebus ſecare uenam, & dat cauſam; quoniam vires in dies imbecilliores fiunt, & tanto debiliores, ut non modo non coindicent, ſed aliquando omnino prohibeant ſectionem. Vires autem omnino diſſentientes, (& hic aduertatis, quia Modernus fuit deceptus) quoties multam habuerint imbecillitatem uel ex ſe, uel ratione alicuius ſymptomatis, ut ratione imbecillitatis uentriculi, uel ratione doloris proſternentis vires, uel ratione morſus uentriculi, uel aliquo ſimilium ſymptomatum, ut dicebat Galenus primo ad Glauconē 14. etiamſi morbi vehementia indicaret quàmprimum ſecandam eſſe uenam, tamen hoc faciendum non eſt, ſed eſt differenda ſectio venæ; Nam qui ſecare venam uoluerunt, (inquit Galenus) perdurante ventriculi imbecillitate, uel aliquo alio horum ſymptomatum uel in mortem, uel in maxima vitę diſcrimina inciderunt; Vnde non dicatis, quòd hæc imbecillitas eſt prohibens ſectionem venæ: quia non eſt prohibens, ſed differens; Nam dicit ibi Galen. prius eſt proſpiciendum uentriculo, ubi uerò roboratus uentriculus fuerit, ueniendum eſt ad ſectionem uenæ; Quare non inhibet ſectionem, ſed retardat, & ideo etiam ubi habetis vigilias proſternentes vires, Primo ſomnum conciliare debetis; deinde ad uenæ ſectionem accedere.

vires quę uel admittant, vel impediāt illicò ſāguinem euacuari.

In febribus putridis ardentib', ac uehemētibus primis diebus ſecanda vena.

Error Moderni.

Quæ accidentia ſectionē uenæ retardent.

LECTIO

LECTIO XXIII.

ERAT nobis institutus sermo de tempore opportuno venæ secandæ, & diuisimus hunc sermonem in duas partes.

Primum locum instituimus de die, qua licet venam secare.

Secundum de hora: Quantum ad diem, duplex erat à nobis proposita tractatio: primum.n. videre opus nobis erat, qua die uena secanda sit vbi vna vice secari debet; Secundo vbi bis, uel ter secare voluerimus. De primo locuti fuimus. superest modo, vt videamus de die, quando secanda est uena bis, ter, uel amplius. Dicimus autem illud sumi tùm à vehementia morbi, cùm à viribus; Nam si fuerit occasio repetendi uacuationem, si morbus vehementissimus fuerit, etiam eadem die bis, & ter, secari vena potest; Quòd si non tanta vis morbi fuerit, diuersis temporibus est repetenda venæ sectio. Vires uerò ita concurrunt, quòd ualidiores permittere possunt iterationem eadem die: debiliores non eadem die, sed diuersis.

Quando eadē die bis, aut ter uena secanda.

Quantum ad horam, qua secanda vena est, dico eam sumi, & à morbo, nec non à dispositione uentriculi, & aere ambiente: Quantum ad morbum attinet, in morbo consideratur vis morbi, uel motus morbi. Si vim morbi considerauerimus, in vehementissimo morbo qualibet hora secanda est vena, non modo in die, sed in tenebris, & nocte. Et ideo Galenus lib. de cur. rat. per sang. miss. capite 12. & vigesimoprimo reprehendebat illos, qui non audebant secare, nisi à secunda diei hora, usq; ad quintam, & sextam; nam si uehementis. (inquit) morb. fuerit qualibet hora est uena aperienda. Si non fuerit tanta uehementia, erit aperienda à secunda hora diei, vsque ad quartam, & quintam, vt optimè etiam præcipit in capite de phlebotomia Auicenna: Nam eo tempore cibus est concoctus in uentriculo, & æger est expergefactus.

De HORA uenæ secandæ.

Si motum morbi considerauerimus, uel morbus semper mouetur eodem modo, & uniformiter, uel diuersimode. Vniformiter, ut uel semper decrescendo, uel semper augendo, uel semper eundem tenorem seruando: In his enim casibus quamprimum, & qualibet hora secanda est vena: Nam vbi talis morbus fuerit, magna constat necessitas. Si verò morbus non fuerit uniformis, sed difformis: tunc uel erit continuus cum paroxysmis, uel erit interpollatus. Si continuus, cum hic non adsit quies; benè maior, uel minor exacerbatio, debemus sanguinem mittere hora minoris afflictionis. Si uerò per interualla morbus affligat, tunc tempore interualli secanda est uena, ut tamen hoc obseruetur, ut per quinque, uel saltē quatuor horas ante inuasionem aperiatur uena, & si possibile est per septem, & octo horas: Namque ratione sectionis uenæ accessiones anticipare solent. Quò ad dispositionem uentriculi obseruandum, quòd tunc est secanda vena, cum ventriculus vacuus fuerit, & ideo hora opportuna secandæ uenæ est hora ante prandium, uel ante cœnam.

Accessiones anticipare ratione sectionis uenę.

Deinde consideremus ambientem; Nam aer, vel est temperatus, uel est excedens: si temperatus ratione eius debemus secare uenam per unam horam, uel ante prandium, uel ante cœnam; estque (si aer temperatus est) faciendum, ut homines horis solitis prandeant, ac cœnent; nec sunt cogendi ægri, ut uel tardius, uel citius comedant. Si uerò ambiens fuerit excedens: uel excessus erit ad frigidum, vel ad calidum. Si ad frigidum est hora minus frigida eligenda secandæ venæ; Si ad calidum eligatur hora minus calida. Vnde in Aestate si comedere soleant decimaquarta, ut communiter fit; hora non est eligenda decimatertia, ut secetur uena; sed præcipiendum est, ut comedant hora decima, ut postea possimus commodè hora nona secare uenam; Et hæc de Quando agendum.

Quantum ad modū secandæ venę, capitur hic modus à materia peccante, à viribus, & à vires consequentibus. Per modum secandæ uenæ intelligo, an foramen magnum, uel paruum sit faciendum in sectione uenæ. A' materia quidem, quia refertur ad massam in uena existentem; Si massa biliosa fuerit, foramen sit acutum, ac tenue. Si pituitosa, uel melanconica, ut non multum materia recedat à natura sanguinis, tunc foramen est faciendum amplum, ut crassior possit uacuari sanguis; Quòd si materia humoralis fuerit sanguinea, cum non ea sit tenuitas bilis, nec ea crassities pituitæ, tunc foramen non nimis amplum, nec nimis acutum, sed mediocre fieri debet.

De MODO secādæ uenę.

Quò ad materiā.

Quantum ad vires attinet, vires ualidiores ferunt amplius foramen: debiliores non ita amplum; nam ubi foramen fuerit amplum, maior fiet dissolutio spirituum, quàm possint tolerare vires imbecilles. Idem de consequentibus vires dicendum; Nam si fuerit ætas immediatè post decimumquartum annum, non poterit ferre foramen amplum. Sic de temperantia, quæ calida est, dicendum: uel de habitu non admodum denso: uel de aere calido: Quæ potius exiguum, quàm amplum foramen exigunt. Vt autem vires non cadant in sectione uenæ suadendum est, ut homines decumbant, ut Auicenna præcipit: Quia vbi sedentes vident sibi aperiri uenam, frequenter solent incidere in deliquium animi, ut primo Aphorismorum uigesimotertio, Galenus est testatus: Hæc de modo secandæ uenæ.

Quò ad vires.

Quò ad vires cōsequētia.

Postremò considerare debemus locum, idest quam nam uenam debemus eligere pro sectione. Desumitur autem uena aperienda partim à materia, quæ euacuari debet, partim à morbo, ratione cuius secamus uenam, partim ab ipsamet uena.

De LOCO, seu vbi secanda uena.

Quantum ad materiā attinet: nos consideramus materiā penès eius naturā, copiā, & ultimo penès locū, in quo ipsa uiget. Naturā quidē materiæ intelligimus, quoties considerauerimus plethorā uel exquisitam, uel notham, uel cacochymiam notham. Si fuerit plethora exquisita ratione eius habemus, ut uacuatio fiat ab eodem latere, utque fiat per integrum diametrum. Si uerò notha plethora, uel cacochymia spuria fuerit, non semper ab eodem, sed ab opposito interdum uenam secare debemus; si non sit tanta diuersio; Declaro cum Gal. qui decimotertio metho. capite vndecimo dicebat; Quòd quoties malum est in manu, uel brachio, debemus moliri diuersionem per crus; si in crure diuersio est facienda per brachium; Et secundo ad Glauconem secundo dicebat; Quòd in inflammatione genu, scarificanda est uena cubiti eiusdem lateris, & decimotertio method. quinto, manu laborante crus est scarificandum; Et postea subdit in eodem quinto capite; Quòd crure altero laborante, alterius crus est scarificandum. Quare impossibile est hæc loca intelligere, nisi per ea, quæ nuper protuli: Dixi igitur, & iterum dico, ꝙ quoties plethora exquisita fuerit, si malum est in parte inferiori, diuersio per partes superiores est facienda, & è contra; At si plethora notha, uel cacochymia notha fuerit, & malum erit in parte inferiori, non est secanda uena partiū superiorum, sed oppositi lateris inferioris.

Quò ad materiā.

Not. Ratio autem huius ſumitur ex optimo ſundamento; Nam quoties medicus molitur euacuationé debet cauere, ne fiat talis vacuatio, quæ pertranſeat per membrum aliquod principale materia peccante in quali. Et ob id dextro crure laborante brachium ſecabat, quia erat ibi materia in quanto tantum peccans, ideſt exquiſita plethora: Quòd ſit verum, patet, quia ibi Gal. loquebatur de habitu corporis quadrato tempore veris exiſtente. Et ideo cum materia in quanto tantum peccaret, licuit inferioribus partibus affectis ſecare venam ſuperiorem; ſed ſi materia fuerit in quali peccans non eſt facienda talis diuerſio, quia periculum eſſet, ne cor lædaretur per diuerſionem materiæ.

Dub. Sed dicet quis ſi in cacochymia notha crure laborante aliud crus eſt ſecandum; cur Galenus de eadem cacochymia loquens, manu laborante crus ſecat, & non alteram manum? *Solutio.* Quia inquam Galenus omnia cognoſcens, ac videns cognouit eſſe maximum periculum, ubi materia pertranſit per membra principalia aſcendens, non autem deſcendens. Et ideo non impedit, manu laborante, ut aperiatur vena inferior, quia eſt in deſcenſu. Præterea etiam ſecta uena alterius lateris pertranſit et cor. Quòd verò attinet ad copiam materiæ, ſciendum quòd ſi materia non fuerit multa, ſat eſt vnam venam vacuare; ſi materia fuerit multa, poſſumus aperire duas venas. Et proinde Paulus, Aetius, & omnes hac ratione moti in inflammatione vteri ſuppreſſis menſibus ſecant venas ſuperiores primùm; deinde venas inferiores. Nec hoc negaſſet Galenus, cum expreſsè decimotertio method. quinto. in ſimplici diuerſione concedat poſſe vnam venam ſecari: ergo in toto corpore multa materia exiſtente cùm in ſuperioribus, tùm in inferioribus non negaſſet Galenus duas venas ſecari poſſe.

Conſiderantes poſtea locum, in quo materia viget, dicamus, quòd hic multum poteſt; nam ſi ratione aliorum vna uena indicatur, ratione iſtius aliam cogemur uenam ſecare; vt ſi ſit febris putrida cum ſuppreſſione menſium, ratione febris indicatur miſſio ſanguinis à vena baſilica lateris dextri. At ratione menſium cogemur venam ſaphenam inferiorem aperire. Pariter exiſtente febre putrida cum tumore lienis, ratione febris indicatur miſſio à vena baſilica dextra; At ratione lienis cogimur à latere ſiniſtro ſanguinem ducere: ſimiliter etiam in dolore capitis à ſanguine pendente cum totius corporis plenitudine; ratione doloris capitis cephalicam aperire debemus; Sed quia materia in toto corpore viget, cogimur aperire communem uenam. Conſiderantes poſtea morbum: dicamus, quòd quamuis morbus multipliciter conſiderari poſſit, in præſenti tamen quò ad iſta ſolum conſideratur uel penès differentiam ab origine: uel à ſubiecto, quòd morbo corripitur: uel penès differentiam à coniunctis; *Quò ad morbū.* Ratione quidem originis, prout uel imminet, ut gignatur; uel ex toto genitus eſt, & factus: uel medio modo ſe habet, partim in fieri, partim in facto eſſe. Si morbus imminet, quamlibet venam poteſtis ſecare: Ideo Galenus in illo libro de curan. ratio. per ſanguinem miſſio. dicit, Quòd ſi quis conſueuerit ſingulis annis in morbum aliquem incidere, bonum eſt ſi ante inuaſionem ſecetur uena hæc, uel illa. *In morbis ſingulis annis inuadentib. bonū eſſe ante inuaſionem uenam ſecare.* Bene uerum eſt, quòd ſi quis affligi ſolitus fuerit pleuritide lateris dextri; ſi ante inuaſionem ſecetur uena alterius lateris, uel in inferioribus, uel in ſuperioribus non fuerit præter rationem. Si verò morbus ex toto fuerit factus, euacuatio facienda eſt per locum læſum, uel quàm maximè proximum loco læſo. Quia ſi fuerit vlcus veſcicæ, uos non debetis uacuare totum corpus per veſcicam, ſed bene veſcicam per ueſcicam, quæ eſt euacuatio à loco læſo, uel à quàm maximè proximo loco læſo. Et ideo Galenus ſecundo ad Glauconem ſecundo præcipit, quòd in angina debemus aperire venam linguæ, & idem Paulus, & Aetius, ac etiam Galenus quarto de ratione victus 30. & in libro curat. per ſanguinem miſſio. *In angina q̄ uena aperienda.* At & cum Alexandro, qui in phrenitide venam frontis ſecat, quamuis quidem prius ſint aperiendæ venæ remotiores, quæ totum corpus euacuant; *In phrenitide q̄.* Ex quo maxime errant illi, qui in febribus à ſaluatella primum mittunt ſanguinem, deinde à venis cōibus; nam oppoſitum faciunt eius, quòd debet fieri; Namque medici præcipiunt, ut prius à vacuatione remotiori venarum, deinde magis proximarum debeamus ſanguinem mittere; Et ob id mirum non eſt, ſi Galenus in libro illo cur. per ſanguinis miſſio. hos irrideat. Quod ſi morbus partim ſit in fieri, partim in facto eſſe, vena medio modo ſe habens eligenda eſt, nec tàm proxima, nec tàm remota.

Dub. Sed eſt ne ſecanda uena eiuſdem lateris, uel diuerſi, ſeu oppoſiti? Nam ſi hoc ignorabimus, remedium nullum erit, ut Galenus decimoſexto capite eiuſdem curatiui lib.

Solutio. Dico quòd conſiderādus eſt morbus ratione ſubiecti; Nam uel eſt morbus totius, uel partis. Si totius, ut febris: tunc molienda eſt uacuatio à vena baſilica, ſeu communi, uel etiam à Iecoraria, quæ deriuatur à fonte ſanguinis, ut totum corpus euentetur, lateris inquam dextri, uel etiam ſiniſtri. Sed ſi morbus partem aliquam determinatam obſederit: tunc ſemper eſt ſeruanda rectitudo, ut optimè Hippocrates dicit tertio Prorrhet. trigeſimotertio, & Galenus paſſim in libro illo curat. Nolo autem hoc in loco declarare, an ſemper ſit ſeruanda rectitudo fibrarum; quoniam in eo Aphoriſmo, qui dicit, Quo natura vergit, &c. declarabo non eſſe ſemper hanc rectitudinem ſeruandam; Aduertendum tamen eſt cum Galeno locis alligatis, quòd uel detinentur morbo renes, uel potius partes infra renes, uel partes ſupra renes. Si detinentur renes, cum potius inferiores partes ſint, quàm ſuperiores: potius inferiores venas ſecabimus. Si verò fuerint partes infra renes debemus aperire uenas inferiores; ſi ſupra renes, debemus ſecare uenas ſuperiores. *In renib. atq; partibus ſupra, uel infra renes affectis, quæ venę aperiendæ.*

Eo tamen ſeruato, quòd ſi afficiantur partes, quæ ſunt uel circa Iecur, uel lienem, uel uentriculum, uel thorax: eſt aperienda uena Iecoraria, uel lienaris. Si partes capitis laborant cephalica, eſt aperienda exterior uena cubiti; ſi uerò tùm caput, cùm Iecur afficiatur, communis eſt aperienda, quæ reſpicit tùm caput, cùm Iecur. Poſtea conſiderandus eſt morbus penès coniuncta. Nunc autem ſatis ſit vnum exemplum afferre. Nam ſit aliquis, qui habeat inflammationem in inguine, & aliquam intemperiem in hepate, tunc non eſt ſecanda uena ſuperior; nam Iecur hoc proprium habet, ut materiam tranſmittat ad inguina; quemadmodum cor ad axillas; *Propriū iecoris & cordis.* Vnde ſi aperiatur uena cubiti, impediemus actionem naturæ, quæ eſt tranſmittere materiam deorſum ad inguina; Ideo uena inferior eſt aperienda, quia non impediemus naturam; Sed adiuuabimus; nam natura deorſum trahit, & nos etiam ad inferiora: præſertim uerò cum uolumus, ut materia ad ſuppurationem deueniat; interdum.n. ad ſuppurationem deueniendum eſt, vt corpus expurgetur. Poſtremò ſumitur venæ ſectio ab ipſa etiam vena, vt Galenus locis allegatis, nempè ex ſitu, & apparentia ipſius venæ. ſi quis enim ſecare voluerit iecorariam, & hæc non apparebit, ſecanda me- *Quò ad venam.*

di a

Vena interdũ secãda quę magis in prõptu est.

dia est, & si hæc non appareat, Cephalica; & in summa secanda est illa vena, quæ magis in promptu existit. Ex his ergo habetur recta inuentio huius auxilij, quod dicitur sectio venæ, ac recta etiam ad ministratio eius, quæ consistit in Quantitate, Quo tempore, nempe Qua die, & qua hora: Quo modo; Et per Quam venam sanguis est educendus; & hæc de sectione venæ (& fortasso plusquam par est) dixisse sufficiat &c.

LECTIO XXIV.

APHORISMVS QVARTVS.

Victus tenuis, atque exquisitus in morbis quidem lõgis semper: in acutis vero, in quibus non conuenit, periculosus. Et rursus qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis est; Nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues sunt.

Victus tenuis, & exquisitus, &c. Expositores concordes sunt in introductione præsentis Aphorismi, atque inquiunt propositum Hippocratis esse de ratione victus differere: quam introductionem facile accipere potuerunt ex Galeno in præsenti comm. dicit enim. Postquam Hippoc. locutus fuit de qualibet immodica repletione, i. de repletione quò ad vires in 2. Aphor. & de repletione quò ad vasa in 3. & locutus est de qualibet vacuatione, i. de vacuatione p pharmaciam in 2. Aphor. & de euacuatione per sectioné venæ, in tertio; Nunc aggreditur sermonem da ratione victus ægroti: idque non alia de causa, nisi, vt absolutam faceret tractationem de tribus medicis instrumentis, Pharmacia, Chyrurgia, ac Diæta. Huius autem Diętetici instrumenti tanta est dignitas, atque necessitas, vt si volueritis id cum alijs comparare, dubio procul alia instrumenta & dignitate, & necessitate superabit; sententia enim fuit Galeni in princip. de facultate alimentorum quòd nos possumus designato aliquo tempore viuere absque alijs auxilijs, non posse autem viuere absque victu. Aduertendum autem est, quòd veluti est summæ necessitatis, ita in eius administratione maximum impendit periculum, ac summa difficultas; vnde primo Epid. sectione tertia comm. 29. Galen. Tangens hoc periculum dicebat quòd nos non debemus temerè victus rationem adhibere: quoniam si id citra iudicium fecerimus, poterit æger ob rationẽ victus malam ex paruo morbo in mortem incidere. summa etiam est difficultas in hoc auxilio administrando, ac assequendo: quia vt optimè dicebat Gal. primo, de ratione victus 12. ex sententia Hippocratis non est medicus, q. scit nominare ptissanam, & hoc, vel illud genus eduliorum: sed qui callet artem, vt hæc rectè administret; Quæ ars profectò ars magna est, & summa, ut optimè 11. meth. 15. dicebat Gal. inquiés. Cũ ars medica uniuersa magna sit, non leuis est ea pars, in qua de ratione victus sermo habetur; cũ hoc Itaq; auxilium tantæ sit necessitatis, ac utilitatis, & in eo tantum immineat periculum, tantaque difficultas, propterea Hippocratis est institutum in præsenti Aphorismo non modo agere de ratione victus: sed summa cum diligentia, ac admirando cum artificio: præsertim quia idem Hippocrates dixerit primo de ratione vict. 6. & si quoddam magnum victus sit, veteres tamen de eo nihil effatu dignum dixere; vnde non possum non mirari interpretes, qui sententias has perlegerunt, quomodo tàm leuiter Hippocratis summum artificium in hoc Aphorismo pertranseunt. Qua de re ego quantum potero, conabor Hippocratis sentẽtiam, ac artificium maximum enodare, Dico igitur Hippocratis institutum, ac scopum esse de ratione victus sermonem habere, & more Hippocratico, idest summo cum artificio. Quoniam verò omnis recta tractatio cuiuscunque instrumenti in duobus tota consistit: in inuentione eius, ac in recta ipsius administratione; ob id Hippocrates nullatenus diminutus hæc duo de ratione victus perficere uoluit. Primum autem de inuentione agere voluit, quoniam inuentio auxilij præcedit eius rectam administrationem, ut & in secundo Aphorismo de pharmacia, in tertio de phlebotomia fecit. sed neque sat hoc erat ad seruandum integrum Hippocratis artificium, nam nõ modo debet agere Hippocrates de inuentione huius auxilij, sed dogmaticè etiam agere; & ob id proponere debet istius instrumenti inuentionem in virtute suorum indicantium, & coindicantium; & hoc ordine processit præcedẽti Aphorismo; inuenit enim sectionem venæ in virtute indicantium, vt morbi uehementis, qui indicat sectionem uenæ; & in virtute coindicantium, vt uirtutis ualidæ existentis in corpore athletico, quæ coindicat ipsam. A' pari in præsenti Aphorismo proponitur inuentio Diętetici auxilij dogmaticè in uirtute indicantium, & coindicantium. Quoniam autem ueritas est hæc Hippocratica, & maximè à communi usu remota, ob id opere pretium duxi, id uobis manifestum reddere; vt autem id efficerem, quędã altius repetere coactus sum, & ob id ne fiat confusio aliqua, utque distinctè procedam, tria absoluam. Primo enim explicabo, quid per hoc instrumentum, quod diæta, ac uictus ratio dicitur, intelligam. Secundo erit exponendùm, qua arte talis diæta, ac uiuendi ratio acquiri possit in uirtute indicantium, & coindicantium. Tertium & postremum erit hæc ad propositum applicare: in quibus non est mirum si aliquantisper immorabor, nam non modo habebitis scopum præsentis Aphorismi ex his, quæ dicemus; sed absolutam huius Aphorismi expositionem: Imò habebitis in uirtute huius omnes Aphorismos explanatos, in quibus de uictus ratione agitur, qui ab hoc Aphor. vsque ad decimum nonum exclusiuè protrahuntur. Primum igitur quantum ad diætam, per diætam medici intelligunt uiuendi rationem penès illas sex res non naturales, aerem, cibum & potum &c. Verũ Hippocrates ex his sex pręcipuam partem intelligit, nimirum eam partem, quæ consistit in cibis, & potionibus. Et propterea nos cum Hippocrate in præsenti Aphorismo per diætam intelligemus viuendi rationem penès cibaria, et potiones, quæ uel offeruntur, vel non offeruntur. Dico non offeruntur, quia Hippocrates per Victum, & Diætam etiam intelligit, (vt suo loco dicemus,) inediam puram, quæ est nihil penitus dare, i. cum nullo pacto offerimus cibaria, neque potiones. Hæc autem diæta sic accepta (& hoc aduertatis) non unico modo accipitur, sed pluribus; nam primo accipitur, ut tantum habet locum alimenti; secundo, ut tantum habet locum medicamenti: tertio, ut habet locũ tùm medicamenti, tùm alimenti simul. sed hęc & declaranda,

Hipp. propositum.

Dietetici instrumẽti dignitas, & necessitas.

Absq; victu nos non posse uiuere.

Difficultas, ac periculum in victus ratione.

Ars administrãdę diætę non leuis medicinæ pars.

Carpuntur interpretes.

Tractatio cuiuscũq; instrumenti recta in duobus.

Inuẽtio auxilij rectã eius administrationẽ pręcedit.

Tria absoluẽda.

Diæta quid.

Quotupliciter accipiat diæta.

randa, ac confirmanda sunt verbis Galeni formalibus, cum debeant esse fundamenta, super quę postea omnia constituemus. Primo itaque sumitur diæta, ut solum habet rationem alimenti, & talis non est nisi cibus, neque omnis cibus, sed is, de quo Galen. in primo de facultate aliment. verba fecit, ubi dicit cibum esse, qui medio est temperamento, qui neque habet vim refrigerandi, nec calefaciendi, sed solam habet facultatem nutriendi, & augẽdi substãtiam caloris natiui: Quo fit, ut si calor naturalis augetur in ea portione, in qua absumitur, cibus dicitur mediocris, ac conseruans vires, ut caro pulli & c. Quòd si augetur calor in maiori portione, quàm deperditur, tunc erit cibus plenus, & vires augens, ut caro caponis. Secũdo modo accipitur Diæta, prout habet rationem solius medicamenti, & talis, nisi inædia, nihil aliud est, per quam nihil damus: de qua Galenus 4. meth. 6. locutus fuit: ubi voluit corpus plethoricum inedia vacuari. Sed quispiam dicet cur si tãtum medicamentum est non ponitur in genere pharmaci, sed in genere diætæ? colligitur resolutio ex Galeno, qui voluit inædiam vacuare: Sed per accidens, unde talis diæta non est nisi priuatio cibi: & licet medicamenti rationem habeat, tamen quoniã (ut scitis) in eodẽ genere opposita collocantur, ideo si cibus ponitur in genere diætæ, & eius priuatio, quod est nihil dare, in genere diætæ reponitur. Neque aliquem esse existimò tàm rudem, qui inædiã in genere medicamentorum ponat. Tertio diæta sumitur, prout habet rationem tùm alimenti, cùm medicamenti: atque est cibus medicamentalis nuncupatus, qui quidem cib. aliqua ex parte habet vim augendi substantiam caloris natiui, & sic se tenet ex parte alimenti. Quatenus verò non refertur ad substantiam caloris natiui vim habet non alimenti, sed medicamenti; & si tenet uim medicamenti, id est duobus modis: vel tenet vim medicamenti positiui, vel priuatiui. Priuatiui, veluti est victus tenuis, non dico integram inædiã: qui Victus tenuis habet rationem cibi, quia auget substãtiam caloris natiui: quia tamen non tantum auget, quantũ absumitur, hinc est, quòd habet vim minuendi uires, & euacuandi per accidens, non autẽ custodiendi; Et propterea uim habet medicamenti priuatiui, & de tali cibo loquutus est Galenus primo de ratione vict. 44. Quod caput est diligenter legẽdum à vobis. Habet autem rationem medicamenti positiui, cum non per accidens, sed per se operatur; & tunc concurrit duobus modis, vel iuxta primas qualitates, vel iuxta secundas: per primas veluti cum dicimus cibum refrigerantem, & humectantem, ut lactuca & c. Et de hoc cibo Hippocrates locutus fuit in eo Aphorismo (victus humidus febricitãtib. & c.) per secundas autem qualitates est, veluti, cum dicimus cibum, qui habet vim adstringendi crassefaciẽdi, attenuandi, abstergẽdi & c. veluti ptissana, quę habet vim abstergendi & c. Et si exempla desideratis, recurrite ad Galenũ primo ad Glauc. & de cura tertianæ nothæ, & in lib. de attenuante vict. ratione, ubi aduertatis differentiam inter victum tenuem, & attenuantem; Nam victus tenuis est, qui vires diminuit: attenuans verò, qui attenuat humores crassos; Hic ergo habetis, quid intellectum sit per diętam.

Cib. q d. — *Medio cris.* — *Plenus.* — *Inædia.* — *Dub.* — *Sol.* — *Inediam per accidens euacuare.* — *Cib. medicinalis.* — *Victus tenuis.* — *Victus attenuãs.* 2.

Sed quomodo se habeant indicantia, & coindicãtia ratione diętę, (ut omnia intelligatis,) declarare oportet quid intelligimus per indicantia, ac coindicantia, nam his cognitis, cognoscetis etiam non indicantia, prohibentia, & cõtraindicantia. Indicans ergo cum Galeno (nè noua dicere uideamur) nihil aliud est, nisi illud, ad quod immediate refertur suum indicatum, & propria ratione. Coindicans vero est illud, ad quod indicatum non propria ratione, sed potius in ratione alterius refertur. Hæc à Galeno proponuntur allegato cap. 44. primi de ratione vict. difficillimis verbis, quæ fortasse adeò sunt obscura, vt nemo hucvsque auius fuerit, vel pauci, veritatem declarare. Et ob id hanc ueritatem declarabo exemplo sumpto, cùm à pharmaco, cùm à cibo.

Indicans quid. Coindicans. Locus Gal. obscurus.

Nam pharmacum quidem est res indicata ratione morbi: coindicata ratione virium, & morbus est indicans pharmacum, vires sunt ipsum coindicantes: pharmacum quidem est indicatum, Nam illud est indicans, ad quod indicatum proxima ratione immediatè refertur. Modo pharmacum remouet morbum; ac immediatè refertur ad ipsum. Ad uires autem pharmacum refertur non immediatè, sed mediante morbo: quia pharmacum remouendo morbum est causa, vt vires conseruentur: quẽadmodum morbus erat in causa, vt vires dissipentur; cum ergo pharmacum immediatè ad morbum referatur, mediatè ad vires: hinc est, quòd ratione morbi est indicatum, & morbus est indicans: ratione uirium est coindicatum, & vires sunt coindicantes. Declaro etiam in cibo. Cibus est res indicata ratione uirium, coindicata ratione morbi per fundamentum propositum; Nam illud est indicans, ad quod indicatũ propria ratione, & immediatè refertur; cum ergo cibus immediatè referatur ad vires, quia cibus sumitur pro conseruatione virium, ut eodem 44. commento declarat Galenus, hinc est quòd cibus ratione virium est res indicata; si autem referatur ad morbum Cibus non est res indicata, sed coindicata: quia morbus ad cibum refertur mediantibus Viribus: quia cibus conseruando uires est in causa, ut uires conseruatæ expellant morbum. Habetis ergo quid sit indicans, & coindicans, indicatum, & coindicatum. Ex his facilè habere, potestis nonindicantia, prohibentia, & contraindicantia. Nam nonindicans erit, ut si E. C. coniunctus fuerit morbus duplex, materialis, & immaterialis. Materialis quidem uacuationem indicabit, immaterialis alterationem. Vnde materialis indicans uacuationem erit, nonindicans alterationem: sic immaterialis erit non indicans uacuationem. sed quid est prohibẽs? Prohibẽs est veluti si rõne virium opus sit dare uictũ plenũ: morbus, & præcipuè acutus est prohibens. vnde rectè Galenus 44. illo cap. appellat morbum prohibentem cibum. Contraindicans vero dicitur, ut si E. C. coniunctus fuerit morbus calidus cũ morbo frigido. Hi enim morbi sunt contraindicantes: quia indicationes contrarias habent. Quantum verò ad Vires attinet, sunt indicantes cibum, coindicantes pharmacum, & possunt etiam esse prohibentes, & cõtraindicantes; vt ad uerbum dicit Galenus 45. primi de ratione vict. E. C. In sectione venæ, si vires fuerint debiles, prohibebunt sectionem venæ: si uerò adhuc debiliores fuerint, ut non modo sectionem uenæ non admittant, imò potius repletionem requirant: etsi morbus sectionẽ indicat, uires sunt contraindicantes. Quibus constitutis si accipiamus diætam, quæ ex parte tantum cibi se habet: hæc qualis nam pòtest esse alia, quàm uictus plenus, vel mediocris? Et hanc diuisionẽ proposuit Aristoteles secundo de generatione animalia cap. quarto, vbi dicit quòd cibus vel est nutriens, vel augens: Nutriens est, qui præbet esse toti, & parti, & conseruat uires; sed sequenti lectione hæc absoluemus.

Pharmacum indicatum à morbo, coindicatum à uiribus. — *Cib. indicatus à vi rib. coindicatus à morbo.* — *Non indicans. Morbus materialis & immaterialis quid indicet. Prohibens. Contraindicãs.* — *Vires quã rõne se habeãt ad instrumenta medica.* — *Diæta ex parte tũ cibi.*

LECTIO XXV.

Plura quidẽ pro introductione præsentis Aphorismi à nobis dicta sunt: sed ea nũc breuiter repetere cogimur; Nam hic Aphorismus primus est, in quo Hipp. de ratione vict. incipit agere, & quæ

& quæ hic proponuntur fundamenta erunt in tota hac materia. Diximus scopum Hippocratis in hoc Aphorismo esse proponere rationem victus, quod est tertium instrumentũ medicum in virtute indicantium, ac coindicantium. Tria autem pro eius intentionis intelligentia facienda nobis proposuimus. Primo quid per diætam intelligendum sit. Secundo qua ratione indicantia, & coindicantia ad diætam se habeant. Tertio nostro proposito omnia applicantes declarare scopum Hipp. in hoc Aphorismo per suas causas. Quò ad primum cum Hippocrate per diętã intelligebamus viuendi rationem non penès sex res non naturales, sed penès cibum tantum, & potum: quatenus hæc vel offeruntur, vel non, vt inædia. Et diximus inædiam quamuis sit cibi, ac potus priuatio, ad genus tamen diętæ reduci. Diætam vero hunc in modum acceptam diuidebamus: nam diximus vel posse habere rationem alimenti tantum, vel medicamenti tantum, vel simul vtriusque. Considerauimus diætam prius in ratione alimenti tantum: Quoties (teste Galeno primo, de alim. facult. cap. primo) Est cibus, qui citra manifestam qualitatem vim possidet nutriendi, ita vt vel augeat vires, vel saltẽ conseruet. Et talem diætam non esse nisi cibum vel plenum, vel mediocrem diximus. In ratione vero medicamenti tantum huiusmodi diætam inædiam appellauimus, quæ est nihil penitus dare, & hanc habere vim medicamenti non quidem positiuè, sed priuatiuè asseruimus. cum non per se, vt pharmacum, sed per accidens euacuet. Collocabatur autem inædia sub genere diætæ quia priuatiua sub eodem genere cum positiuis collocantur. atqui hæc ut dixi cibi, ac potus priuatio est. Tertio ac postremo in ratione tũ medicaměti, cùm etiam alimenti diætam expendentes duobus modis accepimus. Vno modo vt habet rationem vtriusque priuatiuè, altero positiuè.

Priuatiua sub codẽ genere cum positiuis collocantur.

Priuatiuè quidem habere rationem medicamenti diximus, quando victus tenuis existit, vel tenuis in extremo. Victus in prissana colata, & non colata habet rationem alimenti, quatenus vim aliquam habet nutriendi, habet verò rationem medicamenti priuatiuè quatenus facit, quòd non in tanta copia fiat reparatio, in quanta fit deperditio; ex quo cum deperduntur vires, fit, quòd habeat rationem medicaměti priuatiuè: Quod & de victu tenuissimo dicendum, sed non de tenuissimo in extremo, in quo nihil damus; Non enim potest hic aliquo pacto habere rationem alimenti. Positiuè verò tùm alimenti, tùm medicamenti dupliciter rationem habere affirmauimus, vel scilicet per primas, vel per secundas qualitates: per primas quidem quando cibum medicamentosum assumimus, qui refrigerandi, vel calefaciendi vim habet, vel huiusmodi. Consequitur autẽ rationem cibi, quatenus nutrit, medicamenti verò positiui, quatenus habet vim refrigerandi &c. & de hoc locutus est Hipp. 16. Aphorismo huius primi lib. per secundas, vt victus attenuãs, crassefaciens &c. Cum enim nutriat alimẽtum est, cum alteret medicamentum.

Victũ tenuissimũ in extremo nullo pacto habere rationẽ alimenti.

Diximus secundo qua ratione se habeant indicantia, & coindicantia diætam, & præterea quæ singula hæc quoque sint cum Galeno primo de ratione vict. 44. Et omnia declarauimus sumpto exemplo à cibo, vbi dicebatur virtus esse cibum indicãs, morbus coindicans, cibus res indicata, quæ immediatè ad vires refertur, mediatè ad morbum: Quia cib. immediatè dirigitur ad virium conseruationem, & vires conseruans, est in causa, vt vires validæ conseruatæ expugnẽt morbum. De pharmaco oppositum attulimus: huius enim morbus dictus est indicans, coindicantes vires appellauimus. Pharmacum enim immediatè ad morbum, quia ipsum profliget, mediatè ad vires refertur, & morbo medianté, quatenus, ab eo, profligato morbo, vires seruẽtur. Vlterius quæ vocanda sint non indicantia, quæ prohibentia, & quæ demum contraindicantia ostendimus cum Galeno primo, de ratione vict. 45. & lib. curat. per venę sect. cap. 13. per non indicans intelligentes, quoties est aliquid, quod nõ potest habere rationem coindicantis. vt si fuerit morbus cum materia sanguinea; hæc vtique vt peccans erit indicans sectionem venę, non indicans verò pharmacum. per prohibens verò id, quod, cùm ratione indicantis aliquid sit agẽdum, prohibet ne illud agere possimus. Vt si vires validæ plenum victum indicent, morbus vero prohibeat. Per contraindicans postremo intelleximus id, quod non modo prohibet id, quod indicat indicans, sed cõtrarium eius indicat. Vt si morbus acutus tenuem victum indicet: Vires verò debiles non modo tenuem victum prohibent, sed contraindicant: quia indicanç victum plenum tenui contrarium. quod etiam contingit in morbis contrarijs complicatis. Vt calidus & frigidus, contraria enim indicabunt. Quibus ita constitutis cõsiderabamus in fine præteritę lect. Diętam quatenus alimenti tantum rationem habet. & hanc non esse nisi victum, vel mediocrem dicebamus, vel plenum: Et suum indicans non sunt nisi vires, ut testatur Gal. 1. de ratione uict. 44. 11. meth. 14. vbi dicit, quòd sola virtus indicat alimoniam, & solam alimoniam, & ratio huius ex Arist. colligitur 2. de partibus c. 3. ubi inquit quòd uirtus non indicat nisi sui custodiam, quæ custodia non nisi ex sanguine habetur. At sanguis nisi ex alimonia acquiri minimè potest. Quare virtus sola solam indicabit alimoniam.

Virtus sola, solam indicat alimoniam.

Sanguis non nisi alimonia acquiri potest.

Et hinc fit, quòd quanto uirtus fuerit ualidior, eò uictum pleniorem indicabit, cũ magis absumat, & ob id robustissima seu robusta uirtus uictum plenum indicabit, quòd si nõ ita robusta fuerit, cùm minus absumat, minorem copiam alimenti, utpotè uictum mediocrem, indicabit. Quare diętæ huius, quæ rationem alimenti tantum habet, uires sunt indicantes, coindicans uerò non nisi morbus exsistere potest. dicebat enim Galenus 7. Aphor. 67. cibum esse morbi effectiuum. Vnde addebat primo de ratione uictus 44. quòd nisi alimonia officeret affectib. morbosis, sic possemus nutrire ægros, ut sanos: sed quia maximè officit, ideo morbosa affectio est cibi prohibitrix, & tunc cibus est dandus, cùm morbus permittit.

Virtus quo ualidior, eo pleniorẽ indicat victũ, & è contra.

Cib. morbi effectiuus.

Cib. quãdo dandus.

Ex quibus colligimus morbum interdum coindicare cibum, interdum prohibere; sed id declarare oportet. Et primum quantum ad uictum plenum attinet, dico, quòd hic uictus à nullo coindicatur morbo, sed ab omni morbo prohibetur. Quò uerò ad uictum mediocrem, huius est coindicans morb. chronicus, & ex decidentia acutus. At morbus acutus nõ ex decidentia, & peracutus non modo plenum, sed mediocrem uictum prohibet.

Victus plenus a nullo morbo. Vict⁹ mediocris à quo.

Si uerò diæta consideretur in medicamenti tantũ ratione quid erit indicans, quidue coindicans? Dico, (& hoc aduertatis, quia fortasse cogimur ab omnibus recedere, omnes enim uno ore dicunt, quòd ratio diætandi sumitur à uirib.) quòd si cõsideretur diæta sub ratione medicamenti tantum, priuatiuè tamẽ, quòd morbus est indicans, uires coindicantes. Confirmo ex Gal. in hoc commento, ubi dicit quòd uires non nisi sui custodiam indicant. imò & hoc idem habemus ex Arist.

Diæta in ratione medicamenti tãtũ, à quo. Error ferẽ omnium.

At diæta ex eius sententia in hoc commento, quę pura inædia est, uim insignem minuendi, ac dissipandi uires habet: quomodo ergo dicere possumus uires integram inædiam indicare. Nam ex sententia Galeni primo de ratione uict. indicans ex indicato iuuari debet, Quare cum uirtus id non indicet, erit ergo aliquid præter naturam, quod hoc indicabit, & non nisi morbus, & morbus non quilibet, sed tùm materialis, cuius ratione minuimus uictum, tùm acutissimus

Inediam puram quid indicet.

mus, uel acutissimus in extremo. Huius enim ratione pura inædia indicatur. sed alij morbi, ut acuti, acuti ex decidentia, & chronici sunt non indicantes huius diætæ. Et ob id Galenus in commento dicit integram inædiam conuenire, ubi morbus in quarta die terminabitur; sed uires interdū huius diętæ sunt coindicantes, interdum contraindicantes. coindicantes sunt uires robustæ, & ideo Galenus in ægris loquendo dicebat, quò uires sunt robustiores, eò uictus tenuior est instituendus. Vires autē debiles sunt contraindicantes. Vnde unum Notate, ex quo multas repugnantias in authoritatibus tollere poteritis; Nam uel possumus considerare uires ut indicantes ratione cibi, uel ut coindicantes ratione minutionis eius. Quoties uires indicant: quanto ualidiores sunt, tanto uictus plenior est exhibendus. Cum uerò concurrunt uires ut coindicantes, totum oppositum est: nam quò ualidiores, eò uictum magis tenuem denotant, quò minus ualidæ, eò uictum magis recedentem à tenui. Quòd si consideremus diętam in ratione alimenti, uel medicamenti simul; uel hoc est priuatiuè, & tunc si consideremus ratione alimenti: quia hic est uictus tenuis, & tenuissimus non tamen in extremo, quia habet aliquam uim nutriendi, dico quòd uires sunt indicantes ex fundamento proprio: quia sola uirtus solam indicat alimoniā, ut conseruetur q̄ eñ possibile est; Ratione uerò medicamenti priuatiui, ut sic morbus est indicans, Vires non indicantes: unde morbus peracutus est indicans ratione uictus tenuissimi, uel in extremo: ratione uictus tenuis erit acutus, sed citra decidentiam; morbus uerò acutus per decidentiam, & chronicus erit non indicans hunc uictum; Vnde ratione huius uictus quatenus minuit, morbus est indicās, Vires uerò interdū coindicantes, ut si ualidæ fuerint: quia si debiles contraindicantes sunt. Si uerò consideremus hanc diætam, ut habet uim medicamenti, & alimenti positiuè: ratione alimenti uirtus indicans, ratione medicamenti res præter naturam, ut morbus indicans; Et ideo 16. Aphor. Hippocrates dicebat febres indicare uictum humidum, & quod de primis, idem de secūdis intelligatur qualitatibus. Nam morbus à crassa pendens materia pharmacum attenuans, & à tenui crassefaciens requirit, ac indicat. Ex his quomodo uires, & morbus se habeant ratione diætæ satis cōstat &c.

Vires quò robustiores, eò victus tenuior instituendus. Not.

Dięta in rōne tū alimēti, tùm medicamēti simul duplicter.

Victus tenuissim. & uictus tenuis à quibus morbis indicetur.

LECTIO XXVI.

Ex his quæ supra diximus, non est difficile cognoscere scopum Hippoc. in præsenti Aphorismo. Nam dictum est scopum eius esse proponere uictum in uirtute suorum indicantium, & coindicantium; sed ut, qua ratione Hippocrates fecerit, intelligatis: sciendum quòd cùm diæta multis modis accipiatur, hic non de sanorum, sed ægrotorum loquitur uictu, ut Galenus in commento adnotauit; non enim instituit in hoc libro pertractare de arte tuendæ sanitatis, sed curatiua; Cumque uictus hic ægrorum debeat, ac possit considerari in relatione ad calorem natiuum, (ut suo loco audietis,) tùm ratione substantiæ eius, tùm qualitatis: Ideo de eo agens primum loquitur de ipso, ut ad substantiam caloris refertur, postea ut ad qualitatem. cū aūt uictus, qui ad substantiam refertur caloris, fit uel plenus, uel mediocris, uel tenuis; Hippocrates principaliter sermonem habere uult de uictu minuente substantiā caloris natiui; Et ratio est, quia hic est uictus præcipuè morbis conueniens, Ac de eo agens non modo de eo agit, ut refertur ad substantiam caloris, sed ut est quoddam instrumentum medicum, quod refertur ad corporis repletionem amouendam; Nam de replitionis remotione quæ pharmaco fit in secundo Aphorismo locutus fuit; de ea remotione, quæ fit sectione venæ in tertio; At in hoc quarto, de vacuatione, quæ per diætam fit loqui vult. Et cum hic victus tùm tenuis, tùm tenuissimus esse possit: primum de tenui victu loquitur: Quia postea in sexto, & 7. Aphor. de tenuissimo verba faciet. Et ratio est, quia non voluit immediatè à cibo ad victum tenuissimum, in quo nihil damus, descendere, sed gradatim primo de tenui, postea de tenuissimo uoluit loqui; Proponit itaque victum tenuem in uirtute suorum indicantium, & coindicantium; Idque maxima cum arte, quæ requirit, vt cum difficultate res breuiter explicentur; loquitur enim de indicantib. victum tenuem Hippocrates: quia victum tenuem proponens nonindicantia ipsum proposuit. Nam vbi quis cognouerit nonindicantia uictum tenuē, facilè quæ ipsum indicant, cognoscet. Pariter uolens proponere coindicantia Hippocrates proposuit contraindicantia; nam ex his quispiam facilè colliget coindicantia. sed ne videantur hæc esse figmenta volo, ut uerbis proprijs omnia hæc Hippocrates manifestet in hoc Aphorismo: dicit namque. *Victus tenuis, & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis vero, in quibus non conuenit periculosus.* Non est dubiū Hippocratem proponere victum tenuem, & exquisitum. sed hunc victum tenuem, & exquisitum ita proponit, vt semper sit periculosus in morbis chronicis; si ergo periculosus semper in eis est, igitur morbi chronici sunt nonindicantes victum tenuem. Dicit postea esse etiam periculosum in acutis, in quibus non conuenit, idest quòd in his hic victus non indicatur. Et sunt peracuti morbi: hi enim non tenuem victum, & exquisitum, sed tenuissimum indicāt. Sūt etiam morbi acuti ex decidentia, nam hi tenuem victum non indicant, sed potius mediocrem. Ex his ergo habetur indicans victum tenuem, & exquisitum. Nam si morbi chronici acuti ex decidentia, & per acuti sunt non indicantes hunc uictum: Quare sequitur, ut indicantes illum sint acuti morbi citra decidentiā; Cum verò postea subdit. *Et rursus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis est:* Hæc verba, ut diximus, nihil aliud sunt, nec possunt indicare, nisi victum tenuem non esse offerendum, quoties id fit ultra uirium tolerantiam; nam cùm uires ita fuerint debiles, ut non possint tolerare hunc victum, is eis non est offerendus; ergo sequitur, quòd cum vires ualidæ fuerint, erunt coindicantes hunc uictum tenuem. Quanto uerò ad diuisionem pertinet, poterit Aphorismus hic censeri unicus, quamuis particula illa. *Rursus*, adsit, quæ non alterum Aphorismū, sed potius sermonem de altera re factum indicat, & manifestat. Quòd si sic, tunc idem iudicium esset de superiori Aphorismo, (ut ibi notauit Galenus.) Hic autem Aphorismus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quoniam habet rationem seiunctam, & postpositam, & ratio ibi incipit. *Nam & repletiones &c.* Aphorismus, seu sententia diuiditur in duas partes, quatenus in prima ponit victum tenuem in uirtute indicantiam, in secunda uirtute coindicantium. Secunda ibi. *Et rursus.* Veniamus ad expositionem, & pro intellectione primæ partis, cū sermo fiat de uictu & morbo, oportet circa hæc distinguere; & quātum ad cibum attinet, dico, dubium non esse ex sententia Galeni primo de facult. alim. cap. primo, & in lib. de succ. bon. & uit. & alibi sępius. cibum posse bifariam considerari, uel absolutè, uel in respectu. Absolutè quidem, uel ex parte substantiæ, uel quantitatis, uel qualitatis, uel ordinis, uel modi præparandi, secundum quos modos nos in præsentia cibum considerare uolumus. Nam omnes interpretes prolixi ualdè, & ualde faciles circa hanc materiam sunt,

quam-

Hipp. in præsenti Aphor. loqui de victu ęgrotorū.

Victus diuisio. Victus pręcipuè morbis conueniens.

Hippoc. primū loqui de victu tenui postea de tenuissimo.

Morbi chronici no indicātes uictū tenuem. Morbi p acuti, & acuti ex decidentia quem uictū indicent.

Aph. Diuisio.

Cibū posse bifariam considerari.

quamuis Galenus quia considerauit cibum, vt Hippocrates etiam considerat, vt optimus omnium interpres ne verbum quidem vllum de cibo hoc modo sumpto voluit habere. Alio modo consideratur cibus in respectu ad calorem, & hoc dupliciter vel in respectu ad substantiam caloris, vel ad qualitatē. Hic consideramus cibum in respectu ad substātiam caloris: quia in respectu ad qualitatem in 16. Aphor. Hic verò victus ad substantiam caloris relatus, vel est in maiori quantitate, & substantiam auget, quæ deperditur, & dicitur victus plenus, vt caro caponum, vitulina, &c. vel etiam edulia non ita nutrientia, sed in multa copia sumpta, vt oua, pisces, alica, &c. vel in eadem portione reficit, in qua cōsumitur, & est victus mediocris, vt oua, pisces, alica, in mediocri quantitate: Quia in multa plenum faciunt victū. Tertio est victus, qui potius habet vim minuendi vires; Et notate, quoniam in commento Gal. dicit vnum non in superficie intelligendum, dicit enim victum tenuem esse illum, qui aufert vires, & terminum eius esse virium ablationem. Quod si sic intelligeretur tenuis victus esset mors, quia mors est ablatio virium; sed sic intelligatur, quòd tenuis victus est ablatio virium, idest validarum: est enim in causa, vt vires, quæ prius validæ erant, ab illo cadant robore: sed multiplex est victus hic minuens vires, & quadruplex à Galeno, & alijs omnibus proponitur; Vel enim aliquid addit, vel nihil addit: si addit aliquid, tūc vel parum distat à mediocri, & est victus tenuis simpliciter, vt ptissana integra, hordeumque in moderata copia; nā in multa est victus mediocris; Quòd si adhuc magis recedat à victu mediocri, non erit amplius tenuis victus simpliciter, sed tenuis exquisitus, vt est ptissana colata in moderata copia, vel ptissana integra in modica copia. Quòd si magis etiam recedat, erit victus tenuissimus, non tamen in extremo, vt est mulsa, in qua homo ratione mellis consequitur aliquod alimentum. Postremò est victus nihil addens, & est victus tenuissimus in extremo, seu extremè tenuissimus, quando, vel nihil exhibemus, vel si aliquid exhibemus, id non vertitur in substantiam nutriti: Et quis aliqui fuere viri doctissimi, quidixerūt hanc inædiam probatam fuisse temporibus Hippocratis, his verò nostris temporibus minimè ob consuetudinem; Ego dico, q; potest probari, & est in vsu, ut suo loco dicemus. Est autem vel nihil penitus dare, vel aliquid, quod non tā minuit, ut uel oxymel, vel aqua præcipuè, quę non nutrit, sed potest aliquid efficere, vt colligitur ex Gal. 3. de ratione vic. 40. Et licet alibi dicat aquam non nutrire, imò nec humectare intelligendum, quòd aqua non humectat partes remotiores, habet tamen vim humectandi partes proximas, vt uentriculum. Et ob id illi diutiùs viuunt, qui aquam acceperunt, quam qui nihil, licet non nutriat aqua; & hæc quò ad victum. Quantum autem ad morbum, non expectetis longiorem diuisionem, quia vt de victu quantum sufficere potuit ad propositum locutus fui, sic & de morbo faciā. Et cū Hippocrates acuti, & Chronici meminerit morbi, & nos etiam de his differemus, Et prius antequam, diuisio acuti morbi ponatur, eius est natura afferenda, in qua rectè aduertatis: nam cogimur esse discordes à doctissimo Altimaro. Dicimus ergo nos cum Gal. 2. de diebus decret. cap. 12. & 3. eorundem cap. vlt. & alibi, quòd ad constituendam acuti morbi essentiam, necessariò tres conditiones requiruntur. Altera à tempore sumitur: secunda à motu: Tertia à natura: vnde Galenus allegatis locis proponit sententiam Archigenis, & laudat, quòd acutum morbum non modo circa tempus, sed circa motum & naturam spectari dicit. Et cum eum laudet, quòd hęc etiam fuerit eius sententia, credendum est. Sed quid per hęc Archigenes intellexerit; declarat Gal. & inquit, quòd prima conditio est, si morbus aget in naturam breui temporis spatio. Secunda est si non modo breui tempore aget, sed cum impetu, & celeri motu; Et ob id ephemeræ febres licet breui tempore agant, quia tamen non agunt cum impetu, ideo non sunt in genere acutorum reponendæ. Tertia conditio est, vt suapte natura morbus sit periculosus, sed Altimarus se cōtradicit, & in hoc solo discordia consistit, uolens probare, quòd tertiana intermittēs exquisita sit morbus acutus; & inquit, quòd hæc tertia conditio non est necessaria ad essentiam morbi acuti (periculum scilicet) sed sufficiunt duæ primæ; idq; probauit triplici authoritate Galeni, imo Hippocratis; Nam Galenus, & Hipp. 3. prognost. cap. 2. asserunt febres esse aliquas continuas, quæ in quarta, & citra quartam desinunt, quæ tamen periculo vacant: modo febres hæ sunt acutæ, & peracutæ. ergo periculum non est necessaria conditio, 2. Galen. 1. de crisibus cap. 16. asserit aliquas esse acutas febres, in quibus nullum periculi signum adsit. Tertia authoritas primo de die. decr. vlt. dicit febres quasdam esse acutas sine signo periculi. At quoniā omne nostrum studium in veritate indaganda consistit, & non debemus sic simpliciter authoritatibus credere; Ideo ego coactus sum ab huius Viri opinione recedere. Consideraui enim hoc præter rationem esse, vt detur febris aliqua, quæ non modo sit continua, sed per acuta, quæ in quarta, & citra quartam terminatur, quæ non sit periculosa, & præcipuè cum expressa sit sententia Hipp. 4. Aphor. 43. dicentis, febres quęcunque non intermittentes tertia die fortiores fiunt, periculosæ sunt; quomodo ergo si periculosæ sunt, potuit in prognosticis dixisse non esse periculosas, nam si sunt periculosę febres, quę excitantur ex putrefactione in uenis minoribus, & remotis, de quibus 4. Aphor. 73. nonne multo magis periculosę sunt illæ, quæ ex putrefactione in uenis maioribus excitatur? Pro intellectione itaque illarū authoritatum, quę ueræ sunt, non tamen ita extrinsecus intelligēdę, sciendum, quòd possumus nos morbum tutum considerantes bifariam illum considerare. Primo modo cōsideratur morbus tutus in respectu ad morbum tū periculosum, tùm lethalem: secundo modo in respectu ad morbum lethalem tantum; si consideremus tutum morbū in relatione ad periculosum, & lethalem, ut sic non potest talis morbus esse de genere acutorum, quia distinguitur talis morbus contra periculosum, & lethalem; & ut sic est tertiana exquisita intermittens, quę febris tuta est, cum nec periculosa, nec lethalis sit. si uerò consideremus morbum tutum, prout contra lethalem tantum distinguitur, ut sic dicas, quòd morbi acuti sunt tuti, & periculosi: tuti, prout distinguuntur contra lethales; sunt autē periculosi, quia periculo non uacent, vt sunt febres cōtinentes, quæ suapte natura cum periculosæ sint, uel habent signa certæ salutis, uel mortis. Si certę salutis, quamuis de genere periculosarum sint, tamen dicuntur securę, prout distinguuntur ab his febrib. quæ lethales, & periculosę simul sunt; & hoc uoluit Galenus, & Hippocrates in allegatis authoritatibus: quia uerum est, quòd sunt febres desinentes in quarta peracutæ, quę tamen securę sunt. non quia non sint de genere periculosarum, sed in respectu ad febres lethales, & mortales; & ideo ex his facilè est uidere, quòd tertiana morbus acutus non sit, loquor de tertiana pura intermittente. Morbus itaq; agens in naturam uel agit longo, uel breui tempore. Si lōgo, chronicus est, qui non modo per hebdomadas, sed per menses, & annos perdurat. Si breui agit tempore; uel est cum impetu, uel citra impetum, si impetu uacat, est morbus simpliciter breuis, ut Ephemera

Cib. quō hic consideretur.

Victus plenus.

Mediocris.

Minuēs.

Victus tenuis vires aufert.

Victus minuens quadruplex.

Tenuis simpliciter.

Tenuis exquisitus.

Tenuissimus.

Tenuissimus extremę.

Quo intelligatur aqua nō nutrire, & nec humectare.

Tres conditiones ad acutū morbum constituendum.

Ephemerę febres cur in genere acutorū non reponantur.

Altimarus reprobatur.

Febres periculosæ quæ.

Morb. tutus dupliciter.

Morborum diuisio à tempore.

mera febris. si verò agit breui tempore cum impetu, vel agit cũ periculo, vel citra periculum: si citra periculum, est morbus, qui non est acutus, quia ei deest vna conditio, sed est morbus similis acutis, quia habet duas conditiones, mouetur enim breui tempore cum impetu, vt tertiana febris iam dicta: Nam hęc breui tempore mouetur, ad summum enim septem periodis, quę 14. dies sunt, terminatur: pręterea cum impetu mouetur, nam habet sitim ingentẽ, vomitum bilis, & rigorem insignem. Non oportet autẽ vos admirari, cur illẽ vir fuerit intricatus, quia causa erroris eius fuit, quia Galenus interdum tertianam inter acutos morbos numerat, interdum minimè, nam dicebat primo de die.decr. cap. vlt. ꝙ duplex est morborum acutorum genus, nam alij sunt morbi acuti, qui ad infebricitationem non desinũt, alij qui ad eam terminantur; Et propterea non est dubium quòd tertiana est de genere illorum acutorum, in quibus morbus ad infebricitationem terminatur, & potest dici acuta, quia duas conditiones habet, deest tertia, quę est periculum; Et primo etiam Epid. sectione tertia commen. 3. vbi Hippocatres dicebat morbos acutos esse eos, qui continuè affligunt, dixit Galenus quòd per cõtinentes febres non modo continuas verè intellexit Hipp. sed continuas proportionales &c.

Causa erroris Altimari.

Acutorũ duplex genus. E quo genere tertiana exquisita intermittens.

Continẽtes feb. apud Hippoc.

LECTIO XXVII.

PRo recta huius Aphorismi intelligentia decreuimus aliqua dicere tùm circa victum, tùm circa morbum; & de victu iam locuti sumus; postea cępimus de morbo verba facere adhoc, vt quid chronicus morbus, quiduè acutus sit dignosceretis; idque ea ex ratione sumi diximus, quatenus morbi, vel longo agunt tempore, & sunt chronici: Vel breuis, & hi qui breui agũt tempore, vel citra impetum agunt, vt ephemerę sunt, vel cum impetu; Et si cum impetu talis morbus, vel est cum periculo, vel sine: si sine periculo non est morbus acutus, sed proxime ad acutum accedens, vt est tertiana febris exquisita intermittens. Si verò fuerit morbus agens in naturam breui tempore cum periculo, ac cum impetu, talis est acutus morbus; Et tunc distinguere oportet. Nã vel talis actio est assidua, vel non assidua: si non assidua, erit morbus acutus ex prolapsu, seu ex decidentia, si autem fuerit assidua, erit morbus acutus citra decidentiam. Atque hic acutus morbus adhuc subdistinguitur sumpta diuisione à tempore, impetu, & periculo. Ab impetu quidem, quatenus impetus vel est ratione totius morbi, vel ratione partis morbi, vt epilepsia, quę est morbus acutus, & chronicus, acutus ratione tantum accessionis: nam in accessione sunt conditiones necessariò morbo acuto requisitę: Idem de apoplexia. A' periculo autem, quoniam periculum consideratur ratione materiæ morbosæ agentis in naturam, quæ materia vel in ambitu venarũ, vel in aliquã principe parte resider; si in ambitu venarum necessariò est febris continens, vt optimè declarat Hippocrates primo Epid. sect. 3. particula tertia, & primo de ratione victus octauo. Si verò materia occupet partem aliquam Principem, tunc potest esse morbus acutus sine febre, vt apoplexia. Et hoc 2. Aphor. 19. dicit Gal. inquiens, ꝙ vbi pars principalis aliqua morbo corripitur, potest morbus ille acutus absque febre esse. A tempore verò differentię sumuntur, quatenus hic morbus acutus breui tempore agens, vel agit maxima cum breuitate, vel non tanta cum breuitate; Nam si in maximè breui agit tempore peracutus est morbus: si non in tam breui, acutus. Sed hi subdiuiduntur; Nam quantum

Morborũ diuisio. Ab actione, seu à motu, & à natura.

Epilepsia è quo morb. genere, sic & Apoplexia.

Acutorũ diuisio à tẽpore.

ad morbum acutum, hic morbus vel fit in breui tẽpore, vel non in tam breui: si in breuiori exactè acutus morbus est, qui in quatuordecim diebus terminatur, & est exquisitè acutus; si non in tam breui est morbus, qui non exquisitè acutus, sed acutus simpliciter dicitur, & hic protrahitur vsque ad vigesimam diem; Et ex hoc colligatis errare Altimarum, qui dixit tertianam intermittentem puram esse morbum acutum, sed non exactè acutum; At ex sententia Galeni non exactè acutus est, qui ad vigesimam terminatur, exactè qui ad decimumquartum. Vndè ratione temporis cum tertiana hęc septem periodis, idest quartodecimo die ad summũ terminetur, erit dicenda morbus exquisitè acutus; nam in hoc deceptus fuit, tenens periculum non esse necessariam conditionem morbi acuti, cùm maximè tamen necessaria sit. Quãtum ad peracutum etiam subdiuiditur; nam vel fit in breuissimo tempore, vel non in ita breui: si in breuissimo exactè peracutus dicitur, & non transit diem quartam: si non in tam breui, est peracutus morbus, sed non exactè, & hic vsque ad septimum diem protrahitur. Quibus ita constitutis. Nunc ad expositionem accedendum, Dicit Hippocrates: *Victus tenuis, & exquisitus &c.* per quæ verba excludit uictum tenuissimum, siue tenuissimum simpliciter, siue tenuissimum in extremo. nam de victu simpliciter tenui, & exquisitè tenui verba facit. Et propterea intelligit de ptissana integra ratione uictus tenuis simpliciter, de ptissana colata ratione tenuis exquisiti. subdit postea Hippocrates quid ex hoc victu tenui simpliciter, & exquisitè tenui habeat: *In morbis quidem longis semper est periculosus &c.* & Gal. in commẽto hoc declarat inquiens, quòd in morbis chronicis nullo pacto tenui vti possumus victu: quia in talibus morbis si non intendimus augere Vires, saltem eas conseruare possumus; at id uictu tenui simpliciter, uel tenui exquisitè fieri nequit; Et ideo hic uictus tenuis simpliciter, & tenuis exquisitè est periculosus in morbis chronicis. Et propterea morbi chronici sunt nonindicantes tenuem simpliciter, & tenuem exquisitum uictum. Adiungit deinde. *In acutis verò, in quibus non conuenit etiam periculosus &c.* sed quid per acutos, in quibus non conuenit intelligit? Aliqui aiunt ita dixisse Hippocratem ob vires; nam uictus tenuis periculosus est in eis morbis acutis, in quibus Vires sunt debiles. sed hęc expositio erronea est, ac de diametro aduersatur Gal. in commento. Nam uoluit Gal. in commento, & optimè, quòd quoties in acutis morbis uictus non conuenit tenuis, exhibeatur tenuissimus; non ergo propter uires hoc dicit: nam si periculosus est tenuis ob uires, non ad tenuissimum confugiẽdũ est, sed ad mediocrem uictum. Alij per acutos, in quibus non conuenit, acutos intellexerunt ex decidentia: Possibile quidem est, ut hos intelligat: quia in his tenuis non conuenit uictus: sed cum ad quadragesimam, & interdum usque ad sexagesimam diem extendantur, ut chronici, uictu mediocri indigent. sed neque sufficit hæc expositio, & eodem pacto Galeno aduersatur: quia dicit non mediocrem, sed tenuissimum uictum conuenire. Ideo potius dicendum est, ꝙ acutos ex decidentia sub chronicis intellexerit Hippocrates; peracutos autem, in quibus non conuenit, ut optimè exposuit Gal. intelligere debemùs peracutos: ut sit sensus, Victus tenuis simpliciter & exquisitè tenuis periculosus est in acutis, in quibus non conuenit, idest in peracutis: nam in peracutis non debemus dare tenuem uictum, sed uel tenuissimum simpliciter, uel tenuissimum in extremo; Et ob id dicit Gal. in commento, quòd quoties morbus non progreditur quartam, debemus contenti esse integra ptissana: at si transcendit, mulsam debemus exhibere; Et

Altimari error.

Tertiana rõne tẽporis morb. acutus exquisitè.

Expositio Aph.

Victus tenuis, & exquisitè cur in chronicis periculosus.

Quid p acutos intelligat Hipp. Error nõnullorũ.

Propria determinatio.

Victus tenuis exquisitè à quibus morbis periculosus.

ideo

ideo ſic intelligatur Hippocrates, victus tenuis eſt pe
riculoſus in chronicis, acutis ex decidentia, & acu-
tis, in quib. non conuenit, i. peracutis. ſed maxima in
ſurgit difficultas, & repugnantia in dictis Galeni;
nam ait in principio commenti exponendo, cur di
cit in acutis, in quib. non conuenit, inquit ipſe hoc
eſſe dictum ob peracutos, in fine verò commenti
exponens eam particulam, (in quibus nō cōuenit,)
dicit, hæc non eſſe dicta ob peracutos morbos: quia
de his infra in 7. loquitur, vbi verba faciet de victu te
nuiſſimo, & morbis peracutis. Græcizantes dicunt
affirmatiuè legendum eſſe locum Gal. quādo inquit.
Hæc non ſunt dicta ob morbos peracutos. Legendum
eſt. *Hæc ſunt dicta ob morbos peracutos*. Sed ſi ve-
ritati magis, quàm Grammaticis credendum eſt: ego
exiſtimo pro veritate eſſe impoſſibile textū affirma-
tiuè legi. Nam Gal. ita dicit. *Hæc ob peracutos dicta
non ſunt, nam de his mox inquiet*. Quomodo ergo ad
uerſatiua illa ſe poteſt tenere ex parte affirmatio-
nis? Quare linquenda eſt ut iacet litera, Dico er-
go eſſe impoſſibile ſoluere hanc contradictionem
ſine indicantibus, & coindicantib. quæ à principio
poſui; & ob id dico, peracutos morbos duob. modis
conſiderari poſſe, vel vt non indicantes victum te-
nuem ſimpliciter, vel tenuem exquiſitum; vel vt ſunt
indicantes victum tenuiſſimum, & tenuiſſimum in
extremo. Si cōſideremus morbos peracutos, vt non
indicantes, nemini dubium eſt, ꝙ quādo dicit victus
tenuis periculoſus eſt in acutis, in quibus non con-
uenit, intellexit peracutos, & hos non indicantes;
nam propoſuit nonindicantia, ut habeatis indican-
tia. Si verò conſideremus morbos peracutos, vt in-
dicantes, hæc non ſunt dicta ob morbos peracutos
indicantes; nam in hoc Aphoriſmo de tenui uictu
loquitur: de morbo autem peracuto indicante te-
nuiſſimum victum, &c. loquetur in 7. Aphor. Ex
his ergò habetis, ꝙ victus tenuis ſimpliciter, et tenuis
exquiſitè non indicatur à chronico, nec acuto ex de-
cidētia, nec peracuto; relinquitur ergo, ut indicetur
à morbo acuto, ſed quō? Dico, ꝙ indicatur à morbo
acuto, & quatenus eſt exactè acutus, & quatenus nō
eſt exactè acutus; Nam morbus exactè acutus indi-
cat uictum tenuē exquiſitum: Non exactè acutus vi
ctū tenuē ſimpliciter. ſed quæ huius rō eſt? Reſpōdet
Gal. in comm. ꝙ ſi hoc uolumus ſcire confugere o-
pus eſt ad Hipp. in libris de ratione victus, & in ſuo
cōm. Ex illis aūt libris. Quos nos videre neceſſe eſt;
habemus diſcrimen cōſideratū in uictu acutorum
morborum tùm penès periculum, cùm penès breui
tatem temporis. Penès periculum cum Gal. 1. de ra-
tione uict. 19. & vlt. & 2. eiuſdem 37. & alibi dicen-
dum, ꝙ quò morb. eſt magis periculoſus, eò magis te
nui uictu uti licet: ſi uerò periculum nō eſt adeò inſi
gne, non eſt uictu adeo tenui utēdum; cum ergo in-
tenſius ſit periculum in exactè acutis morbis, quàm
in non exactè acutis, ſequitur vt in morbis exactè a-
cutis: uictu exquiſitè tenui ſit vtendum in non exa-
ctè acutis tenui non exquiſitè, ſed ſimpliciter. Idem
colligitur ex breuitate temporis; quoniam quanto
morb. acutus breuior eſt, tanto indiget tenuiori ui-
ctu; unde in morbo non exactè acuto, qui vſque ad
vigeſimam protrahitur, debemus offerre uictum te
nuem ſimpliciter, vt integram priſſanam: in exacte
acuto, qui ad 14. ſufficit offerre tenuem exquiſitum
uictum, ut colatam priſſanā; vnde à præceptis Hipp.
non diſcedens Gal. in 1. ad Glauc. c. 9. In cura tertia-
næ exquiſitæ intermittentis, quæ quartādecimā non
tranſcendit diem, contentus eſt ſola priſſana colata,
& conſequēter uictu tenui exquiſito, licet ipſa mor
bus acutus non ſit. Poſtea Hippocrates ſubiungit.
*Et rurſus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis
&c.* Quæ uerba omnes expoſitores uno ore, nemi-
nem præter Galenum excipio, ſic interpretantur.
Poſtquam Hippocrates in parte prima huius Apho
riſmi locutus fuit de uictu tenui ſimpliciter, & tenui
exquiſitè; Nunc vult loqui de victu tenuiſſimo ſim-
pliciter, & extremè tenuiſſimo. ſed Gal. vir omnium
maximus, neq; ſomniauit hāc expoſitionem, ſed ita
exponit. Cum uictum tenuem propoſuiſſet Hipp.
in uirtute indicantium ex nonindicantibus. Nunc
eundem uictum tenuem proponit in uirtute coindi
cantium ex contraindicantibus; Et vultis uidere Ga
lenum non fuiſſe ſomniatum primam expoſitionē,
& eſſe uanam. Nam ſi Gal. et Hipp. dixiſſent uictum
tenuem eſſe periculoſum in chronicis, quis erit tam
ſtultus, ut neget multo periculoſiorem eſſe tenuiſſi-
mum; nam ſi tenuis periculoſus eſt in chronicis, lon
gè magis erit periculoſus tenuiſſimus; Et vultis Hip-
pocratē hæc tam manifeſta propalaſſe? Præterea in
prima parte Hipp. dicens tenuem uictum eſſe peri-
culoſum in chronicis, non proponit cauſam, & rō-
nem, at in ſecunda parte ubi proponit eſſe periculo-
ſum tenuiſſimum proponit cauſam, nam dicit. *Nā,
& repletiones &c.* At quæſo quale nam eſſet Hipp.
artificium proponere cauſam in re manifeſta, in re
non manifeſta non proponere? nam longè ma-
nifeſtius eſt eſſe periculoſum tenuiſſimum victum in
chronicis, quàm tenuē; & tamen in tenuiſſimo pro-
ponit cauſam, (ut hi dicunt,) in tenui non. Præterea
cur Hippocrates eundem victum tenuiſſimū propo
nit in 7. Aph. ſumpta indicatione à morbo peracuto
ſi eū hic proponit? Quare peſſima expoſitio eſt, & to
tū deſtruit Hippocr. artificiū. ſed quid dicemus? Nos
dicimus, ut ſupra, ꝙ Hipp. in hoc Aphor. uoluit pro-
ponere uictum tenuem, & exquiſitū: quia de tenuiſ
ſimo ſuo loco loquitur; & uoluit dogmaticè ipſum
proponere in uirtute indicantium, ac coindicātium.
cum ergo eum propoſuiſſet in prima parte in uirtu-
te indicantium: Nunc ipſum in hac ſecunda propo-
nere vult in uirtute coindicantium; Et ob id cū alius
eſſet ſermo de indicantibus, & coindicātibus, Addit
particulam illam. *Rurſus*. Vtque in prima indican-
tia ex nonindicantibus adinuenit: ſic in hac ſecunda
parte ex contraindicantibus coindicantes uires vult
adinuenire. Et ideo talis debet eſſe ſenſus. *Et rurſus*.
Victus nempè ille tenuis, & exquiſitus, de quo locu-
ti fuimus in prima parte. *Vbi ad extremum deuene-
rit*. Ideſt ubi fuerit ultra uirium tolerantiam gra-
uis eſt.

Neque cuipiam mirum uideri debet, quòd ui-
ctus, qui eſt ultra tolerantiam uirium, extremus
vocetur; hoc enim frequenter contingit, & do e-
xemplum; nam fiat euacuatio ſanguinis (uerbi cau-
ſa) in Socrate uſque ad octo uncias, in Platone
vſque ad ſexdecim. Ac Socrates non toleret ua-
cuationem ob debilitatem: Plato toleret, quia ro-
buſtus. Vacuatio uſque ad ſexdecim, non eſt ex-
trema: quia eſt cum uirium tolerantia, at illa ad
octo extrema eſt, quia ultra tolerantiam uirium.
A' pari uictus tenuis, & exquiſitus dicitur extre-
mus, quando fit ultra tolerantiam uirium; ſequitur
ergo quòd uires debiles ſint contraindicantes. ſed ſi
oppoſitorum eadem eſt ratio, ſequitur, quòd cum ua
lidæ fuerint uires, erunt coindicantes uictum tenuē,
& exquiſitum. Et propterea optimè Galenus in
commento ſecundam partem exponens, atque ad
uires reſpiciens dicit, quòd pro uirium tolerantia ui-
ctum adminiſtrare oportet, & hinc fit, ꝙ conſentiēs
Hippoc. dicit. *Quoniam & repletiones, quæ ad extre-
mum deueniunt graues ſunt*. Proponit cauſam, quæ
debet eſſe propria, ac uires reſpicere debet; Re-
ſpicit autem, quia repletionis extremæ ideo ſunt

Cōtradictio, ſeu repugnātia in dictis Gal.

Sol. Græcorum.

Propria ſol. ac cōciliatio.

Victus tū tenuis ſimpliciter, tùm exquiſitus à quo morbo īdicetur.

In morbo magis periculoſo, magis tenui victu utēdum.

Acutus morbus quanto breuior, tanto tenuiori indiget uictu.

Expoſitio aliorum.

Expoſitio Gal.

Reijcit aliorū expoſitio.

Expoſitio propria.

Oppoſitorū eadem rō.

Pro uiriū tolerantia uictus adminiſtrādus.

graues, quoniam suffocant vires, quia vires repletionem tantam perferre non possunt: vt ergo causa respicit vires, sic & Aphorismus. Quare hoc pacto intelligatis: victus tenuis & exquisitus grauis est, & nō potest tollerari à viribus, & meritò dicit grauis, & non periculosus, vt refertur ad vires, & miror de his, qui Græcarum literarum cognitionem habent, qui cum viderint in prima parte Hipp. dixisse periculosum, in secunda graues, ignorarunt distinguere inter primam, & secundam partem. Quoniam & repletiones non possunt extremæ à viribus tollerari, &c.

Taxātur Græcarū literarū professores.

LECTIO XXVIII.

AVdiuistis, quòd Hippocrates in secunda parte huius Aphorismi dicit victum, tùm tenuem simpliciter: tùm tenuem exquisitum, vbi deuenerit ad extremum, i. vbi fuerit vltra virium tolerantiam esse grauem, Ex quo illud colligēdum, ꝙ prout vires sunt valentiores, ita magis, ac magis hunc victum coindicant; Quò verò magis uires ab eo robore cadent, eò minus coindicabunt, ac cōtraindicabunt, ac si magis ac magis victum augere necessarium fuerit. sed difficultas insurgit ob Galeni dicta. Nam hic cum Galeno diximus, quòd vires quo valentiores fuerint, eò tenuiorem victū esse adhibēdū requirunt: at ipse primo de ratione victus comm. vlt. dicit ꝙ quoties virtus robustior est, & ad melius vergit, non est exhibendus uictus ita tenuis, sed augendus est. sed ex dictis iam responsio constare potest. Nam vires considerari possunt, & vt indicantes, & ut coindicantes. si ut coindicantes eas cōsiderabimus clarum, ꝙ quanto vires valentiores fuerint, eo victum tenuiorem coindicant, & hæc veritas à Galeno fuit proposita primo ad Glauc. 10. vbi dicit, ꝙ virtute existente robusta, nos possumus dare mulsam aquosam; si non ita valida debemus exhibere ptissanæ cremorem. De viribus verò, vt indicātibus oppositum dicendum; nam quò valentiores fuerint, eo copiosiorem uictum indicabunt: nam magis consumunt uires ualidæ, quàm debiles. At pro recta illius authoritatis intelligentia sciēdum, ꝙ in corporibus sanis numquam vires habent locum coindicātis; sed semper indicantis; nam in corpore sano semper est indicatio conseruandi; At in corporibus ægris, & coindicantis, & indicantis rationem vires habere poterunt; vt coindicantes considerantur uires, quoties morbus augetur, idest à principio morbi vsque ad statum. vbi verò morbus ad meliorem statū vergit, tunc uires non coindicantes, sed indicantes sunt; Et propterea dicebat Galenus primo illo de ratione uictus ꝙ cùm morbus, & uires ad meliorem statum redacta fuerint, opus est cibū augere, & magis vergentem ad mediocrem uictum. Et ob id si sermo sit de uiribus, ut indicantibus, ut sic quanto uires fuerint ualentiores, tanto uictus copiosior est adhibendus; Non obstant autem quæ hic dicuntur; nam hic sermo fit de uiribus, non ut indicantibus, sed vt coindicantibus. Ex quibus modo facilis cum sit reditus totus Aphorismus, liceat nobis eius sensum breuiter colligere. Hippocrates itaque vult in hoc Aphorismo uictum tenuem simpliciter, & exquisitè tenuem proponere in uirtute indicātium, & coindicantium, Et primo in uirtute indicantium hoc modo: victus tenuis simpliciter, & tenuis exquisitè est periculosus in morbis longis; nam morbi lōgi non tenuem uictum indicant, sed mediocrem; Est etiam periculosus in acutis ex decidentia; nam cum hi ad quadragesimam, & interdum ad sexagesimam diem extendantur, potius mediocrem uictum requirunt; sic etiam periculosus est in peracutis: quia hi te nuissimum, non tenuem indicant uictum; Et propterea relinquitur solum, ut hic uictus tenuis nō sit periculosus, sed indicetur à morbis acutis, ita tamē, ut uictus tenuis exquisitè indicetur à morbo acuto exactè: non exquisitè tenuis, sed simpliciter à morbo non exactè acuto. Proponitur deinde uictus hic in uirtute coindicantium: dicit enim uictum hunc tenuem esse grauem, quoties est ultra uirium tolerantiam: Quia extremæ etiā repletiones graues sunt uiribus. vnde victus hic non erit grauis quoties cum tolerantia uirium erit, & tunc uires coindicantes sunt, & non contraindicantes hunc uictum. Quo sensu Aphorismi in unum collecto, reliquum modo est, ut duas difficultates in medium proponam, in quibus medici adeò fuerunt intricati, ut fortasse se extricare ab eis nesciuerint; Et prima est, nam diximus victum quendam esse plenum, & est, qui auget uires: quēdam mediocrem, qui uires conseruat. sed dubitatio modo est ex principio primi de tuend. ual. ubi Galenus habet, quòd à principio generationis nostræ usque ad interitum uires assiduò fiunt imbecilliores. si ergo fiunt continuò imbecilliores, qua ergo ratione poterit dari uictus conseruans, nedum augens uires? Dicunt hi uictum conseruare, & augere uires, idest promptitudinem instrumentorum; sed quia hæc & aliæ multæ expositiones uanæ sunt, ideo statim ad ueram solutionem me conferam. Dico ergo; quòd uictus mediocris uires conseruat, plenus auget uires, quatenus habent uim augendi, uel conseruandi substātiam caloris naturalis, eo modo, quo augeri, & conseruari potest. Pro declaratione autem solutionis, ut acquiescatis, unum supponendum est, ut uerissimum: Vires cōseruari, & augeri ad conseruationem, & auctionem caloris naturalis; vnde uidere oportet, qua ratione conseruatur calor hic, cum ea ratione uires conseruentur, & augeantur. Quod ut intelligatur, sciendum, quòd ut optimè declarat Galenus in hoc primo Aphor. commento decimoquarto, calor naturalis potest accipi, & pro substantia, & pro qualitate, & ibi declarabimus esse impossibile tot inueniri calores, quot Phernelius numerat. In præsentia uerò prout ad præsentem Aphorismum pertinet, & ad nostrum institutum dicimus calorem pro substantia considerari, sic autem acceptus calor dicimus, quòd uel potest accipi ratione puritatis substantiæ, uel ratione quantitatis substantiæ. si sumatur calor pro puritate substantiæ, tunc dico nemini esse dubium, quòd non potest æquè pura seruari substantia caloris natiui à primordijs usque ad uitæ finem, sed quotidie impurior, ac impurior efficitur: sed hoc exemplo doctissimi Ficini, quo ipse vtitur in suo argumento in Atlanticum Platonis, declarare liceat: Nam accipiatur dolium plenum uino puro, & in hoc dolio imponamus fialam, ac extrahamur quotidie, & sicuti hanc fialam uino plenam extrahamus, ita imponamus alteram fialam plenam aqua: in hoc dolio seruatur eadem quantitas humoris, sed non permanet eadem puritas: quia uinum fiet quotidie impurius: nam cum primum sincerum esset, paulatim postea reddetur aquosum, ita ut tandem aquosum totum fiat. sic caloris natiui substantia singulis quibusque diebus impurior fit, ut tandem ad tantam impuritatem deueniat, ut amplius uires seruari non possint. Si uerò considerauerimus copiam caloris natiui, tunc dicimus, quòd copia hæc diminui, augeri, ac conseruari etiam potest, Diminuitur quidem quoties minor portio additur, quàm auferatur; & hoc facit uictus tenuis minuens, non

Diffic.

Resp.

Mulsa aquosa qn exhibenda.

Vires indicantes & coindicantes cibum.

Qn cib. augendus.

Totius Aphor. sensus.

Acutos ex decidentia ad quadragesimā: interd. ad sexagesimā: diem extendi.

Dub. 1.

Vires à pricipio generationis usque ad interitum cōtinuo fieri imbecilliores.

Solutio.

Vires cō seruari, & augeri ad cōseruationē, & auctionē caloris naturalis.

Calor naturalis duplicitet.

Natiui caloris substantiam singulis diebus impuriorē fieri.

non conseruans vires: si verò victus in eadem portione addat, in qua aufertur, est victus conseruans vires, qui mediocris dicitur. Augetur verò substãtia caloris natiui, quoties plus additur, quàm deperditur, & hic est victus plenus augens vires; & sic est Galenus intelligendus. Postremo est dubitatio quoniam propositum medici est, vt semper vires morbo valentiores conseruet, namque morbus superari non potest si vires ipso valentiores non fuerint; sed quomodo quæso vires morbo superiores conseruari potefunt, si dicit Galenus, quòd in morbo acuto medico necessarium est victu tenui vires minuere?

Altera dub. Medici propositum.

Modernus ponderans verba formalia Galeni in commento, inquit quòd quãdo Galenus dicit victus tennis minuit vires, est intelligendus sic, idest victus tenuis sequitur minutionem virium, Et ostendit rõnem huius expositionis; nã vbi vires debiles sunt non est cibus copiosus ingerendus, quia uires debiles non possent eum concoquere. sed si ualidæ fuerint, tunc est victus plenior concedendus, quia illum melius posset cõcoquere. sed ego ignoro, quomodo res se habeat, nam intelligo hanc rem opposito modo de diametro; Nam si Galeno in commento credimus, falsissima est expositio, quòd victus tenuis minuat vires, idest sequatur minutionem virium; nam sequeretur, quòd vbi vires debiliores fuerint, non esset cibus augendus; Modo in principio commenti dicit Galenus, quòd quoties fuerint vires validæ, dare debemus cibum tenuiorem, vbi uerò non ita ualidæ, sed debiliores debemus dare victum minus tenuem. sed causa errandi huic doctissimo viro fuit, quia non distinxit inter vires indicantes, & coindicantes; Nam benè verum est, quòd uires indicantes quãto ualidiores fuerint, eò magis copiosum cibum requirunt, si non ita ualidæ minus copiosum; sed de coindicantibus uiribus est totum oppositum: Quia dicit hic Galenus, & primo ad Glauconem, quòd quoties morbus fuerit acutus, uictu tenui est utendum, præcipuè si fuerint uires ualidæ: si uerò fuerint non ita ualidæ, & ut contraindicantes, tunc magis ad mediocrem uictum est accedẽdum. Quare expositio hæc non potest consistere. Alij aliter dicunt, sed ego, (alia omnia omittens) dicam, quæ sentio in ma teria hac difficili, Et respondeo ad argumentum formaliter. Propositum medici est, vt conseruet uires morbo ualentiores, uerissimum est hoc; sed cum infertur, ergo non debemus minuere uires: consequẽtia negatur; Et negationis ratio euidentissima est. Nam quando nos in morbo acuto, (nam hic de morbo acuto sermo fit) imminuimus uires, tunc nos conseruamus uires morbo superiores; contra uerò quando in morbo acuto augemus uires uictu mediocri, tunc efficimus uires inferiores morbo, Quæ dicta utraque si patefecero, nemini (ut puto) scrupulum in mente relinquam; & supponatis hic esse de morbo acuto sermonem. sit ergo morbus acutus, in quo exhibeatur uictus plenus, dico tunc fieri uires morbo inferiores; Namque natura cogitur in cibum agere, atque concoquere, ac regulare cibum, ut in substantiam nutriti uerti possit; & cum uictus hic fit plenus, non modo est addicta concoctioni cibi natura, sed quàm maximè addicta, ut cogatur deserere morbum, cum natura agat in cibum, & non in morbum; Et cum morbus acutus sit, ac uehemens, talisque uehementia non reguletur à uiribus cibo omnino addictis, consistet morbus in suo robore, ac fiet longè uiribus ualentior, & superior; ut primo ad Glauconem rectè adnotauit Galenus. Vnde maius erit nocumentum, quàm sit iuuamentum ex auctione uirium per uictum plenum. Si uerò ex alio latere uictum tenuem minuentem uires exhibebimus in morbis acutis, tunc efficiemus uires morbo superiores. Nam cum uirtus, quæ ualida supponitur, (nam si non est ualida, non tradimus uictum tenuem,) ualidè in morbum agat, & eo ualidius, quanto tenuior est cibus, quia minus distrahitur à cibo, morbum superabit. Vnde maius erit commodum ex eo, quòd uires agant in morbum, quàm sit nocumentum, quod fit ex minutione uirium ualidarum per tenuem uictum; unde fit, ut efficiantur uires morbo superiores, & sic huic dubitationi mihi uidetur respondendum, &c.

Respõsio moderni.

Reijcitur Moderni solutio.

Respõsio authoris.

LECTIO XXIX.

APHORISMVS QVINTVS.

In tenui victu ægri delinquentes magis læduntur. Quicunque enim error committitur, maior in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valde tenuis, & constitutus, & exquisitus victus: quoniam errores grauius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo, qui sit paulò plenior magis periculosus.

IN *tenui victu ægri &c.* Cùm posteriora prioribus, & priora posterioribus consentiant: ob id non debet uideri mirum, si cum expositores errarint in præcedentis Aphorismi expositione, in hoc etiam exponendo aberrent; & ideò aliorum introductionibus post habitis, atque in his insistentes, quę superiori sectione diximus, eam, quæ uerior nobis uidetur, sententiam proponemus. Dicimus ergo quòd cum Hippocrates diuinissimus, ac omni plenus artificio præcedenti in Aphorismo de uictu tenui simpliciter, & tenui exquisito locutus fuisset in uirtute indicantium, & non indicantium, & in uirtute coindicantium, & contraindicantium; Nunc cognosces posse in praxi aliquando contingere, ut non semper proponatur morbus acutus, in quo uires sint coindicantes, sed in quo sunt contraindicantes; nam quoties indicantia, & coindicantia in unum concurrũt, facilè est curationem assequi, quoties uerò habemus indicantia, & cõtraindicantia, tunc habemus curationem difficillimam, & ea de causa Gal. constituit 14. libros, de methodo medendi. Hæc itaq; uidens Hipp. uoluit in hoc Aphoris. declarare, quid in hoc casu sit nobis agendum; & dicit, ꝙ magis debemus uiribus cõtraindicantibus attendere, quàm morbo acuto indicanti; & dixit magis, ut notet aliqua ex parte etiam morbo esse attendendum, & non esse ipsum omnino negligendum. Et hæc fuit regula toties à Galeno in lib. meth. præcipuè in libro 8. cap. ultimo pronunciata. sed nè hæc chimerica uideatur, ea declarare opus est, quomodo hæc faciat Hippocrates.

Introductio hui° Aphor. ac cõnexus cum superiori.

Curatio qñ facilis, quando difficilis.

Virib. cõtraindicantibus magis attendẽdũ, quã acuto morbo indicanti, eo tamẽ nõ spreto.

tes. Ipse enim in ultima parte huius Aphorismi proponit Aphorismum seu sententiã cũ dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus eo, qui paulò plenior, magis periculosus.* In quibus uerbis nihil aliud uoluit dicere Hipp. nisi, ꝙ cũ uictus tenuis à morbo acuto indicetur, vt à viribus contraindicetur paulò plenior: si magis periculosus est qui à morbo indicatur, vt tenuis; paulò verò plenior, qui à viribus contraindicatur est minus periculosus: tũc minus periculosum est faciendum. vnde vt non tãtum scopum, sed vniuersam Aphorismi seriem habeatis, quæ difficillima est sciatis, ꝙ ipse hanc rationẽ consti tuit. Ille victus est magis periculosus, in quo error cõmissus est grauior, quàm ille, in quo error cõmissus non est ita grauis. sed error commissus in tenuiori victu est grauior, quàm error commissus in paulò pleniori, ergo victus tenuior est periculosior, quàm paulò plenior. Conclusionem autem ponit Hippocr. in vltima parte Aphorismi. Quoniam verò maior satis clara est, eam omittit Hippocrates, & ponit minorem, ac eam probat, vt dicit Philotheus sumpto argumento à minori loco Topico, hũc in modum. Si de quo minus videtur inesse, & inest, ergo & de quo magis; sed minus videtur, quòd sani delinquentes in tenuiori victu, lędãtur: Et tamen hoc est in ipsis sanis, qui & hos errores grauius ferunt, q̃ eos qui fiũt in paulo pleniori. ergo multo magis erit i corporib. ęgris: ergo multò magis ęgri delinquẽtes in tenuiori victu lędẽtur, q̃ in paulo pleniori. Ex quo scopo facile est intelligere diuisionẽ præsentis partis. Nam hæc est sententia ex superlatione; nam fit comparatio inter victum tenuiorem, & paulo pleniorem. Est præterea hæc sententia pars Enthymematis, & habet rationem seiunctam, & præpositam; vnde diuiditur in duas partes: in prima est confirmatio, ac probatio sententię: in ultima ibi quando dicit. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Apponitur sententia. Prima pars diuiditur in duas, nam in vna ponit rationẽ ibi. *Quicunque enim error &c.* In altera ponit confirmationẽ rationis, & hæc in duas scinditur partes, quatenus in altera tangit minorem syllogismi illius Topici. *Propterea etiam sanis valdè periculosus est &c.* In altera est conclusio eiusdem rationis, & hæc est in principio huius particulæ quando dicit. *Ob hoc dicitur tenuis victus &c.* Quib. sic cõstitutis, accedamus nunc ad expositionem verborum. In primis itaque ponit conclusionem, quæ est hæc. *In tenui victu ægri delinquentes, magis læduntur.* Aliqui textus habent. *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur.* Sed ex hac versione tota peruertitur sententia Hippocratis; vnde melius est, vt iustissimè uertamus. *Delinquentes.* Et eo magis, cum in textu græco non ἁμαρτάνουσι, idest delinquunt, sed ἁμαρτάνοντες, idest. *Delinquentes.* Habetur. Et sensus horum verborum est, quòd ægri dum vtuntur tenui victu magis læduntur, quàm si delinquant vtentes victu pleniori. Vbi aduertatis, ne erretis, vt aliqui, qui afferunt Hippocratem in hoc principio dicere victum tenuiorem esse magis periculosum, quàm paulò pleniorem. Hoc enim dicet in vltima parte, quando ait. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Et non esset dignum Hippocrate eadem bis in tam paucis repetere. sed dicit quòd ægri vtentes tenui victu, si delinquant, lædentur magis, quàm si delinquant vtentes paulò pleniori, & hæc fuit Galeni expositio in commento; dicit enim quòd error, qui committitur in tenuiori victu est maximè grauis, ac periculosus: non dicit quòd tenuis victus, sed quòd error in eo commissus sit grauissimus; & confirmatur ex eodem Galeno: quia de sanis loquens ait, quòd sani non coguntur peccare ob tenuitatem victus, sed quòd error, qui committitur in hoc tenui victu, est grauis, Et ideo sic intelligendus Hippocrates, quòd vtentes victu tenui si delinquunt, magis læduntur, quàm læduntur hi, qui vtuntur victu paulo pleniori, si delinquunt. Dicit. *In tenui victu.* Aliqui tenuissimum intelligunt, nescio qua ratione. Nam in nullo codice, nec Græco, nec Latino, sic habetur. Præterea hic Aphorismus est ob superiorem. Nam cum in superiori Aphor. de indicantibus, & coindicantibus locutus fuisset, hic verò de contraindicantib. & ille intelligatur de tenui simpliciter, & tenui exquisitè: pariter hic Aphorismus venit intelligẽdus de uictu tenui simpliciter, ac exquisitè. *Delinquentes.* Aliqui, (vt Galenus dicit in commento) intelligebãt ægros delinquentes medicis inscijs, vt si quis æger clam deuoraret praua cibaria uolens ipse. sed melius est, ait, vt quemcunque errorem intelligamus, siue volente, siue nolente ægro, siue inscio, siue conscio medico. Et potest Galenus pro se habere euidentem rationem. Nam dicit Hippocrates. *Quicunque error.* Delinquunt quidem ægri volentes inscijs medicis, quoties præter institutum medicorum, uel ingerunt praua cibaria, vel è lecto surgunt, vel venere abutuntur &c. Fit error inuito ægro vel ex parte medici, quoties medicus pharmacum propinat, quod propinare non debet; vel fit hic error ex parte assistentium, quoties plus æquo fricant &c. vel ratione externorum, vbi ratione pluuiæ cogatur æger de lecto surgere: vel ex alio quopiam accidẽte aliquod aliud incommodum sortiatur, vel istud &c. *Quicunque enim error committitur maior in hoc fit, quàm in paulo pleniori.* Hæc est immediata ratio Aphorismi: cur victus tenuis magis est periculosus paulò pleniori? quia quicunque error, qui committitur in tenuiori, maior est, quàm qui fit in paulò pleniori. Causam huius reddit Galenus in commento, & supponit vnum, quòd uires quanto sunt ualentiores, tanto melius ferunt errores grauiores: quanto debiliores, tanto ægrius sustinẽt errata, Et id confirmari potest experientia; nam si aliquis robustus detineatur acuto morbo, & incidat in errorem, licet aliquanto graue: hic beneficio naturæ liberari poterit; nã natura est morbi medicatrix. si uerò quis debilis morbo detineatur acuto, si committat errorem licet parui momenti, tamen facilè est, ut moriatur. Constituto igitur, quòd quoties vires sunt ualentiores melius ferunt errores, quàm debiles: dicit Galenus, quòd error in tenuiori uictu delinquenti maior est, quàm in paulò pleniori; & ratio est (inquit) quia victus paulò plenior uires efficit ualidas, victus autem tenuior uim habet diminuendi, Et inde fit, quòd cum debiliores fiant uires per tenuiorem uictum, si committatur error, ægri grauius ipsum ferunt, ut maius sit periculum; nam debilior uirtus grauius fert errores. Alia etiam causa à Galeno proponitur, quæ hęc est. Nam uictus tenuis non modo quia habet uim minuendi, uires debilitat; sed quatenus, est insuetus; & ideo dicebat Philothæus homines ex nouitate cibi offendi; Ideo cum corpora in ægritudine utantur victu tenuiori: In sanitate mediocri, vel pleniori, ratione huius mutationis debilitantur uires: ut conseruantur ratione consuetudinis. sed aduertendum in commento Galeni est, quòd non est legendum. *Et transitus ab eo est insuetus.* Quia cum ibi de pleniori loqueretur, esset ac si diceret, à tenuiori ad paulo pleniorem uictum esse insuetum transitum, quod falsissimum est; nam consuetudo potius est accipienda ex sanitate, quàm ex ægritudine. Etenim consuetudo est natura altera; vnde melius legatis, (ut alij,) & transitus ad eum, non ab eo, est insuetus. Ad

eum

Aphor. series, ac sensus.

Diuisio 1.

2.

3.

Expositio.

Legẽdũ esse delinquentes & nõ delinquũt. Not.

Not.

Errores i morbis.

Aphor. ratio.

Vires quò ualẽtiores, cò meliusser rata ferunt grauiora, & è contra.

Natura morborũ medicatrix.

Victus paulò plenior uires efficit ualidas: tenuior è contra.

Cibi nouitate homines offendi.

Gal. scriptura quò legenda.

Consuetudo natura altera.

cum enim tenuiorem in tempore ægritudinis est insuetus. Postea addit. *Propterea etiam sanis periculosus est valdè tenuis constitutus & exquisitus victus.* Nihil aliud voluit Hippocrates in hac parte, nisi dicere, ꝙ quamuis hoc minus videatur esse in sanis, quàm in ægris, tamē hoc est etiam in sanis, ꝙ qui tenuiori victu vtuntur grauius ferūt errores, quàm qui plenioris; Et quia duo hic sunt, ideo ea declaro. primū ꝙ minus hoc videtur habere veritatem in sanis, quā in ęgris, Ratio, quia vires in sanis sunt validiores, in ægris non ita robustæ, & hinc fit, ꝙ sani melius ferūt errores, quā ægri, Ideo optimè Oribasius dicit errorem in tempore sanitatis esse viam ad ægritudinem errorem in ægritudine esse viam ad mortem. Alterum declarandum est, ꝙ ipsa corpora sana grauius ferunt errores, vbi tenuiori victu vtūtur, quā in paulò pleniori, Et hoc manifestum est experientia, quòd quoties corpora sana tenui vtuntur diæta: si accidit, vt committant errores, non ita ferent illos, quā qui paulo pleniori vtuntur. Ponderemus uerba. *Propterea etiam sanis periculosus est valde tenuis.* Proponit victum tenuem simpliciter, sed dicit valdè, vt significaret vltimum terminum huius victus, postea addit, & exquisitus. Nam de hoc victu in superiori Aphorismo locutus fuit, deinde addit. *Et constitutus.* Quæ particula habet aliquam difficultatem: nam mi nimè necessaria videtur. et est ab aliquibus addita, tamē quia in textu repetitur exponenda est. Scio tamen nonnullos interpretes per hanc particulā velle Hippocratem normam victus tenuis apponere, quatenus scilicet vim habet minuendi, Ego crederē posse dici, quòd ut dicit ualdè de tenui simpliciter, vt ponerer vltimum terminum illius; sic de tenui exquisito dicit constitutum, ut habeat ultimum terminum eius, quem indicat exactè acutus morbus. Addit postea. *Quoniam errores graues &c.* Modernus aliter legit quia existimat textū esse peruersum. *Quoniam errores grauiores ferunt.* Nec absque ratione; nam impossibile esse existimat, quòd sani grauius ferant errores, quàm infirmi; nam sani multo melius errores ferunt. sed si ita intelligeretur Hippocrates verum quidem esset, quod dicit; sed non ita intelligitur: verum hoc pacto, quòd sani grauius ferunt errores in tenuiori victu, quàm in paulo pleniori, & ideo non comparamus sanos cum infirmis, sed tenuioris victus errores cum erroribus paulò plenioris victus. Subiungit vltimo. *Ob hoc igitur tenuis victus &c.* Hæc est conclusio, seu totus Aphorismus, in quo non multa dicam, quia si conclusio dependet expręssis, Ideo ex declaratione illarum habetur sensus huius partis. Et ob id Galenus in fine commenti dicit. *Quæ verò de Aphorismo dicit sunt manifesta.* Dicit ergo & tenuis victus & exquisitus est magis periculosus paulo pleniori; vnde notate, quòd cum dicat magis, præsupponit etiam victum paulo pleniorem esse periculosum, sed minus. Habemus ergo quòd quoties in morbo sunt indicantia, & contraindicantia curationis scopus est periculosus; nam nec quod indicatur, neque quod contraindicatur præstare possumus. sed quia magis periculosus est scopus virium contraindicantium. ideo illi attendendum magis, altero tamen nō spreto; dicit. *Eo qui sit paulo plenior.* Et non *Plenior absolutè.* Vt ex hoc concludat, quòd cum magis periculosus sit ille victus, in quo error grauior committitur, & talis sit victus tenuior: propterea cum in morbo acuto receditur à victu illo tenui, magis recedere debemus victu paulo pleniori, quàm paulò tenuiori, vt viribus contraindicātibus satisfaciamus, nec pleniori quidem, ne omnino videamur morbum spernere &c.

Duo declarāda.

Moderni error.

LECTIO XXX.

Occurrit difficultas maximi momenti, quoniā & ad praxim conducit, & est aduersus Hippocratem: Hipp. n. dicit in hoc suo Aphor. victum tenuem, & exquisitū esse magis periculosum, quàm sit paulò plenior; At ipse simul etiam cū Gal. 2. de ratione vict. 19. oppositū habere uidetur. Nam dicit Gale. eos minus lędi, qui solum accipiunt potum, magis qui ptissanam colatam, & multò adhuc magis, qui ptissanam integrā accipiunt. Ex quibus patet maius esse periculū in pleniori, quā in tenuiori: præterea Hipp. 2. eiusdem 37. dicit ciborum adiectioni non semper intēdimus, sed sæpenumero expedit, ut cibos subtrahamus, donec morbus maturescat: unde uidetur Hippocrates magis probare tenuiorem, quā pleniorem victum. Et idem Gal. dicit. Imo reddit rationem, & inquit, ꝙ magis tenuiori est insistendum, quàm pleniori; quia non facilè est emendare errorem commissum in pleniori uictu: facilius est corrigere errorem, qui committitur in tenuiori. Quare uidentur oppositum eius dicere, quod hic determinatū est. In hac quæstione multi multa dicunt. Nos tamen tres referemus opiniones, alteram Moderni, secundam Brasaulæ, tertiam, quam nos sustinemus, licet nostra non sit. Modernus in hac materia eandem habet sententiam cum Triuerio; imò idem dicit, & ad uerbum cum Triuerio. Triuerius enim dicit, quòd quoties sermo est de uictu tenuiori, & pleniori quisnam periculosior sit: tales sermo potest esse duplex; nam vel est de morbis chronicis, vel de acutis. si de acutis loquemur periculosior est plenior, quàm tenuior; Et ut sic locutus fuit secundò de ratione victus Hippocrates, quòd ex inscriptione libri constat. Nam inscribuntur illi libri de ratione victus in acutis, In quibus quidem est periculosior magis plenus, quā magis tenuis. At si de chronicis loquamur, in his tenuior magis est periculosus, quā plenior; & hoc modo hic intelligit Hippocrates, utque id, quòd dicit uerum esse Triuerius persuadeat, satis artificiosam adducit rationem; Etsi inquit, Ideò in morbis acutis periculosior est plenior, quàm tenuior: quia morbus acutus est breuis temporis, & non ita licet corrigere errorem ex pleniore victu, quia morbus non dat inducias, ut in chronicis; in quibus cum ipsi longi temporis sint, facilè longitudine temporis potest corrigi error commissus in paulò pleniori victu. Quod si tenuitatem consideremus totum est oppositum: quia in morbo acuto nō ita periculosus est: nam & si uim habeat minuendi uires, tamen quoniam morbus est breuis temporis, uires hos perferre possunt. at secus in morbo chronico, quia cū sit longi temporis, si fiat error in victu tenuiori, nos postea erimus coacti deuenire ad plenioré aduentante statu: quia vires non poterint perferre tantum tenué victum. sed hoc periculosum est, aduētante statu augere victū. Quare concludit Triuerius dixisse magis esse periculosum victum tenuioré, quā paulo pleniorem: quia de morbis acutis loquebatur Hip. Imò et de sanis; vnde dicit. *Propterea et in sanis.* sed resolutio hæc ita ab oī veritate est aliena, ut nihil falsius, & id nō difficulter ostēdo, & primo ondo, ꝙ sit falsa, 2. admisso ꝙ sit vera, ostendo non esse ad propositū; Et cū Triuerius dicit periculosiorem esse victū tenuiorem in chronicis, quā pleniorem: contra in acutis periculosioré plenioré: id falsum est, & licet per se uideatur habere Gal qui in 1. ad Glauc. 8. dicit ꝙ victus tenuis in morbis acutis nō magnū affert periculū, maximū in chronicis. Ob q̄ quidē authoritaté credo hos deceptos fuisse. nā īpossibile est has authoritates ītelligere, sine illis īdicātib. & coindicātib. vn̄ authoritaté illā nihil facere existimo, si dicam hac rōne

Difficultas. An magis probandus tenuior, quā plenior victus.

Moderni sol.

Reijcitur Moderni, ac Triuerij sol.

victum tenuem esse magis periculosum paulò pleniori, quia si fiat in morbis error in tenuiori victu, vt si. s. in principio tenuiori victui usi fuerimus, quàm opus fuerit, non est dubium, quòd cogemur aduētante statu pleniorem victum adhibere: sic etiam fiet in morbo acuto, cogemur enim si prius tenuiori vsi fuerimus victu, statu accedente pleniori vti. modo absq; omni dubio periculosior est victus plenior in statu acuti, quàm in statu chronici; & ratio est, quia ex victu pleniori distraheretur naturę pugna contra morbum; modo magis periculosa est pugna morbi acuti, quàm pugna chronici; itaque hic victus plenior est magis periculosus in morbo acuto, quam in chronico: cum ex errore commisso cogamur deuenire ad maius periculum, sed hoc intelligere oportet in morbis chronicis, & acutis, vbi est opus mutatione cibi; nam nemini dubium est, quòd si à principio vsque ad finem morbi acuti perseuerare poterimus, victu tenui in istud faciendum est; & hoc dicit Galenus primò ad Glauc. octauo, quòd victus tenuis non affert periculum in acutis, supposito, quòd vires ita validæ sint, vt possint semper hunc victum tolerare; At oppositum est in chronicis morbis; nam victus tenuis in eis graue affert periculum: quia vires non possunt tolerare victum tenuem. At si cogimur mutare cibū est periculosior in morbo acuto victus à principio tenuior, quàm in chronico, vt si E. C. corripiatur quis morbo exactè acuto, qui terminetur die decimoquarto, & fiat error in victu; vt quòd scilicet in primis quatuor diebus vtamur sola mulsa, postea cogamur uti ptissana colata, ac post etiā integra: unde uictus hic à principio tenuior adhibitus est in causa maximi periculi, & deducet ægrum in maximum discrimen, & in mortem etiam. Accedit insuper, quòd absolutè considerantes errorē, semper error in morbo acuto est periculosior errore in chronico commisso, Quare hæc, quæ hi dicunt, falsa sunt, sed admittantur ea, quæ falsa sunt, uera esse; ostendo modo nō esse ad propositum; Nam Hippocratis scopus in hoc Aphorismo, (ut diximus) est loqui de uictu ratione chronicorum, & acutorum morborum; nam si in præcedenti Aphorismo dixit in morbis quidem longis, & acutis &c. Ita de uictu hic loquitur ratione chronicorum, & acutorum morborum, Quòd si de victu sanorum mentionem faciat, id non est, quia principale suum institutum sit loqui de corporibus sanis, sed quia ad rationem Topicam constituendam id requirebatur. Quod etiam exponunt de secundo de ratione uictus &c. non est ad propositum. Nam uerum est institutum Hippocratis esse ibi loqui de ratione uictus acutorum, sed propterea non est asseuerandum simpliciter ea non habere ueritatem in chronicis. Nam dicebat Gal. ibi comment. 37. Error commissus in pleniori uictu magnum affert periculum tùm aliàs, tùm maximè in morbo acuto. Per quæ uerba quid unlt Galenus? Nihil profectò aliud, nisi morbos etiam chronicos intelligere; & ideo non tantum in acutis uera est ea sententia. Quare prima hæc opinio uera non est. Secunda est Brasaulæ, quam ideo adduco, nam aliqua ex parte uidetur accedere ad expositionem à nobis adductam. Nam dicit Hippocratem secundo de ratione uictus dicere, quòd uictus plenior sit periculosior tenuiori, sed in Aphorismis non dicit oppositum, quòd tenuior sit periculosior pleniori, sed tantum dicit, quòd error, qui cōmittitur in tenuiori magis est periculosus, quam qui in paulò pleniori fit. sed decipitur. Nam licet in principio huius partis dicat Hippocrates magis periculosum esse errorem commissum in tenuiori uictu &c. In ultima tamen parte, ubi uerum Aphorismum proponit ait: *Ob hoc igitur uictus tenuis est magis periculosus victu paulò pleniori*. Quare adhuc stat argumentum in suo robore. Tertia opinio nostra est. Nos enim cum Thadęo Florentino (quoniam non profitemur nec subtilitates, nec nouitates,) dicimus, Modis duobus posse considerari uictum tenuiorem & pleniorem: uel in relatione ad totum morbum, uel ad statum morbi; In relatione ad uniuersum morbum dicimus esse periculosiorem tenuiorem paulò pleniori, & hoc modo in hoc Aphorismo intelligitur Hipp. in relatione uerò ad statum morbi periculosior est plenior tenuiori, & hoc modo est intelligendus Hippocrates secundo de ratione uict. Quā resolutione uidens Modernus dicit, quòd quæ à Thadæo dicuntur uera sunt, non tamē ad propositum, Idque probat; Nam Hippoc. in Aphorismis dicit simpliciter errores esse grauiores in tenuiori, quàm in pleniori, & non se limitat nec ad uniuersum morbum, nec ad statum morbi; sed ego bifariam ostendo resolutionem hanc ad propositum esse, ac esse ualdè optimam tùm ex Hippocratis scopo, tùm ex uerbis formalibus Galeni, & Hippocratis. Ex scopo quidem. Nam ut audiuistis, propositum Hippocratis erat loqui de tenui uictu sumpta indicatione à morbo acuto, in quantum acutus: non autem à morbo acutò penès uigorem morbi acuti, sed in quantum acutus; nam sumpta indicatione à morbo uiribus contraindicantibus: Viribus infirmis dicit magis esse periculosum tenuiorē uictum, quàm pleniorem: quia scilicet minuit uires, quæ erant resocillandæ. Nam ratione status totum oppositum est dicendum non modo in acuto morbo, sed chronico; Nam primo ad Glauc. ca. 11. quod est de cura quartanæ, quæ est morbus chronicus, dicebat Galenus quòd in statu eius utendum est uictu tenuiori: uidete ergo quòd quamuis uniuersus morbi progressus uictum indicet mediocrem, ut in quartana, tamen status eius uictum indicat tenuiorem; Et ibidem capit. decimotertio, in cura continuarum dicit esse aduertendum, quòd si uires fuerint ualidiores, & nos perspexerimus morbum pertranscendere ultra septimam diem, nō est à principio utendum tenuiori uictu: quia cogemur postea aduentante statu pleniori uti, cum tamen tunc temporis deberemus uti tenuissimo. idē dicit primo ad Glauconem octauo, dicit enim quòd si in morbis chronicis à principio uoluerimus uti uictu tenuiori, tunc simul & morbum, & uires tollemus; uel aduentante statu cogemur augere cibum, cum tamen ibi uictus tenuissimus sit adhibendus. Qua de re hic sermo de uictu est sumpta indicatione à morbo acuto, ut acutus, non à uigore eius. Et propterea tenuior uictus magis est periculosus. In secundo uerò de ratione uict. proponit uictum sumpta indicatione à morbo acuto, non quatenus acutus, sed ab eius uigore, & ostendo ibi ad uigorem respexisse Hippocratem: quoniam dicit Galenus in eo libro commēto decimoquinto, propositum esse Hippocratis demonstrare, quàm grauiter errent illi, qui aduentante statu pleniori uictu utuntur. Et decimonono commento dicit uictum pleniorem esse magis periculosum circa statum, quia non debemus uti hoc uictu (inquit) nisi coquatur morbus. Quid clarius dici potest? Et Hippocrates in illo trigesimoseptimo, dicit quòd subtrahere expedit, donec morbus maturescat: modo considerare maturationem est considerare statum morbi, ut expresse etiam ibi Galenus declarauit in commento; In Aphorismo uerò hoc respicit ad morbum acutum, in quātum acutum, non ad uigorem; nam præter id, quòd in superiori Aphorismo de morbis acutis, & chronicis locutus fuerit, cuius hic Aphorismus est pars: accipiam etiam unum aliud, quod nemo negare poterit, quòd scilicet Hippocrates infra

in

Plenior victus periculosior ī statu acuti, q̃ in statu chronici.

Victus tenuis non affert periculū in acutis uirtute existente ualida.

Error in morbo acuto periculosior est errore in chronico.

Brasaulæ Sol.

Confut.

Authoris solutio q̃ est & Thadęi Florentini.

Obiectio.

Resp.

In chronicis morbis, quā periculosus uictus a pricipio tenuior.

Errare grauiter q aduentante statu pleniori uictu utūntur.

Maturatio ī morbis quid.

in Aphorismo octauo loquatur de victu tenui sumpta indicatione à vigore morbi; Quòd si hoc est, vultisne Hippocratem eadem bis sine necessitate repetere in eodem libro? Dicit enim ibi (Quando morbus in vigore constiterit victu tenuissimo vtendum:) Nec aliquis dubitet, quòd dixerit tenuissimo, non autem tenui; Vnde de tenui hic, ibi de tenuissimo loquitur; Nam (vt ibi exponemus) idem intelligit per tenuissimum, quòd per tenuem ob causam, quam ibi assignabimus. Quare hæc Thadæi resolutio optima, vt mihi videtur, & ad propositum est.

LECTIO XXXI.

APHORISMVS SEXTVS.

Extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt.

EXtremis morbis extrema, &c.] Cum propositum Hippocratis esset sermonem habere de victu ægrotium, & proinde de victu vires minuente, atq; hic victus esset tùm tenuis, tùm tenuissimus, postq; in superiorib. duob. Aphorismis egit de victu tenui in virtute indicantiû, & coindicātiû modo eius propositū est sermonem habere de victu tenuissimo: Cęterum quia cognouit Hippocrates victum tenuissimum esse auxilium quoddam satis arduum, quod non ita facilè admitti potest; propterea vt non deueniret ad hoc extremum auxilium absq; medio: Primum supra de tenui, deinde de tenuissimo victu uoluit agere; sed antequàm instituisset sermonem de victu tenuissimo: Primum proponere voluit axioma: In cuius vigore omnis stabiliretur sermo de victu tenuissimo, ut nemo sit audax in proponendo tàm arduo auxilio, idest victu tenuissimo, nisi maxima ex causa.

Hipp. institit in præsenti Aphor. ac cōtinuatio cū superioribus.

Axioma autem in præsenti ponitur Aphorismo, in quo cum habeat, quòd extremis morbis extrema conueniunt remedia: facilè postea insinuare potest, quòd in morbis acutissimis conuenit extrema inędia, ad quem scopum respiciens Galenus in commento præsenti dicit, ea, quæ in hoc Aphorismo habētur dicta esse ob sequentem; Et propterea subiungere Hippocratem sequentem Aphorismum. Quare scopus nunc Hippocratis est axioma tradere, cuius beneficio possit postea subiungere theoremata de tenuissimo uictu. Hic Aphorismus quamuis diuidatur à nonnullis in subiectum, & prædicatum; quòd tamen nos non reprobamus: tamen videtur nobis, quòd non admittat diuisionem notatu dignam. Est enim sententia, quę talis est ex propria natura, & sine ratione prolata, & primi ordinis; vbi namq; proponitur, quòd extremis morbis cōueniunt extrema remedia, statim quilibet colligere poterit rationem, quòd cum contraria contrarijs curentur, ideo extremis morbis extrema sunt apta remedia; vt etiam Hippocrates in libris de flatu dicit; Quòd famem tollit cibus, & sitim potus, & repletionem euacuatio; & in summa unum contrarium alterum expellit. Sed accedamus ad expositionem: dicit [*Extremis morbis sunt opportuna extrema remedia:*] Sed Aphorismum intelligere non est possibile, nisi terminos præcognouerimus; Et propterea videndum est, an multi sint extremi morbi, ut an de oībus, an de aliquib. intelligat Hipp. Et quia impossibile est alicuius rei indagationem facere, nisi quid illud sit cognoscatur, vt processit Galenus in libris de diff. morborū; Vbi methodo diuisiua omnes morbi differentias inuestigare uolens, prius diuidendum genus definire voluit: Propterea videamus quid sit morbus extremus; idque eò libentius facimus, quoniam quotidie apud practicantes videmus sermonē haberi de morbo magno, & extremo; quod non est declarandum à practicis, sed à Theoricis. Morbus itaque magnus, seu extremus ex sententia Galeni quarto method. 6. 7. method. 12. 8. method. cap. vlt. 11. meth. c. 3. & 3. de tuenda valetud. capite 9. (quas authoritates ideo adduxi, ut non modo confirmem hanc veritatem, sed ut eas uideatis; quoniam inter se contradicere videntur circa naturam morbi extremi:) Nihil aliud est, quàm affectus præter naturam, qui extremè aduersus naturam pugnat; cùm ergo pugnet aduersus naturam extremè, facilè est ex hac definitione colligere differentias morbi extremi; nam possumus in hac pugna morbi extremi considerare uel uim pugnę, uel euentum, qui consequitur ex ui pugnæ. Penès vim, quatenus. s. ualidè agit morbus in naturam, uel est uehemēs simpliciter, uel est uehemens, & extremus secundum quid. Extremus simpliciter uel est talis ratione actiuitatis, uel est talis ratione resistentię; Si ratione actiuitatis est uehemens; tunc uel est talis, ut dicit Galenus ratione dignitatis, uel ratione propriæ essentiæ morbi. Si ratione dignitatis est morbus extremus propositus à Galeno, ut uteri pręfocatio non ex sanguine menstruo, sed ex semine; quia fit ex digniori materia; vnde dicit tertio de tuen. valet. 9. Morbum esse uehementem ratione materiæ dignioris peccantis; Neque hoc sine ratione dicit Galenus, sed hoc dicit; quoniam ut etiam dicebāt primo de loc. affect. in cap. vltimis; Vbi fiunt morbi ex semine sunt magis uehementes, quàm ex sanguine menstruo; quia quemadmodum semen cum erat integrum erat magis amicum naturæ; sic cum corrumpitur, ei fit magis inimicum; vt etiam est de febri pestilenti, quatenus ex sanguine, qui est nobilior materia, pendet; Ratione autem propriæ essentię. i. ratione multi lapsus est, ut febris ardens, in qua est maximus lapsus: Imo si liceret graduare febres, esset ueluti calida in quarto: Et aduertatis, q; hi morbi necessariò habent symptomata uehementia concomitantia, dummodo vires non prosternātur: quia si prosternuntur vires non comitantur symptomata uehementia, sed benè maligna; vbi uerò vires nō ita prosternuntur, concomitantur uehementia symptomata; Et ideo cum dicimus morbum esse extremum ratione symptomatū: Id non est aliquid aliud superadditum, sed sufficit dicere morbum esse extremum uel ratione dignitatis, uel ratione proprię essentiæ; quia morbus uehemens ex propria essentia habet vehementia symptomata: idq; confirmat Hippocrates in sequenti Aphorismo ubi dicit; vbi morbus extremus fuerit extremos habet labores: igitur dicere morbum esse uehementem ratione symptomatum, non est aliquid diuersi addere; Est pręterea morbus uehemens ratione resistentiæ, quoties morbus ualidè resistit auxilijs; ut cancer in parte ignobili; quoniam non ratione dignitatis in hoc casu, sed resistentiæ est morbus uehemens, sic Elephātiasis, quę etiam morbus est pertinacissimus; Sed aduertatis, quòd quartana nō est morbus extremus, & tamen est quàm maximè diuturnus, & pertinaciter resistit medicis auxilijs. Possemus dicere febrem quartanam non esse talem ex toto genere, sed aliquas quartanas citò desinere; sed non est bona resolutio: Et propterea dicimus, quòd morbus uehemens ratione resistentię opus est, ut dependeat suapte natura à materia resistente, quæ sit coniuncta, non antecedens. Sed in febre quartana sunt vapores putridi, qui non ita resistunt, sed resistentia tantum est ratione materię antecedentis: Vnde nō potest

Axioma

Diuisio.

Cōtrariū cōtrariū expellit.

Quid sit morbus magn⁹, seu extremus.

Morbi extremi diuisio penès vi. 1. 2. 3.

Morbi ex semine magis vehementes, q̃ ex sanguine menstruo.

Febris ardēs morbus magn⁹ qua ratione.

Morbus uehemēs ex ꝓpria essentia uehemētia habet symptomata.

Morbus uehemēs rōne resistentiæ.

Obiectio

Solutio.

Quartana cur nō inter extremos morbos.

4.

test inter extremos morbos connumerari. Est postea morbus uehemens secundum quid; Et hic vel est talis ratione virium vniuersi corporis, uel ratione partis determinatæ. Ratione virium morbus dicitur extremus, in quo vires superantur à morbo; & ideo licet morbus suapte natura vehemens non sit: quia tamen superat vires, vehemens dicitur; Vnde morbi corripientes senes, licet exigui sint, vehementes tamen dicuntur ratione virium infirmarum; & vt plurimum in his morbis comitantur pauca, sed praua symptomata; vbi namque vires sunt debiles nō possunt validè pugnare contra morbum; & ideo non possunt esse vehementia symptomata; Nā cur in statu vehementissima sunt symptomata; non alia de causa, nisi quia vehementissima pugna est inter morbum & naturam; Et hinc fit, quòd cum in his morbis ratione virium debilium, quæ à morbo superantur symptomata sint debilia, hi morbi parui interdum appellantur, etiam si vehementissimi sint; vt febres pestilentes à Galeno interdum morbi parui uocentur, licet sint vehementissimi ratione dignitatis, ac etiam ratione magni lapsus; & insuper quia superatur virtus à materia dicitur paruus: Quia cum vires succumbant symptomata non sunt magna, sed benè maligna. Est postea morbus magnus secundū quid ratione partis; & hoc vel est ratione partis principalis, uel ratione partis famulantis principali: uel consentientis cum principali. Ratione principalis partis, veluti vulnus licet exiguum, aut morbus alius licet paruus capitis, uel cordis, uel hepatis, magnus dicitur secundum quid. Et hic aduertatis, quòd Galenus interdum dicit febrem, inquantum febrem, esse morbum uehementem rōne loci affecti, i. cordis, sed non est simpliciter morbus magnus febris, sed secundum quid, ratione loci affecti. Sed dicet quispiam si febris inquantum febris est morbus uehemens, ergo ex propria essentia, ergo simpliciter. Sed Galenus sic est intelligendus, quòd febris, inquātum febris, est morbus uehemens ratione partis: quia cogitauit Galenus quòd febris in sui essentia necessariò requirit cor; & sic febris, inquātum febris est, morbus vehemens, idest inquantum in sui essentia cōtinet cor, quia est morbus uehemens secundum quid, idest ratione cordis, quod est subiectum principale febris. Morbus uerò uehemens secūdum quid ratione partis non præstantis, seu non principalis, uel erit ratione partis famulantis principali: vel consentientis cum principali: ut uulnus uentriculi, qui famulatur iecinori, uel cordi, &c. Et tales morbos consequū tur uehementia symptomata; vnde in uulnere ventriculi dolores ingentes, conuulsionesque fiunt, &c. Hi sunt morbi uehementes secundum quid. Si verò alia ex parte considerabimus morbos uehementes penès euentum; Euentus hic potest cōsiderari duobus modis, uel quatenus est euentus anceps, uel quatenus certus. Si considerabimus euentum incertum uehementem, hic habet locum in morbo periculoso, ut acuto, & peracuto. Euentus verò certus extremus non potest esse euentus ad bonum: quia non esset extremus morbus. Est ergo euentus ad malum, & hic euentus uel imminet, uel non imminet. si imminet necessariò hic morbus terminatur cum morte; vt Angina lethalis, & in hoc morbo necessariò comitantur uehementia symptomata, & perniciosissima. Si uerò euentus non imminet, est morbus insolubilis. Et hic morbus insolubilis uel est secundum totum insolubilis, uel secundum partem; veluti hectica febris, quæ ad tertiam vsque speciem processit, & terminatur ad hecticam senectutis; & ideo definit hectica, sed degenerat in hecticam senectutis. secundum uerò totum insolubilis est, ut morbus epilepticus post vigesimum quintum annum, veluti lapis renalis, uel podagra, & maximè confirmata, & à principio generationis acquisita. Hi affectus inquam sunt insolubiles, & comitantur hominem vsque ad mortem; cum itaque morbus vehemens tot modis considerari possit, de quo ergo Hippocratis in hoc Aphorismo intelligit? Dicēdum, quòd Hippocrates potuit intelligere morbum vehementem simpliciter tūm ratione actiuitatis, cùm resistentiæ: Et secūdum quid tùm ratione totius, cùm ratione partis: Quò igitur ad morbum ratione euentus, dico q̃ si consideremus morbū uehementem ratione euentus incerti; tunc istum potuit intelligere Hippocrates: at ratione euentus certi, tunc uel imminet mors, uel non imminet. Si imminet, nō potest intelligere hunc Hippocrates: quia cū mors imminet solis prognosticis sunt relinquendi ægri, & non egemus ualidis auxilijs: Si non imminet, uel est insolubilis secundum totum, uel secundum partem: si secundum partem de his potest intelligere Hippocrates; nam nos in morbis insolubilibus secundum partem deuenimus ad maxima auxilia, ut in tertio gradu hecticæ licet vti maximo auxilio; nempè aqua frigida: quia melius est ægrum ad hecticam senectutis ducere, quàm ad mortem. Si verò est morbus insolubilis secundum totum; Neque hoc intelligit Hippocrates: quia hic morbus non admodum ualido auxilio eget, sed sat est uti leni auxilio, ut quantum fieri potest ęgrū in uita detineamus; Sed licet de his omnibus intelligere possit Hippocrates, tamē potissimum intelligit de morbo peracuto periculosissimo, & de morbo extremo nō secundum quid, sed potius ex sui natura; Quia etiam in commento Galenus dicit, quòd per hunc Aphorismum subiungitur sequens, qui de morbo peracuto loquitur: quare per eum principaliter morbū extremum intelligit, qui extremo indiget auxilio, de quo in sequenti lectione loquemur, &c.

Morbi corripientes senes cur uehementes, licet exigui.

In statu cur uehementissima symptomata.

In malignis morbis cur symptomata debilia.

Febris morbus magnus non simpliciter.

Obiectio.

Solutio.

Cor principale febris subiectum. 6.

Symptomata uehemētia.

Morbi extremi diuisio penès euentum.

Morbus insolubilis dupliciter.

Hectica feb. tertia speci. solubilis morb. secundum partem.

De quo morbo extremo loquatur Hippoc.

Morte imminente solis prognosticis ægri relinquendi.

In insolubilibus morb. secundum partē licet uti maximis auxilijs.

LECTIO XXXII.

PRO intelligentia huius Aphorismi, in quo habet Hippocrates [*Extremis morbis, &c.*] Declarauimus quid Hippocrates intelligat per morbum extremum; ideo nunc tantum remanet declarandum quid uelit per extrema remedia; itaq; sciendum extremum remedium bifariam dici, uel absolutè, uel secundum quid; nam ut morbus uel erat absolutè magnus, uel secūdum quid; sic & remediū: Absolutè extremum, Galeno teste secundo Aphor. vigesimonono in Chyrurgia, & Pharmacia consistit. Per Chyrurgiam intelligo nō modo sectionem venæ, sed amputationem membri, perforationē abdominis, uel thoracis, ut in empiemate. Extremum in pharmacia est, ut uel alteratio, uel euacuatio: Alteratio uel ad calidum, uel ad frigidum: Ad calidum extremum est, ut Mithridatica confectio, Theriaca, & in summa, quæ ex viperis parantur: Ad frigidum vt sunt Opiata medicamenta. Extremum in uacuatione est, ut uel scammonium, uel Elaterium; Vacuatio & alteratio simul extrema est, ut aquæ frigidæ copiosus potus; Neque enim licet ad exhibitionem frigidæ deuenire, nisi morbus magnus fuerit. Auxilium extremum secundum quid est, vt victus tenuissimus, & præcipuè tenuissimus in extremo; sed cum tot modis sumatur auxilium extremum, de quo hic intelligit Hippocrates?

Dicendum, quòd ut sermo erat non de uno morbo extremo, sed omnibus; Sic auxilium extremum quodcunque est intelligendum, non unum tantum; vtque præcipuè Hippocrates per morbum extremū voluit intelligere peracutum; sic auxilium extremum

Quid per extremū remediū intelligat Hippoc.

Extremū remediū dupliciter.

Ad frigidæ exhibitionē, qñ deueniēdum.

mum dicendo, istud præcipuè referre uoluit ad victum tenuissimum, & hæc expositio Philothei est, imo Galeni, & est optima. Quibus constitutis facilis modo est expositio Aphorismi: Dicit [*Extremis morbis conueniunt extrema remedia* :] Aliqui textus legunt [*Extremę conueniunt curationes* :] sed quomodocunque legamus idem est sensus. Quia si legamus extrema remedia intelligimus pharmaciā, chyrurgiam, sed potissimum dietam: Si [*Extremas curationes*] Quatenus fiunt triplici instrumento, præcipuè dieta: vnde idem est sensus. Quòd si quis vult scire meliorem lactionem, dico esse meliorem, ut legamus [*Extrema remedia* :] Et ratio est, quoniam morbus extremus non indicat extremam curationem: quia hæc indicatio non sumitur à morbo, in quantum vehemens, sed ab aliquo alio: sed de ratione morbi vehementis est, vt indicet cum quo agendum, idest esse absoluendam curationem cum ualido auxilio; sed parum hæc referunt: Dicit [*Extrema remedia exquisitè,*] vt per hanc particulam [*Exquisitè*] insinuaret vltimum terminum extremi remedij, quòd indicat vehementia morbi; tandem dicit [*Optima sunt* ;] Quia cum contraria contrarijs curentur, morbus magnus magnum requirit auxilium; propterea Plato in Alcibiade dicit omnes morbos in quodam communi conuenire, tamen quilibet morbus discrepantem requirit curationem: quia quilibet morbus propriam, & determinatam habet naturam; Et ob id morbus magnus magnum, paruus paruum requirit auxilium. Sed rectè intelligatis in quo consistat hoc auxilium: quia sat est, ut extremum auxilium sit æquale extremo morbo; & nō debet excedere; nāq; ut alias probabimus, actio non mō prouenit à maiori, sed & ab æquali: Et causa est, quoniam nostrum propositum non est, ut morbus contrarius in cōtrarium morbum degeneret, sed ut reducatur ad temperiem. Exempli causa si aliquod corpus est insigniter repletum, requirit insignē euacuationem; sed non tantam, ut corpus repletum fiat insigniter inanitum; Quia æquè uitium esset: Pariter si sit morbus frigidus in tertio, debemus admouere medicamentum calidum in tertio, non ut frigefaciamus in tertio; sed ut introducamus mediocritatem; nam nolumus ex vno morbo alium morbū facere, sed cum morbus extremus extrema requirat auxilia, aduertenda est differentia; nam alius requirit extrema auxilia primum; sed post debiliora: Aliqui uerò morbi extremi requirunt extrema remedia, sed ante debiliora.

Expositio Aphorismi.

Morbos oēs i quodam cōi. Morbus quilibet determinatā hēt naturā, & differētē requirit curationem. Actio nō mō à maiori, sed & ab æquali. Nota.

Et hoc documentum propositum fuit à Gal. octauo method. vbi aliqua ex parte interpretatur hunc Aphorismum. Et propterea etiam Auicenna capite de Hydrope dicit, quòd post leuiora auxilia debemus deuenire ad perforationem abdominis. Contra verò (inquiunt) si morbus acutus fuerit, quàmprimum est deueniendum ad extrema remedia circa victum, pharmaciam, & phlebotomiam: dummodo quid non obstet.

APHORISMVS SEPTIMVS.

Vbi igitur morbus peracutus est, extremos statim habet labores, & victu extremè tenuissimo vtendum est. Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantum morbus extremis est mollior.

V*Bi igitur morbus peracutus est.*] Cum ea, quæ superius diximus proposuerit Hippocrates, immediatè in virtute illius Axiomatis, ut absolueret sermonem de victu minuente voluit verba facere de victu tenuissimo. Et quemadmodum in quarto Aphorismo de tenui victu dogmaticè loqui voluit in virtute indicantium, & coindicantium; sic modo dogmaticè proponere uoluit victum tenuissimum: In virtute suorum indicantium, vt victus tenuissimus sit, quem indicat morbus peracutus; Et in uirtute non indicantium, ut morborum acutorum, qui non indicant victum tenuissimum; Nam aliquis credere posset, quòd etsi victus tenuissimus indicetur à morbo peracuto, quòd etiam indicatur ab acuto, & præcipuè ubi uehementia symptomata sunt coniuncta: sed quoniam hoc non fit in praxi, sed sat est uictus tenuissimus peracutis, non autem tribuitur acutis; ob id Hippocrates proponit morbos peracutos indicantes, acutos nonindicantes.

Connex. Apho. cū super.

Differentia autem est inter hunc Aphorismum & quartum: quia ibi proposuit victum tenuem simpliciter, & exquisitè tenuem, non modo in uirtute indicantium, & coindicantium: sed coindicantium, & contraindicantium, de quibus quidem in præsenti Aphorismo nè verbum quidem facit: Ratio autem est; quoniā summa arte, ac breuitate usus Hippocrates sat habuit, ut uictum tenuissimum in virtute coindicantium, & contraindicantium sumeret non à toto morbo, sed à vigore morbi, quod facit in nono Aphorismo: In hoc ergo Aphorismo scopus Hippocratis est proponere victum tenuissimum in virtute peracutorum morborum indicantium, & acutorum nonindicantium. Est autem sententia ex superlatione, & sine ratione prolata: non quòd sit sine ratione, sed quòd non habeat prolatam rationem, & est potius secūdi, q̄ primi ordinis: quia nō ita facilè innotescit causa, & diuiditur in duas partes: In prima proponit victum tenuissimum in uirtute morborum peracutorum indicantium: In secunda in uirtute acutorum nonindicantium: secunda ibi [*Vbi vero non, &c.*] inquit ergo [*Vbi morbus peracutus est extremos statim habet labores, & victu extremè tenuissimo vtendum est,*] Sensus hunc in modum per viam syllogismi elicitur.

Differentia inter hunc Aphoris. & quartū.

Hippoc. scopus in hoc Aphoris.

Diuisio.

Sensus.

Extremis morbis extrema conueniunt remedia: sed morbus peracutus est extremus morbus, ergo morbo peracuto conueniunt extrema auxilia, seu remedia. Maior propositio est in præcedenti Aphorismo; & ideo dicebat Galenus, quòd hūc Aphorismum subiungit Hippocrates ob præcedentem. Minor potest elici ex Hippocrate, quòd scilicet peracutus morbus sit extremus, hunc in modum: Ille morbus, qui extremos habet labores, est morbus extremus: morbus peracutus habet extremos labores: igitur morbus peracutus est morbus extremus. Et maior, ac minor clara admodum est: ex his ergo habetur, quòd morbus peracutus sit extremus, & quòd extrema requirit auxilia. Sed dicet quis morbus peracutus non indifferenter quodlibet extremum auxilium requirit; sed quoddam determinatū: at dicit Hippoc. victu tenuissimo est utendum, & non addit aliud quidpiam remedium? ob id uellem scire, cur tenuissimo victu sit in peracuto utendum morbo? Rationem non proponit Hippocrates, sed benè interpres optimus Galenus, quæ est. Ille morbus extremus requirit victum tenuissimū, qui

Extrem. morbus qui.

Morbus peracut. extrem., extrema reqrit auxilia.

Cur victu tenuiss. in peracuto morbo vtendum.

qui est statim consistens: Talis est morbus peracutus, ergo morbus peracutus requirit tenuissimum victum. Minor est satis clara, quia morbus exactè peracutus non pertrāsit quartam; Non exactè peracutus non protrahitur ultra septimam; & ideo omnis morbus peracutus est statim consistens. Maior verò, quòd morbus statim consistens requirat victū tenuissimum, probatur à Galeno ratione, & authoritate: authoritate quidem Hippocratis quarto de ratione victus præsertim 9. & 47.2. & 3. eiusdem vltimo, & alibi; Ex quibus locis facilè colligitur, ꝙ morbus statim consistens requirit tenuissimum uictum; ratione autem, quoniam quò magis morbus est citò consistens, seu deueniens ad statum, eò magis natura contra morbum agere debet; & quò magis agere debet, eò minus est distrahenda à pugna contra morbū per cibum; & propterea morbus citò consistens uictum tenuissimum requirit. Sed ponderamus verba, dicit Hippocrates *Ubi est morbus peracutus statim extremos habet labores:* Per labores intelligit symptomata extrema, ac vehementia, dicit *Statim:* Quia nisi morbus statim symptomata habeat, nō erit peracutus; sed ille peracutus est, qui statim habet symptomata. *& victu tenuissimo est vtendum*. Per victū tenuissimum, uel intelligit non in extremo, ut mulsam, & cremorem ptissanæ in pauca quantitate: vel in extremo, ut nihil dare, vel solam aquam; sed aduertatis Modernum cum Montano esse in maximo errore; nam tantum sibi arrogarūt, ut ausi fuerint aliter constituere normam, ac ordinem diætæ, quàm constituit Hippocrates, ac postea confirmauit Galenus; nam Hippocrates, & Galenus per victum tenuissimum in extremo integrā inędiam constituūt; isti uerò non admittunt, sed volunt in tenuisimo in extremo aliquid dare; & sic postea gradatim, & gradatim augent victum. Non enim est dicendum, ꝙ ratione consuetudinis sit mutanda ratio victus ab antiquis instituta; nam non est dubium, quòd tempore Galeni homines magis erant gulæ dediti, quàm tempore Hippocratis; & ideo tempore Hippocratis ob normam in victu Eunuchi non laborabant podagra: Galeni autem tempore laborabant, & tamē Galenus non fuit ita audax, ut hanc diętam peruerteret; Additur etiam, quòd interdum his temporibus licet uti tenuisimo victu in extremo, qui est nihil dare; nam Brasauolus expertissimus (vt potestis videre) dicit se multos morbos integra inędia curasse, ut Anginas quasdam, & quosdam alios morbos, qui in quarta terminātur. Hæc autem est differentia quòd Hippocratis tempore frequentius licebat vti hac integra inędia; tempore Galeni rarius, & nunc etiam rarius: ob id tamen illam normam non debemus variare. Et præcipuè quia Galenus, & Hippocrates non modo indicantia considerarunt, sed vires coindicantes, & contraindicantes. Et ideo tertio de ratione vict.com. vltimo tenuisimam diętam concedendam esse dicebat vbi vires perferre posśūt. Præterea secundo de dieb.decre. vndecimo dicit, ꝙ si quis adolescens correptus fuerit morbo peracuto, qui in quarta terminatur temperamenti carnosi, optimi habitus, ac non ita resolubilis, quique posśit famem tolerare cum facilitate; tunc debemus ei iniungere integram inędiam; sed si non ita toleret (inquit) licet morbus id indicet, quoniam vires contraindicant, ratione virium non licet. Quare si hæc omnia considerassent, non fuissent ita audaces, ut mutasśēt dogmata antiquorum. Et ob id etiam Hippocrates proponit nonindicantia victum tenuissimū dicēs: *Vbi verò non, sed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantò morbus extremis est mollior.* Quæ verba sunt facillima; nam ut optimè interpretatur Galenus, quoties morbus non est ita peracutus licet vti victu pleniori, idest minus tenui. Et per hunc morbum intelligit acutum exquisitè, qui in decimaquarta terminatur, uel nōn exquisitè, qui in vigesima: In his enim debemus vti minus tenui victu: Et propterea concludens Hippocrates dicit, quòd cum morbus est peracutus, est utendum tenuisśimo, vel extremè tenuisśimo victu: quāto verò magis morbus cadit ab illa vehementia peracuti, tanto etiam magis est recedendum ab illo tenuisśimo victu; nam si aliqualiter recedat, ut sit morbus acutus exquisitè, victu tenui exquisitè vtendum; si magis recedat, ut sit acutus non exactè, victu tenui simpliciter vtendum; si verò magis recedat (vt si nos cōuertamus sermonem ad acutos ex decidentia, & chronicos) non est tenui, sed potius mediocri victu vtendum, &c.

Morbus peracut⁹ exactè, & non exactè.

Expositio.

Per labores quid Itelligat Hippoc.

Error Montani & Moderni.

Victus tenuiss. in extremo qui apud Hipp. & Galenū.

Cur Eunuchi tēpore Hippoc. non laborabant podagra.

Integra inędia tēpore Hippocr.

Integra inędia quo casu instituēda.

Acut⁹ exqsitè, & non exqsitè qbus dieb⁹ terminētur, & quo victu ī his utēdum.

Acutos ex decidētia, & chronicos victū mediocrè expo scere.

LECTIO XXXIII.

APHORISMVS OCTAVVS.

Quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vtendum est.

CVM Hippocrates in superioribus Aphorismis locutus fuerit de victu ægrotantium sumpta indicatione à toto morbo, siue hic morbus esset acutus, siue peracutus: Reliquum erat, & ageret de victu ægrotantium sumpta indicatione non à toto morbo, sed à parte morbi: Cum autem pars morbi sit in duplici differentia: uniuersalis altera, reliqua particularis, ut accessio: prius agere voluit Hippocrates de uictu ægrorum sumpta indicatione à parte uniuersali morbi; nam in vndecimo postea aget de eodem victu indicatione sumpta ab accessione morbi: Quare scopus Hippocratis est sermonem habere de victu ægrotum sumpta indicatione à vigore morbi: quem scopum cum Galenus vidisset, dicit in commēto in hac artis parte sermonem habere Hippocratē de victu sumpta indicatione à uigore morbi; Et rectè dicit in hac artis parte: quia pars quæ agit de ratione uictus, quædam agit de ratione diętandi sumpta indicatione à uigore, quædam de ratione dietæ sumpta indicatione ab accesśione.

Aduertendum autem, quòd à uigore sumitur indicatio non cibandi, sed potius minuendi vires; quia cibus inquantum cibus, non nisi à viribus indicatur, & ideo hic est sermo de dięta minuente vires, quæ à vigore capitur; non inquantum tempus; nam à tempore, quatenus tēpus, nulla sumitur indicatio; sed à vigore sumitur indicatio, quatenus in hoc tempore summa est pugna inter naturam & morbum. Ergo scopus est de uictu minuēte vires indicatione à morbi vigore sumpta. Aphorismus non diuiditur in partes aliquas nōtatu dignas; nam est sententia sine ratione prolata, & ex propria natura, & est secundi potius, quàm primi ordinis: quia parum considerāti eius ratio apparet. Dicit *Quando morbus*. huius Aphorismi sensus satis euidenter à Galeno proponitur. Dicit.n. Antiquū magistrum, i. Hippocratem in hoc Aphorismo præcipere, ut in morbi uigore victu tenuissimo utamur, tùm propter vehementiam casuum, idest propter symptomata uehementia consequentia essentiam morbi: tùm etiam propter morbi coctionem; Et fundamentum huius proponitur à Galeno: quia ubi instat uigor, ac uehementia symptomata; tunc insignis est pugna naturæ aduersus morbum;

Cōtinuatio.

Pars morbi in duplici differentia.

Intentio Hipp.

A' vigore morbi idicatio quæ.

A' tēpore nullā sumi indicationem.

Sensus Aphoris.

Pugna īsignis in morbis quando.

morbum; Et propterea non est exhibendus cibus, ut cibi dulcedine allecta natura addicta fit ei, & relinquat morbum. Sed ponderemus verba *Quando morbus*. Galenus ponderat, quid per morbum debeamus intelligere, & dicit, quòd non debemus eos intelligere morbos, qui ad declinationem non deueniūt; sed existūt uel in principio: uelēt in augmento, uel etiā in statu: quia hi sunt morbi lethales, in quib. sat est ars præsagiendi: nec debemus venire ad ualida auxilia, ut uel medicamenta, uel rationem uictus, nè postea malus morbi euentus ascribatur errori medicorum. Et ideo Galenus secundo Aphorismorum uigesimonono dicebat, deploratos solis prognosticis esse relinquendos; nec debemus ratione horum morborum lethalium tenuissimo uictu vti, vel aliquo valenti remedio; sed sat est in leuioribus consistere, ut Hippocrates in Epidem. cum accedebat ad Philiscum, quamuis affectus lethalis esset, non tamen abstinebat à leuioribus; sed cum prædictione; & hoc præsertim fit in his morbis lethalibus, in quibus imminet mors, cum ergo dicit Hippocrates. *Quando morbus in vigore, &c.* Intelligit non modo peracutum, & acutum morbum, sed acutum ex decidentia, & chronicum etiam, dummodo non sint lethales; nam tantum lethales morbos excludit. Addit postea *In suo vigore.* Quid per uigorem sit intelligendum, non est, ut multa dicamus. Nam hoc est opus pertinens ad eos, qui de febribus disserunt, & præcipuè ad eos, qui legunt caput Auicenæ de horis febrium: solum dicam breuiter id, quod ex Galeno colligitur passim in lib. de crisibus, & præcipuè in libro de morbus temporib. Hoc autem est, quòd cum tempus sit numerus motus secundum prius, & posterius: propterea tempus, quantum ad propositum nostrum spectat nihil aliud est, quàm numerus motus in morbo secūdum prius & posterius; Quòd cum ita sit, hinc tempus diuisionem in morbo sumit, quatenus quidem consideratur tempus & motus in morbo uel penès uniuersum morbum, uel potius penès partem morbi. Si primo modo est tempus uniuersale: Si secundo particulare; sed de tempore particulari in Aphorismo vndecimo dicemus. Sed tempus uniuersale subdiuiditur, prout motus vario modo se habet in morbo: nam morbus ita se habet, quòd primum incipit, augetur postea, dehinc cōsistit, & tandem declinat; Et hinc quatuor oriuntur tempora morbi uniuersalia. Principium, augmentum, status, & declinatio. Et principiū quidem est, quā natura adhuc morbum non aggreditur. Augmentum vbi natura aggreditur, & pugnat aduersus morbum; Et quantò magis agit in morbum, tantò augumentum properat ad statum. Status autem est, vbi est summa pugna inter morbum, & naturam. Declinatio, ubi morbus à natura vincitur. Cum quatuor ergo sint morbi tēpora, Hippocrates alijs posthabitis, vigorem tantum proponit, nec absq; ratione: quia inter morbi tempora nullum tempus est, in quo maior sit pugna inter morbum, & naturam, quàm in vigore; Et ob id dicit: *Quando morbus in vigore*: Aliqui textus habent, *quando morbus in suo vigore*. Alij non habent particulam *in suo*. Quòd si apponitur, non fit sine maximo artificio; nam vigor, qui requiritur in morbis, uel est talis ratione essentię morbi, siue immaterialis morbus sit, siue materialis, vt cum materiam non antecedentem; sed coniunctam, & continentem habeat: vel potest esse vigor in morbis ratione materiæ antecedētis: sed quia magis potest uigor ratione materiæ coniunctæ, & propriæ essentiæ in morbis; ob id ad hunc vigorem respiciens Hippocrates, dicit *quando morbus in suo vigore*: Quāmuis non excludat uigorem ex materia antecedente; sed potissimum refertur ad vigorem ex parte materiæ coniunctę, & propriæ essentiæ. Postea addit: *constiterit*: Quæ particula non est sine arte proposita: Considerauit enim in uigore esse latitudinem, & proinde uigorem habere partem priorem, posteriorem, & mediam: In parte priori nectitur augumento: In posteriore adhæret declinationi; media uerò est, quæ existit inter utraque partem; Et ob id Hippocrates vigorem proponit; sed potissimū mediam eius partem: quia verè status est in media ipsius parte. Sed cur mediam proposuit partem?

Expositio. Quos morbos intelligit Hippoc.

In morbis ad declinatio nē nō deuenienti bus nō est fe vtend. validis auxilijs.

Per vigorē quid.

Tempus ī morbo quid.

Tēporis diuisio.

Tēpora vniuersalia morbi quatuor.

vigorem cur tātū ppofuerit Hipp.

Vigoris latitudo, ac partes quæ.

Status in media vigoris parte.

Dico non sine maximo artificio: quia (vt ante diximus.) Non proponitur morbi tempus, quatenus tempus: quia tempus, ut tēpus non indicat: sed proponitur uigor, quatenus in hoc maxima est pugna inter naturam & morbum: Vnde cum maxima pugna fit in statu, id præcipuè fit in media status parte: vnde non absque causa dicit constiterit. Addit deinceps; *Tunc victu tenuissimo vtendum*: Et aduertendum est: Nam hic ferè ab omnibus cogimur esse discordes, & discordia in hoc consistit: quia victus tenuissimus bifariam considerari potest. Primo quatenus est tenuissimus absolutè secundum propriam naturam victus tenuissimi; Secundo modo in respectu: Per tenuissimum absolutè intelligo, uel tenuissimum in extremo, ut nihil dare, seu potum tātum: uel tenuissimum nō tamen in extremo, ut Mulsam; Per tenuissimum in respectu intelligimus victum in respectu ad victum, qui exhibetur in alijs temporibus morbi; Vt sensus sit Hippocratis, quòd in uigore morbi non tenuissimo in extremo; sed tenuissimo in respectu ad victum, quo utimur in alijs temporibus, sit utendum. Cum ergo his duobus modis victus tenuissimus sumatur, quo intelligit Hippocrates? Omnes ferè expositores per uictum tenuissimum intelligunt victum tenuissimum absolutè. Nos contra intelligimus uictum tenuissimum in respectu, atque id ita intelligendum esse demonstro: Primum quoniam hæc sententia Aphoristica de more sententiarū est quàm maximè uniuersalis: Et propterea locū habere debet non modo in acuto, sed in peracuto, ac chronico. Et propterea Galenus à veritate non recedens per morbum intelligit omnes morbos (exceptis solum lethalibus;) propterea nos debemus intelligere hanc sententiam uniuersalem in omnibus morbis, (exceptis lethalibus) quibus tenuissimus victus omnibus conuenire non potest: Chronicis enim victus hic non congruit; Et propterea non debemus intelligere victum tenuissimum absolutè, sed in respectu ad alia morbi tempora.

Sed dicet quis; Ego velle duo scire: Primo quomodo victus tenuissimus in respectu indicetur à vigore chronici. Secūdo quoties hic uictus indicatur à chronico morbo, non esse victum tenuissimum in extremo. Declaro vtrumque: Et primo victum tenuissimum indicari à morbo chronico, probatur ex Galeno primo ad Glauconem 8. Vbi euidenter asserit, quòd in diuturnioribus morbis operepretium est reseruare victum tenuissimum ad statum, & inquit, victum tenuissimum in respectu ad alia tempora; Et proinde sibi maximè constans in eodem libro capite de cura quartanæ dicit; Quòd in statu tenuiori dieta vtendum est, quàm ante, & post statum, in quartana inquam, quæ est morbus diuturnus; & clarum est, quòd non intelligit victum tenuissimum absolutè; sed in respectu; & præter id, quod hoc dicit primo ad Glauconem 8. Potest etiam probari per eundem primo de crisibus capite 10. vbi inquit, quòd in acutis rarò fit, quòd accessiones in statu ad tres extendantur, at in diuturnis non modo status ad tres accessiones extenditur; sed ad multò plures quandoque; cum ergo hoc ita sit: ergo non possumus victu absolutè tenuissimo vti in statu, nam cum status adeò

In statu pugna maxima.

Vict⁹ tenuissim⁹ dupliciter.

Error expositorum.

Per tenuis. victū quid Hippoc.

Quæsita duo.

Respōs.

Victū tenuis. indicari à morbo chronico quō.

In acutis raro statū ad tres accessiones extēdi in diuturnis ad multo plures.

Non mõ I acutis, sed & in chronicis in vigore victu vtendum tenuiss.

adeò longus sit, si vellemus hoc victu vti, ægrũ interficeremus. Sed benè vtimur victu tenuiss. in respectu ad alia tempora; nam si in alijs temporib. medio cri victu vsi fuerimus in chronico morbo; In tẽpore status poterimus vti victu simpliciter tenui, uel exquisitè, prout maior, vel minor erit status: uel ut vires erunt, uel coindicantes, uel contra indicantes, vel indicantes; Manifestus ergo est modo Aphorismus, quòd quando morbus, uel acutus, uel peracutus, uel chronicus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo vti oportet, &c.

LECTIO XXXIV.

Difficultas.

ADuersus ea, quæ præcedenti lectione diximus difficultas satis ardua contingit ob dicta Galeni, quæ inuicem pugnare videntur; nam dicit tunc esse vigorem, cùm natura fortiter, & ualidè agit aduersus morbum, ac vigorem nihil aliud esse, quàm summitatem, ac vehementiam symptomatum; Et idem etiam replicauit primo de diebus decretorijs capite vltimo: Sed tertio de ratione victus commento vltimo: Quòd quidem difficillimum est (expresè asserit) morbum interdum esse mitem, & symptomata vehementia. Vnde difficultas insurgit, qua ratione morbus possit esse mitis cũ symptomatibus uehementibus. Multi multa dicunt; Nos solũ vnã proponemus opinionem, & non alia de causa, nisi, vt rei difficultas magis appareat. Modernus magna ex parte à Montano capiens dicit, quòd morbus bifariam considerari potest, uel ut salubris, uel ut insalubris. Si quatenus salubris, tunc morbus circa statum est mitis: quia est propè salutem, & declinationem: symptomata autem sunt vehementia, quia sumus in statu; & ita est intelligendus Galenus tertio de ratione vict. ubi ait, quòd morbus est mitis, symptomata uehementia; quòd si consideremus morbum, & lethalem, ac in statu existentem, tunc symptomata sunt debilia; nam cum propè mortem simus natura succumbit, ac uincitur; & ideo nõ potest symptomata, nisi debilia facere. Morbus autem non est mitis, sed sæuus, ac malignus, nam licet symptomata sint debilia, sunt tamen praua, ac admodum maligna.

Cur morbus possit esse mitis cum symptomatib. uehemẽtibus.

Moderni responsio, ac solutio.

Solutionis ipugnatio.

Sed resolutio hæc nulla ex parte est ad propositũ. Et utinam ita esset facile inuenire ueritatem, ut est facilè solutionis huius falsitatem dignoscere; nam ceteris posthabitis nõ est dubium, quòd quoties consideratur morbus salubris, ubi ad statum deuenit, quòd habeat symptomata uehementia; sed morbus, & ipse de necessitate est uehemens: quia aliter non posset habere uehemẽtia symptomata: Et ideo opus non est, ut Gal. tertio de ratione vict. per morbum mitem intelligat morbum benignũ; sicuti hi imaginantur: videatis enim Galenũ, quòd ibi hoc non vult, nam dicit interdum morbum esse mitiorẽ, symptomata uehementia: Interdũ pari proportione se habere vehemẽtiã morbi cũ uehemẽtia symptomatũ: quare ibi opponit vehementiam symptomatũ contra vehementiam morbi. ergo eandem vehementiã opus est, vt intelligat, ergo per mitem opus est, vt intelligat oppositum vehementi; nam aliter nulla esset comparatio. vnde per mitem non intelligit morbum benignum; sed idem, ac si dicat, quòd interdum morbus vehemens est, symptomata autem vehemẽtia: interdum mitis, seu debilior; præterea in morbo lethali symptomata non sunt debilia, ut hi imaginãtur, sed praua, & hæc distinguũtur contra benigna. Quare resolutio hæc non est ad mentem Galeni in dicto loco. sed qd dicendũ? Pro resolutione difficultatis vnum supponere oportet, quod est Galeni in allegato loco, & ab omnibus approbatum. Tempora in morbis sumi, vel penès coctionem, & cruditatem materiæ, vel penès essentiam morbi, vel penès symptomata. Sed hic duo consideratione eget. Alterum est cur tempora in morbis capiantur penès hęc tria, nec plura, nec pauciora. Reliquum vbi cognouerimus, quòd ex his tribus tempora capiantur, scire oportet an eodem modo, an diuerso capiãtur. si enim hæc sciuerimus, non historicè, sed dogmaticè poterimus ad veritatem propositæ difficultatis deuenire.

Solutio Authoris.

Tẽpora i morbis sumi penès tria, Duo consideranda.

1.

Quantum ad primum dicimus, quòd cum tempora in morbo capiantur ratione pugnæ naturæ aduersus rem, quæ est præter naturam; cumque res, quæ præter naturam est ad tria tantum capita referatur, ad causas, ad morbum, & ad symptomata. Inde fit, quòd tempora penès tãtum tria in morbis sumi possint, vel penès causam, vel morbum, vel symptomata; Nam si considerabimus pugnam inter naturam, & causam, idest materiã: ratione huius oriuntur tempora à medicis dicta coctionis, & cruditatis: si pugnã inter morbum, & naturam, tunc oriuntur illa tempora, quæ dicuntur penès essentiam morbi: si ultimo considerabimus pugnam naturæ, & symptomatum oriuntur tempora, quæ penès symptomata dicuntur. Patet ergo cur penès tria tantum nec plura, nec pauciora tempora considerentur.

Rẽ pter naturam ad tria tantũ referri.

2.

sed quò ad secundum: An eodem, an diuerso modo tempora ab his capiantur? Dicendum quòd diuersò; Nam tempora penès coctionem, & cruditatem, & penès essentiam morbi sumuntur à priori: penès symptomata verò à posteriori. A priori quidem illa capiuntur; nam sumitur primum tempus ratione pugnæ inter morbũ, & materiam, nec aliud considerare oportet; sic tempora penès essentiam morbi ad aliud prius non referuntur. De symptomatibus autem secus, nam hæc tempora consideramus, quatenus, vel referuntur in materiam concoquẽdam, vel in essentiã morbi. Declaro melius, vbi est pugna inter naturam, & materiam, vt naturæ incipiat coquere materiã crudam; quanto magis procedit concoquendo, tantò magis consequuntur symptomata uehemẽtia, & ideo à posteriori sumuntur: quia consecuntur pugnam naturæ, & materiæ. Pariter symptomata penès morbum sumuntur à posteriori, quatenus consecuntur pugnã inter naturam & morbum; nam quãto magis morbus in naturam agit, tantò sunt symptomata uehemẽtia, & ideo tempora à morbo, & à materia à priori sumuntur: à symptomatibus à posteriori.

Tẽpora penès coctionẽ, & cruditatẽ & morbi essẽtiam à priori: penès symptomata à posteriori.

His ita dispositis, ad hoc ut intelligatis solutionem difficultatis primo propositæ, opus est, ut per hæc mẽbra singula discurramus, vtque uideamus, an in unum hæc tempora concurrant. Et primo uidendum est, an in unum coincidant tempora penès materiam; secundo an concurrant tempora ratione materiæ, & ipsius morbi. tertio, an in unum conueniant tempora morbi & symptomatum, considerando symptomata, & ut consecuntur essentiã morbi, & ut consecuntur materiam.

Tria expẽdẽda.

1.

Quò ad primum considerantes morbum penès materiam, cum materia in morbis duplex sit, antecedens, & coniuncta. Considerãtes materiam hanc utramque dicimus posse interdum concurrere, id tamen non esse ex necessitate: quia possibile est materiam coniunctam regulari à natura, quæ tamen non sit ad absolutam coctionem redacta; & nemo hoc negat, nec negare potest. sed talia tempora non necessario concurrunt.

Materia i morbis duplex.

Quòd si consideremus tempora rationem materiæ, & morbi: vel consideramus tempora ratione materiæ antecedentis, & morbi: vel materiæ coniunctæ, & morbi. Quantum ad materiam antecedentem, & morbũ dico, quòd tempora non concurrunt in unum necessariò; nam possibile est, ut morbus

Tẽpora penès materiã, & morbũ quõ concurrant.

morbus

morbus quatenus ad suam essentiam spectat deueniat non modo ad statum, sed declinationem, ut tamen materia non coincidat, neque concocta sit, quod millies obseruabitis in febribus; nam uidebitis in febribus symptomata leuia, quæ concomitantur essentiam febris: ut sic morbus ratione suæ essentiæ sit in declinatione, sed ratione materię antecedentis, ut sit in augumento, ut facilè apparere potest ex signis cruditatis, et coctionis. Et ad hoc Galenus respiciens tertio de ratione uict. potuit dixisse; quòd interdum uigor morbi coincidit cum coctione: (& sine his distinctionib. esset impossibile hæc loca intelligere.) Dicit quòd interdum coincidit, ergo non semper. At quando non coincidit cum coctione uigor? non alia in occasione, nisi quãdo uigor penès essentiam morbi consideratur penès concoctionem & cruditatem materiæ antecedentis; tunc enim uigor morbi cum coctione materiæ antecedentis non concurrit; nam de coniuncta materia hoc est impossibile asserere. sed possunt etiam interdum tempora penès essentiam morbi, & materiæ antecedentis concurrere; sed id nõ necessariò fit. vnde per mitiorem, non benigniorem, sed debiliorem debemus intelligere: ut comparatio inter essentiam morbi, & materiam sit bona. Si autem cõsiderabimus tempora penès materiam coniunctam, & essentiam morbi: tunc cum materia coniuncta bifariam considerari possit, ut ex Galeno primo de crisibus ultimo patet: vel quatenus hæc materia tota seruatur ad faciendam vnam tantum criticam expulsionem, vel quatenus paulatim, ac paulatim expurgatur. si consideretur, ut ad vnam criticam expulsionem solum reseruatur, vt sic dicendum est necessariò concurrere morbi tempora, & materiæ coniunctæ. quod ita facilè demonstratur, nam si fuerit pleuritis à sanguine pendens, &c. & hæc reseruetur ad unam criticam expulsionem nempè ad suppurationem: in hac suppuratione, quæ est status respectu materiæ, est etiam status respectu essentiæ morbi: Quod si uis cognoscere recurras ad symptomata necessariò cõsequentia essentiam morbi; nam uidebis tempore suppurationis febrem, ac dolorem esse ualdè intensos, ac magnam difficultatem anhelitus, & tandem omnia symptomata παθογνομονικὰ dicta esse aucta, quare indicant etiam augeri morbi essentiam. Nec hoc quispiam negare poterit, nam si ea est materia coniuncta, qua posita ponitur morbus, & remota remouetur: ergo cum est status ratione huius materiæ, erit etiam status ratione morbi; & ob id Galenus, (vt cum eo omnia dicamus,) loco citato dicit interdum coincidere vigorem: idest essentiam morbi in uigore coincidere cum coctione materię, idest cum coctione materiæ coniunctæ; & non modo cũ coctione materiæ coniunctæ, sed eius materiæ coniunctæ, quæ seruatur ad vnam criticam expulsionem; namque de materia loquens coniuncta immediatè apponit exemplum de pleuritide, ac morbis Thoracis, in quibus materia derepentè ac una critica expulsione soluitur. Quòd si consideremus tempora penès essentiam morbi, & comparemus ea ad tempora penès materiam coniunctam, nõ ut ad unam expulsionem criticam reseruatur, sed ut paulatim, atque paulatim educitur: tunc cum Galeno eo in loco dicimus, quòd hi morbi tũ ratione propriæ essentiæ, tùm ratione materiæ coniunctæ, uaria habent incrementa, ac decrementa; sunt autem hæc mutua incrementa, & decrementa non alia de causa, nisi quia materia paulatinè colligitur: Quo tempore intenduntur symptomata, & postea expurgatur materia, & cum expurgata fuerit diminuuntur symptomata; vbi uerò alia portio collecta fuerit materiæ, tunc etiam intenduntur symptomata, idque non modo ratione morbi, sed etiam materiæ; & ratio est dētissima est; nam morb. se debet habere ut materia coniuncta, & è contra; nam materia coniuncta est, qua posita &c. Quod aũt de materia, quæ paulatim expurgatur, fiat sermo, patet, quia loquitur de vulnere, in quo materia plurib. vicibus paulatim, ac paulatim expurgatur. Quare si consideremus tẽpora penès essentiam morbi, & penès materiã coniunctam, quæ paulatim expurgatur, ut sic morbi tempora, & materiæ coincidunt. sed non uniformiter se habent tpa, sed modo intenduntur, modo decrescunt: quatenus materia uel concoquitur, uel non. Quod si cõsiderabimus tẽpora penès morbi essentiã, & symptomata: symptomata uel consequũtur essentiã morbi, vel essentiam materię. Quantum ad consequentia essentiam materiæ, siue coniuncta ea sit uel ad unam criticam expulsionem reseruata, vel nõ: siue antecedens, eo modo se habẽt, quo audiuistis habere se materiam ipsam. sed quò ad tẽpora penès symptomata consequentia essentiam morbi dicendum, quod quã maximè necessarium est, vt eo modo se habeant, quo se habent tempora in morbo, & ita consecuntur morbum, vt vmbra corpus. sunt. n. symptomata inseparabilia, & pathognomonica. ad hec respiciens Gal. potuit meritò in superiori comm. & 1. de dieb. decre. dixisse, quod morbi vigor nihil aliud est, nisi summitas symptomatum; nec immeritò, quia intelligit de symptomatib. essentiam morbi cõsequentib. nec de alijs põt intelligere: Idq; declaro, cum. n. dicat, morbi uigorẽ esse summitatẽ symptomatũ, &c. ibi loquitur de eo vigore, cuius ratione victu tenuissimo est vtendum; Idq; non alia de causa, nisi ob vehementem pugnã, quæ est inter morbũ, & naturam. Hæc aũt considerare nihil aliud est, nisi vehementia symptomata vehementẽ consequentia morbũ aduertere; cum ergo ibi de symptomatib. necessariò morbum consequentib. loqueretur, necessariò hanc protulit sententiã, quod vigor morbi nihil aliud est, nisi symptomatũ summitas, & vehementia: Quare nõ sunt inter se pugnãtes hæ authoritates, sed quã maximè sibi consentiunt.

Vigor qñ non coincidat cũ coctione.

Materia coniũcta dupliciter.

Tẽpora penès morbũ, & materiã cõiunctam qñ necessariò concurrant.

Materia coniũcta quæ.

Morb. se dẽt hẽre ut materia coniũcta, & è cõtra.

Symptomatum, tùm materiã, tũ morbũ, cõsequẽtiũ tẽpora quõ se habeãt.

LECTIO XXXV.

APHORISMVS NONVS.

Coniectari autem oportet, an æger cum uictu sufficiat perdurare, donec morbus consistat. Et nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, & hebetescat.

Coniectari autem oportet &c. Proponitur explicandus Aphorismus, qui quamuis facilis prima facie uideatur, in toto tamen Aphoristico opere non reperitur aliquis Aphorismus eo difficilior. Nos tamen ea dicamus, quæ nobis ueriora uidentur. Et ob id quantum attinet ad propositum Hippocratis in hoc Aphorismo, & ad connexum cum superiori: sciendum, quòd cum Hippocrates in superioribus Aphorismis, idest in 7. egerit de uictu tenuissimo absolutè rõne suorũ indicantiũ, i. morbi pacuti: et in pcedenti de uictu tenuissimo in respectu

Aphor. cõnexus cum superiori.

sumpta indicatione à uigore morborum omnium salubrium. Reliquum modo erat, ut pertractaret de eodem uictu tenuissimo in uirtute coindicantiū, & contraindicantium; & hoc in præsenti Aphor. absol uit Hippoc. & ratio huius fuit, quia fortasse potuisset quis credere tantam uim morbo peracuto, ac uigori morbi inesse, ut semper cogeremur uti uictu tenuissimo ad propterea nos: monet ꝓponēs coindicātia, & contraindicantia uictum tenuissimum; quemadmodum in 4. Aphor. locutus est de coindicantib. & contraindicantibus uictum tenuem. quem scopum Gal. respiciens in præsenti comm. dicit cum egerit superius Hipp. de uictu ratione morbi, modo proponit aliam intentionem capiendo eam à uirib. quæ interdum sunt coindicantes, interdum contraindicātes. Et propterea addit Gal. ꝙ hic sermo est pars totius artis de uictu. Quia ars de uictu includit coindicātia, & contraindicantia &c. Imò aliud adiungit Gal. scopum hunc maximè confirmans, quia dicit priorem Aphorismum, & hunc, & subsequentem in unum concurrere, i. in unum sermonem coincidere. sed quomodo? Quoniam in superiori quidem Aphor. de tenuissimo uictu egit, hic etiā & in sequenti Aphor. de tenuissimo; & propterea hi tres Aphor. in unum concurrunt sermonem, qui est de uictu tenuissimo. Dicit tamen se clarioris doctrinæ gratia totum hūc sermonem in tres partes distinctas declarare uoluisset. Quare propositum modo Hipp. est agere de uictu tenuissimo tùm absolutè, cùm in respectu, & in uirtute coindicantium, & contraindicantium uiriū. Quantū ad diuisionem. Aphorismus hic est sentētia simplex potius primi, quā secundi ordinis; unde Gal. non multum laborat in eius causa assignanda. Et ob id hi reprehendēdi sunt, qui dicunt hūc Aph. esse causam præcedentis, uel è contra præcedentem esse rationē præsentis: moti, quia dicit Galenus ex his trib. Aphor. fieri unū; Nam non sic est intelligendus Gal. sed ꝙ hi tres Aphor. in unum sermonem concurrāt de uictu tenuissimo; & ratio est, nam neque præsens antecedentis, neque antecedens præsentis ratio est; Et ob id diuisionem alio modo facimus, dicimusque posse hunc Aphor. diuidi in partes duas, quatenus in prima proponūtur uires coindicantes, ac contraindicantes, sed hæc ex expositione literæ magis patebūt, ante cuius expositionē liceat proponere huius Aph. sensum. Et aduertaris. Nam Triuerius hoc in loco dicit, ꝙ Hipp. potuisset proponere hanc sententiā paucioribus uerbis; unde arguit Hippocratem, ut superfluum. Nec ita sine ratione loquitur Triuerius: Nā ita habet Aphorismus. *Coniectari autem oportet. An æger cum uictu sufficat perdurare, donec morbus consistat &c.* Et paulò post addit. *Et nunquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare.* Quæ uerba, expressè patent, quòd in idem coincidere uidentur; & ideo dicit, quòd id paucioribus dicere poterat. Et miror equidem de Modernis, qui ita addicti sunt Triuerio, ut aliquando dicta eius ad uerbum sibi ascribere non uereantur, quòd nullum de hac re uerbum fecerunt, Impium enim imaginari, nedum asserere in Aphorismis Hippocratem esse superfluum, & ideo audite sensum Aphorismi, & satis (ut opinor) reconditum, qui talis est, quòd quamuis ratione morbi peracuti uti liceat uictu tenuissimo absolutè, siue extremè tenuissimo, siue non extremè tenuissimo, quòdque quamuis etiam ratione uigoris cuiuscunque morbi salubris liceat uti uictu tenuisimo in respectu attamen coiectari oportet, an æger posisit cū illo uictu perdurare, donec morbus consistat, idest attamen coiectari, oportet, An uires posisint perferre uictum illum tenuisimum usque ad statum. ut autem præcognoscere istud posisimus monet nos Hippocrates in hoc Aphorismo, ut speculemur uim tū ex parte uirium, tùm ex parte morbi. Ex parte quidem uirium est, ut nos præcognoscamus, an uires in corpore ægrotante tales sint, ut deficiant, & nō posisint perdurare usque ad statum, uel contra potius ex parte morbi; an morbus talis sit, ut deficiat, & hebetescat, antequam uires dilabantur. Ex quo nihil aliud potuit inferre Hippocrates, nisi quòd ubi nos præcognouerimus, quòd uires nō sunt sufficientes, nec potentes talem uictum tolerare, ut præcognoscamus etiam uires has esse contraindicantes: Quòd si cognouerimus oppositum, quòd scilicet morbus ante deficiat, quàm uires collabantur, ut præcognoscamus tales uires esse coindicantes. Ex quibus non modo sensus, & institutum Hippocratis colligitur, sed quòd etiam sit ita unus, ac connexus, ut nihil magis unum imaginari posisit. Ratio autem præsentium dictorum colligitur à Galeno in commento; Nam dicit prius, cur opus est respicere, ac percontari uires, & an æger sufficiat perdurare &c. Quia inquit, uires illæ sunt, quarum gratia cibamus; & ideo respicere oportet an coindicantes, an contraindicantes sint. Nam si uires ualidæ fuerint, idest coindicantes vti nos possumus ea uictus forma, quā morbus præscripsit; ubi enim ualidæ fuerint, possunt eum uictum tenuisimum perferre, qui à morbo indicabatur: Quoties autem uires imbecilles fuerint, idest contraindicantes, non possumus uti eo uictu tenuissimo, quē morbus indicabat, sed tantum opere pretium est ab eo uictu tenuisimo recedere, quantum uires imbecilliores fuerint, & hoc non modo in progressu morbi, sed in statu (ait) facere possumus. Vbi enim (inquit) in uigore fuerit quid dissoluens uires (nunc enim de contraindicantibus uiribus loquitur:) debemus etiam in eo nutrire: sed ponderemus uerba. Dicit Hippocrates. *Coniectari autem oportet.* Quia per demonstratiuam scientiam ueram id habere non possumus, sed per signa, quæ coniecturalem potius, quàm demonstratiuam scientiam pariunt. *An æger cum victu &c.* Scilicet tenuisimo sufficiat perdurare; Nam cum hic Aphorismus cum superiori unicam faciat doctrinam, & in superiori facta est mentio de uictu tenuisimo igitur, & hic de eodem uictu intelligendus. *Donec morbus consistat*; idest donec morbus non modo ad statum, sed ad ultimam eius partem deueniat; nam interdum uirium ratione licet mutare uictum antequam æger deueniat ad statum; interdum etiam in ipso statu, quoties sunt aliqua symptomata uires dissoluentia; *Et nunquid prius ille deficiat.* Hæc est secunda pars, in qua dat modum Hippocrates secūdum quem cognoscere possumus, an æger cum uictu illo sufficere posisit usque ad statum, nec nè; & ratio cognoscendi in hoc consistit, ut præcognoscamus, an uires debeant sufficere; An morbus ante deficiat, uel hebetescat. Nec præter rationem hæc considerauit Hippocrates, nam ut passim in libris de ratione uictus habetur, diętandi ratio partim à morbo, partim à uiribus sumitur, & Galenus undecimo methodi quinto, dicebat quòd quoties uires ferunt, exhibendus est uictus conueniens ratione morbi, quoties non ferunt, augendus est uictus; sed est maxima difficultas in uerbis Hippocratis; nam dicit. *Et nunquid prius ille deficiat, nec possit produrare.* Quæ synonima uidentur; nam idem est non posse perdurare, & deficere.

Quam difficultatem Moderni, nec olfecerunt quidem, cum tamen sit maximi momenti; non enim dicere possumus synonimis uti Hippocratē, & præcipuè in doctrina Aphoristica. Ego itaq; dico, fuisse sibi necessariū, ut diceret; nam aliter quā maximè dimi-

Hippoc. propositum.

Aphor. Diuisio.

Error nō nullorū.

Aphor. sensus.

Obiectio Triuerij contra Hipp.

Resp. ad Triuerij obiecti.

Expositi.

Virium rōne qn̄q; ante statū, qnq; in statu licere uictū mutare.

Diætādi rō partī à morbo partim à uirib.

Difficultas: Hippoc. non uti synonimis i doctrina Aphoristica.

diminutus fuisset. Ratio autem est, nam fieri potest vt vires deficiant, vtque perdurare vsque ad statum possint cum victu tenuissimo; Vnde non valet vires deficiunt, ergo non possunt tolerare. Idque demonstrabo Galeni verbis formalibus, imo Hippocratis; Possunt itaque vires deficere, & non propterea non poterunt tolerare inædiam dupliciter, vel ratione victus, vel ratione alterius. Ratione quidem victus, (vt supra commento quarto habuimus) victus tenuis habet vim minuendi vires, nedum tenuissimus; Imò dicebat ibi Galenus, quòd terminus victus tenuis est virium validarum, scilicet (vt ibi exposuimus) ablatio; & ideo ratione victus tenuis, & tenuissimi vires fiunt deficientes, & cadunt ab eo robore; non tamen propterea sequitur, quòd cum tali victu non possint tolerare ad statum vsque uires; nam tunc si hoc esset, impossibile profectò esset cibare ægrum victu tenui, nedum tenuissimo: Quare nō valet ratione victus deficiunt uires, ergo non poterunt tolerare; sed nec etiam ratione alterius: Nam vt dicit Hippocrates secundo de ratione victus 48. & fusissimè Galenus in commento, sine quibus libris impossibile est Aphorismos intelligere: vires bifariam deficere possunt, vel ratione insignis repletionis, vel ratione insignis euacuationis; si ex repletione deficiant, nos ex Galeno, & Hippocrate loco allegato non debemus dare cibum, & tamē vires verissimè deficiunt: inquiunt enim si uires deficiant vel ob morbi acumen, vel ob dolorem ingentem, vires ita debilitari, vt pulsus cadat, atque etiam deliquium animi fiat, tunc pessimum est (aiunt) cibum afferre, ac perperam illos facere, qui cibum exhibēt, Et ideo caueant, qui indifferenter in syncope cibant ægros; nam si ægros ex repletione deficientes cibare voluerimus profectò eos necabimus. Quòd si vires deficiant ratione euacuationis pessimum est in inædia consistere. sed necessarium est corpus alere. Et ibi Hippocrates inquit, quòd non est ita difficile cognoscere, an uires sint debiles ratione repletionis, vel euacuationis; Imo monet ibi Galenus, quòd si fortasse medicus aliquis non cibarit ægrum in defectione animi ex euacuatione, si postea accedens quis plebeius eum cibarit, profectò maximè conferet; ac omnes dicent beneficio plebei ægrum sanatū cum ingenti medicorum vituperio. Quare in deliquio ex repletione non est dandus cibus, sed in deliquio ex inanitione necessario est cibus offerendus. Et ob id à fundamentis Hippocratis nunquam recedens Galenus tertio de ratione vict. comm. vltimo dicebat q. debemus in morbis acutis Thoracis, & pectoris, quando materia venit ad suppurationem, & in statu uniuersa expurgatur tenui vti diæta à principio morbi vsque ad statum; cum tamen ante expurgationem materia illa replens causet imbecillitatem virium; vbi autem (inquit Galenus) expurgatio pau-latinè fiat, & vires fuerint debiles, cibare debemus: quia debilitas fit ex expurgatione: vbi autem debilitas fit ex euacuatione cibandus est æger. Et propterea in hoc commento dicit Galenus, quòd in uigore vbi est symptoma dissoluens uires, debemus cibare. Dicit ubi est symptoma dissoluens uires, & intelligit ratione inanitionis non repletionis; & ideo colligentes dicamus, vires posse esse deficientes, non tamen necessario non potentes tolerare integram inædiam: quia si sunt deficientes ratione repletionis sunt potentes tolerare integram inædiam, & ideo non valet. sunt deficientes, ergo non sunt potentes tolerare. si autem fuerint deficientes ratione inædiæ, tunc necessario erunt etiam non potentes tolerare; & ideo Hippocrates omnia considerans, ut alluderet ad defectionem ex inanitione, in qua pariter & deficiunt uires, & sunt impotentes tolerare: dicit. *Nunquid deficiat, nec possit cum victu perdurare*: Per vires autem cum Oribasio, tùm naturales, cùm vitales, & animales intelligere possumus. *Vel morbus, ante deficiat, & hebetescat.* Nam morbus vel ex toto deficere potest, vel secundum partem hebetescere, vt tertio de cris. capite septimo dicit Galenus; & ideo dicit. Vel deficiat, Scilicet ex toto, vel hebetescat, scilicet secundum partem. Et ideo colligentes totius Aphorismi sententiam dicamus, quòd non modo opus est pro illo uictu exhibendo tenuissimo, ad morbum peracutum confugere, & respicere, & ad morbi vigorem: sed opus est oculos habere ad coindicantes, & contraindicantes uires; idque ut cognoscamus opus est respicere vtrum uires deficiant, & non possint tolerare; nam tunc erunt contraindicantes: vel potius an morbus ante deficiat, & hebetescat, nam tunc uires erunt indicantes.

Vires bifariā possunt deficere. — In syncope ex repletione non esse dandum cibum. — Virib. euacuatione deficiē tib. pessimū est in inedia cōsistere. — Not. — In morbis acutis Thoracis & pulmonis q̄n te nui victu vsque ad statū tuendum sit. — In symptomatis vigore quo casu cibandū. — Vires deficiētes q̄ possint, quæq; ne queant — inædiam integrā tolerare. — Epilogus Aphor.

LECTIO XXXVI.

APHORISMVS DECIMVS.

Quibus igitur statim morbus in vigore consistit, ijs statim tenuis victus est adhibēdus. Quibus vero postea uigor futurus est, ijs & in ipso statu, & paulò ante cibus est subtrahendus: priore verò tempore vberius agendum, vt æger sufficiat.

QVibus igitur statim morbus, &c. Aphorismus hic adeo apud omnes ferè interpretes visus fuit facilis, vt nè dignus quidem sit habitus, vt exponeretur: cum modo ille quanto facilior esse videtur, tantò difficilior sit. siquidem dicendum non est, adeo facilè fuisse Hippocratem vt uoluerit superfluus uideri. Quare nos Aphorismum introducentes dicimus. Quod cum institutum esset Hippocratis nouum velle de ratione uictus sermonem aggredi, atque vellet de altera victus ratione pertractare, quæ in accessionibus sit adhibenda; & cum sermo de uictus ratione sit maximi momenti, voluit ea omnia, quæ hucusque pertractata sunt de ratione victus colligere, vt facilius postea ad accessiones deuenire posset. Quare propositum Hippocratis est per epilogum omnia, quæcunque dixit, colligere; Et ut cognoscatis hunc scopum verissimum esse comprobemus id ex uerbis Hippocratis, Galeni & Philothei interpretis optimi.

Institutū Hipp. & Aphor. introductio.

Per Hippocratem quidem, nam habet in hoc Aphorismo. *Quibus igitur statim.* Quæ particula igitur nihil aliud innuere vult, quàm conclusionem, & epilogum, ac compendium eorum omnium, quæ hucusque habuimus; Idem comprobatur per eundem Hippocratē qui (ut in expositione literæ videbimus,) in hoc Aphor. proponit uictum tenuem, & tenuissimum, & ut indicatū à morbo, & vigore morbi; ac ēt loquitur de uiribus coindicātib. ac cōtraindicantib. ac ēt indicantib. si ergo de his oīb.

 memi-

meminit, de quibus in ſuperioribus uerba fecit, non eſt dubitandum hic uerum eorum compendium fieri. Eandẽ ueritatẽ cum Gal. comprobamus, qui dicit in præſenti Aph., In hac ſententia eũdẽ habet ſermonẽ cum ſermone, quẽ habuit in ſuperiorib. Aphoriſ. vt ex tribus vnus veluti Aphor. fiat, in quo fit ſermo de victu tenuiſſimo. ſed dicet quis ſi eadem eſt ſententia, ergo ſuperfluus? ſtatim infert Gal. differentiam inter hunc Aphoriſmum, & ſuperiorem: quia in 7. locutus fuit de morbo peracuto, Hic autẽ eſt, ſermo vniuerſalior. Dicit ſermonẽ eſſe uniuerſaliorẽ. Qm̃ non tantum eſt ſermo de morbo peracuto, ſed de omnib. morbis; ergo neceſſarium eſt, vt aſſeramus hunc Aphor. eſſe compendium dictorum: quia in ſuperiorib. Aphor. non modo fit ſermo de morbo peracuto, ſed acuto chronico, & omnib. morbis, & propterea hic ſermo magis vniuerſalis eſt, quã ſuperior. Addit præterea Gal. ꝙ quæ hic dicuntur ſunt manifeſta: quoniam quidẽ ſunt per epilogũ collecta, prętere ét quis facilè videre poteſt, ꝙ hic Hipp. ét de vigore ſermonem habeat: inſuper ét de uirib. propterea in hoc Aphor. habemus compendium omnium dictorum de victu. Eãdem ſententiam habet Philoth. hunc eſſe. ſ. ſermonem uniuerſalem non modo morbum continentẽ, ſed vigorem ét cuiuslibet morbi. Et ex hoc haurire poteſtis præceptum aſſiduo obſeruãdum in praxi, ꝙ cum ratione morbi acuti, ac peracuti, ac ét uigoris morbi ſit neceſſarium vti uictu minuente vires, ꝙ quanto morb. eſt magis acutus, & citius ad uigorem ueniet, tantò uictu tenuiori eſt utendum, pariter quanto vires (loquendo merito uiriũ) validiores ſunt, tantò coindicare poſſunt tenuiorem victum, quanto debiliores inhibere tenuiorẽ, & coindicare magis plenum, ſeu minus tenuẽ. Quò ad diuiſionẽ: Aphor. hic eſt ſentẽtia ſine ratione prolata, & potius primi quàm ſecundi ordinis; nam cũ compendium ſit dictorum, neceſſariũ eſt, ut cauſę eorum quæ hic dicuntur, manifeſtæ ſint. Et ob id mirũ non eſt, ſi breuiſſimis verbis Gal. ipſum pertranſit. Diuidi tamen poteſt Aphor. hic in tres partes, quatenus in prima proponit victum minuentem uires in uirtute morborum acutorũ, & peracutorũ. In ſecunda ibi. *Quibus verò paulò poſt.* Eundem uictũ proponit ĩ virtute uigoris morbi indicãtis. In tertia, & ultima, quæ incipit ibi. *Priori verò tempore.* Proponit uires coindicantes, contraindicantes, ac ét indicantes. ſed primũ ante literæ expõnem ſciatis vniuerſum Aph. ſenſum talẽ eſſe. Quòd videlicet cum in morbis peracutis, acutis, ac ét chronicis liceat vti victu minuente vires: differentia tamen eſt, quoniã in morbis acutis, ac peracutis uti eſt opus victu minuẽte, quatenus acutus, acutus morb. eſt: peracutus, peracutus. At in chronicis indicatur quidem victus minuens, at non inquantum chronici morbi ſunt, ſed ut ad uigorem reſpicimus. Vnde illud fit, ꝙ quanto magis recedunt à vigore, tantò vires non potẽtes tolerare minuentem victum, indicant victum pleniorem. Dicit ergo Hippocrates. *Quibus igitur morbus statim in vigore.* Per particulam ſtatim diſtinguntur acuti, ac peracuti à chronicis: nam chronici non ſtatim conſiſtunt. Peracuti verò etiam ſi exquiſitè peracuti non fuerint non excedunt ſeptimam; Acuti verò non pertranſeunt 14. Et ſi non exactè acuti fuerint ad ſummum vſque ad vigeſimam protrahuntur; vnde per ſtatim cõſiſtẽtes morbos, intelligatis morbos nõ excedẽtes vigeſimã. Et eſt ac ſi proponat acutos, ac peracutos morbos inſimul. *His statim tenuis uictus eſt adhibendus.* Non ſine arte dixit ſtatim, ut indicaret acutos, ac peracutos morbos ex ſui ratione, quatenus acuti, & peracuti indicare uictum minuentem; nam differentia eſt inter morbos indicantes victum minuentem propria ratione, & inter indicantes uictum minuentem ratione uigoris. Nam in illis ſtatim, & quàmprimum uictum minuentem adhibere debemus. In his verò non ſtatim, ſed circa uigorem, ac ſtatum. Dicit: (*Tenuis victus eſt adhibendus,*) *ſeu tenuiter nutrire oportet.* Quo in loco expoſitores ſunt ualdè intricati: quia Galenus hæc intelligit dicta de morbo peracuto; ideo tenuiſſime debebat dicere, nam morbo peracuto tenuiſſimus, non tenuis conuenit uictus. ſed ego dico dixiſſe tenuiter, quoniam, ut Galenus in comm. dicit, ſermo Hippocratis eſt maximè uniuerſalis; & in hac prima parte ſermo eſt de acutis, & peracutis morbis, & ideo ut commune uerbum proferret tùm acutis, cùm peracutis, dicit tenuiter, ac ſi dixiſſet in acutis, & peracutis morbis opus eſt uti dięta minuente uires, quæ commune quid eſt ad tenuem, & tenuiſſimam diætam; & hoc ſat erat in Epilogo, quòd ſcilicet in acutis & peracutis, quatenus acuti, & peracuti ſunt, licet uti victu minuente, nam ex dictis quis facilè intelligere poterat, quòd in acutis minuente tenui, in peracutis minuente tenuiſſimo opus eſt uti. Ecce quòd non poterat neq; clarius, neque exquiſitius uerbum proponere, ut hęc, quæ dixit epilogaret. *Quibus verò poſtea uigor futurus, &c.* In hac ſecunda parte proponit victum minuentem uires in uirtute uigoris, ac ex arte eum proponit in chronicis morbis potius, quã in acutis. Quia euidentiſſimum erat, quòd ſi in uigore chronici neceſſarium eſt uti uictu diminuente, multò magis in uigore acuti, ac peracuti; nam hi nõ modo ratione uigoris, ſed propria ratione indicant victum minuentem. *Iis, & in ipſo.* In his ſcilicet morbis chronicis non ſtatim, ſed poſtea, ut in uigore, & paulò ante vigorem, ob vehementem ſi quidem pugnam, quę eo tempore inter naturam, & res præter naturam fit, cibum ſubtrahere oportet. *Priore verò tempore.* Tertiã apponens partem, Vires ſine dubio tangit, & uires indicantes potius, & contraindicantes, quàm alias: Quia uictus plenior, imò nec mediocris impoſſibile eſt, vt à morbo indicetur: vnde quoties tali uictu vti licet, uel ſunt indicantes uires, vel contraindicantes. ſunt indicantes in chronicis, quia chronici morbi permittunt mediocrem uictum, quem vires indicant. In acutis verò, & peracutis, in quibus à principio morbi uſque ad ſolutionem opus eſt vti victu minuente. Si cogemur à principio mediocri vti, vires erunt contraindicantes, quarum maximam rationem habere oportet; nam & maximi etiam ſunt momenti, ut dicebat Galenus ſecundo de ratione victus quinquageſimoquarto, quòd quamuis ratione morbi acuti, ac peracuti uictus minuens uires indicetur: tamen ob uires aliquando neceſſarium eſt exhibere mediocrem victum. Ex his ergo clarè conſtat hunc Aphoriſmum eſſe dictorum compendium, quòdque in eo præcipuæ partes de ratione uictus continentur. Dicebat enim Galenus paſſim in libris de ratione uictus, & in hoc Aphoriſmo duas præcipuas indicationes eſſe dięt andi, morbum, & uires: quæ cum hic tangantur, propterea in hoc Aphoriſmo præcipua capita de ratione victus continentur. Quæ cum ita ſe habeant ad utilitatem ueſtram, & præcipuè in praxi, & ad intelligentiam multarum Galeni authoritatum liceat ueluti per epilogum concludere uniuerſam hanc de ratione uictus tractationem. Cùm ergo in morbis alius uictus indicari nõ poſſit, quàm minuens: Hic uictus minuens, vel tenuis eſt, uel tenuiſſimus: tenuis eſt, uel ſimpliciter tenuis, & morbis conuenit non exactè acutis: uel exquiſitè tenuis, & conuenit exactè acutis; Tenuiſſimus etiam, vel tenuiſſimus eſt abſolutè, vel in reſpectu, tenuiſſimus

Dub. Sol.

Hunc Aph. eſſe oĩum de victu p̃dictorũ epilogũ, ſeu compendium.

Pręceptũ in praxi ſeruãdũ circa uictum.

Diuiſio Aphor.

Senſus Aphor.

A chronicis qua rõne idicetur uictus minuens.

Expoſitio.

Morbi ſtatim cõſiſtentes qui.

In quib. morbis ſtatim uictus minuẽs adhibẽdus, in quib. vero circa uigorem.

Dięta uires minuẽs cõe quid ad victũ, tũ tenuẽ, tũ tenuiſſimum.

Acuti, & peracuti non mõ rõne uigoris, ſed propria rõne indicant victum minuentem.

In chronicis cur vigore, & paulò ante uictus ſubtrahẽdus.

Chronicos morbos permittere mediocrẽ victum.

Duas pcipuas eſſe indicationes diætãdi morbũ, & vires.

Epilogus totius tractationis de victus ratione.

nuissimus absolutè, vel est extremè tenuissimus, & indicatur à morbo exactè peracuto, uel non est extremè tenuissimus, & indicatur à morbo peracuto non exactè. Tenuissimus autem uictus in respectu indicatur à uigore cuiuslibet morbi salubris: Per uigorem autem intelligimus, tùm tempus proximū ante uigorem, tùm proximum post uigorem. Tempus autem ante uigorem, quod est in fine augumenti tetigit Hippocrates in præsenti Aphorismo, cum dicit. *His, & in ipso statu, & paulò ante.* Non modo scilicet licet uti minuente uictu in uigore, sed etiam propè ante uigorem, & paulò etiam post uigorem; dicebat enim Galenus primo de ratione uict. 25. ꝙ non modo licet, uti victu tenuiori in tempore status, sed per duos dies post statum. Ratio autem cur ante uigorem, & in uigore licet uti uictu minuente est maxima pugna inter naturam, & morbū: quamuis maior sit in statu, quàm ante; post uigore autem licet hoc etiam uictu uti, quia uires debilitatæ non possunt perferre uictum pleniorem. Ex quibus habetur modo, quòd cum hæc ratione morbi acuti, & per acuti habeantur, quòd propterea excluduntur morbi chronici, in quantum chronici: quia hi sunt non indicantes uictum tenuem, & multò minùs tenuissimum: Vires verò, & ut coindicantes, & ut contraindicantes, & etiam ut indicantes concurrunt in morbis. Vires sunt coindicantes ratione uictus tenuis, & tenuissimi: robustissimæ ratione uictus tenuissimi: non ita robustæ uires ratione uictus tenuis: contraindicantes autem uires sunt, quando sunt imbecilliores, quia & si ratione morbi uictus sit minuendus, cogimur tamen ratione uirium uictū augere. Postremò sunt indicantes uires, & hoc dupliciter uel ratione totius morbi, uel ratione partis morbi; Ratione quidem totius morbi: morbus uel est acutus, uel chronicus: si acutus, vel per acutus, & sic uires sunt indicantes uictum tenuem, & tenuissimum non tamen in extremo: sed non in quantum minuunt uires hi uictus, sed quatenus habent aliquam uim alendi: quia alimentum non nisi à uiribus indicatur. Ratione autem morbi chronici uires sunt indicantes alimentum non simpliciter, sed conseruās uires. si verò consideremus ratione partis morbi, tunc præcipuè considerantur uires, quatenus sunt indicantes rōne principij & augumento: quia videlicet in his tēporib. ratione virium uictu pleniori est vtendum: pleniorem intelligo victum in respectu; nam in principio quidem licet uti victu magis abundanti, quàm in augumento; & in augumento minus, quàm in principio: sed magis, quàm in statu, nisi tamen aliquid obstiterit. Dico autem sic, quoniam potest aliquando contingere, quòd circa morbi principiū aliquis error committatur, quatenus medicus accedens ad ægrum uel cognoscit, uel non cognoscit infirmitatem, interdum enim contingit, ut quarto de ratione uict. quinquagesimo secundo, dicit Galenus, quòd in primis diebus morbus non cognoscitur, & tunc in hoc casu consulit Galenus, ut minuamus cibum, quia fortasse aliquando adeò acutus est morbus, ut ratione victus multi accidant errores; postquam verò morbus cognitus fuerit, tunc ea est vtendum victus ratione, quæ præscribitur à morbo; vbi etiam morbus cognitus fuerit, tunc est etiam aduertendum, nam uel incidit æger in morbum, quia fuerit plus æquo repletus, uelut ex nimijs cibis, uoracitate, &c. Et tunc cum eodem Galeno quarto de ratione uictus. 108. in principio, non est pleniori uictu vtendum, quàm in augumento, cum enim corpus sit maximè repletum ex cibo in principio maximè læditur: quia non repletione æger indiget, sed euacuatione; Et ideo in praxi hoc obseruate, quòd quando vultis vel lenitiuum exhibere, uel uenam secare, uel pharmaco electiuè trahente materiam purgare semper ante horum exhibitionem est uictus tenuior adhibendus; post uerò non ita tenuis, sed postea quantò magis ad statū accedimus, tantò debemus de uictu minuere; vnde quantum ad augumentum: illud est aduertendum, an in augumento ratione quapiam debiliores sint uires redditæ, & in tali augumento uictus non ita tenuis est adhibendus, vt in principio; in alijs autem casibus semper in augumento minuendus est uictus, & magis tenuis adhibendus, quàm in principio. Et hęc de hoc Aphorismo, &c.

In principio morbi pleniori victu utendum quā in augumento, & in hoc magis, ꝙ in statu.

In augumēto qn pleniori vtendū.

Not.

Quid ante leniiuū, aut venę sectionem obseruādū, & qd an pharmacum purgās.

LECTIO XXXVII.

APHORISMVS VNDECIMVS.

In accessionibus abstinere oportet: nam cibū dare nocuum est: Et quibus per circuitum fiunt accessiones, in ipsa accessione abstinere oportet.

IN *accessionibus abstinere oportet &c.* Quantum pertinet ad simplicem, & superficialē, (ut ita dixerim) scopum istius Aphorismi facillimum est afferere, quòd postquam Hippocrates in superioribus Aphorismis locutus fuerit de uictu minuente uires sumpta indicatione, tū à morbo uniuerso, tùm à uiribus, tùm etiam à parte uniuersali morbi, idest à vigore cuiuslibet morbi; modo nihil aliud superfit, nisi ut ageret de uictu sumpta indicatione à parte particulari, idest ab accessione morbi; Et talem scopum euidenter confirmat Galenus in commento, cum diceba, quòd Hippocrates docet in hoc sermone, quo modo priuatim in accessionibus opus est à cibo abstinere facillimum: ergo est constituere præsentem scopum. Quia ex altera parte difficillimum est penetrare intimius, & fortasse hactenus reconditum Hippocratis artificium, quod tanti est momenti, ut impossibile sit nè verbum quidem Aphorismi assequi sine eius diligēti animaduersione. Quinimò ex huius declaratione multæ soluuntur difficultates; vult ergo nobis declarare, qua ratione in ægrotantibus, & præcipuè in febrientibus liceat exhibere cibum ratione accessionis; Et pro recta intelligentia propositi Hippocratis aduertendum quid nam sit in hoc Aphorismo res indicata, & quid indicans. Quantum ad rem indicatam non credatis eam esse cibum: quia cibus à nullo alio potest indicari, quàm à uiribus; sed est inędia; Nam & Hippocrates, dicit: *In accessionibus abstinere oportet*: Vnde abstinentia, & inędia est res indicata, accessio res indicans. Verum circa accessionem aduertendum, quòd accessio indicās inędiā dupliciter capitur, (& hoc est fundamentum totius huius negotij,) vno modo ut excludit declinationem; Altero modo, ut in se declinationem includit. Accessio primo modo considerata indicat inediam ratione principij, augumenti, & status; non autem ratione declinationis. Declaro magis. Accessio, quæ inædiam indicat, ratione tantum trium temporum, locum habet in eis febribus, quæ uel continuæ sunt, uel habent accessiones inordinatas; vel habent breue in-

Intētio, seu cop*.

Hipp. artificium.

Quid sit res indicata, & quid indicans in hoc Aph.

Accessio dupliciter.

Accessio indicans inędiam rōne principij, augumēti, & status in quib. fit.

 teruallum.

tervallum: In his tantum morbis habet locum accessio in tribus temporibus (seclusa declinatione; Accessio autem, quæ notat inędiam ratione quatuor temporum habet locum in his febribus, quæ habent accessiones ordinatas, quæ sunt intermittentes, & nõ mõ intermittentes, sed quæ habent interuallum longum; In his enim febribus etiam ratione declinationis indicatur inædia, quia in his morbis non licet dare cibum, nec in principio, nec in augumento, nec in statu, nec etiam in declinatione; sed solum in interuallo. cùm itaque hoc maximi esset momenti, ac in febribus potissimum uoluit Hippocrates de vtraque accessione, & eius quæ est ratione trium temporum tãtum, & eius quæ est ratione quatuor temporum, verba facere; Ideo scopus Hippocratis est per tractare de inędia, quæ indicatur ab hac vtraque accessione,

In intermittẽtib. et rõne declinationis indicari inędiam.

Diuisio Aphor.

Quantum ad diuisionem in hac parte sunt duo Aphorismi, seu duæ sententiæ, quæ in hoc conueniunt, quòd vtraque est ex propria natura; differunt tamen, quia primus Aphorismus, est sententia, quæ est pars Enthymematis, & habet rationem seiunctã, ac postpositam. secundus verò est sententia sine ratione prolata. Ibi. *Et quibus per circuitus*. Meritò autem hi duo Aphorismi constituuntur connexi, quia in vtroque sermo est de inædia, ut indicatur ab accessione. In primo tamen ut indicatur ab accessione ratione trium temporum tantum: in secundo ratione quatuor temporũ;

Sensus.

sensus autem totius partis duos Aphorismos continentis hic est: in illis morbis, & febribus præcipuè, quæ vel habent accessiones inordinatas, uel non deueniunt ad infebricitationem, uel si deueniunt, breuè admodum habent interuallum, in his accessio ita indicat inædiam, vt non liceat dare cibum nec in principio, nec in augumẽto, nec in statu: quia cibum dare in his temporibus est periculosum; sed tantum licet dare cibum in declinatione. Rursus in illis febribus, & morbis, qui vel habent accessiones ordinatas, vel sunt deuenientes ad infebricitationem, cum longo etiam interuallo: in his non licet dare cibum, nec in principio, nec augumẽto, nec statu, nec declinatione, sed tantum in integritate, & in interuallo.

In intermittẽtib. cibũ dare non licet nisi in interuallo.

Ad quem sensum respiciẽs Galenus in fine parui huius commẽti dicit, quòd in accessionibus licet dare cibum, vel cum declinant, uel cum cessant accessiones: per id quod dicit, (uel declinant) respicit ad primam partem, in qua in declinatione licet dare cibum; cum dixit (uel cum cessant) respexit ad secundam, in qua in interuallo opus est nutrire.

Exposit.

Et certè nescio quomodo sine hac interpretatione intelligi Galenus possit. Dicit autem Hippocrates. *In accessionibus abstinere oportet*. Ex Galeni sententia in lib. de morb. temp. capite sexto, & Auicenna in cap. de horis feb. Accessio nihil aliud est, nisi deterior pars periodi; sed hoc ĩtelligi nequit, nisi quid periodus sit cognoscatur.

Accessio quid.

Et ex eius etiam rei intelligentia, (quæ satis ardua uidetur quæstio apud multos, & ferè apud omnes) num declinatio sit pars accessionis, vel non, (hi enim illud, illi uerò hoc asserunt,) patebit, & maxima cum facilitate.

Periodus quid.

Periodus igitur est reditus ab eodem in idem, uel à simili in simile; ut quando febris incipit cum rigore, deinde rursus cum rigore inuadit, totum illud temporis spatium, quod est inter rigorem, & rigorem dicitur periodus.

In periodo plures partes.

Vnde in periodo plures partes repetiuntur, quędem deteriores, non ita graues aliquæ: quæ sunt quatuor; quinque, & sex partes: sex in intermittentibus febrib. sunt quinq; & quatuor in proportionatis continuis. Quinq; qdē in his continuis proportionatis, quę magis accedunt ad intermittentes: quatuor in his, quæ magis accedunt ad continentes. In continentibus autem non sunt hæ partes, quia non habent accessiones, sed una sunt tantum accessio, qua finita, febris completur;

In continentibus non repẽriri periodi partes.

At uerò ego in animo non habeo quid per continuas, quidue per continuas proportionatas febres intelligam, declarare; ne aliorum campum uideat ingredi, sed sat mihi erit quatuor, & quinque, & sex ista tempora declarare. In intermittentibus itaque sex sunt nimirum. Principium, inæqualitas, augumentum, status, declinatio, & integritas, seu interuallum.

In intermittẽtib. tẽpa sex.

Principiũ quid.

Principiũ est, quando accessio uel ex sanitate, vel ex interuallo præcedentis accessionis incipit uel cum rigore, uel cum horrore, vel perfrigeratione, prout est in febribus diuersitas: Vnde tunc est principium accessionis, cum materia transmittitur à venis ad extra uenas; ob quod, ut natura fortior sit ad expugnandam materiam, contrahitur calor natiuus, ac concentratur, ratione cuius in principio partes apparent frigidę.

Inæqualitas qd.

Cui principio succedit inæqualitas quippè quę eo tempore, Quo materia est transmissa à uenis ad extra uenas in principio incipit putrescere, cuius putrefactionis gratia eleuantur putres quidam uapores, qui petentes cor faciunt quendam feruorem circa partes cordis, exterioribus tamen partibus, (ut dicebat Galenus citatis locis,) adhuc frigescentibus. cum ergo est in inferioribus partibus calor, in exterioribus frigus, nemini dubium est, quòd habemus anomaliam, uel inęqualitatem

Augmẽtũ quid.

Tertium tempus est augumentum quod est, quando non modo exuritur locus, qui est uelutifocus putredinis, sed ita focus expanditur, ut partes exteriores amplius frigidę non sint.

Status quid.

Quartũ succedit tempus nempè status, qui est, quando non modo expanditur calor ad exteriores partes, sed ita expanditur, ut nesciamus discernere, an sit maior caliditas in interioribus, quàm in exterioribus partibus, consistit enim: itaque nulla sensu inæqualitas percipitur.

Declinatio quid.

Post quod tempus succedit Quintum, quod declinatio dicitur, quando feruor ille decrescere incipit, præcipuè autem circa partes Thoracis, & præcordia: dico autem sic: quia tunc temporis maior sentitur calor circa partes exteriores, ut manus, & pedes, quàm circa interiores Thoracis, & præcordiorum, ut optimè dicebat Galenus primo de ratione uictus quadragesimoquinto, ex testimonio etiam Hippocratis ibidem.

Interuallũ quid.

Tandem est interuallum, ubi undique cessat calor febrilis, & circa internas, & circa externas partes:

Sex tẽpora morborũ ad quatuor reduci.

sed licet sex sint hæc tempora, ad quatuor tamen reduci possunt; nam inæqualitas ad augumentum reduci potest, & integritas ad declinationem, Galeno testante in libell. de morbor. temp.

In quib. febr. sint quinque tẽpora.

Deinde uerò hæc tempora quinque sunt in illis continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad intermittentes, quàm ad continuas febres: ueluti cum materia à uenis magnis ad paruissimas, & non modo paruissimas, sed eas quidem remotissimas transmittitur; ut ferè sint in confinio cum materia, quæ extra uenas transmittitur; sunt autem in his quinque tempora, quia cum continuæ sint, in eis non adest interuallum, sed bene quinque alia proposita.

In quib. quatuor.

sunt autem quatuor in his continuis proportionatis, quæ magis uergunt ad continuas, quàm ad intermittentes; nam in his materia à magnis ad minores uenas transijcitur; sed non adeò remotas. Et in his nec est interuallum, nec inæqualitas. Ex his itaque cum satis, (ut arbitror) constet quid sit periodus, uideamus modo quomodo accessio sit deterior periodi pars;

Accessio quo deterior pars periodi.

sciendum ergo, quòd accessionem esse partem deteriorem periodi, intelligi duobus modis potest: uel quòd sit pars deterior periodi simpliciter, uel secundum quid. Declaro id cum Galeno; Est deterior pars simpliciter

citer

citer accessio, si eam consideremus rationetrium horum temporum tantũ, principij, augmenti, & status, seclusa declinatione; nam hæc tria tempora absolutè, & simpliciter sunt partes deteriores periodi; in declinatione verò symptomata minuuntur. Et hoc modo accepit Galenus duodecimo commento, vbi dicit, quòd per accessionem intelligere oportet deteriorem partem periodi; & declarat se, inquiens, idest principium, augmentũ quę quousq; morbus cõsistat. Et hoc etiã modo Hippocrates primo de ratione vict. 46. quem locum aduertatis: dicit enim ibi. Cibados esse ægros, quando calor ad pedes descenderit. Sed quale nam tempus hoc esse potest, nisi declinatio, ibidem, etiam sic exponente Galeno? si ergo in declinatione licet dare cibum: ergo impossibile est, ut sit pars accessionis declinatio: quia hic inquit Hippocrates: *In accessionibus abstinere oportet:* Ideoque pars accessionis esse nequit. Si autem secundo modo consideremus accessionem esse partem deteriorem periodi secundum quid, ut dicebat Galenus secundo de differentijs feb. cap. vltimo; Tunc declinatio est pars deterior in periodo non absolutè, sed in respectu; nimirum ad integritatem, & interuallum; & nemo in hoc ambigere potest; quare diuersimodè considerata accessione, tunc declinatio est pars deterior, & non deterior; Et ob id Hippocrates dicit: In accessionibus abstinere oportet. Et reddit rationem Hippocrates: quia cibum dare nocuum est; quoniam quidem in ipsa accessione natura agit aduersus materiã, & ideo non deber per cibum à pugna contra morbum natura distrahi.

Principiũ augmẽtũ, & status, simpliciter deteriores partes periodi.

Cibados esse ęgros qñ calor ad pedes descẽderit.

Declinatio deterior pars periodi, respectu integritatis, & interualli.

In accessionibus cur à cibo abstinẽdum.

Præterea etiam in accessione ratione caloris febrilis diminuitur calor natiuus, ut infra in decimoquarto commento dicemus. Calor autem impotẽs non potest ita concoquere, & ideo cibus non est tũc temporis offerendus. Imo dicebat Philotheus, quòd si in accessionibus cibaueris ægrum, fient vomitus, & perturbationes multæ in ægrotante; Sed dicet quis cur in principio, augmento, & statu magis periculosum est dare cibum? Ratio quidem est, nam in principio quidem calor cõcentratur, ut fiat ualida natura: Vnde si offeratur cibus fiet maior caloris concentratio; vnde periculum est, ne uel suffocetur calor natiuus, uel non possit saltim materia à uenis maioribus ad minores transmitti, nec à uenis ad extra uenas; Vnde febris continua proportionata in continentem; & intermittens in continuam mutabitur, sed de hac re in sequẽti lectione dicemus magis, &c.

LECTIO XXXVIII.

PRoponere in hoc Aphorismo Hippocrates voluit inędiam sumpta indicatione ab accessione, quæ cum duplex esset alia, quę in se declinationem includebat, alia quę nõ: de utraq; agere uoluit. Et in prima parte de illa accessione, quæ excludebat declinationem, ac tantum principium, augumentum, ac statũ includebat, quæ videlicet accessio erat deterior pars periodi simpliciter. In secunda uerò parte uoluit declarare accessionem, quæ includit etiam declinationem, ut est pars deterior secundum quid; Et ob id dicebat Hippocrates in prima parte: *In accessionibus abstinere oportet: quoniam quidem cibum dare, est nocuum:* Et cur nocuum esset declarauimus: quare superest, ut declaremus priuatim nocumentum, quòd ratione principij, augumenti, & status accidere solet; In principio quidem cibum dare est nocuum; nam in principio transmittitur materia à uenis magnis ad paruas, uel à uenis ad extra uenas: Si sermo sit de febribus continuis, quæ habent accessiones inordinatas, uel de his, quę habent breue admodum interuallum: Cum igitur sit talis transmissio materiæ, calor reuocatur ad partes internas; Vnde si eo tempore cibum exhibere uoluerimus; cum cõcentratus sit calor, adhuc magis eum ratione cibi concentrabimus; Vnde periculum erit uel suffocationis caloris natiui, uel quòd nõ poterit materia transmitti à venis magnis ad paruas, uel à venis ad extra venas; vnde febris continua proportionata in continẽtem: intermittens in continuã mutabitur: quorum vnumquodque malum est. In augumento autem accessionis cibum si exhibuerimus nocumẽtum hoc fiet; quoniam tunc calor febrilis nõ est æqualiter expansus ad omnes partes corporis, & natura satis etiam validè pugnat aduersus materiam, cibo autem distrahimus naturam à pugna, ac prohibemus etiam expansionem caloris natiui ad exteriores partes; Vnde alterum duorum incommodorum sequetur; vel quòd febris in deterius degenerabit, uel saltim prolongabitur expãsio caloris natiui, & etiam ipsa accessio. Est denique nocumentum in statu: quia tunc maxima est pugna inter naturam, & causam morbosam; Vnde per cibum distrahimus naturam à pugna contra morbum; vnde periculũ est, ne causa morbosa validior reddita expugnet virtutem, & sequatur interitus ægrotantis. Ex his itaque cum constet non posse exhiberi cibum nec in principio, nec augumento, nec statu, quòd tãtum cibum liceat exhibere in declinatione.

Cur periculosum sit in principio, augmẽto, & statu dare cibum.

Notandum autem est pro intellectione Galeni, q̃ differt accessio, & declinatio ratione victus; nã accessio est res indicans, inędia res indicata. Quantum ad declinationem autem, declinatio non est res indicans, nec inędia res indicata. Sed ratione declinationis res indicata est cibus: quia cibum dare in declinatione est opus. Non est autem cibus ratione declinationis res indicata, sed ratione virium; declinatio autem concurrit, ut coindicans, ac permittens cibationem, quæ indicatur à virtute; Et ratio à Galeno sumitur primo de ratione victus 46. vbi dicebat posse in declinatione cibari infirmos: quia tunc temporis sympt. cessarunt, atque natura non est ita addicta pugnæ aduersus morbum; Et ideo etiam Hippocrates in eodem 46. dicebat, quòd licet dare cibum, quando calor ad pedes descendit. Quàm particulam ponderans Galenus in commento dicit, quòd licet dare cibum, cum calor ad pedes descendit. quia tunc tẽporis est declinatio; nam circa statum calor reperitur æqualiter expansus per uniuersum corpus: In declinatione autem multò insignior est calor circa pedes, & partes extremas, quàm circa alias quasuis partes. Et propterea dicebat Hippocrates secundum Galenum descendere: quia descendere significat de loco ad locum mutari; cum ergo tunc temporis declinatio sit, meritò cibare licet. Et hoc etiam dicit Galenus in hoc commento, quòd tunc licet dare cibũ, cum accessiones declinant. Quod etiam Oribasius explicauit inquiens, quòd opus est ægrum ante accessionem, & in accessione esse ieiunum; nam nec in accessione debemus cibare ægros, nec etiam ante accessionem, cum tamen imminet accessio; ut dicebat Galenus in commento. Quare colligentes primam partem dicimus, quòd in accessionibus illarũ febrium, quæ uel continuas habent accessiones, uel inordinatas, uel cum breue fuerit interuallum, licet dare cibum in declinatione: *Et quibus per circuitum, &c.* Hæc est secunda pars, in qua Hippocrates dicit illam accessionem, quæ per circuitum fit, indicare inędiam non modo ratione principij, augumenti, & status, sed etiam declinationis; ut nec etiam in declinatione liceat dare cibum. Et propterea dicit; *Et quibus per circuitum:* Per periodos intelligimus circuitus, & potissimum ordinatos, ut explicabat Galenus

In declinatione tñ licet cibũ exhibere. & cur.

Accessio, & declinatio quõ differũt rõne uictus.

In feb. declinatione calorẽ ad pedes descẽdere.

In accessione, & ante op' est ęgrũ esse ieiunum.

In declinatione, qñ nõ liceat cibũ exhibere.

Galenus in hoc primo Aphor. commento decimonono. Vbi per circuitus exponebant periodos determinatas. Quare loquitur Hippocrates de his febribus, quæ habent accessiones determinatas, & interuallum, & illud satis longum. Sed secundū Philotheum non modo verus est hic Aphorismus in febribus, sed ceteris etiam morbis habentibus periodos certas, & interualla etiam longa: ut Epilepticus morbus, &c. *In ipsa accessione:* Scilicet includente principium, augumentum, statum, & etiam declinationem abstinere oportet; & ratio est, quia tunc cibum dare satius est, quādo natura nō altercatur aduersus morbum, & quando accessionem symptoma relinquunt; Vnde de statu, augumento, ac principio nemini dubium est. Nec etiam debet esse dubium de declinatione; si cōparetur cū interuallo illo longo, multo enim magis læditur natura in declinatione, quā in longa illa integritate; ideo licet dare cibum in hora quietis, quę est interuallum; nam declinatio est pars deterior secundum quid; Et ob id Gal. in com. dicit, quòd tunc dandus est cibus ægrotanti, cum declinant, uel cessant accessiones: dicit Galenus cum cessant, ut alluderet ad eam accessionem, quæ includit etiam partem deteriorem secundum quid, idest declinationem. Idque clarius idem Galenus explicauit quarto de ratione uict. 1 14. vbi dicit, quòd in morbis acutis, ut in febribus continentibus bonum est ægros cibare, quando calor ad pedes descendit, quòd aliud non significat, nisi declinationē; Et postea subdit. In febribus autem diuturnis æger non est cibandus, ubi calor ad pedes descenderit; sed in meliori parte declinationis; Nam vt idem Galen. dicit, in libro de temp. morb. capite sexto, declinatio modo erat simplex, modo cōposita. Simplex habebat locum in febribus continuis, in quibus cum non adsit integritas, declinatio nullam denotat compositionem, & simplex est. Declinatio composita includit ēt interuallū, & hæc est in febrib. intermittentibus, in quib. præter declinationem, est interuallū. Si mō consideremus compositam ex simplici, & ex ipso interuallo, nulli dubium est, quòd interuallum sit melior pars, & ideo ex sententia Galeni licet in diuturnioribus febribus dare cibum in meliori parte declinationis, idest interuallo, idest ubi accessiones cessarint; At verò id, quod supra de declinatione dicebamus, de interuallo etiam dicendum venit; quòd scilicet interuallum, ut & declinatio non indicant cibum, sed coindicant, atque permittunt; nam vt sępè dictum fuit alimentum sola indicat virtus. Sed ut sciatis in febribus rectè dietare, utque possitis Galenum intelligere tūm in vndecimo meth. capite vltimo, tū decimo method. quarto, & quinto. declarare oportet, An interdum in accessionibus febrium liceat dare cibum in principio: An interdum id magis liceat in statu facere; Et an in febribus longum habentib. interuallum melius fit aliquando in declinatione cibare, quàm in integritate, nec attingam aliorum difficultates, sed solum veritatem proponam; ut autem quæ à nobis dicenda sunt ex Hippocratis sententia pendeant: Primo sciendum, q̄ cùm per primam partem liceat abstinere à cibo in accessione ratione triū temporum: per secundam ratione quatuor temporum; certum est accessionem esse rem indicantem, & abstinentiam esse indicatam. Quid igitur erit cōtraindicans; Nemini dubium est, quòd sunt vires. Vires autem uel ualidæ sunt, uel debiles: validæ esse non possunt: quia hæ omnia tolerant: ergo vires imbecilles sunt contraindicantes. Consideremus igitur primo has vires in prima accessione. Accessio primo modo sumpta indicabat abstinentiam tùm in principio, tùm in augumento, tùm in statu; Et cibandum esse in declinatione vires indicabant. Sed habemus vires debiles contraindicantes, quid ergo debemus facere? debemus ne cibare in principio, uel in augumento, uel in statu? Sed facilè soluitur; Nam cum nō liceat dare cibum: propter vires debiles, quæ vsque adeo tolerare non possunt: uel in statu, uel in principio istud licebit; Et prout vires diuersimodè debiles erunt, ita diuersimodè in cibatione progrediemur. Vires autem sunt bifariam infirmæ uel propter suffocationem, vel propter dilatationem; si itaque erunt vires debiles, uel si immineat periculum debilitatis ratione suffocationis, & concentrationis: melius est dare cibum in statu, quàm in principio. Contra uerò si fuerint debiles per dilatationem, seu resolutionem: melius est dare cibū in principio, quā in statu. Et fundamentum huius est; quoniam in principio vires potissimum imbecilles sunt per uiam suffocationis; concentratur enim calor in principio ad interna, & ideo est maius in eo periculum suffocationis, quàm in statu: contra verò maius est periculū imbecillitatis virium per resolutionem in statu, quàm in principio; quia in statu iam præcessit illa expansio caloris ad partes exteriores. Quibus ita constitutis nō est difficile Galenum intelligere allegatis locis; Nam dicit, quòd quoties est aliqua inflammatio Iecoris, uel ubi fuerit magna reuocatio caloris ad partes internas, uel ubi magna est succorū abundantia, & vires debiles fuerint, tunc non licet in principio accessionis, sed in statu dare cibum. Et cur hæc propalauit Galenus? non nisi quia ipse respiciebat ad debilitatem virium ratione suffocationis, & concentrationis; Etenim cum aliqua internorum est viscerum inflammatio, cum multorum est succorum abundantia, cumq; fit multa reuocatio caloris, periculum est de suffocatione; At in principio hoc est magis, quàm in statu: ergo melius est in statu cibare ægrotantes, quàm in principio in propositis casibus. In locis etiam allegatis dicebat Galenus, quòd si quis fuerit calidæ, ac siccæ tēperaturæ ægrotans cum imbecillitate virium, melius est cibare in principio, quàm in statu: Et ratio est: quia huius temperaturæ ratione nimis exoluentur vires, & ideo cum non possint tolerare usque ad statum, melius est cibare in principio.

Dicit etiam, quòd cum quis fuerit ventriculi imbecillioris, ut facilè vires eius exoluentur, melius est dare cibum in principio, quàm in statu decimo method. quarto, & 6. de tuend. & alibi. Quoniam si voluerimus vsque ad statum expectare proculdubio incidet homo in syncopē. Hæc quò ad accessionem ratione trium tantum temporum, &c.

Per circuitus id.

Cibū dare quādo satius.

In feb. diuturnis æger nō cibandus, ubi calor ad pedes descēderit.

Declinatio modo simplex, mō composita.

In intermittentib. præter declinationē adesse interuallum.

In diuturnioribus feb. cibus qñ exhibendus.

Interuallum, ut & declinatio coīdicāt cibū.

Duo discutienda.

Not.

Abstinētiaā quo indicet, & cōtraīdicetur.

An interdū in accessionibus liceat dare cibum in principio, an magis in statu.

In principio accessionū vires potissimū imbecilles p viam suffocatiōis.

In statu quādo tu... ac ...lius sit cibare, q̄ī principio.

In principio quando melius, quàm in statu.

LECTIO XXXIX.

SErmo noster erat de viribus, vt possunt esse contraindicantes in accessione quatenus accessio abstinentiam à cibo indicat; & quia accessio erat duplex, altera quæ includebat declinationem, altera quæ non includebat: declarauimus in præcedenti quantum possint vires ratione trium temporum; vnde nihil aliud restat, nisi, vt declaremus, quomodo vires sint contraindicantes in accessione penes quatuor tempora; Nam ratione affectionis morbosæ non licet dare cibum, nec in principio, nec augumento, nec statu, nec declinatione, sed solum in integritate; sed si uires fuerint debiles tātum, licebit etiam in alio tempore potius cibare egrum, ut in declinatione, quàm in integritate: Hic concurrunt vires cōtraindicantes, quæ sunt debiles per resolutionē, non autem per suffocationem; Quòd hoc sit uerum confirmat Gal. 10. meth. 1. vbi dicit quod in squalidis corporibus melius est cibare accessione declinante, idest in declinatione, quàm in integritate, sed non indifferenter

In squalidis corporibus meliꝰ cibare ĩ declinatione, q̃ in interuallo.

differenter hoc fieri potest, sed tantum in squalidis corporibus; In his enim uirtus est debilitata non per suffocationem, sed per resolutionem. Quare sic mutandus erit cibus, si uires fuerint contraindicantes; sed alium nunc Aphorismum aggrediamur.

APHORISMVS DVODECIMVS.

Accessiones verò, & constitutiones morbi indicabunt, & anni tempora, & circuituum successiua incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant; sed ex ijs, quę mox apparent indicia sumuntur: quemadmodum in morbo laterali si circa initia statim sputum appareat, morbum breuiat: si vero postea appareat, producit; Et vrinæ, & alui excrementa, & sudores, vel bonam morborum iudicationem, vel malam, vel breues, aut longos fore morbos mox apparentia ostendunt.

Dictandi intentiones tres.

Scopus Hipp. & continuatio Aphorismi cũ supiori.

A*ccessiones verò, & constitutiones, &c.* Pro scopo huius partis sciẽdum, quòd cùm tres sint intentiones dictandi, ita tamen, ut prima sumatur à viribus: secunda à morbo, & hæc dupliciter, uel à toto morbo, uel à vigore morbi; Et à toto quidem morbo, quatenus acuto indicatur tenuis, à peracuto tenuissimus, à chronico autem permittitur mediocris, à vigore autem morbi, quatenus ab hoc vigore, indicatur victus tenuissimus in respectu ad alia tempora: tertia præterea, quæ ab accessionibus sumitur; Et de his satis superq; superius locutus fuisset, modo eius propositũ est in hoc Aphorismo proponere modum, cuius beneficio præcognoscere possimus tùm accessiones morbi, tùm constitutiones, idest uigorem. Propositum est ergo loqui de accessionibus futuris, & futuro vigore; sed hic est duplex dubitatio. Altera cum hic Aphorismus referatur ad præcedentes, & in præcedentibus locutus fuerit de virtute, quæ est prima, & principalior indicatio cibandi; cur est quòd sicut tradit signa præmonstrãtia accessiones, & vigorem morbi, non tradit etiam signa vires indicãtia? Secũda difficultas, si tradit signa indicantia accessiones, & vigorem, cur non etiã tradit signa indicantia vniuersum morbum, uel acutũ, vel peracutum, uel chronicum, cum de his etiam in præcedentibus locutus fuerit Hippocrates. Quantũ ad primam difficultatem satisfacit Galenus in commento, & dicit, (non ut quidam dicunt) quòd propterea non est locutus de virtute Hippocrates; quia

Dubitatio duplex. Prima.

Secunda.

Solutio primi dubij.

virtutis cognitio facilior est, quàm accessionis & vigoris: quia tempore Hippocratis inconfesso erat, q̃ posset cognosci ipsa virtus apud omnes, quamuis difficulter; vt ex aspectu, ex facie ipsa, ex decubitu ęgrotantis, &c. Eratque etiam apud eos antiquos medicos inconfesso quòd non possit aliquo pacto præcognosci futura accessio, uel futurus vigor; Propterea cũ hæc esset discordia apud illos medicos, Hippocrates ex sententia Galeni uoluit solum loqui de præcognitione futuri vigoris, & accessionis aduersus illos medicos: nam si hoc habetur, habetur etiam præcognitio virium: possumus etiam dicere, quòd cum hic Hippocrates sit in parte curatiua, ideo voluit esse diligentior in pertractatione rerum præter naturam, quàm ipsius virtutis. Quò ad secundam difficultatem, cur non dedit signa præcognoscendi morbum vniuersum: dicimus quòd Hippocrates summæ studens breuitati cognouit, quòd si quis præcognorit vigorem morbi, & accessionem, præcognoscet etiã totum morbum, an acutus, uel peracutus, uel chronicus futurus sit. Verbi causa, si quis ex signis ab eo traditis præcognoscet vigorem futurum in quarta, præcognoscet etiam morbum futurum peracutum. Et hæc est causa cur non loquitur de præcognitione totius morbi; sed tantum accessionis & vigoris; sed aduertendum, quòd non simpliciter de præcognitione accessionis loquitur. Sed de determinata præcognitione, idest de ea præcognitione, quæ conducit ad nostrum propositum, hoc est ad dictandi rationem, ut sciamus dictare; Si enim citò, & non tardè accessio inuadat uno modo dictabimus, si magis tardè alio modo; sic etiam si accessio erit longior uno modo; si breuior alio modo dictam exhibebimus. Præterea si accessio erit hac die, uno modo: si non, altero modo cibabimus. Quantum autem ad vigorem dat modum præcognoscendi, an citò, uel tardè futurus sit vigor. Quantum ad diuisionem præsentis Aphorismi (alijs omissis opinionibus) dico hanc partem posse diuidi in duos Aphorismos, (ut Philotheus) ita ut in primo Aphorismo Hippocrates tradat præcognitionem tùm accessionis, tùm futuri vigoris, tùm à toto morbo, tùm ab annexis morbo, tùm à parte morbi. In secundo autem tradat signa eundem vigorem, & accessionem indicantia, sumpta à symptomatibus ibi; *Sed ex his, quæ mox apparent, &c.* Hæc autem diuisio est ad mentem Galeni: quia vbi Galenus est in ea parte Aphorismi, quæ dicit; *Et accessionum successiua incrementa*; Ait esse finem Aphorismi; Ergo verba sequentia; *Sed ex his, quæ mox, &c.* Sunt principiũ alterius Aphorismi; Sunt autem hi duo Aphorismi inter se ita distincti; Nam primus est sententia sine ratione prolata potius secundi, quàm primi ordinis: quia Galenus in commento in sua causa assignanda multum laborat. Secundus Aphorismus est sententia, quæ est pars Enthymematis, quæ habet probationem seiunctam, & postpositam, quæ probatio desumpta est ab exemplo, scilicet sputo, vrinis, deiectionibus, & sudoribus: Et incipit ibi; *Quemadmodum in morbo laterali, &c.* Et ob id Galenus in cõmento dicit, quòd quæ Hippocrates dicit: In prognosticis de vrina, sputo, &c. Eadem nunc per mod. compendij ab eo esse dicta. Quare hoc est exemplum, & probatio ab exemplo sumpta. Dicit ergo Hippocrates in prima parte *Accessiones verò, & constitutiones*: Per accessiones non est, ut dicamus, ut alij. Accessionem significare tria tempora: paroxismum uero quatuor; hæc enim nugę sunt: quia paroxismus est uox greca, accessio latina, quæ idem significant, sed si uolumus maximè continuatum facere Hippocratem cum superioribus dicendum, quòd cum accessio in superiori fuerit duplex, quædam quæ tria tantum tempora includit, quædam quæ quatuor; sic

Virtut cognitio faciliorq̃ accessionis, & uigoris.

Aliã solutio.

Solutio secundæ.

Ex vigoris, & accessionis præcognitiõe, pcognosci totum morbũ.

Not.

Diuisio Aphorismi.

Expositio.

Accessio, & paroxismꝰ idẽ cõtra nõnullos.

nomine

Dub. nomine accessionis vtramque intelligit; Sed dices videtur expositionem hanc Galeno aduersari: quia Galenus exponens, quid sit intelligendum per accessionem dicit esse intelligendam deteriorem partem periodi; & declarat quid intelligat per hanc deteriorem partem, & ait, quòd intelligit principium, augumentum, & consistendi tempus. Quare exclu- Sol. dit declinationem; sed diligenter sunt verba Galeni consideranda, & re vera dicendum est Galen. id haec dicere. Sed ea profectò in medio commenti dicit: Ibi autem non explicat, neque primam partem, neque primum verbum Aphorismi; sed explicat eam particulam in qua ait Hippocrates; *Et circuituum successiua incrementa:* Et ideo ponderans particulam circuituum, & accessionem in circuitu, per accessionem ipse dicit esse intelligenda tria tempora; cum hoc ergo dicat Galenus in media parte commenti ad aliud loquens, ea de re authoritas non est ad propositum; Vnde accesiones vtroque modo intellectas intelligit Hippocrates: Dicit ergo accessiones siue hac, uel illa die, siue breui, uel paruo tempore durabunt, uel citò, an tardè fiant, indicabunt morbi, & quae sequuntur, &c. *Et constitutiones.* Cō- *Constitutio morbi bifariam.* stitutio bifariam accipi potest, altero modo pro vniuerso morbo, prout dicitur morbus, uel acutus, uel peracutus, uel chronicus; altero modo pro vigore morbi, quomodo hic accipitur? Subdit *Morbi indicabunt*, dicit autē non sine rōne indicabunt, & nō indicāt: quia hic nō loquitur de cognitione, sed precognitione; qm verba facit de accessione, & vigore nō praesentibus; sed futuris. Sed quomodo morbi indicent accesiones, & vigores Galenus declarat in cōmento, & primo se excusat, si in hac materia breuiter discurrat: quia haec declarauit ipse cum Hippocrate in libris Epidemiorum, & potissimū in libris prognosticorum: praecipuè autem ipse Galenus in libris de crisib. & ideo sat Galeno erit, ut ea omnia, quae diffusè in his libris tractata sunt, hic per summā repetat. *Morbi indicabunt*. Per morbos intelligit na- *Morbus duplex.* turam morbosam; Vnde morbus duplex est, quidā qui corpus vniuersum occupat, & dicitur morbus vniuersalis, ut febris; Quidam, qui occupat determinatam corporis partem, & dicitur morbus particularis. Galenus autem in cōmento declarat. Cur morbus siue vniuersalis, siue particularis habeat vim prę monstrandi tùm accessiones, tùm constitutiones; Et primum quantum ad morbum vniuersalem, idest febrem. Febris est in duplici differentia, uel intermittens, uel continua; intermittens trium tantū est speciērum, prout tres tantum sunt periodi: quia uel est periodus de tertia in tertiam, vel de quarta in quartam, uel singula quaque die. Habent autem hac ratione vim praemonstrandi vigores, & accessiones; nam si febris (inquit) pituitosa fuerit, habet quòd accessiones sint longiores, quòdque morbi vigor tardè futurus sit, & non citò. Si uerò habuerit accessionem de tertia in tertiam, significat quātum est ex natura humoris proprij futuras accessiones breuiores, & statum etiā citò aduenturū. Si uerò fuerit febris de quarta in quartam indicat accesiones longas, & longisimè statum futurum. De febribus autem alijs intermittentibus, quae à sanguine ortum habent, siue tertia quaque die fiant accesiones, ut in biliosis, siue quarta quauis die, vt in melancolicis, nunc nō intendimus pertractare, nō enim in animo statuimus signa omnium febriū enumerare; quibus prima die quiuis medicus possit cognoscere species febrium quaenam sint. licet Galenus febrem intermittentem ex sanguine secundo de differ. feb. capite nono, & secundo de crisib. duodecimo quodammodo biliosam uocet: quia habet accesionem de tertia ad tertiam, ut biliosa. Quò autem ad febres continuas dicit Galenus, quòd febres incendentes indicant accesiones breuiores, & statum citò futurum: febres succendentes statum tardè futurū, & longiores accessiones; semitertianae autem medias accesiones, & statum: accesiones quidem nec longas nimis, nec nimis breues: statum nec multò post, nec valdè citò futurū. Ratio autem est, quia per febres incendentes intelligit febres, quae fiunt à calidis, & biliosis humoribus, qui facilè accenduntur: succendentes, quae à pituitosis, uel melancolicis, qui non ita facilè inflammantur. Semitertianae autem fiunt ex humorib. mixtis, ex his. s. qui facilè accenduntur, & ex his, qui non facilè incenduntur; & ideo habent uigores, & accessiones medias. De Ephemeris autem, & hecticis febribus hic uerba non facimus; nam noster scopus non est de signis febrium loqui. Accedamus ad morbos particulares, hi indicant tùm vigorem, tùm accessionem morbi. Quantum ad accessionem, dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicant ut plurimum accesionem de tertia in tertiam: quia ex biliosis humoribus excitantur. Si uerò morbus circa ventriculum, & illas partes fuerit indicat accesionē singulis quibusuis diebus; quia solent illis partibus affectis promoueri febres ex pituitosis succis. Si uerò morbus circa lienem fuerit, tunc indicat accesionē de quarta ad quartam. Quantum uerò ad vigorē dicit Galenus, quòd pleuritis, & phrenitis indicat citò futurum vigorem: quia se extendunt, hi morbi ad summum vsque ad quartamdecimam. Si scilicet morbi exquisiti fuerint, sic si fuerit Angina, & colerica affectio adhuc citius futurum statum indicant; nam & in septima, & in quarta hi morbi terminantur, & ideo sunt peracuti morbi. Quòd si fuerit suppuratio, atra bilis, & alij morbi circa ventriculum, & lienem, hi statum futurum tardè praemonstrant; quia sunt morbi chronici. Subdit Hippocrates; *Et anni tempora*, In qua parte Hippocrates ponit signa premonstrantia uigores, & accessiones morbi, quatenus capiuntur ab annexis morbo. Sed quae sunt haec morbo annexa?

Feb. īduplici differentia. Intermittentium species tres. Accessiones, & uigores quo a febr. natura, & essētia prę monstrētur.

Febrē ex sanguine quodammo bilio sā a Gal. vocari.

Febres incēdētes, & succendētes, ac semitertianae quas prę se ferant accesiones.

Pleuritis, & phrenitis, ac morbi circa uentriculum, & lienem quas idicēt accesiones.

Suppuratio, atra bilis, & morb. circa vētric. & lienem quem statum prę mōstrēt.

Morbo annexa, quę dicātur.

Respondet Galenus potissimum esse temperaturam, ętatem, consuetudinem, uitae industriam, atque ipsum aerem; & per aerem intelligit tempus anni, regionem, & coeli statum. Vnde obseruate maximū artificium, & summā breuitatem Hippocratis; quia solum proposuit tempora anni; nam ipse considerauit, quòd si tempora anni habent vim indicandi futurum vigorem, & futuram accessionem: multò magis haec indicabunt tēperatura, aetas, cōsuetudo, &c. Ideo uoluit proponere tempus anni, ut si habeamus id, de quo minus uidetur posse id facere, coniectamus multò magis id posse facere ea, de quibus magis uidetur, ut optime Galenus in commento adnotauit, &c.

Per aerē quę subintelligātur.

LECTIO XL.

Quid Hippocrates voluerit per accessiones, & constitutiones declarauimus; sed ad quid apponit, *Et anni tempora*. Vt per haec morbo circunstantia haberemus, (ut dicit Galenus) quomodo. s. haec posint praemonstrare accessiones futuras, ac futuros morbi vigores. Et per haec non modo Galenus intelligit tempora anni, sed aerem, temperaturam, aetatem, vitae industriam, & consuetudinem. Quantum ad anni tempora, dicit Galenus, quòd si fuerit febris tēpore Aestatis indicat accesionem esse futuram de tertia in tertiam, ac breuem et statum, atque insuper statum morbi citò futurum. Si uerò fuerit tempus Autumni indicat accesiones futuras de quarta in quartam, ac etiam longiores, ac statum

Anni tēpora quas indicēt accesiones & morbi statum.

ſtatum etiam longum. Quod ſi Hyemale fuerit tempus indicat acceſsiones ſingulis diebus futuras, & longiores, ac morbi etiam ſtatum tardè adfuturum. Et propterea dicebat Hippocrates, quòd febres quartanæ ſunt longæ, præcipuè quæ hyemem attingunt; quia rõne frigiditatis aeris febres protrahuntur; Et ob id etiã ſi bilioſa fuerit febris de ſui natura, breues habens acceſsionem, ac ſtatum celerem: tamen ſi hyeme aduenerit, poterimus prædicere acceſsiones futuras longiores, ac ſtatum tardius aduentaturum, quàm pro natura febris bilioſæ requiritur. Sed hæc facilia ſunt; Imo ex his facilè colligere poteſtis regionem, ac aeris conſtitutionem. Hæc enim reſpondent temporibus anni; Imo facilè etiam ualebitis alia coniectare, ut temperaturam ætatem, vitæ induſtriam, ac conſuetudinem; Nam ſi temperatura corporis calida fuerit indicat acceſsiones breuiores, & de tertia in tertiam, & ſtatum citò adfuturũ. Et per oppoſitum indicat temperatura frigida. ſic de ætatibus dicendum; nam ſi fuerit quis in ætate puerili, cum ea in ętate ratione mali victus, & ingluuiei, multi pituitoſi humores aggregentur; indicat acceſsiones futuras longiores, ac ſingulis diebus, & ſtatũ tardè futurum: Secus de ætate iuuenili, & adoleſcentiæ. in quibus dominatur bilis; Vnde ætas hæc Aeſtate correſpondet; ſi autem fuerit ætas conſiſtens, in qua multus aggregatur melancolicus ſuccus, de quarta in quartam ſignificat acceſsionem, ac longiſſimum, & tardiſsimum ſtatum; In ſenili verò ætate, cum in ea multa generetur pituita acceſsiones longæ, ac quotidianæ, ſtatusque etiam tardus indicatur. Quòd ſi uitæ induſtriam ſpectabimus; ſi præceſſit vita otioſa, cuius ratione multa congeritur pituita, ac cruditas, indicatur acceſsio quotidiana, & longa, ac ſtatus tardus. Si verò vitæ induſtria præceſſerit bilem aggregans multam, acceſsio breuis, tertianaria, & ſtatus citò futurus ſignificatur. Idem de conſuetudine dicendum; Nam ſi quis fuerit aſſuetus incidere in febrem de tertia in tertiam inuadentem, ac habere fuit ſolitus breues acceſſiones, & ſtatum celerem: nunc autem incidat in febrem. Iudicandum eſt, acceſsionem, ac ſtatum breuem, & citum, & de tertio in tertium: & ſic de alijs. Et hæc omnia Hippocrates paucis voluit complecti, cum dicit; *Et anni tempora*. poſt quæ addit, *Et circuituum ſucceſsiua incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant*; In fine primi Aphoriſmi huius partis Hippocr. proponit futuram acceſsionem, ac futurum morbi uigorem ſumpta indicatione non à toto morbo, ſed ab augumento particulari ipſius. Et propterea dicit: *Et circuituum, &c.* Gal. in commento dicit, quòd per circuitum intelligit reditum à ſimili in ſimile; ſed hoc ſuperiori declarauimus commento; & ideo proponit incrementa, quæ ſunt in circuitu, & periodo, quæ tamen incrementa potiſsimũ ſunt in acceſsione, ideſt (ut exponit Galenus) in deteriori parte periodi; ſed quomodo acceſsionis incrementa poſſunt tùm futuram acceſſionem, cùm futurum uigorem præmonſtrare? Galenus ſatis fusè declarat hoc primo de criſib. 16. & 17. vbi monet, ut in acceſsione, & potiſsimum in eius augumento tria obſeruemus: Primo anticipationem, & poſtpoſitionem acceſsionum: Secundo ut conſideremus longitudinem, & breuitatem eorundem: Tertio vt reſpiciamus ad debilitatem, & vehementiam ſymptomatum. Ex his tribus Galenus habuit, quòd quãto acceſsio magis anticipabit, ac lõgior fuerit, & cũ vehementioribus ſymptomatibus, eò magis habebimus, quòd febris magis, & magis properat ad ſtatũ: quanto autem acceſsiones oppoſito modo ſe habẽt, oppoſitum indicabunt.

Febres lõgiores hyeme. — Regionẽ & aeris conſtitutionẽ tẽporib. anni reſpõdere. — Tẽperaturæ, & ætates indicantes acceſsiones, & morbi cõſtitutiones. — Vitæ induſtria. — Conſuetudo. — Per circuitũ q̃d. — Quo acceſsionis incremẽta futurã acceſsionẽ, & uigorẽ præmõſtrẽt. Tria obſeruãda. — Not.

Sed aduertẽdum cum Galeno locis citatis, ne decipiamur, ne uidentes acceſsiones interdum anticipare, credamus in augumento eſſe morbum; uel acceſsiones poſtponere, arbitremur febrem eſſe in declinatione: quia poſsibile eſt, ut anticipet in declinatione acceſsio, & vt poſtponat, ac ut febris ſit in augumento; Nam ſunt quædam febres, quæ à principio ad finem vſque febris ſemper progrediuntur anticipando, quædam contra ſemper poſtponendo; & ideo nõ debemus arguere ex anticipatione, & poſtpoſitione acceſsionum febrium augumentum, uel declinationem, & præcipuè ſi cõſiderauerimus ſimplicem anticipationem, uel poſtpoſitionem; Nam dicit Galenus cõſiderare oportet, an anticipatio ſit anticipatio conueniens pro natura febris, an multò maior anticipatio, quàm ei congruat. Verbi cauſa ſi videbimus anticipatione eſſe unius horæ, non ob id arguemus augumentum, ſed ſi vel per duas, uel tres horas magis anticipabit, quàm naturę febris conueniat, prędicere rectè poterimus in augumento eſſe febrem, & ad ſtatum properare: Pariter ſi poſtpoſitio ſit maior, quã naturę febris conueniat, febrẽ prędicere poterimus in declinatione. Hęc ergo ſunt ſpectanda ad cognoſcendã futuram acceſsionẽ, & vigorem. præterea etiam lõgitudinem, & breuitatem acceſsionum, & uehementiam ſymptomatum; Nam ſi hæc cognouerimus, quòd verbi cauſa anticipauit febris per tres horas, cognoſcemus etiam, quòd in futuro tempore anticipabit per tres horas, & ſic ſciemus inſtituere congruam victus rationem, & ſic in alijs. Et hoc uoluit Hippocrates, cum dicit; *Et circuituum ſucceſsiua incrementa*; Deinde ſubdit, *Siue quotidie*, ut alluderet ad febrem pituitoſam, *Siue alternis diebus*, vt ſignificaret febrem bilioſam, *Siue per maiora interualla*. Hæc particula maximam ingeſſit difficultatem interpretantibus. Ego autem ut omnia ſint dogmatibus Hippocratis conſona, exponã Hipp. cũ Hippocrate; Per maiora ergo interualla intelligere oportet. Acceſsiones de quarta in quartã, de quinta in quintam, de ſeptima in ſeptimam, de nona in nonam; nam ex Hippocratis ſententia 1. Epid. ſect. tertia, partic. ſecunda, & ſeptima, ac nona, dantur febres non mõ quartanæ; ſed quintanę, ſeptimanæ, & nonanæ: Ergo per maiora interualla quartanas febres intelligemus, quintanas, ſeptimanas, & nonanas cum eodem Hippocrate; & fundamentũ eius maximũ profectò fuit; Nam omnia ſciens Hippocrates conſiderauit, & cognouit, quòd quodcunque fuerit agens, ſiue à proprietate occulta, (vt declarabimus infra, cum de Periodicatione verba faciemus:) ſiue ab aliqua alia cauſa, quòd tanto valentiorem effectum producit, quanto ualentius agens fuerit; ſed hoc in ſequenti lectione abſoluemus, &c.

Ex anticipatiõe, & poſtpoſitione acceſsionũ nõ argui febrium augumẽtũ, uel declinationem ſimpliciter, ſed cum conditione. — Per maiora interualla q̃d Hippocr. — Dari febres non mõ quartanas, ſed quintanas, ſeptimanas, & nonanas.

LECTIO XLI.

QVid voluerit Hippocrates per hæc verba; *Et circuituum ſucceſsiua incremẽta, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus*, declarauimus. reliquum erat, ut declararemus, quid intelligat cum dicit: *Et per maiora interualla*: Explicat Galenus febrem de quarta in quartam: At ſi licet interpretari Hippocratem per Hippocratem: nos cùm diceret Hippocrates primo Epidem. ſect. tertia, particula ſecunda, ſeptima, & nona, dari febrem non modo quartanã, ſed quintanam, ſeptimanam, & nonanam: dicebamus per maiora interualla non modo quartanam; ſed propoſitas febres Hippocratem intelligere. Fundamentum autem Hippocratis fuit; quoniam agens quodlibet ſiue à proprietate occulta agat, ſiue per manifeſtas qualitates cognouit opus eſſe, ut ſit indeter-

Hippoc. fundamẽtum.

Ob agēs indeterminata quātitate.

indeterminata quantitate quodcunq; sit illud agens, quæ propositio est satis euidens; Nam exempli causa. Magnes non trahet ferrum nisi in debita fuerit quantitate, imo quanto in maiori copia fuerit magnes, tanto vehementius ferrum attrahet: Idque potest probari ex his, quæ euidenti qualitate agant; Nā etsi piper, uel cinnamomū calefaciūt, tāto insignius operātur, quanto sunt in maiori copia, iuxta illud in maiori quanto maior est virtus; si enim quantum in minori fuerit copia, quā oporteat, uel actio nō fiet, uel diminutè fiet; vn mirū videri nō dēt, q̄ si materia melāconica, quę de quarta in quartā affligit, accidat, vt sit in minori copia, quòd non possit efficere periodum quartanariam, sed opus est, ut eam efficiat uel de quinta in quintam, vel de septima in septimā, vel de nona in nonam; sed cur non ita de sexta in sextam. Galenus quidem non videtur admittere has febres de quinta in quintam, &c. Modernus nititur hic Hippocrati Galenum cōcordem reddere; Nam sermo de his febribus de quinta in quintam, &c. potest esse duplex: alter, vt has febres fieri à determinatis humoribus dicamus: Reliquus si dicamus febres has fieri posse non à determinatis humoribus; sed ab errore in victu: Hoc constituto dicit Modernus Hippocratem proponere has febres, non quatenus fiunt ex determinatis humoribus, sed ex errore in victus ratione: Galenus uerò reprobat has febres in hoc sensu. f. vt dicamus fieri ex determinatis humoribus; non tamen negat fieri posse ex mala victus ratione. Sed nullo pacto potest concordia hæc consistere. Primo quoniam Galenus uult expresè aduersari Hippocrati in locis allegatis, imo nonnullas aduersus Hippocratem adducit rationes, ut patet intuenti. Præterea si hæ febres fiunt ex mala viuendi ratione secundum Hippocratem nempè quintana, septimana, &c. Quæro cur Hippocrates citatis locis dicit, quintanam esse febrem malignam, & pessimi moris, septimanam, & nonanam benignam? Nam si quintana, quæ ex sola uiuendi ratione fit est maligna: ergo quid dicendum erit de quartana, quę ex prauo humore determinato fit? Multo enim magis maligna febris est, quæ fit ex determinato humore, quā quæ ex solo errore in victu; & tamen quartana maligna non est.

In maiori quāto maior virtus; & quāto aliquid maius, tanto fortius operari.

Dubitō an Galē. admittat feb. quintanas, octanas, &c.

Moderni conciliatio inter Galē. & Hipp. refellit.

Febris ex determinato humore maligniorq̄ ex solo victus errore.

Præterea hæ febres habent determinatam periodum de quinta in quintā, de septima in septimā, &c. ergo ab indeterminata causa proficisci non possunt; nam effectus determinatus à causa profluit determinata. At error in uictu indeterminata causa est: ergo febris quintana, &c. non possunt proficisci ab errore in victu. Preterea quid uoluerit hic Hippocrates videamus dicit; *Siue quotidie*, Per quod sine dubio quotidianas febres, quæ singulis diebus inuadunt, intelligit; sed hæ febres non fiunt ab errore in victu singulis diebus; sed ab humore determinato; deinde dicit. *Siue alternis diebus*. Per quæ verba ternarias periodos ratione determinati humoris, non erroris in victu, itelligit. Ergo si paritas in dictis Hippocratis est seruanda, vtque non conturbentur verba eius, afferendum est, quòd cum ait. *Et per maiora interualla*. Intelligat febres non ex ratione uictus tales habentes periodos: sed ex humore determinato. quare concordia hæc doctrinam Hippocratis euertit, ac vndequaque interturbat, atq; Galeno etiā contradicit. Nos tamē cum Hippocrate dicamus dari posse quintanā febrem, septimanam, & nonanā; sed quintana, est pessimi moris. Et causa est, quia quintana febris fit ex humore melancolico exusto, & ex atra bile; omnis autem febris, quæ accenditur ex atra bile semper pessimi moris est. septimana autem, & nonana fit ab humore melancolico naturali. Et hæc quò ad primam partem, seu quò ad primum Aphorismum huius partis.

Effectus determinat⁹ à cā determinata.

Quintanā, septimanā, & nonanā dari ex Hippoc. Quintana pessimi moris, & cur.

Nunc uerò nos unam quæstionem (alias omittētes, quæ multæ sunt, ac inconcinnè ab his mouētur, spectant enim magis ad id, quod de febribus est negotium, ut de longitudine, ac breuitate accessionis, de inuasione febris, de reditu, & alia innumera:) tantum, quę de Periodicatione inscribitur breuiter ante secundi Aphorismi expositionem tāgemus. Quæ quidem Quæstio difficillima mehercle est, ut aliqui sint coacti doctissimi viri ad causas occultas deuenire, aliqui eas fuerunt aspernati. Nos tamē etiam facilem (vt par est) reddemus, atque summa cum breuitate. Nè autem confusio in animis uestris generetur, hoc in ea examinanda ordine procedemus. primo cur accessiones reuertantur uidebimus. Secundo cur hæ accessiones inter sese discrepent; ita ut pituitosæ frequentius, biliosæ rarius, rarissimè uerò melancolicæ inuadant, coniectabimus. Tertio cur frequentia pituitosæ febris in hoc consistat, ut quotidie inuadat: biliosæ alternis diebus: melancolicæ autem de quarta in quartam inquiremus. Non est autem arbitrandum secundum, & tertium, idem esse. Namq; potuisset quis dicere esto, quòd pituitosa febris habet accessiones frequentes, biliosa raras. quartana rarissimas, nonnè ita istud potuisset fieri, ut pituitosa de tertio in tertium: biliosa de quarto in quartum: melancolica de quinto in quintum inuaderet? cur itaque necessario singulis diebus prima: secunda tertio quoque die: tertia singulis quatuor diebus exuperat? atque his absolutis uniuersa, hæc de periodicatione materia absoluetur. Quò ad primum respondemus cum Galeno secundo de differ. feb. vltimo. Quòd ad hoc, vt reuertantur accessiones, necessarium est causas inuasionis conseruari. Namq; (dicebat ipse) ideò fit accessio, quoniam materia, vel à venis ad extra venas, vel à venis magnis ad paruas defluit: Quò fit, ut ad accessionem faciendā requiratur materia peccans, quæ uel transmitti, vel saltim attrahi debet; fluxio enim per attractionem fit; & ideo preter peccatum materiæ requiritur etiam uitium membri mandantis, ac membri recipientis. vnde paucis se expedit Galenus ibi, quòd quousque perseuerabit mala affectio in parte demandāte, ac in parte suscipiente, ac materia ipsa peccans, semper reuertetur accessio; quòd si hæc deficiant, non amplius redibit accessio. Hæc quò ad primum. Quò ad secundum autem nunc oportet animum intendere cur pituitosa febris frequentes habeat accessiones: biliosa rariores: melancolica rarissimas. Quam etiam opinionē Plato in Tymeo propalauit, quamuis ei quodam pacto Galenus aduersari uideatur. Dicit enim Plato continuas febres ex igne, quotidianas ex aere, biliosas ex aqua, melancolicas autem ex terra fieri, ac constitui. Hęc verò dicit Plato respiciens ad motum harum febrium, & quoniam continua febris velocissimè, imò assiduè mouetur; dicit ex igne eam fieri; est enim ignis maximè actiuus, & maximè uelox inter elementa; Quotidianam uerò ex aere dicit fieri, non respiciens ad humorem, ex quo fit, sed ad motum; & ideo dicit ex aere, quoniam aer segnior est igne, & magis mouetur, quàm aqua, & terra, ut ideo quotidiana segnior sit continua, ac magis moueatur, quàm biliosa, ac melancolica: quia singulis quibusque diebus mouetur, cum illæ de tertio in tertium, & de quarto in quartum moueantur. Biliosa uerò est ex aqua, non quantum ad humorem, quia aqua frigida, & humida, ipsa uerò calida est & sicca; sed quò ad motum, quia segnior est pituitosa, ut aqua segnior est aere, sed uelocior melancolica, ut aqua est uelocior terra. melancolica uerò febris fit ex terra, ex pigerrimo elemēto: quia habet accesiones tardisimas, sed quæ nam ergo est causa frequentię, & tan

Quæstio de Periodicatione.

Ordo in quæstione seruandus, & tria examinanda.

1. Cur accessiones reuertantur.

2. Cur pituitosæ accessiones frequentius; biliosæ rarius, rarissimè melancolicæ inuadant. Platonis opinio. Elemēta quæ uelociora, & quæ segniora.

Quæ sit cã frequẽtię, & tarditatis in accessionibus.

& tarditatis in accessionibus? Breuiter (alijs post habitis,) dicẽdum, quòd id fit ex duobus, tùm ex materia causante accessiones tùm ex illo inquinamento, & cinerulento, quod relinquitur in fine accessionis. Vnde in illa febre, in qua sunt hæc duo ualentiora, illa habet accessiones frequentiores. cum hęc itaque magis posint in pituitosa, minus in biliosa, & multò minus in melãconica; ideo prima frequentissimas accessiones habet, secunda rariores, tertia rarissimas. sed hęc ostendenda sunt, & consideremus primo materiam. Namque materia febris pituitosæ citius generatur, & in maiori copia, quàm materia febris biliosæ & melancolicæ: fundamẽtum autem, quo illud non modo persuaderi, sed demonstrari etiam potest; tale est. Quoniam materia pituitosa generatur ex parte viscidiori, & crassiori, ac humidiori chyli; hæc autem pars in chylo sine dubio alias omnes partes excedit. prętcrea vnum aliud accedit, nam cum quilibet humor generetur in corpore à calore naturali, ille humor citius generatur, & in maiori copia, in quo fit minor resolutio: quando enim agens in materiam agit facilè resolubilem ex ea non potest aliquid nisi longo tempore generare. Resolutio autem hęc potest ex duobus pendere, & ex materia, prout ipsa suapte natura magis & minus est resolubilis, & ex calore, quatenus calor vel est in signior, & vehementior, uel debilior potius; vnde in febre quotidiana habemus materiam pituitosam passum. s. ipsum, quę cum suaptè natura viscida sit, difficile potest pati resolutionem: si consideremus ẽt eius calorem, calor est satis diminutus, & non ita intensus, vt in biliosa febre: (licet. n. in qualibet febre sit calor extraneus adurens, & igneus,) tamen est multo magis igneus calor in biliosa, quàm in quacũ que alia; & ob id non est mirum. si pituitosa materia citius, & in maiori copia generetur. si verò biliosam consideremus materiam, hæc fit ex tenuiori parte chymi in iecore, quę non est in tanta copia, ut erat portio chyli in uentriculo, ex qua fiebat materia pituitosa; præterea hæc materia licet etiam pauca sit, tamen ultra hoc facilè resoluitur tùm ratione intẽtissimi calidi, ualidissimè resoluẽtis, tùm ratione materię biliosæ, quę suaptè natura facilè resoluitur; si verò materiam melancolicam consideremus, ea fit ex parte crassiori chymi, & quamuis in chylo pars crassior in maiori generabatur copia, oppositũ est in chymo, ꝙ pars crassior in minima gignitur quantitate; & hinc est, ꝙ tardius, quã bilis generatur hæc materia, licet non ita facilè resoluatur, ut bilis; Nam & in minori copia producitur, ac ẽt non habet eam acrimoniam, quam habet bilis, per quam poteſt stimulare naturam ad expulsionem. Quòd si sanguinem postea consideremus, idem est de sanguine dicendum, quod de materia biliosa, & melãcolica; nã febris sanguinis, uel biliosa est, uel melancolica; nõ .n. febris sanguinis fieri potest, nisi sanguis putrescẽs vel in bilem, uel in melancoliam uertatur, tenuior quidem pars sanguinis in bilem, crassior verò in melancoliam: opus namque est, ut sanguis degeneret in aliam naturam, ut secundo de differ. feb. & secundo de crisi. vtrobique capite nono, dicebat Galenus. Quantum verò ad inquinamentum. Nos per inquinamentum, cum Galeno tertio de pręsagat. ex pulsi. capite septimo, intelligimus illud, quod in accessionibus relinquitur, sumpto exemplo à lignis ardentibus, inquit enim quòd quemadmodum dum igni ligna admouemus, nisi ignis extinguatur, primum incipit apparere fumus: Cum uerò ligna incipiunt excandescere, tunc duas obseruamus in eis partes, alias sursum ascendentes, quę non sunt fumus, sed materia fuliginosa. Alias deorsum cadentes, & sunt cinis: A' pari (dicit) est in febribus, dum enim ratione caloris febrilis excitantur humores exusti, una est portio eorũ, quę eleuatur, & sunt fuligines ipsæ, quæ beneficio arteriarũ expelluntur. Altera portio est, quæ decidit, veluti cinis, & hãc partem appellamus cinerulentum, & coinquinamentum. Hoc autem diuersimodè se habet pro diuersitate febrium, à quibus excitatur; vnde cum in pituitosa febre fit copiosum, & humidum, est etiam in causa, cur accessiones citius reuertantur; talis enim materia pituitosa est, quę difficile accendi pôt: & hoc propositum fuit à Galeno secundo de differentijs febris quarto, ita ad uerbum dicente: cum febris pituitosa pendeat ex crasso, lento, ac frigido, & humido humore, qui non ita facilè accenditur, nec ex toto accensus resoluitur, sed multum in ea relinquitur inquinamenti, quod postea succendi potest &c.

Humor qui citiꝰ, & in maiori copia generetur, & qui tardius.

Materia pituitosa.

Biliosa.

Melancolica.

Febris sãguinisq.

Ex sanguine nõ fieri feb. nisi degeneret putrescẽdo in aliam naturã.

Inquinamentum quid, & quõ fit in cã tardioris, vel celerioris

Accessionis.

De bile autem aliud etiam dicit quoniam bilis ita accenditur, vt nihil ferè in ea linquatur inquinamenti, quod postea succendi potest. De melancolia uerò ita dicit, quòd licet cum difficultate accendatur, tamen accensa postea ita accenditur, ut nihil quasi derelinquatur. Quibus modo constitutis facilè est asserere, quòd febris pituitosa frequentiores habet accessiones; quia fit à materia quæ citius regeneratur; præterea in sua accessione relinquitur inquinamentum copiosius, & humidius. sic enim secundo de differ. feb. quarto Galenus, dicit. *Cum plurimum in pituitosa febre relinquatur inquinamenti, hinc est, quòd accelerat eius inuasio.* Ex quibus uerbis nõnè expressè colligitur causam inuasionis, & accessionis esse inquinamentum? Febris vera biliosa habet rariores accessiones necessariò: quoniam fit ex materia, quæ non ita citò regeneratur, & prętcrea non linquit inquinamentum in ea copia. Febris denique melãcolica rarissimas sortitur periodos, quia fit ex materia, quę adhuc tardiꝰ regenerari potest, & inquinamentum in accessione est in minima copia; ac præterea siccius est inquinamentum, ac ob id nõ ita facilè accendi potest. Idem etiam de febre sanguinea, quæ quodammodo biliosa, quodammodo melancolica existit, dicendum; Et quò ad secundũ propositorum: cur scilicet accessiones sint frequentiores, uel tardiores, dicta sufficiant &c.

LECTIO XLII.

VT resolutè, ac exactè intelligeretis materiam de Periodicatione declarauimus ex trib. propositis duo. Alterum fuit causas adesse manifestas cur in febrib. reuertantur accessiones: quia. s. accessionum permanet causæ. secundum ẽt fuit absolutum per causas manifestas, ꝙ fuit citius reuerti accessiones in pituitosa febre, quã in alijs: tùm quia citius in ea regeneratur materia, tùm quia relinquitur copiosius, ac humidius inquinamentum, quod postea facilè succendi potest; cum autem non ita fit in biliosa, & in melancolica febre, hinc est quòd illa rarius, hęc rarissimè habet accessiones. Sed quò ad tertium quare itã frequẽtius inuadit pituitosa febris, vt quotidie inuadat, & non ut alternis diebus: sicut biliosa; & biliosa alternis quidem diebus, & non de quarta in quartam, sicuti melancolica. Dicendum alijs omisis, quòd nulla alia est huius rei causa, quã natura humoris causantis accessiones; dicebat enim Galenus secundo de differ. febr. cap. ult. ꝙ uariatur ordo accessionum, quia humor mutatur in alteram naturam, i. accessiones de tertia in tertiam mutantur, de quarta in quartam: quia humor biliosus in melancolicum mutatur. ergo causa periodi est deter-

3. Curpituitosa febris quotidie inuadat. Biliosa alternis diebus melancolica de quarta in quartã.

k

terminatus humor. sed cum sit hæc natura humoris causa huius periodicationis, debemus ne dicere naturam hanc esse à causa occulta, vel manifesta? & si ab occulta num diuina? Dicendum, ꝙ cum natura dicatur tùm de forma, cùm de materia: nobiliori autẽ modo de forma, quàm de materia: propterea cũ dicimus naturam determinati humoris esse periodicationis causam: per naturam intelligimus formam substantialem de prædicamento substantiæ ipsius humoris. cum autem hæc forma nos lateat, quia rerũ formæ sunt nobis occultæ, ideo dicere solemus hoc dependere à forma occulta, i. à tota forma illius humoris, quæ forma substantialis, cum naturalis sit, est generabilis, & corruptibilis, & nõ inducitur, sed educitur de potentia materiæ. Deducitur autem ex materię potentia omnib. optimis peripateticis attestantibus beneficio duplicis agẽtis: nimirum agentis vniuoci, & particularis, & beneficio agentis æquiuoci, & magis vniuersalis, iuxta illud, sol, & homo hominẽ generant. Homo. n. ab homine generatur, vt ab agente uniuoco & speciali: à sole vt ab agente generali, & æquiuoco, mediante lumine & motu. A' pari hæc forma propria generatur in hoc humore ab agente particulari, & ab agente uniuersali ẽt, vt à cęlo; omnia. n. à cęlo dependent primo meteor: attestãte philosopho. vnde cum dicimus hunc effectũ dependere à qualitate occulta: si per hanc qualitatẽ occultam intelligamus formam, quatenus educitur merito agentis particularis, & proprij: tunc nõ est recurrendum ad influxiones cęlestes, constellationes, & alia, ad quæ hi, qui de periodicatione loquuntur, refugiunt. sed si consideremus hanc formam quatenus educitur ab agente vniuersali: vt sic ad cęlestia recurrendum est, nam causa vniuersalis cęlum est. Cõcludentes itaq; materiam de periodicatione, dicamus, ꝙ si sermo est de reditu, causa est manifesta: si sermo est ẽt de frequentia, causa etiam est manifesta; At si sermo est de determinata frequentia, causa alia non est, quàm forma substantialis huius, & illius determinati humoris. Et hæc de quæstione, & quo ad primã partem Aphor. subdit deinde. *Sed ex his, quæ mox apparent &c.* Cũ in priori Aphor. locutus esset Hippoc. de signis indicantib. tùm accessiones, tùm cõstitutiones, quatenus signa hæc capiuntur à toto morbo, & ab annexis morbo, & à partib. etiam morbi, i. ab accessione. Nũc in hoc 2. Aphor. proponit signa desumpta ex mox apparentibus. Non expectetis autẽ à me id, quod alij faciunt, ꝙ ferè uniuersam proponunt de signis tractationem: hic. n. non de signis sermo fit, sed de uictu, obiter autem de signis; Et ob id etiam Gal. non omnia signa tractat, sed quę magis faciũt ad propositum, quod nos etiam faciemus. Dicendum ergo ꝙ licet plures sint signorum differentiæ: attamen inter non postremas solent esse illæ, secũdum quas dicere solemus: Quòd sunt quædã signa, quæ unà cum morbo inuadunt, progrediuntur, ac desinunt, & talia à Gal. dicuntur παθογνωμονικά. Quæ ita morbum comitantur, vt vmbra corpus. sunt quædam signa, quæ non necessario inuadunt cum morbo, nec necessariò desinunt cum eo, sed aliquando, sic aliquando quidem non; & hæc à Galeno mox apparentia signa nuncupantur. Et de his hoc in loco loquitur Hippocrates. Sed quis dicet, si dãtur signa patognomonica, moxq; apparentia: cur Hipp. de mox apparentibus loquitur, & de patognomonicis ne uerbũ quidem facit, cum sint multò maioris momẽti? Hãc quæstionẽ nemo mouet, vnde maximè de his miror, qui tàm copiosam tractationẽ de signis fecerunt, ꝙ hanc nullo pacto tetigerint. Dicendum autem, ꝙ summus vir fuit Hipp. & ideò maximè studere debuit breuitati, sed nõ ita debuit breuitati studere, vt quę necessaria sunt, prætermitteret; vnde dicẽdum, ꝙ hæc signa patognomonica Hipp. maximè proposuit, ac maximè proponere debuit; proposuit autẽ in 1. Aphor. i. in prima parte: dicit. n. *Accessiones & constitutiones morbi indicabunt*. Per morbum intelligit speciem, Idæam, ac formã morbi E. grat. pleuritis ex sua propria specie indicat; statim enim indicat futurum morbi uigorẽ, & terminandam esse accessionem. Exponens itaque Hipp. speciem morbi necessario etiã intelligit signa patognomonica. Idq; facile est assequi. nam si quis E. C. dicat est dolor lateris pungitiuus cum difficultate anhelitus, cum tussi, febri continua, ac pulsu serrino: ergo morbus citò statum habebit. Ecce quòd ex his signis habetur citò futurum esse statũ, idq; habetur ex specie morbi; Nam ualet, adsunt hæc quinq;: ergo citò est futurus status. valet est pleuritis, ergo status citò futurus. vnde diuinissimus Hipp. maximo cum artificio proponens morbi speciem, noluit expresse ponere signa patognomonica: Quia ea necessario ĩcluduntur in morbi specie. Proposuit autẽ mox apparentia: quia non necessario includuntur, cũ dicit: *Sed ex his &c.* Quasi dicat cum accessiones, ac constitutiones indicentur ex specie morb: non modo ex specie morbi indicantur, & ex signis patognomonicis, sed ex his, quæ mox apparent. sed hæc mox apparentia signa considerare oportet. Nã in his ferè oẽs decipiuntur; diuidentes. n. signa mox apparentia ex sententia Gal. in hoc comm. dicunt eum ita diuidere signa: ut signa mox apparẽtia idem sint, quòd signa asidentia, quæ subdiuiduntur in critica, & non critica signa: in signa salutis, & mortis, & in signa cruditatis, & coctionis; sed ut opinor, ita non dicit Gal. quia ipse (vt videri potest) diuidit signa mox apparentia in signa assidentia, salutis, & mortis &c. Et ideo ipse non accipit signa asidentia ut genus, quæ postea diuidat in signa coctionis, & cruditatis, &c. sed pro genere accipit signa mox apparentia, & sub hoc genere collocat signa asidentia, critica & non critica, coctionis, & cruditatis, salutis, & mortis. Præterea signa assidentia ad propositam materiam non conducunt; nam non indicant, nec accessionẽ, nec constitutionem morbi: sed potius locum affectũ. vt E. C. dolor circa clauẽ, & circa pcordia: si circa pręcordia, indicat potius affectã esse inferiorẽ partem pleuræ: si est dolor circa clauẽ indicat potius affectã partem superiorẽ; Pariter decubitus ęgri in pleurã, uel in latus læsum, uel opposito modo, est signũ asidens: nam grauis decubitus circa latus læsum indicat inflammationem occupantem exteriorem partem pleuræ: si est grauis decubitus in opposito latere indicat potius inflammationẽ interioris partis pleuræ: si est æquè grauis decubitus in utrãq; partẽ, indicat inflammationẽ ęque grauẽ in parte tùm exteriori, cũ interiori pleurę. Et propterea nos cum Philotęo, qui multò melius intelligit Gal. quã recẽtiores: dicimus, quòd signa mox apparentia vel sunt critica, vel non critica, vel coctionis & cruditatis, uel salutis, & mortis. sed discurramus per hæc, & primo quantum ad signa critica, quæ crisima, & decretoria uocantur à Gal. Hæc non apparent in morbi principio, accipiẽdo principiũ pro prima parte morbi: q̃a si adessent ĩ principio, nõ mox apparerent: sed apparẽt hęc signa vel in principio, (accipiẽdo principiũ pro trib. primis dieb.) uel in principio accipiendo principiũ pro quarta morbi parte: at pręcipuè circa vltimã partẽ principij, quæ adnectitur augumento; apparẽt ẽt in augumento, & statu hæc signa critica. Hæc aũt sunt (dicit Gal.) vel rigor insignis, uel fluxus sanguinis è narib. uel uomitus, Alui perfluuium, sudor, Nox ante accessionem molesta, & alia à Galeno in comm. proposita. Hæc autem signa Crisima uel iunguntur cum signis coctionis: uel cum signis cruditatis, si cum

Margin notes:

Periodi causa.

i Naturã dici tũ de forma, tũ de materia.

Formæ rerum nobis occultæ.

Hõ quarõne ab hoie, & à sole dicatur generari.

Oia à cęlo depen dere.

Cęlum cãuniuer salis.

2. pars Aphor. q̃ est secundus Aphor.

Signorũ plures differentiæ.

Patognomonica.

Mox apparẽtia.

Dub.

Sol.

Patognomica signa necessario includi in morbĩ specie.

Error recentiorũ in diuisione signorum mox apparẽtiũ.

Diuisio signorũ mox apparentiũ ex Gal.

Assidẽtia signa nõ indicare accessionẽ, & cõstitutionẽ morbi, sed locum affectum.

Doloris lateris signa assidentia.

Signa critica, crisima, seu decretoria, q̃uõ ĩ morbis se hẽant.

si cum signis coctionis indicant non modo statum morbi futurum salubrem, sed citò etiam futurum; vt quanto citius signa coctionis apparuerint, tantò citius futurus est status. si verò cum signis cruditatis, & tunc vel indicant mortem, vel saltem morbi statum serius futurum: vnde ideo distinguuntur signa criticaà signis coctionis: quia coctionis signa semper sunt bona. Signa autem critica bona sunt, si iungantur cum signis coctionis, at si iunganturcum signis cruditatis, sunt mala. Præterea etiam habemus, ꝙ cum in aliquo morbo apparent signa critica (cęteris omnibus existentibus paribus) morbum futurum breuiorem, quàm in eo morbo, in quo hęc non apparent. Nam vbi critica apparent signa indicant materiam valenter aduersus naturam pugnare; & è contra, vbi non apparent, indicant defectum huius pugnæ. modo ille morbus est breuior, in quo valentior est pugna inter morbum & naturam: ille diuturnior, in quo talis deest pugna. Sed aduertédum, ꝙ in hoc com. (vt dixi,) Gal. dicit signa coctionis non apparere in principio morbi, tamē in primo ad Glauc. dicit ꝙ febris Ephemera incipit cum signis coctionis. Dicendum, ꝙ cum hic dicit in morbi principio non apparere signa coctionis &c. Id intelligendum est in eis morbis, in quib. possunt signa hæc intelligi: at coctio ad materiam refertur, & ideò rectè dicebat Gal. signa coctionis non apparere in principio, loquēdo de morbis à materia pendentibus, non autē de Ephemera, quæ morb. est immaterialis; Cruditatis autem signa in principio apparēt, & in morbo salubri per aliquod temporis spatium perdurāt, postea succedit coctio: in insalubri verò fit maior cruditas in dies, atque in dies, quousq; mors adueniat. vnde modo hæc coctionis signa quanto citius apparuerint, tāto indicant morbum breuiorem: quanto verò tardius apparuerint, tanto magis oppositum est asserendum. Sed aduertatis, quòd hic Modernus dicit, ꝙ signa cruditatis indicāt morbum longum futurum, & rectè. Sed postea addit, ꝙ cum cruditas apparet, periculum est recidiuę: qm cū cruditas apparet, noua materia gignitur: fit autem recidiua ex noua materia: sed hoc falsissimum est, & aduersatur Hipp. 2. Aphor. 12. asserenti. Quæ relinquuntur in morbis recidiuas facere consueuerūt. Si ergo recidiuæ fiunt ex reliquijs morbi: ergo non ex noua materia; nā reliquiæ noua materia non sunt. vnde causa cur cruditas possit inducere recidiuam, hæc est; quia cum hæc signa apparent indicatur, ꝙ in corpore multa sit copia materię crudæ, quę non poterit ita superari à natura. Nā quamuis superari videatur, tamen reliquiæ quædam linquuntur, quæ sunt causa morbi futuri: vnde recidiua non fit ex noua materia, sed ex reliquijs; & ideo Galenus de pleuritide loquens in commento dicebat, ꝙ quoties in tertio die apparent signa coctionis, tūc pleuritis nō potest protrahi ultra quartādecimā: imò si ante tertiā apparebit sputum, tunc in septima, & ad summum in 11. morbus terminabitur; Et ideò mirum esse non debet, si pleuritis in Anaxione perdurauit usque ad 34. quia expuitio non apparuit, nisi tardissime, i. post octauam. Reddebat causam Gal. in comm. quia in illis inflammationibus, in quibus à principio non apparent excretiones, est signū cruditatis, & crassitiei inflammationis, quæ uinci non potest, nisi longiori tempore, ut fuit pleuritis Anaxionis, quæ ideò longo durauit spatio &c.

Signa coctionis sē per bona, critica qnq; bona, qnque mala.

Morb. q breuior, q diuturnior.

Signa coctionis ī quib. dicantur nō apparere in princip. & in quibus sic.

Signa cruditatis apparere in princip.

Error Moder.

Recidiuas fieri ex reliqjs mor. bi, nō ex noua materia.

In pleuritide apparētib. signis cōctionis in tertia, vel ante tertiam qb. dieb. terminetur morbus.

LECTIO XLIII.

QVid Hippocrates uoluerit per ea uerba. *Sed ex his, quæ mox apparent &c.* Nimirū, ꝙ ex signis mox apparentibus, vel sint critica signa, uel non critica, vel coctionis, & cruditatis, uel salutis & mortis ex his inquam indicentur morbi constitutiones diximus. Superest modo ut ad reliqua ueniamus, dicit.n. Hippocrates. *Quemadmodum & in morbo laterali si circa initia statim sputum &c.* Quæ satis facilia sunt ex dictis; nam certum est, ꝙ signa sumat Hipp. à morbo laterali. i. à pleuritide, in qua hoc nobis indicatur, ꝙ quanto citius sputum apparuerit, tanto pleuritis breuior erit: unde liceat duo tantum nobis declarare: alterum circa verba: reliquum circa sensum exempli propositi. Circa uerba Hipp. dicit. *Statim.* Per quod aliud nō intelligit, quā primū apparentia; nam si de mox apparētibus verba facit, hæc mox apparent, non quàm primum; sed per statim (ut Gal. exponit in comm.) tres primos dies intelligit. Circa sensum autem exempli Hippocratis, ut perfectò illud intelligatur, Galen. proposuit casum Anaxionis, qui 3. Epid. sect. 3. particula 79. fuit ab Hippocrate propositus, & à Gal. etiam 3. de crisibus 18. circa quē casum à me non expectetis longiorem discursum, tùm quia ex dictis patet, quòd in pleuritide quantò citius apparent signa coctionis, tātò magis citò morbus ad statum deueniet: tùm quia longissimè circa hūc casum discurrere nihil aliud esset, quàm de pleuritide sermonem habère, cum tamen hic Hippocrati non sit institutus sermo de pleuritide, sed de dictis; sed unum (ne uideamur ex toto laborem subterfugere) ponderabimus, cur scilicet Hipp. in Anaxione pleuritide detento venā secuit octauo die. Modernus omnia ferè à Triuerio capiens dicit, quòd hi sunt in maximo errore, qui uoluerit ideò Hippocratem secuisse in octaua, quia à principio non fuit accersitus: quia si à principio fuisset accersitus mox secuisset venam. sed instant, nam Hippocrates diligenter recenset quæ à principio usque ad finem acta fuere: ergo à principio fuit accersitus. præterea Hippocrates adhibuit fomenta: ergo à principio fuit con uocatus. Et propterea melius esse aiunt, ut dicamus Hippocratem secuisse in octaua ob multas causas. primo ut antequam deuenerit ad sectionem uenæ, fomenta suum perficerent opus; nam non possunt in instanti fomenta operari. Secundā causa potest esse (inquiunt) quoniam Hippocrates à principio non potuit cognoscere, an esset pleuritis uera; & ideo fuit opus, vt primò cognosceret hoc, deinde secaret venam. Tertia causa (dicunt) potest esse, quoniam quoties dolor est intensus, prius est sedandus ille dolor, mox est ad euacuationem deueniendum; & ob id institutum fuit Hippocratis. Primo sedare dolorē, deinde secare venam. sed hæc omnia quæ dicunt, falsissima sunt, neq; est ex eis unum, quod possit consistere, idq; facilè demōstratur. Primo cū dicant Hipp. uenam secuisse in octauo, ut prius fomenta facerent suum munus, & mitigarent dolorem: dico uerū esse prius esse fomentis utendum, deinde esse secandam venam, qñ fomenta possunt mitigare dolorem. sed qñ morbus non cedit fomentis, uos non debetis uti fomentis per septem dies; nam fuit etiam sententia Hipp. 2. de ratione vict. 9. ꝙ si fomentis dolor nō soluatur: non est diutius in fomentis insistendū; Quare expresśe cōtra dicunt Hipp. cum à prima ad octauā fomentis utatur secūdum eos. Secūdo dicunt octaua secuisse: quia in principio Hipp. non cognouit pleuritidē; sed non est dicendum, neq; temere hoc de tali viro concedendum; nam esto, ac eisdato, quòd prima die, neq; secundo cognouerit pleuritim, tamen tertio, & quarto saltem cognouisset. Cū tertio aiunt hoc ideo Hippocratem fecisse, quia uoluit prius mitigare dolorem per fomenta. Vt aliàs declarauimus, propositio hæc apud medicos uulgata est, quòd

Sputum quāto citius apparuerit in pleuritide, tanto pleuritis breuior. Per statī quid intelligat.

Cur Hip. in Anaxione pleuritico uenā secuit 8. die. Moderni opinio refellitur à nōnullis.

Soluūtur argumēta contra Modernum.

In pleuritide nō diutius insistendū in fomentis, si ab his dolor nō soluatur. An semper prius sedādus dolor q̄ euacuatio.

quòd prius sit sedandus dolor, quàm sit euacuandũ, quando scilicet nolumus uacuare, uel insensibiliter vt perfrictiones, vel per medicamenta calida, & vali de attrahentia; sed cum sit vacuatio sensibilis acà longinquis, cuius beneficio euacuatur materia, quæ actu causat dolorem: tunc quidem non est sedandus dolor, sed euacuanda materia per sectionem venæ; nam per sectionem venæ dolor etiam sedatur, vt dicebat in hoc 1. Aphor. 23. Gal. vbi inquit in maximis doloribus nullum præstantius inueniri remedium, quàm euacuare vsque ad animi deliquium. Et propterea dicimus nos secuisse in octaua Hippocratem, quia nõ fuit à principio accersitus: quia si à principio fuisset conuocatus, statim secasset. Ad argumẽta Triuerij facillimum est respondere, & ad primũ licet non fuit à principio accersitus, non potuit rectè intellexisse ea, quæ à principio acta sunt: an adhibuit fomenta in sexto? Dico, ꝙ non adhibuit ipse, sed fuerunt fomenta ab alijs adhibita; tertio.n.Epid. vbi casum hunc recitat; non dicit se adhibuisse fomenta, sed quòd nihil iuuabatur ex fomentis. De sectione autem venæ dicit octaua autem die secui. Quantum verò ad reliqua, quę in Aphorismo habentur de vrina, & de sputo facillima sunt, quia quæ de sputo nos supra diximus, idem etiam de urina, & de alijs intelligendum est. Hęc de hoc Aphorismo &c.

Solutio authoris.

APHORISMVS DECIMVSTERTIVS.

Senes facillimè ieiunium ferunt: secundo loco qui ætatem consistentem habent, minus adolescentes: omnium minimè pueri, præsertim qui inter ipsos sunt viuidiores.

Senes facillime &c. Cum Hipp. huc vsq; locutus fuisset de victu minuente vires, sumpta indicatione à morbo vniuerso, et tùm acuto, tùm per acuto, ac quia ẽt de victu eodem sumpta indicatione à uigore vniuersali morbi, & sumpta pariter indicatione ab accessione morbi sermonẽ habuerit; & cũ nõ mõ de victu minuente esset locuturus sumpta indicatione à propositis, sed sumpta coindicatione, & contraindicatione à reliquis, quæ ad uires reducuntur: ideo hoc præstat in præsenti Aphor. sunt autem hæc, quæ ad uires reducuntur res secundum naturã, & res non naturales: Res secundum naturam, ut habitus corporis, ætas, temperatura, &c. Res non naturales, vt aer, per aerem intelligendo illa tria, de quib. sæpe meminimus. sed dicet quispiam cur hæc coindicantia, & contraindicantia sunt nõ principaliter, sed quatenus ad vires referuntur? Huic quęsito absolutissimè, & satis clarè satisfacit Gal. 1. de ratione vict. comm. illo aureo 44. quo in loco cum proponat Hipp. vires, dicit Gal. ꝙ per vires nõ tantũ uires intelligit Hipp. sed ea, quæ ad uires referũtur, ut sunt res naturales, & nõ naturales, & dat exẽplum Gal. de habitu (v. c. inquiens) si quis fuerit corporis habitu densiori, hic admittet, ac coindicabit uictum minuentem, qui à morbo propriè indicatur; si verò fuerit habitus laxioris, ac mollioris, hic non permittet victum tenuem, sed potius inhibebit, & contra ẽt indicabit, idq; non alia de causa, nisi uirium rõne; nam vbi habitus est densus, uires sunt ualidæ: ubi gracilis, vires dissoluuntur, & non tolerant. Idẽ dicendũ est de temperatura. Idem ẽt de ætate, quã hic proposuit Hipp. & optimè. Quantũ verò ad res non naturales attinet, dicẽdum, ꝙ si aer fuerit frigidus coindicabit victũ, qui à morbo indicatur: quia tunc temporis uires talem victum possunt perferre. si autem aer fuerit calidior, & siccior non licet victu à morbo præscripto vti, idq; non alia de causa, nisi quia vires non permittunt; Quare hæc sunt coindicantia, & cõtraindicantia non principaliter, sed quatenus ad uires referuntur. Cum itaq; ueritas sic se habeat Hipp. de victu sermonem habens, non debuit prætermittere coindicantia, & contraindicantia non principaliter: sed debuit proponere Hippocraticè tamen (.i. summo cum artificio,) ac summa cum breuitate; & propterea per res naturales, & non naturales ætatem tantum voluit Hipp. proponere. Neq; credatis ut aliqui credunt, ꝙ cum dicat Hipp. *Senes hyeme, & vere.* Quòd ob id sermonem habeat de uictu sumpta indicatione à temporibus anni: quia uos videbitis, hoc esse falsissimum ex formalibus Galeni uerbis in commento, ita, (vt nos dicimus) exponentis; quòd scilicet proposuit ętatem, & per eam omnia alia intelligere uoluit, ut etiam quarto de ratione uictus decimonono, vel Hippocrates, vel summus ille author facit: vbi proponens magnitudinem morbi, uirium constantiam, & ætatem: per ętatem ea omnia, quæ ad uires relationem habent, vt sunt res naturales, & non naturales, intelligit; vnde scopus in præsenti Aphorismo Hippocratis est proponere victum minuentem ægrotantium sumpta coindicatione, & contraindicatione à coindicantibus, & contraindicantibus secundarijs, seu, non principalibus, quatenus ad uires referuntur. Hic Aphorismus est sententia, quę est pars Enthymematis (si credimus Galeno) qui voluit subsequentem Aphorismum esse causam præsentis; vnde Aphorismus hic si ita est, est sententia, quę est pars Enthymematis: quia habet rationem seiũctam, & postpositam; Dicit itaque Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium &c.* Potest autem Aphorismi sensus esse talis, ꝙ senes ipsi facillimè ferunt inædiam, ęgerrimè pueri, qui autem inter mediam habent ętatem medio modo se habent: quia non ita facilè ferunt inędiam, ut senes, nec ita ęgrè vt pueri; sed pro Aphorismi clariori intelligentia primo uidẽdum est, ut optimè facit Galenus in commento, in quo consistat facilitas, & difficultas tolerandi inędiam; & dicit Galenus consistere in eo, quòd homines vel appetunt, vel quòd ex inędia lęsionem percipiunt; vnde illud sequitur, quòd qui magis appetunt, & qui ex inędia magis læduntur, hi difficillime tolerant ieiunium, & inediam. contra uerò qui non ita appetunt, nec ita ex inędia lęduntur hi facillimè ferunt inędiam; vnde hinc potest inferri, quòd cum senes nec admodum appetant, nec ex inędia admodum lędantur, hinc est quòd facillime ieiunium ferunt; contra uerò pueri, quia ex inędia maximè lęduntur, ac quia maximè appetunt minimè ieiunium tolerant. si uerò medias consideremus ætates: qui sunt in ętate consistenti facilius ieiunium ferunt, quàm adolescentes; nam in ętate consistenti existentes sunt magis proximi senectuti, quàm pueritię; unde nec ita appetunt, nec ita ex inædia lęduntur. Contra uerò adolescentes non ita ieiunium ferunt: quia sunt proximiores pueris, vnde magis appetunt, ac magis ex inędia lędunttur, quàm in ętate consistentię existentes.

Ex his ergo patet facillimè ieiunium ferre senes, minus qui in ętatem consistenti sunt, adhuc

Cõtinuatio Aph.

Ad uires quæ reducãtur.

Dub. Sol.

Habitus qui victũ minuẽtẽ permittat, ac coindicet, & q. inhibeat, & cõtra indicet, sic & quę tẽperatura, & q. ætas.

Acrẽ frigidũ coindicare victũ minuẽtẽ ca lidiorẽ, & sicciorẽ prohibere.

Cur Hipp. per res naturales, & nõ naturales ętatẽ tãtum proponat.

Scopus Hipp. in præsenti Aphor.

Sensus Aphor.

In quo consistat facilitas, & difficultas tolerandi inędiã.

Qui facilius, vel difficib. ieiuniũ ferant, & cur.

adhuc

adhuc minus, qui in adolescentia: omnium autem minimè pueri &c.

LECTIO XLIIII.

PRo recta Aphorismi intellectione duo supponebat in comm. Gal., vt ostenderet quomodo senes facillimè, pueri verò maxima cum difficultate ieiunium ferant: Alterum quoniā pueri maximè appetunt. Alterum, quoniam pueri quàm maximè ex inedia læduntur. sed dicet quis cur pueri ex inedia maximè offenduntur, ac maximè appetunt? solutionem affert Hipp. in sequenti Aphor. & ob id dicebat Gal. præsentis Aphorismi causam esse sequentem Aphorismum: sciendum tamen, q̄ causa in nullo alio consistit nisi, q̄ ideo pueri magis appetunt, ac magis ex inedia læduntur, quia sunt calidiores; & ob id difficillimè ieiunium ferunt. sed cur cū calidiores sint pueri, magis famescunt, ac ex inędia leduntur? Pro intelligētia. Quō fiat fames paucis est supponēdum; sciendum ergo, q̄ ex Arist. 2. de anima 28. contex. & Gal. 1. de symptomatum causis cap. 7. hēmus, q̄ ad hoc ut fiat fames opus est, ut insurgat facultas, seu potentia animalis in ore uentriculi ad appetendum cibum; excitatur autē hic appetitus, quia facultas animalis persentit sensum quendā suctionis, quæ fit à venis à uentriculo attrahentibus: sed venæ ea de causa alliciunt à uentriculo, quia inaniūtur: Inaniuntur autem, quia membra corporis totius ob indigentiam ad se alliciunt alimentum, quod venas ipsas replebat; vnde quantò est maior indigentia in mēbris, tantò magis à uenis membra alliciūnt alimentū; & ideò venæ magis exinaniuntur, & quò magis exinaniuntur, eò magis attrahunt à ventriculo: quò autē magis attrahunt à uentriculo, eò magis facultas sensum suctionis persentit, & sic eò magis fit appetitus cibi: unde sequitur quòd quanto maior est indigentia in membris, tanto fit maior fames. Quib. sic constitutis, si ulterius progrediamur: Facillimum est addere, quòd quanto corpus est calidius, tantò magis resoluet, ac exinaniet membra, & est causa maioris indigentiæ; unde sequitur, quòd quanto calor sit potentior, & uegetior, eò fit maior fames. Et ideo (ut ad propositum nostrum reuertamur:) quia pueri sunt calidiores, ac magis absumunt: ideo magis appetunt, ac ex inędia læduntur. Per calorem autem, non calorem ventriculi intelligimus, sed totius corporis; & propterea Aristoteles, & Galenus proponunt calorem totius; namque calor uentriculi, uel est intensus, uel diminutus, vel moderatus: si intensior fuerit, non erit in causa famis, sed potius sitis; & ideò quanto homines calidius habebunt orificium uentriculi, tantò magis sitient: non dico famescent: quia hoc de siti, non de fame uerum est. Si verò moderatus fuerit uentriculi calor, erit causa appetentiæ, quia à calore moderato operationes optimè prouenjunt. Diminutus etiam calor causa est appetentiæ. sed appetentia hæc non ita naturalis est, ut quæ fit à calore moderato; & ideò licet frigidus ventriculus magis appetat, quàm concoquat, hic appetitus tamen non est naturalis, sed contra naturam: Per calorem ergo intelligatis calorem corporis totius: quia hic est causa appetentiæ, & ad hanc veritatem respiciens Philothęus dixit quòd corpora, quæ calida sunt, magis appetunt, quàm frigida: quia calida corpora facilius resoluuntur: vnde locum habet indigentia, & ob id appetitus; quia appetitus ratione fit indigentiæ, secus autem est de corporibus frigidis; & ob id Aristoteles quarto, de gener. animal. capite quinto dicebat, quòd calidum appetit, ac citò etiam concoquit: frigidum uerò non ita appetit. His

Dub.

Sol.

Dub.

Quō fiat fames.

Cur pueri magis appetāt.

A calore moderato optimæ proueniūt operationes.

Calor totius corporis cā appetentię.

Calida corpora magis appetere, quā frigida, & cur.

explicatis facilis modo est reditus Aphorismus, in quo habet Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium ferunt*: Quia non ita appetunt, cum non admodum calidi sint. *Secundo loco, qui ætatem consistentem habent*. Quia hi non sunt ita frigidi, sed aliquo pacto etiam calidiores. *Minus adolescentes*. Quia calidiores. *Minimè pueri*. Quia calidissimi.

Et ad hoc respexit Oribasius, & etiā Philothæus cum dixere senes facillimè ieiunium ferunt: quia senum corpora non ita resoluantur, præterea etiam præter id, quod frigida sunt, non in cōtinuo sunt motu, sed immobiles manent, atque quiescunt; præterea (vt dicebat Oribasius) senes si de primo loquamur senio, multa abundant pituita dulci, quæ est in causa, ut non appetant alimentum. quia hæc pituita potest in alimentum uerti, & est benigna. Secundo loco sunt consistentes, qui minus ferunt: quia magis mouentur, ac maiorem etiam habent calorem. Minus adhuc ferunt ieiuniū adolescentes, quia eorum calor est satis absumens, pręterea non ita quiescunt, vt senes, & qui in ætate sunt consistenti; sed sunt magis exercitijs destinati. omnium autem minimè pueri: quia sunt etiam calidiores adolescentibus, cū sint maximè proximi generationi: adeò ut nihil aliud esse uideatur puer, quàm calor; præterea habent corpora laxa, ac humida, cuius ratione facillimè resoluuntur; ac ideò multo indigent alimento, ac inędiā tolerare non possunt: præterea sunt in cōtinuo motu, & propterea addebat Hippocrates hoc potissimum esse in pueris, qui sunt uiuidiores; nam hi sunt calidioris, & vegetioris naturæ. Et præterea maximè omnium mouentur, ac agitantur. sed modo his uisis ponderemus uerba. Dicit Hippocrates. *Senes facillimè ieiunium ferunt*. Quo in loco duo sunt declaranda, alterum quid per senes: Reliquum quid per ieiunium intelligat Hippocrates, sed hoc in loco solent aliqui longiores facere discursus de ætatibus. Nos autē id satis breuiter tractabimus, quia hoc spectat potius ad Auicennam interpretantes in prima primi, ubi ex professo de ætatibus verba fiunt; Hic autem ætates, ut ætates non proponuntur, sed ut coindicantes, uel ut contraindicantes. & tertio etiā Aphorismorum magis est hęc tractatio accommodata; sed nos quæ dicemus ex Gal. erunt desumpta tertio Aphorismorum, & præcipuè à dimidio libri vsque ad finem, pręcipuè verò ex his locis ex commento vigesimoseptimo, & trigesimo eius libri, & ex nono commento Quinti Aphorismorum; ex quibus locis habemus ætatem in quatuor diuidi differentias: In ętatem pucrilem, Adolescentię, Consistentiæ, & Senectutis. Quantum ad ętatem puerilem triplex hęc est Infantilis altera, quę per menses durat; Dentium secunda, quę vsque ad septimū protrahitur annum, & per septem annos durat: Tertia est, quæ propriè Pueritia dicitur, & durat per aliud septenarium, nempè ad decimumquartum vsq; annum. Qui est terminus etiam in quo licet venam secare. Adolescentia insuper in tres diuiditur: in Pubertatem, & in Adolescentiam propriè dictam, ac in Iuuentutem. Pubertas à 15. vel 14 exclusiuè incipit anno, & durat per alios septem annos, nempè ad vigesimumprimum annum; Aduertendum aūt, q̄ non est possibile ita certum statuere terminum hunc pubertatis, nam in aliquibus vsque ad 21. protrahitur, in aliquibus verò usque ad 18. annum, & in quibusdam vsque ad 19. pro diuersitate complexionis, & temperaturæ: Quidam. n. sunt, in quibus senectus accelerat; quidā in quibus tardius aduenit. Adolescentia etiam per vnum septenarium durat. vnde in quibus Pubertas ad 18. deueniebat, in his adolescētia vsque ad vigesimumquintū consumitur; in quib. verò pubertas ad 21. Adolescentia ad 28. perficitur

Exposit.

Cur senes facillimè ieiunium ferunt, nec multum appetūt, vt pueri.

Puer nihil aliud esse uidetur, quā calor.

Duo declarāda.

Ætatū diuisio.

tur annum. Postea est iuuentutis ætas per alium septenariũ protracta, nẽpè vsq; ad trigesimumquintũ in his præcipuè, in quibus adolescentia ad uigesimumoctauum vsque extendebatur. Tertia est consistẽtiæ ætas, quæ per quatuordecim perdurat annos, per duplex scilicet septenarium, nimirum vsque ad quadragesimumnonum annum. succedit quarta, & ultima ætas senilis, quæ subdiuiditur in primum, & secundum senium. Primum senium durat quatuordecim annis, ideo vsque ad 63. extenditur annum, qui maximè cunctis periculosus habetur. Postea est secundum senium, qui si ad 70. vsque consideretur dicitur extremum senium: si verò ulterius, non modo extremum senium, sed ætas etiã decrepita. Quibus ita cõstitutis, cum Hippocrates dicit; *Senes, &c.* Cùm senes sint tùm primi, tùm secundi: de quib. intelligit? Gal. in comm. duas dat expositiones, in quarum altera excipit secundum senium, & tantum primum intelligit: secundum alteram, intelligit vtrosq; senes; sed non ita id esse simpliciter intelligendũ monet Gal. nam si per senes tùm primos, tùm posteriores intellexerimus, debemus mutare uerbum ieiunium; nam si intelligere uoluerimus per ieiuniũ inædiam, primi senes facillime ferunt ieiunium, & inædiam: quia non resoluuntur, ac præterea referti sunt pituita dulci, quæ est Thesaurus ipsius alimenti. sed postremi, & secundi senes non possunt ferre inẹdiã, quia uires in eis sunt satis exiles, & languidẹ, & propterea cum inædiam non possint ferre, opus est mutare uerba, vt ratione primorum senum per ieiunium intelligamus inædiam: ratione secundorum per inædiam paucitatem cibi intelligamus, idest, vt parum & sæpe cibum exhibeamus; nam (inquit Galenus) postremi hi senes non possunt tolerare multum cibum, sunt enim instar lucernẹ penè extincta, in qua si uolumus multam quantitatem olei simul ingerere, ex toto extinguetur flamma; & ideò paulatim oleum est addendum. A pari in postremis senibus, cum virtus sit penè extincta, opus est reficere vires frequenter, sed paulatinè; & ideo per ieiunium paucitas cibi est intelligenda. secundum uerò alteram expositionem, si tantum primos senes intelligamus (secundis exclusis) per ieiunium opus est accipere inẹdiam, i. victum minuentem vires; sed cum duplex sit hæc expositio, quæ proximior est artificio Hippocratis? Dicere cum Philotheo, qui vult duplicem hãc expositionem, quòd multò artificiosior est ea, in qua tantum primum senium includitur (excluso secundo.) Adeo ut dicamus. *Senes facillimè ieiunium ferunt.* Prẹter eos, scilicet, qui ad extremam ẹtatem deuenerint, quòd autem hẹc expositio melior sit, facilè haberi potest, quia institutum Hipp. in hoc Aphorismo est loqui de uictu minuente vires, sumpta coindicatione, ac cõtraindicatione ab ẹtate. Ideò non de paucitate cibi, sed de victu minuente vires loquitur; prẹterea Hippocrates grauissimus author proponens primum senium tantum, cognouit, quòd facilè quilibet poterit habere secundum seniũ; nam in his non conuenit inædia; tùm quia non admodum ferunt, tùm quia si consideremus extremum senium, illa ætas cum morbo coincidit, ut optimè Aristoteles dicit quinto de gener. animal. ubi senectutem morbum appellauit, morbum (inquam) ex lege naturẹ, quia quàm maximè uidetur senẹctus recedere à re secundum naturam. His itaque habitis facile est, quid per ieiunium uelit Hippocrates intelligere; nam debemus cum uictum intelligere, de quo in prẹcedentibus Aphorismis; vnde cum in eis sit habitus sermo de uictu minuẽte vires, à pari, & in hoc Aphorismo loquitur Hippocrates de uictu minuente vires, quatenus ab ætate uel coindicatur, uel contraindicatur, &c.

Per senes quos intelligat Hippoc.

Senes q nõ ferãt inẹdiã, & nequeant multum cibi admittere.

Senes instar lucernæ penè extinctæ.

Hipp. in hoc Aphor. nõ de paucitate cibi, sed de uictu vires minuente loqui.

Senectus morb. ab Arist.

Quid p ieiuniũ.

LECTIO XLV.

VT integrè hic Aphor. persoluatur, nihil aliud remanet, nisi ut litera percurratur, Dicit igitur: *Senes facillimè*. Causam sumpsimus ex comm. Gal. ꝙ hoc ideo est, tùm quia senes non appetunt, tùm quia non multum ex inædia offendũtur; & causa huius est. f. ꝙ non lẹdãtur ex inẹdia: quia calor in eis non est intẽsus, sed remissus potius; & ideo est causa multi humoris pituitosi dulcis, nõ modo in ventriculo, sed in uniuerso corpore. Aduertendum tamen, quòd frigidus humor in ore uentriculi tũ appetitus, tùm destructionis illius potest esse causa, diuersimode tamen; nam si humor ille pituitosus immodicus fuerit, destruit appetitum; ut ab Auicenna habetur capite proprio, & à Gal. 1. de symptomatũ causis cap. 7. ubi autem non est multus, sed paucus, tunc non destruit, sed potius producit appetitum sui frigiditate; cũ itaq; senes primi abundent pituita dulci, & multa, ideo non appetũt: quia (ut dicebat Gal. 2. de ratione vict. 30.) vbi adest plurima copia pituitẹ, hæc in sanguinẽ verti potest, & hac permanẽte non indiget corpus nouo alimẽto. postea addit. *Secundo loco, qui ẹtatem consistentem habent*. Gal. hanc partẽ interpretans dicit, ꝙ per ætatem consistentem intelligit mediam ætatem inter senectutem, & iuuentutem, & licet Hipp. non fecerit (inquit Galen.) mentionem de iuuentute, quæ est ætas media inter consistentem, & adolescentiam, nos tamen eam intelligere possumus, & facilè; nam si qui sunt in ætate cõsistenti magis tolerant ieiunium; qui in adolescentia minus, quia illi sunt propinquiores senectuti, hi pueritiæ: ergo qui in iuuenili ætate sunt, medij inter hos existunt. Aduertendum tamen, ꝙ cum dicimus ætatem cõsistentem, nõ debemus intelligere ꝙ in ea ætate calor sit in flore suo, adeò vt nullo pacto diminuatur; sed eam intelligimus ætatem, in qua calor aliquantò fit mitior; dicitur tamen ætas consistendi, quia est maximè vicina vigori, idest ætati iuuenili. Est enim a 35. anno vsq; ad 49. vnde Gal. dicit 3. Aphor. 30. ꝙ hæc ætas dicitur cõsistens, quia & si calor non consistat, tamen quò ad sensum virtus omnes exercet operationes, vt nulla in eis appareat diminutio. Hæc aũt ætas secũdo loco fert inẹdiam, quia eã non fert facillimè; sed facilè: quia calor incipit remitti, nõ est tamen ita remissus, vt in senectute, nec ita intensus, vt in iuuentute, & in adolescentia. Addit. *Minus adolescentes*. Per adolescentes tùm adolescentes propriè dictos intelligere debemus, tùm in pubertate constitutos, tùm in iuuentute; hi enim minus tolerant inædiam, quoniam calor est satis validus, atque absumens, ut propterea magna fiat indigentia, quæ postea est causa appetitus, licet in pubertate existentes maiori cum difficultate, quàm adolescentes, & hi maiori, quàm iuuenes, iuuenes verò minori, quàm hi. Aduertẽdum autem, ꝙ Hipp. proponit ætates ex toto coindicantes, ex toto contraindicantes, & eas, quẹ neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant: & id probatur tùm ex rei natura, tùm ex uerbis Hipp. Ex rei natura; nam si ẹtas senilis ex toto coindicat uictum minuentem, puerilis ex toto illum contraindicat. ergo mediæ ætates neque ex toto coindicant, neque ex toto contraindicant. & hoc declarant uerba Hippocratis; nam dicit. *Senes facillimè ferunt ieiunium*. Vt ex toto coindicantem ætatem proponeret: postea. *Pueri omnium minimè.* Vt ex toto contraindicantem ætatem adiungeret; nam impossibile est, vt pueri admittant uictum minuentem. Dicit. *Adolescentes minus, in ætati consistente existentes secundo loco.*

Vt

Senes cur non lẹdantur ex inædia. Frigidus humor in ore vẽtriculi tùm appetitus, tù destructionis illius causa.

Per ẹtatẽ consistẽtẽ, quàm ætatẽ intelligat Hipp.

Not.

Aetas cõsistẽs, cur ita uocetur.

Per adolescentes quos audire oporteat.

Not. Aetatem senilẽ ex toto coindicare victum minuẽtem, puerilẽ contraindicare. Medias medio mõ se habere.

Vt ostenderet has ætates, uel non ex toto coindicantes, uel contraindicantes; nam adolescentia magis contraindicat, minus coindicat. Consistentia magis coindicat, minus contraindicat. Addit *omnium minimè pueri:* Quoniam sunt contraindicantes victum minuentem; & causa est, quoniam in pueris calor est plurimus, licet enim, (vt sequenti Aphorismo fusè dicemus,) calor in iuuenibus fit intensior, ac maior, cuius rei signum est: quia magis calefaciunt iuuenes; Et propterea fit magis absumens; quoniam autem non modo ex parte agentis regulatur actio, sed ex parte passi, & resistentiæ; ob id sequitur quòd sit maior actio in puero: quia in puero ex parte passi fit facilior, ac maior consumptio: Præterea dispositio corporis eius facilè resoluitur; & ob id pueri sunt contraindicantes victum minuentem, sed addit Hippoc. *Præsertim qui inter hos sunt viuidiores.* Si rectè consideremus Galenum in commento facilè est colligere; quòd Hippocrates hic proponit victum minuentem, ut contraindicatur non modo ab ætate, sed à temperamentis; nā dicit Hipp. proposuisse hanc particulam, vt significaret diuersas temperantias; nam pueri viuidiores ideo omnium minimè ieiunium ferre possunt: quia sunt calidiores; Vnde colligatis, quòd quoties corpus aliquod est calidæ, ac siccæ temperantiæ non ita facilè ieiunium ferre potest, ut quando est frigidæ, & humidæ, ut optimè dicebat Galenus secundo de ratione vict. vigesimonono, & trigesimo; nam in his redundat succus pituitosus, (intelligo autem pituitam benignam, quæ in sanguinem verti potest;) nam cruda illa pituita, ut vitrea nullo pacto conuerti potest ad benignum, & in alimentum; Nam dicebat Galenus duodecimo metho. 3. quòd quoties fuerint corpora succo crudo referta, & ex alia parte fuerit morbi uehementia, cuius ratione opus sit uti uictu minuente, tunc desperata est sanitas; quare de pituita dulci intelligendus est, cuius ratione facilè ieiuniū ferre possunt; Et ab hac veritate non recedens Galenus octauo meth. octauo, dicebat temperaturā frigidam & humidam facilè ferre ieiunium: Secundo humidam: Tertio frigidam: Quarto frigidam, & siccam; nam ratione siccitatis non ita facilè ipsum ieiunium fert. Sed cum caliditas iuncta est cum siccitate difficillimè fertur ieiunium; Et ob id etiam tertio capite octaui lib. method. dicebat; Quædam esse corpora, quæ facillimè inędiam illam ferunt; Vnde ex inędia illa triduana maximum sentiunt iuuamentū, non autem nocumentū. Et hæc sunt corpora pituitosa: Aliquæ sunt naturæ, quæ maxima cum difficultate hanc triduanam ferunt inędiam, ut biliosa corpora; Quædam verò sunt corpora, quæ medio modo se habent; nam nec maximè lęduntur, nec maximè iuuantur ex illa; & hæc sunt temperata corpora. Et ob id Hippocrates septimo Aphoris. 59. dicebat: Corporibus habentibus carnes humidas, idest corporibus pituitosis conuenire inędiam; Quare pituitosa temperatura est coindicans uictū minuentem, biliosa contraindicans; & idem dicatis de reliquis coindicantibus, & contraindicantibus, quatenus ad vires referuntur; ut de consuetudine; nam si quis multum comedere fuerit assuetus; non ita ut morbus indicat, est nutriendus; Vnde Galenus primo ad Glauconem in cap. 9. Vbi tertianam intermittentem exquisitam curat; dicit quòd quantum est ex ratione ipsius febris, cum ipsa nō pertranseat septimam periodum, liceret uti sola ptissana colata; si quis tamē delicatioris fuerit naturæ, & multa comedere fuerit consuetus, non modo ptissanam colatam ei exhibemus; sed & olera, imo oua, imo pisces, imo etiā carnes: Ecce quantus sit ascensus ratione consuetudinis, & quod de consuetudine dicitur: Idē de alijs, quæ ad vires referuntur dicendum; Vnde si uultis uerā, & absolutam huius Aphorismi expōnem habere, videte Galenum primo de ratio vict. commento 44. Vbi Hippocr. solas proponere videtur vires, dicit Galenus, quòd per vires debemus intelligere ea etiā, quæ ad vires reducuntur, vt sunt ætas, temperatura, corporis habitus, dispositio ventriculi, vita anteacta, atque deniq; aer ambiens; Vnde proponit ipse hoc exemplum: si fuerit quis pleuriticus, & sit in ætate, ac temperatura media constitutus, habitu autē corporis non raro; sed densiori, sitque hic assuetus uti cibo non admodum copioso, & quò ad dispositionē ventriculi, sit ventriculi optimi, nullamque in eo læsionem habeat: & quò ad vitam ante morbum, pōnatur, quòd præter consuetudinem suam non se cibis repleuerit, sitque in ambiente temperato: & sit scopus ab Hippocrate propositus utendi victu vires minuente: cui dubiū est, quòd hoc victu in hac pleuritide uti licet? Nam cum pleuritis tenuem indicet victum: omnia alia hæc sunt coindicātia, & nihil est, quod contraindicet. Quòd si quis fuerit pleuriticus in adolescentia: sitque temperaturæ calidioris, & siccioris, habitus verò gracilis, & rari, assuetusque sit ve sci copiosis cibarijs, ac os ventriculi infirmū habeat, & antequàm lapsus fuerit in ęgritudinem pręter cōsuetudinem, ut quia exercitijs traditus fuerat, inędia potius fuerit vsus, quam cibo: & sit in ambiente aere æstiuo, calido ac sicco: quis ambigit, quòd in tali adolescente impossibile est, ut eum adhibeamus victum: qui à morbo indicatur: Quia quamuis ratione morbi victu minuente sit utēdum: tamen habemus omnia, quæ ad vires referuntur, cōtraindicantia; sed pro solutione multarū difficultatū est aduertendum, quòd Hippocratis regula vera est, dummodo cætera sint paria. declaro; nam vbi vos, exempli causa, consideratis temperaturam frigidam, eamque cum calida cōfertis, nulli dubium, quòd temperatura frigida magis inędiam tolerat, quàm calida, dummodo cętera sint paria; nam vos non debetis comparare temperaturam frigidam pueri cum calida senis: quia cætera non sunt paria. sed temperantiam frigidam pueri cùm calida pueri; nam ille puer, qui est calidioris temperaturæ, difficilius feret ieiunium, quàm qui frigidioris. sed Oribasius dubitat, cur primo loco proposuit senes, vltimo pueros. Respōdet quia qui dicit senes, dicit pueros, non tamen valet oppositū; sed nolo eam reprobare; & quamuis nullo credam hoc artificio factum fuisse, dicerem tamen ego potius sic collocasse Hippocratem: quia cognouit ætatem senilem esse coindicantem, puerilem contraindicantem: modo à facilioribus est exordiendum, sed facilius est instituere victus rationem quando cum morbo consentit ætas, quàm quādo repugnat, & contradicit seu contraindicat; & ideo uoluit primo senilem ætatem coindicantem, ultimo puerilem contraindicātem apponere; & hęc de hoc Aphor. dicta sint satis, &c.

Marginalia: Calor in iuuenib. intēsior, quàm in pueris. — Corpus calidę, & siccæ tēperantię non ita facilè ieiuniū ferre, ut frigidæ, & humidę. — Pituitā vitream nullo pacto i alimentum uerti. — Tēperaturæ, q magis, & q minus ieiuniū ferant. — Pituitosa tēperatura coindicans uictū minuentem: biliosa contraindicans. — Ad vires quæ re-ducātur. — Cur primo loco senes ponit Hippoc. secundo pueros. Victus ratione facilius instituiqñ cū morbo cōsentit ætas. Et ē con tra.

LECTIO XLVI.

APHORISMVS DECIMVSQVARTVS.

Qui crescunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur indigent alimento; alioquin corpus absumitur. Senib. verò parum calidi innati

nati inest, paucis propterea fomitibus egent; quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob causam febres senibus nō similiter acutæ fiunt, frigidum enim eorum corpus.

Aphorismi introductio.

QVi crescunt plurimum habent, &c. Pro recta introductione huius Aphorismi, in quo habet Hippocrates; *Qui crescunt,&c.* Iam vos cognouistis,quomodo fuerat Hippoc. institutus sermo de ratione diętandi infirmos,& cùm in superioribus Aphorismis locutus fuisset de victu minuente tùm tenui,cùm tenuissimo in virtute morborum indicantium,& virium tùm coindicantium, cùm inhibentium,& in superiori Aphorismo decimotertio locutus fuisset de coindicantibus quidem;sed secundariò, ut uidelicet ad vires referuntur, quandoquidem sermonem habuit de ætatibus: modo propositū eius in præsenti Aphorismo est tradere rationem eorum, quæ in superiori dicta sunt Aphorismo: Cum enim dixerit senes facillimè ieiunium ferre, pueros maxima cum difficultate, nunc reddit causam huius. Patet autem introductio hæc tùm ex Philothæo, tùm maximè ex Galen. qui asseruerunt, reddere Hippocratem in hoc Aphorismo causam eorum,quæ in superiori dicit; Vnde si hic redditur causa sententiæ supra propositæ:dicendum,quòd hæc pars non est Aphorismus; sed ratio Aphorismi superius positi. Quæ tñ ratio (quantum ad diuisionem attinet) diuiditur; nā proponit Hippocrates tùm rationem, tùm rationis confirmationem ibi: *Hanc etiam ob causam febres senibus, &c.* Quàm rationis confirmationem vocauit Galenus signum; quia est à posteriori, non autem à priori: In primis autem Aphorismi talis est sensus,quòd uidelicet pueri difficillimè ieiuniū ferunt; quoniā qui crescunt plurimum habent calidi innati, & qui plurimo calido innato abundant, plurimo indigent alimento. Contra verò senes facillimè ieiunium ferūt: quia modicum habent calidi innati, & ideo non egent plurimo alimento, imo ex plurimo alimento calidum suffocatur; Quòd autem senes calidi natiui modicum quid habeant,id hoc signo probari potest; nam senes febribus acutis non ita facilè corripiuntur. Hic est Aphorismi sensus. Ex quo facilè haberi potest continuatio huius Aphorismi cum superiori.

Propositum Hippocr.

Diuisio.

Sentētia Aphorismi.

Dicit autem: *Qui crescunt.* Vbi sunt duo declaranda. Alterum quid per incrementum intelligat: Secundum cum incrementum fit alicuius incrementum, quid illud est, cuius hoc dicitur esse incrementum. Quò ad primum facilè apud omnes constare potest, Hippocratem per incrementum intelligere verum incremētum, quod fit secundum tres omnes dimensiones longitudinem,latitudinem, & profunditatē; Ideoque excluditur illud incremētum,quod aliquando fieri solet in ætate prouectis viris, quo pingues fiunt;nam hoc non est secundum omnes dimensiones; & ideo quò ad secundum attinet, Hippocrates per eos qui crescunt intelligit tùm pueros,cùm adolescentes, maximè verò pueros: nam cum hi maximè calidi sint, minimè tolerare possunt ieiunium.

Per Incrementum quid intelligat Hippoc.

Qui crescunt.

Addit postea Hippocr. *Plurimum habent calidi innati.* Pars hæc difficillima est, vt ferè non sit difficilior aliqua tractatio in tota arte medica; Nam moderni se extricare nesciunt, & proponunt modo unum calorem, modo alium, &c. Ob id ut ad radices usque intelligatur summum Diuini Hippocratis artificiū, duo sunt facienda: Primò enim declarandum est, quid sit calor innatus: Secundum est,quòd ex superiori pendet, quomodo qui crescunt plurimo abundant calido innato. Ex his enim sententiam Hippocratis facilè percipietis. Quãtum ad primum attinet, antequam definitio caloris innati proponatur:sciendum ex mente Arist.secundo de partibus cap.secundo; Quòd ea, quæ calida sunt, uel sunt per se calida, vt ignis: vel per accidens calida,ut aqua feruens: Præterea ibidem dicebat Aristot. quòd quæ sunt calida, uel sunt calida actu tantum, non potestate, ut aqua feruens: vel potestate tantum, ut piper; non enim dicitur actu calefactum; uel utroque mō potestate.s.& actu,ut ignis. Quibus sic constitutis scire oportet, quòd quando sermo est de calido innato, sermo est de re actu,& potentia simul calida; Calor autem hic hoc modo acceptus,ut dicit Galenus in lib.contra Lycū. & in hoc com.bifariam accepi potest, altero modo pro qualitate,cuius nomen est caliditas:altero modo pro substantia, & corpore calido. Hic autem (dicit Galenus) sumitur ab Hippocrate pro substantia; & propterea errant, qui calumniantur Hippocratem, vt paulo infra in defensione Hippocratis dicemus. Sed hic calor insitus, qui substantia est, interdum calor insitus, & natiuus, interdum etiā spiritus insitus vocatur; & fuit sentētia Gal.5.simplic.c.8.& 9.ibi n. calorem naturalem modo calorem natiuum, modo spiritum insitum vocat,& has etiam voces obseruauit Aristot. ut uidere potestis apud ipsum 2. de gene. animal. cap.3. vbi dicit,quòd in semine est calor, qui facit,quòd fęcunda sint semina, & dicit hunc calorē non esse ignem,sed spiritum quēdam in semine contentum. Quare vocat calorem natiuum spiritum. Sed quispiam ambiget ergo calor natiuus,& spiritus naturalis nō differūt? Dicemus nos infra ihoc com. fusius ista maximè differre,nunc autem hæc sufficiat authoritas, Galenus duodecimo meth. quinto dicit se semper fuisse ambiguū, an spiritus naturalis detur, nec nè: ergo spiritus naturalis non est calor natiuus: quia de calore natiuo an detur, neque ipse, neque alius quispiam unquam dubitauit; Quibus modo sic constitutis proponamus definitionem caloris natiui,& talem,ut ex ea non modo eius essentia; sed etiam possint apparere proprietates omnes consequentes naturam caloris natiui; imo, ut ex hac definitione tollantur omnes difficultates, & præcipuè maxima illa quæstio:an vnus,uel multiplex sit calor; Hæc enim sunt perfectæ definitionis munera ex Aristot. Calor igitur naturalis,seu spiritus insitus est corpus mistum, genitum ex semine, & sanguine menstruo ab agente naturali, pro animæ operationibus obeundis. Hæc est satis exquisita caloris natiui definitio:Quam declaro,& formalibus Gal.verbis confirmo. Diximus esse corpus; nam accipimus calorem pro substantia, & non pro qualitate cum Galeno in præsenti commento: Et quia corpus uel est simplex, uel mistum: dicimus cum eodem esse corpus mistū, imo ipse ait in hoc loco esse corpus mistum ex quatuor elementis; nos autem in definitione ita non diximus; quoniam elementa sunt corpora nimis communia constituētia omnia sublunaria: in definitione autem (ut rectè debebat) posuimus componentia magis proxima:& ideo diximus esse corpus compositum ex sanguine menstruo,& semine. Quod Galenus uidetur asserere, & in libro contra Lycum, ac in præsenti com. Et primo etiam de tuend. valet.2. vbi asserit calorem naturalem fieri ex principijs generationis,i.sanguine mēstruo,& semine: hæc enim sunt generationis principia Gal. teste. Proposuimus etiam in definitione causam agentem, cum diximus ab agente naturali:pro cuius partis declaratione scire opor-

Duo declarāda.

1. Quid sit calor innatus.

Calida dupliciter.

Calor dupliciter.

Calorem accipi ab Hipp. pro substantia calida.

Calor naturalis,& spirit. insitus idē.

Dub.

Sol.

Caloris innati definitio.

Corp. duplex.

Calor naturalis ex quib. gignatur.

re oportet, quòd quamuis ad generationem horum inferiorum concurrat causa superior: (quia sol, & homo hominem generant,) tamen concurrit, ut causa æquiuoca, ac maximè vniuersalis; & ut ad generationem hominis sol, & homo concurrit, sic ad generationem caloris naturalis in homine existentis concurrit sol, & homo; namque homo non modo generat hominem; sed generando hominem, generat quęcunque in homine repериuntur: & propterea generat principale instrumentum in homine, idest calorem natiuum; ut æquus cum sole non modo æquum generat, sed calorem æqui. Nos autem in definitione per agens naturale intelligimus agens ipsum vniuocum, hominē scilicet. Postea in definitione adiungimus causam finalem, cum dicimus pro animæ operationibus obeundis: neque enim citra finē, & maximum, debebat generari calor natiuus. Quòd autem sit factum pro operationibus obeundis ex Aristotel. colligi potest tùm 2. de partib. animal. capite 7. & 4. de gener. animal. tùm præcipuè ex secundo de gener. animal. 3. vbi loquens de calore naturali dicit, quòd in calore hoc naturali reperitur natura, quæ proportione respōdet elemento stellarum; Et ob id non dicit calorem hunc esse cęlestē, sed proportione respondere elemento stellarum: quia ut cęlum nos generat, conseruat, & auget, mediatè tamen; ita hic calor non comburit, ut ignis, nec destruit; sed generat, conseruat, & auget: & ideo videtis, ut calor hic maximè conducit ad operationes obeundas. Quod Galenus etiā dicit 5. de facult. simplic. med. c. 8. & 9. Imo ī octauo de placitis septimo ex sententia Hippocratis dicit Calorem naturalem esse authorem operationum: non tamen propterea credatis esse principale agens: quia ipsum est instrumentum principalis agentis, ut colligitur ex Galeno in secundo ad Glauconem 2. vbi dicit, quòd si calor natiuus non est principale agens, est saltem proximum instrumentum principalis agentis, & ideo ad operationes obeundas concurrit, ut instrumentum, idest ut cum quo fiunt actiones: quia alterum concurrit, ut quod, ut cōpositum ipsum, alterum, ut quo, ut scilicet principale agens, ut anima, qua uiuimus, sentimus, sapimus, &c. & ideo Plato (licet loco citato non nihil à Galeno reprehendatur) uult à calore natiuo fieri operationes, ut ab igne, non quod vellet calorem natiuū esse ignem; nam hoc est cōtra Aristotelem, veritatem, & sensum; sed quia cognouit ignem esse maximè actiuum, ut explicaret in calore natiuo esse maximam hanc actiuitatem, dicit esse igneum. Hæc est definitio, & hoc modo explicata: Ex qua modo definitione patet, quòd calor naturalis est substantia quædam aerea, atq; aquea; nam cum dicamus ex Galeno primo de tuend. 2. fieri calorem natiuum ex sanguine menstruo, & semine, hinc sequitur quòd sit aereæ, ac aqueæ substantiæ; nam hæc principia calida, & humida sunt. Quamuis dicat loco citato Galenus maiorem esse portionem in semine substantiæ igneæ, atque aereæ; in sanguine verò maiorem portionem substantiæ aqueæ, & terreæ. Quę verba sano modo, & ad sanū sensum sunt referenda: nam posset dicere quis, Quomodo calor natiuus fit ex materia humida, si in semine est maior portio materiæ igneæ, &c. in sanguine terreę, &c. verus quidem sensus verborum Galeni in hoc consistit, quòd ibi Galenus non comparat elemēta adinuicem in ipso misto, idest substantiam aeream, & igneam, cum aquea, & terrea; nam falsum diceret, sed comparat sanguinem cum semine: modo aliud est cōferre elementa in sanguine, & in semine: aliud sanguinem cum semine. Ideo est ita intelligendus Galenus, quòd in sanguine est plus aqueæ & terreæ substantiæ, quàm in semine, non autem absolutè loquendo, quàm igneæ, & aereę. Quod cū ita sit, colligitur etiam ex præsenti definitione, ut adnotauit Galenus rectè in præsenti commento, & aduersus Lycum, quòd scilicet calor natiuus sit temperaturæ calidæ, & humidæ, quòd sit mitis, benignus, & non mordax, quòdq; habeat euaporationes suaues proportione respondentes euaporationi, quæ fit (ex Galeno) aquę dulcis. Colligitur etiam ex hac definitione differentia inter calorem natiuum, & ascititium; nam ut calor natiuus est temperatus, & ex substantia est aerea, & aquea, ac mites habet euaporationes: sic calor ascititius non est temperatus, sed acris, & substantię non aereæ & aqueæ, sed igneæ & terreæ; & hinc est, quòd habet mordaces, & acres euaporationes, quales solent efferri ex corpore calido sicco: sic ergo apparet, quomodo omnes proprietates innotescunt ex præsenti definitione, &c.

[Marg.: Calor natiuus ad quid genitus. — In calore natiuo natura, q̄ proportiōe rñdet elemento stellarū. — Calor naturalis operationum author, tanquam instrumentum. — Calor naturalis cur ignis appelletur à Plat. — Caloris naturalis substātia. — In sāguine plus — aqueę, & terreæ substantiæ, q̄ in semine, igneæ, & aereæ. — Caloris naturalis tēperies. — Calor Ascititius.]

LECTIO XLVII.

Ex assignata caloris natiui definitione non modo omnes proprietates elucescūt, (ut uidimus,) sed omnes et diluuntur difficultates, & præcipuè illa, an vnus tantum sit calor, uel multi, quæ modo remanet explicanda. Doctiores proposuerūt plures calores, cęlestem, animalem, natiuum, ascititium, Febrilem: & præterea calorem elementarē, & uoluerunt hos calores non ratione tantum, sed subiecto discrepantes esse. Quoniam autem resolutio in paucis consistit, ideo non expectetis, ut argumenta hinc inde addūcam, sed sufficiat unicam uobis ponere rationem, quàm demonstratiuam opinatur esse Fernelius, & unam authoritatem Aristot. quæ demonstrare uidetur calorem cœlestē non ratione, sed subiecto esse discrepantem à calore elementari. Ratio fuit, quia nos uidemus Mandragoram esse frigidissimam, & tamen viuere; sed hanc uitam nō posse habere ratione caloris elementaris: quia à prædominio frigida est: ergo viuit ratione caloris superioris, qui cęlitus ad hæc inferiora trāsmittitur: Quare calor cęlestis ab elementari differt subiecto. Authoritas verò Arist. est secundo de gener. animal. 3. vbi dicit Aristot. quòd in semine est calor, qui facit, ut fęcunda sint semina, & hic calor neque est ignis, (inquit) neque aliquod ex igne; Si ergo dicit non esse ignem, neque ex igne, ergo non est calor elementaris, sed à cœlo proficiscens. Et hunc Fernelium multi secuti sunt, non tantum in calore elementari, & cœlesti; sed in naturali, & ascititio.

Nos autem pro resolutione dicimus omnes hos calores idem esse subiecto: quia omnes hi calores elementares sunt, ac ex elementis proficiscuntur Id autem ostendo primum in calore naturali; nam ubi id cognouerimus in calore naturali, de quo tota erat difficultas apud Fernelium, facilius id dignoscemus in alijs; & ut omnia cum Galeno proponamus, dicit Galenus in præsenti com. quòd calor naturalis est corpus compositum ex quatuor elementis, & euidenter id asseruit. Quod si hoc ita expressè dicit Galenus nescio cur hi in re tā clara uoluerunt ita ambigere; ac præterea ignoro, cur entia uoluerint sine necessitate multiplicare: Quare dicendum est idem esse subiectum caloris naturalis cū elementari: quia fit ex elementis, ac substantiæ est aqueæ, & aereæ; Vnde pro argumentorū solutione unum notandū, quod uidit grauissimus ille Philosophus Ioānes Grāmaticus in secūdo de anima. 41. com. dicit enim hoc cognoscens, quòd calor naturalis, elementaris, & animalis idem sit; quòdque sit in causa diuersarum operationum non ratione subiecti, & materiæ, ex qua fit calidum hoc innatum; sed ex diuersitate regulantis

[Marg.: Dub. An vnicus sit tm̄ calor, an multi. — Fernelij opinio, & ratio. — Propria opinio, & difficultatis. Sol. — Calorē naturalē esse corpus compositum ex quatuor elementis. — Calor naturalis, elementaris, & animalis idē diuersus à diuersitate regulantis.]

gulantis tale instrumentũ; nam inquit, v. g. accipiatur bipenis. Hæc si fuerit in manu mali artificis omnia deuastabit, neque quidpiã rectè arte factum fieri poterit. Si autem idem numero instrumentum sit in manu artificis periti: hic nihil deuastabit, sed omnia rectè fient; vnde vides, quòd ex diuersitate regulantis tale instrumẽtum fiunt tam diuersæ operationes, bonæ, & malæ; & propterea Aristotel. duodecimo Metaphys. Comparabat calorem naturalem calori artificis: volens innuere, quòd quemadmodum ignis regulatur ab artifice, beneficio cuius artificis recte gulantis opera bona fiunt: sic naturalis calor regulatur à natura; Vnde postea fiunt operationes naturæ. & ideo facilè dicere possum, quòd cum calor natiuus sit corpus mistum, quòd regulatur à natura; ideo varias, & diuersas facit operationes naturæ: Quod et Arist. voluit secundo de gener. animal. 3. q. calor naturalis non sit ignis: quia est substantia aerea, & aquea, neque ex igne; & voluit dicere, quòd calor naturalis nõ est ex igne, idest non regulatur ab igne: quia si operaretur in virtute ignis, combureret, ac omnia destrueret opera; & propterea optimè sub dit loco citato, quòd proportione respondet elementis stellarum. Quod fuit in causa erroris Fernelij, nam aliud est dicere esse cœlestem hunc calorem: aliud respondere cœlo. Proportione autem respondet cœlo hoc pacto; nam ut cœlum est in causa, ut res generentur, atque viuificentur non aũt destruantur, nisi per accidens; à pari calor naturalis regulatus à natura est in causa cõseruationis, & uiuificationis rerum; Et hinc etiam patet, quare calor hic naturalis, & animalis dicatur; nam dicitur naturalis, quia regulatur à natura: animalis quia regulatur ab anima. sed quid de calore cœlesti? dicendum, quòd eadem est ratio; nam ut dicebat Aristot. secundo de gener. animal. 3. Formas has omnes materiales, non ita materiales esse: quin alicuius diuinitatis participes sint, & hoc verbum fuit in causa, ut erraret etiam Fernelius; nã quamuis hæ formæ non sine aliqua diuinitate sint; non ob id tamen est dicendum eas esse cœlestes, & quòd detur calor cœlestis, qui subiecto ab elementari differat: nam licet cœlum his inferioribus omnib. largiatur suam bonitatem, aliquibus quidem clarius, alijs uerò obscurius secundum rerum capacitatem; non propterea dicendum est, in his inferioribus esse calorem cœlestem, realiter distinctum à calore naturali; Nam (si licet interpretari Aristot. per Aristotelem,) dicit Philosophus 2. cœli, quòd hæc inferiora nõ gubernantur à superioribus, nisi tantum per lumen & motum, & ideo hæc sunt agentia mediata: quia agunt tantum mediante lumine, & motu; Et hinc fit quòd idem calor, qui naturalis est, & elementaris substantia, quatenus gubernatur à cœlo uocetur calor cœlestis ratione regulantis: quia ut hic calor, qui elementaris est, regulatus à natura, dicitur naturalis; & quatenus regulatur ab anima, dicitur animalis: à pari dicitur cœlestis, quia regulatur à cœlo: Dicitur etiam hic calor ascititius, quatenus degenerat à calore natiuo; nam ut prius habebat substantiam elemẽtarem aeream & aqueam, sic postea acquirit substantiam elementarem igneam, & terream, et sic fit ascititius; quòd si vlterius progrediatur fit etiam febrilis, ac igneus, qui malas habet operationes: quia cũ non possit ita regulari à natura, non modo degenerat in substantiam igneam, & terream: sed ita etiã degenerat, ut egrediatur limites sanitatis; & ideo fit calor febriens, & præter naturam. His ita constitutis non est difficile modo tollere authoritatem, & rationem propositam, & ad authoritatem quidem; nam dicit Philosophus nõ fieri calorem natiuum ex igne, cum sit substantiæ aereæ, & aqueæ; neque esse igne, idest q. non regulatur ab igne, quòd autem hæc sit bona expositio patet, quòd, q; ue non possit consistere expositio Fernelij; nam si intelligeretur calor cœlestis, ut ipse dicit; tunc necessarium esset, ut talis calor deforis adueniret, neque esset eductus de potentia materiæ: quia cœlestis est: Modo hoc contradicit Arist. quia ipse asserit mentem solam deforis aduenire. Cur ergo potuit dicere Philosophus talem calorem esse cœlestem; si per hoc opus esset, ut sibi non modo in eodem capite, sed in paucissimis etiam versiculis contradiceret? Ad rationem etiam facillimè respondetur: in Mandragora paucus ille calor si con sideraretur quatenus regulatur ab elemento; tunc absque dubio non posset facere opera uita; sed si idẽ calor cõsideretur, quatenus regulatur à forma Mandragoræ, & à virtute cœlesti: quia omnia inde gubernantur: non erit ita difficile uidere, quomodo cum tàm pauco calore possit consistere uita: quia hic calor regulatur à forma propria, & à virtute cœlesti. Sic ergo ex prædicta definitione diluitur maxima hæc difficultas de calore: an vnus sit, uel multi, &c.

Marginal notes (left column): Vnde in operationibus diuersitas. — Calor natiu°, quà rõne pro portione rñdeat cœlo. — Calor cur naturalis, & animalis dicatur. Et cur cœlestis. — Formæ materiales oẽs diuinitatis pticipes. — In inferioribus nõ eẽ calorem cœlestẽ realiter distinctum à natu rali. — Ascititi° cur ita dictus, & cur ita febrilis, & igneus. — Responsi. ad authoritatẽ, & rõnẽ Fernelij.

Marginal note (right column): Mentem solã deforis aduenire.

LECTIO XLVIII.

Quid voluerit Hippocrates per calidum innatum intellexistis sequitur modo, ut declaremus, quomodo crescentes plurimum habẽt calidi innati. Et ex sententia quidem Galeni tùm in hoc commento, tùm ex libro aduersus Lycum, tùm primo de tuen. secundo colligere possumus, quomodo crescentes abundent plurimo calido tùm à priori, tùm à posteriori. A priori quidem; nam dicebat Galenus quòd cum calor innatus originem ducat ex principijs generationis, i. ex semine, & sanguine menstruo, sequitur ergo illos quàm maximè possidere calorem natiuum, qui quàm maximè proximi sũt principijs generationis: contra uerò illos minus habere caloris innati, qui maximè recedunt à principijs generationis; dicebat enim Galenus, quòd corpus nostrum assiduò, atque assiduo exsiccatur, & quòd progrediente ætate diminuitur substantia caloris innati, & augetur substantia caloris ascititij, idest quòd quemadmodum prius substantia caloris erat aerea, & aquea, sic postea in progressu ætatis substantia caloris fit ignea, & terrea. Quibus positis fundamentis facilè est concludere, quòd qui crescunt plurimum habent innati caloris: quia scilicet maximè proximi sunt principijs generationis; & propterea Galenus dicebat secundo de temperamentis capite secundo, quòd animal recenter editum calidum est, & humidum: per quod nihil aliud intelligebat Galenus, nisi quòd animal recẽter editum plurima abundat copia caloris natiui; Et propterea octauo de placitis septimo sibi maximè consentiens dicebat, quòd pueri recenter editi calidissimi sunt; & addidit etiam esse calidissimos non ea caliditate, quæ in febribus ardentibus percipitur; sed dicit esse calidissimos calore insito; sic igitur constat à priori in pueris esse, & in Adolescentibus, sed præcipuè in pueris, plurimum caloris innati. Eadem veritas ex eodem secundo de temperamentis ab eodem Galeno à posteriori constat; vbi dicebat quòd nutrices solent formare membra recenter natorũ, ut ueluti cerea uideantur membra; quod nihil aliud indicat, nisi substantiam aeream, & aqueam, ut nihil esse aliud uideatur corpus recenter natorum, quàm massa quædam caloris innati. Confirmat eandem ueritatem Galenus à posteriori: quia effluxus, & euaporationes, q̃ fiunt è corpore crescente sunt satis mites, ac suaues; q. uerò ex corpore iuuenum exiliunt, in quib. non habet locum amplius augumentum, fiunt insuaues, non mites euaporationes; sed quia uidebat aliquem potuisse negare: imo

Marginal notes: 2. Quõ qui crescunt plurimũ habeant calidi innati. — Qui maximè proximi sũt principijs generationis pl° habẽt caloris nati ui, & è contra. — Animal recenter editũ, calidum, & humidũ. — Nutrices formare membra recenter natorũ, ueluti cerea. — Corp° recenter natorũ, tan quã massa quædã caloris innati.

imo ex hoc, (quia obseruamus in iuuene vapores acres): ex hoc inquam arguere in iuuene esse maiorē copiam caloris innati. Dicit hos decipi, quoniā si hoc esset verum; tunc hi cogerentur fateri in febrientib. esse maiorem copiam caloris innati: quia effluxus sunt acriores; Et propterea non est asserendum in febricitantibus esse maiorem copiā caloris: imo mul tò minorem. Ex quo concludamus in pueris, tū quia proximiores sunt principijs generationis, tùm quia habent euaporationes mites, esse maiorem copiam caloris innati; in his uerò, qui non crescunt, (vt in iuuenibus) tùm quia sunt remoti à principijs generationis, tùm quia habent acres euaporationes, minor est copia caloris innati, maior ascititij. Sed de his hactenus. Nunc declarandum est, cur Hippoc. dicit: *Plurimum habent, &c.* Maxima profectò in hoc est difficultas, & tanta, ut Lycus ausus fuerit redarguere Hippocratem, nec sine ratione fuit motus: imo adeo validas habuit rationes, vt fortasse pauci assequi potuerint Hippocratis artificium intimū. Lycus enim Hippocrati aduersabatur, vt ex com. hoc patet, & contra Lycum apud Galenum cap. sexto; & dicebat: Vis uidere Hippocratem non rectè proposuisse particulam (plurimum:) quia per calorem innatū intelligere possumus, uel substantiam caloris innati: uel secundo qualitatem caloris natiui: uel & tertio robur actionum caloris natiui. Vtcunque autem intelligat Hippocrates non potest excusari. Et primo: si volumus dicere Hippocratem intelligere substantiam: falsum est in pueris esse substantiam maiorem caloris natiui, quàm in iuuenibus; nam substantia caloris natiui est diffusa per uniuersum corpus, & extensa per vniuersam corporis molem; vnde quanto maius fuerit corpus, tanto maior erit copia caloris natiui. Modo iuuenum corpora, & existentium in ætate consistente est in maiore quantitate, quàm puerorum, ergo &c. Neque poterit intelligi per calorē Qualitas, dicebat Lycus; nam tunc duplex erit error, alter in voce, alter in re; In uoce, quia debebat uti his uocibus, uel magis, uel minus, uel intensius, uel remissius; non autem debebat dicere plurimū; nam vox hæc plurimum non qualitatem significat, sed substantiam. Præterea est error in re; Nam falsum est dicere intensius esse calidum in puero, quàm in iuuene; nam quò ad sensum patet in iuuene esse intensiorem, & acriorem calorem, quàm in puero: Neque potest Hippocrates intelligere robur calidi innati; Quoniam quamuis adsit robur, ubi maxima est copia caloris innati, tamen voce abutitur: Quia non debebat dicere plurimum; sed validissimum. Quare patet Hippocratem uel in re errasse, uel in voce, & re simul, uel in uoce tantum. Moderni uolentes à calumnijs Lyci defendere Hippocratem dixerunt, ipsum intelligere substantiam tātum caloris innati, & cum hanc tantum intelligat, rectè hac voce est vsus Hippocrates, cū dicit, plurimum; Quæ resolutio mihi ex toto satisfacere non potuit; nam si rem intimius considerare voluerimus: in pueris, & crescentibus non modo est maior copia substantiæ caloris innati; sed est qualitas intensior, imo validius est robur; & propterea decepti sunt moderni dicentes, hic tantum substantiam intellexisse Hippocratē. Quòd autem hæc tria maximo cum artificio significauerit Hippocrates: declaro cum Galeno in cap. 7. aduersus Lycum: Quamuis nō ita sit facilè ex illo capite 7. haurire solutionem. Et primo quantum ad substantiam, dicimus in pueris maiorem esse substantiam caloris innati ob fundamentum à nobis propositum: quia sunt maximè proximi principijs generationis, & in hoc concordamus cum Modernis: imo cum ipsis dicimus, id esse verum habita corporis pro portione: quòd scilicet in pueris, & crescentibus sit multò maior substantia caloris natiui, quàm in iuuenibus, & non crescētibus habita proportione corporis puerorum ad corpus iuuenum, & nōn crescen tiū: Et in hoc fuit deceptus Lycus: Quia in cōparatio ne cętera debent esse paria. Quantū verò ad reliqua, in quib. consistit difficultas: Et quantū ad qualitatem dico qualitatem caloris natiui esse intensiorē in crescentibus: non enim intelligo qualitatem cuiuscunque caloris, sed qualitatem caloris natiui: de hoc enim modo sermo est; & dico hoc notanter propter qualitatem caloris ascititij: hæc enim maior est in iuuenibus, & non crescentibus; Nam alia est caliditas caloris natiui, alia est caliditas caloris ascititij; cum illa substantiam aeream, & aqueam comitetur, hæc igneam & terream. Vnde dico, quòd ubi plurima est substantia caloris natiui, ibi etiam maximè vigent, quæ proximè substantiam hanc comitantur. Propterea cum in pueris sit plurimum substantię caloris innati: ideo etiam in eis debet esse plurimus, & intensus vigor qualitatis terminantis substantiam caloris innati; & hoc est, quid dicebat Galenus secundo de temperamentis animal recenter editum esse calidissimum; sed hanc qualitatem alio cōsideramus modo in iuuenibus; quia ut in iuuenibus plurimum est caloris ascititij, minus calidi innati, sic maior est qualitas caloris ascititij, minor qualitas caloris innati. Quantum ad robur: (modo non determino, an maior sit calor in iuuene, quàm puero, vel è contra: quia de hoc infra dicemus, eadem est ratio:) Si enim verum est, quòd in maiori quanto maior est virtus; & in pueris maxima est copia substantiæ caloris innati: ergo in eis est ualidius, & maximum robur; Et propterea in pueris erit robur valentissimum. Quare uideris, quòd in pueris maior est qualitas, substantia, & ualidius robur caloris innati, quàm in iuuenibus; ut declarauit Galenus aduersus Lycum cap. 7. & quia uult Galenus hoc esse difficile, declarat id exemplo: Et propterea miror de recentioribus, cur videntes tam clarum exemplum, allucinati fuerint; nam dicit sit medicamentum compositū ex Aristolochia, Thure, farina Orobi, & mirrha; & supponamus, quòd Aristolochia excedat alia tria medicamenta in æquali portione, idest quòd sit Aristolochia multò in maiori copia, quàm reliqua tria, & in triplicato, verbi causa, numero, reliqua verò tria (ut dixi) sint in quantitate æqualia: ex hoc (dicit) medicamento habetur, quòd cum sit maior substantia Aristolochiæ, quàm aliorum, quòd non modo in substantia, & quantitate excedet Aristolochia, sed præterea habebit vehementiorem qualitatem, ac superabit Aristolochia in qualitate cætera medicamenta; sed præterea addit Galenus, quòd habebit ualentius robur Aristolochia: quia in maiori quanto est maior virtus. Quare uidetis, quòd manifestissimo declarauit exemplo in maiori substantia, & quanto esse maiorem, & vehementiorem qualitatem, & ualidius robur. Et propterea Hippocrates diuinissimus summo cū artificio dicit (plurimū,) vt proponeret uocem, quæ explicaret substantiā, & per hoc principale illa etiam, quę de necessitate consecuntur hoc principale: Quia substantiam consequitur, & qualitas actionum, & robur; Et propterea cum dicit Hippoc. *Qui crescunt plurimum habent caloris innati &c.* Idem est, ac si dixisset: Qui crescunt plurimam habent substantiam caloris natiui, & copiā, & proin de vehementem, & intensam habent qualitatem calidi innati, & ex hoc etiam eiusdem caloris innati habent valentissimum robur, &c.

Marginalia:

In febriē ribus minor copia caloris innati.

Locus ad uersatur Hyppocrati tribus, ut medijs.

1.

2.

3.

Modernorū responsio. Confut.

In pueris, & crescentib. maior copia substātię caloris innati, intēsior qualitas, & robur ualidius.

Propria solutio: & quo ad primum.

Quo ad reliqua duo fundamēta, seu media.

Caliditas caloris natiui alia à caliditate acquisititij

In iuuenib. plus caloris ascititij, minus innati, sic & maior qualitas ascititij, minor innati.

In maiori quāto maior virtus.

LECTIO XLIX.

Expositio.

CVM dicit Hippocrates. *Qui crescunt,&c.* Postea subdere etiam potuit: *Plurimo igitur indigent alimento.* Id enim ea ratione sequitur; quoniam illa corpora, in quibus plurima sit cõsumptio, plurimo indigent alimento; vnde cum corpora puerorum, quàm maximè resoluantur: ideo egent plurimo alimento: maior est manifestissima: quia alimentum proportione debet respondere cum eo, quod resoluitur; minorem probat Galenus nimirum corpora puerorum esse illa, in quibus sit maxima resolutio, idque ex eo facilè demonstrari posse Galen. dicit, quoniam in pueris plurimum est substantiæ aereæ & aqueæ, minimũ autem substantiæ terrestris, & igneæ; contra verò in iuuenibus plurimum esse substantiæ igneę, & terrestris, minimum aereæ, & aqueæ; nam inquit Galenus corpora puerorum magis resoluuntur, iuuenium verò non ita; quia ex humido maxima fit resolutio, modica ex sicco; & hoc dicit Galenus persuaderi potest experimentis sensatis. Nam si est oleum, uel aqua, uel aliud humidius, quod calefit, fiet consumptio maxima, & resolutio; contra si calefiat uel ferrum, uel æs, uel lapis, uel aliquod consimile siccum, atque terrestre, effluxus quidem fiet, sed minima dissipatio. Cum igitur corpora puerorum humidiora sint, ideo maxima fit euaporatio, & consumptio in eis; Et ob id plurimum alimentum requirunt. Et hac de causa dicit Hippocr. *Plurimo indigent alimento.* Accedit præterea, ut dicebat Galenus primo de difficultate respir. capite 7. quòd ubi plurimum est calidum, ibi etiam est insignis calori s actio; vnde cum in pueris sit maximus calor natiuus, & ualidus: hinc est, quòd cũ ualidè agat, insignis sit pabuli consumptio; & ideo plurimo indigent alimento; subdit Hippocrates: *Alioquin corpus absumitur.* Hęc particula talem potest cum Galeno habere ueritatem: Quòd corpora, cum id, quòd influit magis est, quàm id, quòd effluit, & euaporat, dicuntur augeri. Tunc verò conseruantur, quoties id, quod influit inæquali est portione cũ eo, quod effluit; Vnde sequitur quòd ea corpora, in quibus sit maior effluxus, quàm influxus, & reparatio, consumuntur. His stantibus cum corpora ieiunantium puerorum; (de his.n. loquitur, qm̃ hic Aphorismus relationem ad præcedentem habet, in quo de ieiunio locutus fuit Hippocrates.) Maiorem patiantur effluxum, quàm influxum, ideo consumuntur, ac destruuntur: idque declarat Galenus in commento, inquiens, quòd quemadmodum duę sunt qualitates, quæ maxima cum difficultate dissipantur nimirum siccitas, & frigiditas: ita duæ aliæ oppositæ qualitates dissoluuntur summa cum facilitate, ut caliditas, & humiditas. Sed hæc caliditas, & humiditas in pueris maximè viget, nõ autem in iuuenibus, vel alijs quibuslibet; ideo pueri maximè resoluũtur: sed non potest in eis fieri reparatio eius, quòd resoluitur: quia supponimus eos ieiunantes, uel minus, quã opus est cibantes; ideo absumuntur; ideo optimè dicere potuit Hippocrates in hac parte; *Alioquin corpus absumitur.* Hoc est, quia puerorum corpora, in quibus est substantia resolubilis plurimo indigent alimento: secus consumentur, si ipsis plurimum non præstetur alimentum; namque Philothęus dicebat, quòd cum calor innatus sit in continua actione aduersus pabulum, & alimentum: nisi assiduo subministretur alimentum, tunc calor aget in partes corporis, non potens agere in alimentum, consumetq; corpus totum. Hæc de pueris dicit Hippocrates. Postea diriges ipse sermonem ad ętates, quæ ferre ieiunium possunt, dicit: *Senibus parum inest calidi innati;* Sed quid per parum innati calidi intelligit? Dico, quòd quemadmodum loquens Hippocrates de crescentibus per particulam plurimum significabat calidi innati substantiam; & per substantiam etiam caloris innati diximus quoq; esse intelligendam qualitatem eius, & robur suarum actionum. A' pariiu senibus dicimus parum esse calidi innati, idest paucã esse substantiam calidi innati, & cum pauca sit eius substantia; etiam qualitas caloris innati, & robur actionum eius non erunt insignia: Quia in pauco quanto pauca est virtus: & ideo dicebat Galenus in commento quòd non solum substantiam caloris natiui, sed qualitatem, & robur intelligere debemus. Per senes autem intelligere potest tùm primũ, tùm secundum senium: sed magis primum, (vt diximus in superiori Aphorismo;) nam de eo loquitur senio, de quo etiam in superiori locutus fuit Aphorismo; nobis autem magis placuit, quòd primum intelligeremus senium: quia secundum non fert ieiunium, nisi per ieiunium parum, & sæpè comedere intellexerimus. Subdit Hippoc. *Paucis propterea fomitibus egent:* Consequentia hæc eadem sequitur ratione, qua superior: Quia sicut pueri plurimo egent alimento, cum plurimum habeant calidi innati: ità senes habentes minimum calidi innati, egent minimo alimento. Dicit autem, *Egent fomitibus,* idest alimentis; nam respexit Hippocrates ad dogma illorũ Philosophorum, qui vitam in igne consistere dicebant: quamuis secundo de partibus animal. septimo cap. Aristotel. videatur reprobare hanc opinionem, quando dicit animã non esse ignẽ, sed potius in igne consistere: sed hoc nihil refert: quoniam uolebant illi dicere animam esse ignem in hoc sensu, ꝗ quemadmodum ignis est actiuus, ita & anima. Dicit ergo Hippocr. *Propterea egent paucis fomitibus,* idest alimentis fouẽtibus uitam, & calorem naturalem, qui veluti in igneo corpore consistere uidetur; Egent autem paucis fomitibus senes, & non multis: quia à multis extinguerentur. Idque docebat Galenus in commento à posteriori, & per exemplum; Nã cum in senibus modicum sit calidi innati: si multum ipsi ingerãt alimentũ, & cibũ, calor innatus cũ nõ possit illũ cibum cõficere, extinguetur: ut parua flamma à multo oleo in lucerna, & exiguæ ignis scintillæ à magna lignorum strue extinguuntur. Potest etiam id à priori ostendi; nã inter agẽs & passum dẽt eẽ proportio: sed cum in senibus sit actio modica ipsius natiui caloris, ipseque calor sit exiguus: ideo non debet esse præsentia passi copiosi, ne calor natiuus exiguus suffocetur. Subdit Hippoc. *Et ob hanc causam Senes non ita facilè febribus acutis corripiuntur, corpus enim eorum frigidum est,* dicit Galenus hoc esse signum, cuius beneficio probat Hippocrates in senibus non esse multum calidi innati; Nam in senibus non est ad febres acutas procliuitas: Et quomodo hoc sequitur? Hoc pacto, quoniam (supponendo corpora senum esse frigida:) cum in habentibus symbolum sit facilior transitus, in non habentibus difficilior: ob id cũ febris calida sit, ea non facilè corripiuntur senes; sed potius inuaduntur apoplexia, & epilepsia, alijsque frigidis morbis: quia scilicet senes frigidi sunt. Præterea etiam in febre acuta necessariũ est, ut fiat conuersio natiuæ caliditatis in igneam caliditatem: At hæc conuersio in senibus nimium difficulter, in iuuenibus autem, & præsertim calidioribus facilè fieri potest; in senibus quidem difficulter; quoniam ubi est modicus calor, difficulter fit talis conuersio, vt in senibus existit. Et ideo rarissime febribus acutis detinentur senes. Quòd si quandoque accidat, ut his febrib. detineãtur, moriuntur; Quoniam nõ possunt fieri hæ febres in eis, nisi à validissima causa, quæ uahidissimum

---

Marginal notes (left column): Expositio. — Puerorũ corpora facilius resolui. — Alimẽti conditio. — Ex humido maxima fit resolutio, ex sicco modica. — Vbi plurimũ calidi, ibi insignis caloris actio. — Augumẽtum. — Cõseruatio. — Resolutio. — Qualitates q̃ difficilius dissolutionem patiantur. — Calor innatus in continua actiõe aduersus pabulum.

Marginal notes (right column): Quid intelligat p parũ calidi innati. — In pauco quanto pauca virtus. — Per senes quos intelligat. — Vitam in igne cõsistere; & animam esse ignẽ quomõ. — Senescut paucis egeant fomitibus. — Inter agẽs, & passũ ꝓportio. — Senes haud ꝓcliues ad febres acutas. — In habẽtib' symbolum facilior trãsitus. — Senes q̃bus morbis facilius corripiantur. — Feb. acutæ in senibus lethales, & cur.

lidissimum introducit effectum; vnde validæ sunt hę febres, quibus senile corpus ob imbecillas iam, & languescentes vires resistere non potest; & ideo destruitur. sed dicet quis adhuc non habeo; an calor in puero validior sit, an in iuuene. Vnde si hoc non cognoscatur, non potest recta victus ratio administrari. Rectè igitur est hoc aduertendum; sed licet longioribus verbis soleat quæstio hæc tractari, nos tamen breuissimis verbis, & quàm paucissimis eam absoluemus; Resolutio itaque talis est, quòd calor dupliciter considerari potest, altero modo ratione sui, reliquo vero modo ratione nostri modi cognoscendi: Quòd si consideremus calorem ratione sui, dupliciter adhuc ipsum cōsiderare possumus, primo modo ratione sui subiecti, radicis, & fundamenti: secundo modo potest cōsiderari quatenus qualitas. Ratione autem subiecti sui, & fundamenti adhuc dupliciter considerari potest calor, vno modo ratione sui subiecti remoti, altero vero mō ratione sui subiecti proximi. Declaro hæc, quoniā omnia ista sunt distinctiones, quæ à Gal. desumuntur. primum itaq; si consideremus calorem ratione radicis, & fundamenti sui remoti, vt sic dicimus, ꝙ æqualis est caliditas in puero, & in iuuene: quia per subiectum remotum, radicéq; ignem intelligimus, & hoc est, quod Gal. uoluit in comm. sub difficilibus illis verbis, quę omnes non intelligunt, neq; considerāt, Quādo dicit, ꝙ in vtrisq, hoc est pueris, & iuuenibus æqualis est calor quantū ad quartum elementum. s. ignem. Et hoc etiam voluit Auicenna, qui optimus fuit Galeni interpres, quando in lib. 1. cap. de complexionibus dicit. In pueris, & iuuenibus est æqualis calor in radice, i. in igne; & ideo postea idem Auicenna ibidem subdit in pueris, & iuuenibus æqualem esse igneitatem. si verò cōsiderauerimus eos calores, seu calorem ratione subiecti proximi: dicimus, quòd cum subiectum proximum caloris sit substantia aerea, & aquea, & sine dubio talis fiat à principijs generationis, necessarium est, vt dicamus secundum hunc sensum, ꝙ in pueris maior est caliditas, quàm in iuuenibus: quia sunt proximiores principijs generationis; Et ideo dicit Hipp. in hoc Aphor. *Qui crescunt habent plurimum calidi innati.* Ratione. s. radicis, & subiecti proximi; at si cōsideretur calor ratione qualitatis, adhuc dupliciter cōsiderari potest: primo modo quatenus qualitas est actiua: secundo modo considératur non simpliciter quatenus qualitas actiua est, sed quatenus est qualitas actiua agens in proprium subiectum. Si considerauerimus calorem, quatenus simpliciter est qualitas actiua, vt sic dicimus calorem esse in iuuene intensiorem: quoniam quotiescūque est calor, qui fundatur in subiecto sicco, acuitur magis, quàm ille, qui fundatur in subiecto humido aereo, & aqueo; & cum in iuuenibus fundetur calor in subiecto sicco, quia siccitas est lima caloris; ideo dicimus, quòd calor est acutior in iuuenibus; Idque ex Galeno patet in secundo de temperamentis cap. 2. & in hoc commento, quando dicit calorem in iuuenibus esse acutiorem. si vero consideretur calor, non ut est simpliciter actiua qualitas, sed ut est actiua in suum subiectum: certum est, quòd in iuuene habet suum subiectum magis resistens, quia est terreum, quod nō ita facilè resoluitur; & propterea calor ille non potest ita agere: non quia sui natura non sit maximè actiuus, sed illud euenit ratione passi, quod est maximè resistens. Cōtra in puero cum calor fundetur in subiecto humido, minimè resistente: propterea consideratus calor in respectu ad suum passum, quàm maximè resoluit pueros; & ideo magis actiuus est calor in pueris; & hoc est quod dicit secundo de temperamentis 2. Gal. quando dicit, ꝙ animal recenter formatum calidissimum est: quia calor fundatur in subiecto humido, quod facilè resoluitur. Quòd si cōsideretur calor ex parte nostri modi cognoscēdi; consideratur dupliciter; vno modo, ut cognoscitur per sensum tātum: altero modo, vt cognoscitur per sensum, & rationem simul. si consideremus calorem, vt iudicatur solo tactu, dicebat Gal. 2. de temperamentis secundo, ꝙ millies obseruauit calorem esse ęqualem in puero, & in iuuene quantum ad simplicem tactum, & quantum ad cognitionem ipsius caloris. Dico autem hoc, quoniam dicebat Galenus loco citato, quòd calidum solo tactu cognoscere possumus, humorem non solo tactu, sed & ratione; & ideo dicit, quòd si sermonem habeamus de calore, quatenus cognosci debet ratione sui subiecti, non tactu solo, sed tactu, & ratione simul: dicit Galenus se obseruasse calorem esse copiosiorem in puero, magis suauem, & mitem coniunctum cum humido: In iuuene autem dicit, quòd nos obseruauimus calorem esse acriorem, ac mordaciorem, quia fundatur in sicco; Et ideo quando quæritur vter calor sit maior in puero, an in iuuene, debetis cum distinctione: non absolutè respondere, ut iam à nobis per tot distinctiones dictum est, quas iterum replicare esset inutile &c.

Marginalia: Quæst. 1. An calor sit ualidior in puero, q̄ iuuene. — Sol. Authoris. Calor dupliciter. — Calor in pueris, & iuuētib. æqualis qua ratione. — Caliditas in pueris maior, q̄ in iuuenib. unde. — Calor in iuuenib. intēsior, quàm in pueris qualis. Siccitas lima caloris. — Calor in pueris qua ratione magis actiuus q̄ in iuuenibus. — Calor æqualis ad tactū in puero, & iuuene. — Calor in puero copiosior, suauior, & mitior: in iuuene acrior & mordacior.

LECTIO L.

PRo absoluta intelligētia, eorum, quæ dicta sunt tùm ab Hippocrate in præsenti Aphor. tùm in 14. tùm etiam, vt intelligatis, quæ dicuntur à Gal. in comm. statuimus tres in medium proponere difficultates: ex quibus iam primam absoluimus, an scilicet calor sit in pueris maior, vel in iuuenibus potius. Succedit modo multò difficilior quæstio. Difficultas autem est, an calor naturalis differat à spiritu naturali, vel nè: Ex cuius difficultatis solutione non modo cognoscetis, qua ratione differat calor naturalis à spiritu naturali, sed etiam veram naturam, & essentiam febris intelligetis. sine enim his existimo aliquid non posse rectè de ipsa definitione febris cognosci, in qua Auicenna dicit. Febris est calor extraneus, dispersus per uniuersum corpus mediante spiritu, &c. vt autem appareat uera resolutio huius difficultatis necessarium est duo præcognoscere: Alterum quid sit calor innatus: reliquum, quid nam sit spiritus naturalis. Quantum ad calorem naturalem non est, ut de eo in præsentia agamus, si quidem satis, superque de eo in superioribus egimus. Quod si aliquid superest in definitione spiritus naturalis, illud modo patefaciemus. Quid ergo est naturalis spiritus? Dico id sciri non posse, nisi prius in genere quid spiritus sit sciamus: præcipuè vero, quia ex declaratione spiritus in cōi non modo habebitis dari spiritum naturalem, de quo maximæ fuere dubitationes; sed quid sit etiam spiritus naturalis cognoscetis. progrediendum enim est à magis communibus ad minus communia. Spiritus ergo, (& sermo de spiritu in corpore humano existente sit) talis potest descriptio proponi. (Spiritus nihil aliud est, quàm corpus mistum exhalitiosa parte tùm sanguinis, tùm seminis, facultatibus famulans.)

Declaro hanc definitionem cum Galeno, & quoniam maximum fundamentum sumitur ex Galeno, beneficio cuius uidebitis vos discursum illum longissimum Donati Antonij Altimari esse suspectum ex tertio de facul. natur. decimoquarto; & hoc notate, quoniam eius beneficio cæteræ destituentur opiniones. Dicit enim ibi Galenus, quòd in corpore humano nil conspicitur tenuius ipso spiritu, atq; ipsum esse substantiam leuissimā, & tenuissimā eorum oīum, q̄ in corpore humano reperiūtur. 2. dicit loco

Marginalia: Quæst. 2. An calor naturalis differat à spiritu naturali. — Definit. Spūs, & eius declaratio. — Spiritu nihil tenuius cōspicitur in corpore humano.

L Gal.

Gal. est vapor sanguinis, qui tenuis est: non tamen ita vt substantia spiritus. Tertio loco dicit est sanguis attenuatus; Ex his ergo habemus spiritum esse substantiam; & quia substantia est genus valde remotum; ideo nos mutauimus definitioné, & diximus esse corpus, non tamen simplex corpus, sed mistum. Qm ex Galeni senteñtia loco citato spiritus ipse ex sanguinis vapore conseruatur; quod cum ita fit, sequitur ergo vt simplex corpus esse non possit, erit ergo mistum; Hoc autem corpus mistum genitum est non ex sanguine, sed ex vapore sanguinis. Quam quidem particulam 11. meth. 3. proponit Gal. quando dicit ibi spiritum gigni, & conseruari ex vapore, qui attollitur ex sanguine; vnde cum habeat sui generationem non ex semine, neque ex sanguine, sed ex vapore seminis, & sanguinis: bene dicit Gal. 3. de facul. natur. 14. spiritum esse tenuissimum. Postremo dictum fuit in definitione (facultatibus famulans;) nam hæc est causa finalis, hac. n. de causa à natura editus fuit spiritus naturalis, vt facultatibus famularetur; vnde deficiente spiritu deficiunt etiam operationes facultatū. Sed diceret qs, si spiritus facultatibus famulatur, famulatur né eodem, an diuerso modo? facilé est respondere, diuersimodé spiritus concurrere ob facultates, quoniam & facultates ipsę diuersę sunt; quoniam cū tres sint facultates, nimirum animalis, vitalis, & naturalis: ac facultas animalis cæteras præstantia & nobilitate excellat: Secundo loco fit vitalis: tertio & postremò naturalis, sequitur & non sine ratione, quòd debet esse diuersitas in spiritibus, vt nobiliori modo concurrant spiritus ratione animalis facultatis, ignobiliori ratione vitalis, adhuc ignobiliori ratione naturalis. sed in quo consistit hic spiritus naturalis, & quo differt ab alijs spiritib. & à calore natiuo? Dico ad hoc, q cū tres sint spiritus, animalis, vitalis & naturalis: habent duo primum vt conseruentur, secundo vt referantur ad virtutes: penès hæc duo, p illud .s. per quod conseruantur spiritus, & penès q referuntur ad facultates à se inuicé differunt. Declaro, & primo quantū sit ratione illius, ex quo conseruantur: differentia est, nā spiritus animalis cōseruatur et ueluti alitur ex spiritu vitali, spiritus aūt vitalis cōseruatur ex spiritu naturali; vnde spiritus aīalis est perfectior vitali; quia vitalis est veluti materia aīalis; & ideo animalis spiritus generatur, & alitur ex materia nobiliori, quā vitalis. spiritus aūt naturalis adhuc est imperfectior, quoniā est veluti materia vitalis, & sui cōseruationem, & augmentū habet ex vapore sanguinis attenuati in iecore; non dico aūt spiritum naturalé conseruari ex sanguine, sed ex vapore sanguinis; nā inter tenuissima corpora primo est spūs, secundo vapor, tertio sanguis attenuatus; & ppea 11. meth. 3. dicit Gal. spiritū cōseruari ex vapore, qui attollitur ex sanguine, qui vapor est imperfectior spiritu naturali; cū ergo ex hoc nutriatur spūs naturalis sequitur, vt spiritus naturalis sit omniū spirituum imperfectissimus; sic ergo differunt spūs penès id, ex quo conseruantur. Secūdo differunt spūs, quatenus referuntur ad facultates, vt. s. facultatib. famulantur. Nā nobiliori facultati famulatur aīalis spiritus, ignobiliori vitalis, ignobilissimę naturalis; Declaro ex Galen. in lib. 7. de decr. Hipp. & Plat. 4. cap. ex quo loco colligitur, q animalis facultas viuificatur immediaté beneficio spiritus aīalis, ita ut spiritus animalis sit immediatum, & proximum instrumentum facultatis aīalis: neq; absoluté, qm & si deferat vim ad oculos, non tamen defert facultaté animalé per oēs partes corporis; vnde nō ex toto est uehiculū facultatis, quoniā non vbiq; sunt proportionata instrumenta, ad quæ possit deferri quæcunq; animalis facultas. concurrit aūt spiritus animalis, vt conseruās, & viuificans animalé uirtuté. Spiritus aūt uitalis famulatur facultati uitali non ita nobili, & præstanti facultati, vt erat animalis; nam quāuis vitalis spiritus viuificet facultatem vitalem, hæc tamen facultas minus præstans est, & vniuerso corpori cōicari debet, non ut animalis, quæ aliquib. tantum determinatis particulis cōicabatur; quàm primum. n. aliqua pars destituitur facultate uitali, tàm primū destituitur uita, & moritur. Cōicatur auté nobis talis uita beneficio caloris influentis, ac illius caloris, qui ubi igneus redditur, in causa est febris; nam hic calor à corde ortum ducens mediantib. arterijs vniuerso corpori, ac quibuslibet eius particulis communicatur. Quā primum verò cessat calor influens peruenire ad aliquā partem, tàm primum pars illa vita destituitur; nam non modo in calore insito, sed influente consistit cuiuslibet particulæ vita; quælibet. n. pars operatur beneficio caloris insiti non simpliciter, sed et necessarium est, ut concurrat calor influens, qui deducat calorem implantatum de potētia ad actum, ac conseruet eum in actu, in opere, ac etiam in uita; & propterea nisi fiat hæc communicatio caloris influentis calori insito, de repente cessat uita hujus, uel illius partis; & ideo facultas uitalis defertur beneficio caloris influentis, qui ex corde originé habet, & hic deducitur beneficio spiritus uitalis. Neque hoc uideatur mirum, nam sicut dicebat Auicena febris est calor extraneus accensus in corde, (& loquitur ibi de calore natiuo in igneum conuerso,) distributus ad partes corporis per uenas, & arterias mediante spiritu; Dicit autem mediante spiritu, nulla alia de causa, nisi quia optimé ipse cognouit, quòd sicut in tempore sanitatis communicatur uita omnibus partibus corporis beneficio caloris influentis à corde, non ignei, sed naturalis, in uirtute tamen spiritus uitalis, qui est substantia tenuissima, quæ meritò potest esse uehiculum caloris influentis, & propterea sicuti in tempore sanitatis spiritus est uehiculum caloris influentis: ita tempore febris, seu in febre spiritus, qui est in continua agitatione est in causa, ut deferatur influēs calor ad partes, sed igneus redditus; Et ideo non concurrit præstanti modo spiritus uitalis, sicuti concurrebat animalis. sed descendamus modo ad naturalé spiritum, de quo maior est difficultas nam impossibile est dicere spiritum naturalem deferre facultatem naturalem: nam hæc facultas nō defertur, & hac de causa doctiores negarunt dari spiritum naturalem. Gal. n. primo de locis aff. cap. vlt. dicit partibus insitas esse quibusuis potentias facultatis naturalis à natura; cuilib. n. parti natura donauit has quatuor naturales potentias: Attractricem, concoctricé, expultricem, & retentricem; Quare impossibile est dicere has potentias deduci à iecore ad partes ipsas, sicuti diximus de animali, & uitali spiritu: Non igitur cōcurrit spiritus hic naturalis, quatenus delator facultatis naturalis. Neque concurrit deferendo caloré naturalem uidelicet insitum, neque deferendo caloré influentem. Non deferendo calorem insitum, quia calor insitus est complantatus partib. & eas non derelinquit, & ideo non defertur: nec influentem, quia hic uiget in corde, & fundamentum habet ex calore innato cordis: & ideo per uitalem spiritum defertur, non per naturalem. Dico igitur concludendo, quòd concurrit spiritus naturalis, ut famulatur proximo, & immediato instrumento facultatis naturalis: unde non credatis spiritum naturalé esse proximum instrumentum facultatis naturalis, sicut spiritus aīalis facultatis animalis, & spiritus uitalis facultatis uitalis; & ideo spūs naturalis mediaté concurrit, & famulatur facultati naturali, quia uidelicet famulatur proximo, & principali instrō facultatis naturalis, q proximū instrumentum facultatis naturalis, ut in superiorib. audiuistis, est calor innatus. Nā millies dicit Gal.

Spūs ex sāguinis vapore cōseruatur, & gignitur.

Spūs cur genitus.

Deficiente spū deficere facultatū operationes.

Facultates tres & quæ nobilior.

Spirituū diuersitas, & cur tres numero.

Spiritus duo consequi.

Spiritus quilibet ex qua materia.

Inter tenuissima corpora quæ primum locum sibi vendicét.

Spūs naturalis omnium imperfectissimus.

Spūs animalis p. ximū facultatis animalis instrumētum.

Vitalis cui inferuiat.

Vita quo medio partibus cōiatur.

Mors, vnde.

Vita in quibus.

Ad operationes non sufficere calorem insitum.

Calorem influentem in partes deferri per spiritum uitalem.

Facultatem natu ralem partibus esse insitam.

Doctiores negasse dari spiritum naturalem.

Cuilibet parti quatuor a natura insitæ naturales potentię.

Spiritum naturalé famulari pximo, naturalis facultatis instrumento.

Galenus calorem naturalem esse authorem facultatum Naturaliũ, vt declarauimus suo loco. Ad quid autem requiritur hoc instrumentum.s.calor naturalis, vt fiant naturalis facultatis operationes? Quæso audiatis, necessarium est, vt calor naturalis assidue conseruetur: conseruatur autem duplicis alimenti beneficio, quorum alterum est formale, reliquum verò materiale: formale nihil aliud est, quã calor influẽs, quoniam iste vnitus calori insito deducit eum de potentia ad actum, eique vitam dat, ac vitalẽ insu per operationem: alterum verò materiale, est alimẽtum, quod quidem nihil est aliud, quàm sanguis attenuatus in iecore. Nam (vt audiuistis) calor naturalis generatur ex sanguine attenuato, & semine; ideoq; non potest ex vapore conseruari, quia uapore spiritus conseruatur; & ideo quinto de simp.med.facult. nono optimè dicebat Galenus, quòd calor naturalis est sanguis, volebat dicere, idest ex sanguine genitus; cùm igitur calor naturalis conseruetur ex sanguine, ac eiusdem caloris naturalis assidua fiat, & assidua resolutio: propterea necessarium est, vt ipsum assiduo, atque assiduo reficiamus, vtq; ei continuũ subministremus alimentum, nempè assiduum sanguinem attenuatum. Vt autem illud subministretur assiduum alimentum calori naturali, necessarium fuit vehiculum quoddam, quod tenuius esset, cùm vehiculum sit: Hoc autem vehiculum nihil aliud esse potest, quàm naturalis spiritus in iecore genitus, non quidem ex attenuato sanguine; sed ex vapore sanguinis. Et propterea quinto de simp.med.facul. cap.9.dicit Galenus, quòd calor naturalis nihil aliud est, quam sanguis, & spiritus. sed hoc non est ita simpliciter intelligendum, quòd scilicet calor sit vel sanguis, vel spiritus; falsum enim hoc est, vt ex dictis patet; sed ita debet audiri, quòd calor naturalis est spiritus, & sanguis: quia nimirum impossibile est calorem naturalem conseruari sine sanguine attenuato, qui est veluti eius alimentum, & sine spiritu, qui est vehiculum huius alimenti, idest huius attenuati sanguinis. Neque mirũ hoc cuipiam videri debeat: quia cum assidua reparatio necessaria fuerit: sicuti caliditati influenti natura dedit vehiculum, scilicet spiritum vitalem: sic altero calori (naturali videlicet) opus fuit dare vehiculum, spiritum.s.naturalem, quo porrò sibi alimentum deferatur; ideo facilè colligere potestis, quòd spiritus naturalis famulatur ignobiliori facultati, nempè naturali; nam spiritus animalis est proximum instrumentum immediatè viuificans facultatem animalem, nec defert; & si defert, vt verbi causa ad oculos, immediatè defert. sed spiritus naturalis ignobilissimus est; nã & ignobilissimę facultati famulatur, naturali.s.eãq; nõ defert: quia est insita partibus: imo nec defert instrumẽtum huius facultatis, calorem scilicet natiuum. Quia & ipse insitus est; sed defert huic instrumento pabulũ, & alimentum. Ex quibus facilè colligi modo potest, quomodo calor naturalis à spiritu differat naturali; vnde & facilè patere potest Donati Antonij ab Altomari error; nam quantum attinet ad authoritates, quas ipse adducit, nullius sunt momenti; & præcipuè illa, quàm adducit ex 12. meth.cap.5. dicit enim ibi Gal. se dubitare circa spiritum naturalem: Dico, Galenus non simpliciter dubitauit de spiritu naturali: quia expressè cognouit ipse substantiam hanc, quam spiritum naturalem appellamus, sed sub dubio locutus est, quoniam non ita apertũ Galeno videbatur, quomodo huiusmodi substantia propriè spiritus vocari possit propter ignobilitatem suam in respectu ad alios spiritus: quia non defert facultatem, nec instrumentum facultatis, sed tantum alimentũ instrumenti, & ideo dicit si hęc substantia digna est nomine spiritus &c. Imo etiam addit Gal. hanc substantiam reponi in iecinore, & in uenis ipsis, ex quibus suppeditatur pabulum caliditati naturali. Præterea facilè est videre differentiam inter calorem, & spiritum naturalem ex his verbis. Nam per calorem naturalẽ Gal. intelligit calorẽ insitũ, ac implãtatum in partibus, qui calor dicitur & spiritus insitus, & complantatus. vnde differentia magna est inter spiritum insitum, & spiritum naturalem: quoniam spiritũ insitum Gal. vocat calorem naturalẽ 5. de simp.med. facul.cit. & de eo nihil dubitat; vt dubitat de spiritu naturali 12. meth. 5. prætereà spiritus insitus haret parti: quia idem est cum calore natiuo; at spiritus naturalis distribuitur per venas, estq; substantia leuissima, & tenuissima, & ideo est de genere impetentiũ, ut dicebat Gal. 1. de diff.feb. c. 1. vbi ad mentẽ Hipp. ait spiritus naturales esse impetentes; at calor naturalis non est impetens. Et quamuis Gal. 3. de caus. puls.cap. 9. dicat calorem naturalem moueri modo versus centrum, modo versus circumferentiam; nõ propterea erit calor substantia impetẽs: quoniam si mouetur calor natiuus, non tamen deserit partes ipsas, vt spiritus naturales deserãt eas: Qua de causa impetentes dicuntur. differt ergo calor naturalis a spiritu naturali: primo quia calor naturalis insitus est partibus, spiritus naturalis vagatur per uenas per totũ corpus; præterea calor naturalis generatur, & cõseruatur ex attenuato sanguine: spiritus naturalis generatur, & conseruatur ex uapore sanguinis; præterea calor naturalis est proximum instrumentum facultatis naturalis; spiritus autem naturalis nõ est proximum instrumentum, sed famulatur proximo instrumento facultatis naturalis, deferendo, s. pabulum calori naturali; & ideo maxima est differentia inter calorem naturalem, & spiritum, &c.

Calor naturalis author facultatũ naturalium.

Caloris naturalis alimẽtũ duplex.

Calorem naturalẽ exsãguine cũ gignitum conseruari.

Spũs naturalis vehiculũ attenuati sanguinis.

Altimari error.

Gal. cognouisse calorem naturalem.

Caloris naturalis mun⁹.

Differentia inter calorem insitum, seu spiritum insitum, & spiritum naturalẽ ex Gal.

Spiritus insitus idẽ cum calore natiuo.

Spiritus naturalis de genere impetẽtiũ.

Calor naturalis motusq.

Quib. inter se differant calor naturalis, & spũs naturalis ex Authoris sẽtentia.

LECTIO LI.

Ex dictis in præcedenti lectione non difficulter colligere potestis Donatum Antoniũ Altimarũ in intellectione de spiritu naturali deceptũ fuisse. voluit namq; spiritum naturalem generari in iecore, idq; verissimum est; voluitq; spiritum naturalẽ esse alimentum caloris naturalis, ita vt spiritus naturalis sit sanguis attenuatus, qui quidem est alimentũ caloris naturalis; atq; addit sanguinẽ hunc attenuatum, hoc.s. alimentum ea ratione esse spiritum naturalem, quoniam est alimentum instrumenti uirtutis naturalis; vnde cũ sit alimentum instrumenti facultatis naturalis; ideo dẽt appellari spiritus naturalis. Quæ resolutio quãuis multis verbis ab eo proposita fuerit in suis opusculis, consistere tamen nõ potest; falsum.n. est dicere hoc alimentum, quia est alimentũ caloris naturalis, qui instrumẽtũ est facultatis naturalis, ut propterea sit spiritus naturalis; quoniã à pari possemus dicere spiritũ uitalẽ esse spiritum aĩalem, cum sit alimentũ spiritus animalis, qui est instrumentũ facultatis animalis; & ideo non ualet consequẽtia est alimentũ caloris naturalis, qui est instrumentũ facultatis naturalis, ergo est spiritus naturalis; sed prætereà, & fortius destruitur hęc resolutio; nã aduersatur Gal. 3. de facul.natur. 14 quẽ locũ voluit esse fundamentũ dicendorũ in hac materia. Dicit.n. ibi Gal. ꝙ spiritus est substantia tenuissima omniũ, quæ in corpore adinueniũtur: secundo in subtilitate, seu minus subtilis est vapor sanguinis: tertio loco est sãguis attenuatus; si itaq; spiritus substantiã hẽt tenuissimã, & est tenuissimus, ergo dẽt distingui à sanguine attenuato, ut facit ibi Gal. Si itaque sic se res habet: quare potuit dicere Donatus Ant. spiritũ naturalẽ esse sanguinẽ attenuatũ, esse.s. alimentũ caloris naturalis? Idẽ.n. est hęc dicere: Quare multũ discrepat sãguis attenuatus

Refellitur Donati Antonij ab Altomaride spiritu naturali. Opinio.

Spiritus differt à sãguine attenuato.

nuatus à ſpiritu, quoniam ſpiritus longè hoc atte-
nuato ſanguine tenuior exiſtit; & ideo veritas à no-
bis determinata in ſuo robore conſiſtere debet. ꝙ
ſpiritus naturalis eſt ſubſtantia tenuiſſima, genita, &
conſeruata ex vapore, qui attollitur ex ſanguine at-
tenuato: Qui ſpiritus datus eſt à natura, vt ſit vehicu
lum ſanguinis attenuati.i. alimenti caloris natiui,
qui eſt inſtrumentum proximum facultatis natura-
lis, vt ſupra ſatis ſuperq; diximus. Et hæc quò ad ſecũ

3. Queſt. An febris ſubſtantia, uel qualitas.

dum propoſitorum attinet, dixiſſe ſufficiat. Nũc ter
tia remanet difficultas de febre: an ſubſtantia ſit, vel
potius qualitas: Dico ꝙ ſi conſideremus dicta Gale-
ni in hoc comm. & breuiter; nã non eſt, vt falcem in
meſſem alienam imponamus, elicere poſſumus ex
Gal. febrem tùm ſubſtantiam eſſe, tùm qualitatẽ. In
primis aũt habemus febrem eſſe qualitatẽ; Dicit.n.
Gal. medicos nominib. abuti; nam dicunt morbos
eſſe magnos, morbos eſſe paruos. Abuſus aũt ĩ hoc

Magnũ, & paruũ ad ꝙ referãtur.

conſiſtit, nam morbus eſt qualitas: magnum autem
& paruum ad ſubſtantiam potius, quàm ad qualita-
tem refertur. ſicuti (inquit) aliqui voce abutentes di
cunt febres eſſe magnas, & paruas. cum tamen fe-
bris qualitas ſit, nõ ſubſtãtia. Ex eodẽ verò, et in cõm.

Febrem eſſe corpus, & ſubſtantiam. Ex calore naturali quæ euaporationes, & quæ ex aſcititio.

colligere poſſumus febrem eſſe ſubſtantiam, ac fe-
brem eſſe corpus; nam expreſsè Gal. aſſerit, quòd
calor naturalis ſummi poteſt pro qualitate, et pro
ſubſtantia; & poſtea accipiens calorem pro ſubſtan
tia dicit, ꝙ ex calore naturali, & ſubſtantia hac ua-
poroſa fiunt effluxus, & euaporationes mites, &
ſuaues: Qui effluxus, & euaporatio non poteſt fieri
niſi ex ſubſtantia, & corpore: non autem ex pura
qualitate. Loquens poſtea de calore aſcititio dicit, ꝙ
fiunt ex eo euaporationes potius mordaces, quod
declarat exemplo ſumpto à calore febrili, & dicit ꝙ
ex calore febrili fiunt effluxus mordaces, corroden
tes tactum. ſi ergo iſti effluxus, & vapores fiunt à ca
lore febrili, ergo calor febrilis eſt ſubſtantia; neque
eſt vt dicamus, vt aliqui, qui timentes aſſerere febrẽ
eſſe corpus, neq; potẽtes hoc cognoſcere, (licet facil
limum ſit, neq; nouum; nam & Thadeus huius opi
nionis meminit, quòd.ſ. febris ſit corpus ſuper 16.
Aphor. huius primi:) aſſeruerũt iſtos effluxus, & e-
uaporationes non fieri ratione caloris febrilis, ſed ra
tione annexi, & coniuncti; ſed hæc eſt mera fuga;
Nam ſi Gal. vult fieri euaporationes mites ex calo-
re naturali, conſiderato pro ſubſtantia: ergo cum di
cit ex calore aſcititio fieri euaporationes mordaces,
intelligit calorẽ ẽt ꝓ ſubſtantia, & cum declaret hoc
in febrili calore, ergo febrilis calor eſt ſubſtantia; &

Febrem eſſe tùm qualitatem, tùm ſubſtantiam. Obiect.

ideo ex hoc comm. à Gal. colligere poſſumus febrem
tùm qualitatem eſſe, tùm ſubſtantiam. Quam veri-
tatem doctiſſimi Moderni ſuſtinentes, ut redderent
rem clariorem, hanc inter rationes poſuere fortiſſi-
mas; nam adducebant probationem aduerſus ſe ip-
ſos: primo ꝙ febris.ſ. non poterit eſſe ſubſtantia hoc
pacto. Nam ſi febris eſſet ſubſtantia, eſſet morbus in
numero: quia hoc eſt falſum, & cõtra Hipp. Gal. &
omnes; nam apud omnes eſt in confeſſo febrẽ eſſe
morbum in intemperie, nõ in mala compoſitione,

Reſponſio Moderni.

nec in numero: ſoluentes hanc difficultatẽ dixere
ꝙ febris eſt ſubſtantia, & corpus: ſed dicunt eſſe ad-
uertendum, quòd calor febrilis pro ſubſtantia acce-
ptus non intenditur, in quantum ſubſtantia, ſed in
qualitate: unde in qualitate fit augumentum: in ſub-
ſtantia autem potius diminutio fit, quàm augu-
mentum; & ideo non ualet argumentum adductũ;
nam febris non augetur pro ſubſtantia, ſed pro qua-
litate: valeret ſi augeretur pro ſubſtantia. ſed ego
ſæpè ſum admiratus, quomodo viri tam celebres
in re tã manifeſta fuerint allucinati; & vos eritis iu-

Moderni error duplex.

dices. Nã in hac ſolutione duplex eſt error: primus
cum ſupponatur, ꝙ calor iſte non augeatur penès
ſubſtantiam, ſed potius diminuatur; nam ſi febris eſt
ſubſtantia, & diminuitur ſubſtantia: ego dicam eſſe
morbum in numero.ſ. diminuto; nam ſi manus erit
cum trib. vel quatuor digitis erit morbus in numero
diminuto. Secũdus error eſt priore peior, quia abſur
dum quã maximè eſt aſſerere in febre ſubſtantiam
non augeri, quandoquidẽ augetur ſubſtãtia. Quòd
autem ſubſtantia augeatur declaro non recedens à
dictis Galeni in hoc comm. Quod ut rectè quilibet
intelligere poſſit, quia & nos ſuſtinemus febrem eſ-
ſe ſubſtantiam, & qualitatem: dicimus, quòd per fe-

Febris qua rõne ſubſtãtia.

brem eſſe ſubſtantiam, intelligimus febrem eſſe calo
rem naturalẽ.ſ. influentem igneum redditũ; & ideo
videamus, qũo ſe habeat calor hic naturalis influens
penès ſuum augumentum ratione ſubſtantiæ, & ra
tione qualitatis. Si conſideratur augumentum rõne

In calore naturali augumẽtũ duplex ſeu triplex.

ſubſtantię, Dico, ꝙ in calore naturali augumentum
poteſt eſſe duplex, vel naturale, vel præter naturam.
Augumentum naturale eſt, quotieſcunq; caloris na
turalis ſubſtantia aerea, & aquea fit maior; & tale
augumentum nõ habet locum in febre, quia hoc eſt
augumentum naturale; præterea dicebat Gal. 3. de
temperamentis cap. 4 ſubſtãtiã caloris natiui augeri
tantum ab alimẽto, & ab his, quæ poſſunt uerti tan
tum in ſubſtantiam nutriti; At in febre concurrunt
cauſæ febrificæ, quæ nihil habent cũ alimẽto, ideoq;
non poſſunt augere ſubſtantiã caloris natiui; & pro
pterea tale augumentum locum habere nõ poteſt.
Eſt præterea aliud augumentum, quod extra limites
ſanitatis adhuc non eſt, & eſt, qñ augetur ſubſtantia
caloris aſcititij veluti in ætate iuuenili, in qua dimi-
nuitur ſubſtantia caloris natiui, & augetur ſubſtãtia
aſcititij, hoc eſt diminuitur ſubſtantia aerea, & a-
quea, & augetur ſubſtantia ignea, & terrea; & neq;
hoc augumẽtum caloris locum habet in febre, quia
adhuc conſiſtunt operationes incolumes. Eſt præte-

Quod augumẽtũ locũ hẽat in feb.

rea augumentũ tertiũ caloris naturalis, ſed hoc non
eſt infra ſanitatem, ſed præter naturam, quod augu
mẽtum in hoc conſiſtit: quia nimirum caloris natu-
ralis ſubſtantia diminuitur, & augetur non mõ ſola
qualitas caloris extranei, ſed ẽt caloris extranei ſub-
ſtantia; Quòd aũt caloris naturalis ſubſtantia minua
tur habetur ex Gal. in hoc comm. quando Gal. dicit
ꝙ ſubſtãtia caloris naturalis in febre, neq; ęqualis eſt,
nedum augetur; Et propterea cum Gal. in febre mi
nuitur ſubſtantia caloris naturalis, hoc eſt aerea, &
aquea: augetur aũt ſubſtantia caloris extranei, & aſci
titij: quoniam ſubſtantia illa caloris, quæ erat aerea,
& aquea fit quàm maxime ignea; & ideo in febre nõ
diminuitur, ſed augetur ſubſtantia caloris ignei. Nã
idem ſermo eſt de calore aſcititio, & de calore febri-
li; Namque dicit Galenus quòd in febre fiunt efflu-
xus acres, & mordaces, qui fieri minimè poſſunt,
niſi accipiamus ſubſtantiam caloris non natiui, ſed
caloris ignei redditi; vnde cum augeatur ſubſtan-

Qualitas comitatur ſuum ſubiectum.

tia caloris febrilis ignei: cùm qualitas comitetur ſuũ
ſubiectum, intenditur etiam qualitas; & ideo in fe-
bre habemus augumentum nõ ſolum ratione qua-
litatis, ſed etiam ratione ſubſtantiæ. Cum igitur ha-
beamus febrem eſſe qualitatem & ſubſtantiam au-
ctam: qua ratione tollimus difficultatẽ, ne.ſ. dicamus
febrem eſſe morbũ in numero? Niſi profectò à do-
ctiſſimo Viro propoſitum fuiſſet argumẽtum, ego
illi nõ ſatisfeciſſẽ, quoniam nimis leue eſt, & ſolutio
eius patet, quoties uera definiendi methodus cogni
ta fuerit. Dico igitur dupliciter febrem definiri poſſe:

Febrem dupliciter poſſe definiri.

formaliter, & cauſaliter, i. effectiuè: per formalẽ defi
nitionem intelligo, quando febris definitur per ve-
rum genus, & ueram differẽtiam; per definitionem
autem cauſalem intelligo definitionem traditã per
cauſam immediatã efficientẽ, ut cum dicimus riſibi-
le eſt animal rõnale mortale. Quo ita cõſtituto dico

quòd

quòd si febrem definierimus formaliter, nihil aliud dicere poterimus, nisi quòd febris sit qualitas. Quòd si uoluerimus febrem definire causaliter, idest per causam effectiuam, tunc dicere possumus febrem esse substantiam, atque corpus; Et propterea quando Galenus in hoc comm. & alibi dicit febrem esse qualitatem, vel febrem esse intemperiem calidã, & siccam, ut sic definit febrem formaliter per suum verum genus; vbi verò dicit febrem esse calorem, est definitio causalis. Quod sit verum. Quid ait Galenus in hoc commento? dicit febrem fieri ob conuersionem caloris natiui in igneum: non dicit hic febris est calor, sed fit ex calore: quia considerauit calorem influentem esse causam febris effectiuam; & antequam formaliter soluam argumentum, duobus uerbis declarare liceat, quomodo calor influens sit causa efficiens febris; nam calor innatus non potest esse causa efficiens febris, sed solum calor influens: vbi enim fit febris, necessarium est, ut calor influens, qui viget in corde igneus reddatur: igneus autem fit ille calor à causis potentibus introducere igneam qualitatem in eundẽ calorem influentem, qui postea calor influens, vbi igneus est redditus, reddit calidas omnes partes corporis, quia non potest fieri hæc distributio ad omnes partes corporis, nisi beneficio alicuius, quod possit distribui; & talis calor est influẽs, qui igneus factus dat ignem, & calorem partibus: sicuti sanitatis tempore eis uitam tribuit; vnde formaliter respondentes ad argumẽtum: dicimus, quòd quando dicunt, si febris est substantia, ergo est morb. in numero: negatur consequẽtia; & ratio est, Quoniam dicimus febrem esse substantiam non pro definitione formali, sed causali, quæ traditur per causam effectiuã; nã hoc idẽ esset, vt si quis (exempli gratia) diceret scamnum fit ab artifice, ergo scamnum est artifex: hæc consequentia ridicula est. vnde hoc vnum obiter aduertatis, vt cognoscatis, an definitio ab aliquo authore tradita sit causalis, an potius formalis; nam quis dicere posset esse principij petitionem, cum nos dicimus febrem esse qualitatem, esse definitionem formalem: cum verò dicimus esse substantiam, esse definitionem causalem, & per causam efficientem vnde id opus est declarare, atque ipsum declaro: si vos accipietis genus positum in definitione, & reducetis hoc genus proximum in genus remotum, & deinde in remotissimum, & vtrumque genus prædicetur in quid de definito, ista erit definitio formalis: Quoniam valet dicere homo est animal, corpus, substantia, &c. ista definitio est formalis iuxta regulam in ante prædicamentis: Quicquid prædicatur de prædicato, prædicatur & de subiecto; quod valet in essentialiter ordinatis, ut logici declarant. Si verò genus remotũ non prædicatur in quid, sciatis hanc non esse definitionem formalem, sed causalem: ut si dicatis risibile est animal rationale mortale, est definitio causalis; nam si referamus animal in corpus, & substantiam, non ualebit dicere risibile corpus est, risibile est substantia; & ideo est definitio causalis. Accipiamus modo definitionem febris, quæ est intemperies calida, & sicca, dependens à calore influente igneo reddito. Hæc quidem definitio formalis est, quoniam capientes nos intemperiem, & reducentes ipsam ad dispositionem, & dispositionem reducentes ad qualitatem, quæ sunt genera remota, & remotissima semper erit uerum dicere, quòd hæc omnia in quid de febre prædicentur; nam valet dicere, febris est dispositio præter naturam, est morbus, & est qualitas; Dicatis modo febris est calor naturalis factus extraneus accensus in corde: dicatis postea calor est corpus, calor est substantia; valet ne dicere febris est corpus, febris est substantia? non profectò; & ideo hæc est causalis, non formalis definitio. Hæc dicere volui, quoniam quidam putant hoc esse chymericum, & fictitium dictum quòd datur definitio causalis, & formalis; cum tamen hoc sit Aristotelis primo post. & sit uerissimum, ut iam probatum est.

Calor influens cã febris efficiens.

Responsio ad argumẽtũ.

Not.

Definitio formalis qua rõne à causali differat.

Dari tũ causalẽ, tũ formalẽ definitionem.

LECTIO LII.

APHORISMVS DECIMVSQVINTVS.

Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi; Quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tũc calor innatus copiosior est, vnde & pluribus egent alimentis: indicio sunt ætates, & athletę.

VEntres hyeme, & vere natura calidissimi sunt &c. Pro introductione præsentis Aphorismi in memoriam reuocare oportet, ꝙ cum hucusq; egerit Hipp. de victu minuẽte vires. i. tum tenui, tùm tenuissimo in uirtute suorum indicantium: hoc est morbi acuti, morbi peracuti, uigoris, & accessionis. Nec non egerit de eodẽ in uirtute suorũ coindicantium, & principalium, hoc est uirium; & non principalium, hoc est in uirtute eorum, quę referuntur ad vires, hoc est virtute ętatis, temperaturæ corporis, cõsuetudinis, & anni temporis. Modo antequã loqueretur Hipp. de victu medicinali, de quo in sequenti Aphor. vult in præsenti sermonem habere de victu sanorum; Et ideo eius institutum nũc est de victu sanorũ agere: Qui scopus an sit Hipp., necne, facile est videre apud Gal. in præsenti comm. sed ex altera parte difficile est uidere causam huius scopi: & præcipuè cum institutum Hipp. sit sermonem habere in hac parte de curatiua arte, & in quarto etiã Aphor. dixerit Gal. Hipp. sermonem habere de uictu ægrotantium. In primis autem clarum est hic, quòd attinet ad si est, Hippocratem sermonẽ habere de victu sanorũ, quòd probatur ex Gal. in fine cõm. vbi habet, ꝙ omnia, quæ dicta sunt in hoc Aph. sunt dicta ob corpora sanorum: vultis ẽt hoc cognoscere? nã Gal. 1. de ratione victu 44. vult, ꝙ si fuerit aliquis æger laborans morbo acuto, ratione cuius opus sit vti diæta tenui: dicit Gal. ibi, ꝙ si fuerit tempus hyemale, huiusmodi tẽpus permittit talem victũ tenuẽ: contra aũt est in ęstate: Quoniam quamuis ratione morbi acuti opus sit vti uictu tenui, tempus ęstiuum hoc prohibet. Ex quo colligatis, ꝙ ut tempus hyemis coindicat victũ tenuiorem, sic tempus æstatis hunc victum contraindicat: tamen Hipp. hic habet oppositũ, quod. *Ventres hyeme &c.* Et postea subdit. *Quare & his temporib. copiosiora exhibenda sunt alimenta*; Quare dicit Hipp. hyemem indicare victum copiosum; & ideo est aduertendum, ꝙ si consideraueritis hyemem, ut tẽpus coindicans cum morbo: si morb. indicat tenuem, hyems ẽt cõindicat tenuem uictum. sed si considerauerimus tempus, vt indicans, non vt coindicans: quale est tempore sanitatis: Vt sic hyems cibum copiosiorem indicat, quàm æstas:

Aphor. introductio.

Institutũ Hipp.

Causa instituti.

Hyems quo casu indicet victũ copiosum. Not.

quia nimirũ vbi morbus eſt in tempore ęſtatis vos non poteſtis vti victu ita tenui, vt morbus requirit. In tempore autem ſanitatis vos poteſtis in æſtate vi ctu tenui vti,non copioſo;quare cum nũc hoc,quod ſanis conuenit,dicat, non quod ægris: manifeſtum eſt,Hippocratis eſſe inſtitutum de victu ſanorum agere. Sed qua de cauſa hoc fecit? vt quàm ſæpiſſime dixi, ſemper Hippocrates maximo eſt vſus artificio; & cum hucuſque egerit de victu minuente, tùm in virtute indicantium,cùm coindicantium: antequam ad medicinalem cibum tranſiret, voluit admiſcere ſermonem de victu ſanorum, vt multæ tollerentur difficultates,neque aliquis committeretur error. Tollentur autem errores,ſi cognoueritimus aliud eſt eſſe indicans,aliud eſt eſſe coindicans,neque vnum & idem hæc eſſe. Nam aliquis potuiſſet credere eodem modo nobis eſſe progrediẽdum quando aliquid eſt indicans,& poſtea illud idem eſt coindicans. cum tamen eodem non ſit progrediendum modo, cùmq; hoc non modo veritatem habeat in temporib. anni, ſed in conſuetudine, ętate,diſpoſitione ventriculi,& viribus;imò in virib.principaliter,in his reliquis non principaliter, ſed ratione virium: Hipp. voluit hoc declarare in temporibus anni; Quia ſi hoc poſſunt tempora anni,quæ non ſunt principalia, ſed referuntur ad vires: quòd.ſ.differunt, vt ſunt indicantia à ſe ipſis coindicantibus;multò magis id erit affirmandũ de viribus;Et ideo ex primo de ratione vict.44. ſicut Hyemale tempus pleniorem cibum indicat,ita vires robuſtæ coindicant victum tenuiorem, & indicant pleniorem; vt igitur hoc declararet Hippocrates in hac parte proponere voluit hanc ſententiam.Quare ſcopus Hippocratis eſt proponere de uictu ſanorum ſermonem ſumpta indicatione à temporibus anni;Vt ex hoc pateret differentia inter indicantia, & coindicantia. Quò autem ad diuiſionem attinet: in primis eſt cognoſcendum hanc ſententiam,qualis nam ipſa ſit. Scio Modernum dicere hanc eſſe ſententiam Enthymematicam,quæ eſt quoties proponitur ſententia cum ratione implicita;hæc enim eſt ſententia,quę rationem habet implicitam:Quia Hipp.dicit. *Ventres hyeme, & vere &c.* Et non dicit quoniã ventres hyeme &c. Nam ſi dixiſſet quoniam: ratio fuiſſet explicita,non implicita.Ego autem his nõ obſtantibus credo hanc eſſe ſententiam,quæ ſit pars Enthymematis:quoniam habet rationem ſeiunctã & partim antepoſitam, partim poſtpoſitam. Nec ualet ſi dicatur: non dicit quoniam; Nam quamuis ibi non ſit hæc particula(quoniam) ſeparãs rationem à ſententia:tamẽ in ipſo Aphoriſmo bene apponitur particula quædam, Quare,quæ ſeparat rationem à ſententia;dicit enim. *Quare per ea tempora.* Quæ particula, *Quare.* Denotat concluſionem, quę mediante hac particula ſeparatur à ratione; Cum igitur ſit ſententia, quæ eſt pars Enthymematis. Ideo diuiditur hæc pars in ſententiam,& probationem: ſententia aũt eſt ibi. *Quare per ea tempora alimenta copioſa ſunt exhibenda.* Probatio diuiditur in rationem,& confirmationẽ rationis,Cõfirmatio eſt ibi. *Indicio ſunt ætates; & Athletæ.* Ratio autẽ duas habet partes: quatenus in ratione minor eſt,quę duas habet partes.prima eſt *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi ſunt.* Secũda pars eſt ibi. *Etenim calor innatus copioſior eſt &c.* Vt aũt cognoſcatis hanc eſſe veram diuiſionẽ, ſenſum legitimũ Aphoriſmi intelligere debetis,qui meo iudicio eſt difficillimus. Nolo autem proponere ſenſum eius ab alijs adductum, ſed ex mea ſententia hic eſt ſenſus Aphor. In illis temporib. in quib. alimenta melius conficiuntur,& plura requirũtur:copioſiora alimenta ſunt exhibenda. Addamus minorẽ. ſed ſic eſt,ꝙ in tẽpore hyemis,& ueris alimenta melius con fici poſſunt,& plura requiruntur; ſequitur ergo con cluſio,ꝙ in tempore hyemis, & veris alimẽta copioſiora ſunt exhibenda;& hæc concluſio eſt ſententia & Aphor.propoſitus ab Hipp. Maiorem nõ proponit Hipp. quia manifeſta ualde eſt. Minor autem ab Hipp.probatur, quia in ea aliqua poterat eſſe difficultas;nã minor eſt: Tẽpore ueris,& hyemis alimenta conficiuntur melius,ac plura ẽt requirũtur alimẽta: quæ minor qm̃ duas habet partes. Ideo Hipp. vtrãq; partem probat. Prima pars eſt,ꝙ tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur. Secunda,ꝙ tempore hyemis, & veris plura alimenta requiruntur. Quãtum pertinet ad probationem primæ partis: ex Hipp. talis probatio colligi poteſt. In illis temporib. alimenta melius conficiuntur, in quib. ventres ſunt natura calidiſsimi,& ſomni longiſsimi: ſed ſic eſt, ꝙ ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſsimi: ergo tẽpore hyemis, & veris alimenta melius conficiũtur. Maiorem aũt nõ probat Hipp. quia ſumma utitur breuitate; ſed bene Gal. in comm. nam cùm in iſtis temporib. plurimum ſit caloris natiui,calor natiuus quàm maximè adiuuat ad conficienda alimenta,pariter & ſomnus; & ideo maior ueriſſima eſt. Minor ẽt ſatis patet; & propterea patet cõcluſio: Quæ erat prima pars minoris poſita in ſyllogiſmo. Probatur ẽt ſecũda pars minoris,quę erat,ꝙ in tempore hyemis, atq; ẽt veris plura requiruntur alimenta: quã partem ita probat Hipp. In eo tempore plura requiruntur alimenta, in quo plurimum eſt calidi innati; ſed tempore hyemis & veris plurimum eſt calidi innati: ergo in iſtis tẽporib. plura requiruntur alimenta. Quòd aũt ubi plurimum eſt caloris innati,ubi requiratur copioſum alimentum: hoc probat Hipp. ſumpto indicio ab ætatib. & athletis,quando dicit. *Indicio ſunt &c.* Et propterea ex hoc ſenſu facilè quis colligere põt,ꝙ cum in tempore hyemis & veris quàm maximè conficiantur alimẽta, & plura ẽt requirantur alimenta, ideò copioſiora ſunt alimenta exhibẽda; Dicit ergo Hipp. *Ventres hyeme &c.* Dicit hic Philot. ꝙ per ventres hic non tantum intelligere debemus uentriculũ, ſed omnẽ corporis capacitatẽ,in quã facultas naturalis uiget. Dicit autẽ Hipp. *Ventres &c.* Hic videre oportet,quid ĩtelligat per naturã. Non dicatis,nec accipiatis per naturã tẽperiem,ſicuti accipiebat Gal. 2. Aph. 34. Neq; temperantiam,& habitum corporis,ut idem Gal. 2. de rõne uict. 31. ſed ĩtelligatis ut exponit Gal. in hoc cõm. ꝙ per naturã uoluerit intelligere calorẽ inſitũ natu ralem; ventres ergo ſunt calidiſsimi calore inſito, & naturali, nõ aſcititio; nã ſi ſermo eſſet de calore aſcititio oppoſitũ eſſet. Nã ex 3. de cauſis pulſuũ 6. & 8. de placitis 7. colligitur ex Gal. ꝙ ſicut tempore hyemis, & veris plurimũ eſt caloris natiui, minimũ aſcititij: cõtra in ęſtate plurimũ eſt caloris aſcititij, parũ uerò natiui caloris. i. aereę & aquæ ſubſtantiæ. ſed qua ratione in hyeme ventres ſunt calidiores? cum Hippocrate, & cum Gal. etiam in hoc comm. ſcire oportet, ꝙ per hyemem non detis intelligere hyemẽ quocunq; mõ conſtitutũ; nã ex 2. de criſ. 3. Anni tpa poſſunt dupliciter cõſiderari: altero modo ut ſeruãt propriam naturam: reliquo verò modo, ut non ſeruant propriam naturam. & ibi ſe declarat Galenus, inquiens, quòd tempora anni tunc propriam dicuntur ſeruare naturam, quoties in hyeme eſt frigiditas, & humiditas, nõ aũt caliditas: in ęſtate uerò quoties aer calidus eſt, & ſiccus, non aũt humidus. Et iõ hic debetis intelligere hyemem, ut habet temperantiam frigidam, & humidam, non intenſiuè, ita ut quã maximè excedat; ſed ut ſit commoderatio quædam. Nam talis exceſſus in quocunque tempore reprobatur & ab Hipp. & a Galeno 3. Aphor. & multis alijs in locis. ſed cur hyeme ventres ſunt calidiſsimi? Reſpondet Galenus ex Ariſtotele in quarto meteor.

Hipp. in hoc Aphor. de victu ſanorum loqui.

Indicãs, & coindicans, nõ idem.

Aph. ſententia q ex Moderno.

Opinio Authoris.

Diuiſio Aphor.

Senſus Aphor.

Expoſit.

Cur hyeme uentres natura calidiores.

Anni tẽpora dupliciter.

Per hyemẽ quid.

Calor vnitus, & concetratus, ualidior se ipso disp erso.

metheor.accipiens: quia fit concẽtratio caloris,mõ calor vnitus, & concentratus fit multo validior se ipso dispersó. At monet Galenus in hoc com.quód nõ semper calor fit robustior ratione frigiditatis aeris; Nam calor corporis uel est robustus, uel imbecillis. Si est imbecillis,non acquirit robur, sed extinguitur ratione frigiditatis ambientis. At si calor ualidus fuerit, maius robur acquirit ratione ambientis frigidi; & hoc probat Galenus exemplo eorum, qui frigida aqua abluuntur; nam si in his fuerit calor robustior, ratione ambientis frigidi,ideſt aquę,fiet vegetior per concentrationem: At si languidus erit calor,potius deprimetur; Et ideo dicit hunc Aphorismum non habere veritatem in omnibus animalibus: ueluti in his, quæ ob languiditatem caloris tempore hyemis coguntur latere in cauernis: ne modicus calor extinguatur; Et ideo illa animalia non possunt regulare multum alimentum: quia calor potius fit imbecillior ratione ambientis. Intelligamus ergo ventres illorum animalium, & præcipuè hominum,in quibus calor est robustus, qui robustior fit ratione concentrationis illarum partium, quæ dimoueri possunt, &c.

Calorem haud sẽpab ambiente frigido fieri robustiorem.

LECTIO LIIII.

Hippocrates vt probaret, primam partem minoris syllogismi supra propositi: dicit: *Ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi.* Minor autem erat,quòd tempore veris, atq; hyemis tùm melius,tùm plura conficiuntur alimenta; Vnde prima pars minoris erat, quòd tẽpore hyemis,atque veris alimenta melius conficiuntur: causa huius est, quoniã ventres tunc temporis calidissimi sunt, & somni longissimi: Quare autem ventres natura calidissimi sint in superiori dictũ est. superest mõ considerare verba Galeni in commento propofita,vbi inquit. Ea de causa hyeme ventres calidiores; quoniam ad partes internas refugit ille calor,& nos monebat,quòd in tali cõcẽtratione, nõ quodlibet cõcentratur, sed aliqua recurrere ad partes internas,aliqua non: vnde Galenus in commento dicit:Corpus nostrum ex triplici constare particula,ex humore seminali,sanguine & spiritu; Vnde & habet sanguinem, & spiritum ad partes internas recurrere, non alias partes: Ideo dicit concentrari sanguinem, & spiritũ tantum,non autem humorem seminalem; Nã spiritus & sanguis recurrit ad partes internas; per spiritum autem intelligit naturalem spiritum: per sanguinem autem sanguinem ipsum attenuatum, qui est alimentum caloris naturalis, qui calor naturalis est principale instrumentum facultatis naturalis. Quare cum concentretur spiritus & sanguis, cõcentratur etiam alimentum caloris natiui, & eius vehiculum: ad horum quatuor concentrationem sequitur caliditas. Addit Hippocrates: *Et vere.* Galenus in commento dicit Hippocratem fuisse indistinctũ, quod sano modo est intelligendũ; nam non dicit indistinctum, ideſt confusum: quia nulla fuit unquam in Hippocrate confusio; sed indistinctum,ideſt concisum,& breuem.Et ideo Galenus latè hoc,ac diffusè explicans, & iure quidem merito, dicit ver dupliciter posse considerari. Altero modo ratione suarũ partium; reliquo verò ratione suæ temperaturæ; si consideretur ver ratione suarum partium: In verę sunt tres partes: prior, quæ est vicina hyemi; posterior,quæ est vicina æstati: media, quæ est proportionata pars veris. Si autem consideretur ver ratione temperaturæ, tunc uel habet calidum similem tempori æstiuo: uel habet temperaturam frigidam, similem hyemi: uel temperaturam sibi proportionatam;

Hyeme, & vere alimẽta melius confici.

Corp' nostrum ex triplici substantia.

In Hipp. nulla cõfusio.

Ver dupliciter.

In vere pres tres.

Ideo dicit Galenus si ver est in prima sui parte victus est instituendus, qualis institui solet tẽpore hyemis: si in postrema talis est instituendus uictus,qualis conuenit tempore æstatis; si in media parte accommodandus est victus proportionatus veri. Quòd si consideretur ver ratione temperaturæ. Si frigidior sit eius temperatura,cõuenit victus hyemalis: si calidior æstiuus: si propriam seruauerit temperiem,instituenda est ratio victus veris. cum ergo Hippocrates hic loquatur de vere distincto ab alijs temporibus: ideo debet intelligi ver tẽperatum, & in media parte sui; & ideo dicebat Philothæus in vere victum esse exhibendum pleniorem,tùm ratione partis prioris,tùm etiam ratione mediæ partis. Ratione partis prioris: quia calor est plurimus propter concentrationem: in media itidem parte calor est maximus, quoniam non fit resolutio,sicut in ęstate, ideo conseruatur calor naturalis; Vnde cum tempore hyẽmis, & veris plurimus sit calor natiuus, à quo alimẽnta conficiuntur, (vt dixerunt & Gal. & Aristotel.) Plura sunt eo tempore opportuna alimenta. Subdit postea Hippocrates: *Et somni longissimi.* Quo in loco duo sunt declaranda. Alterum est, qua ratione tempore hyemis & veris somni sunt longissimi. Reliquum est, quid nam ad mentẽ Hippocr. conducat hoc scire quòd somni his temporibus sint longissimi; sed primum patere nõ potest, nisi causæ somni prius cognitæ fuerint. Multis autem posthabitis; quoniam hic non est proprius locus hoc examinandi, sed in secunda particula Aphorismorum: dicimus ex sententia Aristotelis in secũdo de partib. animal. cap. septimo, & in lib. de somno,& vigilia,& ex Galeno in lib. de instr. odoratus capite 5. quòd somnus est affectio: (dico autẽ affectionem potius,quàm opus;) nam etsi loco allegato de hoc dubitauit Galen. Aristot.tamen euidenter asserit esse affectionem; & ad hoc est ratio in promptu: quoniam in somno sensus ligantur, & afficiuntur; & ideo verè affectio dici potest primi sensorij: Idque non alia de causa additum est; nisi quia in somno nõ vnicus sensus desistit ab opere suo,sed etiam omnis; ideo commune sensorium est subiectum huius affectionis,quod cor ex Aristotel. est: ex Galeno autem cerebrum: de qua re modo disputandum nõ est. Facta autem est hæc affectio primi sensorij à natura, ut rectè dicit Aristotel. vt quantum possibile est animal perduraret: nam impossibile est animales actiones in continua esse operatione; sed est necesse,ut aliquã habeant intermissionem; atque quietem, quæ necessaria est, atque salubris facultati animali; Et ideo pro intermittendis his operibus fuit necessarius somnus; vt verò quando animal vigilat, ac sensus operantur, calor mouetur à centro ad ambitum, & circunferentiam; sic è conuerso,quando animal quiescit,fit caloris reuocatio ab externis partibus ad internas partes. Et hoc uoluit Hippocrates sexto Epidem. sect. 5. partic. 10. Sed qua de causa fit talis reuocatio caloris ad partes internas? Non alia profectò ex Aristotele allegato loco, nisi quia cerebrum comprimitur; & aggrauatur: quoniam fit aliqua obstructio meatuum eius. Fit autem hæc obstructio duplici de causa: tùm ex vaporibus ad cerebrum ascendentibus,tùm ex frigiditate cerebri hos vapores cõdensante. Duæ enim sunt somni causæ præcipuæ: frigiditas cerebri,& vapores hi ascendentes. Et ideo Galenus dicit; Quòd somnus fit refrigerato primo sensorio; concurrunt etiam ipsi uapores, qui non in cerebro reperiuntur, sed in partibus infernis corporis, qui sursum petentes densantur ratione frigiditatis cerebri; & ita impeditur transitus spirituum, & facultatis animalis præcipuè verò sensitricis,& motricis,& ligantur sensus, & fit somnus; Et ideo Aristotel. loco citato dicebat: Somnum potissimum fieri post cibum: quia tunc ex cibo

In vere quo cõstituẽdus victus.

Duo declarãda.

Somnus quid.

In somno sẽsus ligari, & affici.

Sõni subiectum.

Actiones animales in continua operatione impossibile est esse.

Sõni necessitas.

Cur tempore somni fiat ad interi' caloris reuocatio.

Sõni causæ.

Sõnus potiss. post cibum.

cibo assumpto fit maior ad caput euaporatio: dicebat etiã fieri somnum ex Mandragora, ex Hyoscyamo: quoniam hæc assumpta efferunt multos vapores ad caput, ipsum aggrauantes; Dicebat etiam somnum fieri in ipsis lassitudinibus, in quibus fiunt colliquationes: quia materia colliquata euaporat ad caput. Quæ cum ita se habeant, facilè est modo videre qua ratione tempore hyemis, & veris somni longissimi sint, & facilè est etiã intelligere Galenum, qui est valdè difficilis in hoc commento; Nam in hyeme viget frigiditas maxima, cuius ratione somni possũt fieri longiores, & non modo viget frigiditas ratione constitutionis aeris; sed etiam ratione longitudinis noctium: quæ longitudo noctium est in causa frigiditatis; vnde non solum somnus augetur ratione frigiditatis ambientis, sed ratione noctium: quia in nocte fit reuocatio caloris ad partes internas. Accedit etiam ex Galeno primo de natura humana trigesimosexto, quòd sicut sol sui præsentia est causa caloris, ita sui absentia est causa frigiditatis; vnde cũ hyeme sint longæ noctes, erunt somni longissimi. At si ver consideremus: si in media parte eius, locum non habet frigiditas: quia est temperatum; & ideo causa ex frigiditate non valet; sed benè valet causa ex longitudine noctium, quod cum viderit Galenus. s. longitudinem noctium esse communem hyemi & veri, non autem frigiditatem, dicit, somnos esse longissimos tempore hyemis, & veris ob noctium longitudinem; vt propterea causam cõmunem in vtroque tempore haberemus. Quod si humiditatem consideremus, quæ etiam somni causa est: tempore hyemis habemus maximam humiditatem; ver etiam nõ excedit in siccitate. Quare cum causæ somni consistãt in frigida temperie cerebri condensante, & in humiditate, seu in vaporibus, qui condensantur; & vtraq; causa vigeat in vere, & hyeme: Ideo mirum non est, si Hippocrates dixerit tempore hyemis, & veris ventres calidissimos, & somnos longissimos. Accedit etiam, quòd ob copiam alimentorũ fiunt somni longissimi. Sed ad secundum accedentes, quorsum hæc dixerit Hippocrates? Dico, quòd propositum erat Hippocratis probare primam partem minoris syllogismi: quòd tempore hyemis, & veris melius conficiuntur alimenta: idque facilè ex somnis longissimis haberi potest; Nam cum somni vigent sunt in causa, ut calor concentretur, ac validior fiat, valdeque agat in pabulum; & ob id validissimè in somno conficitur alimentum, & ideo Aristot. rectè in lib. de somno, & vigilia dicebat melius nutriri hominum corpora in somno: quia meliores tunc temporis fiunt concoctiones; Præterea cum præcedunt somni, vbi postea sequitur vigilia, fit optima distributio alimenti, quod erat prius optimè confectum ratione somni: iuxta illud Somnus cõcoquit, vigilia digerit. Cùm itaque tempore hyemis, & veris plurimus fit calor innatus, ac somni sint longissimi; ideo optimè conficiuntur alimenta; & propterea Hippocrates in uirtute huius partis meritò proponit Aphorismum, qui est: Quare tunc temporis alimenta copiosiora sunt exhibenda, &c.

Cur hyeme, & vere somni longissimi.

Sol quõ caloris, & frigiditatis causa.

Quid referat scire hyeme, & vere sõnos eẽ longissimos.

Cur i sõno validius cõficiatur alimentum.

Somnus concoquit vigilia digerit.

LECTIO LIV.

Hippocrates proponens veram sententiam, & Aphorismum, hæc verba habuit: *Quare per ea tempora alimenta, &c.* Concludunt ergo hæc verba sententiam Aphoristicam, & conclusionem, quæ sequitur ex dictis: Quòd cum in tempore veris, & hyemis melius conficiantur alimenta: propterea per hæc tempora copiosiora alimenta sunt exhibenda; sed statim Galenus contra Hippocratem in commento arguit: In eo tempore, in quo fit modica resolutio, in eo requiruntur exigua alimenta; sed in tempore hyemis, & veris fit modica resolutio, igitur requiruntur modica alimenta: Quare videtur, quòd Galenus de directo declaret conclusionem oppositam conclusioni Hippocratis; probatur autem utraque præmissa à Galeno proposita: Dicit primo, in eo tẽpore, in quo fit modica resolutio, in eo requiritur minor copia alimenti, & modica. Vera est hæc maior; nam exhibentur alimenta pro eo, quod est deperditum, dissipatum, ac resolutum, reparando. Minor autem, quòd scilicet in tempore hyemis, & veris fiat modica resolutio, clara etiam est: quoniam non ita dissipantur corpora hyeme, & vere, vt æstate; & propterea stat conclusio, q̃ in tempore hyemis, & veris non requirantur copiosiora alimenta; sed hac obiectione proposita, Galenus statim pro salute Hippocratis in commento subiungit sententiam Hippocratis verissimam esse, & ad sensum manifestam: q̃ videlicet tempore hyemis si homines accipiant copiosiores cibos, quòd optimè conseruantur: Si verò pauciores, homines refrigerantur, ac imbecilliores redduntur. Quoniam verò id non satis erat, ideo Galenus nititur in commẽto satisfacere obiectioni propositæ; Et in primis quò ad maiorem eam omnibus modis admittit Galenus: ita ut exhibeantur cibi pro ratione illius, quòd deperditur; vnde si nulla resolutio fieret, non esset, vt cibarijs uteremur; sed minor consistere non potest, quòd scilicet in tempore hyemis, & veris fiat minor resolutio, quàm fiat tẽpore æstatis. Vt autem probet falsitatem huius minoris Galenus multa, & multa dicit, quæ omnia ad pauca reducemus. Pro intelligẽtia itaque primò supponendum est calorem naturalem esse instrumentum omnium operationum naturalium; nam beneficio caloris innati non solum corpus generatur, sed augetur, & donec viuit conseruatur; Ita ut calor natiuus sit author instrumẽtalis; quia natura agens est principale operationum naturalium. Quo stante sequitur, q̃ quanto ualidior natiuus fuerit calor, tanto ualidiores operationes naturales obibit: quia à ualido agente ualidæ operationes proueniunt; cum autem ex sententia Hippocratis calor naturalis quasi idem cum natura sit: quoniam calor hic est proximum, ac immediatum instrumentum ipsius naturæ; ideo tùm calor naturalis, tùm natura ipsa, ut dicit Galenus in commento, non tantum habet operationes, ut appetat, atque ut alimentum conficiat, & agglutinet, sed ut expellat; neque tantum expellendi, sed etiam calor naturalis, & natura habent uim expellendi cum prouidentia: sed quid per hæc voluerit Galenus difficile est videre, & non credaris hæc ea de causa dixisse, quòd calor sit cognosces, sed hoc ideo dicit, ut distingueret operationem huius caloris naturalis, quatenus regulatur à natura, & ab ipsa forma, ab operatione, quæ fit à calore elementari, & calore igneo; nam differentia est inter calorem elementarem, quatenus regulatur ab igne, & inter calorem naturalem regulatum à forma, & natura; nam calor elementaris ita absumit partes vtiles, vt inutiles; & ita sine prouidentia agit: quia nõ determinatur, nec regulatur à determinato agẽte. At calor naturalis cũ prouidentia agit: quia regulatur à natura, quæ concurrente suo instrumento, calore. s. naturali, superflua expellit, & inutilia: Vtilia autem non expellit: & hoc uoluit dicere Galenus; sed postea subdit, quòd calor naturalis cum uim habeat expellendi, quanto ualidior fuerit, tanto validius expellet superfluitates, & ea quæ expelluntur per poros non modo copiosius, sed etiam insensibiliter expellentur: & ideo dicit Galenus Dioclem dixisse sudorem eẽ præter naturam; non enim prodit à calore naturali, sed à calore

Obiectio Gale. aduersus Hippoc.

Resp. ad obiectionem.

Calor naturalis instr. omnium operationum naturaliũ.

Natura agẽs principale.

Calor naturalis quasi idẽ cum natura.

Differentia inter calorẽ elementarẽ, ut regulatur ab igne, & naturalem, ut regitur à natura.

Calorem naturalẽ cum prouidentia agere.

Sudorem eẽ preter naturã, & à quibus fiat.

à calore præter naturali. Sudor enim fit, uel ob æstum, uel ob balneum, uel ob exercitia, & alias causas violentas; Calor autem naturalis expellit insensibiliter; Vnde si consideremus calorem natiuum tempore hyemis erit validissimus: & hinc est, quòd validè etiam expellet: Vnde quantum ad ea, quę percutim expelluntur à valido calore, etiam validè expelluntur per euaporationem insensibilem. Præterea quantum ad crassiora excrementa, cum calor naturalis in hyeme fit validior, hinc est, quòd tempore hyemis obseruamus cōtentum in vrinis crassius, quàm in æstate, & copiosius, sicut etiam lotium. Quòd si adhuc excrementa crassiora consideremus in tempore hyemis, alui excrementa copiosiora, & magis cocta, quàm in æstate conspiciuntur: Quare in hoc discursu Galeni patet, quòd cum calor sit validior tempore hyemis, habet etiam vim magis expellendi superfluitates; & ideo falsa est minor illa, in qua dicebatur, quòd tempore hyemis fiat minor resolutio, quàm tempore æstatis: Imo possumus retorquere argumenta contra aduersarium, hoc modo, quòd cum eo tempore maiora alimenta requirantur, in quo fit maior resolutio, & talis fiat maior tempore hyemis: quia tunc calor naturalis ualidius expellit; ideo tempore hyemis, & veris copiosiora alimenta requiruntur, quàm alijs temporibus, quando calor non est ita validus ad expellendū. Subdit postea Hippocr. *Etenim calor innatus plurimus est*: dicebat Galenus in commento proposita esse hæc verba propter vnicum verbum, positum ab eodem Hippocrate in principio; Nam dicit *Ventres hyeme, & vere natura:* dicit autem natura, ut haberet in his tēporibus vigere non simpliciter calorem, sed naturalem calorem; & ideo hic subdit: *Etenim tunc temporis plus viget calor innatus, quàm alijs temporibus*: Non quilibet calor, sed innatus. Prætereà dicere possumus hæc verba proposita esse, ut conficiatur secunda pars minoris propositæ in syllogismo; nā fuerat Hippocratis institutum probare hanc conclusionē: Nimirum tempore hyemis, & veris copiosiora esse exhibenda alimenta: quæ conclusio sic probabatur. In illis temporibus copiosiora sunt danda alimenta, in quibus melius conficiuntur alimenta, ac plura ēt requiruntur; sed tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiuntur, & plura requiruntur: ergo, &c. Vbi videtis minorem habere duas partes: Altera, quæ probata iam est, & fuit quòd tempore hyemis, & veris alimenta melius conficiantur. Secunda ꝙ tempore hyemis, & veris plura requirantur alimenta; quam partem nunc probat Hippocr. in his verbis; Et ratio potest talis formari. In illis temporibus conueniunt plurima alimenta, in quibus calor innatus plurimus est. Sed sic est, quòd in tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus est; ergo sequitur quòd in tempore hyemis, verisque plura requirantur alimenta; & sic probata hac cōclusione, quæ erat secunda pars minoris, minor satis constat: quòd videlicet tempore hyemis, & veris calor innatus plurimus est. Et confirmatur ex sententia Galeni non modo in præsenti commento, sed ex tertio de causis pulf. 6. Vbi euidentissimè asserit, quòd tempore hyemis, et veris calor innatus est plurimus, ascititius paucus. Contra tempore æstatis, ascititius est copiosus, innatus est modicus. Quantum verò ad maiorem, quæ fuit, quòd eo tēpore requirantur plura alimenta, in quo plurimus est calor innatus, hæc maior dupliciter probari potest à posteriori, & à priori. A posteriori per ipsummet Hippocratem in ea parte, in qua habet *Indicio sunt ætates, & Athletæ*. Quod suo loco dicemus. Probatur eadem veritas à priori à Galeno in commento: probatio autem originem habet ex hoc fundamento, quòd uidelicet debet esse proportio inter calorem naturalem, & alimenta ipsa: sed quomodo habet veritatem hoc fundamentum? hoc diuinissimè colligi potest ex Aristot. potissimum quarto de generat. animal 3. vbi dicit, quòd omne agens in agendo repatitur: Idque exemplis persuadet Aristot. nam uidemus, inquit, quòd qui seccat, hebetatur: qui cōprimit, ueluti comprimitur: quod calefacit refrigeratur, &c. Vnde cum hoc verissimum sit, subdit Aristot. quòd interdum accidere potest, ut agens sit ita dispositum, ut potius patiatur, quàm agat. Accidit autem hoc, inquit; Quando non est proportio inter agens, & passum; Non esse autem proportio potest dupliciter: uel ex parte agentis, uel ex parte passi. Ex parte agentis, quando imbecillum agens extiterit. Ex parte autem passi hoc multis modis accidere potest; potissimum autē, vt dicebat Philosophus dupliciter, uel ratione quantitatis, uel ratione malæ qualitatis, idest frigiditatis: ratione quantitatis Vbi passum in insigni copia fuerit, ut tantam copiam non possit agens superare: ratione autē frigiditatis, & malæ qualitatis, quoties passum ratione illius malæ qualitatis, tantam habet uim resistendi, ut agens potius patiatur, quàm agat; & dat exemplū Aristot. de Athletis si fortasse copiosiori cibo, quàm decet, utantur; Vbi namque Athletæ uti uoluerint copiosiori cibo, maximè fient cruditates; Ex quibus quasi calor natiuus suffocabitur; Vnde maior erit actio alimenti in calorem, quàm caloris in alimentum: quia scilicet non est proportio inter agens, & passum; Vnde Galenus hoc videns rectè dicit in cōmento, quòd debet esse proportio inter calorem naturalem & alimentum. Si enim non fiet debita nutritio, tunc id erit, uel quia alimentum erit copiosius, uel in minori copia. Si copiosius, suffocabitur calor, & cruditates fient. Si in minori copia non poterit conseruari ille calor, sed resoluetur; quia non erit proportio inter agens & passum. Vnde si homines hyeme minori, quàm oporteat, utantur cibo, refrigerabitur eorum corpus, & quàm maximè lędentur. Si autē copiosiore, proportionato tamē cū plurimo calore, non modo conseruabuntur homines; sed ex hoc etiam augebuntur; idque non modo in hominibus uerum est, sed in brutis; imo aliquando in tanta proportione hyeme augetur sanguis in hominib⁹, & in vere; ut in fine veris cogamur ipsis secare uenam, ne Vas aliquod disrumpatur, neve inflammatio, uel erisypelas, uel aliquis grauis sequatur affectus. Ex quo Galenus colligit, quòd in his temporibus uiget sanguis, in quibus plurimus est calor. Et ideo tūc temporis offerendum est copiosum alimentum; Sic igitur à priori optimè Gal. probauit maiorē propositionem: id probat autem à posteriori Hippocrates, inquiens, *Indicio sunt ætates, & Athletæ*: De ætatibus id declarare est facilè, sed difficile de Athletis. Quò ad ætates argumento possunt esse pueri, in quibus cum sit plurimus calor innatus; ideo in eis requiritur plurimum alimentum; Vnde ferè continuò comedunt. Quò ad Athletas hi (dicebat Oribasius) requirunt copiam maximam alimenti: quia ob exercitium fit maxima consumptio, ac partes concidunt; & ideo copiosiori cibo restaurari debent. Et hæc expositio stare potest; sed dicit Galenus in hoc commento, quòd ubi est plurimus calor natiuus, ibi est indigentia requirens copiosum alimentum: Indicio sunt Athletæ; nam cum calor natiuus augeatur propter exercitia; & hi maximè exerceantur, maximum etiam habent calorem naturalem; ob quem plurimum requirunt alimentum. Sed est difficultas in uerbis Galeni; quoniam dicit ob exercitia augeri calorē natiuum, quod nō uidetur uerum; quia exercitium auget calorem ascititium, non natiuum; nam ex 3. de temperamentis capite quarto. Nihil potest auge-

re calorem

In hyeme in urinis cōtentum crassius, & alui excremēta copiosiora, & magis cocta.

In hyeme maiorem fieri resolutionē, quàm æstate.

Tempore hyemis & veris calor innatus plurim⁹ ascititius paucus: ē cōtra æstate.

Inter calorē naturalem, & alimenta debet eē proportio.

Oē agēs in agendo repatitur.

Agēs qn̄ potiꝰ patiatur, q̄ agat.

Nutritio debita, quando nō fiat.

In hyeme nō eē vtēd. pauciori cibo, & cur.

In fine veris cur interdū cogamur uenā secare.

Sanguis quib⁹ tēporib. uigeat.

Cur pueri, & Athletę requirant copiosiora alimēta.

Dub. An exercitiū augeat calorem natiuum.

re calorem natiuum, nisi quo I nutritur in substantiam nutriti, scilicet solù alimenta. Dico quòd exercitia habent vim augendi calorem natiuum hoc pacto; quoniam habent vim attenuandi sanguinem: vt Quies ipsum crassefaciendi; amplius exercitium habet vim excitadi calorem, ut Quies reddendi sopitu, & obtusum. Cum itaque beneficio exercitij attenuetur sanguis, ac spiritus, & calor excitetur: sequitur quod cum calor naturalis conseruetur, ac alatur ex attenuato sanguine, qui defertur ad calorem, insitum particulis corporis, beneficio spirit' naturalis, qui est vehiculum sanguinis attenuati: cui dubium est, quòd beneficio exercitij citius, ualidius, atque frequentius deferatur alimentum calori innato, insito particulis? Cum itaque beneficio exercitij deferatur alimentum calido innato; ideo exercitia sunt causa augumenti caloris naturalis; sunt autem causa mediata, nō immediata huius augumenti exercitia. Concludendū ergo, quòd cum eo tempore sint copiosa exhibenda alimenta, quo melius conficiuntur, ac plura requiruntur: cum tempore hyemis, & veris melius conficiantur, ac plura requirantur: his temporibus ergo sunt copiosiora alimenta exhibenda. Quòd tēpore hyemis, & veris melius conficiantur alimenta patet: quia tunc temporis somni sunt longissimi, & ventres natura calidissimi. Quòd in his etiam temporibus plura alimēta requirantur, probatur: Quoniā tūc temporis plurimus est calor natiuus, qui plurimo etiam indiget alimēto. quòd hoc sit verum indicio sunt ætates, & Athletæ: ætates, quoniam increscente ætate viget calor natiuus: In Athletis autem propter exercitia augetur calor natiuus. Et hæc est tota series huius Aphorismi. Remanent modo pro complemento tres difficultates, quas sequēti lectione adducemus, ac manifestabimus.

Sol. — *Exercitij munera, & otij.* — *Exercitia causa mediata augumenti caloris natiui.* — *Increscēte ætate viget calor natiuus.*

LECTIO LV.

Circa ea, quæ dicta sunt in decimoquinto Aphorismo occurrunt tres difficultates, quæ quamuis sint maximi momenti tamen earum resolutio in paucis consistit; & ob id eas breuiter absoluemus: Prima quæ ab omnibus, & à Galeno præcipuè quàm maximè ardua est iudicata, est: cur hyeme ventres dicantur calidissimi: Si in eis multa generatur pituita. Secunda difficultas est, num ver sit temperatum. Tertia an quilibet sudor sit præter naturā, vt videbatur dicere Diocles ex sententia Galeni in commento: uel detur aliquis sudor uoluntarius. Circa primam; Quoniam quidem Hippocrates habuit hic ventres esse calidissimos natura. At idem oppositum asserere videtur in primo de natura humana particula trigesimasexta; vbi habet Hippocrates, quòd hyeme augetur pituita ob multitudinem pluuiarum, tùm etiam propter noctium longitudinem: quam sententiam ibi videns Galenus statim habuit occasionem dubitandi, inquiens, cum Hippocrates dixerit in Aphorismis absolutè hyeme vigere calorem natiuum: qui fieri potest, ut in hyeme plurima pituitæ copia gignatur? Pituita.n. à debili calore generatur: quia humor est frigidus & humidus; Et ideo dicit Hippocrates hyeme pituitam augeri ob noctiū longitudinem, idest frigiditatem; & propter pluuias, idest propter humiditatem. Si ergo hyeme pituita multiplicatur: quia viget frigiditas & humiditas: quo modo ergo dicere hic potuit Hippocrates ventres esse hyeme calidiores? Galenus putat hanc difficultatem esse maximam, & cum sibi non satisfaciat, dicit (dicam vt sentio:) quæ verba dici solent, quando adducuntur solutiones, quæ non vndequaque satisfaciunt; Dicit ergo Gal. Hyeme in partibus internis vigere calorem concentratum; At frigidas partes exteriores esse ob ambientem aerem. Sed (subiungit Galenus) interdum aer ambiens ita penetrat ad partes internas, ut generetur pituita præcipuè verò cum homines non sint ita induti uestibus; & necessarium est præterea (inquit,) ut homines in hyeme comedāt cibaria pituitosa, ex quibus multa pituita generatur; Et ideo licet ventres sint calidissimi hyeme, tamen non ob id sequitur, quòd non possit multa generari pituita; Sed ego credo Galenum in hoc sibi non satisfecisse, neque possum tueri Galenum, uel non assequor dicta eius; nam quæ dicta sunt ab Hippocrate: vel sunt necessaria, uel sunt contingentia: Si necessaria, ergo de necessitate ventres hyeme calidissimi sunt natura; ergo de necessitate etiā pituita multiplicari non debet: quia viget calor natiuus, qui potius sanguinem, quàm pituitam multiplicare debet; Nec dicendum est Hippocratis dicta esse contingentia: quia adducta ab Hippocrate non essent ad propositum; nam in eo primo de natura humana, dicit pituitam in hyeme multiplicari propter noctes longas; At noctes longæ non accidunt hyemi, sed sunt de necessitate; ergo dicta Hippocr. necessaria sunt. Quid itaque dicendum? Multi multa dicunt, ac multas resolutionēs afferunt, quas ego omitto: quoniā eas vos videre potestis; Sed ego dicerem difficultatē propositam non esse valdè arduam, quòdq; id, quod ab Hippocr. & Gal. dictum est ventres hyeme esse calidissimos, ac hyeme multiplicari pituitam, & pituitā etiam à calore diminuto fieri: verissimas esse sententias. Sed quid ad contradictionem? Scire pro ea tollenda debetis, quòd quando dicimus ventres hyeme calidissimos esse natura: quòd de hyeme potest duplex esse sermo; Alter, ut fiat cōparatio inter hyemē ex una, & altera parte Autumnum & Aestatem: Alter, ut fiat comparatio inter hyemem & ver: non autem inter hyemem & autumnum, ac æstatem. Si nos comparauerimus hyemem cum æstate, & Autumno, dicimus calorem naturalem, multò valētiorem esse in hyeme, quàm in æstate, & autumno: quoniam quamuis æstate, & autumno calor ascititius sit plurimus, natiuus tamen est minimus: contra in hyeme minimus est calor ascititius, plurimus natiuus; & ideo in æstate bilis, in autumno melancolia, hyeme pituita multiplicatur: quoniam calor naturalis in æstate fundatur in substantia ignea, & terrea; & sic in autumno: nō autem in aquea, & aerea; & ideo coacervatur bilis per adustionē, & melācolia; At in hyeme generatur pituita à naturali calore nō quælibet, Sed dulcis, quippe quæ est maximè proxima naturæ sanguinis: imò est uia ad sanguinem. sed cur potius pituita multiplicatur, quàm sanguis? quoniam quidem si comparauerimus hyemem non ad æstatem, & autumnum; sed ad ver: alio modo est dicendum; namque in vere calor magis viget, quàm in hyeme; Et ideo in vere magis multiplicabitur sanguis, quàm in hyeme; & causa esse potest hæc: quoniam ratione ambientis, quamuis fiat illa concentratio caloris, nō tamen potest fieri illa conseruatio operantis, quæ fit in tempore illo moderato veris. Quòd autē hęc sint uera, & ad propositum: probatur ex Hippocrate hic, & Galeno in commento; dicunt enim ventres hyeme & vere calidissimos; igitur in respectu ad alia tempora, s. æstatem, & autumnum; Vnde quòd fiat comparatio hyemis ad æstatem, & autumnum: probatur ex Galeno, qui in commento loquens de autumno, dicit: Tempore hyemis corpora augentur, quæ in autumno erant emaciata. Ecce quòd comparat hyemē non ad ver, sed ad autumnum. Præterea loquens de hyeme, & æstate, dicit: Insensibiliter hyeme euacuatur materia: quia est calor plurimus: æstate sensibiliter: quia est calor modicus, natiuus. s. Et ideo in

Difficultates tres. — *1. An hyeme, ventres natura calidissimi.* — *obiectio.* — *Hyeme pituitam multiplicari, & cur.* — *Gale. responsio.* — *Impugnatio.* — *Resp. Authoris ad difficultatem.* — *Quilibet humor quo anni tēpore multiplicetur.* — *In vere calor magis viget, & sāguis q. hyeme.*

in æſtate non ſunt ita copioſa loria, ut in hyeme: Videte quòd hyemem non ad ver, ſed æſtatem, ac autumnum comparat. Quòd autem comparando hyemem ad ver, non poſſit idem proferri iudicium, quod comparando hyemem ad Autumnum & æſtatem, probatur: quia in hyeme pituita generatur, in vere ſanguis. probatur etiam ex Galeno in cōmento, quando inquit, ver trifariam cōſiderari poſſe, prout tres habet partes, prout habet partem primam hyemi proximam: poſtremam, quæ æſtati finitima eſt; & media. ſi (inquit) ver conſideretur ſecundum primam ſui partem, tunc talis eſt ei inſtituendus victus, qualis conuenit hyberno tempore, quia ver eſt quam maximè ſimile hyemi ſecundum priorem partem. Si conſideretur ver in poſteriore parte inſtituendus eſt victus æſtati conueniens. At ſi conſideretur ver ſecundum mediam partem, tunc habet proportionatam naturam, qualis conuenit veri, & tunc eſt inſtituendus victus qualis conuenit pro natura veris. Quare alium requirit victum ver in media ſui parte, alium hyems; & ideo ſi alio modo eſt inſtituendus victus in hyeme, alio modo in ea parte veris, in qua ver ſeruat exquæſitam ſui naturā, ergo calor alio modo ſe habet in hyeme, alio in vere; Et ideo bene Hipp. inquit ventres hyeme habent maiorem copiā caloris reſpectu Autūni, & æſtatis, ſecus autem eſt reſpectu veris. Sed dicet quis, admitto, ꝙ in hyeme, & vere calor alio ſe habeat modo: quia hoc negari nequit; præcipuè vero cùm hoc Gal. expreſsè dicat in commento: tamen negatur, quod hyeme calor naturalis minor ſit, quā vere; immò dico, quòd magis viget hyeme calor natiuus, quàm in medio verè; quoniam in hyeme exhibētur cibaria in maiori copia (vt cunctis liquet) ipſis corporibus. Modo cum alimenta proportione reſpondere debeant cum calore: ſequitur ergo de neceſſitate quòd etiam in hyeme ſit maior copia caloris natiui, quā in verè. Montanus hic, quoniam vidit Auicennam dicentem in ſecunda primi, ꝙ in vere ſunt exhibendi cibi in minori copia, quàm in tempore hyemis: dicit vt excuſaret Auicēnam, ꝙ impoſſibile eſt hoc dixiſſe Auicēnam, quia fortaſsè Auicenna intelligit ver ſecūdum eam partem, ſecundum quam eſt proximum ęſtati; quia tunc augetur calor aſcititius, & diminuitur natiuus: quia hæc proximè accedit ad naturam æſtatis, ſed poſitio hæc falſa eſt; Nam non ſolum hoc dicit Auicenna, quòd in minori copia ſunt dandi cibi in vere, ſed Hippocrates in libro de ſalubri diæta particula ſecunda. Quòd etiam approbat Galenus ibi; immo in confirmationem adducit Hippocratem in Aphoriſmis. Nam dicit Hipp. ſecundo Aphor. quòd æſtate, & Autumno corpora difficillimè cibos ferāt, facillimè hyemis tempore: ver autem ſecundum locum habet; vnde ſtatim eſt in ſuo robore obiectio, quòd ſ. maior copia cibi requiratur tempore hyemis, quàm tēpore veris; ideo calor naturalis in hyeme maior eſt, quàm in vere, quod ſtare non poteſt, cum vere ſanguis, hyeme pituita generetur: modo ſanguis requirit validiorem calorem agentē, quàm requirat pituita. Reſpondentes itaque ad argumentum dicimus verum eſſe, quòd hyemis tempore conueniant cibi copioſiores, quàm tempore veris: tamē dicimus cum Galeno in hoc commento diligentiſſimo, quòd ſemper eſt exhibendus cibus habita ratione ad calorem natiuum, hoc eſt ſi copioſior fuerit calor, copioſius eſt præbendum alimentum: ſi paucus calor, paucum alimentum: Dummodo ſubiungit Galenus, (ex quo colligitur poſtea ipſa ſolutio,) ratione aeris ambientis non immineat periculū aliquod fuſionis humorum; itaque monet Galenus, ꝙ vbi periculum eſt, ne humores fundantur ratione ambientis, licet calor natiuus plurimus ſit, tamē nos non debemus dare cibos copioſos; At tempore hyemis ratione frigiditatis aeris ambientis, nō imminet periculum fuſſionis humorum, vt imminet veris tēpore, nè humores fundantur ſanguiſque, ſeu maſſa ſanguinea in tanta copia aggregetur, ac colligatur; vt quoniam tunc temporis omnia dilatari incipiunt, accedente poſtea ambiēte calidiore in poſtrema veris parte, & æſtate fiat valida effuſio, ex qua effuſione vel uenæ diſrumpantur, vel maximę ſuboriantur inflammationes, & tumores cum ingēti hominum periculo, atque vitæ diſcrimine. Et ob id dicebat Hippocrates ventres eſſe calidiſſimos hyeme reſpectu Autumni, & ęſtatis, at non reſpectu veris: quia in vere ſunt calidiores ventres, quàm in hyeme: quoniam in uere ſanguis multiplicatur, hyeme pituita dulcis, quæ arguit minus copioſum calorem, quàm in verè, in quo generatur ſanguis. Hæc quò ad primam difficultatem breuiter dicta ſint ſatis. Secundam, & tertiam dubitationem in ſequenti determinabimus, &c.

Ver triplicìter.

Ver quā maximè ſimile hyemi penès priorē eius partem.

Dub.

Montani ſol.

Reijcitur.

Reſp. Authoris.

Cur hyeme cibus copioſior exhibendus, q̄ vere.

LECTIO LVI.

Conſuetudo fuit apud pleroſque decimumquintum Aphoriſmum interpretātes longiori ſermone diſcurrere circa difficultatē de vere: Num. ſ. uel temperatum, uel calidum potius, & humidum ſit dicendum. Nos uerò paucioribus abſoluemus hanc materiā, tùm quia hic non eſt proprius locus examinandi hanc quæſtionem, ſed prima primi, & tertia particula Aphoriſmorum, tùm & magis, quia reſolutio in paucis conſiſtit; hunc autē nunc ordinem ſeruabimus: primo in quo conſiſtat difficultas hæc aperiemus; deinde ſolutionem apponemus. Difficultas in hoc conſiſtit. Nam Galenus primo de temper. capite 3. & 4. Ver calidum & humidum eſſe dicebat, idque non modo ab antiquis philoſophis, & medicis dicit propoſitum fuiſſe, ſed etiam ab Hippocrate primo de natura humana 35. vbi euidenter calidum, & humidum eſſe ver Hippocrates confirmat. Ex altera uerò parte oppoſitum idem Galenus aſſerere uidetur, & primo eo cap. tertio, de temper. ubi reprehendens antiquos, dicit eſſe melius, ut dicamus ver temperatum, quàm calidum & humidum; immò ubique locorū Galenus hanc confirmat ueritatem in ſuis operibus, quòd temperatum ſit ver; unde mirū eſt cur ſibi in hoc conſtans Gal. non fuerit; ſed an hoc Galenus aſſerat uideatis; nam loc. citis, (ut facilè quiſpiam uidere poterit,) dicit Galenus quæſtionem eſſe de vere, an temperatum; an calidū & humidum ſit; Et quamuis (inquit) Hippocrates, & antiquiores dixerint ver eſſe calidum & humidum; tamen melius eſt, ut dicamus, ver eſſe temperatum: licet cauſa eſſe uideatur, ob quam antiqui philoſophi ver eſſe calidum, & humidum dixerunt. Vnde non dicit Galenus ver eſſe calidum, & humidū, ſed hoc antiquos dixiſſe. Quòdque ſibi conſtet Galenus videatis eundem primo de natura humana 37. ubi ait pariter quæſtionem fuiſſe non paruam de vere; an calidum, & humidum, an temperatum ſit; Et dicit ſe hanc quæſtionem alibi determinaſſe: quòdque determinarit rectius eſſe, ut dicamus temperatum eſſe, quam calidum, & humidum, vt in libris de temperamentis: præterea idem Galenus in lib. de ſalub. diet. commento tertio, dicit ver eſſe medio temperamento; idque explicat primo de facult. Alimentorū capite 18. vbi dicit quòd medium duplex eſſe poteſt: Alterum, quod utriuſque extremi eſt expers, quod dicitur medium per ab negationem; alterum eſt medium, quod eſt ęqualiter extremorum particeps; & hoc per participationem vocatur. Qua poſita diſtinctione

2. Num ver temperatum: an calidū, & humidū.

Ver medio tēpamēto donatū ex Gal. Sol. Authoris.

ctione dicit Galenus ver esse medio temperamento donatum,& non per ab negationem extremorū, ergo per participationem,ergo ver est temperatum, & non calidum & humidum; stat ergo hucusque difficultas; quia alio modo dicit Hippocrates, alio Galenus. Pro resolutione difficultatis dicimus cum Galeno ver esse temperatum: & fundamentum est, quia in vere nullus apparet excessus in qualitatibus; præcipuè verò,quia secundum Galenum libro de temperamentis opus est considerare ver absolutè,nō in respectu ad alia tempora: quia si consideretur ver in respectu ad alia tempora, potest dici & calidum, & humidum:calidum quidem in respectu ad hyemem, humidum ad æstatem; quia hyems frigida est, æstas sicca.Immo & frigidum,& siccum potest dici ver in respectu ad alia tempora: frigidum in respectu ad æstatē,siccum in respectu ad hyemem;Et propterea dicit Gal. ꝙ ver absolutè consideratum, cum nullū habeat excessum,temperatum est. Omitto Auerr.argumenta,tùm quia non difficile solui possunt, tùm quia hic non est proprius quæstionis locus; Verum pro salute Hippocratis dicendum, quòd ver potest bifariam considerari,& nominari. Altero modo ratione qua in verè nullus est excessus; Et ut sic temperatum vocandum est cum Galeno; Altero modo potest considerari ver, prout nominari debet p primas qualitates,ac si quis diceret: Cum ver sit temperatum,si tamen licet ipsum appellare per primas qualitates,per quas magis liceat appellare? Nam Hipp. cognouit ver esse temperatum,dicit enim 3. Aphor. ver esse omnium temporum saluberrimum: modo vbi est excessus non potest constitutio ita salubris esse;Et ideo nihil dicere voluit aliud, cum dicit ver esse saluberrimum,quàm ver esse temperatum.Cum verò nominatur per primas qualitates, non per respectum ad alia tempora, vt antiquiores,quos meritò reprobabat Gal.secundum Hippocratem,potest dici ver calidum,& humidum propter hāc causam. Nam cum ver sit saluberrimum,ob id in eo maximè viget calor natiuus. Sed calor natiuus calidus est, & humidus,in coque uita consistit;nam vita in calido,& humido consistit; & ob id si licet ver per primas] qualitates nominare dicemus ipsum esse calidum & humidum, multò magis quàm aliā quamuis qualitatem habere.quia in calido,& humido uita cōsistit; Et hoc etiam uoluit Galenus locis citatis,præcipuè uerò primo de natura humana 33. dicit enim rectius esse,idest magis proprium, ut ver uocemus temperatum,quàm calidum & humidum. unde est lis de uoce tantum. Qua de re considerantes ver, ut habet nullum excessum, diximus ipsum esse temperatum: si autem per qualitates primas ipsum designare uoluerimus, dicemus calidum esse, & humidum;cumq; id duplex sit excedens, & non excedēs, intelligimus non excedens,quod idem est, ac temperatum.Et ideo 3.de simpl.med.facul.cap.12. Galen. dicit,quòd exquisitè magis loquemur, si dixerimus, quod symetrum est (utpută ver) esse temperatum, quā si calidum,& humidum. Non cōtradicit autem Hippocrati: quia Hippocrates respiciens ad primas qualitates dicit esse calidum & humidum; quia hæ sunt primæ qualitates, in quibus uita,& calor consistit natiuus.Vltima difficultas fuit de sudore. De hac enim locutus fuit Gal.in hoc comment. Num sudor quid naturale sit,uel præter naturam potius.Et primo uidetur præter naturam esse: Nam sudor fit ex causis uiolentis,ut dicit Galenus in hoc comm.ergo sudor est quid præter naturam,& uiolentum.Sed dicere posset quis hęc non fuit sententia Galeni: quia Gal.in comm. nō proponit id ex sententia propria, sed ex sententia Dioclis. Verissimum est proponere id ex mēte Dioclis,sed id nō reprobat,uerum admittit,atque confirmat;potest etiam id clarius colligi ex Galeno primo de tuend.12. cap. ubi dicit,quòd portio serosa tùm per alias partes euacuatur, tùm per cutim;neque enim portio illa serosa,ac icorosa uniuersa uacuatur per renes, sed aliquo modo etiā per cutim euacuatur; Atque inquit Galenus,si calor insitus superat, fiunt insensibiles euacuationes huius partis serosę,& talis euacuatio insensibilis dicitur euacuatio per transpirationem,uel per perspirationem. At si fiat expulsio huius materiæ à causa violenta,tunc non insensibiliter, sed sensibiliter uacuatur hæc materia,& tūc fit Sudor; Quare Galenus euidenter asserit Sudorem fieri à causa uiolenta; & etiā esse præter naturam. Ex altera parte uidetur sentire oppositum ut in libro de sympto.differentijs cap.ult. Ibi enim dicit sententiam fuisse Dioclis sudorem esse preter naturam,& hanc sententiam esse satis duram, & præter rerum euidentiam:difficultatem autem esse, & persistere. An Sudor præter naturā sit, nec ne.& subdit Gal. quòd alibi hanc difficultatem dirimet; sed non reperitur locus, in quo ex proposito difficultas hæc dissoluatur à Galeno: si tamen ex aliqua parte dissoluitur,dissoluitur citato loco de differentijs symptom. ex quo loco colligitur Sudorem nō esse præter naturam. Etenim præter id,quod dicit duram esse,ac sine euidentia sententiam Dioclis, qui dicit sudorem esse præter naturam;ex quo sumitur ipsum uoluisse secundum naturam esse Sudorē, Addit postea.Illud esse præter naturam,ratione cuius corp⁹ læditur:sed huiusmodi nō est Sudor;immò ex Sudore(inquit) aliquando quàm maximè corpus iuuari: ergo non est præter naturam. Quia id,quod est preter naturam nocet. Pro resolutione primo sciendum est ex sententia Galeni 10. de simpl. med. facul. cap. de Sudore,quòd Sudor nihil aliud est,quā humor excrementitius,qui,(ut ipsa etiam urina) originem habet ex humore bibito; qui humor bibitus in corpore est excalfactus, & nonnihil etiam suscepit substātiæ ipsius bilis: unde cum hæc sit natura sudoris,dicimus, quòd sudor, neque est ita secundum naturam, ut non sit præter naturam: neque ita præter naturam,ut non sit secundum naturam; Et propterea dicimus cum Gal. 1.prorret.sect.2.commen. 29. aliqua esse bona, aliqua esse mala, aliqua media inter bona,& mala;per bona autem,& mala intelligit bona,& mala absolutè;per media autem ea intelligit,quę non ita sunt bona,ut non sint mala: nec ita mala,ut non sint bona. Ideo media sunt bona secūdum quid,& mala secundum quid. Sic de Sudore dicendum, quòd non est neque secundum naturam ex toto,neque ex toto præter naturam. Sed quomodo sciam dicet quis sudorem esse huius mediæ naturæ per suas causas? Dico quòd id cognoscere poterimus. si primum sciamus quid sit id,quod ex toto est secundum naturam, & id, quod ex toto est præter naturam: quia hæc postea sudori applicantes, si uidebimus sudorem aliqua ex parte conuenire eum re preter naturam,aliqua cum re secundum naturam, facilè colligemus Sudorem esse mediæ naturæ. Et quidem ex sententia Galeni ultimo illo de differentijs symptomarum colligere possumus illud esse undequaque secundum naturam quod fit citra uiolentiam,opportuno tempore,seu tempestiuè, & quod fit etiam cum utilitate;Et quia contrariorum eadem est disciplina, facilè etiam colligere possumus, illud esse præter naturam, quod fit cum uiolentia causæ morbificæ,quod fit in opportuno tempore seu intempestiuè, atque cum noxa, & detrimento corporis. His positis uideamus: An sudor se habeat ex parte rerum secundum naturam, an ex parte rerum præter naturam; Et in primis sudor fit à causa uiolenta,ut dicit Gal. in hoc commento, & primo de tuend. 12.

Ver dici pōt calidū & humidū, & frigidū & siccū, sed magis propriè temperatū.

Ver bifariam.

Vbi excessus ibi constitutio nō ita salubris.

Vita ī calido, & humido.

In primis qualitatib. uita,& natiuus calor.

3. An quilibet sudor præter naturam.

Portio serosa per quas partes euacuetur.

Trāspiratio,uel perspiratio. Sudor.

Sudor secundum naturam ex Gal.

Sol. difficultatis.

Sudor quid.

Sudor nō ita secundum naturam,ut non præter naturam, & è contra.

Sudor mediæ naturæ.

Quid sit secundum naturam,& quid præter naturam.

Sudoris cā,& progressu.

præterea

Præterea sudor fieri potest tempestiuè, & potest etiam fieri intempestiuè. Si fiat apparentibus signis concoctionis dicetur sudor fieri tempestiuè, si autem fiat non apparentibus signis concoctionis dicetur fieri intempestiuè. Quare conditio hæc modo adest, modo abest. Potest insuper sudor fieri cum utilitate, & potest fieri cum detrimento; nam si fiat sudor ex nimia malignitate morbi, vel causæ morbificæ, tanti aliquando potest esse detrimenti, vt ad sudorem mors consequatur. interdum sudor solet esse causa utilitatis, vt eo vltimo de differentias symptomatum explicauit Galenus, vbi dicit sudorem interdum fieri tempestiuè, & cum salute animalis. His ita constitutis facilè apparet, quòd sudor non est ex toto genere præter naturam necessariò: quia potest bene aliquis sudor esse ex toto preter naturam, vt qui fiat intempestiuè, à causa violenta, & cum noxa animalis; sed sudor consideratus in genere non est semper ex toto genere preter naturam: quia quãuis omnis sudor procedat à violenta causa, tamẽ aliquis sudor potest fieri tempestiuè, & cum utilitate animalis; cùm itaque sudor aliqua ex parte assimiletur rebus præter naturam: quia fit à causa uiolenta; aliqua ex parte rebus, quæ fiunt secundum naturam: & quia potest fieri cum iuuamento, & quia fit tempestiuè, Ideò sudor nec est ex toto genere preter naturam, nec ex toto genere secundum naturã; sed mediã habere naturã sudorẽ opus est, vt afferamus. Et ob id Gal. in hoc comm. dicit sudorem esse preter naturam cum Diocle: quia in hoc commento faciebat sermonẽ de calore innato, qui est substantia aerea, & aquea; & de eius operationibus, & dicit quòd à calore innato fit euacuatio insensibilis, si ualidus fuerit; quòd si fiat euacuatio sensibilis scilicet per sudorem, tunc hæc (dicit) non fit à calido innato ualido, sed à causa uiolenta; Et ideo dicit sudorem esse præter naturam. quia considerauit, quòd fit à causa violenta, prout distinguitur à calore natiuo. At ex altera parte Galenus cap. illo vltimo de differentijs symptomatum, dicit duram fuisse sententiam Dioclis, quòd. s. sudor fit ex toto genere præter naturã; nam si esset ex toto genere preter naturam, tũc non posset fieri sudor tempestiuè, & cum utilitate. Modo nos uidemus sudorem aliquando fieri tempestiuè, aliquando fieri cum utilitate: ergo dura est eius sententia, & est etiam præter sensum, & euidentiam: quia nos sensu conspicimus sudorem interdum esse utilem, & opportunum, ac tempestiuum. Quare concludendum est, quòd sudor neque ex toto genere præter naturam, nec ex toto genere secundum naturam sit; sed medio modo se habet, & secundum quid est secundum naturam, secundum quid præter naturam &c.

LECTIO LVII.

APHORISMVS DECIMVS SEXTVS.

Victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè verò pueris, & ijs, qui tali victu vti consueuerunt.

V*ictus humidus febricitantibus omnibus, &c.* Quamuis hic Aphor. satis breuis videatur, cõtinet tamẽ plurima, atq; plurima artis medicæ præcepta, vnde Gal. summũ hoc artificiũ intelligens dicit Hipp. paucissimis uerbis multa proponere, quæ ad artem medicam conducunt; Et propterea nostrum est hunc Aphorismum summa cũ diligentia interpretari. Primum itaq; pro intelligẽtia in memoriam est reuocãdum, ꝙ cum Hipp. in hac prima particula sermonẽ habere uoluerit de rõne victus, in primisq; egerit de diæta in ratione medicamenti tantum, ꝙ erat victus ipse tenuissimus in extremo; cumq; egisset de uictu medicinali, qui habet rõnem cibi, & et medicamenti, sed priuatiui, i. per accidens vacuantis corpus, ac minuentis vires; & ob id egerit de victu tùm tenui, tùm tenuissimo: non tamen in extremo; Ac deinde cum in pręcedenti Aphor. locutus fuisset de victu in quantum cibus tantum est, ut inde appareret, quo eadem indicantia à se ipsis coindicantibus differret, egeritq; de victu, vt refertur ad substantiam, & quantitatem caloris: nihil aliud modo supererat, nisi ut de cibo medicinali, in quantum medicamentum est non priuatiuum; sed positiuũ, i. quatenus habet uim agendi in corpus humanum loqueretur. vnde cũ talis impressio fiat merito qualitatis cibi, ideo agere de cibo medicinali, nihil aliud est, quàm agere de qualitate cibi. Et ad hoc respiciẽs Gal. dicit, ꝙ postquam de quantitate cibi locutus est Hippocrates, nunc vult de qualitate eiusdem agere; sed dicet quis si Hippocratis est institutum de Qualitate cibi agere, qua nam arte id facit? Dico, ꝙ eandẽ intendit seruare artem Hipp. quam seruauit cum loqueretur de Quantitate cibi. i. in virtute suorum indicantium, & coindicantium; & proinde et contraindicantium. Et ideo in hoc Aphorismo vult agere de victu medicinali in ratione morborum indicantium vt E. C. febris: & rerum naturalium coindicantium, vt verbi causa ætatis, & consuetudinis. Ad quam veritatem respiciens Philotheus in comm. dicit postquàm egit Hippoc. de victu sanorum in præcedenti Aphor. nunc in præsenti Aphor. agere vult de uictu ægrotantium. Per quę nihil aliud inferre, & dicere Philothæus voluit, nisi quòd in superiori Aphor. locutus est Hippocrates de cibo, quatenus indicatur à rebus secundum naturam: quia considerauit cibum in quantum cibus est, & alimentum. In præsenti autem Aphor. institutum eius est agere de victu ęgrorum. i. de cibo, quatenus indicatur à reb. præter naturam, & coindicatur à reb. secundum naturã, vt est victus humidus: Qui victus humidus in quantũ humidus non indicatur à reb. secundum naturã; sed à reb. pręter naturam. i. morbis, coindicatur aũt à reb. secũdum naturam. Aduertendum est aũt, ꝙ cum agat Hipp. de Qualitate cibi, cũ qualitas sit duplex prima, & secunda: agere potest de cibo medicinali, uel rõne primarũ qualitatũ, uel rõne secundarũ. Agit quidem cibus (ob iuuenes) ꝑ primas qualitates, uel calefaciendo; uel frigefaciendo, uel siccando, vel humectando: per secũdas aũt uel attenuando, uel crassefaciendo. Cũ itaq; cib. medicinalis duplex sit: de quo hic Hipp. loquitur? sine dubio cũ proponat victum humidum, sermo eius est penès primas qualitates. Sed cur nihil dicit penès secundas? Ratio hæc esse potest, tũ quia secũdæ qualitates à primis dependẽt, & ex cognitione cibi agẽtis per primas qualitates, hẽbimus cognitionẽ cibi agẽtis per scdas: Quia sicut à reb. preter naturã indicatur cib. humidus, sic ab eisdem reb. preter naturam indicatur cib. attenuans, vel crassefaciens. Præterea potius proponere uoluit cibũ medicinalẽ per primas qualitates, qm in hac prima particula scopus ipsi⁹ Hip. erat de arte curatiua sermonẽ hẽre: In arte aũt curatiua, (vt sæpissimè dicit in lib. meth. Gal. ꝑcipuè i 14.) Indicationes principaliter à morbo desumũtur; vñ vbi fit sermo cibi rõne primarũ qualitatũ, hic indicat à morbo, frigidus à morbo calido, calidus cib. à frigido morbo. Cib. aũt medicinalis per secũdas qua-

Aphor. cõnexus cũ superioribus.

Dub. Sol.

Institutũ Hipp.

Not.

Cibũ agere ꝑ duplices qualitates.

De quo cibo loquatur Hipp.

Cib. per primas qualitates agẽs à quo & a quo agẽs per secũdas indicetur.

qualitates agens indicatur à re præter naturã:nõ tñ
à morbo;sed à causa morbi; nã materia crassa est at-
tenuanda,tenuis crassefacienda ; Et ideò Hipp. po-
tius voluit proponere cibũ medicinalem penès pri-
mas qualitates,quã penès secundas, licèt per primas
qualitates etiam habeamus secundas;vnde rectè di-
cit Gal. ꝙ exiguus Aphor. multa complectitur,quæ
ad artem pertinent.Quare institutum Hipp.est age-
re de cibo medicinali,vt indicatur à morbo,& coin-
dicatur à re secundum naturam : Quantum aũt ad
diuisionem:Aphorismus hic est sententia sine ratio-
ne prolata,& potius primi ordinis,cum veritatẽ ha-
beat duorum axiomatum: ratione quorum alterum
est contraria contrarijs curantur : Reliquum similia
similibus conseruantur. Diuidi tamen potest in duas
partes, quatenus in prima ponit victum medici-
nalem in virtute suorum indicantium , in secunda
quatenus idem victus proponitur in virtute suorũ
coindicantium ibi. *Maximè verò pueris &c.* Ad quã
diuisionem aliqua ex parte respexit Gal. in comm.
quando dicit Hippocratem in hoc loco sermonem
hẽre de victu febricitãtium, & sanorum. Quæ verba
videntes pleriq; imaginati sunt Hippocratem hic ser
monem habere de victu sanorum, & ægrotantium;
ita vt sermo Hipp. non tantum sit in parte curati-
ua; sed in parte curatiua febrium , & præterea ser-
monem Hipp. esse de victu sanorum, & per conse-
quens de parte tuendæ sanitatis. Quæ omnia falsis-
sima sunt;Nam Hipp.institutum est sermonem ha-
bere de victu medicinali in virtute suorum indican-
tium,& coindicantium; Et quia res indicantes sunt
morbi;Ideo ponit febres loco exempli:quia verò res
coindicantes sunt res secundum naturam, ob id su-
mit Exemplum ab ætate puerili,& à consuetudine .
Quòd autem hæc expositio vera sit,patet ex Gal. in
comm. quia dicit primo sermonem esse ex parte sa-
norum, & exponit se, vt inde habeamus indicatio-
nes,vt inde.s.habeamus,quomodo febris,& morbus
habent indicationes contrarias:Res autem secundũ
naturam habent indicationes similes; quia in mor-
bis locum habet remotio,quæ sit contrarijs.In rebus
secundum naturam locum habet conseruatio , quæ
fit similibus. Et proinde dicatis institutum esse Hipp.
in prima parte proponere victum medicinalẽ, pro-
ut indicatur à re pręter naturam , sumpto exemplo
à febre: in secunda parte de eodem uictu, prout co-
indicatur à reb.secundum naturã sumpto exemplo
ab ætate,& consuetudine. Et sensus Aphorismi talis
est: quòd victus humidus omnibus febricitantibus
conuenit,& maximè pueris non simpliciter,sed pue
ris febricitantibus, atque etiam illis febricitantibus,
qui tali victu uti consueuere ; Atque hic Aphor. ve-
ritatẽ habet, ut dicit Galen.8. meth.vltim. in uirtute
duorum axiomatum: contraria contrarijs curãtur,
& similia similibus conseruantur.Per primum.n. ve
rum est humidum victum conuenire febrientib.per
secũdum verum est,ꝙ victus humidus pueris febrici
tantibus,qui natura humidi sunt, conuenit. Sed ad
verborum nunc explanationem accedamus . Dicit
Hipp. *Victus humidus*. Et nemini dubium est,quòd
per victum humidum intelligit cibum medicinalem
operãtẽ non per secundas, sed ꝑ primas qualitates;
qui potest esse calefaciens, refrigerans, humectans,
& siccans, & ex his complicatus . At Hippocrates
intelligit victum humidum in præsentia ; sed non
quemcunque uictum humidum; nam potest uictus
humidus bifariam considerari ; altero modo quate-
nus habet uim humectandi partes arefactas: reliquo
uero modo quatenus habet uim humectandi ipsas
inflammationes; habet autem hanc uim,quando in-
flammationes sunt siccæ, hoc est quando nulla fit
expurgatio in inflammationibus; sed potius detine-

Aphor. hũc multa cõplecti ad artẽm pertinentia.

Diuisio.

Error nõ nullorũ circa Hippocr. institutũ.

Res pter naturã, & res secundum naturam quas habeant indicationes.

Sensus Aphor.

Quid ꝑ victũ humidum.

Victus humidus dupliciter.

tur materia,uel quia crassa sit,uel quia materia deti-
netur aliqua densiori tunica , ut ex Galeno colligi-
tur primo de ratione uict. 22. vbi dicit magis posse
humectare vinum,& mulsam quàm ptissanam. Sed
qua ratione magis vinum , & mulsa, quàm ptissana
humectare potest? Dico ꝙ hanc uim habet vinũ, &
cum uino mulsa: quia tùm vinum, cùm Mulsa ma-
iorem habẽt potestatem attenuandi materiam cau-
santem inflammationem , ac insuper maiorem uim
reddendi poros cutis latiores,quàm habeat ptissana;
Et ideo cum ptisana non ita possit attenuare mate-
riam,nec cutim rarefacere: ideò nõ habet eam vim
humectandi,i. reddendi eam inflammationem hu-
morum aptam,ut ex ea fiat expurgatio. Sed hoc mo
do victus humectans non intelligitur in præsen-
tia ; sed intelligitur victus humectans partes arefa-
ctas . Hic autem cibus , qui habet uim humectandi,
debet etiam habere aliquam uim nutriendi : quia a-
liter non esset cibus,sed elementum,ut aqua,& prę
cipuè in relatione ad corpus humanum . Qui tan-
dem victus humectans potest considerari cum Ga-
lenus primo de simplic. medic. facult. primo, prout
talis cibus, vel est tantum actu humidus, uel tantum
potestate,uel actu simul & potestate. Vict⁹ humidus
actu tantum est,ut ius,in quo sit decoctum cinnamo
mum , quòd potius acquisierit facultatem exsiccan-
di, quàm humectandi,dicitur actu humidus ; non
autem potentia. Humidus potestate tantum,ut fo-
lia lactucæ. Actu & potestate,ut ptissana colata, ius
pulli & c. Hippocrates autem loquitur de victu hu-
mido, tùm potestate tantum , tùm de eo, qui est hu-
midus actu, & potestate simul; Et ideo dicit . *Victus
humidus febricitantibus, &c.* Sed quomodo victus
humidus conuenit febricitantibus? Declarat hoc Ga
lenus in commento,quando inquit, quòd victus hu-
midus conuenit omnibus febricitantibus per axio-
ma illud:contraria contrarijs curantur ; Ideò cum fe
bris sit præter naturam indicat sui ablationem:abla-
tio autem fit per cõtraria; & ob id cum febris sit pas-
sio calida,& sicca,conuenit ei uictus cõtrarius , idest
refrigerans, & humectans. Sed aduertatis, quòd Ga
lenus dicit esse passionem calidam,& siccã : & quia
quis dubitare posset, declarat quomodo hoc sit , &
dicit quòd ideò hoc est: quia febris est conuersio
natiui caloris in igneum : Volui hoc dicere , ut ani-
maduerteretis differentiam esse inter hæc duo, &
esse eos quàm maximo in errore, qui hæc esse syno-
nima affirmant ; voluit autem Galenus dicere ,
quòd cum dicimus: Febris est intemperies calida ,
& sicca: hæc sit febris definitio formalis . Cum ve-
rò dicimus, Febris est conuersio natiui caloris , &c.
est definitio tradita per causam efficientem . Dici-
mus autem quòd febris est intemperies calida, &
sicca : quia conuertitur calor naturalis in igneum ;
nam si debet fieri febris, necessarium est ut mute-
tur temperatura caloris implantati in partibus; hoc
autem fieri non potest, nisi mutetur id , quod con-
seruat calorem implantatum in partibus: hoc au-
tem nihil aliud est, nisi calor influens à corde ad
reliquas partes corporis: sic & hic calor igneus
redditus iunctus postea calori implãtato illum febri-
lem, ac discrasiatũ reddit. Sed difficultas est, cũ febris
sit passio calida, & sicca, & contraria contrarijs cu-
rentur:igitur ei non modo humidus cõuenit victus,
sed frigidus,& magis ẽt frigidus: quia si in febre con
siderauerimus has duas qualitates caliditatẽ,s. & sic-
citatem,principalẽ sibi locum in febre uendicabit ca
liditas,secũdariũ siccitas;quia caliditas est de essentia
febris,ac eius essentiã cõplet:siccitas non est de essen
tia,sed cõsequitur essentiã.Præterea si in febre utere
mur tm̃ humectante uictu , & non ẽt refrigerante,
tunc hic cib.potius nocebit, quã iuuabit ægrotãti; nã
fuit

Vinũ, & mulsam magis posse humectare, quàm ptissanã.

Victus humidus tripliciter.

De quo victu humido loquatur Hipp.

Victus humidus quõ conueniat febricitantibus.

Febris definitio formalis & causalis, quæ.

Vt fiat fẽbris, q̃d fieri oporteat.

Dub. Febri an magis cõueniat humid⁹, vel frigidus uictus.

Caliditatẽ febris essentiã cõstituere, siccitatem eam cõsequi.

fuit sententia Gal. 1. de facul. alim. primo, ꝙ quoties
alimentum aliquod facilè alterabile offeratur ven-
triculo calidiori, & febriculoso, cibus ille corrumpe-
tur, & non vertetur in substantiam nutriti; & ideo
opus est, vt quoties in febribus offertur alimentum
adhoc, vt prohibeatur inflammatio corporis, vt tale
alimentum habeat vim moderandi calorem febri-
lem; Et propterea febrientibus conuenit cibus non
modo humidus, sed frigidus, vt eius beneficio con-
temperetur acrimonia caloris; vt calor postea ita
contemperatus, atque remissus nō habeat eam vim
acrem mordendi, atque errodendi. Si ergo res ita se
habet, cur Hippocrates hic proposuit tātum victum
humidum conuenire febricitantibus: non autē me-
minit de frigido? Pro solutione nō expectetis, vt quæ
alij dicunt, proponam; quoniā hoc nimis in lōgum
abiret. Præterea nolo aliorum solutiones propone-
re: quoniam vos videbitis nunc, quòd duobus pro-
positis tantum verbis habebitur solutio: quoniam
quæstio hæc nullius ferè est momenti, & nisi ab om
nibus quidem proposita fuisset, eam non propone-
rem, & ideò Galenus diligentissimus, ac optimus in-
terpres non proponit eam: quia non erat proponē-
da, cum extra propositum sit; Dico igitur quòd Hip-
pocrates proposuit victum humidum in febrienti-
bus: non autem frigidum, ne in falsitatem labere-
tur: quia si proposuisset victum frigidum, tunc ipse
non posset à falsitate excusari: quoniam licet febris
sit passio calida, & sicca, cuius ratione ei conuenit
victus frigidus, & humidus; tamen hic proponit vi-
ctum medicinalem in virtute indicantium, atque co
indicantium; Et ideò sic est intelligendus Hippo-
crates, victus humidus conuenit omnibus febrici-
tantibus, maximè verò subdit pueris febricitātibus:
verum ne esset hoc, quòd victus frigidus conueniat
pueris febricitantibus, quòd victus frigidus coindi-
cetur à pueris? hoc est falsissimum; nam si similia
similibus conseruari debent, verum est hoc, quòd vi
ctus humidus conuenit pueris febrientibus: quia pue
ri sunt humidi, non autem sunt frigidi; Et ideò non
coindicant victum frigidum; Et ob id Gal. 8. meth.
vlt. dicebat quòd in pueris cōuenit uictus humidus;
ratione autem duarum qualitatum non conuenit vi
ctus frigidus; sed temperatus. Si ergo victus tempe-
ratus conuenit pueris: ergo non potuisset sine falsi-
tate dicere Hippocrates victus frigidus conuenit pue
ris febrientibus; Et ideò iure quidem optimo ui-
ctum proposuit solum humidum, non autem fri-
gidum, &c.

Sol.

Victū frigidū cur non proponat Hipp.

Pueri nō coindicāt victū frigidū.

LECTIO LVIII.

V*Ictus humidus febricitantibus*. Cur Hipp. di-
xerit victū humidum conuenire febricitātib.
nō autem proposuerit frigidum, iam maiori
quidem ex parte declaratum est: quinimò ex dictis
cōstare debet, quàm vana sit omnium dubitatio cur
non proposuit Hippocrates victum frigidum, patet
non proposuisse, ne eius sentētia esset falsa; Quoniā
si dixisset victus frigidus, & humidus febricitantibus
&c. Non potuisset excusari à falsitate; nam cum po
stea addat. *Et maximè pueris*. Sensus fuisset talis, ꝙ
victus frigidus, & humidus maximè conuenit pue-
ris febricitātibus quod falsum est; nam si similibus
conseruātur similia, pueris quidem ratione humidi-
tatis conuenit uictus humidus, non autem frigidus:
quoniam frigidi non sunt, sed temperati potius in
actiuis qualitatib. ex 8. meth. vltimo; vnde pueris fe-
bricitātib. non conuenit victus frigidus; sed potius tē
peratus, Et ex hoc colligatis quàm necessariū, sit co-
gnoscere artificium Hipp. nam eo cognito apparet
dubitationē propositam uanā fuisse: immò apparet
quòd non potuit aliud dicere Hippoc. quàm id, quod
dixit. Etenim cum eius institutū sit agere de cibo me-
dicinali, debuit de eo agere dogmaticè, idest in virtute
indicantium, & coindicantium, in virtute inquam in-
dicantium, idest rerum præter naturam, & morborū:
Et ideo loco exempli accipit febrem, nō quia eius in-
stitutum sit agere de febrili victu: Verum agere itidē
debuit de eodem victu medicinali in virtute coindicā-
tium, idest rerum secundum naturam; & ideo loco e-
xempli accipit ætatem puerilem, & consuetudinem,
non quòd eius institutum sit agere de victu sanorum.
Subiungit Hippocr. *Omnibus febricitantibus*: Quo in
loco duo sunt declaranda. Primū quid intelligat Hip-
poc. per febrē. Reliquū qua arte, & quo capiatur indi-
catio administrādi cibū medicinalē sumpta indicatio
ne à febre. Quantū ad primū: per febrem intelligere
debemus simplicē hāc affectionē: Dico affectionē sim
plicem, vt secludamus febrē à quacunq; alia re preter
naturam; Nā cū febre potest esse aliquod coniunctū,
quod indicet victum medicinalem contrarium cibo
medicinali, qui indicatur à febre; pōt ēt febris cum ali-
quo alio affectu iungi, qui non indicet cibum medici-
nalem cōtrarium, sed bene diuersum: v. c. cū ratione
febris indicetur victus humidus, pōt cum febre iungi
morbus alius, uel res alia præter naturā, quæ indicet vi
ctum contrarium, i. siccum, potest etiam iungi alius af
fectus, qui non contrarium indicet victum; sed dissimi
lem, vt E. c. crassefacientē: Et propterea ut multę tol-
lantur difficultates. Videndum est, quot modis febris
possit coniūngi cum alijs rebus præter naturā: & eo
maximè; qm̄ hoc multum facit ad intelligentiā pręsen
tis Aphorismi: ad praxim etiā; tùm & tertio, quia non
est ita propositū ab omnibus. Dicimus ergo ꝙ febris
potest coniungi cū alijs rebus præter naturam multi-
fariam; Nam potest coniungi febris cum alio morbo,
& erit coniunctio morbi cum morbo: potest ēt iun-
gi morbus cum causa: & tertio potest iungi morb. cū
symptomate: Pręterea potest fieri cōiunctio cāę cū cā,
causæ cum symptomate; atq; vltimo potest fieri cō-
plicatio symptomatis cū symptomate. Declaro hæc
omnia; & quantum ad coniunctionem morbi cum
morbo: febris potest iungi cum alio morbo, vel con
trario, uel dissimili: cum contrario, vt proponitur à
Gal. in comm. vt si iungatur febris cum hydrope; nā
ratione febris conuenit victus frigidus, & humidus;
Ratione verò aquæ inter cutim, (cum hęc affectio in
frigido, & humido consistat,) cōpetit victus opposi-
tus, i. calidus, & siccus: cùm morbo dissimili, ut si fe-
bris iungatur cum obstructione; nam ratione febris
conuenit victus agens ratione primarū qualitatum
medicinalis cōtrarius, i. frigidus, & humidus; Ratio-
ne uerò obstructionū non conuenit uictus medicina
lis contrarius, agens p primas qualitates oppositus fe
bri, sed agens per secundas qualitates, Et ideo dissimi
lis, & conuenit victus crassitiem tollens, exobstruēs,
atque attenuans; vnde si cum febris iungatur cū hy-
drope nos non vtamur victu humido: non propte-
rea ruit sententia Hippocratis; Nam est ipse locutus
de febre sincera, non complicata cum alio morbo.
Potest iungi postea morbus cum causa, ut si fue-
rit febris pendens à materia pituitosa, vel ualdè
putrescente, ut in febre pestilenti; tunc enim sum-
pta indicatione à febre conuenit uictus frigidus, &
humidus, sed sumpta indicatione à materia pituito-
sa, quæ frigida, & humida est, conuenit uictus cal-
faciens, & exsiccans; Et sumpta etiam indicatio-
ne à materia nimis putri, conuenit uictus exsic-
cans etiam. ergo à materia sumitur indicatio con-
traria indicationi, quæ desumitur à morbo, ut à fe-
bre ipsa. Coniungitur uerò morbus cum sympto-
mate, velut (ut dicit Galenus in commento,) si fue-

Duo declarāda.

1. Quid per febrem Hipp.

Febris quo qāc alijs affectib. coniungi, & tuncquæ indicationes diætandi sumantur.

rit inflammatio lateris cum sputo sanguinis (per sputum autem sanguinis, non intelligatis sputum; illud sanguinis, quod interdum fieri solet in pleuritide, quando scilicet materia causans inflammationem ipsam per tussim expurgatur; sed intelligatis sputum cruentum, quod fit per disruptionem vasis alicuius.) Ratione inflammationis oritur indicatio dietandi cum cibo aliqua ex parte laxante partem inflammatam, vt facilius fiat expurgatio materiæ. Contra verò ratione sputi sanguinis indicatur cibus constipans, & crassefaciens, ne cibo relaxante vas ruptum magis aperiatur, atque relaxetur. Pariter si fuerit febris cũ lienteria: Rõne febris cõuenit victus frigidus, & humidus; Rõne lienteriæ cibus dissimilis conuenit, scilicet crassefaciens, corroborans, atq; etiam aliqua ex parte adstringens. Quòd si iungatur cã cũ cã, i. cũ fuerit febris aliqua notha depẽdẽs à materia tùm pituitosa, tùm biliosa; tunc ratione materiæ pituitosæ indicatur victus calfaciens siccans, atque extenuans: contra verò ratione materiæ biliosæ indicatur cibus medicinalis refrigerans, atque humectans, non autem extenuans. Quòd si iungatur causa cum symptomate, illud esse potest: Vt si febris dependeat à materia pituitosa, & coniuncta sit cum lienteria; ratione materiæ pituitosæ indicatur victus extenuãs; ratione fluxus indicatur victus crassefaciens, qui sunt contrarij cibi. Postremò potest coniungi symptoma cum symptomate, vt si eodem tempore fuerit sputum sanguinis cruentum cum stipticitate insigni alui; Nã rõne sputi cruenti cõuenit victus crassefaciens, atque constipans: Ratione autem stipticitatis oppositum indicatur, nempè laxans, & aperiens: ergò varij, & varij cibi indicantur sumpta indicatione à varijs, & varijs rebus præter naturã. Sed quis dicet si febris est iuncta cum aliquo contraindicante, quid agendum est? vt colligitur ex Galeno in hoc commento, & ex octauo meth. 9. illud est seruandum, quòd quoties est morbus simplex, debeat simplex fieri curatio: Vbi morbus est compositus, atque permistus, composita debet adhiberi curatio: eo tamen seruato; vt illi, quod magis vrget, occurremus magis, reliquo tamen non spreto; vt si febris fuerit cum hydrope, ratione febris conuenit victus refrigerans, atque humectans: ratione hydropis calfaciẽs, atq; exiccãs: si febris magis vrgeat opus est refrigerante, & humectante vti victu, ut ptisana hordeacea; vt autẽ ex toto non negligatur hydrops, aliquid est admiscendum ratione hydropis, ut aliquid petroselini, fœniculi, &c. in modica q̃ quantitate. Quòd si magis vrgeat hydrops opposito procedendum est modo, vt. s. magis hydropi prospiciamus febre non neglecta, vt (si de medicamentis sermo sit,) Si uoluerimus vti syrupo de betonica, uel de stœcade: ratione febris debemus adiungere etiam aliquid syrupi de cichorio: Pari etiam ratione cibaria sunt cõdienda, cum maxima quantitate fœniculi, petroselini, piperis, cinnamomi, &c. At pro febre etiam addemus aliquid cichorij, boraginis, &c. Quod cum ita sit non est modo difficile videre, ꝙ (cum hic sit sermo de uictu medicinali in uirtute indicantiũ) accipitur febris pro exẽplo, prout est simplex affectio, non ut coniuncta ad aliquã rem præter naturã; sed quõ sumitur indicatio cibandi à febre? Respondet Gal. 1. de ratione uictus 44. ꝙ uictus potest dupliciter considerari, uel ut est alimentum tm̃: uel inquantum est alimentũ, & medicamentũ simul. Si consideretur ut alimentum tantum, ut sic à solis uirib. indicatur, & à nullo alio indicari potest: loquẽdo de immediata, & principali indicatione; Si autem consideretur, ut est medicamentũ, ut sic indicari põt à rebus præter naturã; quatenus hẽt uim remittendi, uel corrigendi eas; Vnde si quis fuerit cibus, qui rationem hẽat tũ medicamenti, cùm cibi; Quatenùs alit, & est cibus à re secundum naturam indicatur; vt uerò est medicamentum à re præter naturam, ut de ptisana loco citato dicitur, quæ naturam alimenti subit, ut nutrit: rõne medicamẽti, ut humectat, detergit, atq; aliqua ex parte attenuat. Et ideo cũ in præsentia sit sermo de cibo medicinali, quatenus agere põt per primas qualitates, hinc est, ꝙ suum indicans nihil aliud eẽ põt, q̃ res præter naturam. Sed si vlterius pergatis videbitis mirum Hippoc. artificium. Res præter naturam uel est morbus, uel causa, uel symptoma; Cur igitur Hipp. loquens de re præter naturam tm̃ morbũ proposuit? Qm̃ quidem Hippoc. in hoc primo tm̃ respexit ad artẽ curatiuam; Et ppea, quicquid proponit, proponit in uirtute indicatiũ, quæ curatiua sunt: Curatiuæ aũt indicationes nõ sumuntur à cã, quia ab ea potius sumũtur indicationes pseruatiuæ: nõ à symptomatib. quia 13. meth. 1. à symptomatib. nõ capiũtur indicationes, nisi quatenus subeunt vim causæ. Et ob id in hac parte curatiua debuit proponere exẽplũ de morbo, qa ab illo sumitur indicõ curatiua; sed cũ de morbo proponat indicationes: cur de febre magis, q̃ de alio morbo proposuit? Sciendũ, ꝙ exẽpla proponuntur de reb. magis manifestis, ac euidentib. ac etiã maioribus: vnde cum febris sit morbus vniuersalis, magnus, ac ualde euidens, ab eo potius, q̃ ab alio morbo uoluit exemplum sumere; sed fuit etiã motus Hippocrates ob aliquod maius fundamentum: quia hic est sermo de cibo medicinali; Et propterea sumens exemplum à morbo, debuit potissimum proponere illum morbum, in quo de necessitate non potest bona fieri cibi cõcoctio; vnde si talis morbus est febris maximo cũ artificio proponit febrem. Modo dicebat Gal. 2. de facult. natural. 8. cap. ꝙ concoctio ciborum in omnib. morbis nõ deprauatur, sed in febrib. vnde dicit, ꝙ si quis cadat ex alto, atque contingat huic inflammatio circa inguina, antequam febricitet: hic sanè bene se habebit circa uentriculum; sed si huic subsequatur febris, illico (dicit Gal.) non potest fieri bona concoctio cibi; Et cã potest esse in promptu, quia concoctio fit à naturali calore; in febrib. autem hic calor fit intemperatus, & igneus; Si ergo igneus redditur cũ sit principale instrumentum actionũ naturalium, non poterit fieri bona concoctio; Et ob id Hippocrates habens sermonem de cibo medicinali potissimum proponere uoluit de eo morbo exemplum, in quo deprauatur concoctio, &c.

Morbo simplici simplex curatio, cõposito cõposita adhibenda, & q̃ seruanda regula in compositis.

2. Quõ à febre sumatur cibãdi indicatio. Vict⁹ dupliciter.

Cur Hippoc. morbum tantum proponat nõ symptoma, nõ causam, & cur febrem.

Curatiuæ indicationes à morbo tãtũ.

Exempla de rebus magis manifestis, & maioribus.

Coctionẽ ciborum in omnibus morbis non deprauari, sed in febribus.

LECTIO LIX.

Dicit Hippo. in 2. parte sextidecimi Aphorismi. *Maximè verò pueris*; vt. n. in 1. parte Hippoc. inquiens, *victus humidus conuenit febricitantib. omnib. &c.* Locutus est de cibo medicinali, in uirtute indicantiũ; ita in hac 2. parte loqtur de eodẽ in uirtute coindicantiũ, proponitq; ętatẽ, & cõsuetudinẽ: ætatẽ cũ dicit, *Et maximè pueris*; Cõsiderauit. n. Hipp. vt optimè interpretatus est Gal. ꝙ ut contraria cõtrarijs curãtur, sic similia similib. cõseruantur; vñ sicut ĩ pueris viget calor natiuus, i. substãtia illa aerea, & humida, sic requiritur uictus similis, i. humidus, ut Gal. 1. de tuend. 7. ubi probat humida cibaria in pueris. Sed cur dicit (maximè?) Qm̃ quidem cõsiderauit Hippocr. ꝙ cum est aliquis morbus, qui requirit alimentum humidum, si accidat postea, ut morbus ille, siue febris, siue alius quispiam sit, fundetur in aliquo corpore, quod ratione uel ætatis, uel alicuius alterius adhuc requirat uictum humidum, tunc maximè est instituendus uictus humidus: quia ab uno indicatur, & ab altero coindicatur, & sunt indicantia, & coindicantia in unum conuenientia;

Cur (maximè) dicat Hippocrat.

vnde

vnde maximè conuenit ille victus; & ideo rectè di-cit: *Victus humidus conuenit omnibus febricitātib. maximè pueris*. Quia indicatur victus humidus à febre, & coindicatur etiam ab ætate puerili; *Et alijs qui tali victu uti consueuere*. Proponit hic Hipp. alterum coindicans, quod est consuetudo, quod quidē est magni momenti; vnde dicebat Gal. 2. de ratione vict. 33. q vbi fuerint cibaria inutilia, sed consueta tamē, melius perferuntur ab aliquo corpore, quàm si fuerint vtilia, sed insueta: quia consuetudo multum facit. Habet autem hæc cōsuetudo ex 8. meth. vltimo, vt similia requirat. Et ob id rectè dicit Hippocr. victus humidus conuenit omnibus febriētibus, maximè pueris febrientibus, & his etiam febrientibus, qui tali victu uti consueuere; vnde si febris contingat in assueto vti victu humido: ratione febris conuenit uictus humidus; ratione consuetudinis humidus, ergo maximè conuenit victus humidus; Et hinc patet, quomodo Hipp. proposuerit res præter naturam indicantes, res autem secundum naturam coindicātes. sed dicet quispiam Hipp. pro coindicantib. proposuit consuetudinem, & ætatem, reperiuntur ne aliæ? satisfacit huic obiectioni Gal. in comm. quòd multa alia reperiuntur coindicantia, vt temperatura, naturalis habitus corporis, proprietas occulta, aer ambiens, constitutio, regio, Anni tempus. Proponit autem (inquit) Hipp. hæc duo coindicantia, & per hæc alia etiam uoluit intelligere. Fuit enim mos (inquit Gal.) Hippocratis vno, vel duobus propositis: ex his, quæ pari passu procedunt reliqua postea subintelligere: vnde per ætatem, & consuetudinem intelligit temperaturam, proprietatem, & aerem ambientē. Etenim hæc (vt facilè intelligere licet) concurrunt eodem modo, ut ætas, & consuetudo, i. concurrunt, ut coindicantia, ad differentiam morbi, & rerum præter naturam, quæ concurrunt, vt indicantia, non vt coindicantia. Sed dicet quis si concurrunt hæc, vt coindicantia, est ne in his aliqua dissimilitudo? Respondet hic Gal. præcipuè vero 8. meth. vlt. quòd, quantum necessarium est pro intellectione huius Aphorismi, & commenti, hæc concurrere possunt, prout modo similia requirunt, modo dissimilia. Similia requirunt quoties potius probanda sunt, quàm improbanda: dissimilia quoties potius sunt improbanda, quā probanda: Declaro hæc omnia discurrēdo per ætatem, consuetudinem, proprietatem indiuidualem, temperaturam, & ambiētem aerem: quæ quidem sunt valdè digna scitu, præcipuè verò in praxi; & pro solutione illius quæstionis. An similia semper similib. cōseruentur. Sciendum itaque hæc omnia bifariā posse considerari: altero modo absolutè non referendo ea ad morbum: Reliquo vero modo in respectu ad morbum, & ad febrem. si considerentur hæc nō relatiuè, sed absolutè, vel excedunt, vel non excedunt. Si non excedunt probantur; & ideo similia requirunt; Si autem fuerit excessus in eis cum Galeno nō probantur; & ideo dissimilia requirunt: beneficio quorum dissimilium in tempore sanitatis corriguntur, atque auferuntur; In tempore autem ægritudinis remittūtur. Declaro, & primum quò ad ætatem: si consideremus nos ætatem puerilem, in ea est humiditas, quæ tamen non arguit excessum, sed est humiditas temperata; & ob id hæc humiditas requirit similia, idest victum humefacientem; & ob id in pueris, (vt supra dictum est) Galenus laudat victū humidum. At si fuerit ætas senilis, quæ consistit in siccitate (non loquor de excrementitia, sed de natiua siccitate: quia naturaliter redditi sunt sicci ipsi senes,) cum siccitas hæc moderata non sit, sed excedens, ideo est improbanda; & ob id non requirit similia, sed potius dissimilia, & contraria; vnde in senib. non exhibemus cibos exsiccantes, sed contrarios potius, vt 5. de tuend. dicit Gal. vbi de senibus loquens, in eis non probat victum siccantem, sed humectantē potius. Quantum verò ad consuetudinem attinet certè consuetudo multum potest; nam si praua est, non ex toto immutanda, sed aliqualiter corrigenda; ubi autem in consuetudine non fuerit excessus, similia adhibenda sunt. Quantum ad temperaturam; si fuerit quis temperatus, vel non multus fuerit in eo excessus, requirit similia: Si autem in eo fuerit excessus, nequaquam similia, sed contraria requirit, Ideo 8. meth. vlt. docebat & optimè Gal. q cum quis v.g. fuerit calidioris, & siccioris temperaturæ, hic lædetur à simili, iuuabitur uerò à contrario: quia in hac temperatura est excessus; Et propterea est temperatura improbanda. Quantum ad proprietatem indiuidualem. Hæc quantum possibile est, est obseruāda: Quātum verò ad ambientem aerē, ex lib. de salub. uictu 2. & 3. cap. vel aer temperatus est, uel excedens: Si temperatus fuerit requirit cibos similes, & moderatos, ac temperatos; & id, quod de cibo dico, idem de medicamētis dicendū. At si in aere fuerit excessus, quia est aer improbandus, tunc contraria requirit, non similia; & ob id locis allegatis dicebat Gal. q in tempore veris victu temperato est utendum, ęstate verò refrigerante, ac humectante, in Autumno autem etiam humectante: quia in his temporibus est excessus; & ideo contraria, nō similia requirunt. Quò ad secundum autem principale attinet: si hæc consideraremus in respectu ad febrem, & ad morbum: tunc considerare oportet: num hæc cum morbo proportionata sint, uel non proportionata: Si sunt proportionata, sunt improbanda; & ideò requirunt nō similia, sed dissimilia, & contraria: Si sunt disproportionata sunt probanda; & ideo requirunt similia. Declaro; & primum in ętate persistens in exemplo Hipp. Nam si fuerit febris in puerili ætate: febris cōsistit in sicco: puerilis ætas consistit in humido; humidum autem, & siccum disproportionata sunt; ergo hæc humiditas in pueris similibus est conseruanda; quia est febri contraria: quare uictus humidus conuenit. Quòd si fuerit febris ī iuuenili ætate, hæc ætas est improbanda, cum sit proportionata febri, quia febris in calido, & sicco consistit, iuuenilis ętas in calido, & sicco: vnde uictu contrario, & dissimili iuuenili ætati utendum, scilicet refrigerante, & humectante. vnde si rectè considerauerimus hanc ętatem: In hac ætate, (Si quę alia est ętas,) potissimum conueniunt refrigerātia ubi videlicet adsit febris; nā conueniunt refrigerantia ratione febris: conueniunt etiā, quia in hac ętate est caliditas excedens, quæ requirit contraria, non similia: Tertio conueniunt refrigerantia ratione proportionalitatis, quæ est inter febrē, & hanc ætatem; vnde cū in iuuenili ætate cōueniunt refrigerātia ratione febris, ratione excessus, & ratione proportionis, non est inuenire ullā aliam aliquam ętatē, in qua magis refrigerantia cōueniant, quàm in hac. Si postea considerauerimus ętatem senilem, quę cōsistit in frigido, tunc hęc ętas sine dubio est disproportionata; quia febris calida, hęc frigida; & ideo quis posset immediatè dicere ergo est ætas probanda, ergo similia requirit, igitur conuenit uictus frigidus in sene febriente? Neq; dubium est hoc, q in sene febriente conuenit uictus frigidus, tamē non potest ille uictus frigidus conuenire in sene febricitante, qui in iuuene febriēte; nā in iuuene cōuenit uictus frigidus rōne febris, excessus, & proportionis; At in sene febriēte cōuenit uictus frigidus rōne febris, cōuenit et rōne disproportionis: at rōne excessus aliud est, quia rōne excessus cōuenit uictus calidus; nā cū ętas senilis cōsistat ī frigido excedēte, igit requirit contrariū uictū, calidū

Cibaria inutilia, consueta tamen, melius perferri, quā vtilia, sed insueta.

Dub.

Sol.

Temperaturā, proprietatem, & ambiētē eodē mō concurrere ad coindicād. victū, ut ætas, & consuetudo.

Dub.

Sol.

Not. Aetas, cōsuetudo, temperatura, proprietas indiuidualis, & ambiēs, absolute considerata qd requirāt.

Anni tēporibus qualis cibus conueniens.

Prædicta ad morbū relata quid exigant, & primum.

Quid ætas.

Iuuenilis ætas in calido & sicco.

In iuuenili ætate, ubi adsit febris, quā maximè cōuenire refrigerantia.

In sene febriēte conuenire uictū frigidū: nō ea rōne, ut in iuuene.

nimirum

nimirum; Et propterea cũ in ſenibus rõne febris tantum, & diſproportionis conueniat victus frigidus, non autem ratione exceſſus: In iuuenibus conueniat victus frigidus omnibus modis: ergo in iuuene febriente requiritur victus frigidior, quã in ſene febriente. Quòd ſi poſtea conſideremus conſuetudinem. Hæc vel eſt proportionata, cum febre, vel nõ. Diſproportionata eſt quoties homines fuerint E.C. aſſueti veſci cibis frigidioribus; nam febris in calido conſiſtit, conſuetudo in frigido. Proportionata autẽ eſt quoties aſſueti fuerint veſci cibis calidioribus; vnde cum conſuetudo proportionata ſit improbanda, contraria requirit: cum diſproportionata ſit probanda, requirit ſimilia. vnde ſi quis fuerit febricitans, in quo ratione febris ſit opus vti frigidæ potu, libentius, atque liberius dabimus ei potionem frigidæ ex 8. meth. vlt. ſi fuerit frigida aſſuetus. Quantum ad proprietates indiuiduales, hæ modo ſimilia, modo diſſimilia requirunt &c.

Quid cõſuetudo in febre expoſcat.

Quib. liberius frigidæ potus exhibendus.

LECTIO LX.

In lectione lecta propoſuimus explicare vnum quàm maximè neceſſarium, tùm ad intelligentiam præſentis Aphoriſmi, atque commẽti Gal. tùm maximè ad praxim exercendam. Illud autem erat, qua ratione conuenirent, atque concurrerent coindicantia cum reb. præter naturam, vt cũ morbo, ac febre ipſa. Hæc autem erat ætas, conſuetudo, proprietas indiuidualis, tẽperatura corporis, & aer ambiens; & dicebamus hæc poſſe conſiderari vel abſolutè, vel in reſpectu. Quid autem voluerint conſiderata abſolutè iã declarauimus. Quid verò ętas, atq; conſuetudo voluerint conſiderata in reſpectu ad morbum etiam declaratum eſt; vnde tantum remanet, ut declaremus, quid ſibi velit proprietas indiuidualis, temperatura, & aer ambiens, conſiderata in reſpectu ad morbum; Quantum ad proprietatem dicendum, vt in alijs, quòd proprietas hæc indiuidualis vel eſt proportionata cum febre, vel non eſt proportionata. Si eſt proportionata non ſunt ita ſimilia ei offerenda, vt etiam diſſimilia, & contraria non offerãtur. Si eſt improportionata requirit tantum ſimilia; Declaro, ſit E.C. qui labores Ephemera, qui à ꝓprietate hoc habeat, vt frigida minimè admittere poſſit, ſed calida. Talis ꝓprietas eſt proportionata febri, vnde ratione febris frigida ſunt danda, & ratione proprietatis, quæ eſt proportionata non ſunt omnino diſſimilia danda, ſed partim ſimilia, partim diſſimilia: vnde utemur auxilijs actu calidis, poteſtate tamen frigidis. vnde cum ſint actu calida, reſpicimus ad proprietatem, quæ non poteſt tolerare frigida, exhibebimus potentia frigida ob febrem, vt decoctum lactucæ calidum actu; vnde 11. meth. 2. dicebat Gal. quòd nos ſanamus febrem per ea, quæ poteſtate, & actu ſimul frigida ſunt; interdum uero per ea, quæ potentia frigida tantum ſunt. At ſi proprietas indiuidualis eſt diſproportionata, tunc omnib. modis ſimile eſt adhibendum alimentum, ut ſi quis à proprietate habeat, vt frigida tantum ferat, non calida: uti poſſumus tùm actu, tũ poteſtate frigidis, & omnibus modis ſimilibus. Quantum ad temperaturam, vel eſt proportionata cum febre, uel non. Si proportionata improbanda; & ideò non ſimilia, ſed cõtraria requirit; Vnde ſi febriens fuerit temperaturæ calidæ, & ſiccæ, quæ proportionatur febri: tunc eſt utendum uictu frigido, & humido, tùm ratione febris, tũ ratione temperaturæ bilioſæ improbandæ. Si autem fuerit improportionata eſt probanda; & ſimilia requirit; ut ſi fuerit febris in corpore temperamenti frigidi, & humidi, vt ſi in corpore pituitoſo non utimur ita frigidis & humidis medicamẽtis, & cibis, ut i corpore calido, & ſicco, & hoc nõ aliunde eſt, (ut poſtea declarabimus magis,) niſi quia licet temperamentum frigidum, & humidum ratione diſproportionis indicet victum frigidum, & humidum, tamen ratione exceſſus, quia hoc temperamentum nõ eſt moderatum, hinc eſt, quòd hoc temperamentum non ſimilia, ſed contraria requirit, ideſt calefaciẽtia, & ſiccantia. Quo autem ad aerem ambientem: pariter uel eſt proportionatus febri, uel diſproportionatus. Si eſt proportionatus improbandus, quia auget febrem; & ideo contraria requirit refrigerantia, & humectantia. Si diſproportionatus probandus, quia habet locum remedij; & ideo ſimilia requirit refrigerãtia, ſcilicet & humectantia; Vt ſi fuerit febris æſtate, quæ reſpondet proportione febri: contrarijs aer eſt reducendus ad frigiditatem & humiditatem. Quòd ſi fuerit febris hyeme, frigido & humido tempore, ſimilia requirit: quia habet uim minuendi febrem, & calorem illum intenſum. Quòd ſi dicat quis ergo hyeme, & anni tempore frigido debemus uti frigidioribus auxilijs, quàm æſtate? Dico quòd nõ ualet, ut etiam de ætatibus dixi; Nam in æſtate conuenit uictus frigidus, & humidus primo ratione febris. Secundo quia eſt tempus excedens, & non temperatum, ut ver; requirit ergo contraria, i. refrigerantia, & humectantia. Tertio requirit eadem quatenus eſt proportionata æſtas cum febre. At ſi hyems conſideretur, tunc ipſi conueniunt refrigerantia, & humectantia ratione febris; & quia habet diſproportionem cum febre, eſt ſimilibus conſeruanda: ſed ſi conſideremus exceſſum temporis in hyeme, tunc ei non conueniunt refrigerantia, nec humectantia, immo contraria potius ob exceſſum. ſ. calefacientia, & exſiccantia; & ob id æſtate conueniunt ea, quæ magis refrigerent, ac humectent in febribus, quàm in hyeme. Et hinc patet error Triuerij, qui adeò temerarius fuit, ut auſus fuerit reprehendere Galenum, qui ueluti optimus interpres, cum Hippocrates ętatẽ, & conſuetudinem tãtum apponat, ampliauit eius ſententiam, addens tempora anni. Dicit enim Triuerius hoc eſſe factum præter rationem, quia tempora nihil faciunt, ſemper enim (dicit) tempora anni cõtraria requirunt. Sed hoc falſiſſimum eſt, quia ver ſimilia requirit, quando eſt tẽperatum; præterea tempus anni diſproportionatum cum morbo etiam ſimilia requirit, ut eſtas in hydrope, ac hyems in febre. Quare optime dicit Galenus, & arroganter à Triuerio reprehenditur. Ex his modo habetis quomodo ad uictum medicinalem concurrunt coindicantia, quæ. ſ. interdum ſimilia requirunt, interdum diſſimilia. ſed duæ ſuperſunt difficultates. Prima: cum tot ſint coindicãtia, temperatura, proprietas indiuidualis, aer ambiens, ætas, & conſuetudo: Cur Hippocrates tantum propoſuit ætatem, & conſuetudinem, non etiam alia? Dicimus nos Hippocratem in his Aphoriſmis ſemper uſum fuiſſe maximo artificio, ac maxima etiam breuitate. Cum ergo ipſe conſideraſſet coindicantia ad duo capita poſſe referri, alterum ut coindicantia ſemper ſimilia requirant: alterum ut coindicantia modo ſimilia, modo diſſimilia exigant; ideo duo hic proponere uoluit ad hæc duo alludens capita: Quia ſemper alia ad aliquod horum duorũ reducuntur. Declaro primum caput eſt eorum coindicantium, quæ ſemper ſimilia requirunt, quę ſcilicet non excedunt, ſed temperata ſunt: ut eſt puerilis ætas, in qua nullus eſt exceſſus; quia ſi quid poteſt conſiderari temperatum, hoc eſt puerilis ætas: quia in ea uiget ſubſtantia aerea, & aquea caloris innati, quæ quandiu durat, tãdiu uita perſiſtit. Et propterea non

Quid ꝓprietas indiuidualis in febrib. requirat.

Quib. ſanetur febris.

Quid exigat i feb. tẽpatura.

Tẽperamentũ in exceſſu non ſimilia, ſed cõtraria requirere.

Quid aer ambiens requirat.

Dub. Sol.

In æſtate cur magis cõueniant refrigerantia, & humectãtia in febrib. quã hyeme.

Triuerij error.

Tpa anni non ſemper cõtraria requirũt.

Dub. I.

Sol.

Coindicãtia quę ſemper ſimilia requirant.

Puerilis ætas temperata.

non poterat melius exemplum proponere de coindicante semper similia requirente, quod extra excessum est, quàm proponere puerilem ætatem. Secundum caput est eorum coindicantium, quæ modo similia, modo dissimilia requirunt: vt consuetudo, quę adeo praua interdum est, vt si non ex toto delenda, aliqualiter tamé remittẽda, ac castiganda est. Si verò bona fuerit est præ cæteris conseruanda. vnde ex parte eorum coindicantium, quæ modo similia, modo dissimilia exigunt, proponere voluit consuetudinem quia inter coindicantia maximam vim habet consuetudo, vt optimè dicit Gal. 8. meth. vlt. sed occurrit secunda difficultas, & maxima, quia dicit Gal. in comm. immo est vulgatum axioma, quòd similia similibus cõseruentur. Difficultas est in hoc axiomate, quæ nunc à nobis dirimetur, & quàm breuissimè, quoniam multum ad praxim facit: licet hæc potissimum quæstio videatur pertinere ad tertiũ Artis medicinalis, ubi est sermo de indicantibus curatiuis, atque præseruatiuis. Sed primum cõstare debet, in quo consistat difficultas. Difficultas igitur in hoc consistit; nam impossibile videtur in actu practico similia similibus conseruari: quia si fuerit iuuenis febricitãs, cuiusque temperaturæ sit calidæ, & siccæ, idest biliosæ; sitque ex alia parte iuuenis alius febricitans temperaturæ frigidę, & humidæ, idest pituitosæ: certum est, & fuit argumentum Arist. contra Galenum per quod credidit se demõstrasse, quòd si debet illud consistere simile à simili conseruari, quòd debemus uti frigidioribus remedijs in febriente pituitoso, & frigido, quàm in febriẽte calido & bilioso; & consequentia facilè deducitur; Nam cum febriens biliosus sit calidus, & siccus: ergo ratione temperaturæ, (si similia similibus conseruari debent,) debemus vti calidis & siccis; In febriente autem pituitoso quia est frigidus, & humidus, debemus uti frigidis, & humidis, ut simile conseruetur à simili: debemus etiam vti frigidis ratione febris in hoc: quare sequitur quòd debemus uti frigidioribus in febriente pituitoso, quàm in febriẽte bilioso. Augetur etiam difficultas, quoniam ubi est maior lapsus, ibi maius requiritur auxilium; Vnde dicebat Gal. 7. meth. vlt. quòd si quis temperamento calido incidat in dispositionem calidam, hic non patietur tantum lapsum: ac si quis temperamento frigido incidat in eundem lapsum calidum; ideo conueniẽt magis refrigerantia in febriẽte pituitoso, quã in bilioso, quia est maior lapsus, tùm ratione temperaturæ, quæ similibus conseruanda est, tùm ratione febris. In solutione multi multa dicunt. Nos tamen tantum resolutionem Montani, & Moderni apponemus: postea veritatem. Id autem facimus, ut rei difficultatem cognoscatis. Montanus dicit, quòd nos debemus considerare medicamenta, seu auxilia ipsa, quatenus interdũ offeruntur actu, & potestate calida, interdũ potestate calida tantum: quo supposito dicit, quòd quando dicimus, quòd in febriẽte bilioso conueniunt non ita refrigerantia, ut in febriente pituitoso, dicit ꝙ in febriente calido conueniunt frigida potestate tãtum, Actu autem calida. Atque ita dicit coactus ui argumenti; nam si temperatura est calida, naturalis inquam temperatura, & quod est secundum naturam conseruari debet; Ideo calida actu sunt apponenda ratione temperamenti, frigida autem potestate ob ablationem febris. In febriente autem frigido uti possumus frigidis tũ actu, tùm potestate, sed hæc resolutio nulla est; Nã in praxi Medici solent obseruare totum oppositum; nam si fuerit quis febricitans biliosus, & ex altera parte quis febricitãs pituitosus: in febriente calido nos audacius utemur auxilijs frigidis non solum potestate, sed actu; Si autem febriens sit frigidus utemur calidis actu potius, & frigidis potestate; Et ob id Gal. 10. meth. quinto, vbi utebatur auxilio actu, & potentia frigido admonet, ꝙ debemus uti tali auxilio in febriẽte, & maxime in febriente calidi temperamẽti, non autẽ in eo, qui est frigidi; Quare in praxi oppositum est eius, quod dicit Montanus &c.

Coindicantia, quæ modo similia, modo dissimilia exigant.

Inter coindicantia maximã uim hẽt consuetudo.

Dub. 2. An similia similib. semp. cõseruãda.

Vbi maior laps', ibi mai' requiri auxiliũ.

Sol. Montani.

Reijcitur Montani sol.

LECTIO LXI.

Proposita fuit difficultas circa illud Axioma, an simile à simili conseruari debeat; & audiuistis in quo consistat difficultas, ac etiam solutioné Montani: Super est, ut Moderni audiatis sententiam, qui dicebat pro solutione argumenti, in quo dicebamus. Si simile à similibus conseruari deberet, tunc opus esse uti frigidioribus remedijs in corpore frigido, quàm in corpore calido: dicebat ipse hoc faciendum esse (isto tamẽ seruato,) ut in febriente frigidioris temperamenti utamur æqualibus in gradu: in febriente calidioris temperamenti utamur æqualib. in mole; hoc est, ut in febriente frigido utamur magis intensè frigidis, in febriente calido debemus uti æqualibus in mole, idest non ita intensè frigidis, sed in maiori mole, ac in maiori copia. Quę resolutio nõ potest consistere, & in ea duplex est peccatum. Alterũ in uerbis: Alterũ in re ipsa, quia Galeno, & curationi aduersatur. Est quidem error in uerbis, quoniã quando dicit conuenire ęqualia in gradu abutitur nomine gradus: Quia per gradum debemus intelligere primum, secũdum, & tertium, uel quartum gradum; ideo malè dicit æquale; Quoniam ut sciunt iuniores logici, æquale habet locum in quantitate, ut simile in qualitate; vnde potius esset dicẽdum, quòd conueniunt similia in gradu, quàm æqualia. prętereà errat in rei ueritate: quoniam falsissimum est, quòd in febriente frigido debemus uti frigidioribus, & magis intensè frigidis auxilijs; minus autem frigidis, sed in maiori copia debemus vti in corpore calido; nam si uideritis Galenum in libris 14. method. præcipuè verò in 8. cap. ultimo, & primo ad Glauc. semper obseruabitis, quòd in febre pituitosa, quæ est in corpore frigido non utitur ita frigidis, uti in febrientib. calidis: Quia in febriente frigidi tẽperamenti non deuenit ad potum frigidę, ut deuenit in febriente calidi tẽperamenti; & ideo Galenus ubi proposuit frigida remedia febrientibus frigidi temperamenti, semper eis aliquid solet calidi admiscere; & hoc ob excessum temperamenti frigidi, quod non similia requirit, sed contraria calefacientia. Præterea falsum est asserere febrienti calidæ temperaturę conuenire calida in maiori mole: Quia dicebat Gal. 7. meth. vltimo, ꝙ cum sit temperies calida in corpore calido, nõ est ita insignis lapsus, ut si fiat in corpore frigido; & ideo debemus uti auxilijs non in magna, sed in modica copia. Quare adhuc consistit in suo robore difficultas à principio proposita. Immo augetur ob dicta Galeni 3. Aphor. 2. & 3. ubi dicit, quòd temperatura calida à similibus offenditur, à cõtrarijs iuuatur; Et ob id (inquit) qui habẽt temperaturam frigidam melius se habẽt æstate, peius hyeme: Qui calidam, bene hyeme, peius æstate; Idẽ etiam de ætatibus dicendum; nam iuuenes melius se habẽt hyeme, quàm ęstate: contra senes melius se habent æstate, quã hyeme. Quare non similia similibus conseruantur, sed potius lęduntur; & dissimilia conseruantur à dissimilibus. Pro resolutione itaque nos duo dicimus. Alterum est axioma à Galeno passim, & ab omnib. propositum simile à simili conseruari esse perpetuæ, ac infallibilis ueritatis: secundum quod non debet semper simile cum suo simili conseruari. vnde aduertatis esse aliud dicere simile à simili conseruari. Aliud simile à simili debet conseruari: uel salubre est conseruari

Refellitur Modernus.

Aequale habere locum in quantitate: simile in qualitate.

Temperaturã frigidã habẽtes melius se habere æstate peius hyeme; è contra ꝗ calidum habent.

Sol. Authoris.

Simile à simili sẽper conseruari.

seruari simile à suo simili. Ostendo vtrumque esse verum, & primo vt intelligatis quomodo semper simile à suo simili conseruetur. Sciendum quòd talis conseruatio fit ab agente in passum; sed cognoscere oportet, quot modis agens in passum potest agere; nam ex hoc nõ mõ solutionem intelligetis difficultatis, sed cognoscetis etiam nullum esse inter medicos, & philosophos discrimen: qui dicunt actionem fieri à proportione maioris inæqualitatis, à proportione æquali, & à proportione minoris inæqualitatis. Sciẽdum ergo est, quòd cum agens agit in passum, dupliciter agere potest. Vno modo ad destructionem passi: reliquo vero modo citra destructionem. Si primo modo consideratur, tunc talis actio potest esse vel ratione substantię, vel ratione qualitatis. si ratione substantiæ, tunc vi agentis sine dubio debet sequi corruptio; & tunc talis actio philosophis, & medicis in vnum consentientibus, necessario fit à proportione maioris inæqualitatis. Si verò agens agat in passum pariter destruendo, sed in ratione qualitatis, uelu ti quando agens calidum ita agit in frigidum, vt nõ solum illud remittat, sed ita destruat, vt in calidam naturam conuertat: tunc dicimus talem actionem posse fieri tùm à proportione maioris inæqualitatis, tũ à proportione æquali, tùm à proportione minoris inæqualitatis. Declaro hæc omnia, quia differentia est in his actionibus, & ex parte agentis, & ex parte passi &c.

Actiones quot modis fiant ab agẽte in passũ. Agens agere in passũ dupliciter.

LECTIO LXII.

PRo resolutione difficultatis, an simile à simili conseruari debeat, duo statuimus declarare. Alterum erat simile conseruari à simili. Reliquum non esse semper salubre simile cum suo simili semper conseruare. Vt intelligeretis primum necessarium fuit declarare quot modis agens agat in passum; & primo agens in passum poterat agere vel destruẽdo, vel citra destructionem. Si agebat destruendo, uel hoc faciebat ratione substantiæ, & tunc erat corruptio à proportione maioris inæqualitatis: aut ratione qualitatis, & erat alteratio, quæ fieri poterat à proportione maioris inæqualitatis à proportione æquali, vel minoris inæqualitatis. Intelligimus quidẽ fieri actionem ab agente, sed à proportione maioris inæqualitatis, vt cum in frigidum, vt unum, agit calidum, ut duo. A' proportione æquali, vt cum calidum vt duo egit in frigidum vt duo. A' proportione minoris inæqualitatis quoties calidum, vt unum, agit in frigidum, ut duo. Fit autem hæc actio diuersa, tùm ratione agentis, tùm ratione temporis. si debet fieri actio à proportione maiori ratione agentis, tunc necessarium est, vt fit dissimilitudo inter agens & passum, quæ dissimilitudo est non modo ratione qualitatis, sed etiam ratione gradus. Dissimilitudo est ratione qualitatis, quia verbi causa agens est calidum, passum est frigidũ. Altera enim qualitas est frigiditas, altera caliditas. Dissimilitudo est in gradu: quia agẽs erit exempli causa calidum, vt tria: passum frigidũ, vt vnum, uel duo. Quantum autem fit ratione molis potest esse æqualitas, & inæqualitas; quia siue agens calidum, vt tria, sit in maiori dosi, quàm frigidum ut vnum: siue sit in æquali, ita ut sit æqualitas in dosi: semper hoc agens ita aget in passum frigidũ, vt fiat destructio illius; & talis est actio à proportione maiori. Fit autem actio à proportione æquali, cum inter agens, & passum est similitudo, & dissimilitudo: est dissimilitudo ratione qualitatis; quia agens calidum, passum frigidum: est similitudo ratione gradus: Quia agens calidum, ut duo: passum frigidum ut duo; Erit etiã inæqualitas ex parte molis: quia in maiori mole

Corruptio. Alteratio. Actio à proportione maioris inæqualitatis.

Ab æquali.

erit calidum agens, In minori passum frigidum; & tamen actio dicetur à proportione æqualis: quia in æquali gradu est agens, & passum. Postremò si fiat actio à proportione minori, tunc est dissimilitudo inter agens & passum omnibus modis, & præter dissimilitudinem etiam est inæqualitas. Primo autem est dissimilitudo omnibus modis, idest tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis; quia agens calidum, passum frigidum. Ratione gradus, quia agens calidum, vt unum: passum frigidum, vt duo. Est etiam inæqualitas: quia agens est in maiori copia; nam non posset aliter destruere passum; quia agens est calidum, vt unum: passum ut duo; Et ideo debet esse in maiori copia. Dicitur autẽ à proportione minoris inæqualitatis fieri actio ob gradũ; quia calidum est in minori gradu, quàm frigidũ passum. Differentia uerò est ex parte temporis in his actionibus: Quia si fiet actio à proportione maiori citò fiet illa actio: quia cum fiat hæc à proportione maioris inæqualitatis, non multum potest resistere passum; & hinc est, quòd actio breui tempore terminatur. Quòd si à proportione æquali fiat actio, tũc nõ fiet ita breui tempore; sed longiori: quia passum magis resistit. Quòd si fiat actio à proportione minori, fiet in longissimo tempore: quia passum maximè resistit; vnde uersus (Gutta cauat lapidem non bis, sed sæpe cadendo;) Et hæc de agente per destructionem. Quòd si actio fiat citra destructionem, pariter hæc actio fieri potest, uel ratione substantiæ, vel ratione qualitatis. Si fiat ratione substantiæ, hæc actio consideratur quatenus substãtia vel augetur, vel minuitur, vel in ęquali portione seruatur; vnde cum hę actiones sint diuersę, hinc est, quòd modo requiritur inęqualitas, modo ęqualitas. Inęqualitas, vbi substantia debet augeri, vel minui, differenter tamen; quia si substantia augeri debet, requiritur maior portio substantię, quàm fuerit portio deperdita: aliter non poterit fieri augumentum. Cõtra uerò si fieri debet diminutio substantię, requiritur inęqualitas, in qua sit maior portio substantię, quę resoluitur, quàm substantię, quę augetur; Requiritur autem ęqualitas quoties substantia non debet, nec augeri, nec minui; sed seruari; hoc autem fit quoties in ęquali portione additur substantia cum ea, quę deperditur. Quòd si fiat actio citra destructionem, sed merito qualitatis tale agens agere potest, uel intendendo, uel remittendo, uel conseruando, nec potest requiri aliud membrũ. Si agens agat in passum non destruendo, sed remittendo: tunc talis actio fieri potest, vel à simili, uel à dissimili, immo etiam potest fieri à dissimili omnibus modis. Declaro: primum fit remissio à simili, & dissimili, idest à simili in qualitate: quia videlicet tam agens, quàm passum est calidum: vnde est similitudo in qualitate; dissimilitudo autem est in gradu; quia aliud (exempli causa) est tale in primo, aliud in tertio, vel quarto: ueluti si aqua tœpida, ac moderata permisceatur; cum ualde feruenti ex hac enim mistione proculdubio remittitur aliqualiter feruor aquę feruẽtis; & in his est similitudo in qualitate, dissimilitudo ĩ gradu; & fit hęc remissio à ꝓportione minoris inęqualitatis. Fit etiam remissio à dissimili omnibus modis ratione qualitatis, & gradus. Qualitatis ubi unum est calidum, alterum est frigidũ: gradus, ubi alterum est calidum in primo, reliquũ in tertio; Vt si commisceatur aqua Endiuię cum aqua cinnamomi, aliqualiter remittetur caliditas aquę cinnamomi; & hęc etiam actio fit à proportione minori. Quod si agens agat intendendo, tunc talis actio fit à simili, & à dissimili; non à simili omnibus modis. Fit quidem à simili: quia tàm agens, quàm passum debet esse, uel calidum, uel frigidum; nam si unum esset frigidum, & reliquum calidum, numquam fieret intensio, sed

A' ꝓportione minoris inęqualitatis.

Auctio.

Diminutio.

Cõseruatio.

Remissio.

Intẽsio.

vel

vel remissio, vel destructio, igitur vel calidum vtrumque, vel frigidum debet esse: & dissimilitudo debet esse ratione gradus; nam agens verbi causa debet esse calidum vt duo, passum vt vnum calidum etiam debet esse; Et sic caliditas hæc intendetur, & hæc intensio fit à proportione maiori; & ideo dicebat Gal. in lib. de salub. Diæta comm. 2. & 3. φ sicuti vnum immoderatum contrarium destruit alterum immoderatum contrarium; ita etiam simile immoderatum auget simile immoderatum; Et hoc est, quod dicunt simile additum simili facit furere. Simile inquam in qualitate, dissimile in gradu. Quòd si agens agat conseruando (ob quam conseruationem quæ hucusq; dicta sunt fuere proposita,) tunc dico, φ talis debet proportio esse inter agens & passum, φ debet esse similitudo omnibus modis; nec modo similitudo, sed æqualitas: quamuis potiorem locum habeat omnimoda similitudo, quę est, tùm ratione qualitatis, tùm ratione gradus. Ratione qualitatis: quoniam vtrumque debet esse vel calidum, vel frigidum: In gradu etiam debet esse similitudo; nam si calidum est utrumque, vtrumq; debet esse calidũ in primo &c. Si frigidum vtrumque debet esse frigidum in eodem gradu; Et ideo calidum, siue moderatum, siue immoderatum sit, semper à suo simili conseruabitur, & sic de alijs. Debet etiam esse æqualitas in mole; & ideo si permisceatur calidum in primo cùm calido in primo, conseruabitur. Si frigidum in primo, cùm frigido in primo, conseruabitur &c. Et propterea sunt in maximo errore dicentes, φ temperatum conseruatur à temperato, non autem intemperatum ab intemperato, & immoderatum ab immoderato: quoniam ita conseruatur hoc, vt illud, dummodo sit similitudo ratione gradus, et qualitatis, & æqualitas in mole. Et talis actio fit à proportione æquali. Quare patet, quòd semper à simili simile conseruatur. Quantum autem attinet ad secundum propositorum, quòd est etiam si simile à simili semper conseruatur, tamen falsum est dicere, quòd semper liceat conseruare simile cum simili: quia interdum licet, interdum non licet. Dicet quis ego vellem clarius hoc intelligere, & quando licet, & quando non licet simile conseruare, cùm simili: Dicimus, quòd tunc licèt simile cum simili conseruare, quando talis conseruatio prodest. Tunc autem non licet, quando non prodest; & nemo hoc negare debet; sed quando nocet, & quando prodest hæc cõseruatio? Dico, quòd hoc ex Galeno habetur (quem quamuis omnes adducant, nescio tamen quomodo eum omnes intelligant,) tùm in 8. meth. vlt. tùm in hoc commento potissimum verò 3. Aphor. 2. & prçcipuè 3. comm. In quibus locis dicit, quòd ubi quid fuerit moderatum, quàm maximè prodest illud cum suo simili conseruare. Si autem fuerit, quid immoderatum, tunc dicit quòd nocet illud cum suo simili conseruare: ideo uoluit hoc esse cum detrimento, vt immoderatum cum suo simili conseruemus. Quàm veritatem videntes isti non ita sunt interpretati Galenum, sed uoluerunt, quòd Galenus dicat, φ simile immoderatum non conseruetur à simili immoderato: sunt nugæ istæ: quoniam maximè conseruatur simile intemperatum à simili intemperato; sed ibi dicit Galenus, quòd licet simile intemperatum conseruetur à simili intemperato: non tamen licet ipsum conseruare: quia non iuuat ista conseruatio, sed potius obest, & aliud est dicere, non debet conseruari, quia nocet: aliud est dicere quòd conseruatur à simili: quia hoc verum est, simile immoderatum conseruatur à simili immoderato. Hęc est falsa immoderatum simile debet conseruari à simili immoderato: quoniam non debet, cum noceat. Vnde his ita positis facillimum modo est satisfacere obiectionibus propositis. Nam quando dicebant hi, & præcipuè Arist. contra Galenum, si simile à simili conseruatur: ponamus, quòd quis sit febriens biliosus, quidam febriens pituitosus, ergo frigidioribus utendum est in pituitoso, quàm in bilioso ratione similitudinis, cum simile naturale à simili secũdum naturam conseruetur. Nullius est momenti ratio hæc. Nam cum dicunt in pituitoso conueniunt refrigerantia ratione febris: verùm est. conueniunt etiam ratione temperamenti: falsissimum est hoc; quoniam ego dixi, quod id, φ est moderatum dêt conseruari per simila: Id autem quod est immoderatum nõ debet conseruari: quia nocet; vnde uerum est, quòd similia similibus conseruentur, sed in hoc casu non debemus temperamentum hoc calidum, & siccum conseruare: quia excedit; immò potius suis contrarijs debemus corrigere. Sed notate, quòd vbi est aliquod excedens naturale, quòd uel id volumus corrigere, vel in tempore ægritudinis, vel in tempore sanitatis; In tempore sanitatis possumus: quia non tantum tunc offendimus naturam: quoniam non habemus naturam pugnantem aduersus morbum, ut eam remoueamus à morbo, & temperaturæ applicemus, & reddamus pugnantem. Corrigere autem possumus deducendo temperamentum illud ad æqualitatem, & temperiem. In tempore autem ægritudinis natura non sustinet tantas mutationes, scilicet aduersus morbum, & aduersus temperaturam: tamen, quia hoc temperamentum est excedens, & fouet febrem, ideo nos debemus illud corrigere: non sicuti in sanitate deducendo ipsum ad æqualitatem; sed remittendo; aliud enim est remittere, aliud ad ęqualitatem deducere. Et hęc fuit sentẽtia Galeni 2. de ratione vict. 44. vbi dicebat quòd natura non sustinet in ægritudinibus mutationes insignes: hoc est, quando deducitur temperamentum excedens ad ęqualitatem; sed quando corrigitur, ac remittitur, tũc natura hoc optimè fert, & maximo etiã cum adiuuamento; nam per hanc correctionem febres profligantur, morbique fugiunt; vnde etiam. Quantum ad authoritates ab his propositas cùm dicebat Gal. senes bene habent ęstate, male hyeme: contra iuuenes. Hęc authoritas non est contra nos; sed pro nobis; immò maximè nostram confirmat sententiam; Nam ętas senilis consistit in frigido immoderato, & excedente; Ideò non prodest hanc ętatem conseruare; sed nocet; & ideo hi iuuantur à contrarijs, lęduntur autem à similibus; Et ideò melius se habent senes in ęstate: quia excessus ille frigidus corrigitur; In hyeme malè se habent, quia conseruatur excessus ille, qui nocet. Idem de iuuenibus dicendum. Ad Galenum 8. meth. vltimo, ubi dicit, quòd si fuerit temperatura calida, quę incidat in febrem, & aliqua frigida, quę in eandem labatur febrem. Maior erit lapsus in temperatura frigida, quàm in calida. Si ergo est maior lapsus. ergo in temperatura frigida febriente conueniunt magis refrigerantia, quàm in temperatura calida: quia in hac non est ita insignis lapsus. Pro solutione difficultatis sciendum, quòd quoties nos aggredimur curationem alicuius affectus, antequam ueniamus ad administrationem remediorum opus est, ut non modo consideremus indicantia, sed coindicantia; Quia si erunt coindicantia vno modo erit procedendum: si erunt contraindicantia diuersimodè procedendum. Exempli causa: sit iuuenis calidi, & sicci tẽperamenti, qui detineatur febre ardenti: sit senex frigidi, & humidi temperamenti, qui eadem sit correptus affectione, in quo nam debemus uti magis refrigerantibus? Si nos consideramus iuuenem calidi, & sicci temperamenti, quantum sit ratione indicantis, idest febris ardẽtis, quę est ueluti calida in quarto, oritur indicatio refri-

Simile additum simili facit furere.

Vt fiat conseruatio quæ proportio inter agens, & passum requirat.

Simile à simili sẽper cõseruatur.

Quãdo liceat simile cum simili conseruare. Et quando non, Moderatũ cũ suo simile cõseruare prodest, immoderatũ nocet.

Resp. ad rationẽ oppositã ex Arist.

Not.

Natura ĩ ægritudin b. mutationes insignes non susti net.

Senes bene se habere æstate, male hyeme. è contra iuuenes.

Resp. ad authoritatem ex Gal.

refrigerandi,& infigniter etiam refrigerandi. Si con fideremus etiam coindicantia, & contraindicantia quomodo fe habeant; vt fi confideremus iuuenilem ætatem; tunc cum hæc ætas fit excedens in caliditate, quatenus excedens non requirit fimilia, ideft calida, fed potius contraria, ideft refrigerantia; fic ergo quatenus excedens frigida requirit: Quatenus etiam confiftit in calido, & eft proportionata febri requirit refrigerantia; Ideo in iuuene calido, & ficco correpto febre ardente conueniunt refrigerantia, & ratione febris indicantis, & ratione temperamenti iuuenis, & etiam ætatis coindicantis; Vbi igitur in unum concurrunt indicantia, & coindicantia, tunc maximè conueniunt refrigerantia, quemadmodum dicit Hipp. victus humidus conuenit febricitātib & maximè pueris febrietibus: quia conuenit hic victus humidus, & ratione febris indicantis, & ætatis coindicantis. A' pari in iuuene calido, & ficco conueniunt refrigerantia quàm maximè: quia in vnū concurrunt indicantia, & coindicantia. Si autem confi derauerimus hanc febrem in fene frigidi, & humidi temperamenti, quantum fit ratione febris oritur indicatio refrigerandi; immò magis refrigerandi: quia eft maior lapfus, quàm fit in iuuene incidente in eandem febrem calido, & ficco. Si autem coindicantia confiderabimus facilè, & per viam figni, & per viam caufæ apparebit, quòd non ita refrigerantia conuenirent, vt in iuuene. Per viam caufæ; nam fi confiderauerimus fenilem ætatem, quæ confiftit in frigido, & excedit, hoc frigidum: Ideò non eft con feruandum fimilibus; fed contrarijs corrigendum, vt calidis. Cum ergo febris requirat refrigerantia, ætas autem, & temperatura non requirat refrigerantia, fed potius calefacientia; Ideò non poffumus vti ita frigidis, vt in iuuene, in quo omnia concurrunt: Et per viam figni iftud patet: quoniam fenes non poffunt ita frigida tolerare remedia, vt iuuenes &c.

In iuuene calido, & ficco febriēte quàm maximè cōuenire refrigerātia: non ita in fene, & cur.

LECTIO LXIII.

APHORISMVS DECIMVS SEPTIMVS.

Et quibus femel, aut bis, & quibus plura, vel pauciora, & particulatim oporteat afferre confiderandum. Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, ætati, & confuetudini.

ET *quibus femel, aut bis, &c.* Hic Aphorifmus, vt breuis eft, fic in fe maximam continet difficultatẽ; & adeò arduam, ut dixerint doctores vfque ad hęc tempora non fuiffe diffolutam; vndę cum fumma diligentia audire ipfam oportet. Et pręcipuè vt folutionem illius difficultatis audiatis, quæ in actu practico confiftit. Quò ad fcopum itaq; præfentis Aphorifmi facilè eft cum Galeno dicere in præfenti commento, quòd cum hucufque locutus fuerit Hippocrates de victu tùm nutriente, tùm alterante, ideft de cibo ratione quantitatis, & qualitatis. Nunc eius inftitutum eft verba facere de modo adminiftrandi talem cibum. Nam (vt rectè dicit Galenus:) non fufficit fcire effe dandum cibum magis, & minus nutrientem, vel minuentem; fed opus eft etiam ut fciamus, quot vicibus oporteat exhibere talem cibum: vel paucioribus, vel pluribus vicibus; Pariter non fat eft dignofcere tali victu effe utendum; fed opus eft etiam tenere, an femel, vel bis, vel plures fit tali uictu vtendum. Ideò in præfenti Aphorifmo tradit artem cognofcendi quot vicibus oporteat exhibere cibum, tùm ratione quantitatis, cùm ratione qualitatis; fed qua nam arte id facit? Eadem, qua locutus eft de cibo in quantitate, & qualitate: ideft in uirtute indicantium, & coindicantium. In virtute rerum quidem indicantium, ideft rerum præter naturam, quæ funt indicantes, & in virtute coindicantium, ideft rerum fecundum naturā; Ad quam veritatem refpiciens Galenus in commento dicit, quòd in præfentia fermo eft de victu ægrotantium; & propterea fe debent habere indicantia ex parte rerum præter naturam, coindicantia ex parte rerum fecundum naturam. Aduertendum autem, q̃ cum coindicantia in duplici fint ferie: Quædam principalia, vt vires, quædam non principalia, & funt reliqua, quæ ad vires referuntur, vt tempus anni, confuetudo, ætas &c. quę habent uim coindicandi, quatenus ad vires referuntur: ad quę omnia refpexit Hipp. in præfenti Aphorifmo: vnde talis eft eius fcopus agere, f. de modo adminiftrandi cibum tùm ratione quantitatis, cùm qualitatis in uirtute indicantium, atque coindicantium. Quantum autem ad diuifionem attinet, hic Aphorifmus eft fententia fine ratione prolata, & ex propria natura. Diuidi autem poteft in duas partes, quatenus in prima fimpliciter proponitur modus adminiftrandi cibaria: In fecunda verò quatenus idem modus proponitur in virtute indicantium, atque coindicantium ibi. *Condonandum autem aliquid &c.* Sed dicet quis, fi hic indicantia fe habent ex parte rerum præter naturam, & coindicantia funt res fecundum naturam: principalia autem funt vires, quomodo hic fit mentio de indicantibus, & coindicātibus, cùm ne verbum quidem fiat neque de rebus præter naturam: neque de viribus; dicit enim. *Tempori ætati, & confuetudini.* Dico quòd Hippocrates, (vt fui moris eft) in hoc fuit maximo artificio vfus, quod optimè cognouit Galenus in commento; confiftit autem artificium in hoc: quoniam proponens Hipp. coindicantia fecundaria, de neceffitate etiam intelligere debuit coindicantia principalia; & multo magis indicantia. Quod facilè fequitur; nam coindicantia tùm principalia dicuntur, tùm non principalia, quatenus referuntur ad principalia, ideft ad vires: ideò non principalia pręfupponunt principalia: Quare proponens non principalia proponit etiam principalia: vires itaque funt coindicantes, & quare? in refpectu quidẽ ad res pter naturam indicantes. Si ergo coindicantia pręfupponunt indicantia: ideò breuiffimè loquens Hippoc. non principalia coindicantia proponens, cognouit principalia coindicantia, & indicantia; & ideo Galenus in commẽto dicit, quòd Hippocrates in hac fententia proponit res pręter naturam, & vires; dicit enim duas effe pręcipuas indicationes. Altera, quæ capitur à materia morbifica: Reliqua à virib. fed ad expofitionẽ Aphorifmi nunc accedentes, dicimus talem eius poffe effe fenfum. Quòd opere pretiū eft, vt nos confideremus, & rōne cibi penès qualitatẽ & quantitatẽ quot uicibus cib. dẽat offerri: an dẽat offerri pluribus uicibus: an paucioribus. Et cum itaque offeratur confiderandum: an his vicibus offerendus fit cibus, vel multus, vel paucus. Vt autem cognofcere poffitis, quo nam modo procedendum fit, infpicere oportet ad res pręter naturam, & ad vires, & aliqua etiam ex parte ad tempora anni, ętates, & confuetudinem. Dicit autem. *Et quibus femel, aut bis, & quibus*

Introductio Aphor.

Coindicantia cibum duplicia.

Scopus Hipp.

Diuifio Aph.

Dub.

Sol.

Coindicantia pfuponūt indicantia.

Duæ pcipuæ indicationes.

Expofitio, & Aphor. fenfus.

In exhibendo cibo q̃ confideranda, & in quib. cōfiftat

quibus plura, vel pauciora, &c. Proponit modũ administrandi cibaria, qui modus consistit in Quantitate discreta; an una uice cibus sit offerēdus, uel multis vicibus: *Et quibus plura, vel pauciora:* Nec credatis, ut aliqui falsò credidere sermonem hic haberi ab Hippocrate de quantitate cibi; Nam hic sermo est de modo administrandi cibaria non de Quantitate: quia de Quātitate in superioribus est locutus Aphorismis Hippocrates; Hic autem sermo est de quantitate, non per se, sed ut refertur ad vices; Nam supposita quantitate, quæritur quot vicibus oporteat cibum exhibere: an semel, uel bis, uel paucioribus, uel pluribus vicibus istud parum, uel multum, quod exhibetur; Et ad hoc respiciens Hippoc. dicit: *Particulatim:* Quia nos sigillatim coniectari debemus, quando uolumus dare cibum semel, uel pluribus uicibus: an in multa, uel in pauca copia sit dandum in hac proposita partitione. Sed unde hæc habemus? Dicit Hippocrates in secunda parte: *Condonandum est aliquid ætati, &c.* Circa quam partem indicantur indicantia, atque coindicantia tùm principalia, cùm etiam non principalia: Et quamuis expresse Hipp. proponat coindicantia non principalia; Tamē Gal. in commento, & coindicantia principalia proponit, & indicantia. Nos autem loquemur primo de indicantibus, atque coindicantibus principalibus: Dicit enim Galenus in commento, quòd cibandi modus potissimum sumitur ab humoribus morbificis, & à viribus. Sed quomodo ab his sumitur hic modus cibandi? Galenus, (& notate: quia ex uerbis eius maxima oritur difficultas;) multa dicit, & inter reliqua habet, quòd quoties fuerit morb. ex corruptione humorum: Tunc talis morbus erit cum uirtute uel ualida, uel debili: Si cum ualida debemus dare, (dicit Galenus) cibum multum, & sępè: sępè quia affectio indiget: Multum quia vires constant, ac possunt etiam concoquere cibum. Si uerò fuerit cum hoc morbo virtus debilis, sępè, & modicum est cibi dandum. Sępè ob affectum, modicum ob vires debiles. Sed in his uerbis maxima consistit difficultas; Nam cum primo dicat Galenus, quòd in morbo ex corruptione ratione virium ualidarum sit cibus copiosus administrandus; istud aduersatur Gal. eidem, & Hippoc. primo de ratione uict. 44. ubi habent, quòd in morbis acutis, qui uictum tenuē indicant: Si uirtus est ualida, dãdus est ille uictus tenuis: si nō est ualida, opus est augere cibum: Quare uirtus ualida coindicat uictum tenuem: contra Galen. hic; præterea Galenus in hoc primo particula tertia vbi in morbis peracutis proponit Hippocrat. uictum tenuissimum dicit; Quòd conuenit ille uictus tenuissimus si uirtus fuerit ualida; ergo uirtus ualida coindicat uictum tenuissimum. Hic autem dicit, quòd co indicat copiosum; præterea in hoc etiam primo, ubi Hippocrates habet (coniectari autem oportet, & quæ secuntur) dicit Galenus hoc ideo dictum esse: quia si uirtus sit ualida, modicum cibi est dandum: si debilis cibus est augendus. Amplius secundo Aphorismorum 10. dicitur. Quòd corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lædis. Et tamen hic ausus est dicere Galen. Quòd in morbis ex corruptione humorum si virtus fuerit ualida est multum, & sępe alimentum dandum. Vt facilius uera intelligatur solutio: Primo proponam opiniones aliorum. Prima itaque opinio est Montani. Quòd quoties corpora sunt impura, quòd non debemus nutrire, quia quanto magis nutrimus, tanto magis lędimus; & addit Mōtanus (quicquid dicat Galenus in com.) unde patet, ꝙ Montanus uelit reprehendere Galenum; unde nos cum Montano esse nō debemus; sed quomodocunque sit, certum est, quòd in hac re summa est difficultas. Moderuus ait ita intelligendum esse Hippocratem corpora impura quanto magis nutris, &c. idest prætermissa euacuatione; nam si prætermittas euacuationem in corpore impuro, quanto magis nutris, tanto magis lædis; At si sit morbus ex corruptione, & fiat euacuatio, quanto magis nutries, non nocebis. Primo modo intelligitur Hippoc. secundo Aphoris. decimo: secundo hic Galenus, ꝙ. s. sit sępè, & multum alendum, ubi fuerit facta recta euacuatio. Sed opinio hæc satis uoluntaria uidetur, licet Moderni non sit, sed Thadæi; Nam non dicit, ꝙ corpora impura non prætermissa euacuatione potes nutrire: cum Galeno. n. hic dicimus certum esse, quòd quousque sunt impura, non potest esse facta euacuatio; nam si impura sunt, igitur nō sunt euacuata. Nam si fiat uacuatio, non amplius sunt, nec dicuntur impura. Quare est imaginaria responsio. Triuerius autem dixit, hunc esse nodum hactenus insolutum, & se adinuenisse solutionem. Imaginatus. n. ipse est subtilem hanc responsionem, quòd morbus, & febris possunt bifariam considerari: vno modo, ut dependent ex cacochymia: Reliquo vero modo, ut dependent ex corruptione sanguinis; Ex cacochymia intelligit Triuerius: quoties morbus dependet ex humoribus uel crudis, uel calidis, & exustis, ut biliosis, & ex atrabilaribus. Per crudos intelligit pituitosos: Per morbum ex corruptione dependentem intelligit maximam sanguinis corruptionem, ut in febribus pestilentibus fieri solet. Tunc dicit Triuerius, quòd si corpora fuerint cacochyma: quāto magis nutris, &c. Et hoc modo locutus est ibi Hippoc. quòd si morbi dependeant ex corruptione, dicit Triuerius, quòd in his requiritur copiosus cibus; Et ratio est (& certè fuit subtilissimus,) quia ubi corrumpitur sanguis, non potest refici medicamentis, sed debet refici cibis: ergo affectio hæc cibo indiget: quia aliter refici non potest; vnde si virtus ualida fuerit, ipsa coindicabit id, quod à causa morbosa iam est indicatum; & hoc modo intelligit Galenus in commēto: Et propterea addidit Triuerius, quòd si consideremus morbos dependere uel ex cacochymia, uel ex inędia, uel ex plenitudine, uel ex corruptione, morbi, inquam peracuti, & acuti. Si morbi dependeant ex cacochymia: in his conuenit uictus tenuis, & tenuissimus. Et de his est locutus septimo Aphorismo huius primæ particulæ, & 10. Aphorismo secundæ particulæ: tùm Galenus, cùm maximè Hipp. in eodem, & septimo Aphorismo locutus est de morbo ex plenitudine, in quo etiam conuenit uictus tenuissimus. Quòd si morbus dependeat uel ex inędia, uel ex corruptione. Tunc conuenit cibus multus, & sępe, & de his loquitur hic Galenus in commento. Sed hoc non potest consistere, & falsitatem ex eo colligatis: quia quicunque fuerit morbus, quatenus morbus nullum potest cibum nutrientem requirere; quod si cibum indicat, indicat non quatenus cibum, sed quatenus cibum medicinalem: præterea hæc resolutio facit diminutum Hippocratē: quia vult Hippocratem in septimo Aphorismo tantum fuisse locutum de morbo ex plenitudine, & cacochymia: nō autem de morbo ex inędia, & corruptione: cur itaq; de his morbis non est locutus? Tertio & clarius hæc Triuerij expositio reddit Hippocratem confusum, & Galenum mendacem in principio commenti. Nam per Triuerium locutus est Hippocrates in septimo Aphorismo de morbo ex repletione, & cacochymia; hic autem loquitur de modo administrandi cibos in morbis ex inędia, & corruptione. Modo quō stare pōt, ꝙ nō agat de modo administrandi cibos in morbis ex inędia, & corruptione, si superius locutus est de morbis ex cacochymia, uel repletione? debebat agere de modo administrandi cibos in eis morbis, de quibus supra uerba fecit; Vnde Galenus in commento

Marginalia: Cibandi modus quib. sumatur Galeno. — Quando multū, sæpe, quādo pauca & parū cibum dare oporteat. — Difficultas. — Animo bis ex corruptione humorū virtute valida dandus cibus tenuis, vel è contra. — Sol. Montani. — Sol. Moderni. — Confutatur responsio Moderni. — Triuerij opinio. — Opinio Triuerij eijcitur.

mento dicit: Hic loquitur Hippocrates de modo administrandi cibaria in his morbis, de quibus est supra locutus tùm ratione Quātitatis, tū ratione Qualitatis: Quare si in septimo locutus est de morbis ex repletione, & cacochymia: debebat ne hic agere de modo administrandi cibos in morbis ex corruptione, & inedia? Vnde redditur tùm confusus Hippocrates cùm falsus Gal. Quid autem sit dicendum sequenti in lectione videndum est.

LECTIO LXIV.

PRoposita fuit dubitatio in præcedenti lectione, adduximusque Mōtani solutionem, Triuerij, atque Moderni, seu Thadæi; Nunc ad resolutionem veram veniamus. Dico igitur quòd resolutio sumitur tùm ex artificio Hippocratis, tùm ex sententia Gal. Hippoc. Namq; (ad mentem Gal.) de dieta loquens tria absoluere voluit capita: primū de Quantitate: secundum de Qualitate ciborum: tertium de modo administrandi cibaria tùm ratione Qualitatis, cùm Quantitatis. Primis duobus capitibus absolutis propositum fuit eius in præsenti Aphorismo de modo administrandi cibaria non modo in ratione Qualitatis, nec in ratione Quantitatis tantum; sed de modo administrandi cibaria ratione vtriusque verba facere. Agens autem de modo administrandi cibaria in Quantitate & Qualitate agit in virtute indicantium, & coindicantium; & per indicantia intelligere debemus res præter naturam, & humores peccātes. Non est enim hic sermo de modo administrandi cibaria in sanis. Quare necessarium est considerare humores peccantes pro resolutione difficultatis: Humores autem peccantes peccare possunt vel ratione Quantitatis, vel ratione Qualitatis: ergo indicatio ab eis sumi potest, & ratione Quantitatis, & ratione Qualitatis, quo pacto considerauit Galenus humores sexto de tuend. 6. Nam si considerentur humores peccantes ex parte Quantitatis indicant modum administrandi cibaria penès Quantitatem. Si considerentur, ut peccant in Qualitate indicant modum administrandi cibaria penès Qualitatem; Si autem peccatum est penès Quātitatem hoc duplex esse potest, vel enim deficiunt humores, uel superabundāt; si deficiant tunc opus est cōsiderare coindicans principale, idest vires, ut scilicet vires vel debiles sunt, vel validæ: quia vires possunt esse validæ ratione solidarum partium, (ut alias docuimus.) Si vires fuerint validæ cibus multus, & sępè est exhibēdus. Sępè quia affectio indiget cum sit humorum defectus. Si autē vires fuerint validæ coindicāt, ut illis vicibus multum cibum exhibeamus: quia vires poterunt multum cibum regulare. Si autē debiles fuerint vires, sępè erit nutriendus æger ob affectum, qui indiget, & parum ob vires, quæ non possunt multum cibum regulare. Dicit enim Galenus, quòd si accessio non adsit, (in hac enim abstinendum,) cibus sępè dādus est, si nihil impediat, & multus, si virtus fuerit valida, paucus si debilis. Si uerò fuerit humorum peccatum in quantitate ob superabundantiam, dandus est cibus in pauca copia, & raròquoniam affectio non indiget cibarijs; quoniam humores superabundant, licet debilis fuerit virtus, vel fortis; Nam virtus debilis est ob suffocationem; & ideo in pauca copia sunt dandi cibi. Si autem fuerit validæ: tunc neque etiam dandus est cibus: quia affectio non indiget cibo, neque ipsa virtus. Si autem cōsiderauerimus peccatum in Qualitate, tale peccatum quodcunque fuerit, quatenus peccatum per Qualitatem indicat cibum consideratum ratione Qualitatis, non Quantitatis: idest cibum medicinalem, de quo in decimosexto Aphorismo fuit locutus Hippocrates; cum autem victum medicinalem indicet humor peccans, hic humor peccans diuersus esse potest; nam uel peccat ex parte Qualitatis primæ, uel ex parte Qualitatis secundæ: primæ qualitatis, cum vel calidior est, vel frigidior, vel humidior, vel siccior. Quoties etiam humor vel citra cōctionem est, vel vltra coctionem, vt biliosus, & atra bilaris; & vbi hic humor ex parte primæ qualitatis peccat, requiritur cibus medicinalis contemperans. Vnde quoties fuerit morbus pendēs ex humore peccante per primas Qualitates, quāto magis peccauerit hic humor, tanto cibus medicinalis copiosior, & sępius erit exhibendus. Et si considerauerimus vires coindicantes: si validæ fuerint coindicant hunc cibum medicinalem copiosum, & sępè: si debiles coindicant eundem victum medicinalem in pauciori copia, sed sępè: quia affectio hoc requirit, sed in pauciori copia ob virtutis debilitatem: & non debetis dare multum cibum ratione inediæ, in secundo Aphorismorum decimo ratione cacochymiæ, vt voluit Triuerius; Nam tùm ibi Hippocrates, cùm in hoc cōmento Galen de morbo ex cacochymia pendente loquitur. Diuersitas autem in hoc cōsistit, quia ibi Hippocrates loquitur de cibo inquantū cibus est, idest inquantum habet vim nutriendi; Et ideo dicebat corpora impura quanto magis nutris, tanto magis lędis. Et quòd hoc voluerit Hippoc. præterquam quòd ibi dixerit (quanto magis nutries, &c.) Per quod cibum inquantum cibum intelligit videatis ibi Galenum, qui dicit, quòd ideo corpora impura, &c. Quia alimentum additum corporibus malos habentibus humores corrumpitur; vnde (inquit Galenus) augetur substantia, sed non corrigitur qualitas; Ideo si non corrigitur qualitas: ergo non est cibus medicinalis: quia cibus medicinalis habet vim corrigendi qualitatem; Quia calefaciens cibus remittit frigiditatem humoris, &c. Ideo ibi Hippocrates loquitur de cibo ratione qua cibus, & ratione Quātitatis, idest inquantum alit, non de eo inquantum medicinalis est: Hic autem Galen. loquitur de cibo medicinali cōtemperante; Nā vt supra locutus est de cibo ratione Quantitatis, & Qualitatis: sic hic loquitur de modo administrandi cibum in Quantitate peccante tùm in defectu, tùm in superabundantia, & in Qualitate; vnde humores peccantes tùm in Quantitate, tùm in Qualitate non modo medicamentis sunt corrigendi, sed cibis et medicinalibus. Si autem considerauerimus humores ex parte Qualitatis secundæ; tunc secunda Qualitas potest considerari vel ut consequitur formam, uel ut consequitur materiam: secunda Quacitas, quæ consequitur formam est, quæ consequitur corruptionem humoris, & est putredo; quæ autem consequitur materiam humoris est, vt si considerauerimus, an materia humoris tenuis sit, vel crassa, vel viscida. Primo ergo considerabimus humores peccantes in qualitate secunda ratione formæ: secundo ratione materiæ. Quò ad primum considerantes putredinem, idest humores putrescentes in corde: dicimus, quòd talis putredo, uel est confirmata, uel non: Si est confirmata, & ex toto facta, tunc talis humor ex toto putrescens non indicat cibum, nec ratione alimenti, nec ratione medicamenti: quia indicat sui ablationem, immo eradicationem; ideo non potest conuenire cibus; quòd si cibus conueniat, conuenit potius ratione virium, ita vt vires sint indicantes. Si autem erit putrefactio non ex toto facta, sed in fieri; tunc hi humores sic putrefacti indicant cibum medicinalem proportionatum, idest cōtemperātem, idest moderatè refrigerantem, exiccantem, ac odorantem; Et ideo Galenus in commento dicit; Quòd si in humoribus fuerit defectus, requiritur additio; Si corruptio contemperamentum.

Quid

Sol. Authoris.

Humores peccātes dupliciter.

Peccatū in Quantitate humorū duplex.

Corpora impura, cur magis lędūtur, quo magis nutriuntur.

Secundo qualitas duplicíter.

Hemorē corruptū requirere contēperamētum.

Quid clarius dicere potuit humor corruptus requirit contēperamentum? Hoc enim idē est, ac si dixisset humor corruptus requirit cibum medicinalem contemperantem; Cibus enim prohibere potest, nè putredo magis, ac magis introducatur. Quòd si considerabimus vires coindicantes: hæ vel validæ sunt, vel debiles; si validæ coindicant cibum medicinalem copiosum: non dico nutrientem, sed medicinalem; quia humores corrupti non possunt indicare cibum ex parte quantitatis; Quare optimè dicit Galen. ꝙ si virtus fuerit ualida, & fuerit morbus ex corruptione cibus sępè dandus est, (medicinalis inquam:) quia affectio requirit, & multum, quia vires validæ poterūt regulare cibum copiosum medicinalem contemperantem; ideo illa authoritas (impura corpora, quò plus nutries, eò magis lædes, nihil facit: quia de cibo loquitur, inquantum cibus est; sed si fuerit virtus debilis, non poterit tolerare multum cibum; & ideo debemus dare cibum sępè, & parum; parum, quia virtus est debilis, neque potest multum cibum tolerare, sępè ob affectum; Vnde quantum ad febrem pestilentem, de qua loquitur Trinerius, dicimus, ꝙ febris pestilens, inquantum morbus acutus, indicat victum tenuem; & de tali febre, vt acuta locutus est quarto Aphorismo Hippocrates; Nam in septimo Aphorismo locutus est de omnibus morbis peracutis: sic in quarto de omnibus acutis; & ideo in virtute illius quarti Aphorismi pestilens febris, quatenus morbus acutus, indicat victum tenuem, & minuentem vires. Sed si cōsiderabimus febrem pestilentem, non vt acutus morbus est, sed vt dependet ab humoribus putrefactis, secus est: quia non potest tolerare victum tenuem, variatur enim hic indicans; Nam aliud est considerare febrem pestilentem, vt morbus acutus, aliud ut ab humoribus putridis pendet. Febris pestilens, ut morbus acutus, indicat victum minuentem; vt autem pestilens est, indicat victum medicinalem contemperantem; Et si vires validæ fuerint, indicatur hic cibus medicinalis contemperans multum scilicet, & sępè, si debilis parum, & sępè.

Quib. in morbis uirtute existente ualida dādus cibus sępe, & copiosior; & è cōtra existente debili sępe; sed parcior.

Quòd si etiam consideremus quatenus in febre pestilenti virtus casura sit, si non in prima, saltem in secunda die: vt sic debemus in hac febre non ita minuentem victum instituere: quia ut sic vires perferre non possent; Nam in hoc casu contraindicantes sunt vires; & uoluit hoc Hippocrates in nono Aphorismo, cum dixit: (coniectari autem oportet, &c.) Ideo in febre pestilenti, quatenus vires sunt contraindicantes, non debemus ita tenuem victum instituere, vt in febribus acutis;

Si autē consideremus humores corruptos: debemus in ea instituere copiosum cibū medicinalē contemperantem. Quòd si postremò considerabimus humorem peccantem ex parte qualitatis secundæ, vt consequitur materiam; tunc hic humor, uel est tenuior, uel crassior: si tenuior, crassefaciendus est: si crassior, attenuandus. Et de hac re in virtute primæ qualitatis egit Hippocrat. in decimosexto Aphorismo; Vnde quantum ad modum administrandi cibaria habetis ex humore peccante, quòd sępè sit dandus cibus: quia affectio indiget, etsi virtus est valida, multum: quia potest tolerare; si debilis in pauca copia: quia virtus non potest regulare; vnde cum erit sermo de morbo in cacochymia, (nam vbi crassiores, vel tenuiores sunt humores est sermo de cacochymia:) si virtus valida fuerit, multum, & sępè est dandum cibi medicinalis: Nec obstat Aphorismus (Impura corpora, &c.) Quia licet vtrobique de cacochymia verba fiant, tamen differentia est: quia hic est sermo de cibo medicinali, ibi de cibo nutriente, considerato ex parte quantitatis; Quæ multum inter se differunt: Quare concludentes nos dicamus, quòd si modos offerendi cibaria consideretur: si fuerint humores peccantes ex parte copiæ indicabitur modus administrandi cibaria ex parte copiæ: sic si fuerint ex parte qualitatis, indicabitur modus ex parte qualitatis: Et si ex parte prima rum qualitatum peccarit humor, indicabitur modus administrandi cibaria ex parte primarū qualitatū: sic & de secunda qualitate dicendum. Et hunc in modū (vt credo) resoluta est proposita difficultas, &c.

LECTIO LXV.

APHORISMVS DECIMVS OCTAVVS.

Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè: secundum locum ver habet.

AEstate, & Autumno cibos, &c. In hoc decimo octauo Aphorismo differit etiam de ratione victus Hippoc. Quid autem voluerit, & cur eadē videatur asserere, quæ in 15. Aphor. hoc est satis difficilè cognoscere: Nos tamē hunc Aphor. introducentes dicimus, ꝙ cum Hippoc. in superiori Aphorismo locutus sit de modo administrandi cibaria in virtute indicantium, atq; coindicantiū, dixerit que aliquid esse condonandū tempori, ætati, &c. Nè quis suspicari posset, quid nam tempori esset condonandū: ideo Hippocr. satisfacit huic quæsito in hoc Aphorismo; & cum dixerit condonandum tempori, ætati, consuetudini, &c. Declarat solum quid cōdonandum tempori, tùm breuitatis causa, tū quia qui cognoscit quid cōdonandū tempori, cognoscit quid condonandū ętati, consuetudini, & reliquis, quæ his ex proportione respōdent. Quo scopo ita proposito facilè est tollere oēs difficultates; nam videbatur hic Aphorismus superfluus, & coincidere cum eo (ventres hyeme, &c.) in quo Aphor. loquitur de temporib. anni, sicut & in hoc: Quare superfluus uidetur eē Hipp. Ex hoc scopo tollitur huiusmodi difficultas, & ex dictis Gal. in hoc com. Qm̄ in 15. Aphoris. sermo est de quantitate cibi sumpta indicatione à temporibus anni: hìc non est sermo de quantitate cibi, sed de modo cibandi, & administrandi cibos; Dicit. n. Gal. & potissimum in com. sequēti, ꝙ in uiuendi ratione tria sunt potissimum capita absoluenda: Primum est de quantitate: Secundum de qualitate cibādi: Tertiū de mō administrandi cibaria: At alius est modus administrādi cibaria, aliud est loqui de quantitate cibi; Est etiam alia differentia, nam in 15. Aphor. est sermo de quantitate cibi; sed prout hæc quātitas est administranda in corporib. sanis; & in hoc Aphor. sermo est de modo administrandi cibos in ęgris corporibus; Et ideo quamuis bis egerit de temporib. anni, egit tamen diuersa ratione; Et hæc de scopo. Quò ad diuisionem: est sentētia sine rōne prolata, nec aliq̄ notatu dignā admittit diuisionē: si aūt voluimus diuidere, possumus in duas partes; Nam in prima cōparat Aestatem, & Autumnum: In secūnda hyemem, & ver. Potest autem talis ex Aphorismo colligi sensus. Quòd cum infirmi tēpore Aestatis, & Autumni difficillimè ferant cibos; propterea in his temporibus cibi ægris sunt offerendi sępè: quamuis sępius Aestate, non ita frequēnter Autumno,

Cōnexus Aphoris. cū superiori.

Dub.

Sol.

In uiuendi ratione tria potiss. capita absoluēda.

Diuisio

Sensus Aphor.

cum autem ægrotantes tempore hyemis, atque veris facillimè ferant cibos, quamuis facilius hyeme, quàm vere: ideo oportet in tempore hyemis exhibere rarissimè, rarò in tempore veris. Sed veniamus nunc ad ponderationem verborum. Dicit Hippoc. *Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt:* Quoniam dicit Hippoc. & habuistis à Galeno in superiori commẽto, quòd modus cibandi desumitur potissimum ab humorib. morbificis indicantibus, & à virtute coindicante principali, & à tẽporibus anni coindicãtibus, sed non principalibus; vnde modo si uidebitis, quòd quatuor tempora manifestant, an sępè, an rarò sint exhibendi cibi, tunc concedetis, ut tempora hæc coindicent; Nam ex Galeno in commento eo tempore debent exhiberi cibi in multa copia, in quo homines facilius possunt ferre, & concoquere ea multa cibaria; nam debet esse proportio inter calorem, & alimentum: sed tempore hyemis, & veris melius homines concoquunt cibaria, quàm tempore Autumni, & Aestatis: Ideo cibus exhibendus in maiori copia tempore hyemis, & veris, quàm Autumni, & Aestatis. Sed in his temporibus, in quib. cibus conuenit copiosior, In eis opus est rariorib. vicibus dare cibum: ac in eis temporibus, in quibus nõ licet dare cibum ita copiosum, necessariũ est dare pluribus vicibus, & frequentius cibum; sed in tempore hyemis & veris cõuenit cibus copiosior, quã Aestate, & Autumno; ideo tempore hyemis & veris est exhibendus cibus rarioribus vicibus, tempore Aestatis, & Autumni crebrioribus. Et hoc est, quod dicit Hippoc. in hoc Aphorismo. *Si igitur Aestate, & Autumno cibos difficillimè ferunt.* Supple ægri; ideo nos debemus dare cibum frequentioribus vicibus: quia cum homines cum difficultate ferunt cibum, ideo non possunt concoquere cibum unica vice copiosè assumptum; Et ob id necessarium est partiri; Vnde id dicendum est (inquit Gal.) de Aestatis tempore, quod de morbis ex inędia proficiscentibus cum virium debilitate; nam in his parum, & sępè oportet cibum dare. Parum, quia copiosum non potest facultas coctrix regulare, sępè q̃a ita requiritur ob inędiã. Contra verò fit hyeme; nam dandus est copiosus cibus, sed rarissimè quò ad vices. Vt autem in Aestate, sic in Autumno debemus dare cibos frequenter: q̃a difficulter ferunt cibos: non autem ita frequenter, ut in Aestate; Et quia tempore hyemis cibos facilè ferunt; ideo copiosum victum, sed rarissimè debemus dare; ita ĩ verè, sed non ita copiosè: quia nõ ita facilè ferunt. Sed tamen copiosus est dandus cibus, verum rarò. Et hinc colligatis ex Galeno in commento, q̃ sicut corpora dissoluta tempore Aestatis, succedente Autumno refrigerantur, & densantur; ita corpora densata tempore hyemis succedente vere calefieri incipiunt: Constituta sit igitur hæc sententia, quòd corpora ægra Aestate, & Autumno difficillimè cibum ferunt, contra verò hyeme, & vere facilè.

Quo tẽpore cibi in multa copia exhibendi.

Hyeme, & vere meli⁹ cõcoqui cibaria, q̃ Autũno, & Aestate.

Quib. tẽporibus frequentius, aut rarius ęgri cibãdi sint.

Corpora Aestate dissoluta refrigerari, & densari Autũno, dẽsata & refrigerata hyeme calefieri vere.

APHORISMVS DECIMVSNONVS.

Ijs, qui per circuitus accessiones habẽt nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adiectioni ante iudicatiões.

HIs, *qui per circuitus, &c.* Modernus à Montano capiens proponit scopum, qui de diametro aduersatur scopo proposito à Galeno; proponit autem hunc scopum Mõtanus, quoniam sibi satisfacere non potuit scopus propositus à Galeno; dicit ergo Modernus cum propositum sit Hippocratis sermonem habere in hoc primo lib. de triplici instrumento, videlicet chyrurgia, pharmacia, at que diçta: (in quo quidem ego valde miror, quomodo cum hi talẽ proponant scopum Hippocratis esse agere de triplici instrumento, in eo tamen applicando non cõsentiant à principio, usque ad finem;) & cum per plures Aphorismos locutus esset de diçta, antequam progrederetur ad pharmaciam voluit proponere hunc Aphorismum, ut esset epilogus omnium illorum, quæ hucusq; dicta sunt de ratione victus; vt sensus sit, in accessionibus morborum, siue chronicorum, siue acutorum, siue peracutorũ est abstinendum, & non solũ in accessione, sed in vigore, & sub vigore: vt. s. fiat subtractio cibi. Sed scopus ab his propositum nullo pacto mihi satisfacere potest. Et primo destruit scopum optimè à Galeno propositum in commento; Nam impossibile est, vt scopus Hippocratis fuerit duplex, & vterque bonus, vnica enim eius tantum debuit esse intentio.

Hippoc. scopus in hoc Aphor. ex Modern.

Impugnat Modern⁹, & Mõtan.

Præterea si hic scopus à Montano propositus esset verus: tunc Hippocrates diminutus esset, & in materia de diçta, & in epilogo: ostendo vtrumque in materia de diçta; nam ex sententia Galeni in hoc commento, immo omnium exponentium, triplex caput erat absoluendum: Primum de quantitate cibi: Secundum de qualitate: Tertium de modo administrandi.

De quantitate & qualitate locutus est. Quantum ad modum. Modus cibandi in duobus consistit. In altero, ut nos cognoscamus, quot vicibus cibus exhiberi debet; In secundo ut cognoscamus quæ nã sit hora opportuna cibandi; Vnde si in hoc Aphorismo scopus esset epilogus, Hippocrates fuisset diminutus; quoniam solum est locutus de vicibus, non autem de hora opportuna cibandi. De qua loquitur in hoc Aphorismo ad mentem Galeni, vt citò cognoscetis: Præterea patet Hippocr. diminutum fuisse in epilogo: quoniam epilogus in summa paucis continere debet omnia superius proposita; superius autem sermo est habitus de modo, & de quantitate, & qualitate. At in hoc Aphorismo nullus est sermo de quantitate, & qualitate, nulla fit mentio de vicib. sed tantum de hora opportuna cibandi; & ideo non valet dicere, quòd cum inquit: *In accessionibus, &c.* Faciat epilogum: quia hic nec quantitatem, nec qualitatem proponit, neque vices; ideo dico, quòd cum institutum Hippocratis esset ex toto absoluere sermonem de diçta: quoniam in sermone de diçta triplex erat caput, vnum de quantitate, & de hoc à quarto ad quintumdecimum locutus est.

Mod⁹ cibandi in duobus.

Epilogi munus.

Secundum de qualitate, de qua in decimosexto.

Tertium erat de modo administrandi, de quo in decimoseptimo, & decimooctauo locutus est Aphorismo, & in hoc etiam loquitur; Nam cum modus cibandi duplex sit, uel penès vices, uel penès horam opportunam cibandi; cum de vicibus locutus sit in præcedenti Aphorismo, supererat, vt loqueretur de modo cibandi ratione horæ opportunæ, & determinatæ, in qua licet dare cibum in quantitate & qualitate proposita. Et hunc scopum tetigit Galenus in principio præsentis commenti. Sed Modernus accipiens à Montano, & Triuerio arguit contra Galenum; Namque cum Hippo. proponit iudicationes, Galenus legit accessiones: vnde dicunt isti, hic esse duplicem errorem Gal. Alter error est, quia peruertit verba Hipp. nam cũ Hipp. dicat iudicationes: ipse legit accessiones. Modo iudicatio siue propriè, siue impropriè nunq̃ accipi põt pro accessione: ergo malefecit Galen. legens accessiones.

Introductio Aphor. ex sentẽtia Authoris.

1. Obiectio Moderni aduersus Galenũ.

Præterea

Præterea errauit Gal. quia per iudicationē ipse exposuit vigorem, quod facere non potuit Gal. nā aliud est iudicatio, aliud vigor: Addunt etiam isti, quòd si nos volumus legere accessiones, & vigorem, erit Hippocrates superfluus; Nam si legamus accessiones, Aphorismus, iste coincidit cū vndecimo, in quo dicit (In accessionibus abstinere oportet; nam cibum dare nocuum est:) Quòd si nos legamus vigorem, dicunt etiā hi, quòd adhuc erit superfluus Hippocrates; nam hic Aphorismus erit idem cum octauo, quando dicit: *Quando morbus in vigore consistit, tunc victu tenuissimo est vtendum;* Sed nos hos valde audaces esse dicimus, atque neque Galenum peruerte uerba affirmamus: etiā si per iudicationes accipimus accessiones, & vigorem. Neque Hippoc. redditur superfluus: Primum ostendo, quia per iudicationes in præsentia opus est accipere tempus, in quo apparet maxima molestia, quæ non aliundè proficiscitur, nisi à vi morbi, & rei præter naturam: Et ideo per iudicationes accessiones intelligere oportet; sed cum iudicationes fiant in accessione, & uigore morbi, propterea per iudicationes non modo iudicationes intelligere debemus; sed tempus etiam, in quo iudicationes fiunt. Et in hoc cognoscatis maximū Hippoc. artificium, qui ut alluderet ad tempus molestū proponit iudicationes, per quas intelligit iudicationes, & tempus etiam, in quo fiunt iudicationes, i. accessiones & uigorem; & ideo non peruertit Gal. uerba Hippoc. ò dicetis ergo fuit superfluus Hipp. Nego; Nam quantum fit ratione Aphorismi vndecimi, in quo uidetur Hippocrates loqui de accessionibus, sicut & in hoc Aphorismo; dicendum, quod in 11. Aphorismo sermo est de primo capite obseruando, i. quantitate cibi, sumpta ab accessionibus indicatione. In hoc autem Aphorismo sermo est de modo cibandi sumpta etiam indicatione ab accessionib. ideo Hippocrates superfluus non fuit: cur autem hi hæc dicant, mirum non est: quoniam non cognouerunt integrum Hippoc. artificium. Quò ad octauum autem Aphorismum; dicēdum, ꝙ hic, & ibi est maxima differētia: nam ibi loquitur de quātitate cibi in vigore, hic autem sermo est de modo cibandi; cum ergo alia ratione hic, & ibi loquatur Hippoc. superfluus ergo non fuit: Quare persistit Gal. scopus in suo robore, ꝙ sermo fit de modo cibandi penès horam opportunam, in uirtute accessionum, & uigoris indicātium, immo etiam virium coindicantium.

3. Respon. ad Moderni obiectiões.

LECTIO LXVI.

In *iis, qui per circuitus accessiones habent*. In hoc vltimo Aphorismo, in quo Hippocrates de dieta agit, ut à nobis dictum est, nihil aliud facit, quàm ꝙ sermonē habet de hora opportuna cibandi, & modo administrandi ipsum cibum; & de hoc agens agit dogmaticè in uirtute accessionum indicātium; nam cum hic sermo fit de modo cibandi in ægritudinibus; ideò ea erunt indicantia, quæ se tenent ex parte rerum præter naturam; Et ideo accessiones sunt indicantes; Agit etiam de eodem modo cibandi in uirtute contraindicantium; Et ideo potest Aphorismus in duas partes diuidi; vt in prima ponat modum cibandi in uirtute accessionum indicantiū: In secunda eūdem modum ponat in uirtute virium contra indicantium, cum inquit: *Sed subtrahere adiectioni ante indicationes*; Sensus autem Aphorismi, talis esse potest: Quòd in illis, qui habent morbos cū accessione: In accessionibus abstinere oportet, ut nec liceat dare cibum, neque liceat cogere ægrum, ut capiat cibum: idest ut nec liceat dare cibum ægris appetentibus, nec non appetentibus; sed extra accessionem: Quòd si ob vires infirmas necessarium fuerit dare cibum, uel in accessione, uel propè; tunc oportet exhibere cibum, ita contraindicante virtute, sed in minori copia, quàm antea; Quo sensu cognito accedamus ad ponderationem verborum. Dicit *Iis, qui per circuitus, &c.* Per accessiones intelligere debemus cum Galeno in commento partem periodi deteriorem: (vt satis supra declaratum fuit.) Aduertendum tamen, quòd accessiones in duplici sunt differentia, quædam ordinatæ, quædam inordinatæ: in 11. Aphorismo tùm ordinatas, cùm inordinatas proposuit. Hic autem accessiones, tantum ordinatas intelligit, ac proponit; Et ob id dicit: *Iis, qui per circuitus habent accessiones*; vt exponit Galen. his, qui habēt accessiones ordinatas. Sed quis dicet, quid ergo agendum in accessionibus inordinatis? Oportet nè in ipsis dare cibum? Dicit Galenus, quòd etsi eas hic non proposuerit Hippocrates, tamē non fuit earum ignarus; sed breuitatis causa, cum Aphoristicè loqueretur, sat fuit ei ordinatas proponere accessiones: quia ubi ordinatæ sunt accessiones, habemus quòd abstinendum est à cibo in accessione, & propè accessionem, idest imminente accessione: quia hoc tempus molestum est; Et ideo sub hac ratione, qua molestum tempus, abstinemus in accessione, & propè à cibo: ergo siue ordinata fit accessio, siue non, non est dandus cibus in tempore molesto; Et ideo necessarium est si vultis egritudines curare, vt cognoscatis, quæ molesta sunt, quæve in morbū deducere possunt. Et pro intelligentia Aphorismi notandū, ꝙ nō modo accessiones molestæ sunt pro dando cibo; sed etiam multa alia molesta sunt, ut immoderata repletio, quæ potest horam interturbare, tùm repentina euacuatio. Declaro, & primo quantum ad accessiones; Accessiones bifariam considerari possunt, vno modo, ut deueniūt ad infebricitationē, alio modo, ut non deueniunt. Si consideremus eas, ut deueniunt ad infebricitationē; tunc facilè est eligere horā cibandi opportunam; ita ut cum Galeno nec in accessione, nec imminente accessione cibandi sint ægri, sed multo post accessionem; sed dicet quis per quot horas ante accessionem est dandus cibus? Dico non esse possibile statutam horam determinare; nā possumus dare cibū per quatuor horas, per quinque, per sex, per plures, & per pauciores ante accessionē; sed iterum dicet quis, quo ergo fundamento procedendum est, ut cognoscatur hora cibandi? Dico, ꝙ debemus respicere tùm ad exhibitionem cibi, tùm ad virtutem in corpore existentem. Quantum quidem ad cibum; nam si cibus fuerit modicus, & facilis concoctionis, vos eum potestis exhibere per pauciores horas ante accessionem. Si verò fuerit copiosus, nec ita facilis concoctu, per plures horas ante accessionem est cibus exhibendus.

Quò ad virtutem autem sic procedendum; Nam si fuerit virtus imbecillior, debetis dare cibum per plures horas ante accessionem, ut possit virtus cibum ante accessionem regulare. Si verò validior fuerit virtus, pauciores horæ sufficient ante accessionem: quia virtus breui tempore poterit concoquere alimentum; Vnde quanto cibus est in minori copia, & facilioris concoctionis, ac virtus validior fuerit, tanto pauciores horæ sufficient.

Contra verò quanto cibus fuerit copiosior, difficilior concoctu, & virtus imbecillior, per plures horas ante accessionem est exhibendus cibus. Vt si exempli causa exhibuerimus panatellā cum ouo, non nisi per quinque, & sex horas ante accessionē hāc exhibere debemus. Si verò carnē, nō nisi, per septē, & octo horas ante. Si autem ptissanam colatam,

Scopus. Diuisio. Sensus Aphor. Expositio. Accessiones in duplici differentia. Dub. Sol. In accessione, & propè accessionē cur abstinendum à cibo. Not. Accessiones duapliciter. Per quot horas ante accessionem cibandi ægri.

quatuor horæ sufficient, & pauciores ante. Quod si fuerint accessiones nō deuenientes ad infebricitationē, considerandum est, an in hac febre sint multæ accessiones, vel vna: si multæ, est eligenda hora, quæ minoris sit afflictionis: quia vos non potestis expectare infebricitationem. Si autē morbus vnam accessionem habuerit, vt in febre synocha, & in febre ardenti; tunc dandus est cibus in tempore opportuno, ac consueto cibandi, quando æger sanus erat. Et hæc quò ad accessionem. Quantum autem ad immoderatam repletionem hæc duplex est: immoderata repletio cibi, & immoderata repletio fecum: Quò ad immoderatam cibi repletionem; tunc absque controuersia cibus dandus non est; nam cibus additus cibo interturbat concoctionem, & multas gignit cruditates, & sic innumeras ægritudines parit, & mala symptomata. Quantum ad repletionem fecum videtur esse in Galeni, & Hippocratis dictis repugnantia; Nam primo de ratione victus trigesimosecundo, Hippocrates & Galenus dicunt non esse exhibendum cibum, nisi prius feces in intestinis existentes deijciantur. Si qui enim (inquiunt) cibum non vacuato ventriculo dederint: si dolor adest, eū adaugebunt: si non aderit, inducetur; quia cum intestina repleta fuerint non poterit cibus permeare, & sic inferret offensam lateri. Sed primo eiusdem quadragesimosecundo dicebant, quòd non est dandus nouus cibus, nisi feces deuenerint ad intestina ima, & crassiora; vnde videtur difficultas in hoc consistere: quia primo dixerunt, nisi feces fuerint depositæ non esse dandum cibum: hic non esse opus, ut feces eijciantur, sed sat esse fateantur, ut descendant ad inferiora intestina; Quid ergo agendum in praxi? Colligitur solutio ex Galeno in eodem commento trigesimosecundo; Nam inquit, non esse exhibendum nouum cibum, nisi feces (& addit) copiosæ excernantur; Vnde non est necessarium, vt feces semper excernantur, sed sat est, ut excrementa alui descendant ad intestina inferiora, dummodo non sit multa collectio fecum; nam tunc vel natura, uel arte feces sunt excernendæ: Ideo in praxi, si quis quater, vel ter etiam comederit, & non habuerit beneficium ventris, auxilijs excernenda sunt stercora.

In synocha, aut ardenti qua hora cib⁹ exhibendus.

Immoderata repletio duplex.

Appares contradictio in dictis Galeni, & Hippocratis.

Solutio.

Non esse exhibendū cibū, nisi feces copiosæ excernātur.

Et ob id bene illi faciunt, qui alternis diebus vtuntur clysteribus: quia ita non colliguntur feces. Et ex hoc unum aliud colligatis, quòd quemadmodum ad hoc, ut feces non colligantur opus est vti clysterijs; sic ad hoc, ut descendant feces, non ita frequenter cibus est assumendus: quia aliter maximæ cruditates, & obstructiones fient: & ideo maxime errant illi qui de quarta hora, in quartam horam cibant ægros; Nam est opus, vt ante secundam cibationem, prima descendat. Sed qua modo ratione repentina vacuatio concurrit ad horam opportunam cibandi? Hunc ad modum; nam nos per repentinam vacuationem possumus intelligere sectionem venæ, quia per sectionem venæ fit subita, ac satis repentina vacuatio; & ideo vbi hæc adest, nec copiosus cibus, nec quàmprimum dandus est; sed debet esse interuallum vnius horæ, antequam exhibeatur cibus: Et qua ratione? Non quia (vt aliqui dicunt) per sectionem venæ agitentur omnes humores; Et ideo necessarium est, vt prius quiescant, & postea exhibeatur cibus. Hæ enim nugæ sunt, sed causa assignatur à Galeno quarto de tuend. capite vltimo; nam inquit, quòd cum per sectionem venæ inaniantur, & repentè: Tunc ipsæ inanitæ cum violentia ad se alliciant cibum, & cum impetu: Et propterea attrahant cibum inconcoctum, & crudum; vnde fient obstructiones ingentes, quia cibus attractus, cum crudus sit, viscidus etiam est, & crassus; & ideo obstructiones causat. Et propterea saltem per horam est differenda cibatio post venæ sectionem: quia in hoc spatio, vt optimè ibidem dicebat Galenus partes chyli concoctæ in hepate existentes alliciuntur à venis inanitis; vnde cum venæ attraxerint hanc partem chyli, ratione eius aliqualiter satiantur; & sic post horam non attrahent ita cibum, vnde cibus concoquitur: ergo vacuatio ipsa repentina indicat modum cibandi. Quare accessio modum cibandi, & horam indicat: Et hoc uoluit Hippocrates, cum dicit: *His, qui per circuitus*, Et addidit, *Neque cogere*. Non sat sibi fuit dicere non oportet dare cibum ægrotis, qui per accessionis affliguntur, sed neque cogendi sunt adiungere uoluit; Quoniam infirmi in duplici sunt differentia: quidam cibum appetunt, & ob hos dicit non oportet dare cibum: quidam non appetunt, & ob hos dicit neque sunt cogendi, ut accipiant cibum ante accessionem. vt sit sensus, non est dandus ægris cibus ante accessionem, neque si ipsi appetant, neque si non appetant cibum: *Sed subtrahere adiectioni ante iudicationem*. Hic tangit virtutem contraindicantem, & notate mirum Hippocratis artificium; nam Hippocrates sanè vidit, cum dicit (subtrahendum adiectioni cibi ante iudicationes) quòd per iudicationes poteramus nos intelligere tùm iudicationes, tùm in quibus sunt iudicationes, nempè vigorem, & accessionem; Ideo voluit se limitare, & dicere in accessionibus, quia hæc cibi exhibitio est communis tùm accessionibus, tùm vigori: scilicet quòd debeat euitari, tùm in accessionibus, tùm in vigoribus; tanquam in temporibus molestis.

Vsus clysteris alternis diebus.

Not.

Errare eos, qui de quarta i quartam horā cibū exhibent.

Vacuatio repentina quā horam cibādi præscribat.

Cur à sectiōe venæ p horā saltim exhibendus cib⁹.

Aegridu plicis classis.

Sed quia quis potuisset dicere, si virtus debilis sit, cuius ratione non possemus ita procul cibare, sed opus sit in ipsa accessione cibare; debemus nè attendere viribus contraindicantibus, an accessionibus indicantibus?

Respondet quòd magis est attendendum viribus contraindicantibus non neglecta tamen accessione indicante; Namque inquit, *Ante iudicationes oportet subtrahere adiectioni*. Idest si cogamur dare cibum ob virtutem, subtrahere oportet adiectioni: idest opus est dare cibum, quia ita contraindicat virtus: sed oportet subtrahere, quia debemus etiam respicere ad accessiones, quia nos non debemus dare cibum in tanta copia, sicuti si essemus procul ab accessione.

Dubitationis tacitæ.

Solutio.

Et ideo in ipsa accessione, ac in tempore molesto, si cogat virtus, dandus est cibus; sed non in tanta copia, vt virtus indicat; sed attendere oportet etiam accessioni indicanti. Ex hoc etiam unum colligatis, quòd ut instante iudicatione oportet subtrahere cibum, sic post iudicationem in parua copia dandus est cibus; vnde non faciatis, ut aliqui, qui immediatè post accessiones ad cibos copiosiores deueniunt; sed ita progrediamini, ut Galenus docet primo de ratione victus trigesimoprimo, & potissimum capite vltimo, quòd post iudicationem (si in tempore iudicationis, vsi estis tenui dieta) vos debetis augere cibum paulatinè, ut si usi estis in iudicatione ptisana colata, non statim ad integram transire debetis, sed aliquid integræ cum colata admiscere debetis, ut maior sit colatæ portio, minor integræ; postea sint inæquali portione: postea maior integræ: vltimo ad integram descendendum; vnde sensim & sensim est augendus cibus; & ratio est in promptu: quia semper debemus respicere ad calorem; Vnde cum ratione iudicationis vires debiles sint, non poterunt subitam mutationem tolerare; & ideo sensim est progrediendum.

Instante iudicatione subtrahēd⁹ cib⁹: post iudicationem dādus i parua copia.

Sensim, & sēsim cibus augendus.

Quibus ita constitutis, nihil vt opinor, relictum est in materia de dieta; nam cum tria sint capita,

quæ

quæ in victu considerari debent. Quantitas, Qualitas, & Modus administrandi: Hæc omnia vos habuistis; vnde cum acceditis ad infirmos (si rectè dictare vultis) primum si secũdum Hippocratem progredi desideratis opus est, vt consideretis victum ratione Quantitatis vtrum plenus victus, vel mediocris, uel tenuis, uel tenuissimus dandus sit. Quod vbi habueritis, tunc secundum caput, idest Qualitatem considerare debetis: nempè Qualis debeat esse victus ratione primarum Qualitatum, uel frigidus, uel calidus, &c. Qualis ratione secundarum Qualitatum, vel crassefaciens, uel attenuans, &c. Quod cum habueritis ascendatis ad tertium caput, & consideretis modum administrandi cibaria quib. vti vultis: an scilicet pluribus, uel paucioribus vicibus vti liceat eo victu: & postremò considerare debetis horam opportunam cibandi. Et de ratione victus hæc dicta sint satis, &c.

Quæ consideranda in uictu cõstituendo.

LECTIO LXVII.

APHORISMVS VIGESIMVS.

Quæ iudicantur, & iudicata sunt integre, neque mouere, neque nouare aliquid, siue medicamentis, siue irritamentis, sed sinere.

QVAE *iudicantur, & iudicata sunt, &c.* Introducentes hunc Aphorismum adeo inter se diffidere videtur interpretes, ut ex eorum dictis potius dissipatio Aphorismi colligatur, quàm uera introductio. Et propterea nos veritati tantum addicti eam proponemus introductionem, quàm ve ram putamus, & si apud neminem eam vidimus. Dicamus igitur quòd cum esset Hippocratis institutum loqui de triplici instrumento medico, chyrurgia, pharmacia, atque dieta. Cum de chyrurgia locutus fuerit in tertio Aphorismo, & in eo proposuerit chyrurgiam, tùm etiam de ea, quantum satis fuit locutus fuerit; cumque etiam de dieta locutus esset à quarto Aphorismo ad decimumnonum inclusiuè. Nunc nihil aliud relinquebatur, quàm ut de tertio ageretur instrumento, idest de pharmacia. Quare Hippocr. de pharmacia nunc agere vult.

Cõtinuatio Aphorismi, cũ superioribus.

Ad quem scopum respiciens Galenus in primis verbis præsentis commenti, inquit, quòd Hippocrates perfecto sermone de dieta, nunc ad alterum caput vult transcédere: Quod de pharmacia est. Sed dicet quis, quid de pharmacia in præsenti Aphorismo tractat Hippocrates? Et qua ratione in pharmacia progreditur: Dicimus hoc assequi non esse ita facilè; quoniam mirum est eius artificium; nam cognouit diuinissimus hic senex, quòd quoties quis aggreditur sermonem de aliquo instrumento. Primo opus est illud adinuenire instrumentum; vbi autem adinuentum est illud instrumentum, considerandum est secundo, an debeat administrari, neo nè illud instrumẽtum: Quo cognito cognoscendum etiam est per quæ loca: ac insuper Quo tempore debeat administrari illud instrumentum; & postremò in qua Quantitate administrandum sit. Quæ omnia Hippocrates in pharmacia prosequitur: Primo namque, (quoniam inuẽtio præcedit administrationem instrumenti,) agere voluit, & debuit de inuentione pharmaci: & ideo de hac inuentione locutus fuit in secundo Aphorismo, vbi proponit pharmaciam in virtute materiæ, in quali peccantis: nam vbi est materia in quali peccans, nõ oritur indicatio euacuandi, sed purgandi. Fieri autem hæc purgatio potest vel debili, uel ualido auxilio; debili, si morbus debilis: valido, si morbus validus fuerit. Quæ in secũdo Aphorismo prosequitur Hippocrates. Cum igitur in secũdo Aphorismo habeatur inuentio pharmaci, quòd scilicet in morbo in quali peccante sumatur indicatio purgandi, tunc immediatè quid succedit? Nihil aliud, nisi quòd quoties habuerimus morbum à materia in quali peccantem, vt verbi causa vehementem, ut oriatur indicatio purgandi: tunc non debeamus quàmprimum pharmacum exhibere, sed vlterius considerare, vtrum natura ipsa possit euadere ab hoc morbo, & possit purgare materiam in quali peccantẽ, nec ne? nam si materia expurgabitur à natura perfectè, & integrè, vos nõ debetis dare pharmacũ. At si natura in hoc morbo uehementi, à materia in quali peccante dependente, uel non aggrediatur purgationem, uel si aggrediatur, imperfectè, & non integrè id faciat: tunc debetis adiuuare naturam, & propinandum est pharmacum purgans. Cum autem, (ut hæc ad rem applicemus,) natura ut plurimum soleat excernere materiam in tempore iudicationis, & Crisis: hinc est, quòd ad tantum artificium respiciens Hippocrates, dicit: *Quæ iudicantur*; vt ex hoc colligeretur perpetuò obseruandum præceptum: quòd etsi à materia peccante sumatur indicatio uacuandi pharmaco; tamen si natura purgationem aggreditur, nihil agendum: si non aggreditur, aliquid agendum, idest est utendum pharmaco; Vnde facilè errorem multorum colligere potestis, qui dicunt Hippocratem hìc de Crisi agere; quia dicit, *Quæ iudicantur*; Nam certum est hic includi Crisim; eius tamẽ institutum de Crisi nõ est, sed eius propositum est de pharmacia iuxta Gale. An s. debeamus vti pharmaco, nec nè, sumpto fundamẽto à Crisi. Mõ aliud est loq. de Crisi: aliud de pharmacia sumpto fundamento à Crisi. Post hæc cũ Hippocrates habuerit, quòd non vtendum pharmaco, vbi purgat natura; & ꝙ utendũ ubi nõ purgat. Tũc insuper cognoscere oportet, per quæ loca, & per quas vias fieri euacuatio debeat; & hoc in sequenti Aphorismo docebit Hipp. Neq; tamen scire sufficit loca, sed opus est scire tempus opportunũ purgãdi; Ideo etiam hoc docet vigesimo secũdo Aphorismo. Sed hęc non sufficiunt, verumetiã cognoscere debemus vsque ad quem terminum purgatio extendi debeat, & hoc docet vigesimo tertio Aphorismo, vbi cum ex toto absolutus esset sermo de pharmacia, nempè de eius inuentione, ac recta administratione medicamenti: hinc est, quòd in 24. Aphorismo monet nos ratione cuiusdam verbi propositi in 22. Aphorismo: & tandem in 25. Aphorismo epilogat, quod rectè debebat facere, cum absoluta esset tota medicinæ pars, quæ curatiua dicitur. Quare scopus Hippoc. in hoc Aphorismo est docere nos, an liceat vti pharmaco, nec nè sumpto fundamento à Crisi. Quantũ aũt ad diuisionẽ, cum hæc sit sententia sine ratione prolata, nullã admittit diuisionem. Sensus autem Aphorismi talis est, ꝙ quoties natura in tempore iudicationis, & Crisis, vel perfecta erit in vacuatione, uel etiã perfectè euacuarit uniuersã materiam morbosam: tũc nihil penitus mouendũ, nihil innouandum, sed ex toto necessarium est opus relinquere naturæ. Per oppositum autem colligere oportet,

Dub.

Sol. Quæ agenda in explicando, absoluendoq; aliquo medico instrumẽto.

Inuentio administrationẽ præcedit.

A' materia i quali peccante indica tiõ purgandi.

Purgatio quib. fieri possit auxilijs.

Preceptũ perpetuò obseruãdum.

Error multorũ.

In euacuatione per pharmacum quæ sint pcognoscenda.

Scopus Hippoc.

Sensus Aphorismi.

quòd si natura in morbo non euacuat materiam, vt opus erit; Tunc operepretium est adiuuare naturam. Ex quo Aphorismi sensu facile quis coniectari poterit, an liceat vti pharmaco, nec nè.

Expositio.

Dicit ergo *Quæ iudicantur*. Circa hanc partem opus est (vt optimè ex Galeno habere potestis,) vt intelligatis Crisim,& iudicationem. Potest autem Crisis bifariam considerari, vel ut fiens,vel ut ex toto facta est, & secundum vtrumque hunc modum intelligit Crisim hic Hippocrates; Nam cum dicit; *Quæ iudicantur*: Insinuat Crisim fiendam: Cum dicit: *Quæ iudicata sunt*: Proponit Crisim factam. Crisis autem dum fit, & dum est facta has debet habere conditiones; vt dum fit, perfectissimè fiat, ita ut eo tẽpore, in quo fit, integra fiat; vt non fit aliquod periculum ne diminuta sit Crisis, idest vt per eam euacuetur vniuersa materia morbosa. Per Crisim ergo factam intelligere opus est Crisim absolutè factam, in qua uniuersa materia sit euacuata. Quam expositionem ex Galeno habetis; Nam cum verbum illud ἀρτίως, & ἀρτίως interpretatur, dicit hoc verbum triplicem significationem habere posse: vt per ipsum primo intelligamus diebus paribus. Qui sensus non satisfacit Galeno; quia non valet: sit Crisis in diebus paribus: ergo non debemus aliqualiter mouere. In secundo significatu per hoc verbum aliqui intelligunt Nuper. Quo pacto, neque intelligendus est (inquit Galenus) Hippocrates; Nam licet hæc particula habeat locum de Crisi facta, tamen non de Crisi fienda; Nam possumus dicere: Quæ nup iudicata sunt; sed Quæ nuper iudican tur nequaquam: secundum verò tertium significatum est, ut per ἀρτίως exponamus integrè, ut sit sensus: dum iudicatio fit, vel facta est integra, uel absoluta, neque mouere, neque nouare aliquid, &c. Dicit *Neque mouere*: Quia quoties fit Crisis, natura cum impetu hoc tempore,& impetu satis magno mouet materiam; nam (vt patebit in definitione) in Crisi impetus requiritur; Et ideo cum in Crisi impetus adsit, si volueritis vti medicamento mouente, tunc poteritis diuertere naturam à proprio impetu critico: ratione cuius diuersionis possibile erit, ut natura, quæ perfectè euacuat, impediatur, ac diuertatur, & sic fiat euacuatio mala: quia fortasse natura per loca non conuenientia euacuare poterit. Dum autem facta est ex toto vacuatio, neque etiam aliquid mouendum est; nam nihil aliud faciemus, quàm quòd naturã agitabimus. Dicit postea, *Neque nouare*: Ob hanc rationem: quia dum sit Crisis, uel possumus uti consuetis medicamentis, uel insuetis,& nouis. Consueta sunt, quibus antea fuimus vsi: Insueta verò, quibus non vsi fuimus. Ideò ut moneret Hippocrates esse abstinendum à quocunque auxilio, uel consueto, vel insueto, dicit: *Nec mouere, nec nouare;* Et addit (siue medicamentis, siue irritamentis,) vt sit sensus. Nec mouere oportet, neque medicamentis, neque irritamentis. Neque nouare oportet, neque medicamentis, neque irritamentis: adeò, ut hæc verba ad utrumque referantur. Per medicamenta autem intelligere debetis ea medicamenta, quæ vim soluendi habent, quæ habent uim attrahendi proprium humorem, & educendi extra corpus. Per irritamenta autem intelligere oportet non ea, quæ vim soluendi habent, sed leniendi, & aliquo alio pacto mouendi, ut glandes, clysteria, & quæ mouent lotium, &c. Et ob id non modo abstinendum est à Rhabarbaro, à clysteribus, suppositorijsque; sed ab his, quæ euacuare per lotium possunt, ab his quæ possunt sudorem prouocare, &c. Et ideo (vt hoc præceptum ex toto sigillaret) dicit: *Sed sinere*: idest, sed opus ex toto naturæ permittendum est. Sed aduertatis; quoniam dum inquit Hippocrates nihil esse agendum, intelligit nihil esse agendum, quantum sit ex parte medicamenti: quia in hoc Aphor. sermo de pharmatia est, nõ tamen (ut optime dicit Galenus) debemus relinquere Victus rationem: Immo debemus esse diligentes maximè in victu; Et ob id ex sententia Galeni hic & in libro Quos, & quando &c. Quando natura euacuat, uel euacuauit perfectè nulla egemus medicina; & fundamentum est, quia medicus est minister, & auxiliator naturæ; & ideo debet vti medicamentis, quoties eget auxilio; eget autem auxilio, ubi uel imperfectè euacuauit, uel ubi non euacuat. Sed cum perfectè agit natura, tunc totum opus ipsi relinquendum. Hæc est verborum crassa sententia. Nunc vt veritatem ad radices usque cognoscatis, quædam alia consideranda sunt, &c.

Crisis duplicìter.

Crisis cõditiones.

In Crisi impetũ requiri.

Medicamenta.

Irritamẽta.

Not.

LECTIO LXVIII.

Audiuistis quemadmodum Hippocrates in vigesimo Aphorismo tradidit præceptum, in virtute cuius sciamus, an vti liceat pharmaco, nec nè: siquidem præcepit nequaquam pharma co utendum, quoties natura perfectè euacuat, uel quoties perfectè euacuauit; & quoniam talis operatio solet habere locum in tempore iudicationis, seu Crisis; Ideo vt ad radices usque intelligatis hunc Aphorismum) volumus differere de Crisi. Quod negotium difficile est, quoniam multi in hac materia à veritate deuiarunt. Nos autem in hac materia ita procedemus. Primum ponemus dicta Galeni, & potissimum duas authoritates, in quib. sermonem habet de Crisi. secundo declarabimus quid nam voluerit Galenus, & qua ratione à se ipso non dissentiat; Quò ad primum pertinet loquebatur de Crisi Galenus primo de diebus decret. capite secundo, & in hoc commento potissimum: quamuis alibi sermonem habuerit de hoc. Dicit igitur Galenus in hoc commento eam esse optimam Crisim, in qua nihil deficit. Nihil autem in ea deficere dicitur, quoties habeat omnes numeros iudicatorios, seu Criticos. Sed quot sunt numeri? A' Galeno in hoc commento sex proponuntur: Primus est, ut Crisis fiat, & potius fiat per euacuationem, quàm per abscessum. Secundus numerus est, ut euacuetur humor noxius, ac morbum faciens, ac ut integrè etiam euacuetur. Tertius numerus est, ut euacuatio fiat recto tramite. Quartus vt vacuatio sit facilis, idest cum tolerantia infirmi. Quintus vt fiat vacuatio apparentibus signis concoctionis. Sextus vt fiat euacuatio in die decretorio. Hæc habuit Galenus in hoc commento, & idem primo de diebus decret. capite secundo: vbi etiam adiunxit Crisim posse esse imperfectam, infidam, obscuram, periculosam, siue signis, atq; deniq; malam. Et se ipsum declarat lo co citato dicens: illã esse imperfectam Crisim, in qua nõ euacuatur ex toto humor, atq; proinde eam esse Crisim perfectã, in qua euacuatur humor peccãs, & nihil eius relinquitur. Eam autẽ dicit esse infidam, atque incertam crisim, in qua erit periculum recidiuæ: ergo Certa erit, in qua recidiuæ nõ aderit periculum. Dicit autem Galenus eam esse periculosam crisim, quæ fit cum symptomatibus periculosis. Tuta erit, quæ fit citra hęc periculosa symptomata; sed eam dicit esse Obscuram crisim, in qua neq; fit euacuatio sensibilis, neq; abscessus notatu dignus: Quare illa Euidẽs erit in qua fiet euacuatio, & extra corpus, vel saltem fiet abscessus Dicit deinde etiam esse crisim sine signis quoties fit absque eo, quod iudicetur

Circa tractatũ de Crisi duo absoluenda.

Optimã Crisis q.

Numeris iudicatorij, seu Critici quot.

Crisis differentiæ.

tur ab aliquo die decretorio; Nam si iudicabitur à die indicatorio erit crisis cum signis. Postremo illa est mala crisis,quæ definit in perniciem ægrotantis; Quare per oppositum illa bona erit, cuius terminus erit cum salute infirmi. Hæc sunt,quæ habuit Galenus locis citatis,quæ si ita simpliciter pponerētur, nescio ego quis vestrum acquiesceret perfectè. Nam quilibet dicere posset, Cur sex tantum numeri critici proponuntur à Galeno, neque plures,neq; pauciores; præterea qua ratione Galenus in uno loco non est diminutus: in altero verò superfluus? nam vno modo videtur loqui in hoc commento: altero secundo de dieb.decret. Et ob id videndum quo artificio sit opus intelligere dicta Galeni; & vt procedamus stabili,& infallibili fundamento, ob id proponenda est in medium crisis definitio, & talis,ex qua non modo omnes proprietates appareāt; sed statim etiam corruat vnaquæque difficultas; sed cum crisis,& bona possit,& mala esse: Nos æquiuocationē fugientes,definire volumus tantum bonam crisim. cum autem bona crisis bona sit,& optima: nos definitionem proponemus optimę, cum rectum sit iudex sui, & obliqui. Neque aliquis miretur de eius prolixitate, Nam in declaratione patebit, quòd nō prolixa,sed cōcisa erit. Talis ergo sit definitio: (Optima Crisis est motus velox in die decretorio materiæ noxiæ uniuersæ, & concoctę, propulsæ ab internis partibus ad extra corpus per ductus conuenientes à natura expellente, vt sanitas,quàm primum tutò, & ex toto restituatur. Hæc cum sit tota, ac integra Crisis descriptio. Pro eius intelligentia, & præcipuè cur tot particulis,neque pluribus, neque paucioribus. oportuit eam designare, sciendum est primū,quòd cum Crisis sit motus naturæ debet in se includere,in quantum motus est,ea omnia,quæ ad motum conficiendum concurrunt. Ad motum autem præcipuè ad localem,cuiusmodi est crisis, in qua materia mouetur de loco ad locum, requiritur tempus,in quo fit motus, requiritur etiam mobile,terminus à quo, terminus ad quē, spatium per quod, & ipsum mouens. Hæc igitur omnia in Crisi,vt motus est, requirūtur; quatenus verò est motus naturæ, quæ propter finē operatur,propter hæc etiam finis requiritur; Et ob id si omnia hęc in definitione Crisis includentur erit descriptio optima,neque plura, neque pauciora requiret. Primum igitur in definitione dictum fuit, ꝙ Crisis est motus: quæ particula proponitur à Galeno primo de cris. & tertio de cris. in principio, vbi vult crisim esse motum; & dictum fuit esse motum velocem, ut haberetis fieri crisim in breui tempore; & propterea locis citatis dicebat Galenus crisim commutationem subitā; Quare hucusque habemus tantum crisim esse motum in breui tempore; sed satis hæc non sunt; & ideò opus fuit,vt in definitione apponatur tempus magis determinatum; nam cū hic de motu sit sermo: non est de motu in communi; sed de motu critico, qui à medico obseruatur; itaque ut significaremus huiusmodi tempus mensurans motum criticum,diximus, quòd est motus velox in die decretorio, quod tempus peculiare est, ac seiungit hunc motum à reliquis. Et hæc particula proposita fuit à Galeno tertio de cris. 3. & in hoc commento, quando proposuit sextum numerum; dicit.n.operę prætium esse, vt crisis fiat in die decretorio: & sibi consentiens Galenus primo de dieb.decret. 2. dicit eam esse crisim bonam, quæ fit cum signis; nam illa quidem est mala, quæ fit sine signis. Debet ergo fieri cum signis,idest debet indicari à die decretorio, idest si debet fieri crisis in septima die,oportet apparere signa in quarta: quia dies quarta est iudicatoria septimæ; & ex hoc colligatis, quòd explicantes nos definitionem nostram explicamus dicta Galeni immò explicamus dicta nostra per dicta Gal. Deinde dictum fuit in definitione(materiæ noxię vniuersæ. ac concoctæ &c.) In qua parte continetur mobile: Circa quod tria notare debetis. Primū quòd propterea diximus materiam noxiam: secundum vniuersam: tertium quòd diximus coctam: primo diximus mobile esse materiam noxiam,quod colligitur tertio de cris. 3. vbi dicitur necessarium esse,vt in optima crisi euacuetur humor noxius,idest humor,qui proportione respondet formę morbi: declarat se Galenus loco citato, quomodo humor respondet formæ morbi,veluti(dicit) si in biliosis morbis fiant biliosæ excretiones: in pituitosis pituitosę, &c. Immò ibidē Galenus dicit quòd humor,qui expurgatur non solum debet proportione respōdere cum forma morbi,sed cum annexis morbo, hoc est temperatura,ætate patientis, tempore anni &c. exempli causa si pituitosa febris in corpore senili fuerit,frigido & humido in hyeme dubio: procul humor proportione respondens erit pituitosus &c. Et ideo illa erit optima crisis,in qua excernetur humor pituitosus: si permistus fuerit humor, permisti humoris debet fieri eductio; & si simplex,simplicis &c. Et ex hac particula colligatis secundum numerum propositum à Galeno in commento: qui est,quādo humor noxius euacuatur. vnde mala est crisis, quando in febre biliosa euacuatur pituita; & huic secundo numero correspondet illa crisis, quæ à Galeno primo de dieb. decret. secundo perfecta dicitur. Dicit enim illam esse imperfectam,in qua humor euacuatur non noxius; & per consequens illam perfectam, in qua noxius euacuatur; Dictum etiam fuit secundo quòd hęc materia vniuersa euacuari debet,ut proposuit tertio de cris. 3. quinimmò in hoc commento,cum proponit secundum numerum esse humoris noxij, sed ex toto; & hic secundus numerus coincidit cum illa crisi proposita à Gal. primo de dieb.decret. secūdo: quādo dicit eam esse crisim perfectam, in qua nihil humoris noxij relinquitur; coincidit etiam cum crisi fida ibi proposita,in qua non est periculum recidiuę; quia non relinquitur materia, sed ex toto vacuatur, tertium quod requiritur fuit, ut hæc materia concocta educatur,& hoc uoluit Galenus 3. de cris. tertio, immo quarto Aphor. 22. dicebat, quòd impossibile est,vt per bonam crisim fiat euacuatio, quoties sunt signa cruditatis; necessarium est igitur materiam esse concoctam; & ad hanc ueritatem alludens Galenus proponit numerum quartum, vel quintum decretorium, qui est quādo fit crisis cum signis coctionis, & coincidit hic numerus cum ea crisi proposita à Galeno primo de die decret. quando dicit crisim esse cum signis ad differentiam malæ crisis,quę est sine signis. Sed notate,quòd quamuis ibi per crisim cum signis, intelligat dies indicatorias: tamen intelligit etiam coctionem. Nam dies iudicatoria non indicat crisim, nisi appareant signa coctionis; Postea verò in definitione crisis,quæ est motus velox, qui fit in die decretorio, in quo expellitur materia noxia vniuersa, ac concocta (additum fuit) à partibus internis. Hic est terminus à quo expellitur hæc materia. Nam non est bona crisis, in qua trāsmittitur materia ab externis partib. ad internas. Pro termino autem ad quem diximus (ad extra corpus:) sed notate,quòd quoties fit mutatio materiæ de loco ad locum, tunc talis mutatio potest fieri ita, vt materia moueatur ad partes internas corporis; & tunc est motus symptomatibus, non criticus. Potest etiam fieri motus ad partes corporis externas,qui motus bonus est,& criticus; Et ideo diximus in definitione (ad extra corpus;) nam si debet esse optima crisis necessarium est, vt euacuetur materia ex toto ad extra corpus; Et hæc ueritas proponitur à Ga-

Dub. — Sol. — Rectum est iudex sui & obliqui. — Definitio optimę crisis & eius explicatio. — Ad motū localem cōstituēdum quę requirantur. — Tria circa materiam in die criticoā natura cuacuandā. — Humor respōdēs formæ morbi & annexis. — Motus materiæ symptomaticus.

à Galeno in hoc commento, quando proponit primum numerum decretorium; dicit enim eam esse meliorem crisim, in qua fit potius euacuatio, quàm abscessus. vnde aduertatis quia aliqui ita legunt (per euacuationē inferiorem) Fuchsius aūt reprehendit ita legentes; nam dicere debemus; (illa est bona crisis, & melior, in qua fit vacuatio, quàm illa, in qua abscessus,) & non illa bona, in qua fit euacuatio inferior; Et motus fuit duplici ratione Fuchsius: primo quia illa particula deficit in textu græco, tū quia Galenus non addit illam particulam 3. de crisi. secundo. Secūda ratio est: quoniam si illa esset bona crisis, in qua materia propellitur per euacuationem inferiorem, tunc sequeretur, quòd si materia propelleretur per partes superiores, atque per vomitum crisis optima non esset, quod falsum est; & propterea legere debetis literam, vt iacet: quòd scilicet primus numerus decretorius est, vt fiat potius vacuatio, quā abscessus. Sed aduertatis ne decipiamini, vt fuit etiā deceptus Modernus. Nam dicit quòd illa crisis, quæ fit per euacuationem est bona, quæ fit per abscessum est mala, & symptomatica; sed hoc falsissimum est; nam quamuis fiat crisis per abscessum, illa tamen est bona crisis: quia definit morbus, ac tendit ad salutem: & hoc dicitur tertio de cris. 2. vbi dicit illam esse bonam crisim, in qua vel apparet euacuatio, vel abscessus effatu dignus. Et hic error est maximi momenti; Nam si hæc est bona crisis, & diminutè fiat, vos auxiliari debetis naturæ; si mala est, vos contrarium efficere debetis pro salute infirmorum. Ideo dicendum, quòd crisis, quæ fit per abscessum in parte externa est bona; sed melior est ea crisis, quæ fit per uacuationem. Et quòd hoc sit verum uidete Galenum in hoc commento; nam proponens primum numerum, non dicit illam esse optimam crisim, in qua fit vacuatio; sed esse meliorem dicit eam crisim, in qua fit vacuatio, quàm in qua fit abscessus: ergo & hæc bona est. Ideò dicamus illam esse optimam crisim, in qua materia propellitur extra corpus, vel ad partes infernas, vel supernas, vel utrasque: Ad infernas per lotium, deiectionem alui, hæmorrhoidas, & vterum in mulieribus; Ad supernas per vomitum & per fluxum sanguinis è naribus; Tandem optima est crisis, quando fit per sudorem: quoniam fit tùm per superiores, cùm per inferiores partes &c.

Fuchsius nonnullos redarguens.

Error Moderni.

Melior Crisis q.

LECTIO LXIX.

IN definitione crisis cognouistis esse necessariū, vt explicaremus in ea contineri hęc omnia, tùm tempus criticæ mutationis, tùm mobile, tùm terminum à quo, & terminum ad quem, tùm spatium per quod, cùm etiam mouens, & finem; & declarauimus, vt in definitione eius includitur in primis tempus: Secundo terminus à quo, & mobile: Tertio terminus ad quem. Sequitur, ut in præsentia declaremus spatium, per quod fit talis motus. In definitione igitur dictum fuit, (Per ductus cōuenientes:) Quomodo autem requirantur hi ductus conuenientes in crisi declarabat Galenus tertio de crisi. capite tertio, vbi dicit: Opus esse, ut in bona crisi fiat euacuatio per locos conuenientes, ac proportione respondentes formæ morbi; vt si exempli causa fuerit morbus in parte hepatis concaua, debet fieri per aluum expurgatio: si in parte conuexa, per lotium, uel etiam per fluxum sanguinis è naribus dextris; Et si fuerit morbus in pectore debet fieri expurgatio per Tracheam; Et sic etiam de singulis dicēdum, quòd expulsio debet fieri per ductus cōuenientes, & morbo proportionatos; Et ad hoc respiciens Galenus in commento proponit tertium numerum decretorium: Quòd scilicet recto tramite procedere vacuatio debet: An autem rectitudo fibrarum requiratur, sequenti Aphorismo declarabimus; itaque per tertiū numerum criticum intelligit Galenus spatium, per quod fit crisis: & hoc spatium ét insinuasse videtur primo de dieb. decret. Secundo: vbi proponens crisim euidentem, quæ fit, cum fit euacuatio sensibilis, dicit; Quòd si bona esse debet, opus est, ut fiat à natura regulariter operante. s. per ductus conuenientes. Deinde in definitione dictum fuit à natura expellente, & hic positum fuit mouens; Nam mouens humorem noxium nihil, nisi natura est; Neque enim in crisi vis pharmaci requiritur, sed natura. Et ea quidem regulariter, & criticè operans, non autem symptomaticè. Et cum natura concurrere possit attrahendo, retinendo, concoquendo, & expellendo. In crisi concurrit expellendo, & ideo dictum fuit à natura expellente. Tandem propositus fuit finis in definitione, quando vltimo dictum est, (vt sanitas quàm primum tutò, atque ex toto restituatur.) circa quem finem quatuor consideranda sunt. Primum, quia dictum fuit, (vt sanitas restituatur:) Nam bona crisis illud habet, ut eius terminus sit cum facilitate; vt cōtra malæ crisis signum est, ut fit cum morte; & hoc dicit Galenus primo de diebus decret. capite secūdo. Namque asseruit bonam crisim esse, quę ad sanitatē desinit: Aduertendum autem est, quòd diximus potius, ut sanitas restituatur, quàm conseruetur; quoniam modo sermo est de ægris, quorum sanitas deperdita restitui debet secundo in causa finali dictum fuit; *Vt sanitas quàmprimum restituatur*; Nam sanitas restitui debet vel paulatim, uel repente: In crisi non paulatim, sed repente reparatur; Et ob id tertio de Cris. in principio capitis secundi dicebat, Crisim esse mutationem subitam ad sanitatem; Immo addebat impossibile esse, vt tuta, & ad sanitatem crisis fiat paulatim. Tertio circa causam finalem diximus. (Et tutò;) Nā medicus nō mō dēt operari, ut introducatur sanitas citò, sed tutò; sed imitatur naturā medicus, quæ hoc hēt, ut in optima Crisi sanitatem citò restauret; Et propterea ad hanc veritatem respiciens Galenus in commento inter alios numeros decretorios proponit, ut citò, ac facilè crisis fiat: Et primo de dieb. decr. 2. tutā crisim proponens, dicebat se intelligere crisim, quę fit sine periculosis symptomatib. Sed circa hæc dicta videtur esse difficultas; nam Galenus dicebat tertio de cris. naturalem crisim fieri cum vehementibus symptomatibus, cum difficili respiratione, dolore capitis, &c. quæ grauia, ac periculosa sunt symptomata: Quomodo ergo inter se constant hæc dicta? Colligitur ex Galeno eodem tertio capite tertio bifariam posse crisim considerari: altero modo, ut Crisis fit: altero modo, ut iam facta est. Si considerabimus Crisim, ut fit: sine dubio fieri non pōt sine vehementib. symptomatibus: nā natura validè insurgit ad propellēdas materias; & hoc modo intelligit in eodem tertio de Cris. Gal. immo dicit: Adeò apparere vehementia symptomata, ut inspicientes turbentur, ac maximè timeant: Medici autem (inquit) generosi non debent formidare; sed cum proponat inscientes, & scitos medicos, & inspicientes: clarum est, quòd vbi est Crisis in actu, symptomata vehementia sunt: quia inscij cum videant obiecta præsentia, nihil aliud contemplantur. Optimi autem medici cum inspiciunt cōcoctionis signa, licet symptomata vehementia sint, non dubitant; immo sanitatem futuram prædicere possunt; quia post Crisim factam facilè tolerant ægri; ut clarè etiā constare potest ex eodem Galeno illo tertio de Cris. capite tertio; nam dicit, illam esse bonam Crisim; quoties post euacuationem facilè tolerant infirmi; Nam æger meliores habet pulsus, melius est colora-

Loci conuenientes expurgationi in morbis.

Mouens in Crisi.

Natura quō in Crisi concurrat.

Circa finem bonæ Crisis quatuor consideranda.

1.

2.

In Crisi sanitatē repente restitui.

3.

Dub. circa Galeni dicta.

Responsio.

No:.

tus,

tus, &c. Ecce, quòd hæc Galenus refert ad Crisim iã factam: non autem ad præsentem; & hoc etiam fuit Hippocra. secundo Aphor. 13. vbi dicit. Nox præcedens accessionem grauis est, quæ subsequitur leuis est, dummodo fuerit bona Crisis: quia quoties mala fuerit, pessimè se habent. Tandem dictũ fuit (& ex toto materia, &c.) Nam si optima fuerit Crisis uniuersa materia expelli debet; quoties enim non tota tollitur materia, nõ est perfecta Crisis, quia in illa non eradicatur materia, sed minuitur. Illa autẽ est optima Crisis, in qua ex toto materia, & morbus fugatur. Nos autem optimam definiebamus Crisim. Ex his igitur cõstat quid sit Crisis. Et cur Galenus sex proponat, neque plures, neque pauciores conditiones: quia ad Crisim constituendam, neque plura, neque pauciora requiruntur. Sed si hæc cognoueritis non satis vobis erit, præsertim si nullum volueritis in actu practico committere errorem. Præcipuè autem nobis duo consideranda sunt. Alterum quid agendum sit, quoties Crisis non fit, & natura non operatur: quia certum est, quòd cum natura operatur nihil debemus agere. Secundo est uidendum, quoties natura aggreditur opus, sed nõ aggreditur, ita validè, vt est opus: quid agendum? quantum ad primum videtur esse aliqua difficultas: Nam videtur, qđ quoties in morbo adest dies decretoria, quòd necesse sit, vt exhibeatur Pharmacum in die decretoria; & hoc colligi potest ex Galeno quarto de rat. vict. 76. Nam ibi Galenus Pharmacum exhibet non modo in prima, secunda, & tertia die, sed quarta, quæ decretoria esse potest: & Auicena etiam in tractatu de cura febr. putrid. in generali asserit, quando natura non mouet, moue tu motu eius; sed hoc in die decretorio natura facit, ergo, &c. Modernus videns hanc difficultatẽ imaginatus est esse præter rationem in die decretorio exhibere Pharmacum; Et propterea dicit nequaquam esse exhibendum Pharmacum in die decretorio; Ad authoritates, & primo ad authoritatem Galeni, dicit Galenum sermonem habere de materia furiosa, quæ quàmprimum est expellenda, & ideò mirũ nõ est, si in quarta Pharmacum admittat: Sed ad Auicenam dicit, duplicem posse illorum verborum esse lectionem: primã quando natura non mouet, moue tu motu conuenienti ipsi naturæ, nõ hora motus eius: Vt sit sensus, quãdo natura non mouet motu conuenienti: quia motus conueniens naturæ est cum materia est cõcocta: quia natura regulariter operans non expellit materiã nisi concocta, ut 22. Apho. quarti lib. dicit Galenus, ita que qñ natura non mouet, moue tu motu eius: idest, motu conuenienti naturæ: idest, cum materia est cõcocta. Secunda lectio esse potest, (*Quando natura non mouet, moue tu hora eius.*) Hora motus naturæ non est intelligenda, inquit Modernus, dies decretoria, sed debemus intelligere concoctionem materiæ; Et habet fundamentum Modernus, quia indicatio Pharmaci non sumitur à numero dierum, sed à concoctione materiæ, ut optimè Hippocrates vigesimosecundo Aphorismo dicit: (Concocta medicari, &c.) Sed bifariam Modernus errauit: primo circa intelligentiã authoritatis Auic. secundo circa resolutionem; nam admittimus Galenum locutũ fuisse de materia furiosa: quia sermo est de humore, qui non habet firmam aliquam sedem; & ideo potest cõcedi Pharmacũ; sed Auicennam fortasse non intelligit, nec secundum primam, nec secundum secũdam lectionem: Primo enim cum dicit, ꝙ mouendum est non in die decretorio, sed motu conuenienti naturæ: idest, cum concocta est materia. Quæro, quale est tempus, in quo materia est concocta? absq; dubio non est aliud nisi dies decretorius in quo potissimum est absoluta concoctio: quia natura in die decretoria euacuat. Audistis enim à Galeno in commento, quòd Crisis in die decretorio fit, ideo cum medicus imitetur naturam: si numerum perfectè Crisis obseruare voluerit, opus ei erit, vt in die decretorio euacuet. Si etiã legemus secundo modo, q dicit: (Moue tu hora motus eius:) Non autem in die decretorio; hora autem motus eius est, in qua est materia concocta; sed neque hoc verum est; Nam si hora motus naturæ est, in qua materia est concocta, ergo est dies decretorius: Nam natura non concoquit perfectè, nec mouet, nisi in die decretorio. Et verum quidem est, quòd indicatio non desumitur à numero dierum, sed à concoctione materiæ, quæ cum sit concocta in die decretorio: ideo non valet, quòd in die decretorio non sit mouendum, neque exhibẽdum Pharmacum: quia in die decretorio operatur natura, & medicus etiam naturam sequens. Errauit secundò in resolutione, nam quoties natura non mouet, necesse est, vt materia moueatur hora motus naturæ: Si namque medicus naturæ minister est, & adiuuat naturam, debet eam ita adiuuare, ut quod natura non operetur, ipse faciat; Nam fieri potest, ut ad concoquendã, & expellendã mãm in die decretorio natura non fecerit aliquid, & ideo ipse in die decretorio etiam propinare Pharmacum, & mouere debet, &c.

Duo in actu practico consideranda circa imperfectã Crisim.

I. Difficultas.

An in die decretoria exhibendum Pharmacum.

Moderni opinio, & responsio ad authoritates.

Natura regulariter operans non expellit materiã nisi concoctam.

Indicatio nẽ Pharmaci nõ a numero dierũ, sed à materiæ concoctione.

Moderni opinio reprobatur.

Tempus in quo materia est concocta.

Hora motus naturæ.

Natura non concoquere perfectè, neq; mouere, nisi in die decretorio.

LECTIO LXX.

Diximus quantum pertinere videbatur ad primum à nobis superius propositum absoluendum: Quod quotiescunque Crisis à natura non fit, seu in die critico natura non mouet, aut operatur; tunc possumus nos id efficere, quod ipsamet tunc temporis facere deberet. quare Moderni opinionem reprobantes determinauimus nos cum Galeno, & Auicenna exhibendum esse Pharmacũ in die decretoria, & hora motus naturæ, (vt inquit Auicenas:) & rationes adductas nolo in cassum repetere. Quare quantum ad secundum attinet. Quid agendum est, vbi natura Crisim tentat, & euacuatione materiæ, sed tamen imperfectè, ac diminutè, & nõ ex toto ipsam materiam euacuat? Galenus huic quęsito satisfacit, dicens: quòd quoties Crisis deficit, supplere nos debemus. Sed licet optima hæc, quæ dicit, sint, tamẽ sunt nimis cõmunia; obid ad magis specialia descendendũ. Ideò non recedẽtes à definitione Crisis: primò, quid tempus requirat in hac diminuta Crisi inquiremus; hoc enim fuit primo propositum in definitione. Secundò, quid requirat mobile. Tertio, quid requirat terminus ad quẽ. Quarto, quid spacium per quod. Quinto, quid mouẽs. Sexto, quid finis, ob quem natura vacuat per Crisim. Quò ad primum ex parte temporis duo erant, breuitas temporis, ac dies decretorius: Videamus quid agendum, quoties aliquid horum defecerit; & primo quoties fuerit defectus ex parte breuitatis. Nam videtur esse difficultas ex Galeno, qui primo ad Glauc. 14. capite dicit, quòd quoties fuerit febris cum fluore alui: Etiam si fluxus diminutus sit, tamen non debemus adiuuare naturam augendo fluxum diminutum per euacuationẽ iniunctam: ergo videtur, quòd quoties Crisis paulatinè fit, non subitò, adiuuãda natura nõ est: Ex altera verò parte Galenus 9. meth. cap. 5. expresse dicit, qđ quoties aliquis assueuerit pati fluxũ hæmorrhoidum, uel mensium, si accidat, ut fluxus hic diminutus sit, & paulatinè fiat, & adeo paulatinè, vt tota non possit euacuari materia: Tunc adiuuanda natura est, ut tantũ sanguinis detrahatur, quantum sufficere posse videbitur: quare videtur sibi pugnãtia Galenũ dicere. Pro resolutione (alijs omissis, ne

II. Quid agendum vbi natura Crisim non perficit, aut diminutè mouet.

Difficultas.

Difficultatis solutio.

ne semper in aliorum obiurgatione consistere uideamur; quoniam credimus, & in hoc Modernum esse deceptum:) diceremitaque, quòd quoties Crisis fit paulatinè, auxiliandum est naturæ: & fundamentum ex Galen. hic desumitur. Nam ait, in quo natura deficit, medicus supplere debet. Cum autem in Crisi natura subitò uacuare debeat, (vt ex definitione Crisis planum fuit,) Nam erat motus uehemens, & confertim factus: ergo si natura tentat uacuationē per Crisim, & paulatinè uacuat, ei auxiliādum est; nam cum confertim deberet vacuare, paulatim hoc facit: id autem cum faciat natura, non ex alia causa id facere videtur, quàm quòd debilis sit, & ideo debemus illi auxiliari; Nam periculum est, nè natura deficiat, & sic materia fortiter non possit propelli; vnde cum ipsa natura motum materiæ tentet, debilisque sit, nèque possit transmittere materiā extra corpus; periculum est, ne materia irruat in aliquam partem principalem, & ideo in Crisi adiuuanda natura; sed qua ratione? hac profectò, ut quoties natura tentabit euacuationem, uel per hanc, uel per illam partem, ut nos ad illam partem detrahamus materiam. Sed dicet quis debemus nè tunc ita auxiliari naturæ, ut cum Crisim nullo pacto aggreditur?

Quando in Crisi adiuuanda natura, & quo modo.

Dub.

Sol. Dico quòd maxima debet esse differentia. Nam cū natura non aggreditur Crisim aliquo pacto, debemus dare Pharmacum, & illud satis uehemens, ut totam possit expurgare materiam: At si aggrediatur vacuationem potius irritamentis, q̄ medicamentis natura est adiuuanda, vt si e. c. tentabit natura euacuationem per fluxum alui, non est dandum Rhabarbarum cum electuario de succo rosarum, sed satis erit aliquem clysterem, uel suppositorium indere; Et hæc fuit sententia Galen. 9. meth. 5. vbi considerans uacuationem naturæ, dicit, quòd tu debes detrahere sanguinem: quando sat fortasse natura non emisit, si natura vacuationē per sanguinem tentabit: similiter si tentauerit uacuationem per aluum &c. Tu debes auxiliari naturæ medicamento, non tn̄ in tāta copia debes exhibere medicamentū, uel tā ualens, uel tantum sanguinis detrahere, sicut si nullam tentaret natura euacuationem. Sed dicet quis, si licet auxiliari naturæ, fortasse magis licebit post Crisim factam, quàm in ipsa Crisi, ut ita procedamus: Quòd si fuerit uacuatio, quæ paulatinè fit, id permittere debemus naturæ, & morari quousque cessarit natura ab euacuatione; & postea debemus considerare an per paulatinam illam euacuationem fuerit materia in tāta copia expurgata, quanta opus fuerit, uel fortè non sit euacuata, ut opus est. Si fuerit uacuata in debita copia, etiam si paulatinè id factum sit, nihil agēdum; sed si natura destiterit ab euacuatione paulatina, & non fuerit educta materia conueniens, tunc debemus adiuuare naturam; Sed qui hæc ita intelligit dubio procul uidetur se Hippocratem non intelligere.

Dub.

Sol. Nam Hippocrates dicit: *Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè*: Debemus enim particulam hanc integrè non modo referre in Crisim factam, sed fiendā; Vt sit sensus: Quę iudicātur integrè, & q̄ iudicata sunt integrè. Preterea etiā de natura Crisis est, vt sit motus subitus, quia aliter non est perfecta Crisis: & ob id hęc non est Crisis, ideoque supplendum est, neque est expectandum, ut natura desistat ab euacuatione: quia hoc potest esse detrimenti, ut cū non possit natura uacuare, materia transmittatur in aliquam partē principem. Pro intelligentia autem authoritatis Galeni, in qua dicitur, quòd stante fluxu alui, non licet moliri euacuationem. Dicendum, quòd aliud est loqui de motu materiæ Critico: Aliud de motu symptomatico; Nam quoties est motus Criticus, vel est perfectus, & tunc nihil agendum, vel diminutus, & tunc est auxiliandum naturæ; ut in hoc comm. Gal. præcipit, & 9. meth. 5. quia, vt expressè patet loquitur ibi de motu Critico, & à natura regulariter operāte. Sed primo ad Glauc. 14. sermo est non de motu Critico, sed symptomatico: inscribitur enim caput illud de febribus cum symptomatibus; nam cum symptomaticus est fluxus, & motus nullo pacto augendus est; Et ex hoc obiter potestis colligere, quid est agendum in illis febribus malignis, in quibus maculæ apparent; nam considerare uos debetis, an motus ille ex toto symptomaticus sit, necne; nam si ex toto est symptomaticus, nequaquam est augendus per attractionem à centro ad circumferentiam, sed si ex toto symptomaticus non fuerit, sed vos videbitis posse apparere motum illum per opportunam Crisim, quia illa opportuna Crisis est, in qua fit expulsio extra corpus: Tunc sine dubio adiuuanda est natura per euacuationem materiæ à centro ad circumferētiam, ut natura possit perfectè expulsionem cōsequi. Aduertendum tamen est an hæ maculę dependeant à massa pituitosa, an biliosa, an melancholica, uel potius a sanguinea; nam si dependebunt à massa pituitosa, & melancholica: tunc non debetis deuenire ad cucurbitulas, sed ad frictiones, & medicamenta, quæ habent vim laxandi cutim, ut ad medicamentum Aetij, quòd ex nitro fit: quia ita adiuuabitis naturam. Quod si dependebunt maculæ à materia sanguinea sine dubio ueniendum ad cucurbitulas scarificatas; neque periculum erit, ut per cucurbitulas scarificatas euacuetur materia tenuis, dummodo arte aliqua possint affigi, & dummodo etiam cum sanguine tenui crassus educatur; Id āt fiet facta fusione sanguinis, sed sanguinis fusio fiet, si ante administrationē cucurbitularū cū spōgia madefacta in aqua tepida madefacerimus locum; & tantum madefeceri mus, ut non modo sanguis tenuis, sed crassus madefactus sit; & hoc uolui dixisse, ne decipiamini à Modernis. Quod si natura in die decretorio nō vacuat, quid agendum? Modernus dicit, quòd debemus credere totum opus naturæ, & nihil penitus esse agendum, licet maximum sit periculum de recidiua; sed solutio hæc satis est suspecta, nam si Galenus dicit, q vbi natura deficit, ipsi auxiliari debemus; cum itaque deficiat in sexto numero, cumque etiam periculum sit recidiuæ (vt in hoc bene dicit Modernus,) cui dubium, quòd naturę auxiliandū? quia cum non fiat in die decretorio euacuatio periculum est recidiuæ, quādo natura non totam uacuat materiam: si ergo non totam vacuat materiam, adiuuare debemus naturā, & quomodo? Quoniam nimirum natura euacuat, uel post diem decretorium, uel ante diem decretoriū si ante diem decretorium, & tempus opportunum, considerandum est, quòd quoties natura ante tempus opportunum euacuat, id potest duplici potissimum ex causa facere: Vel ex quantitate materiæ, ratione cuius natura aggrauata insurgit ad expulsionē: Vel ob malam qualitatem materiæ. Si hoc fuerit ob multitudinem materiæ: Tunc adiuuanda est natura, ne ob imbecillitatem uniuersa materia euacuari non possit; & adiuuanda est cum his, in quibus est aliqua uis vacuandi, ac irritandi naturam, ut materia, quæ non potest vacuari, ex toto uacuetur. Si uerò hoc erit ratione malæ qualitatis, non est procedēdum cum irritantibus, sed potius cum his, in quibus est vis remittendi malam qualitatem; quia mala qualitas causa potest esse malæ concoctionis, multarum cruditatum, & sic non potest fieri recta euacuatio; nam adiuuanda natura est. Si autem post diem decretorium natura materiam uacuet, id esse non potest, nisi quòd debilis natura est; nam si potens fuisset, aggressa profectò sine dubio esset tempore opportuno euacuationem materiæ; & ob id cum per debilitatem non poterit euacuare totam materiam, auxi-

Not.

Cur stāte fluxu in feb. & si fit diminutus nō sit tamen ex Gal. euacuandū.

Maculis, apparentibus in feb. malign. quid agendū.

Opportuna Crisis.

Sanguinis fusio ante administrationē cucurbitularum.

Quid agēdum, cū in die decretorio natura non euacuat contra Modernum.

Cur natura ante diē decretoriū euacuet, & si deficiat quō adiuuanda.

Cur post diem decretoriū euacuet; & si non suppleat quib. ipsi auxiliādum.

auxiliandum est ipsi cum irritantibus.

Quòd si natura deficiat ratione materiæ mobilis, tunc considerandum circa materiam mobilem: an euacuetur materia, quæ non est cocta, uel quæ non est peccans. Si euacuetur materia non peccans à natura, tunc opus hoc naturę prohibendum est, atque diuertendum ad euacuationem humoris peccātis. Sed si erret natura, quoniam cum deberet uacuare humorem coctum, euacuet crudum: tunc dicit Modernus, considerandum est an uirtus sit ualida, an debilis: si debilis debemus cohibere fluxionem; quòd si uirtus ualida fuerit, permittendum est, ut fiat euacuatio, quousque ad bonam crisim deueniat. Sed hæc, quæ dicit Modernus nullo pacto possunt consistere; Nam quoties virtus est debilis, nulla euacuatio permittenda est, etiam si moderata fuerit: quod si ualida fuerit permittenda etiam euacuatio non est, ut natura, s. progrediatur in uacuatione errāte; Quia si in præsentia ualidæ sint vires, dubium est, ne per euacuationem crudi humoris, & proinde etiam boni, in futurum debiles fiant vires; Et propterea sic debetis progredi in praxi; Nam debetis considerare, quòd quoties natura aggreditur uacuationē materiæ non coctæ: uel hæc materia ex toto cruda est, vel ex parte cruda. Si ex toto cruda, rursus considerandum, an maligna sit, uel citra malignitatem; & quomodocunque cruda fuerit, ex toto, prohibenda est symptomatica hæc fluxio: sed differenter; nam si fuerit cruda citra malignitatem, cum adstringentibus per se progrediendum, & cum his, quæ habent vim per se mitigandi, quia si hæc materia detinetur, nihil malignius acquiritur, cū postea possit progredi cum concoquentibus. Si autem cum malignitate fuerit cruda hæc materia, non est procedendum cum stipticis, & adstringentibus, sed cum his, in quibus per accidens est uis cohibendi talem fluxionem: quia cum maligna sit hæc materia procedendum est cum medicamentis mitigantibus hanc malignitatem, & per hanc mitigationem, & moderationem, postea hoc acquiret, ut non ita ualidè postea irritare possit naturam; Et sic cohibebitur per accidens fluxio illa symptomatica. Si uerò uacuetur materia ex parte cruda, & ex parte cocta: tunc vel hæc euacuatio fit paulatinè, uel repentè: si paulatinè permittenda est: si repente, nequaquam, sed cohibenda est cum his, in quibus uis adstringendi est, ut supra paulo ante dixi, &c.

2. Natura humorē non peccantem euacuās diuertenda. eadē crudum, educēte quid agēdum. Reprobatur Modernus. Nulla permittēda euacuatio natura in euacuatione errante.

LECTIO LXXI.

APHORISMVS VIGESIMVSPRIMVS.

Quæ ducere oportet, quò maxime natura vergit per loca conferentia, eò ducere conuenit.

QVAE *ducere oportet, &c.* Ex dictis in præcedenti Aphorismo facile huius Aphorismi scopus habetur. Nimirū Hippocratis propositū esse, quòd cum in præcedente Aphorismo sermonē habuerit, quòd ubi natura non uacuat, nos Pharmacum debemus exhibere: modo docet, vbi Pharmacum dandum est, per quæ loca debeat uacuatio fieri: Ad quem scopum respiciens Galenus, in com. dicit. (Quæ nam sunt illa, quæ ducere oportet? neque, quæ neque iudicantur, neque integrè sunt iudicata;) Ex quibus uerbis liquet, quomodo hic Aphorismus cum superiori connectatur. Sed dicet quis, ubi nos habuerimus, quod Pharmaco est utendum, tunc inquirendum est, quando, & in qua quantitate debeamus uti Pharmaco, & vltimo, per quæ loca; cur ergo de loco primo locutus est, in sequenti de tempore, & in 23. Aphor. de quantitate? sciatis Hippocratem non sine arte uoluisse hunc Aphorismum, qui de loco est, coniungere cum superiori; nam agere de loco, per quem fieri debet purgatio, non solum est agere de loco, sed de electione medicinali, idest, de electione medicamenti, non solum, ut distinguitur à Chyrurgia, sed ut distinguitur etiam ab alio Pharmaco. Declaro: nam ubi fit sermo de loco, per quem fieri purgatio debet; talis est sermo, ut sciamus, an vacuatio per secessum, uel uomitum, uel lotium, uel sudorē fieri debeat; Nam ubi habemus esse moliendam uacuationem per secessum, tunc habemus esse vtendum Pharmaco purgante per secessum; si verò uacuatio administranda est per uias lotij, tunc habemus vtendum esse Pharmaco diuretico; pariter vbi habemus moliendam esse uacuationem per uomitum, vomitorio est utendum Pharmaco: sic si per sudorem, utendum Pharmaco sudorem ciente. Videte igitur qua de causa primum Hippocrates uoluit loqui de loco, per quem fienda est uacuatio, quia simul etiā agit de electione medicamenti; vnde Hipp. in hoc sermone de Pharmacia hoc modo progredi voluit; Nam primo proponere uoluit Pharmaciā, sumpta indicatione a materia peccāte determinata, quæ sui uacuationem indicabat, ac etiam Pharmacū requirebat, si validus morbus erat; sed quoniam hoc fat non erat: sed opus erat cognoscere, quando erat vtendum Pharmaco, & quando non; Ideo hoc declarauit in superiori Aphorismo; nam si natura euacuat, non utendum Pharmaco: si non euacuat debitè, vtendum Pharmaco. Sed supponamus: nos naturā non uacuare; quo Pharmaco nobis utendum est; nū diuretico, num vomitorio, num sudorem ciēte, &c.? Vnde etiam opus fuit Hippocrati prius ponere medicamenti electionem, quàm loqui de tempore, & quantitate medicamenti; Quare admirabilis est progressus Hippocratis: Prius loquitur de loco, per quē fieri debet uacuatio: Quod ubi cognouerimus, cognoscendum etiam nobis est tempus opportunum, quo tale medicamentum exhibendum; & ideo de hoc opportuno tempore postea loquitur; & tādem de quantitate: Scopus igitur est Hippocratis sermonem habere de loco, per quem fieri debet uacuatio, unde aduertendum præcipuè hic loqui Hippocratē; de euacuatione, dico autem præcipuè, quia obiter, & secundario, quid sibi uelit deriuatio, & reuulsio declarat. Agens autem de loco, per quem fieri uacuatio debet, & proinde de electione medicamenti agit dogmaticè in uirtute humoris noxij indicantis locum hunc, & in uirtute loci affecti coindicantis; Et hæc de intentione huius Aphorismi. Quātum ad diuisionem, non admittit diuisionem: est enim sniā sine ratione prolata. Sed talis ex hoc Aphor. potest haberi sensus. Quod ad eligendum locum accommodatū euacuationi, vbi, s. euacuare licet, quādo natura perfectè non euacuat: opus est respicere ad naturam, tū humoris morbifici, tùm loci affecti, ut fiat postea euacuatio ad eos locos conferentes, per quos maximè natura vergit tùm humoris morbifici, tùm loci affecti; & fundamentum sumitur à Galeno in cōmēto, quia opus est medico imitari naturam regulariter operantem; & ideo quoniā natura cum regulariter operatur per locos conferentes fit vacuatio: ergo, & medicus per eam uiam moliri uacuationem debet. Quòd si fuerit impetus humoris ad locos non conferentes,

Proposit. Hipp. & Apho. cōnexus.

Dub.

Quādo, qua q̄titate, & per quæ loca exhibendū Pharmacum. Cur Hip. po. prius de loco, deinde de tēpore, postremo de q̄titate sermonem habeat.

De deriuatione, & reuulsione obiter loqui Hip.

Sensus Aphor.

Natura regulariter operans à medico imitanda, & ècōtra distrahēda.

rentes, non est imitanda natura: quia tunc irregulariter operatur; sed quid agendum? Respondet Galenus esse distrahendam hanc vacuationem: opusque esse, uel transferre, uel diuertere. Vnde aduertatis hunc sermonem ex Galeno colligi, quòd quamuis natura irregulariter operetur, nos propterea nõ debemus vti adstringentibus, sed diuertenda est natura transponendo per loca vicina, vel diuertendo per loca remotiora; Quo sensu Aphorismi cognito veniamus nunc ad verborum ponderationem. Dicit Hippocrates. *Quæ ducere oportet, &c.* Galen. quęrit, quæ sunt hæc, quę ducere oportet, & dicit esse ea, quæ neque iudicantur, neque iudicata sunt integrè, & uidere est qũo colligatur hic Aphor. cum superiori. Quæ iudicantur, atque iudicata sunt, &c. non mouere, &c. Sed totum opus naturæ permittere oportet: cõtra verò ea euacuare debemus, quę à natura non rectè euacuantur. Postea subdit. *Quo maximè natura vergit.* In quibus duo ponderanda sunt: alterum quid per naturam voluerit. Reliquum quid p verbum illud maximè. Quantum ad primum (vt rectè exposuit Galen. in cõmẽ.) per naturam oportet intelligere naturam humoris peccantis; ita vt eò ducere oporteat, quò vergit natura humoris peccantis; & præcipuè ubi vergat per locos conferentes. Possumus etiam per naturam intelligere naturam loci affecti, vt scilicet, p eos locos ducere oporteat, ad quos vergit maximè loci patientis inclinatio, idest, ad quos maiorem inclinationem uidebitur habere natura loci patientis. Videns Montanus hanc expositionem Galeni dicit verum esse, quòd per naturam debemus intelligere, tùm naturam humoris peccantis, tũ naturam loci affecti; Sed præter hæc etiam addit ipse, quòd nos per naturam debemus intelligere facultatẽ expultricem: quia vacuatio potissimum fit à facultate expultrice; & ideo dicit Galenum fuisse diminutum; Sed ego non Galenum diminutum. Sed potius Montanum superfluum fuisse contendo; Vtque facilè possitis tueri Galenum sciatis, quòd per naturam hic nihil aliud debetis intelligere, nisi id, ad quod habuit oculos Hippocrates. Hippocrates autẽ sine dubio respexit hic ad naturam expellentem, & non simpliciter expellentem, sed uel benè, uel malè, uel regulariter, uel irregulariter; ut ex eo haberemus, quòd quoties natura haberet inclinationem regularem, eam imitaremur: cõtra vbi irregularem, non imitaremur; sed distraheremus potius diuertendo, ac reuellendo. Cum igitur Hippocrates consideret naturam regulariter, & irregulariter operantem, in quo hæc consistit? non in alio, nisi quòd tunc dicetur regulariter expellere, cum expellit, prout requirit natura, tùm humoris noxij, tùm loci affecti; irregulariter autem, quoties aliter expellit, quàm humoris peccantis, & loci natura exigat; Quare cum Hippocrates consideret naturam humoris peccãtis, & loci affecti, quid est hoc considerare aliud; quàm naturam expellentem non simpliciter, sed vel regulariter, vel irregulariter; Quare bene dixit Galen. & superfluus fuit Montanus. *Maximè.* A nullo ponderatur hęc particula; non tamen sine arte ab Hippocrate adiungitur; nihil enim ab eo sine maximo dictum fuit artificio. Dicit igitur maximè ob hanc causam, quoniã respexit ad humores, & ad locum affectũ; & interdũ possibile est, ut natura humoris vergat ad locos conferentes tantum: interdum natura loci tantum: interdum natura utriusque; ita ut, tùm natura humoris, cùm natura loci vergat ad locos conferentes. Et ob id Hippocrates alludens ad hoc, vt vnà humor noxius cum loco affecto vergat ad locos conferentes, dicit. *Maximè.* Quoniã cùm natura loci, tùm etiam natura humoris vergit ad locos cõferẽtes, habemus loca, per quæ debet fieri uacuatio non modo ratione humoris peccantis indicantis; Sed ratione loci affecti coindicantis, quoties enim indicantia, & coindicantia in unum concurrunt, tunc opus quã maximè est faciendum; & ob id 16. Aphorismo huius primi dicit Hippocrates (victus humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè verò pueris:) quoniam pueris conuenit tùm ratione febris indicantis, cùm ratione ętatis coindicantis; & ideo dicit maximè pueris conuenit. *Per loca conferentia.* Duo hic declaranda sunt. Primum, quid per conferentia loca intelligere sit opus. Secundò, quomodo ad loca conferentia referatur tùm natura loci affecti, cũ natura humoris, & similiter reliqua coindicantia. Quò ad primum, ut sine confusione sciatis quid per hæc intelligendum sit. Primo quædam scienda sunt; & primo, quid per hanc uocem intelligamus. *Et per conferentia loca:* Nihil aliud intelligimus, nisi loca ea, per quæ si fiat euacuatio, confert. Ex qua facili istius uocis ponderatione clarissimè potestis colligere errorem quorundam Modernorum, ac vanitatem, qui distinguunt hæc loca in conferentia, & consentientia; Nam si sunt conuenientia, seu consentientia, etiam conferentia sunt; vbi autem euacuatio fit per loca consentientia, ibi etiam euacuatio cõfert; Quare distinctio hæc vana est, & inutilis. Attamen nos etiam distinctione opus esse dicimus pro intellectione horum locorum; Nam cum sit hæc euacuatio per loca: uel est euacuatio vniuersalis, i. totius corporis, uel particularis, & alicuius particulæ determinatæ. Et propterea debent esse loca deseruientia vacuationi vniuersali, & vacuationi particulari: sed loquamur tùm de locis accommodatis vacuationi cùm vniuersali, tũ particulari. Sciẽdũ igitur est, quòd loca hæc, partim inter se conueniunt, partim dissident; vt ex Galen. in cõmẽ. patet. Conuenientia quidem hæc est, quoniam hæc omnia loca conferentia debent habere has tres conditiones, ut sint ignobilia, aperta, atque incolumia; vnde per oppositum conferentia non erunt, quando erunt nobilia, occlusa, ac ægra. Dissident autem inter se hæc loca, quatenus loca destinata vacuationi particulari aliquid vltra adductas conditiones exigunt; Nam opus est, vt præter conditiones propositas hæc loca particulari vacuationi destinata, vel sint proxima, uel è directo posita, uel consentientia; Quo fit, vt loca non conferentia sint; distantia, ex obliquo posita, & nullum habentia consensum. Declaro, & primum, quantum ad loca vacuationi vniuersali destinata. Primo debent esse ignobilia, vt intestina, per quę purgatur vniuersum corpus, cutis, vesica, ventriculus, venę narium, & hæmorrhoidum, ac venæ vteri in mulieribus; Nam per has expurgatur vniuersum corpus. Secunda conditio erat, vt loca destinata vacuationi uniuersali essent aperta; vnde fit, quod licet ventriculus non sit pars, neque ita nobilis, vt tria, vel quatuor illa: nec ita ignobilis, vt reliquæ partes corporis, quia in eo fit concoctio: tamẽ ea de causa ventriculus est accommodatus vacuationi vniuersali, quia habet ampla foramina, quia euacuationes maximę fiũt per œsophagum; vndè si fiat euacuatio per cor, per abdomen, mala erit euacuatio. Tertia erat conditio, vt membra deseruientia huic vniuersali euacuationi essent incolumia. Vnde si expurgatio fit totius corporis, quoties sunt læsa intestina, non est euacuandum corpus per intestina, sed per lotiũ: vt quoties est vlcus, vel aliud quid in eis, per vesicam expurgare debemus: quia euacuatio non debet fieri per partem læsam. Sed si consideremus loca destinata particulari euacuationi, hæc debent esse ignobilia; nam iecur per regiones cordis expurgari non debet. Secundo debent esse loca aperta, & ideo iecur per vesicam potius, quàm per abdomen euacuari debet.

Requi-

Marginalia: Expositio verborum. — Quæ sint quæ ducere oporteat. — Quid p naturã intelligere oporteat ex Galeno. — Montani expositio. — Carpitur Montanus. — Indicantibus, & coindicantibus in unũ concurrẽtib. tunc maximè agẽdum. — Duo declarãda. — 1. Quid p loca conferentia. Modernorum quorundam error, ac vanitas. — Loca cõferentia tres conseq. cõditiones. Loca nõ conferentia, quæ dicãtur. — Loca uacuationi uniuersali destinata. — Euacuatio nõ facienda p partem læsam. — Locorũ particulari expurgationi dicatorũ conditiones.

Requiritur vltimo, vt particula, p quā euacuatio particularis fit, sit illæsa; vnde si uolumus expurgare iecur, & vlcus sit in vesica, non debemus per vesicā expurgare, sed per intestina, & interiora. unde sciatis posse euacuari læsam partem, sed non per partem læsā. Deinde considerātes rationem peculiarem horum locorum, per quæ fit uacuatio particularis, dicebamus, ꝙ debet fieri uacuatio per loca proxima; Vnde quoties fit abscessus ad iguina, facilius hepar expurgatur, quàm si fit in axillis. Secunda conditio erat, ut pars, p quàm fit euacuatio particularis sit è directo posita, & recto tramite situata: hinc est, ꝙ quoties euacuatur iecur, melius euacuatur per narem dextram, quàm per sinistram. Denique requiritur cōsensus: quoniā quoties euacuatur pars particularis, debet euacuari per partes consentientes, ut quoties est vitium in partem concaua hepatis, facienda erit vacuatio per intestina: quia cum eis est consensus. Ex his ergo patet, quid per loca conferentia intelligat Hippocrates tùm vniuersalia, tùm particularia, &c.

Iecur melius euacuatur per narē dextram, q̄ per sinistram.

LECTIO LXXII.

Dicit Hippocrates. *Quæ ducere oportet, quò maximè natura vergit per loca conferentia eò ducere conuenit.* Pro cuius particulæ intelligentia duo statuimus declarare; Alterum quid intelligendum sit per loca cōferentia, ꝙ superiori lectione absoluimus. Reliquum est, vt declaremus modo secundum, quod est, Quæ illa sint, quæ loca conferentia indicant, uel co indicant. Itaq; vt hoc arte aliqua consequi possitis, (est .n. hoc quæsitum maximè necessarium,) ob id sciendū hæc indicantia sumi à rebus præter naturam, secundū naturam, & non naturalibus. vt indicantia verè sint res præter naturam. Coindicantia uerò res naturales, & non naturales. Loquamur igitur primò de reb. pręter naturam indicantib. loca, per quæ fieri debeat purgatio. & hæ quidem res in triplici sunt differentia: Nā vel sunt causæ morbi, uel ipsimet morbi, uel symptomata. à quib. omnib. loca conferentia indicantur. Et quantum ad cām, i. materiam, & humorem purgādū circa hunc considerare oportet tùm substantiā, tùm quantitatem. Quantum sit meritò substantiæ considerare debemus, tùm formam, tùm materiam: & considerantes humoris purgandi formam, nihil aliud cōsideramus, quàm propriam huius, & illius humoris naturam; quid, s. huius, uel illius humoris natura indicet. Quantum autem sit ratione loci, per quem debet purgatio fieri, hēmus ex Gal. in lib. Quos, & quando purgare, &c. Quòd humores hoc habent (sanguine excepto,) ꝙ possint per plures regiones euacuari, per inferiores, & per superiores, per uomitum, per secessum, per lotium, per sudores, &c. Excepta bile atra, quæ nō debet per partes superiores expurgari: sed per partes inferiores, ut Gal. præcipit loco citato; Nam atræ bilis vomitus est lethalis. Sed quid voluit Gal. per atram bilem, rectè intelligatis, quia accipit ipse atram bilem, vt distinguitur ab humore, & melancholia naturali; ob id ergo, cum sit humor pessimus, nō est per partes superiores, sed inferiores expurgandus. Quòd si fuerit humor naturalis melācolicus non mō purgari dēt per partes inferiores, sed superiores, ut colligitur ex Gale. 1. ad Glauc. c. de quartana, vbi dicit. Quartanas aliquādo ex toto abscindi, & eradicari per uomitū. Hoc est igitur, quòd requirit forma humoris peccantis. Quod si cōsiderauerimus substantiā humorum penès materiā, hoc nihil aliud erit considerare, q̃ considerare humores uel tenuiores, uel crassiores: crassiores indicant, ut per partes inferiores expurgentur: Tenues verò, quia leues, ut per partes superiores; & ob id bilis, quia tenuis, & leuis facilius expurgatur per partes superiores: contra pituita. Si postea considerauerimus humores ratione quantitatis: Quantitas hoc habet, ꝙ si humores sint in multa copia euacuandi sint, nō per vnam regionem, sed p plures. Si in pauca copia sunt, sat est, vt per unicam regionem expurgentur, ut Galen. docuit 7. meth. vlt. vt si E. C. materia purganda in parte hepatis concaua sit pauca, sufficit, ut per lotium tantum expurgetur, si uerò multa fuerit: poterit per lotium, & per fęces expurgari. Quātum verò ad morbum attinet cum Gal. in eodem libello, quos, & quando, &c. Habemus considerandum esse morbum, tùm ratione totius, tùm ratione partis morbi: sine quibus distinctionibus ego ignoro. Quomodo quis possit aggredi curationem infirmi. Quantum sit ratione totius morbi ex sententia Gal. 11. meth. 9. & 10. cap. si fuerit febris putrida, tunc hæc febris, putrida in quantum putrida indicare poterit humoris euacuationem, uel per lotium, uel per uomitum, uel per deiectionem, vel per sudorē, &c. Quòd si considerauerimus putridā febrē in specie, non in genere. Tunc si fuerint synochæ solent per fluxus sanguinis narium terminari. Si b hoīs, vel per sudorem, uel per uomitum; Si pituitosæ chronicæ, & à crassis, & frigidis humoribus dependentes, tunc hæ solent terminari per abscessus, & proinde potius per euacuationem inferiorum, quàm superiorum partiū. Quòd si morbos particulares spectauerimus, dicebat Gal. in lib. quos, & quando, &c. Quòd si fuerit Anasarca indicat expurgationem per omnes partes, per uomitum, secessum, lotium, sudorem, Immo etiā per os, & nares; Nā ita indicat hic morbus, cum in eo totum corpus sit refertū copiosa materia. Quòd si partem morbi spectabitis, tunc considerare potestis accessiones, quæ aliud indicāt in principio, aliud in fine; Nā in principio indicant euacuationem per vomitū, in fine per secessum; Vnde si vultis naturę opitulari in accessionibus in principio ad uomitum accedetis: in fine ad euacuationem per intestina. Vbi uerò considerare uoluerimus symptomata ex sententia Galeni, & Hippoc. 4. Aphor. 18. & 17. Si symptomata E. C. fuerint dolores; & hi dolores fuerint supra precordia, per partes superiores debet fieri euacuatio. Vbi verò fuerint infra precordia, seu infra partes inferiores, debet fieri vacuatio per partes inferiores; Rectè autē dicitur euacuatio; Nam loquimur de euacuatione hic, non de diuersione, quia in ea oppositum esset dicendum. Hęc igitur indicant loca, per quæ fieri vacuatio dēt. Quantum aūt ad coindicantia hæc loca, hæc sunt res naturales, & nō naturales: per res naturales intelligimus habitum corporis, temperaturam, ætatem, proprietatem indiuidualem, consuetudinem, & locum affectū. Quò ad habitum ex sententia Hipp. 4. Aphor. 6. corpora gracilia, (dummodo prona sint ad uomitum,) per vomitū potius expurganda: cōtra uerò corpa pinguia, vel mediocriter carnosa per inferiores partes. Sed rectè intelligatis quid uoluerit per gracilitatē, ne fortè intelligatis id, quod dicit Hipp. 2. Aph. 35. vbi ait, in quouis morbo melius esse, ut partes inferiores, per quas fit euacuatio, sint crassiores, quā graciliores. Dubitat Gal. quare sic dixit cum & in gracilibus uacuationes per superiores partes et sint periculosæ. Respondet Gale. ꝙ hoc ideò dicit Hippo. Qm̄ clarū est, ꝙ si non cōuenit euacuatio per partes inferiores multò minus per partes superiores. In gracilibus dixi, ꝙ rectè est hoc intelligendum; nam ibi loquuntur de gracilibus tabidis, & arrefactis, in quib. nullo modo conuenit euacuatio. Vnde 4. Aph. cit. per gracilia non intelligit tabida corpora, sed quæ distinguuntur cōtra carnosa: & hæc sunt corpora biliosa. Bilis autē cum tenuis sit facile per vomitum euacuatur: si aūt fuerint hęc corpora mediocriter carnosa, & pinguia, non per vomitum, sed per inferiores partes sunt expurganda; quia abundāt multis crassis humoribus hæc corpora. Si verò temperaturam consideremus: facile est dicere, quòd temperatura calida, & sicca cum biliosis abundet succis, debet expur-

2. Quæ indicent loca conferentia.

Circa humorem purgandum quę consideranda.

Circa locum, per quem facienda purgatio.

Bilis atra per partes superiores nō expurgāda.

Quartanas quādoq; auferri per vomitū.

Humores crassiores p inferiora purgādi tenues p supiora.

Circa q̃titatem.

Humores copiosos p plures regiones.

Morbus quō concurrat in humorū uacuatione.

Feb. put. in genere et as euacuationū differentias indicet, & quas in specie.

Anasarca p quas partes purgāda

Accessiones ī principio per uomitū: in fine p secessum

In symptomatibus, & supra, & infra precordia, unde facienda purgatio.

Coindicantia loca, p quę euacuandum.

Habitus gracilis, & pinguis, & mediocriter carnosus p quas partes.

Dub. Sol.

In tabidis, & arrefactis nullo modo cōuenit euacuatio.

Temperatura, consuetudo, & proprietas, q̄ loca in euacuatione pscribāt.

purgari per superiora. Temperatura frigida, & humida cum crassis, & pituitosis per inferiora. Quantũ ad consuetudinem, id agendum, quo assuetus est patiens. Et de proprietate indiuiduali id asserendum; Nam si quis E. C. à proprietate habet, ut non possit ferre vomitum, ei dandum est per secessum purgans medicamentum. Quantum autem ad locum affectum: Vos scitis, ꝙ cum declarauimus quid per loca conferentia intelligendum esset, & præsertim meritò vacuationis particularis, nos diximus, ꝙ pars conferens debebat esse è directo posita, proxima, atq; consentiens cũ parte euacuanda. Quid igitur indicat partem proximam è directo positam, ac consentientem? Dico ꝙ hæc indicatur à situ partium, figura, atque cõformatione earum, vt ex Gal. patet 7. meth. vlt. Vnde, quantum ad vicinitatem partium attinet, hæc hētur à situ; nànque opus est, ut si vultis euacuare iecur, ut semper eligatis partem situatam in vicinia iecoris: vt E. C. solet caput euacuari per propria emunctoria, cor per axillas, Iecur per inguina, & sic etiam de reliquis. Quantum ad partẽ, quæ è directo esse debet, hæc etiam indicatur à situ; quia sicuti iecur in dextera parte situm est, sic conueniens expurgatio fit per dexteram narem; & hoc est, ꝙ dicebat Gal. euacuationẽ dẽre fieri per rectum tramitem, ut seruetur rectitudo situs, non fibrarum; & hæc ueritas fuit proposita à Montano, qui dicit: vis videre hanc euacuationem non esse per rectitudinem fibrarum, sed situs; nam ideò fibræ rectitudinem habent, vt attrahant. Modo si euacuatio fieret per rectitudinem fibrarum, tunc necessarium esset, ut locus, qui aperitur sectione venæ, haberet fibras in ea parte rectè operationem obeuntes, & sic attrahẽtes: quia aliter non pt̃ fieri uacuatio, nisi fibræ cõcurrant, concurrunt autem attrahendo. Sed hoc falsissimum est fibras rectas sui attractione tunc temporis concurrere; nam fibræ rectè concurrunt ad attractionem utilium, non inutilium; nam fibræ rectè sunt à natura constitutæ, ut attraherent alimentum pro cõseruatione partis. Nec est, ut aliquis fortasse afferat attractionem concurrere pro exhibitione Pharmaci: Nam dubium non est, ꝙ cum exhibetur Pharmacũ, beneficio cuius fit euacuatio, ꝙ fiat etiam attractio: sed à fibris non fit, sed à Pharmaco electiuè, ac p propriã formam trahente determinatum humorem. Et proptereà rectè dicit Montanus requiri rectitudinẽ non fibrarum, sed situs. Sed scio Modernum addidisse Mõtano aliquid; nàmq; in hac fuit opinione, sed dicit hãc attractionem facilius fieri per rectitudinem fibrarũ, q̃ si obliquæ fuerint fibræ; Nam per rectitudinem fibrarum materia magis sequax est, ac facilius fluit, quã per obliquas. Sed additio hæc nullius est momenti, & est falsa: Quia euacuatio per fibras rectas non est facilior, quàm per fibras obliquas; & nulla est differẽtia in euacuatione, siue sint rectæ, siue obliquæ fibræ: dũmodo sit rectus situs: Quia hæ fibræ nihil faciunt, quia non concurrunt retinendo sanguinem, uel materiam noxiam; & ideò fibræ obliquæ non remorantur euacuationem, quemadmodum fibræ rectæ non concurrũt accelerando; quia non concurrunt attrahendo. Proptereà dicimus, ꝙ siue euacuatio fiat per fibras rectas, siue per obliquas, nil est ad rem. Tertiò considerandũ erat, ut hæc vacuatio fieret per locos consentientes, qui indicantur à situ, & conformatione partium, vt optimè dicit Gal. 7. meth. vlt. E. C. ventriculus ita est conformatus, vt euacuetur per vomitum, & per secessum: Iecur, ut uacuetur per lotium, & per intestina: Pulmones, ut euacuentur per tracheam. Cerebrum, vt euacuetur per os, per nares, immo etiã per aures. Sed aduertatis tùm circa nares, cùm circa aures; circa nares, quia per illas partes potius fit uacuatio vniuersalis, quàm capitis. Vnde nõ per pinnas narium fit euacuatio cerebri: sed hæc potius est euacuatio vniuersalis; sed fit per cauitatem illam, in qua excolatur superfluitas illa cerebralis. Quantum autem ad aures sciendum, quòd aures non sunt destinatæ vacuationi cerebri principaliter: sed secundario. Nam principaliter pro auditu factæ sunt aures. Omitto euacuationẽ, q̃ fit per suturas, quia nos loquimur de uacuatione sensibili, non de insensibili. Quantum ad res non naturalis attinet. i. Quantum ad aerem tantũ, dicebat Hippoc. 4. Apho. 4. Aestate per superiora, hyeme verò per inferiora purgabis. Sed aduertatis, quòd author de salub. diet. cap. 15. siue sit Polybus, siue qui uis alius, oppositum dicit æstate per inferiora, hyeme verò per superiora; & addit rationem: Quoniam in hyeme multiplicatur pituita, quæ facilius per uomitum educitur, quia uiget in ventriculo; In æstate verò multiplicatur bilis, quæ viget in iecore, in parte infra ventriculum; Et fuit tanti momenti hæc ratio, ut Montanus dixerit sibi magis satisfacere Polybi opinionem, quã Hippoc. Dico tamen ego, quòd in praxi procedendum est cum Hippocrate, ut hyeme per inferiora, æstate per superiora sit purgandum; Quia in tempore æstatis uiget bilis, quę nõ rõne loci, in quo generatur: sed ratione tenuitatis, habet raptum ad partes superiores, & iõ euacuatio fienda est per partes superiores. In hyeme uerò cum multiplicetur pituita, hæc ob sui crassitiem descẽdit, atque hēt raptum ad partes inferiores, & propterea tempore hyemis vacuandum est per partes inferiores. In praxi autem videtis, quòd aliquando magis possunt loci, in quibus generantur humores; Interdum magis potest grauitas, & leuitas. Si magis potest locus, tunc sine dubio cum Polybo procedendum: & pituita per superiorem locum, bilis per inferiorem est euacuanda. vbi autem magis potest grauitas, & leuitas: quia bilis leuior est, ideo per superiora expurganda: quia pituita crassior, & grauior per inferiora. Sed dicet quis, quõ cognosci potest: an magis possit grauitas, & leuitas humorum: an locus? Hoc docet Hippocrates 4. Aphor. 18. vbi dicit, si dolores supra præcordia erunt, per superiora fiat uacuatio: Si infra præcordia per inferiora; Vnde si obseruabitis symptomata bilis esse circa partes inferiores, ut circa inguina, uel genua, & c. Sciatis, quòd magis potest locus, in quo generatur humor, idest, locus inferior, quã leuitas humoris. Si uerò obseruabitis symptomata bilis magis esse circa partes superiores. Tunc magis poterit leuitas bilis, quàm locus, in quo generatur; & sic uerum dicit tùm Hippocrates, tùm Polybus. Concludimus igitur, quòd eò ducere oportet, quò natura vergit per loca cõferentia. Quòd si natura nõ uacuat per loca conferentia, adiuuanda non est, sed diuertenda potius.

Circa locũ affectũ, q̃ requirant.

Pars proxima, & è directo posita à quib. indicetur.

In euacuatione per rectũ tramitẽ seruari rectitudinẽ situs, nõ fibrarum.

Fibræ rectæ ad quid.

A Pharmaco purgãte fieri determinati humoris attractionẽ.

Improbatur Modernus.

Euacuatio p fib. rectas nõ facilior ea, q̃ per obliquas

Fibras nõ remorari, nec accelerare purgationes.

Vẽtriculus, iecur pulmones, & cerebrum per quas partes euacuẽt.

Per nares euacuatio v. niuersalis.

Aures cerebri euacuationi non primum destinatæ.

Aestate per superiora hyeme p inferiora.

Obiectio

Refellitur Mõtanus, & soluitur obiectio.

Not.

Dub.

Sol.

LECTIO LXXIII.

APHORISMVS VIGESIMVS SECVNDVS.

Concocta medicari, & mouere, non cruda, nèque in principijs, dummodo materia non turgeat; plurimum autem non turget.

CONCOCTA *medicari, &c.* Institutum Hippocratis in p̃senti Apho. facilè est ex dictis à nobis in præcedentib. colligere; Nã cũ hucusque statue-

Inst. Hip.

statuerit Hippocrates, ꝙ quoties natura non euacuat, ut opus est, tunc oportet, vt medicus pharmacum exhibeat: ac deinceps ostẽderit per quæ loca fieri vacuatio deat; Nunc docere vult quo nam tpe tale Pharmacũ sit exhibendũ, & hoc docet in virtute materiæ morbosæ indicãtis. Cõsiderat ãt materiam morbosam non modo coctã, sed crudã, & eã considerat non modo mobilem, sed quietam, ut intelligatis in hoc Aphor. magnã partẽ contineri artis curatiuæ. Vnde cũ Gal. cognosceret hunc Aphor. plurimi referre, dicit, ꝙ ẽt si in multis codicibus non reperiatur, tamen est Hipp. qm̃ maximi est mõmenti. Diuiditur aũt præsens Apho. in sñiam, & quoddã notandũ additũ sñiæ, & hæc fuit diuisio Gal. Nam dicit illa verba. *Plurimum verò non turget*. Addita fuisse ab Hipp. sermoni, idest, sen tentiæ. pôt etiam sententia diuidi in duas partes: quatenus in prima parte proponit materiã coctã, in secunda crudã, & crudã non modo permanentẽ, sed turgentẽ etiam. Ex Aphor. aũt talis elici potest sensus, operæpretiũ est, vt medicus, quoties natura non euacuat, purget materiã concoctã, tùm pharmaco soluẽte, tũ alijs medicamẽtis. Quòd si materia cruda fuerit, non concocta, tunc nèq; purgandã esse dicit, nèq; mouendã, dummodo talis materia furiosa non sit. Aduertendum tamen, vt plurimũ talẽ materiã furiosam non esse. Sed accedẽtes ad expositionẽ dicit Hipp. *Concocta medicari*. Quoniã aũt ex recta intellectione huius particulæ, immo huius verbi apparebit rectus modus administrandi syrupos cõcoquentes humores: ut sit impossibile sine intelligẽtia istius verbi nè minimũ quidẽ syrupũ propinare, Propterea omni cũ diligentia declarãdũ est. Nõ possumus ãt quid per concocta Hipp. voluerit, intelligere: nisi quid concoctio sit, percipiamus prius. Aduertendũ igitur est ex Arist. sñia 4. Meteor. quatuor esse gradus, seu spẽs cõcoctionis. Duo gradus celebrãtur à natura, & est Cõcoctio, atq; Maturatio. Duo ab arte ad similitudinẽ naturæ, Elixatio, & Assatio; Quæ oĩa ꝓ recta intelligẽtia huius particulæ cognoscere oportet. Quoad Cõcoctionẽ attinet, tùm ex Arist. cũ ex Gal. 2. de rat. vict. 44. 2. de fac. nat. 4. & 3. eiusdẽ 7. & 1. Epid. sect. 2. commẽ. 44. & alibi passim hẽmus, ꝙ Cõcoctio nihil aliud est, (quàm perfectio alimenti familiaris oppositi à calore tùm naturali, cũ proprio, vt partes animatæ nutriantur.) Et primo diximus cõctionẽ esse pfectionẽ; Nã ut fuit sñia Arist. passim, vt potentia imperfectionem arguit, sic actus pfectionem; vnde fit, vt id, quod est in potentia ad actũ deducatur: ut id, ꝙ imperfectũ est, perfectionem acquirat. vnde sequitur, ꝙ Concoctio sit perfectio, quia in cõcoctione, ꝙ in potẽtia est vertitur in substantiã nutriti; vnde fit mutatio non modo in qualitate, sed in substãtia, vt ex primo Epid. loco citato colligitur subiungimus in definitione (alimenti familiaris oppositi.) Dixerat enim Arist. concoctionẽ definiens esse ex oppositis passiuis: Quia nõ pôt fieri cõcoctio, nisi sit aliquod, ꝙ deducatur de potẽtia ad actũ; hoc aũt nõ pôt esse quòdcunq;, sed determinatũ: quia nõ quodlibet fit ex quolibet, sed determinatũ ex determinato. Et propterea necessariũ est, vt nutrimentũ hẽat proportionẽ cũ nutribili corpore, & propterea diximus. *Alimenti familiaris*. Vt dicebat Gal. 5. de simpl. med. fac. c. 6. concoctionẽ, scilicet, fieri ex alimẽto familiari. Dixit Arist. (Ex oppositis passiuis.) Et meritò, quia ꝙ in substantiã nutriti dẽt verti potentia est simile, actu dissimile, & oppositum; Concoctio igitur fit ex passiuis, sed oppositis. Addidimus in definitione (à calore, tùm naturali, cũ proprio:) in qua parte est satis reconditus sensus Arist. Nos aũt prolixiorẽ sermonẽ de hac materia Philosophis derelinquẽtes, paucis sẽtentiã nostrã proponemus. Ex qua nõ mõ patebit definitio concoctionis, sed euidentissimẽ ẽt cõstabit definitio putredinis. Memoriæ igitur reuocandũ est, ꝙ superioribus diximus lectionibus calorem vniciũ reperiri nẽpè elementarẽ; vnde calor in corpore humano existens vnus tm̃ est substãtia, rõne aũt est multiplex; Nã est multiplex rõne diuersorũ regulantium hunc calorẽ; vnde si consideremus calorẽ elementarẽ, quatenus regulatur à natura, & ab aĩa vegetatiua per potentiã conuenientẽ, ut sic dicitur naturalis, nõ igneus, quia nõ agit in uirtute ignis: Sed est instrumẽtum naturæ, & aĩæ vegetãtis. Dicitur ẽt hic calor elementaris proprius, ut est propria tẽperatura huius, & illius partis; nã temperatura particulæ nihil aliud est, q̃ calor insitus in ea parte, qui ut sic proprius uocatur calor. Quò ita constituto dicimus, ꝙ ut ad efficiendã putredinẽ necessariũ est, ut fiat dissipatio tũ tẽperaturæ, tùm formæ substantialis nutriti; Nã putredo est quædã corruptio; vbi aũt corruptio est, nõ mõ destruitur qualitatis, sed forma ẽt de pdicamẽto substantiæ consumitur, atq; deperditur, & mutatur. Vt ergo in putrefactione fit dissipatio non modo tẽperaturæ, i. qualitatis, sed formæ subalis, ut fiat destructio caloris tũ proprijs, tũ naturalis; & ob id cũ rectè dixisset Phylosophus. Putrefactio, est corruptio proprij, & naturalis caloris: quia destruitur tũ qualitas, & tẽperatura, tùm forma substantialis, & per hoc calor tùm proprius, cũ naturalis: sic si debet fieri perfecta concoctio, & id ꝙ est in potẽtia ad actũ substãtiæ deducatur; sequitur, ut ad hãc concoctionẽ perfectã concurrat, tũ calor naturalis, tũ proprius, i. necessariũ est, ut cõcurrat, tũ forma de pdicamẽto substãtiæ, tùm ẽt forma de pdicamento qualitatis, i. temperatura. Et ob id ad hæc duo respiciens Arist. qui nunq̃ est vsus synonimis, & pcipuè in definitionib. ob id dicit cõcoctionẽ fieri à calore nãli, & proprio. Ad q̃ veritatẽ respiciens Gal. in lib. 3. de sympt. causis, c. 2. dicit ex sanguine pituitoso fieri carnem pituitosam; Nã aliud est dicere esse carnẽ, aliud esse carnẽ pituitosã; q̃a cũ dicimus esse carnẽ, respicimus ad formã: cũ dicimus carnẽ pituitosam respicimus ad tẽperaturã; & ob id ad concoctionẽ tùm forma de pdicamẽto substantię concurrit, tũ forma de pdicamẽto qualitatis tẽperatura, s. Ex qua quidẽ expositione verborũ Arist. facile qs posset solutionem difficultatis colligere; nã dicet quis, qui uellet Arist. artificiũ intueri. Cur Arist. proponẽs definitionẽ putredinis dicit: Putredo est corruptio ꝓprij, & naturalis caloris; vbi ꝓponẽs duos calores. Primo proponit ꝓprium. Secũdò naturalẽ. In definitione ãt cõcoctionis oppositũ facit; nã in ea ẽt hos duos calores proponit, sed primo apponit calorẽ naturalẽ. Secũdo proprium. Hæc est maxima difficultas; Et nõ credẽdũ est temerè sic, & sine cã Arist. hæc ꝓposuisse; Nãnq; sciẽdũ nõ alia de cã in definitione putredinis primo ꝓposuisse calorẽ ꝓpriũ: secũdo naturalẽ, quia putredo est corruptio, & in corruptione quid vltimo euanescit? Sunt nè accidẽtia, uel forma de pdicamẽto substãtiæ? Cui dubiũ, ꝙ est forma de pdicamento substãtiæ. Primò. n. corrũpuntur accidẽtia: vltimo verò loco substãtia. Ad quẽ progressũ respiciẽs Arist. dicit putredinẽ esse corruptionẽ ꝓprij caloris: Alludẽdo ad accidẽtia: & naturalis alludens ad formam substãtiæ, q̃ vltimus est terminus corruptionis. Et alia ex parte loquẽs de cõcoctione, in qua cõcurrit tũ substãtia, seu natura, tùm temperatura; Primum aũt locum in concoctione obtinet natura: secundum tẽperatura, propterea Arist. proponens has causas efficientes, primo debuit constituere causam efficiẽtem principalem, deinde secundariam; & ob id primo posuit calorem naturalem, secundo proprium. Sed addamus etiam unũ aliud; Nã quispiã ambiget, cur est, ꝙ Arist. proponens definitionẽ cruditatis, dicit cruditatem esse imperfectionem, q̃ sit à calore proprio, & diminuto: & non dicit, tùm à calore proprio, cũ naturali diminuto? sciatis igitur in cruditate proprium esse calorẽ propriũ tantum: non autem naturalem,

quo-

Marginal notes:

In hoc aphor. magnã artis curatiuæ partẽ cõtineri.

Diuisio Aphor.

Sensus.

Exposi- tio.

Quid per cõcocta intelligit Hipp.

Cõcoctionis gradus quatuor.

Cõcoctionis definitio.

Vnicũ reperiri calorẽ elementarẽ, & hũc in corpore humano fieri multiplicem.

Temperatura calor insitus, ac proprius dicitur.

Putredo quid, & quid ad ipsam esse eundã requiratur.

Ad absoluendã cõctionẽ necessarius duplex calor.

Aristoteles nunq̃ vsus synonimis in definitionibus.

Dub. Cur Arist. in definitione putredinis propriũ calorem ꝓponat naturali, è contra in definitione cõcoctionis.

Sol. In corruptione quid primum euanescat.

In concoctione quid primũ locum obtineat.

Dub. Cruditas quid. Sol.

quoniā cruditas non fit à calore naturali: quia cum calor naturalis sit substantia non suscipit ergo magis, nec minus; quia in instanti fiat forma, quòd instans cum deperditur destruitur forma; & ob id ad hoc re spiciens Aristoteles, quoniam loquebatur de crudita te, in qua seruatur forma substantialis, diminuitur autem temperatura, dicit cruditatem fieri à calore proprio, idest, tēperamento diminuto; quia ubi ille ca lor diminutus est, nequit concoctionem facere, sed facit cruditatem. Sed dicet quis nonne fit concoctio à calore externo? Nam 5. Aphor. 22. dicit Galen. quòd concoctio etiam à calore extrinseco fit; sed aduertē- dum concoctionē fieri à calore externo mediatè, quatenus calor naturalis adiuuatur ab externo in concoctione, ut 3. de ratione vict. 29. dicit Galen. Sed cum adiuuetur calor naturalis ab externo, nō à quo cunque externo adiuuatur ex 2. de facult. natural. 4. nam non à calore externo excedente, & igneo; quia ex eo non fiunt concoctiones, sed exustiones potius, & assationes; Et propterea à calore externo adiuua tur, sed temperato cum humido suaui; atque idcir- co Gal. in lib. de const. art. medic. 19. cap. concoctio nē fieri dicebat à calore, à moderata frictione; à cibis, & potionibus calefacientibus, sed moderatè; & ideò intelligatis fieri concoctionem à calore naturali, & proprio, qui potest adiuuari ab externo, sed modera to. Additum postea fuit (vt partes naturales, seu ani matæ nutriantur,) & meritò, quia quæ non est pars animata nutriri non potest, ut fuit Galeni sententia locis citatis. Sed Modernus dicit esse falsum, uel po- tius diminutum dicere concoctionem fieri à calore naturali; quoniam præter illum habemus duas alias causas: altera est tēperatura, reliqua est ꝓprietas indi uidualis. Quodq; sit uerū hoc experiētia cōstat, inq;t: Nam reperiuntur quidam, qui adeo caseum abhor- rent, vt impossibile sit eos caseum concoquere; Præ- terea Leones calidiores sunt Muribus, & tamē non possunt conficere argētum seu aurū, ut Mures. Ter tio etiam aliqui reperti sunt, qui ex veneno conser- uati fuere, & venenum conuersum est in substantiā nutribilis corporis. Ideo dicit esse necessarium præ ter calorem naturalem proponere temperaturam, & proprietatem indiuidualem. Dico ego nullius esse momēti difficultates has, & facile tolli posse ex defini tione proposita; nam illa est bona definitio, quæ tol- lit omnes difficultates; nam cum diximus à calore proprio fieri concoctionem, nonne temperaturam adiunximus? Cùmque etiam Galenus dicit, aliud est esse carnem, aliud esse carnem pituitosam nōne per hoc verbum temperaturam apponit? Et ideò non e- rat imaginanda temperatura, ut quid nouum. Quan tum ad proprietates indiuiduales dicendum, ꝙ cum proposuit calorem naturalem sine dubio etiam pro- ponit Aristoteles, & Galenus proprietates has indi- uiduales, & id in tract. de venenis, dicendum, &c.

Calor naturalis ē substātia.

Dub.

Sol. Concoctionē fieri à calore externo, sed non primum.

Partē nō animatā non nutriri.

Moderni obiectio.

Mures ferrū, & aurum excedere, & conficere.

Resp.

LECTIO LXXIV.

VT intelligeretis, quid voluerit Hipp. per uerbū illud. *Concocta*. Statuimus declarare q̄d sit cō coctio, Maturatio, Elixatio, & Assatio; Nam hæ quatuor species in hoc conueniunt, quatenus refe rūtur ad cōcoctionē, & perfectionē, q̄ fit à calore; & ꝓposuimus cōcoctionis definitionē, & declarauim⁹. Solum superest modo declarare. Quomodo ad con coctionem concurrat proprietas indiuidualis; Nam quidam fuerunt adeo audaces, vt dixerint non mo- do à calore naturali, sed à proprietate occulta posse fieri concoctionem, & à temperatura: ut per hoc di- xerint Aristotelem fuisse diminutum in tradenda de finitione concoctionis. Et quò ad temperaturam eā diximus reduci ad calorem proprium; Nam cum dicebat Arist. coctionem fieri à calore proprio, & p calorem proprium temperatum intelligebat, ob id diminutus non est. Quantum ad proprieta- tes indiuiduales, has sine dubio intelligit propo- nēs calorem naturalem. Nam proponens hunc, ni hil aliud intelligit Arist. q̄ calorem, ut regulatur à for ma de prædicamento substantię. Cum aūt multi sint gradus formatū: ut nos, ut plurimum lateat rei for ma substantialis: Hinc sequitur, ꝙ cum uidemus ope rationes prodeūtes à forma: quia formę occultæ sūt: Dicimus fieri à proprietate occulta; & ob id cū medi ci dicunt fieri à proprietate occulta aliquid, intelligūt fieri à tota forma substantiali, quæ occulta est; ideò ꝓ ponens Galen. calorem naturalem, qui aliquādo pōt esse forma occulta, proposuit ēt proprietates indiui- duales. Quātū ad caseū. Cur multi caseū abhorreāt, id nulla alia de causa esse pōt; nisi propter contrarie- tatem inter formā huius hominis, & casei; Vnde cū summa sit inimicitia inter formam hominis, & casei; hinc est, ꝙ à calore non pōt mutari, & uerti in sub- stantiā nutribilis caseus. Quando ēt dicebant de leo- ne, & mure, qui mures concoquunt argentum, leo- nes non, eadem est ratio; nā inter formam muris, & argentum amicitia est. Vnde rōne affinitatis argētū pōt in substantiā muris uerti: unde nihil aliud est pro prietas indiuidualis nisi calor naturalis, ut à forma re gulatur. Ideò in definitione diximus, ꝙ concoctio sit perfectio familiaris alimenti. Cū proponunt uerò ali quos veneno vesci. Id ēt accidere poterit ob amicitiā inter formā illius hominis, & formam ueneni; Vnde fieri pōt, vt veneno nutriatur. Possumus ēt id redu cere ad consuetudinem, quia uerum est saltim in pri ma vice maximè lædi ex esu illius veneni, & nos vide mus multos, qui quā primum gustarunt caseum, inci derunt in morbum, & grauissima symptomata ob vehementē inimicitiā inter caseum, & formā eorū; Quare per calorē naturalem intelligens Aristo. pro- prietates indiuiduales, diminutus profectò non erit. Et hęc de cōcoctione. Quātū ad maturationē attinet. (Maturatio nihil aliud est, q̄ pfectio, & cōcoctio suc- ci in fructib. à calore tùm naturali, tùm proprio, vt similes fructus efficere possint.) Quę definitio maiori ex parte patere debet ex his, q̄ in definitione conco- ctionis dicta sunt. Solū relinquitur manifestandū an à calido fiat maturatio, ut concoctio; Nāmq; matura tionē fieri à calore nō excedēti, sed tēperato, illud ma nifestat; qm̄ si calor excesserit Gal. 2. de facul. nat. c. 4. & Arist. 4. Meteor. testantibus, nō concoctio fiet, sed assatio: cū in maturatione procedat concoctio incras sando; vt in propriè dicta concoctione; sed difficultas est an maturatio fiat à calore ita ualido, ut propriè di cta concoctio. Et ad hoc respondet repentè Moder- nus, ꝙ fit à calore imbecilliori, q̄ fiat concoctio: & hu ius rei nullū proponit fundamentū; Nos uero pro eo proponere possumus ex 5. de simp. med. facul. c. 6. v- bi Gal. proponit in corpore humano, seu cuiuslibet aīalis alterationes tres: Alterā in qua calor naturalis ex toto victor erat, & sic fiebat perfecta concoctio. Alterā in qua ex toto calor naturalis superabatur, & tunc generabatur putredo. Postremā verò à calore, nèq; ex toto superante, nèq; ex toto superato: & hęc dicitur maturatio. Nos aūt distinctione esse opus asse rimus: nā bifariam pōt sumi maturatio, uel ꝓpriè, vel impropriè. Si propriè sumatur dicimus fieri ab ita va lido calore, ut concoctio: sed potente quidē, & valido in suo genere. Idq; constat ex Arist. 4. Meteor. si fiat immaturitas, ita fit, qm̄ calor deficit: ergo maturatio fiet, quia calor nō deficit: & propterea calor est uali- dus in suo genere. Nā ad concoctionem alicuius fru ctus, ut pomi, calor validus est in suo genere, i. quātū pertinet ad concoctionem pomi. Nam clarè constat maiorē esse calorem ī aīali, q̄ ī pomo. Si verò cōside ret maturatio impropriè, q̄ dr̄ s̄m metaphorā. Matu- ratio, & s̄m metaph. (inq; Arist.) ē maturū, q̄ ī fructib. est.

Cur aliquid dicatur fieri à proprietate occulta.

Cur multi caseum abhorreant.

Proprietas indiuidualis quid.

MATVRATIO quid.

Maturatio an fiat à calido, ut cōcoctio.

Dub. Moderni respōsio. Sol. auth.

Maturatio dupliciter.

Immaturitas.

Maturatio secundum metaphoram in fructibus.

est; Et ad hanc efficiendam inquiunt Aristoteles, & Galenus, concurrere potest interdum ualidus, interdum debilis calor; Validus autem, quòd concurrat sic potest persuaderi. Sit in aliquo corpore pituita cruda, & hoc accipiat panem: dubium non est, quòd panis optimè concoquetur, & uertetur in substantiam nutribilis; Vnde clarum est calorem esse validum: pituita autem non concoquetur, sed maturabitur, i. accipiet cum ornatum, quẽ accipere potest; hic. n. maturatio est; & ob id si non concoquetur materia, hoc nõ est ratione caloris, quia calor ualidus est: sed est ratione materiæ pituitosæ, quę cruda est, & nõ potest concoqui, sed maturari; Vnde dicebat Galenus, 3. de symptom. causis cap. 2. quòd si vites de regione in regionem transierint, facient uinum maximè diuersum; Idque non alia causa, quàm ex diuersitate naturæ alimenti. Et ob id dicimus loquentes de maturatione impropriè accepta, quòd fit tùm à calore ualido, cùm imbecilli. A ualido nam interdum calor licet ualidus sit, non tamen potest consequi vltimum finem ob resistentiam passi. In aliquibus verò est oppositum. Nam quamuis alimentum sit optimum, tamen non potest fieri concoctio, sed maturatio ob debilitatem caloris, vt in vlceribus; Namq; cum in aliqua parte fit suppuratio, illa maturatio est, non concoctio; & fit, quoniam calor in ea parte infirmus est naturalis, & proprius; Vnde licet alimentum ad partem optimum accedat, tamen regulari non potest ob imbecillitatem caloris; & propterea concludimus maturationem propriè dictam fieri à calore potenti in suo genere. Impropriè verò fit ab imbecilli calore, qui aliquando est imbecillis ex parte sui, interdum est imbecillis ex parte alimenti; & materiæ. Quantum ad Assationem, & Elixationẽ, quæ sunt concoctiones ab arte factæ ad similitudinẽ naturæ: dicendum. (Quòd Elixatio, nihil aliud est nisi concoctio facta à calore humido.) In qua quidem definitione finis non ponitur, quia Elixationis non est vnus finis: sed fit ob æsum, potionem, & c. Fit autem à calore humido, idest, miti, & temperato: ut ob id interdum Elixatio non fiat; sed cruditas, ubi uel praua let frigiditas, uel nimia humiditas in materia elixãda, vt eam calor vincere non possit. Tandem est Assatio, quæ est concoctio succi à calore, tùm alieno, tùm sicco. Neque in hac etiam finis ponitur, quia vnicus non est. Fit autem à calore alieno, idest, externo, & à calore sicco, idest, igneo; Vnde Assatio, & Elixatio fiunt ab arte, quia ita fit Elixatio ab arte, ut concoctio cibi in uentriculo: & sicut Assatio fit ab arte, ita fit Assatio chymi in iecore. Aduertendum autem Assationem differre ab Exustione, & torrefactione, quia quamuis Assatio à calore igneo fit, non tamen ita, ut torrefactio; & proinde, quæ assantur, æqualiter coquuntur: quæ torrefiunt nequaquam, ob vim caloris admodum insignem. sed ne videamur hęc extra propositũ proponere, quorsum hęc? Quoniam quidem Hippocrates dicit. *Concocta medicari.* Vt sciatis sermonem esse de ea cõctione, quæ à natura fit, & quòd Hippocrates excludat Elixationem, & Assationem, quòdque etiam excludatur propria concoctio: quia concoctio est, cum id quod cõcoquitur, vertitur in substantiam nutriti; Hippocrates autem sermonem habet de his, quæ vacuari à natura possunt, non de his, quæ possunt verti in substantiam nutribilis. Ideò concoctionẽ non intelligit Hippocrates; Neque etiam intelligit maturationem ꝓpriè dictam: quia in maturatione in fructibus fit ea concoctio, vt semen fiat, ex quo postea aliud semen simile generari possit; Hippocrates autem non loquitur de ea vacuatione, atque concoctione, per quã simile fieri possit. Ideoq; neq; concoctionem intelligit, nec Assationem, nec Elixationem, neq; tandẽ ma-

Vites locamutates vinũ diuersũ ꝓducere.

Maturatio im ꝓpria à quo calore.

Suppuratio.

Elixatio quid.

Cruditas

Assatio quid.

Elixatio, & Assatio ab arte.

Exustio. Torrefactio.

Per concocta q̃d intelligat Hippoc.

Hipp. intelligere maturatiõe im propriè, & secundum metaphorã.

turationem propriè dictam. Quid ergo intelligit? Maturationem secundum metaphoram, & impropriè dictam: quia accipit maturationem excrementorũ, & materiæ; & non ab re dicitur esse maturatio secũdum metaphoram à propriè dicta maturatione; quia ut in vera maturatione natura separat aliena, & alli cit utilia, sic in maturatione humorum fit separatio boni à malo; & hoc dicunt medici: quinimò in hac maturatione materia crassescit: quia quælibet concoctio, & maturatio procedit in crassando; Et ob id dicit Hippocrates (πέπονα,) idest, matura ad differentiam concoctionis, vtque significaret maturationẽ impropriè dictam; Sed dicet quis, si Hipp. per cõcocta intelligit matura, cumq; velit habere sermonem de materia, quæ ad hoc, ut commodius expelli possit, opus hẽt maturatione: quæritur utrum hæc materia ad hoc, ut maturetur opus tantum habeat causa naturali; an aliquid aliud requirat; Nam si à causa naturali tantum fit, medicus nihil debet agere; nam maturatio fiet. Si uerò alio opus fuerit, medicus aliud efficere debet. Secundò quæret quis, ubi humor est redditus maturus, vtrum nè post maturationem dẽat aliquid medicus efficere? Sciendum est, ꝙ ante, & post maturationem necessarium est aliquid efficere medico: nempè quia medicus debet præparare ad hoc, vt recta fit maturatio; Vnde hic duplex est ꝑparatio, prior altera, reliqua posterior; illa ante, hæc post maturationem: & has notatę præparationes, quia nisi has cognoscetis, nèq; rectè poteritis ordinare syrup. de endiuia, & c. Quantum ad præparationem priorẽ attinet, nos nihil aliud intelligimus, nisi humoris maturandi Alterationem: præterea eiusdem attenuationem, & abstersionem. Necessitas autem hæc facilè patere potest, quia si cõsideremus mãm maturãdã ad hoc, ut expurgetur, certum est, ꝙ ꝓ ꝑparatione debemus insistere in attenuatione humorum crassorũ non tenuium, propterea ratione ipsorum crassorum humorũ est consideranda præparatio prior. Per præparationem verò posteriorẽ, nihil aliud intelligimus, nisi præparationẽ illorum humorum, qui iam sunt maturi redditi ad hoc, ut facilius expurgentur. Expellentur autem, ac expurgabuntur facilius hoc pacto: si attenuentur, qui crassi fuerint: ac viscididitas remittatur, & si vię, quę occlusæ fuerint aperientur: & hoc dicit Gal. in lib. Quos. & quando purgare, & c. Vbi dicebat, ꝙ si quis uoluerit dare Pharmacum non habita consideratione ratione materiæ purgandę, tunc maximè difficilis, ac incommoda succedet ægro purgatio, ut cũ syncope, malo pulsu, nausea, & c. Quam veritatem propalauit Gal. ad mentem Hipp. 2. Aph. nono, vbi dicebat; Vbi corpora purgare uolueris, ea prius fluida facito. Loquebatur autem ibi non de qualibet præparatione, sed de posteriori, quæ fit post maturationẽm, quę consistit in apertione viarum, ac in detersione; Quodq; verum sit hoc: dicit Gal. ibi in commen. ꝙ præparandus est humor si crassus, vel viscidus fuerit: non dicit si tenuis: quia tenuis quàm maximè est aptus, vt educatur. Quare consistit hec pręparatio in attenuatione, detersione, ac viarum apertione; Fit autem hæc præparatio multò calidioribus medicamentis, quàm maturatio: quia maturatio fit à calore temperato, ac naturali. Fit etiam hec posterior pręparatio à calore magis intenso, quàm prior præparatio. Et ex hoc considerate. An sine horum cognitione possibile sit dare syrupos; Nam in hac pręparatione secunda opus est dare syrupos magis calidos, quàm in prima: quia in præparatione priori periculum est, nè ob insignem calorem non modo fiat præparatio humoris, sed distributio, quæ non est fienda ante, sed post maturationem; Vbi ergo imminet tempus purgandi licet syrupos magis calidos exhibere, quod colligitur ex Gal. 1. Aphor. 24 vbi in præpa-

In vera maturatione q̃d efficiat natura, & quid ĩ metaphorica.

Quęlibet cõcoctio, & maturatio in crassãdo.

Dub. 1.

2.

Sol. Medicũ humores præparare, ut recta sit maturatio.

Præparatio duplex.

Not.

Tenuis humor max. aptus, vt educatur

Pro præparatione posteriori calidioribus vtẽdum.

Imminẽte purgationis tẽpore syrup. magis calidos exhibendos.

ratione materiæ iam euacuandæ precip it,ut exhibeatur mulsa,in qua uel thymum,uel origanū, uel aliud quid ex his sit incoctum, quorum caliditas primum gradum excedit. Vnde in hoc deceptus est Altimarus,qui uidens Gal.vtentem calidioribus medicamētis,vbi exhibendum est Pharmacū,dicebat Gal.& cæteros medicos id ideò facere, ut caloris natiui, qui materiam expurgare debet,qualitas augeretur:Quod falsissimum est: quia si vteremur calidioribus medicamentis pro calore natiuo,tunc non augeremus ipsū, sed potius imminueremus; Nànque calor natiuus consistit in quadam temperie,in quem si agat calor medicamenti,quanto magis aget,magis introducetur calor ascititius;& quanto magis augebitur calor ascititius,magis imminuetur calor natiuus.Hic autē imminutus non potest tanta vi expulsionem facere; dicit.n.Gal.1. Aphor. 15.calor naturalis ualidus non modo ualidius expellit,sed ualidius etiam attrahit, q̄ ascititius;&ideò non utimur calidioribus medicamētis,ut adiuuemus calorem natiuum, sed ut his medicamentis non modo calefiat,sed præparetur materia vacuanda,idest,ut attenuetur,magisque fluxilis reddatur, vtque uiæ obstructæ exobstruantur, sed quo ordine debemus progredi?eo profectò, quo natura; nam primò concoquit natura, deinde distribuit; & propterea primò de facult.alimentorum Gale. inter cibaria admiscet allia,in quibus insignis est vis calefaciendi: ut faciant rectam distributionem;Nam differentia est inter cibaria:quædam enim temperata sūt in calore,& hæc pro cōcoctione exhibentur;Quædā sunt calidiora,quibus vtimur, vt non modo per ea concoctio fiat,sed distributio; vnde medicus primò debet uti temperatis, ubi autem matura est reddita materia,tunc debet vti his,in quibus est uis distribuēdi,idest,calidioribus.Et propterea Hippo. cum dicit: *Concocta*.Intelligit maturationem,non autem cōcoctionem;hanc autem maturationem debet præcedere præparatio,& debet etiam sequi præparatio, quæ cōsistit in attenuatione,detersione,ac apertione viarum.Et ex his uidetis, an sine maximo artificio unquam locutus fuerit Hippocraes,&c.

Altimari error.

Calor natiuus in quadam consistit temperie

Cibariorum differentia.

LECTIO LXXV.

AVdiuistis, ꝙ ad hoc, ut aliqua possit cum vtilitate materia Pharmaco electiuè ducente expurgari,necessarium est talem materiā concoqui,seu maturari;vt duæ sint celebrandæ præparationes;quarum altera locum habeat ante maturationem,ut facilius materia maturetur: reliqua verò locum habere debeat post maturationem, ut materia matura reddita possit postea Pharmaco educi.Quantum ad primam præparationem,in quo consistat declarauimus,& à quibus etiam agentibus talis maturatio fieri debeat; Vnde reliquū modo erat,ut declararemus,quonam tempore talis præparatio fieri debeat. Quia postea uidebimus an materia tenuis sit præparanda, vt pore an incrassanda sit.Quò ad tempus dicimus nos posse uti his medicamentis,& in tēpore maturationis,& ante etiam maturationem;nā ita procedentes imitabimur naturam,quæ ante concoctionem,& in concoctione præparat materiā particulæ. Nam antequam fiat concoctio in ventriculo natura prius præparat cibaria in ore per masticationem,quæ præparatio, & masticatio præcedit concoctionem in ventriculo.Nèque præcedit modo concoctionem præparatio,sed etiam fit eo tempore, quo concoctio: ubi nànque in ventriculo recepta sunt cibaria, uis ventriculi comminuit cibaria crassiora, vt ex hac massa heterogenea aliquas partes, in quas agit,reducere possit ad formā chyli; Vnde si contingat,ut caro deuoretur,& non fuerit comminuta per masticationem, comminuitur vi ventriculi; hæc autem non concoctio est,sed præparatio; Nam concoctio procedit in crassando; cum hæc autem sit cōminutio,non concoctio erit, sed præparatio: nam præparatio procedit attenuando; A pari itaque medicus naturam imitari debet præparantem,idque facere poterit cum syrupis attenuantibus,abstergentibus,& calefacientibus:hisque debet vti,& ante maturationem,& in tempore maturationis. Aduertendum autem, quòd à principio non utimur his syrupis abstergentibus,qui habent vim vehementem calefaciendi,ut quarto de tuend. valet.capite 4. nec his, quæ habent vim insignem attenuandi, ac detergendi; & rationem reddit Galenus. Quia si à principio his insigniter calefacientibus vti vellemus preter id,quòd febris augeretur, aliud etiam nocumentum prueniret,quòd materia attenuata, quæ cruda est, poterit in partes lōginqores deuenire,& sic magnas causare obstructiones; Vnde sint hi syrupi abstergentes,quibus vtimur ante maturationem, qui non habeant insignem caliditatem; sed nunc circa hanc præparationem est quæstio resoluenda; Nūm verū sit materiam crassam esse attenuandam, & non è contra tenuem esse incrassandam? Quoniam autem hoc quæsitum maximi est momenti. Ideò cum maxima diligentia est persoluendum, paucis tamen, & omnibus nugis posthabitis.

Præparationis prioris tempus.

Prima cibi præparatio in ore.

Commi-nutio.

Concoctio procedit incrassādo Præparatio attenuando.

Not.

Dub. An uerū sit materiā crassā esse attenuandā. tenuem nō incrassandam.

Dicimus ergo pro resolutione crassos esse attenuandos; humores autem tenues non esse incrassandos; & fundamentum ex Galeno colligitur ex 3. prognost. dicit nànque nostrum propositum est humores præparare,ut preparationis beneficio possint facilius educi. Sed sæpe dicit,dictum est,illos humores esse promptiores eductioni,qui tenues sunt; si ergo propositum est preparare humores, ut facilius possint educi: crassi autem cum difficultate possunt educi,tenues facillimè:ergo illi preparandi sunt; hi verò minimè.

Sol.

Nam si uellemus hos preparare incrassantibus eos ex obedientibus redderemus inobedientes.

Not.

Aduertendum tamen,quòd interdum materia satis feruens est, ut biliosa; vnde hanc preparare oportet,quia nimio suo feruore resistit;& pro preparatione utimur refrigerantibus,quę vim habent incrassandi. Tamen his non utimur, ut uim incrassandi habent, sed refrigerandi,ac contemperandi uim materię morbificę.

Vnde ratione contemperationis,non crassefactionis his utimur: vt,scilicet,minuamus feruorem materię. Sic etiam aduertēdum,quòd quoties maturamus materiam peccantem, licet maturatio procedat incrassando:nos tamē non maturamus,ut crassefaciamus; nam nos nolumus,ut materia,quę est eductioni apta,inepta reddatur eductioni: sed uolumus facere,ut materia accipiat ornatum quendam, quē potest accipere; Vnde quia in sequestratione bonę materiæ à mala,& in acquisitione huius ornamenti accidit, ut materia crassescat; ideò diximus materiam crassam fieri non principaliter,sed secundario: Vnde Auicenna ad hoc respiciens fortasse dicit,loquens de curat. feb. putridarum in communi:quòd si materia crassa est,attenuantibus est procedendū. Si tenuis incrassantibus: nā confundit fortasse preparationē cum maturatione:quia maturatio habet uim incrassandi,preparatio attenuandi.Cur autem hęc confundat Auicenna paulo post dicam. Constat igitur ex his, quòd massa crassa est attenuanda, sed tenuis non est incrassanda.verum difficultas est ob duas Galeni authoritates,& prima ē ex primo de tuē.val.14. vbi

Maturatio habet vim incrassandi. Præparatio e contra.

Dub. 1. Sol.

vbi dicit Galenus, quòd quoties fuerit bilis peccans, opus est vti victu attenuante: ergo vbi materia fuerit tenuis etiam attenuantibus est opus. Respondetur & facilè, quòd quis bilis suaptè natura sit tenuis, tamen interdum est crassa; & ideo eam licet attenuare; nam quælibet materia crassa attenuanda est, ut nos confitemur: Præterea dicendum, quòd ibi Galenus respicit quàmmaximè ad vias obstructas, quæ cum attenuantibus exobstrui debent; & ideo nullius est momenti authoritas illa. Sed est secunda authoritas satis difficilis: nam in libro de const. art. med.19. Inquit Galenus, quod si humores crassi fuerint, sunt attenuādi: si tenues incrassandi. Nec est, ut aliquis dicat Galenum confundere præparationē cum maturatione: quia seipsum exponit: nam cum dicit humores crassos attenuabis, &c. Subdit (& vtrosque pariter concoques:) ergo non confundit maturationem cum præparatione; sed distinctas facit. Et credo ego hanc fuisse occasionem; cur etiam Auicenna dixerit tenues humores incrassabis, crassos attenuabis. Sed pro resolutione aduertendum, quod humoris peccantis maturatio bifariam cōsiderari potest; vno modo, vt humores ita recedant à natura vera humorū, vt amplius non possint verti in naturalem statū, neque in substātiam nutribilis. Altero modo vt peccant, sed vt ita peccant, ut possint uerti in naturalem statum, ac in substantiam nutribilis: Si primo modo considerentur humores; tunc (cum non possint verti in substantiam nutriti) necessarium est, vt maturentur, vt postea maturati expelli possint; & ideo sunt maturandi ratione expulsionis: & tales humores ita considerati si fuerint crassi, opus est, vt attenuentur, non autem è contra. Et sic intelligendus est in præsenti Aphorismo Hippoc. Quia hic sermo est de humoribus, qui non possunt verti in substantiam nutriti. Si autem fuerint humores, qui reduci possint in naturalem statum, ac in substantiam nutribilis: sic si tenues fuerint, incrassentur; quia si recedunt à naturali statu per tenuitatem, cui dubium quòd ad ipsum redire non possunt, nisi incrassentur? Ideoque præparatio in incrassatione consistit. Si autem crassiores fuerint, quàm par est, præparatio consistit in attenuatione; sed hæc præparatio humorū ea de causa fit, vt humores concoquantur, ac cōcocti possint redire ad naturalem statum, ac verti in substantiam nutriti: & hoc dicit Galenus in libro de constit. art. medicinalis capite nono: Dicit enim ibi, quòd quoties fuerint humores, quàm maximè à natura recedentes, ut nulla ratione in pristinum statum reduci possint, hos humores esse educendos: Adhibita tamen distinctione, an peccatum sit ex parte qualitatis, an quantitatis: Nam si peccatum est in quantitate, secanda est vena: si in qualitate, pharmaco vtendum; Postea subdit, si humores à naturali statu recedāt: si tenues, sunt incrassandi: si crassi attenuādi; & ibi loquitur de humore peccante, qui potest redire in naturalem statum; ideo concludentes dicamus, quòd cum hic sit sermo de humoribus, qui maturari debēt ad hoc, ut concoquantur, seu maturentur, opus est remouere omnia impedimēta, quæ possunt impedire, nè materiæ ad maturationem deuenire possint; Vnde opus est considerare humores purgandos tùm ratione substantiæ, tùm ratione qualitatis: Ratione substantiæ possumus considerare formam, & materiam: Quantum sit ratione formæ, tūc forma potest esse humoris impedimēto, quoties humor habet prauam, & malignam naturā; & tunc ad introducendam formam benignam opus est maturatione metaphorica dicta: Pariter si cōsideremus materiam, hæc impedimento esse potest, quoties vel crassior fuerit, uel viscidior, quàm conueniat: Nam ex sententia Galeni tertio prognost. vigesimotertio

Sol. — *Dub. 2.* — *Sol.* — *Maturatio humoris peccātis dupliciter.* — *Humores, qui in naturalē statū reduci nequeūt eē educendos, & quo auxilio.* — *Humores purgandi, considerādi sūt tū rōne substantiæ, tùm qualitatis.*

potissimum illi humores sunt ad expurgandum apti, qui tenues sunt; & ideo ratione attenuationis conuenit præparatio, quæ consistit in attenuatione crassorum humorum. Materia etiam viscida est impedimento, nè materia transeat ad suppurationem; & ideo præparatio materiæ uiscidæ est facienda: & præparatio consistit tantum in attenuatione, non consistit in crassefactione, ut postea audietis ex Galeno luce clarius. Si verò ratione qualitatis consideremus materiam; tunc præparatio consistit in alteratione: si materia sit calida in refrigeratione; si frigida in calefactione; Vnde optimè faciunt medici etiam Empirici, qui in materia calida refrigerantibus, in frigida, & pituitosa calefacientibus vtūtur. Sed dicet quis quoties fit præparatio fieri nè debet à calore potenti, uel à calore temperato, qui debet proportione respōdere calore naturali? Si respiciamus ad Galenum quinto Aphorismorum 70. Dicimus, quòd concoctio fit à calore febrili: Quod videns Montanus dicit: Quòd calor febrilis instar balnei opitulatur calori naturali: sed hoc falsissimum est: Nam si vultis cognoscere, an liceat vti pro præparatione calidis tēperatè, an calidis uehemēter, recurratis ad praxim; nāque cum conducat calor febrilis ad præparationem, non conducit, ut calor naturalis balnei, qui conducit calori natiuo: Immo calor externus, & febrilis aduersatur calori natiuo: Verum calor externus adiuuat ad præparationem, ut naturalis ad maturationem; vt enim maturatio fit à calore naturali temperato: sic præparatio fit à calore intenso, & præcipuè vbi materia frigida est. Sed aduertendum, quòd si forte accideret, ut sit aliqua febris à materia crassa, sed calida dependens, ut Causus nothus: vos non potestis uti calefacientibus: quia materia biliosa est; sed pro præparatione vtendum est attenuatione, & abstersione; & propterea præparatio non fit à calefacientibus, quæ habent substantiam tenuem: vnde potestis uti medicamentis temperatis, in quibus sit tenuitas substantiæ: nam vt sic præparabitis materiam, & adimetis fomentum febri, &c.

Humores q ad expurgādū apti. — *Dub.* — *Concoctio à calore feb. quomō. Redarguitur Mōtan. Sol.* — *Præparatio à calore intēso, & qñ. pserttim: maturō à temperato.*

LECTIO LXXVI.

Subdit Hippocrates [*Medicari;*] Quāuis medicamenta sint multiplicia Præparantia, Lenientia, Corroborantia, atque Purgantia: hic per medicari intelligit medicamentis purgantibus, ac solutiuis, ut in commento notauit Galen. *Et mouere*; Quid per hoc verbum Hippocrates voluerit Galenus explicans ait, quòd debemus intelligere medicamentum, quod habet vim ciendi vrinam, sudorem, lotium, & quomodolibet aliter mouendi materiam coctam, neque modo hæc, sed præparandi præparatione posteriori, scilicet attenuandi, detergendi, &c. Quæ præparatio debet fieri post maturationem: nā ante maturationem periculosa est, nè scilicet distributio fiat materiæ crudæ; & ideo cum cocta est materia, tunc eam purgare, ac mouere, idest præparare opportunum est: idest non modo per aluum purgare, sed per lotium, sudorem, &c. ac præparare, &c. Nam in superioribus Aphorismis dicit, quòd licet materiam euacuare per loca conuenientia: & Nunc hoc declarat, quòd licet materiam euacuare concoctam, sicut per secessum, lotium &c. *Non cruda;* Hic intelligendum est, quid per non cruda intelligat Hippoc. quia multæ tollentur difficultates; Nam sicut concocta materia purganda, & mouenda erat: sic cruda neque mouenda, neque purganda. Per crudam autem materiam intelligit Hippocrates materiam malam cum bona permistam, quæ non est cōsecuta decentem ornatum, nec decentem formam, quàm

Medicamenta multiplicia. — *Quid per medicari, & mouere uel ligat Hipp.* — *Præparatio posterior: post maturationem.* — *Quid per non cruda.* — *Cruda materia neq; mouenda, neque purganda.*

Materia cruda duplex.

quam habere debet. Hæc autem duplex est, altera quæ negat actum, & aptitudinem: altera, quæ negat actum tantum, non autem aptitudinem. Quæ utrūque negat est illa materia, quæ non modo in præsentia cruda est; sed neque concoqui potest, nec ad maturationem perduci. Altera autem cruda tantum dicitur, quæ potest maturari: Hippocrates autē hic non de ea, quæ utrumque negat intelligit: sed de ea, quæ negat tantum actum, non aptitudinem: Nam si illa concoqui nullo pacto potest, ergo non poterit habere locum; cruda autem erunt mouenda, cum matura facta fuerint. Et hinc colligatis, quòd si fuerit venenum in corpore, quàmprimum est expellendum: neque tollitur veritas Hippocratis, quòd concocta sint purganda, nō cruda: modo venenum cruditatem dicit: Nam loquitur de ea materia cruda, quæ maturari potest: venenum autem & actum, & potentiam concoctionis excludit; & ideo quàmprimum est repellendum, & expellendum. Pariter si fuerit febris ad extremum malignitatis deueniens, vt omnino materia putrida sit, atque ad extremam deuenerit putredinem, cum nullo pacto possit maturari in hac sanguis: Ideo quàmprimum est veniendum ad expurgationem; & hæc fuit sententia Galeni vndecimo meth. octauo, vbi dicit: Quòd sanguis, qui inficitur putredine, uel ita afficitur, ut nullo modo restitui possit: uel ita, ut ad benignum statum possit reuerti. Quòd si primum accidat, opus erit euacuare locum dejectione; neque quis dubitet, qũo sanguis possit dejectione purgari: quia vbi sanguis ad eam corruptionē deuenerit necessarium est, vt vergat uel ad naturam bilis, uel ad naturam malencoliæ, ratione partium tenuium, & crassarum: Et ideo potest pharmaco electiue ducente expurgari. Dicit autem Galenus, quòd quàmprimum est euacuādus locus; Nam illud efficere debemus, quòd obseruamus fieri in his, quæ exterius corrumpuntur: nam ita fieri solet, quòd cum portio alicuius rei corrumpitur, consueuit vnusquisque partem corruptā amputare, reliquamq; frigidiori aeri admouere, nè corrupta pars alteram inficiat; sic & in corpore humano humor corruptus, qui nullo modo ad benignū statum deduci potest, quàmprimum est educendus; vnde cum dicit Hippocrates, quòd non licet cruda, neque mouere, neq; purgare: non intelligit ea, q̃ tùm actum, tùm aptitudinem excludunt: sed quæ tantum actum negant: nam cruda ipsa, (ut dicit Galenus) euacuanda non sunt, sed expectandum est, ut concoquantur. Aduertendum autem quòd alij, aliter legunt hæc verba. Nam quidam sic legunt: *Concocta medicari, & mouere*. Vt hic sit punctus: *Non autem cruda*; Vt sit sensus: cruda neque mouenda, neque purganda sunt. Altera est lectio Modernorū, *Concocta medicari*; Vt sit hic punctus. *Mouere non cruda*; vt sit sensus, opus est purgare, quæ ex toto cocta sunt; ea autem, quæ sunt non cruda, i. partim cocta, partim cruda sunt minorāda: vt postea habeant, q̃ quæ ex toto cruda sunt, neq; purganda sunt, neque mouenda, dummodo materia non turgeat; Et dicunt hoc colligi ex Galeno quarto de ratione vict., trigesimooctauo. Sed hæc ratio nullo modo stare potest.

Venenū quàmprimū è corpore expellēdū.

In febr. summè malignis quā citiꝰ ad expurgationē veniēdū.

Qũo sanguis possit dejectione purgari.

Curatio in feb. putridis qua ratione exequenda.

Not. Lectiões verborū Hipp. uarię.

Refelluntur Mod.

Et primo cum dicunt ex Galeno colligi hoc: dico, quòd nè verbum ibi apponitur, ex quo colligi possit hæc expositio. Præterea ostendo non posse stare hāc expositionem; nam per hos licet minuere materiā partim coctam, partim crudam; quòd si esset hoc, tunc liceret in augumento dare pharmacum non in principio; quoniam principium ex toto crudam habet materiam: quod falsissimum est; quoniam non licet in augumento dare pharmacum. Præterea isti per mouere, minuere intelligunt materiam: quia Galenus se ipsum explicat in commento, & dicit: Quòd per mouere intelligit euacuare per lotiū, sudorē &c. Et attenuarē materiā, vt præparata postea possit facilius expelli. Præterea vultis uidere hanc lectionem falsam: quia si ita legatis, necessarium esset Hippocratem sibimet contradicere in eodem Aphorismo; Nam dicit concocta medicari, & mouere. Nam per hos licet mouere materiam partim coctam, partim crudam: subdit *Mouere non cruda, neque in principijs*. Per istos licet materiam non crudā euacuare, & mouere, & tamē hæc non est in principijs: ergo non licet materiam crudam mouere: Quare euidentissima est contradictio: Quare concocta materia est euacuanda, & mouenda; materia concocta partim, & partim cruda non est, nec mouenda, nec purganda; Et ob id subdit Hippoc. *Neque in principijs*. Interpretes hoc pertranseunt, neque ponderāt; & miror ego, cur id faciant. Credo tamen Hippocratem hoc voluisse inferre, vt materia cruda, neque vacuetur, neque moueatur, neque etiam in principijs: Nam si de quo magis videtur faciendū, & nō fit: ergo, & de quo minus: sed magis videtur, quòd in principijs debeat moueri materia, & tamen dicit Hippoc. in principijs non esse mouendam: ergo nullo tempore materia mouenda est; De statu autem sermo esse non debet: quia vbi salubris fuerit, materia cocta est, & tunc vel naturæ relinquenda, vel à medico mouenda: *Dummodo materia non turgeat*. Excipitur materia furiosa, & pro intellectione sciendum quid sit materia furiosa: quia ex eius cognitione patebit, cur liceat hanc materiam euacuare.

In augumēto nō licere pharmacum dare.

In principijs non esse mouendam materiā.

Dicta igitur est materia furiosa, vt dicit Galen. quarto Aphorismorum primo Sumpta appellatione ab animalibus ad coitum proritatis; nam quemadmodum hæc animalia hùc, atque illùc mouentur, locoque stare nequeunt: sic & hæc materia hacque, illacque vagatur; (Est autem nihil aliud materia furiosa, quàm humor errans per corpus, per propulsum factum ab expultrice facultate irritata:) Dicitur primo, quòd sit humor errans per corpus: nam non potest esse materia furiosa, nisi mobilis fuerit: Immo non modo mobilis debet esse materia; sed debet agitari per internas partes corporis, vt optimè scribit Galenus octauo de cōpos. med. sm loc. capite tertio. Sed non ex se hæc materia mouetur, neque propellitur à facultate expultrice; sed ab ea à materia irritata: quia fuit sententia Galeni quarto Aphorismorum vigesimoprimo: Materiam bifariam possè à facultate expultrice expelli: vno modo vi naturæ, altero modo vi naturæ irritatæ à materia; quoties autem materia est furiosa propellitur ab expultrice irritata ab acrimonia materiæ furiosæ: immo tanta est malignitas materiæ furiosæ, ut cum in aliqua parte reperiatur materia furiosa, hæc pars non retinet illam materiā: quia nimis irritatur, vt tandem periculum sit, nè hæreat mēmbro principali; vnde vnū obiter est obseruādum aduersus quosdā Modernos, qui satis furiosè redarguunt Galenum; Nam dicunt hi errasse Galenum: quoniam non datur materia furiosa, sed pars est, quæ furit; vnde animalia dicuntur furiosa non materia, quæ est in animalibus; vnde fuit deceptus Galenus; Et ob id adducunt authoritatem Hippocrat. 3. de fract. 6. vbi expressè dicit: Partem furere, non materiam.

Materia unde furiosa dicatur.

Materiæ furiosæ definitio & definitionis explicatio.

Materiā dupliciter posse expelli à facultate.

Not. aduersꝰ Moder. Gal. immeritò redarguentes.

Dico ego cum Galeno materiam furere; & cum Hippocrate partem etiam id facere.

Materiam quidem ea ratione; quoniam in ea potest tanta esse vis materiæ, ut quamcunque partem irritet ad expulsionem; Partem autem furere, quæ acutioris est sensus; vnde in morbis modo materia furiosa dici potest, modo pars furens; vnde Galenus optimè dicit, vocans materiam furiosam, & Hippocrates

Materiā, sic & partem furere.

crates

crates etiam, diuersimodè loquens, rectè etiã dixit, partem furentem nuncupans. Sed hoc in loco per furiosam, materiam intelligit: quia sermo est de his medicamentis, quæ non ad partem furentẽ, sed materiam furiosam diriguntur: ideſt ſermo eſt de his medicamentis, quæ non reſpiciunt locum affectum: ſed materiam purgandam, & ſic quarto Aphoriſ. vt Hippocrat. 3. de fract. partem euacuandam reſpexit, non materiã peccantem; & ideo vocat partem furioſam; Et propterea præcipit, nè illi adiungamus medicamenta alterãtia; nam nocebũt magis, quàm iuuabunt: Quare Hipp. verum dicit, & Gal. etiam, & ſuperbè nimis reprehenditur à Modernis; Et ex hoc colligitur materiam furioſam eſſe mobilem incerto motu; quia non ad determinatas partes mouetur; quòdque opus ſit materiam hanc quò ad primas qualitates eſſe calidam, quò ad ſecundas tenuem: quia mobilis, non poteſt ita eſſe craſſa; Præterea Galenus quarto Aphoriſmorũ 1. dicit: Quòd vbi materia furioſa eſt, leui aliquo indiget pharmaco; modo ſi materia craſſa eſt, non ſat eſt leui auxilio, ſed opus eſt vehementi. Neque facit in contrarium id, quod à Modernis adducitur: quia videlicet, in febribus peſtilentibus materia furioſa eſt, & tamen eſt craſſa: quia in ea ſunt exuſtiones, & vbi exuſtiones ibi ĩcraſſeſcit materia; Et quòd hoc ſit verum confirmant ex Galeno, & Hippoc. qui primo Epid. ſect. tertia particula vigeſimaſexta proponunt caſum de Critone, in quo materia furioſa erat craſſa. Sed huic obiectioni facilè eſt reſpondere: quia vbi eſt febris peſtilens in qua ſunt exuſtiones, habet partes craſſiores, & tenuiores; quia calidi eſt attrahere, & partes craſſiores derelinquere; vnde partes craſſiores non faciunt materiam furioſam, ſed tenuiores; & ideo materia furioſa calida eſt, & tenuis: in qua etiam materia furioſa poteſt includi ſanguis; nam & ſanguis etiam furere poteſt; Idque probatur ex Hippocr. in eo caſu de Critone: quia inquit, in eo apparuerunt puſtulæ nigræ à ſanguine dependentes.

Materiã furioſam mobilem calidam, tenuem.

Obiectio Modernorum.

Reſpon. Calidi munus. Partes craſſiores non facere materiam furioſam. Sed tenuiores ſanguinẽ poſſe furere.

Præterea audiatis Authorem in quarto de ratione vict. quadrageſimoſexto. Dicit enim (conſueuerunt hę febres protrahi, & abſceſſus habere, ſi aurium quidem, ac ceruicis infernæ partes frigidæ fuerint. Quòd ſi frigidæ non fuerint, aliàs mutationes habent: modo fluxum ſanguinis è naribus, modo ventris turbationem, &c.) Ergo materia ſanguinea furioſa eſſe poteſt, & raptum habere: Confirmatur ex Galeno in allegato Epidemiorum loco, qui dicit: Quòd Hippocrates non miſit ſanguinem in turgeſcentia materiæ ſanguineæ: quia non acceſſit à principio: nam ſi acceſſiſſet, euacuaſſet per ſanguinem; ſed tamen adhibuit medicamentum purgans; ſed cur expurganda eſt hæc materia turgens? Fundamentum quidem eſt, quia medicus ſemper debet habere oculos ad introductionem ſanitatis; vt autem id efficere poſſit, ſtudere debet, vt omnia quæ adhibentur magis iuuent, quàm noceant: In materia autem furioſa magis iuuatur ęger ex purgatione, quàm retentione. Nam dubium eſt, nè ex retentione in partem aliquam nobilem figatur; Idque facilè ex Galeno in commento confirmari poteſt: nam dicit, Quòd facilè ſit euacuatio tũ ex parte materiæ, cũ ex parte naturæ expultricis. Ex parte materiæ, quia materia mobilis eſt, tenuis, acris, ac calida; & ideo facilè expurgatur. Ex parte autem naturæ, quia ut opinatur Galenus quarto Aphoriſmorum primo cum materia ſit furioſa aſſiduo excitat facultatem ex pultricem; Et ob id facilè eſt tunc temporis expurgare materiam; Et ideo cum materia furioſa eſt facilè attrahitur ab electiuè attrahente pharmaco: vnde rectè Hippocr. dicit: *Dummodo materia non turgeat, vt plurimum autem non turget.* Quoniam, vt adnotauit Galenus in commento rariſſimè contingit, ut materia turgeat, &c.

Materia turgens, ſeu furioſa cur expurganda.

Materiæ furioſæ euacuatio facilis.

Materiã furioſam facilè attrahi à pharmaco.

LECTIO LXXVII.

Circa hæc, quæ dicta ſunt in expoſitione vigeſimiſecundi Aphoriſmi occurrit difficultas, quæ maximè ad praxim conducit de MINORATIONE materiæ, ideſt utrum in morbo admittente curationem liceat à principio materiam crudam pharmaco electiuè educẽte minorare: In qua Quæſtione cum non opus ſit in tituli declaratione immorari, duo tantum faciemus.

Difficultas d MINORATIONE materiæ.

Primo proponemus, quàm veriorem exiſtimamus ſententiam.

Duo præſtanda.

Secundo tùm rationes, cùm authoritates, quæ in oppoſitum adduci poſſint, perſoluemus. Quò itaque ad primum: ſit pro veritate hæc concluſio in morbo admittẽte curationem, i. ſalubri, quoties materia cruda fuerit, quæ tamen furioſa non ſit, hanc nequaquã pharmaco electiuè ducente purgare licet, nec minorare; Et Fundamentum eſt, quia ſi exhibetur medicamentum minorans, ideſt quod habet vim electiuè ducendi, ac expurgandi materiam ex parte tamen, non ex toto: tunc tale pharmacum erit forte, & debile; forte, quia habet uim electiuè educendi: debile, quia in parua copia exhibetur; vbi ergo tale pharma cum exhibebitur uel attrahet ad ſe humorem determinatum, uel non attrahet; Si non attrahet fruſtra cruciabitis ægrotantem; ſi attrahet, tùm per attractionem uel ſit euacuatio, uel non; ſi attrahetur humor, & non euacuabitur, fruſtra agitabitis humorem in corpore exiſtentem ſine euacuatione. Si verò pharmacum attrahet, & euacuabit, uel euacuabit totam materiam peccantem: & hoc dici non poteſt: quia non eſſet minorans pharmacum, de quo nunc loquimur, ſed eradicans: ergo euacuabit partem materiæ; Et tunc uel euacuabit partem materiæ craſſam, uel tenuem: non craſſam, quia vbi humor habet duas partes craſſas, & tenues: tenues facilius attrahentur; vnde ſi fiat tantum purgatio humoris tenuis: tunc ſequuntur plurima nocumenta propoſita à Galeno quarto Aphoriſmorum vigeſimoſecundo, & ſecundo Aphoriſmorum nono. Nam materia craſſa, ac cruda agitabitur, neque poterit expurgari: materia autem hæc agitata magnas producet obſtructiones, quę obſtructiones, ac agitationes facient, ut materia mala magis commiſceatur cum bona: Preterea ſi derelinquatur pars craſſa tantum, & euacuabitur tenuior: tunc maiori cum difficultate natura poterit partem rebellem ſuperare; nam ſi minorantes materiam non alio fundamento id faciũt: niſi quoniam imaginantur partem derelictam poſſe ſuperari: ergo cũ craſſior materia difficilius ex purgari poſſit, quàm miſta cum tenui: ob id minuenda materia non eſt.

Prima opinio, & verior. Materia cruda in morbis non purgãda, nec minoranda, niſi furioſa. Minorãs med. forte, & debile quõ.

Minorãtes qua ratione agant.

Eſt preterea preter rationes authoritas, & prima præſentis eſt Aphoriſmi, quę adeo clara eſt, vt ego nõ potuerim non mirari: cur hi uoluerint de hoc proponere litem: nam expreſsè dicit: *Concocta medicari, non cruda, neque in principijs*, (ideſt nullo tempore,) *niſi materia turgeat*. Non habuit aliam exceptionem, niſi materię turgentis. Sed aduerſarij & hanc, & ſimiles authoritates videntes imaginati ſunt quandam diſtinctionem, cuius virtute huic, & alijs authoritatibus ſimilibus ſatisfacere credunt; nã dicit Conciliator differ. CLXI. Quòd purgatio duplex eſſe poteſt, uel minoratiua, uel eradicatiua: tunc afferunt Hippocratem in hoc Aphoriſmo ſermonẽ habere de purgatione eradicatiua, non minoratiua: vt afferant crudam materiam non eradicandam, ſed

Reſp. ad uerſariorũ, & eorum opinio. Purgatio duplex.

Refellun tur aduer sarij.

sed minorandam: Confirmant id ex Galeno secundo Aphorismorum vigesimonono: Sed cõcedimus ipsis distinctionem, eamque magis cum Galeno confirmamus primo Aphorismorum vigesimotertio: Licet autem concedatur distinctio, non ob id tamen tollitur difficultas: nam ex sententia Galeni excluditur purgatio tùm eradicatiua, tùm minoratiua. Nam dicit concocta medicari, & mouere, & per mouere intelligit commotionem materiæ, quocunque auxilio factam, diuretico, sudorem prouocante, &c. Vndè si his vti non licet, neque etiam licebit uti pharmaco, vel eradicante, vel minorante: quia non potest pharmacum quodcunque sit, nisi cum vi attrahere hos humores, & agitare; Et ideo Hippocrates non modo eradicatiuam excludit vacuationē, sed & minoratiuam: Præterea fuit authoritas Hippocr. quarto de ratione vict. 43. quam confirmat Galen. ibi, quòd si in principijs vrinæ crassæ, & nebulosæ apparuerint, licet purgare: si autem tenues fuerint nequaquam: nam semper tenuitas cruditatem significat, nebulositas autem concoctionē; & ideo ex sententia Hippoc. non licet (nisi cocta materia) purgare. Dicit autem (in principijs vbi vrinæ nebulosæ,) & per principium intelligit tres primos dies, in quibus possunt apparere signa concoctionis. Amplius quadragesimoquarto eiusdem dicit Hipp. quòd à principio licet vti clystere, non autem pharmaco; Idque confirmat Galenus in commento: ex quo loco patet, quòd excluditur pharmacum minoratiuum: nam hic excludit pharmacum euacuans aliquid, & dicit Galenus quia impeditur cõcoctio: Si ergo impeditur concoctio, signum est, quòd fit sermo de medicamento, quod non ex toto euacuat materiam: quia si ex toto euacuat materiam, non habet locum concoctio: quia concoctio est, vbi est materia; vbi autem ex toto expurgatur, non habet locum concoctio. Rursus Galenus primo Epidemiorum sect. secunda, commento trigesimoseptimo dicit: ꝙ eo tempore, quo pestis crassabatur omnes moriebantur, quoniam à principio fiebant vacuationes, quæ euacuationes cum malæ essent: hinc est, quòd malè terminabantur febres. Nam cruda existente materia non poterat bona fieri uacuatio. Si ergo à natura facta uacuatio (cruda existente materia) nocet: multo ergo magis nocebit ab arte facta uacuatio. Præterea idem Galenus secundo Aphorismorum 9. testatur expurgationem ante concoctionem materiæ esse malam: quia sequuntur colliquationes, mali pulsus, īquietudines, & pessima et symptomata, siue adsit febris, siue nō adsit: quia vbi materia est cruda, bonum est permistum cum malo; benè tamē est magis detrimentum in febre, quam in alijs morbis. Itē Galenus quarto Aphorismorum vigesimosecundo: vbi Hippocrates dicebat (In morbis quibusuis incipientibus si atra bilis supra, infraue exierit malum:) Dicit quòd est malum signum siue atra bilis, siue quilibet alius humor exeat: nam vbi, inquit, materia cruda est, imposssibile est aliquid rectè euacuari; vbi notate verbum illud (aliquid:) vt ex hoc cognoscatis sermonem non fieri à Galeno, de vacuatione eradicante, sed minorante potius: quia dicit imposssibilē est aliquid, idest nè minimum quidem materiæ crudæ salubriter euacuari; Et hanc sententiam etiā habet idem Galenus in libello quos: & quando euacuare, &c. Quare non potest materia cruda qualitercunque euacuari, nisi turgeat. Possem & alias adducere authoritates, sed hæc nunc dixisse sit satis. Sed Aduersarij dicunt esse necessarium, ut materia aliquando in principio, (licet non turgeat,) minoretur, non autem ut eradicetur.

Hipp. excludere oēm euacuatio nem.

Tenuitas in vrinis, & nebulositas qd signi ficet.

Per princip. quid intelligit Hippoc.

In morb. princip. licere vti clystere, nō pharmaco.

In pestis princip. euacuationes pniciosæ.

Not.

Purgatio nem ante materiæ cōco ctionem, quæ mala sequātur.

Materiæ crudę, nè minimū quidē salubriter euacuari.

Aduersariorū pri ma ratio.

Fundamentum est, quoniam si materia fuerit copiosa, hanc materiā virtus regulare non potest: vnde succumbet: Nè igitur succumbat, opus est materiam minorare, vt postea fortior fiat natura: Quæ ratio est nullius momenti: nam dico, quòd quoties cruda est materia falsum est naturam succumbere: Et ostendo quòd non succumbat cum Galeno, & Auicēna, qui à Galeno in hac parte non dissentit, ut ostendam: nam existente hac materia considerare oportet, an adeo sit cruda, ut non possit ad maturationem perduci, & hic est desperata sanitas: & propterea desistendum est à pharmacis, nec licet uti pharmacis minorantibus: Et hæc fuit sentētia Galeni duodecimo metho. 3. vbi proponens febrem syncopalem humorosam dicit esse aduertendum, an sit insignis cruditas, ut succi concoqui nequeant: nam si sic, tunc est desperata sanitas: si autem in hac febre sit materia copiosa, quæ ad maturationem perduci potest, nō est purganda, sed concoquenda materia, etiam si virtus debilis fuerit: si ergo virtus debilis non succumbebat materię multę, nec licebat dare pharmacū: quid igitur dicendum est, cū materia non est tanta, & cū virtus valida est? Sed ut hęc clarius intelligatis, sciendum, quòd quoties morbus dependet à materia cruda, uel breuis est morbus, uel longus: si est breuis, nō est ut materia cruda euacuetur: quia non est credendum in tam breui tempore naturam succumbere: si autem morbus fuerit chronicus considerandum, an natura succūbat nec nè; quoties ita in praxi progrediemur, ut scilicet partem materię cōcoquamus, & eam coctam vacuemus: Postea aggrediamur coctionem alterius materię, quę derelicta est, vt deinde coctam euacuemus: & sic tertio, & quarto per vices semper; & rectè expurgabimus; Nam dubio procul natura non succumbet; succumbet verò: si vellemus totam materiam concoquere, ac vniuersam simul expurgare; Id autem facilè fieri potest: nam materia copiosa heterogenea est, aliqua facilius coquitur, alia non ita facilè concoqui potest: Præterea alia est in vasis magnis, alia in vasis longinquis, quę non ita facilè concoqui potest; & ideo pars vna euacuari pōtest, quę concocta est, aliqua dimitti, vt concoquatur. Quòdque hoc pacto sit procedendum In chronicis facilè ex Galeno colligi potest, qui primo ad Glauconem 11. dicebat: Et si tibi coctionis signa apparuerint purgandum semel, & sępius si fuerit necessarium: per quę verba nihil aliud inferre voluit Galen. Quàm quòd vti per vices sit cōcoctio: sic per vices vti debemus pharmaco electiuè ducēte. & huius sententię fuit etiam Auicenna; Quamuis temerè Auicennistę ferè omnes teneant materiam esse minorandam ad mentem eius. Sed hoc nunquam dicit Auicēna: Immo capite de curatione feb. putr. in communi inquit: Et non euacues materiam indigestam, nisi propter necessitatem, idest quando materia maligna copiosa extiterit, & ita opus est exponere Auicennam, ut Galenus exposuit Hippocr. quia dicit: Cōcocta medicari dūmodo materia non turgeat: ad quod respiciens Auicenna ita dicit: Neq; obstare debet dictū Auicennę in tract. de putr. feb. capite de cur. quotid. Qn̄ dicit: Ego verò non diligo expectationem digestionis, ut per hoc voluerit vtendū esse pharmaco ante concoctionē; neq; id, quod etiam dixit idem Auicēna: Quòd si materia multa est, nos debemus pręparare materiam, & aperire meatus, vt post hoc totam materiam possimus purgare, ante scilicet omnimodam maturationem; sed (quod ipsi credunt) non dicit esse minorandam materiam, sed ita est intelligendus Auicenna: Quòd quoties est quotidiana febris, idest chronicus morbus, nō est expectanda integra digestio, idest ut uniuersa materia vacuetur, sed cum Galeno de art. cur. ad Glauconem capite de curatione quartanę non semel, sed sępe purgare liceat, neque est expectanda

Resp. ad primā rationem.

In morb chronicis euacuō p vices.

Auicēnistarū error.

Obiectio pro Auicennistis.

Resp. ad obiectionem.

da integra digestio, & vniuersalis maturatio: sed per vices materiam concoquere, & expurgare debemus, &c.

LECTIO LXXVIII.

CIrca difficultatem minorantium medicamentorum audiuistis veritatem, & eam cōfirmatam tùm ratione, tùm authoritatibus. Sed ex altera parte sunt rationes, & authoritates, ex quibus aliquantisper veritas infirma reddi potest, & primā rationem audiuistis. Secunda autem ratio talis est: si licet, immo est necessarium, purgare materiam furiosam: quia periculum imminet nè in partem aliquam principalem deueniat: multo magis vti oportet pharmaco purgante, vbi materia habet actu raptum ad partem principalem: vt in paraphrenitide, in qua materia habet actu raptum ad cerebrum, & ita de reliquis materiebus, quæ habēt raptum ad partem principalem. Nos autem dicimus, quòd vbi materia furiosa est, licet dare pharmacum: ergo etiam vbi habet raptum in actu ad partem præcipuam: Negatur consequentia. Quia vbi est materia furiosa, vt optimè scribit Galen. quarto Aphorismorum 1. egemus tunc temporis aliquo leniente auxilio, fima nū præbēte. Cum enim materia surgens tenuis sit, mobilisque, vt hùc, atque illùc moueatur: Præcipueque cum nō reperiatur in corpore particula aliqua, quæ attrahat materiam furiosam, facilè purgari poterit. Vbi autem materia habet raptum ad partem principalem habemus partem, quæ vel ratione doloris, vel ratione caliditatis attrahit materiam illam; vnde materia ista non est ita obediens vacuationi, vt furiosa. Quia si detur pharmacum: ex altera parte attrahet pars illa dolore, vel calore affecta, ex altera medicamentum purgans; ideoque maxima erit pugna; Et ob id maxima est differentia inter materiam furiosam, quæ nondum inclinationem habet in partem præcipuam, & inter materiam, quæ actu habet raptum. Sed quid est agendum? num est permittendum, vt figatur materia in partem principalem? Nequaquam, sed si opportunum fuerit, potestis vti sectione venæ: sin minus, lenientibus, manna, cassia, &c. atque etiam his, quæ diuertere possunt, vt frictionibus, clysteribus, glandib. &c. non autē medicamentis minorantibus, ac electiuè ducentibus: Quia magis poterit pars attrahēs, quàm vis medicamenti. Tertia est ratio aduersariorum: in febribus pestilentibus, quàmprimum fit euacuatio: ergo licet dare pharmacum cruda adhuc existente materia; Nam in febribus pestilētibus licet materia maligna sit, non tamen est furiosa: nam materia non dicitur furiosa, nisi hùc, atque illùc feratur, sed hæc quàmprimum est euacuanda, ut confirmari potest ex Galeno quinto method. duodecimo, & primo de differ. feb. capite quarto: vbi habet Galenus, quòd correpti febre pestilenti euadebāt quoties excernebatur materia per vomitum, & secessum à principio: ergo à principio fiebat vacuatio salubris. Quare potest medicus à principio vacuare, etiam si materia cruda sit. Dicit Modernus accipiens à Triuerio, quòd quoties materia venenosa est in corpore, debemus insistere in antidotis, nec licet dare medicamenta purgantia. Quæ resolutio est falsa: nam euidēter aduersatur Galeno 11. method. quinto. vbi habet, quòd quoties est materia maligna, ut non possit ad benignum reduci, statim purganda est; & per omnes (inquit) vias, & declarat, vt per lotium, sudores, deiectiones, &c. vnde in libro de cōstit. art. med. 19. dicit: Quòd quoties materia venenosa est in corpore, opus est cum alterantibus, & vacuantibus procedere; Et propterea

Aduersariorū 2. ratio.

Respon. Vbi materia furiosa, ibi licere pharmacū dare: ubi autē hētraptū ad partē pcipuā, non: nisi turgeat.

Quib. utendum materia habente raptū ad partē principalem.

Tertia ratio.

In feb. pestilen. tib. materia licet maligna, nō tñ furiosa.

Moderni respō. reprobatur.

Materia maligna q ad benignum reduci nequit, statim oīno purganda.

alio modo argumento satisfaciamus: nimirum dicentes, quòd quoties materia est venenosa, quàmprimū est purganda, ut partes non infectæ non inficiantur. Nec argumentū aliquid facit: nā quamuis vacuetur materia venenosa cruda: Illa tñ est materia cruda, de qua nō loquitur Hipp. i Aphor. qa Hipp. de illa materia cruda loquitur, quæ actū tātum excludit, nō aptitudinem: at hęc materia cruda tùm actum, tùm aptitudinem excludit. Præter has rationes sunt pro his authoritates: & quamuis innumeræ ab eis adducantur; nos tamen aliquas proponemus, & difficiliores, ex quarū solutione reliquæ facilè dissolui poterint. Prima authoritas est secundo Aphorismorum vigesimonono: dicit Hippocrates (inchoātibus morbis, siquid uidetur mouendum moue) Galenus in commento ait, quòd in principijs morbi vtendum est validis auxilijs, ac sectione venæ, & purgatione; sed sectione venæ sępius, nonnumquā verò purgatione. Quare in principio pharmaco minorante est vtendum. Ad hoc duplex potest esse respōdendi modus. Alter, Galenum sermonem habere, ubi dicit (nonnunquam verò purgationem;) de materia furiosa: quia dicit nonnunquam, non enim semper illabitur materia furiosa. Nec valet instantia, quòd ibi Galenus nō loquatur de materia furiosa, cum dicat quāprimum est euacuandum, ut melius agat natura supra residuum: Modo materia furiosa concoqui non potest, nec habet residuum: quia quàmprimum tota est euacuanda; propterea ibi Galenus de materia furiosa non loquitur. Dicimus nos, quòd quoties est morbus, à materia furiosa dependens, exhibendum est pharmacum, ut uacuetur materia furiosa. vbi aūt est euacuata materia illa: quoniam non est dicēdum morbum tantum dependere à materia furiosa; sed partim à materia furiosa, partim ab ea, quæ in corpore fixa est; ob id quoties est exhibitum pharmacum, & hæc materia furiosa explosa est, cessat mobilitas, & furiositas materiæ: Quia cum in maiori quāto fit maior virtus, & in minori minor; hinc est, ꝙ materia illa, quæ remanet minorem habeat malignitatē, & furiosa non fit; & ideo debet concoqui, ut postea natura fortior fit ad purgationem. Secundus est modus respondendi, ut admittamus Galenum ibi non loqui de materia furiosa; sed aduertendum, ꝙ interdum accidit, ꝙ in principijs morborum materia in corpore existens reperiatur tùm cruda, tùm cocta, ad quam respiciens Hippocrates quarto de ratione victus quadragesimotertio, dicit: Aliquando in principijs morb. apparere vrinas crassas, ac nebulosas, ita ut in corpore reperiatur materia cocta, & cruda; & nos nō dicimus morbum à materia cocta dependere: quia hoc falsissimum est; quoniam materia cocta non facit morbum, sed sola cruda materia. Vnde non credatis, quòd quoties est morbus in corpore, quòd fiat ab omni humore in corpore existente; sed fit ab hoc, & non ab illo; Et ob id obseruabitis aliquando in principijs morborū signa concoctionis, ut in prima die: in secunda autem, & tertia non uidebitis hæc signa concoctionis; non quoniā morbus à materia cruda non fiat; sed quia in corpore, quando inuadit morbus, est materia cocta; ideo in lotio apparent signa concoctionis. Hæc autem materia si ita cocta est, vt tamen verti non possit in substantiam nutriti, purganda est; nam si relinquatur in corpore non poterit conseruari; sed erit causa putredinis, uel putrescet ipsa, & sic augebit morbū; Et ob id in principio, ut dixi, apparent concoctionis signa, quæ postea delitescūt. Quod cum obseruabitis curetis, ut hęc materia euacuetur: quia non permiscebitur cum cruda, & sic non augebit morbum. vnde dicit Hippoc. (inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum moue,) idest si materia furiosa extiterit, vel

Resp. propria.

Soluūtur authoritates pro aduersarijs adductæ.

In maiori quanto maior uirtus, in minori minor.

In principijs morborum materiā interdū reperiri tū crudā, tū coctam.

Materiā coctam non facere morbum.

In principijs morborum quandoque in prima die signa cōcoctionis in 2. & 3. delitescere.

vel ſi materia aliqua concocta fuerit, ipſam euacuabis. Secunda authoritas eſt Hippoc. de ratione vict. vndecimo: Si dolores, inquit, ſedare volueris, dabis helleborum, &c. Neque dici poteſt eum loqui de materia furioſa, quia dicit: Si partes infernas dolor infeſtat: ergo non loquitur de materia furioſa; & tamen à principio exhibet pharmacum. Multi multa dicunt, ego non proponam reſolutionem Triuerij: quam ſequútur nonnulli; nam dicit, quòd Hippocrates vtitur pharmaco non ratione euacuationis, ſed ratione reuulſionis; vt propterea Hippocrates in hoc vigeſimoſecundo Aphoriſmo loquatur de euacuatione, non autem de reuulſione; ſed reſolutio hæc nullius eſt momenti; Nam vbi exhibetur pharmacum, ſiue ſit ſimplex euacuatio, ſiue per locum oppoſitum, ſi ſupponamus hanc materiam crudam, ſupponimus nihil aliud, quàm bonam materiam miſtam cum mala; Et ideo pharmacum nullo pacto exhibendum eſt: quia fient mali pulſus, inquietudines, ſyncopes, & alia pernitioſa ſymptomata, cum materia non obediat vacuationi, ut materia furioſa, quæ ob id facilè purgari poteſt, & debet; vnde cum hæc materia non facilè uacuetur non debet dicere Triuerius, quòd ratione reuulſionis eſt exhibendum pharmacum, quòd ui attrahat humorem. Præterea hæc ſolutio euidenter deſtruit ſententiam Hippocratis; Nam dicit dolore aſcendente ſecanda eſt vena, deſcendente exhibendum eſt pharmacum. Sed quæ reuulſio eſt iſta? debebat dare pharmacũ aſcendente dolore, ut fieret recta reuulſio. Præterea dolore aſcendente dicendum eſt materiam eſſe tenuiorem, quàm dolore deſcendente, in quo eſt materia craſſa, & grauis, & tamen materia deſcendente dat pharmacum: nõ ergo id fit gratia reuulſionis. Quare reſolutio hæc non poteſt conſiſtere: Quid ergo dicendum? Dicerem ego non loqui de materia furioſa ibi Hippocratem; ſed ideo tunc exhibetur pharmacum electiuè educens; quia in inflammatione poſſibile eſt, vt à principio concocta ſit materia. Nec videatur hoc paradoxum; nam illud ſemper veriſſimum eſt, morbum à materia cruda dependere. Sed aduertẽdum, quòd materia, quæ eſt in corpore, ratione cuius debet fieri inflãmatio, poteſt bifariam conſiderari: uno modo, quatenus eſt de fluxu ad locum inflammatum, & ut ſic eſt cruda, & eſt principium inflammationis, & debet deduci ad ſuppurationem; Secundo loco conſiderari poteſt materia prout non eſt fluxa, ſed exiſtit in venis, & corpore; Nam ſit corpus aliquod ſanum, in quo nõ ſit aliqua cruditas, & fiat in aliqua eius parte contuſio, ſine aliquo dubio fiet inflammatio, inflammatio autem fit ex materia cruda. Quæro vnde eſt hęc materia cruda; certum eſt, quòd illa materia dum eſt influxu eſt concocta, & ſic poteſt fieri morbus à materia concocta; vnde tale exiſtente materia, quoties fiat aliqua inflammatio, & exhibetur pharmacum à principio, tunc non expurgatur materia cruda, ſed cocta: quia poteſt eſſe materia cocta in toto, quæ ad partem poſtea deueniens incrudeſcat.

Secunda authoritas.

Reijcitur reſolutio Triuerij.

Sol. propria.

In inflãmatione poſſibile eſt à principio materiam eſſe concoctam.

Materia inflãmationẽ potens efficere dupliciter.

Morbus à materia concocta quomõ.

Dub.

Sed dicet quis cur Galenus, eo in loco aduerſatur Hippocrati? Nam cum dicit Hippocrates dolore deſcendente vtendum eſt pharmaco: Galenus dicit, Melius eſſe, ut utamur ſectione venæ. Non eſt dicendum, (ut nonnulli) Galenũ cõtradicere illi authori. Sed ꝙ cum Hipp. dicat (dolore deſcendente vtẽdum pharmaco,) Gal. monet, ut optimus interpres, ꝙ aduertendũ eſt, cum dolor deſcendit, an adſit febris ingens, nec nè. Nã ſi ingẽs adeſt febris, pharmacũ exhibendũ non eſt: Qm̃ dicit Gal. poſſibile eſt, vt pharmaco, vel non fiat vacuatio, uel fiat in maiori, quàm opus ſit copia cum maximo ægri detrimento. Si autem aperiemus venam, verum eſt, quòd non tantum ex ea iuuamenti habebitur, quantum ex pharmaco; tamen nec periculoſa erit ſectio venæ, ut pharmacũ. Quid autẽ uoluerit Galenus per hæc eſt valde difficilè videre; ſed meo iudicio dicendum, ꝙ cum ſermo eſſet de pleuritide, quæ depẽdet à ſanguine in Quãto, & quali peccãte, ibi ſermo ſit de ea pleuritide, in qua procedit Hipp. cũ fomentis cura tentatiua: quia ibi non fit inflammatio à plethora exquiſita: quia quoties fit pleuritis à maxima copia ſanguinis, quis non noſcit hanc inflammatonem per fomenta ſedari nõ poſſe? ſed bene clarum non eſt, ſi ſit pleuritis à plethora notha dependens, ideſt à materia in quanto, & quali peccante, vtrum poſſit per fomenta ſedari; loquitur ergo Hippoc. de pleuritide à plethora notha; & ideo procedit cura tentatiua per fomenta: quia nõ licet uacuare materiam, niſi dolor mitigetur; dolor autem mitigari non niſi per fomenta poteſt; vbi autem dolorem mitigare non poterimus cum fomentis: tunc dolore aſcendente ſecanda eſt vena: deſcendente vtendum eſt pharmaco, non per locos remotos: quia ſi per locos remotos hanc faceremus euacuationem; tunc poſſibile eſſet, ut magis poſſet locus effectus attrahendo, quàm vis medicamenti, quo vtimur in parte longinqua; & ob id obſeruandũ eſt in praxi, quòd quoties E. C. fuerit dolor inſignis in hepate non debemus euacuare per loca diſtantia, ſed vicina diuertẽdo tantum.

Sol.

Pleuritidẽ à max. sãguinis copia fomentis ſedari non poſſe.

Not. In max. hepatis dolore ꝑ loca vicina euacuãdum.

Et propterea ad hæc reſpiciens Galen. dixit dolore deſcendente cum Hippoc. pharmaco eſt vtendũ: quia ſimul, & ſemel fit euacuatio, & doloris ſedatio, & ideo maximum iuuamentum ægro ſuccedit. Sed ſi aperiatur vena cubiti, hæc vacuatio eſt per magis remota loca; & ideo dicit, quòd nos non conſequemur tantum iuuamentum ex ſectione venæ. Quòd autem Galenus, & Hippocrates de hac vacuatione loquantur, cuius beneficio non modo deriuatio, ſed euacuatio fieri poſſit, clarum eſt: quia præcipiunt, ut vacuatio fiat uſque ad mutationem ſanguinis.

Et propterea concludentes dicamus, quòd quoties in corpore adeſt inflammatio coniectãdum eſt, an in corpore ſit materia furioſa. Et ſtatim pharmaco eſt educenda: an non adſit, & ſecanda eſt vena. Quòd ſi fuerit inflammatio à ſanguine dependens, vel hic in quanto materia peccabit, & tunc ſtatim erit ſecanda vena: vel in quanto, & quali ſimul, & tunc poterimus, & euacuatione per pharmacũ uti, & per ſectionem venæ: quia dependet à plethora notha, & à cacochymia notha. vnde ſi fuerit talis inflammatio in parte ſuperiori ſecanda eſt vena, & et dandum eſt pharmacum; Nam ſimul, & vacuabimus, & dolorem mitigabimus. Si autem dolor deſcendat; uel adeſt febris ingens, uel nõ adeſt: ſi adeſt, non eſt cum Hippocrate helleborum dandum, nec medicamenta ex colocynthide, &c. Quoniam Galenus conſiderauit hanc inflammationem non à bile, ſed à ſanguine bilioſo, uel melancolico, vel pituitoſo dependere; Ideo, & ipſe ſecari venam iubet: Nam ſi conſideraſſet à bile, uel pituita eam dependere, non ſecaſſet venam, ſed pharmacum exhibuiſſet. Si autem ingens non adeſt febris, medicamentum purgans dandum eſt tutò tùm ſecundum Gale. cùm ſecundum Hippocratem, &c.

In inflãmatione qñ ſecanda vena, & utẽdũ pharmaco.

LECTIO LXXIX.

SVpereſt, ut pro exacta cognitione materiæ propoſitæ de minoratione materię aliquas difficultates explicemus; Nam altera eſt authoritas 4. de ratione vict. 64. vbi habet author ille, qui eo in loco probatur à Galeno, quòd licet circa diem quintum ſcammonio corpus mediocriter purgare, vbi

Tertia authoritas.

venter

venter murmurauerit: ergo ibi vtitur scammonio medicamento electiuè trahente ante concoctionē; Nam dicebat Galenus sermonem esse de his morbis, in quibus materia non potest esse concocta ante diem quintum; Respondendum ibi Hippoc. sermonem habere de materia furiosa: nam ibi habet sermonem de purgatione eorum corporum, de quibus in sexagesima tertia particula est locutus, in quibus proponuntur ægritudines ita se habentes, quod modo erant tumores circa pedes, & crura; modo circa genua; modo circa fauces delitescebant, & interdum suffocabant ægrum: ergo loquitur de materia, quæ modo in unam, modo in alteram partem serpebat, idest de materia furiosa; & ideo rectè poterat præcipere, ut ante quintam diem fieret purgatio; sed difficultas in hoc consistit: quia dicit scammonio vtendum si venter murmurauerit; nam si non murmurauerit (inquit) à medicamentis abstineto; Vnde videtur, quòd non sit sermo de materia furiosa; Et sic quòd sint concedenda minorantia; Nam si sermo sit de materia furiosa, sequitur, quòd ad materiam furiosam requiritur illa conditio, ut sit murmurium in ventre; & tanta fuit hæc difficultas, ut quidam dixerint Hippocratem ibi loqui de materia furiosa impropriè accepta; sed si hæc materia ad hāc modo, nunc ad illam partem vergit: ergo exquisitissimè furiosa est, & non impropriè; Vnde ego hunc in modum esse intelligendam illam authoritatem opinor, ut sit sermo de materia furiosa in illis morbis, de quibus in sexagesima tertia particula, ubi proponit materiam furiosam sanguineam, & biliosam. Quòd enim sanguineam proponat materiam patet, dicit.n. (interdum sanguis è narib. fluit:) Ecce materiam sanguineā: Materiam autem biliosam tangit dicens, (Et apparent deiectiones biliosæ) cū hanc ergo proposuisset materiā furiosam, subiungit in particula 64 quod quoties materia furens biliosa est, scammonio purgabitur, cū verò sanguinea à medicamentis abstinendum, & secanda vena. Quòdque hoc voluerit Hipp. clarum est: quia dicit: (ante quintū si venter murmurauerit, & deiectiones biliosę fuerint purgandū:) vnde per hæc nihil aliud intelligere Hippoc. voluit, quàm materiam furentem biliosam: Et idem est, ac si per verba hæc dixisset: In morbis pendentibus à materia biliosa furente ante quintum diem scammonio vtendum; vnde non est contra nos authoritas, nec est ponenda distinctio de materia furiosa. Alia est authoritas Gal. in li. Quos, & Quādo, & c. vbi dicit tempus purgandi ostendere humores peccantes: nam si humores fuerint crassi, & viscidi, ut pituita, & atrabilis concoctio est expectanda: si tenues, & serosi inter initia erunt vacuandi: tenues autem humores non est dubium esse crudos. Dicunt nonnulli sic esse intelligēdam authoritatem, ut per tenues, & aquosos humores intelligeremus ichores serosos, qui non sunt concoquendi, sed quàmprimū vacuandi; cum ergo non sit sermo de humorib. propterea licet hos à principio euacuare. Sed hæc expositio stare non potest, & duplex est error. Primus Galenum hic per humores tenues & serosos intelligere ichores; Nam intelligit humores biliosos: Reliquus error est; nam supposito Galen. intelligere ichores, tamen falsum est dicere ichores non expectare concoctionem. Primum errorem ostēdo, nam dicit Gal. non licet euacuare humores crassos & tenaces, ut melācoliam, & pituitam; sed licet humores tenues: Si ergo in prima parte de humoribus: ergo & in secunda: ergo per humores tenues bilem intelligit; Nec ualet fuga, quod debemus intelligere ichores, non humores: quia dicit tenues, & serosos; & ob id eum dicat serosos excluditur bilis; nam à pari dicerem ego, Galenus habet humores crassos, & tenaces esse concoquendos: ergo humores, qui crassi tantum sunt, non tenaces, non sunt concoquendi: quia vtrumque dicit Galen. tamen hoc non valet: quia humores crassi, licet non sint tenaces, concoquendi sunt. Secundus error est; nam admisso, quòd loquatur de ichoribus: falsum est, quòd ichores nō admittant concoctionem. Dicebat enim Galenus 2. de ratione vict. 44. Ichores interdum esse crudos, interdum coctos: ergo si crudi sunt, sunt concoquendi, non ut nutriant, sed ut expurgentur; ob id dixerunt aliqui ibi Galenum loqui de materia furiosa: sed hæc nimis uoluntaria responsio est: quia de crassitie, & subtilitate materiæ loquitur Galenus, non de materia furiosa, vel non furiosa. Alij dixere librū illum non esse Galeni in quorum numero ego sum: quia ferè plurima in eo libro reperiuntur, quæ alibi sunt proposita; licet tamen Gale. non sit, est cuiusdā eruditi viri; Et ob id pro responsione dicerem talem sensum posse tribui huic sententiæ, ut ille author nō respexerit ad veram concoctionem; sed ad præparationem potius; Nam sępius Gale. per concoctionem, præparationem intelligit, ut quinto Aphorismorum 70. vbi dicebat, quod calor febrilis concoquit pituitam, quod falsum est: quia concoctio fit à calore naturali, non febrili; Et ideo per cōcoctionem intelligit præparationem, vt talis sit sensus. Si crassi & tenaces sint humores, isti debent præparari: quia præparatio consistit in attenuatione crassitiei, & detersione visciditatis. Si autem tenues fuerint humores non habent opus præparatione: quia iam præparati sunt; Et licet quàmprimum huiusmodi humores expurgare, idest quàmprimum cocti sunt, idest inter initia; & per principium non intelligit principium, vt à reliquis partibus morbi distinguitur; sed tres primos dies, in quibus si humores serosi, & biliosi fuerint non egemus præparatione ratione ipsorum; sed ratione viarum. Cum autem crassi fuerint humores egemus præparatione tùm ratione humorū, tùm viarum: Quare non aduersatur Hippocratis hæc authoritas. Est alia authoritas Galeni primo de compositione medicam. secundum loca capite 2. & alibi: nam dicit quòd cum sibi esset adductus adolescens quidam Alopecia detentus: curauit ipsum in prima statim inuisione exhibito medicamento ex colocynthide nulla alia facta concoctione, & fuit tanti valoris hæc purgatio, ut sanatus fuerit adolescens sine aliqua appositione medicamentorū localium: pro intellectione harum, & similium authoritatum dicendum, quod materia, quæ in corpore est, bifariā potest considerari: vno modo, ut est in toto cōcocta, & in parte cruda: reliquo vero modo, ut est in parte cōcocta, & in toto cruda: Materiam in toto crudam, ac in parte coctam proponit 1. Epid. sect. 2. com. 84. Gal. vbi cum Hippocr. proposuisset eos infirmos, in quibus apparuerunt parotides, quæ ad suppurationē deuenere, qui mortui sunt: Galenus vult reddere rationem huius, quod præter rationem videtur: quia cum signa concoctionis apparent, incolumes ægri sunt; quia concoctio salubritatem, & securitatem indicat: Et ideo dicit Gal. ob eos morbos (quia materia actu causans parotides concocta erat, materia verò in toto corpore existens cruda) aliqui mortui fuere, vt vidimus iam aliquos in declinatione variolarum mortuus: quia materia cruda erat in toto corpore. sed videtur, quòd hoc esse non possit, ut materia in toto sit cruda, ac concocta in parte; Quia in vasis magnis magis viget calor, quàm in alijs partibus; vnde magis oppositum deberet fieri.

Sed dicendum, quòd hoc fieri potest: Nam materia in toto existens potest differre ab ea, quæ in parte

Sol. | 4. authoritas. | Tempus purgādi. | Improbatur solutio nonnullorū. | Humores crassos, & tenaces nō licere euacuare, nisi priº cōcoquātur è contra tenues. | Ichores qñq; crudos, quęque concoctos esse. | Libellū Quos, Quando purg. nō esse Gal. | Respon. propria. | Per cōcoctionem Galen. sępius præparationē intelligere. | 5. authoritas. | Sol. | Materia in corpore existēs dupliciter. | Concoctio quid indicet. | In vasis magnis calorem magis vigere.

parte est duplici differentia: Nam potest esse materia in toto copiosissima, in parte modica: Secunda differentia est; nam vbi materia expellitur à toto ad partem credendum est expelli illam materiam, quæ magis concocta est; & ideo in venis magnis potest esse materia cruda, quæ permista sit cum bona; & hinc est, quòd cum in parte sit cocta materia, in toto sit cruda, facilius superabitur materia pauca, & semicocta, quàm multa, & cruda: Altero modo potest esse materia in toto cocta, & in parte cruda: qualis erat materia, de qua Galenus loquitur quarto method. quarto; sed videtur esse impossibile hoc: nam si materia est cocta in toto, cur vis, vt non sit cocta in parte?

Materiã esse posse in parte crudã, in toto concoctã, & è contra.

Dicẽdum hoc esse possibile, atque id duplicem ob causam fieri posse: alteram quia quoties materia transmittitur à toto ad partem: possibile est partem esse imbecillem. Secundo possibile est, ut in partem illam alliciatur materia multò copiosior, quàm conueniat illi particulæ; ob id cruditas fiet in illa parte, licet in toto sit concoctio; Vnde quando videtis, quòd ad aliquod membrum peruenit maior copia alimenti, quàm debet: uel quòd pars illa sit imbecilla, statim dicatis, quòd alimentum illud incrudescit. A' pari dicendum de materia, quæ est in parte cruda, in toto cocta: quòd idem fit, uel ob imbecillitatem, uel ob nimiam copiam.

Et ob id primo de compositione medicamẽtorum secundum loca loquens Galenus de adolescente illo boni habitus: in quo calor vigebat, dixit cum praua aliqua non potuissent regulari à calore natiuo transmissa fuerunt ad caput, quod est pars imbecilla, & excitata fuit Alopecia: Et hinc est, quòd vsus pharmaco est Galenus: quia materia in toto concocta erat; Vnde cum materia fuerit expurgata, instituta optima victus ratione, potuit reliquum, quod in capite erat natura expurgare: quia per caput solet satis bona materiæ copia expurgari. Vltima uerò est authoritas ex tertio Epidemiorum, sectione 3. commento septuagesimo sexto: vbi dicit, quòd in vehementibus doloribus, ubi non possunt dolores sedari, debemus nos quàmprimũ uti pharmaco electiuè ducente. Quam authoritatẽ cum vidisset Donatus Antonius Altimarus dicit, quòd licet ob dolores à principio vti pharmaco electiuè ducente, quod confirmatur per Galenum primo Aphorismorum vigesimo-tertio, ubi dicit in maximis doloribus nullum præstantius remedium, quàm euacuare usque ad lypothymiam, adhibita distinctione, num id sectione venæ, an pharmaco sit faciendum. Sed dicerem ego nulla ex parte dilacerans sententiam Hippocratis, ꝙ nequaquam licet deuenire ad medicamẽtum electiuè trahens, nisi materia concocta sit, dummodo non turgeat; Vñ pro authoritate proposita sciẽdũ, ꝙ quoties est dolor in corpore uehemens, ut non possit fomentis sedari: tunc opus est considerare, an materia causans dolorem sit sanguinea, uel à natura sanguinis recedens: Si materia est sanguinea apertũ est iter operandi: si autem fuerit recedens à natura sanguinis, considerandum est, an cocta sit, uel cruda: Si cocta, est purgandũ: si autem cruda considerandum, an hæc materia cruda reperiatur in primis vijs, & intestinis, & ventriculo: an potius in venis magnis, & remotis. Si est in primis vijs quàmprimum est euacuanda hæc materia, sed lenientibus medicamentis, non soluentibus, nec electiuè ducentibus; quia materia iam est attracta, & sufficiunt lenientia pro euacuatione. Sed si fuerit materia in locis lõginquis dico, quòd neque vtendum pharmaco electiuè ducente: quia non habetis naturam adiuuantem; sed contra potius operantem: quia in parte dolore affecta fit attractio, ꝗ est cõtraria pharmaco attrahenti. Authoritas autem Galeni sano est modo intelligenda, idest seruatis seruandis: Nam semper debetis oculos dirigere ad principalem scopum authoris: Dicit enim ibi Galenus: Nullum præstantius est remedium in doloribus à sanguine, quàm secare uenam, & mittere sanguinem usque ad animi defectum. Supponatis modo aliquem affectum dolore ingenti ex sanguine; ualet ne illatio hìc laborat dolore ingenti ex sanguine: ergo secanda vena? Non profectò; Nam potest esse taliter affectus senex, & puer: In quibus nullo pacto secanda uena est. Quòd si fuerit dolor pendens à materia recedente à natura sanguinis, & fomentis non sedetur hic dolor, debemus nos purgare; sed seruata regula Hippocratis (concocta medicari;) quia si uoluerimus materia existente cruda, expurgare corpus, molestia afficiemus, ac erimus magis detrimenti, quàm auxilij causa. Et ideo stat hucúsque regula Hippocratis vera, quòd solum licet purgare materiam coctam: crudam autem neque purgare licet, neque etiam in principijs, nisi turgeat. Et hæc de hac quæstione dicta sint satis, &c.

Per caput non paruam materiæ copiã expurgari. 6. Authoritas. In uehemẽtibus dolorib. ubi nequeant sedari utẽdũ pharmaco. Sol.

LECTIO LXXX.

APHORISMVS VIGESIMVS TERTIVS.

Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. Atque vbi vsque ad animi defectum expedit ducere, faciendum: si æger possit tolerare.

D*Eiectiones non multitudine, &c.* Hic Aphorismus (si cum alijs comparari debeat) fortasse non reperietur alius, qui hoc sit difficilior; & ideo omni cum diligentia est exponendus.

Quantum ad scopum Aphorismi, clarum esse debet institutum esse Hippocratis sermonem habere de Quantitate vacuationis; Nam vult Hippocrates nos docere usque ad quam Quantitatem sit purgandus humor peccans; Nam de hac Quantitate, ut dicit Galenus hucúsque non est habitus sermo. Neque est cur quis ambigat, quòd Galenus dixerit in superioribus Aphorismis cum Hippocrates in secundo egerit Aphorismo de qualitate humoris, uult in tertio agere de Quantitate: cur ergo hìc dicit, hucúsque non est de Quantitate actum?

Institutũ Hipp.

Dub.

Sol.

Sciendum igitur quòd ita est Galen. intelligendus, ꝙ cum Hippocr. in 2. Aphorismo sermonẽ habuerit de humore in quali peccante: in tertio sermonem habere uult de humore non in quali, sed in quanto peccante: quia in secundo de cacochymia exquisita: in tertio verò de plethoria itidem exquisita voluit loqui. At in hoc modo Aphorismo sermo est de Quantitate purgandi humoris, qui in quali peccat: Nam in 2. Aphoris. locutus est de inuentione huius auxilij, i. medica-

Connexus.

medicamenti purgantis, in vigesimosecundo locutus est de tẽpore, quo vti debemus hoc instrumẽto; at in hoc Aphorismo uult loqui de Quantitate illius auxilij: Quare diuersa est hæc quantitas ab ea, de qua egit in tertio Aphorismo: Et fundamentum huius instituti cum Galeno tale esse potest, quia non est sat scire esse vtendum pharmaco, & quo tempore, & per quæ loca sit vtendum pharmaco; sed etiam opus est scire, in qua quantitate debeat fieri talis vacuatio; Nam ratione multæ materiæ copiosa conuenit vacuatio: ratione modicæ materiæ, modica vacuatio.

Not.

Verum licet habeatis Hippocratis institutum, tamen non habetis quę arte Hippocrates proponat quantitatem humoris purgandi: & ideo Galenus, vt ostenderet Hippocratem de more dogmaticè processisse, id est in virtute indicantium, & coindicantium, dicit Hippocratẽ non modo respicere ad qualitatem humoris peccantis, sed ad qualitatem, & ad virium tolerantiam; Vnde ad duo respicit; ut innueret Galenus Hipp. agere de quantitate purgandi humoris sumpta indicatione à qualitate peccantis humoris, & coindicatione à virium tolerantia. Sed hic oritur maxima difficultas, num quantitatem vacuationis debet indicare qualitas humoris peccantis, uel eius quantitas; Nam qualitas videtur, quòd tantum indicet esse purgandum, ut ex Galeno, & Hippocrate colligitur in secundo Aphorismo: Quãtitas autem quantitatem indicare debet, & hoc expressè dicit Galenus in commento, quòd modica materia modicam vacuationem: multa multam vacuationem indicat. Multi multa dicunt.

Difficultas. An humoris peccãtis quãtitas vacuationis quantitatẽ indicet: an potius qualitas.

Nos autem tantum veritatem proponemus. Cuius veritatis fundamẽtum potissimum desumitur ex dictis Montani, quàmuis nemo fuerit, qui hanc veritatem proposuerit ad mentem Montani.

Fundamentum autem tale est, quòd quoties fit sermo de quantitate purgationis: talis potest esse duplex: vel enim consideramus Quantitatem ante purgationem, uel in tempore purgationis: Si consideremus Quantitatem ante purgationem nemini dubium, quòd hæc quantitas indicatur à Quantitate humoris: quia si modicus est humor modica debet esse euacuatio, &c. Si autem consideremus Quantitatem vacuationis ratione purgationis, quæ actu fit, hæc non sumitur à Quantitate; sed à qualitate humoris peccantis, ut permittatur eatenus progredi purgationem, quatenus perdurabit humor noxius; ut quoties non amplius purgatur humor noxius, supprimenda sit vacuatio: Quod pariter habetur ex tolerantia virium. Quia quàmprimum non fuerit virium tolerantia, tamprimum vacuatio prohibenda; Vnde si sermo sit de quantitate uacuationis in tempore quo fit, talis non à quantitate, sed à qualitate humoris peccantis, & à virium tolerantia sumitur; & de hac loquens Hippocrates dicit, quòd ea, quæ eijciuntur non ratione multitudinis sunt metienda, sed si talia deijciantur, qualia debent deijci; Et si vires tolerant; Vnde videtis, quòd artificiosissimè progrediens Hippocrates considerauit in vacuatione non modo, quæ ante purgationem sunt facienda; sed quæ etiam in tempore purgationis. Sic autem in sectione uenæ, non modo proposuit quantitatem sanguinis ante sectionem uenæ, sed in tempore ipsius sectionis; Et ob id in tertio Aphorismo non modo proposuit chyrurgiam, sed admonuit etiam vacuandũ esse sanguinem in multa copia, quod habetur ex plethora illa exquisita; & ex hoc per uiam corollarij eliciatis, quòd idem est de humore in quali peccante dicendum. Quòd quemadmodum in sectione quantitas uacuationis ante vacuationem sumitur à quantitate sanguinis: sic quantitas humoris purgandi ante purgationem sumitur à Quantitate humoris peccantis; sed in tempore uacuationis à qualitate, de qua nunc hoc in loco loquitur Hippocrates; Et ob id quam maximo artificio procedens Hippocrates considerans, quòd primo est consideranda quantitas ante uacuationem, deinde in tempore uacuationis; Ideo in tertio Aphorismo cum proposuisset Quantitatem humoris purgandi ante uacuationem, hic proponere uoluit Quantitatem eiusdem in ipsa uacuatione. Quia secundo loco est quantitas dum ipsa fit purgatio. Vultis uidere maximam necessitatem horũ tùm in sectione uenæ, tùm in pharmacia, videatis primo ad Glauconem capite de cur. quartanæ, vbi considerans Gal. quousq; debeat progredi uacuatio in tẽpore uacuationis: dicit, quòd si sanguis est crassus, & niger permittendũ est sanguinem fluere: Si autem tenuis fuerit, & flauus, seu rubeus, supprimenda est uacuatio: quia non euacuatur illa materia, quæ debet uacuari; Et ideo dat præceptum hic Hippocrates, quòd in tempore uacuationis modo fiat uacuatio, modo non.

Sol. Sermo de euacuationis q̃titate duplex.

Quousq; progredi debeat euacuatio.

Quantum autem attinet ad pharmacum habet Galenus quarto Aphorismorum decimoquinto, & Hippocrates, quòd quoties damus helleborum, uel uolumus, ut operationem faciat, ei tunc est iniungendus corpori motus: Si autem uoluerimus cohibere vires eius: quia cognoscimus, quòd non euacuatur humor, qui debet euacuari: tunc precipienda est quies; Vnde Mesues in re medica prestantissimus, in principio sui Canon. vbi de superpurgatione loquitur, docet qua ratione sit progrediendum: quia aliquando dantur medicamenta, quę non expurgant humores, quos debent expurgare: Quare institutum Hippocrates est agere de quantitate purgationis sumpta indicatione à qualitate humoris peccantis, & coindicatione à virium tolerantia.

Ex quo scopo unum aliud colligatis, ex quo cognoscetis, qua ratione ita connectantur hi Aphorismi, ut aliter connecti non possint: Quia dicet quis cum Hippocratis scopus sit de modo administrandi pharmacum, qui his capitibus absoluitur, vbi agendum, Quando, & Quantum: Quare prius docuerit vbi agendum, secundo Quando, tertio Quãtum. Ita est progressus Hippocrates, ut aliter progredi nõ possit; nam incæpit ab ubi agendum; quoniam agens de locis, per quę debeat fieri purgatio, unà etiam proposuit, an debeamus dare medicamentum educens per secessum, uel uomitum, uel per urinam, &c.

Cur Hippocra. loquens de modo administrãdi pharmacum incipiat, ab ubi agendum.

Et ideo quia prius debemus scire an hoc, uel illo medicamento sit utendum; deinde Qñ, & Quãtum ex hoc medicamento sit utendum; ob id Hippocrates de locis, per quæ debeat fieri uacuatio locutus est prius, & de tempore, & de Quanto loqui postea uoluit. Sed cur prius de tempore, quàm de Quanto? Quia considerauit Hippocrates quoties est utẽdum hoc, uel illo pharmaco: pri᷒ opus est cognoscere, quo tempore sit exhibẽdum pharmacum; deinde in qua Quantitate sit exhibendum: & de quantitate loquimur, quę fit in tempore purgationis; & ideo ante quantitatem de tempore loqui voluit. Hęc quò ad institutum pręsentis Aphorismi. Quò ad diuisionem autem: eius diuisio est difficillima, & maximi momenti; q̃m ex diuisione postea patebit intelligentia Aphorismi. Modernus uoluit hũc Aphor. eẽ partẽ Enthymematis: quia hęc sententiã, & rõnem postpositã ibi: *vsque ad animi defectum;* Et propterea uoluit ex diuisione Modernus talem haurire sensum, ut dixerit Hipp. Si quòd minus uidetur faciendũ facit medicus:

Cur prius de tẽpore, q̃ de quanto?

Moderni opinio de Apho. diuisione.

ergo multò magis debet facere id, quod magis videtur faciendum: sed minus videtur faciendum, quòd æger vacuet vsque ad animi defectum, quàm vsque ad virium tolerantiam, & tamen interdum uacuat vsque ad animi defectum: ergo multò magis debet vacuare medicus, vsque ad virium tolerantiam. Sed in his dictis, tot sunt errata, quot verba. Nam quando dicit hanc esse sententiam, quæ est pars Enthymematis, hic falsitas est satis euidens: nam vbi est pars enthymematis habetur ratio sciuncta, uel antepofita, uel postposita: Ratio autem solet sciungi per particulas denotantes causam, ut Quoniam, Enim, Quare &c. Sed Hippocrates dicit: *Atque vbi ad animi defectum;* Particula autem hæc, (Atque) significat potius aliquod corollarium, quod ex prædictis infertur, quàm quod significet rationem.

Reprobatur Mod.

Particulæ seiunctiuæ.

Præterea sensus eius stare non potest. Nam secundum eum voluit Hippocrates meliorem esse vacuationem usque ad virium tolerantiam, quàm quæ vltra virium tolerantiam est. Modo quis est, qui ignorat, quòd non debet fieri vacuatio vltra virium tolerantiã? Et iste uult, q non modo id dicat Hippoc. sed probet: Quod non est dicendum de tanto viro.

Vltra virium tolerantiã fieri euacuõ non dẽt.

Præterea vultis videre non esse ad hoc adductam probationem Hippocratis? Nam Hippocrates videtur ex probatione innuere, quòd quoties fit vacuatio usque ad animi defectum, talis est vltra virium tolerantiam; Vnde sic arguit: si quod minus uidetur inesse, & inest, ergo, & quod magis: sed minus uidetur, q usque ad animi defectum fit vltra virium tolerantiam, Et non est: ergo modo hoc, quod secundum hanc expositionem infertur falsissimum est: nam vacuatio usque ad animi defectum non est vltra virium tolerãtiam, sed cum tolerantia virium; & ideo non potest hoc in probatione sumere Hippocrates; Et ob id Moderni dictum stare nõ potest.

vacuatiõẽ vsque ad aĩ defectũ nõ esse vltra viriũ tolerantiã.

Nos autem dicimus in hac parte esse duos Aphorismos, qui inuicem connectuntur, quorum uterq; est sententia sine prolata ratione; differentia autem est: quia primus Aphorismus est principaliter ab Hipp. propositus: quia loquitur in eo de quantitate purgationis humoris in quali peccantis, loquitur enim hic de pharmacia, non de chyrurgia, atque diæta; Et cum in prima parte de purgatione loquatur; Ideo principaliter propositus est ille sermo. Secundus vero Aphor. est secũdariò propositus, i. per uiã corollarij; & ideo dicit *Atque*, vt denotet esse secundariò propositum Aphorismũ: quia ibi sermo est de chyrurgia: nã cũ in præsenti institutus sit sermo de pharmacia: si de chyrurgia loquitur secundariò id facit, & per viam sequelæ. Vnde modo ex his facilè est haurire sensum Aphorismi, qui talis est, quòd quoties fit purgatio nõ debemus excrementa considerare penès multitudinem, sed opus est animum uertere ad qualitatem humoris; vt scilicet eò usque producatur uacuatio, quò usque purgabuntur humores noxij morbum causantes, & quousque vires infirmi purgationem tolerãt; vnde etiam ex his illud per uiam corollarij sequitur, quòd in illis morbis, in quibus licet euacuare sanguinem usque ad animi defectum, illud fieri debet ad virium tolerantiam: Et ob id dixit Hippocrates: *Deiectiones non multitudine, &c.* Dicit autem deiectiones, & meritò; nam deiectiones propriè dicuntur, quæ per aluum emittuntur, quæ cum non expurgantur à natura, necessarium est eas ducere beneficio medicamenti electiuè trahentis: Dicit *Non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deijciantur. Qualia conueniunt, & ægri facilè tolerãt:* i. qñ fit vacuatio non debemus cõsiderare, an multa, uel pauca eijciãtur, & euacuẽtur: sed si talia deijciantur qualia, &c. i. q in exhibitione pharmaci illi expurgẽtur humores, qui in causa erant morbi: nam tunc bona erit vacuatio. Postea proponit Hippocrates coindicantia, id est virium tolerantiam; Vnde aduertatis, quantum ad cibum, & somnum, quòd hæc sunt considerãda post euacuationem, non autem indicant purgationem eo tempore, quo fit, præcipuè autem somnus; Nam post purgationem ægri sunt cibandi: post cibationem autem dormire debent. Vnde si consequatur somnus, tunc est inditium optimè purgationis, non quæ fit, sed eius, quæ facta est; Quod si vigiliæ sequantur, uel somnus molestus indicat purgationem factam malam potius, quàm bonam esse; Vnde proponit Hippocrates quantitatem purgationis in virtute humorum in quali peccantium, indicantium, & virium coindicantium, &c.

Senfus Aphor.

Deiectiones.

Cibus, & somnus post euacuatio-nem.

LECTIO LXXXI.

ATQVE *vbi vsque ad animi defectum, &c.* In his verbis includitur secundus Aphorismus huius partis, in quo Hippocrates per viam corollarij proponit quantitatem vacuationis in sectione uenæ. Ad quem scopum respiciens Philothæus, dicit: Hippocratem descendere, ac transire à purgatione ad euacuationem: per quæ verba significare uoluit Philothæus, Hippocratem nunc velle loqui corollariè, & secunda intentione de uacuatione materiæ sanguineæ, quæ fit sectione uenæ; Et pro expositione huius partis duo Galenus declarat: Alterum quid sit intelligendum per animi defectum: Reliquum in quibus casibus, & in quibus affectibus præter naturam conueniat uacuatio, vsque ad animi defectum. Quantum ad primum attinet: sciatis, quòd per defectum animi non intelligit syncopem, sed lypothymiam: quia differentia est inter Syncopem, & lypothymiam: quia in syncope vires non diminuuntur: sed auferuntur, in lypothymia non auferuntur, sed diminuuntur; Et propterea falsum asserunt recentiores dicentes, q in defectu animi aufertur tùm sensus, tũ motus: hæc enim auferũtur nõ in lypothymia, sed in syncope. Lypothymia autem via est ad syncopem, quę fieri diuersas ob causas potest in sectione uenæ. Fit autem refugiente cum impetu calore ad partes internas in tempore sectionis uenæ: uel quia hi, quibus aperitur uena, timent: uel potest etiam accidere animi defectus, quia orificium supernum ventriculi malè afficitur: siue succus ante defluxerit, siue confluat in tempore sectionis uenæ. Fieri etiam potest animi defectus in tempore sectionis uenæ ob sanguinis inspectionem, vt si steterint, uel sederint infirmi; Et ideo Galenus monuit, ut quoties aperitur uena decumbant infirmi, nè uel stantes, uel sedentes uideant fluentem humorem. vel etiam potest accidere animi defectus ob multam copiam sanguinis, qui euacuatur; cum ergo multis modis in sectione uenæ accidere possit animi defectus; hic de eo, qui per euacuationem fit tantum loquitur Hippocrates; nam terminus vacuationis est animi defectus, i. lypothymia, vltra quã transeundum nõ est. Sed quomodo cognoscere possumus lypothymiam, ut ea cognita repentè possimus prohibere fluxum sanguinis? Dicit Modernus hoc nos posse cognoscere ex mutatione tùm in pulsu, tũ in colore sanguinis, qui extrahitur. Ex mutatione in pulsu, ut ubi ex magno fit paruus, & æquali inæqualis, & c. ex ueloci tardus & cęt. Ex mutatione aũt in colore sanguinis, quoties mutabitur color sanguinis. Monet autẽ Modernus hoc habere ueritatẽ, quoties aperitur uena proxima loco affecto; qm in

Per aĩ defectũ qd, & quõ differat à syncope.

Lypothymia via ad syncopẽ, & qua rõne accedat in uenæ sectione.

Not.

Lypothymia, quõ cognoscatur in sang. euacuãõe.

remota

remota non est expectanda mutatio in sanguine. Sed hæc quæ dicit Modernus partim vera, partim falsa sunt: nam quæ de pulsu dicuntur admitti possunt.

Notatur Moder. Quòd autem dicit esse expectandam mutationem in colore: Si pars propinqua fuerit, non ita verum dicit. Nos enim declarauimus in discursu de sectione venæ expectandam esse mutationem sanguinis, vbi vires admittunt: siue pars affecta remota, siue proxima fuerit, siue etiam nulla pars determinata sit affecta. Nam vbi est aliqua pars determinata affecta, & secanda est vena proxima loco affecto, debet expectari mutatio coloris in sanguine ex bono ad malum, vt scilicet ex claro niger fiat sanguis: Vt secundo de ratione victus decimo Hippocrates vbi mittit sanguinem in pleuritide vsque ad mutationem. vbi verò non est pars determinata affecta debet expectari vsque ad mutationem sanguinis, vt ex malo bonus appareat sanguis; cum autem incipit apparere bonus sanguis statim sedanda est vacuatio; vnde non valet quod dicitur à Moderno, ratione proximæ vacuationis.

Præterea est alius error, quia mutatio sanguinis non est idem cum lypothymia: quia non valet esti in hac vacuatione mutatio sanguinis: ergo est facta vacuatio, vsque ad lypothymiam: nam si fuerit corpus aliquod robustum fieri potest vacuatio vsque ad mutationem sanguinis, & non lypothymiam. *Mutatio sãguinis nõ idem cũ lypothymia.* In corpore autem debili fieri potest, quòd ante mutionem sanguinis fiat lypothymia; & ideo vos non deuenietis in cognitionem lypothymiæ ex mutatione sanguinis; sed ex mutatione in pulsu cognoscetis lypothymiam, & ex mutatione coloris non in sanguine, sed in facie ægrotãtis; Quia pallidi fiunt ęgrotãtes. *Lypothymia qb. signis dignoscať.* Cognoscetis etiam ex mutatione caloris cutis; nam partes extimæ frigidæ fiunt ob reuocationem caloris: cognoscetis insuper ex relatione infirmorũ, quia afferunt se percipere ueluti obtenebrationem oculorum: in lypothymia enim locuntur ægrotantes, in syncope uerò minimè.

Hæc quò ad primum; Quantum verò ad secundum: in quibus affectibus conueniat uacuatio vsq; ad animi defectum? Galenus proposuit tres casus, scilicet in ardentissimis febribus, in uehementissimis inflammationibus, & in maximis doloribus. *In quib. affectib' cõueniat euacuatio vsq; ad aĩ defectum.* Montanus (vt adderet aliquid Galeno) dicit dari quartum casum, & dicit quoties est febris synocha. Quæ additio, (ut opinor) nullius est momenti. *Carpitur Mõtan'.* Nam cum Galenus proponit febres ardentissimas, nihil aliud proponit nisi synochas: nam in his, vt dicit nono, & decimo method. vsque ad animi defectum licet per sanguinem vacuare, & secundo de differ. feb. secundo, ac secundo de Cris. sexto synochas febres de genere ardentium facit: quare cũ dicat hic euacuationem vsque ad animi defectum conuenire ardentissimis febribus, nulli dubium quòd intelligit synochas. Quare additio Mõtani falsa: neque per febres ardentissimas potest quis intelligere exquisitè ardẽtes, idest biliosas: nam in febre biliosa, & ardente exquisita nequaquam licet sanguinem mittere: nam periculum est cum Auicenna in cura putrid. in communi, & in c. de phlebot. & cum Gal. 1. de tuen. 4. Nè incurremus in cholericorũ ebullitionem; hoc aũt in periculum nos incurremus, si incidemus venam in ardente exquisita; *In febre biliosa ardente exqsita non licere sang. mittere.* Et ideo synocham febrem intelligit Galenus hic per ardentem: quia synocha febris pendet à quatuor Icoribus proportione respondentibus cum massa humorali, non in quali, sed in quanto peccante: ut proinde corpus sit plethoricum, ut habetur à Galeno nono method. tertio; Et ideo apparet ꝙ tres sunt casus, in quib. conuenit sectio venæ usq; ad lypothymiã: nec est quartus casus addendus.

Dub. Sed dicet quis cur in his tribus casibus conuenit sectio uenæ usque ad animi deliquium? Galenus nulla ex parte diminutus uoluit in commento proponere quantum sit ex parte febris ardentis, non autem ex parte doloris, & inflammationis: Nec propterea fuit diminutus; nam in sermone Aphoristico uoluit habere sermonem cum Aphorismis correspondentem; ut scilicet ex uno intelligaris reliqua; vt si intelligemus cur in febre ardente conueniat vsque ad animi deliquium sectio uenæ: idem etiam nobis dicendum erit in dolore, & in inflammatione. *Sol.* In febre itaque ardente conuenit missio sanguinis usque ad animi defectum tùm ratione febris, tùm ratione causæ febris: *In feb. ardente cũ Gal. cur cõueniat sanguinis missio usq; ad aĩ defectum.*

Ratione quidem febris; nam cum febris sit affectus calidissimus, ei conuenit hæc euacuatio: quia habet vim insigniter refrigerandi, ac euentandi vniuersum corpus:

Ratione etiam causæ, seu materiæ: quia euacuatur materia illa, & massa humoralis in venis magnis existens, quæ nisi vacuaretur fieret putredo, & synochus pestilens. Ex quibus si descendamus ad inflammationem uehementem dicimus in ea hanc vsque ad animi defectum conuenire uacuationem, & ratione affectus, & ratione materiæ. *Cur in maxima inflãmatione.*

Ratione affectus: quia inflammatio est affectus calidus, & per sectionem venæ refrigeratur corpus. Ratione materiæ, siue consideremus materiam ratione copiæ, siue ratione motus, quatenus fluit hæc materia, vel à parte ad locum inflammatum, uel à toto ad eundem locum; Si enim penès sui copiam, cum ingens sit inflammatio, & proinde ab insigni materia fiat: ideo insignis ei conuenit vacuatio.

Ratione etiam fluxionis: quia opus est refrenare hunc motum; & ideo conuenit venæ sectio ad animi usq; defectum: quia est in causa, ut humores quiescant: Ideoque optimi practicantes in fluxu sanguinis solent deducere homines ad animi deliquium. Quantum autem ad dolorem attinet, conuenit hęc uacuatio, & ratione doloris, seu symptomatis, & ratione materiæ facientis dolorem. *Cur ĩ maximis doloribus.* Ratione materiæ: quia si copiosa est materia, copiosa est opus vacuatione: conuenit etiam ratione motus materię fluẽtis hęc vacuatio: conuenit tandem ratione doloris, quatenus symptoma est; quoniam per euacuationem ad animi defectum vsque facultas sensitiua quodammodo sopita, & dormiens redditur; & ideo tot beneficia confert usque ad lypothymiam exinanitio. Ex quibus patet Auerrois argumenta nullius esse momenti; nam quando Auerroes septimo collig. octauo arguit: *Redarguntur Auerr. & illius fol uũtur argumẽta.* Natura non euacuat vsque ad animi defectum, nequaquam id facit: ergo, nec medicus debet euacuare ad animi defectum. Decipitur Auerr. quia natura interdum euacuat usque ad animi defectum cum integra salute infirmi; non dico usque ad syncopem; & ideo in tempore optimæ Crisis fiunt animi defectus, quæ adstantibus uidentur esse satis sæua symptomata; medicus autem cum hæc videt, lætatur: & tutam, ac citam salutem prognosticatur. Neque etiam valet, quod secundo loco dicitur ab Auerroe: quia inquit scopus medici est euacuare malum sanguinem; Vnde non est euacuandum vsque ad animi defectum: quia non modo malus sanguis, sed bonus etiam euacuatur. In hoc etiam fuit deceptus Auerroes: Quia principalis scopus medici est morbum profligare; *Scopus medici principalis.* Et quia morbus insigniter est calidus, ac à maxima materiæ copia dependens, ut per eam maior quotidie morbus fiat; ideo nihil obstat: quin fiat euacuatio, etiam si cum mala materia bona euacuetur, dummodo morbus tollatur, ac vires tolerent, & æger sufficere possit. Nec etiam valet quod tertio dicit Auerroes;

P 3 Non

Non esse admittendam hanc vacuationem: quia si fuerit putrida febris, in qua humores, vel putridi sint, uel ad putredinem tendant, cum putredo fiat, quia calor naturalis diminuitur, & augetur extraneus: Si ergo tanta fiat vacuatio, calor naturalis diminuetur: igitur materia, quæ relinquitur facilius putrescet.

Fuit in hoc etiam Auerroes deceptus: Nam quoties in his affectibus tanta fit vacuatio, non alia de causa fit, nisi ut calorem extraneum, & igneum euentemus; & si possibile est extirpemus, ac eradicemus, ut fuit eradicatus à Galeno nono method. quarto, vt nonnulli dicerent Galenum trucidasse febrem; Et ideo dicimus per sectionem venæ non diminui, sed augeri calorem natiuum; quoniam diminuitur calor extraneus, ad cuius diminutionem sequitur vigor caloris naturalis, & fortitudo. Et propterea vbi humores sunt in via ad putredinem per hanc sectionem preseruantur à putredine, ut fecit Galenus loco citato: vbi cum adesset febris synochus putrida, hac sectione præseruauit à synocho pestilenti. Quare constat conuenire sectionem venæ vsque ad animi defectum; sed dubium est de purgatione, an conueniat vsque ad animi defectum; & nascitur difficultas ex Galeno, qui in hoc commento dicit in maximis doloribus, &c. conuenit euacuatio vsque ad animi defectum, adhibita distinctione, an id conueniat facere sectione venæ, an pharmaco: Quare videtur insinuare purgationem ad animi vsque defectum.

Per sectio nē venæ nō diminui, sed augeri calorem natiuum.

Dub. An purgatio cōueniat vsque ad ai defectū.

Sol. Dicendum cum Montano, & alijs, quòd nequaquam licet purgare pharmaco vsque ad animi defectum: quia quamuis per pharmacum purgemus humores à natura sanguinis recedentes: In quibus materia non tantum patitur, quantum in sanguine; tamen est maius periculum in purgatione, quàm in sectione: quia in nostro arbitrio est supprimere sectionem venæ, quando voluimus non ita in purgatione. Ad Galenum autē satis difficile est respondere; nos tamen dicimus Galenum esse hunc in modum intelligendum, quòd in maximis doloribus nō inuenit præstantius remedium, quàm euacuationem vsque ad animi defectum, sed adhibita distinctione. Et cur? Non alia de causa, nisi (vt se ipsum interpretatur quarto de tuend. quarto:) Quia considerauit, an dolor à sanguine pendeat, nec nē. Nam si à sanguine, secanda est vena usque ad animi defectum; ergo à pari (vellet dicere quis) si fuerit cum alio humore erit purgatio facienda, vsque ad animi defectum. Negatur consequentia, & causa negationis potest esse duplex: Prima quia apud Galenum nunquam fuit obseruatum exhibitum fuisse pharmacum, ex quo secuta fuerit purgatio, vsque ad animi defectum; sed benè fuit obseruatum missum fuisse sanguinem, vsque ad animi defectum, vt nono method. quarto. Secunda ratio est, quia dicit Galenus. Nullum præstantius adinueni remedium in maximis doloribus, quàm euacuare vsque ad animi defectum, adhibita tamen distinctione, num liceat vacuare sectione venæ, vel pharmaco, ut dictum est in libro de curand. rat. per sang. miss. ergo liber ille debet dirimere hanc difficultatem; videatis igitur hunc librum, & præcipuè caput decimumsextum, in quo loquit de vacuatione, usq; ad animi defectum; sed nec ibi, nec alibi loquitur de vacuatione vsque ad animi defectum per pharmacum; sed benè proponit eam per sectionem venæ; Et præcipuè quia Hippocrates in hac secunda parte huius Aphorismi loquitur de euacuatione propriè dicta, idest per sectionem venæ; at in prima de purgatione. Concludentes igitur dicamus, quòd in his casibus conuenit vacuatio vsque ad animi defectum; Nam quantum fit ratione morbi habetis morbum vehementem: Quantum fit ratione materiæ habetis materiam sanguineam in maxima copia peccantem; Igitur vacuandus est sanguis in maxima copia cum valido auxilio: quoniam extremis morbis extrema conueniunt remedia; vnde modo habeatis etiam coindicantia hāc sectionem venæ: nam coindicans est ætas florens, & in his morbis est ætas florens in suo vigore, ac suo flore, ut optimè dicit Galen. nono method. 3. vbi dicit febres synochas non posse corripere senes, sed eos, qui sunt in maximo ipsius ætatis flore. & præter ætatem coindicant etiam vires non simpliciter vires, sed vires robustæ omnibus modis, ratione solidorum, Carnosi generis, ac spirituum; & ideo patet Aphorismus Quòd quantum sit ad purgationem, eò vsque purgatio est facienda, quoūsq; humores noxij vacuentur. In his uerò affectibus, in quibus conuenit venæ sectio, vacuandum est vsque ad animi defectum: dummodo æger sufficere possit. Hoc igitur videtur uoluisse Hippocrat. Quòd si loquamur de purgatione: purgatio non conuenit ad animi defectum, sed vsque quò humores noxij expurgentur. At si loquamur de sectione, hæc quidem conuenit ad animi defectum, dummodo vires tolerent, & æger ponit sufficere. Et hoc est, quòd dixit Galenus in maximis doloribus conuenit euacuatio vsque ad animi defectum. Sed debet hoc cum distinctione proferri: vtrum scilicet in doloribus loquamur de sectione venę, an de pharmaco: Quasi dicat, id, quòd dixit Hippocrates in textu, eget distinctione. Nam si loquamur de sectione venæ, conuenit missio sanguinis, vsque ad animi defectum; si verò de purgatione per pharmacum, non licet hanc fieri vsque ad animi defectum.

Aetas florens coindicās uenæ sect. usque ad animi defectum.

Vires q̄ hmōi euacuatio nem coindicent.

LECTIO LXXXII.

APHORISMVS VIGESIMVS QVARTVS.

In acutis pasśionibus raro, & in principijs medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

SVperest, vt in præsenti lectione absoluamus primam particulam Aphorismorum: Dicit ergo Hippocrates in penultimo Aphorismo. *In Acutis passionibus, &c.* Sciendum ergo, q̄ cū Hippocr. absoluisset sermonem de pharmacia; nam locutus est de inuentione, & recta administratione huius auxilij: vt nihil relinqueretur aliud, nisi ut epilogaret. Verum antequā epilogaret, uoluit in præsenti Aphorismo vnum ponderare; quod proponit in vigesimosecundo Aphorismo; nam dicit: (*Concocta medicari, & mouere, non cruda, neque in principijs, modo non turgeant, vt plurimū āt non turgent:*) Cū igitur dixisset, quòd ut plurimum non turgent: Nunc propositum eius est declarare in quibus morbis materia turgeat, & in quibus non; Et hoc potius hic voluit facere, quàm immediatè post vigesimumsecundum. Quia volens agere de loco, & de tempore opportuno, ac Quantitate vacuationis, non erat, vt intermisceret præsentem Aphorismum; Et ideo voluit agere de eo post sermonē de pharmacię administrandæ modo. Et hunc esse scopum Hippocratis potest ex Galeno in commento persuaderi; Namq; inquit

Cōnex. Aphoris. & institu tū Hipp.

In acutis tantū; & raro materia turgere.

inquit, quòd cum dixiſſet Hippocrat. materiam rarò turgere, nunc hoc uult declarare; quoniam inquit: (In morbis acutis tantum turgere materiam, & in his etiam rarò.) Diuiditur etiam hæc pars, in duos Aphoriſmos, ſeu ſententias, quarum vtraque eſt ſine ratione prolata: In prima proponit, quod dictū eſt, neque tantùm proponit; ſed tangit præceptū quoddam in arte medica obſeruandum: In ſecunda declarat, qua ratione, & quomodo ſit illud præceptum obſeruandum.

Diuiſio.

Senſus Aphor.

Senſus autem Aphoriſmi talis eſt, quòd materia non turget in morbis chronicis, ſed in acutis paſſionibus, & in his rarò tamen; & tunc licet à principio vti medicamentis purgantibus, & ubi licet his vti, hoc cum præmeditatione eſt faciendum; ſed accedamus ad verborū expoſitionem; dicit Hippocrates: *In acutis paſſionibus, &c.* Quam particulam Galenus exponens dicit: quòd non licet materiam crudam purgare in morbis chronicis, ſed opus eſt expectare concoctionem: in acutis autem licet id facere, ſed rarò: quia rarò in acceſſionibus materia turget. Rarò autem debemus vti his; quoniam (ut dicit Galenus:) quoties materia furioſa non eſt, & voluerimus. Nos uti medicamento purgante, tunc periculum eſt, nè ob nimiū calorem pharmaci maximum fiat nocumentum, quod maximè accidere ſolet, vbi morbus acutus habet febrem coniunctā, quæ paſſio calida, & ſicca eſt, & ratione pharmaci exacerbatur. Neque quis admiretur ſi diximus in morbo acuto febrem habere locum: quia hic non eſt ſermo de quolibet morbo acuto, ſed de eo, in quo poteſt habere locum materia furioſa; hæc autem materia calida, & mobilis ſuaptè natura eſt: vnde nō poteſt cauſare talis materia morbum acutum, niſi habuerit febrem coniunctam; Et ob id licet apoplexia acutus ſit morbus, tamen quia à frigida materia pendet; ppea nullam febrem accendit. Hæc pro expoſitione contextus: In quo non opus eſt declarare, quòd per acutas acceſſiones intelligamus tùm acutos morbos, tùm peracutos: quia alibi declaratum eſt.

In morbis chronicis expectāda cococtio. In acceſſionib. rarò materiam turgere. Nocumētum Pharmaci in acutis materia exiſtēte cruda.

Aduertēdum autem eſt, quòd ut dicit Philothæus licet dixerit paſſionem Hippocrates: Nos propriè intelligere debemus morbum, ideſt diſpoſitionem in facto eſſe, non in fieri. Notandum etiam eſt, quòd cum dicit: *Et in principijs;* Debetis intelligere tres primos dies: *Purgantibus:* Intelligit medicamenta electiuè ducentia. Addit in ſecunda parte Hippocrates: *Et hoc cum præmeditatione.* Quæ verba diligenter ponderanda ſunt: quandoquidem non pauci in eorum intellectione decepti fuere: Dicit ergo Galenus in commento, ꝙ cū dixerit Hippo. vbi in acutis paſſionib. materia turget, ꝙ rarum eſt: tunc inter initia materia purganda eſt; ſed tamē (addit) cū præmeditatione id faciendum eſt: per quam particulam *Præmeditatione:* Siue intelligat Hippocrates antequam pharmacum exhibeatur: ſiue (præmeditatione,) an natura poſſit expurgare materiam, nec nè; Et ob id medicus debeat expectare naturam purgantem: ſiue demum intelligat per præmeditationem, an ſcilicet debeat medicus interturbare Criſim, an potius dare pharmacum; vtcumque voluerit Hipp. per hæc nihil aliud voluit innuere, quàm quòd maximè ſit verenda purgatio, & præcipuè in illis acutis morbis, qui pendent à materia frigida; vnde quā maximè temerarij ſunt illi, qui volunt vti minoratibus; Sed dicet quis ſi materia turgente exhibendum eſt pharmacum, ſed cum præmeditatione: quid nā conſiderare debet medicus? Hoc inſpicere debet, ut pharmacum exhibeat cū vtilitate infirmi, ideſt vt maius iuuamentum poſſit ſequi ratione pharmaci, quā detrimentum. Præcognoſcet autem hoc ſi conſiderabit an corpus ſit paratum ad Pharmacum aſſumēdum, an omnifariam indiſpoſitum; Nam hæc præparatio, & indiſpoſitio facit, vt morbo acuto exiſtente, ac dependente à materia furioſa aliquando quàmprimum liceat dare Pharmacum, interdum ſit opus differre exhibitionē Pharmaci, Interdum nullo pacto ſit exhibendum Pharmacum. Et ideò non ualet illatio eſt materia furioſa, ergo exhibendum Pharmacū. Nam interdum corpus eſt bene diſpoſitum, interdū indiſpoſitum; & hoc uel reddi poteſt diſpoſitum, vel non poteſt reddi diſpoſitum. Declaro cum Galeno, qui in commen. omnia tangit. Illud corpus dicitur diſpoſitum, in quo non præceſſit maxima cruditas ratione ciborum; quòdque non habuerit hypocondria admodum tenſa, inflata, & denique id corpus, in quo non erit aliqua materia viſcoſa obſtruens partes. Sed aduertendum, nè cum Galenus proponit materiam viſcoſam, credatis forſitan hanc poſſe eſſe furioſam; Quia materia furioſa tenuis eſt, & calida; vnde bene uerum eſt, quòd in eo corpore, in quo eſt materia furioſa, poteſt etiam eſſe materia viſcida: ſed illa furioſa non eſt; vnde dicebat Hippocrates corpora 2. Aphor. cum quis purgare uoluerit, ea præparare oportet. Præparatione illa intelligit, quę dirigatur ad obſtructiones factas à materia viſcida, quæ furioſa non eſt. Ideò corpus eſt indiſpoſitum Quoties in eo talis adeſt materia; Vnde ſi nullum horum in eo corpore aderit, vos poteſtis quàmprimum dare Pharmacum; nam ſine dubio vos habebitis maiorem vtilitatem ex euacuatione, quàm ex calore Pharmaci nocumentum. Sed exhibitionem Pharmaci remoratur corpus quoties eſt indiſpoſitum, ita tamen, ut medicus poſſit habere occaſionem reddendi corpus paratum; & ideò debet eſſe occaſio exhibendi medicamentum, In quo ſit decoctum, uel hyſſopus, uel origanum, uel quid ſimile, quòd hēat vim extenuandi, ac incidendi craſſos humores non furentes, quia furentes craſſi eſſe non poſſunt; ſed bene poſſunt cō iungi cum craſſis, ratione quorum prohibetur medicus, nè faciat tutam purgationem materiæ noxiæ.

Not.

In acutis inter initia materia turgens purganda cū præmeditatione.

Quid per præmeditationē Hippoc.

In quib. acutis morbis verenda purgatio.

Dub. Quid cō ſiderādū in Pharmaci exhibitiōe in acutis.

Materia exiſtente furioſa non ſemper purgādum. Corpus diſpoſitū ad Pharmacum, quòd ſit.

Præparans medicamentum.

Quòd ſi corpus erit omnifariam indiſpoſitū; Quòd erit ſi fuerit inflāmatio in corpore, vel in inteſtinis, tunc ſine dubio etiam ſi materia turgeat Pharmacū exhibendum non eſt; vnde hìc Modernus declarās quid uoluerit Hippocrates cum dicit. *Et cum præmeditatione.* Inquit, ꝙ dēmus diſtinguere de acuto morbo, an febris ſit, nec nè. Et ſi aderit febris, diſtinguere eſt opus; an maius poterit eſſe iuuamentum, quàm nocumentum ex Pharmaco, vel ècōtra. Nam ſi maius erit iuuamentum, concedendum eſt Pharmacū: ſi cōtra negandū. Si verò fuerit morbus ſine febre. Tunc uel erit paratum corpus, & diſpoſitum, & eſt ei Pharmacum propinandum: uel in diſpoſitū, & nō eſt Pharmacum propinandum. Quæ dicta uera eſſe non poſſunt, & primus error in hoc conſiſtit. Nā cum dicit. Aduertendum, an febris ſit coniuncta cum hoc morbo, vel non: iſta diſtinctio non eſt ad propoſitum; Nam non poteſt dari morbus, de quo loquitur hìc Hippocrates, qui ſine febre ſit; Nam ſemper cum morbo acuto, (non dico in genere, ſed de eò acuto, de quo hìc ſermo eſt; in quo eſt materia furioſa) adeſt febris: & impoſſibile eſt in eò febrem non adeſſe. Cum poſtea addit, ſi corpus fuerit ſine febre, vel erit paratum, uel non paratum: etiam hic eſt falſitas: Quia quādo dicimus ſine febre, imaginatur vnum impoſſibile Modernus; & ideò dicendum cū Galeno, ꝙ opus eſt præmeditari, an quàmprimum liceat dare Pharmacum, vbi corpus eſt diſpoſitum. Et vbi indiſpoſitum eſt conſiderare etiam oportet, an poterit diſponi, uel non poterit. Nam ſi eſt diſpoſitum omnifariam debemus quàmprimum dare Pharmacum. Si omnifariam indiſpoſitum nullo pacto dā dum Pharmacum. Si indiſpoſitum, ſed quòd poſſit diſponi, opus eſt remorari quò ad rectè fuerit diſpoſitum,

Quib. nō exhibendū Pharmacū & materia turgēte.

Confutatur Modernus.

In morbo acuto cum materia turgente ſp annexa febris.

Pharmacū, quando exhibēdum.

tum, sed unum tantum remanet declarandum, quia à Moderno Auerroes repræhenditur. Nanque inquit Auerroes 7. collig. cap. 9. quòd quoties exhibetur Pharmacum materia furiosa existente, Pharmacum ratione caliditatis nocet; & ideò ad hoc nocumentum impediendum dicebat Auerroes, quod nos debemus cum medicamentis soluentibus admiscere refrigerantia, quæ contemperent acrimoniam medicamēti soluētis. Quòd videns Modernus dicit. (Et satis audaciter) esse in errore Auerroem, quia si commisceremus frigida cum calidis, tunc impediretur actio medicamēti soluentis; Nam medicamentum habet vim attrahendi non ratione caloris, sed à tota forma. Caliditas autem concurrit, ut conducit, & ut causa secundaria, ut quantò calidius sit medicamentum, tantò validius attrahet humorem illum; & ob id non sunt commiscenda calida medicamenta cum frigidis, nè eorum actio interturbetur. Sed sunt cō miscenda medicamenta calida cum odoratis, (vt dicit Hippocrates 2. de rat. vict. 11.) atque etiam fecit; nanque calida non cum frigidis, sed odoratis intermiscuit, vt corroborarentur uiscera: cerebrum, cor hepar, ventriculus, &c. nè læderentur à malignitate Pharmaci soluentis. Sed Auerroes rectè meo iudicio dicit, & rectè etiam Galenus, & Hippocrates, & deceptus est Modernus. Nam cum exhibetur medicamentum soluens corpori, hoc potest nocere corpori, uel ratione suæ formæ, vel ratione temperamēti calidi, (& præcipuè, quia supponimus hic corpus febre correptum;) Et ideò duplex necessitas oritur corrigendi medicamenti: altera, ut corrigatur eius forma, & natura venefica, vel saltem, vt muniantur viscera corporis, nè ita facilè lædantur à malignitate medicamenti; Et ad hanc malignitatem remouendam respiciens Galenus, & Hippocrates odoratis usi sunt, quibus remouetur malignitas, neq; aliquod infertur impedimentum operationi Pharmaci; Imò si aliquantulum impediatur vis medicamenti, melius est id habere sine nocumento, quàm totam eius operationem cum nocumento. Vbi autem Pharmacum uolumus corrigere rōne temperamēti calidi opus est commiscere frigida. Vnde in vsu est communiter apud omnes practicantes, quòd rhabarbarum infundere solent in decoctione florum, & fructuum, acetosæ, endiuiæ, &c. Mesues etiam in re medica celeberrimus nonnè commiscet scammonium cum cydonio: quòd frigidum est? Et ob id rectè dicit Auerroes: quòd ad remouendam caliditatem medicamenti opus est admiscere frigida medicamenta, quæ nō impediunt actionem medicamenti, sed bene remittūt, ex qua remissione maius nascitur iuuamentum, quā nocumentum: quia cum remittitur insignis eius vis, sequitur operatio Pharmaci sine detrimento infirmi; Vnde quantò maligniora fuerint Pharmaca electiuè ducentia, tanto in maiori dosi sunt exhibenda remittentia malignitatem eorum; vnde maiorem quantitatem corrigentium apponimus in scammonio, colocynthidæ, &c. Quā in læuioribus. Et ideò dicit Hippocrates, *Cum præmeditatione faciendum est.* Subiungit postea Hippocrates in sequenti, ac postremo Aphorismo.

Modernus Auerroem redarguēs.

Calida medicamenta cō miscēda odoratis.

Modern⁹ Auerroē īpugnās sep robatur.

Duplex necessitas corrigēdi medicamēti.

Melius esse habere Phārmaci operationē cum aliquo impedimento, quàm expeditā & cōpletam cum nocumēto.

Maligniora, pharmaca electiuè ducētia maiorē corrigentium dosim exigere.

APHORISMVS VIGESIMVS QVINTVS.

Si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt: si cōtra difficulter.

Dicit Galenus in com. quòd eandem sentētiam nunc repetit Hippocrates, quàm habuit in superioribus, idest, in secundo Aphorismo; Nā ibi dicit. *Si talia purgentur* Nam proponit ibi Pharmacum in virtute indicantium, & coindicantium. Dicit tamen Galenus, quod non piguit Hippoc. rursus eundem sermonem repetere, ut totus de pharmacia esset absolutus sermo, ergo per hæc verba voluit dicere Galenus esse absolutum sermonem de pharmacia. Etsi de hac est absolutus sermo, etiam de chyrurgia, & dieta; Vnde uoluit per hæc uerba dicere Hippocrates. Et hæc dicta sint de pharmacia, & de omnibus instrumentis medicis ad eam partem medicinæ attinentibus, quæ curatiua dicitur. Et nobis etiam hæc dixisse sufficiat, quantum ad expositionem primæ particulæ Aphor. &c.

FINIS.

HIERONYMI CAPIVACCEI PATAVINI, MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAECLARISSIMI.

DE ARTE COLLEGIANDI.

QVANQVAM multa in Arte Medica reperiantur, quorum cognitio maximè necessaria est Medico: Nihilominus esse nihil adeò vtile, nihil adeò necessariũ, atque dignum arbitramur, quã Artem ipsam consultandi. Quãdoquidem hac vna medici docti ab indoctis distinguantur. Nam quilibet experiri poterit; nec est qui non uideat, & Mulieres etiam, artis medicæ expertes, (summo cum miserorum ægrotantium dispendio,) morborum aggredi curationes. Verùm illos nos esse solos Medicos doctos dicamus, qui in campum egrediuntur consultandi, & arte id pariter exequuntur. Cum hoc negotium sit tantæ necessitatis, & utilitatis, optimum fore sumus arbitrati; Si quid de huiusmodi materia diceremus. Eam verò orationẽ prosequemur, vnde facilius reddatur, quòd propositum est. Verum, quia nihil reperio, quòd res abditas, faciles, & apertas reddat, nisi modus distinctè procedendi. Ideò distinctè procedemus; & duo absoluemus. Alterum, & primum erit, omnia capita inuenire, de quibus hac in arte erit disserendum, ut in Collegio volentes esse, sciamus quæ, & quot capita sint proponenda; atque nec plura, nec pauciora. Reliquum est, vt cùm hæc cognouerimus, noscamus qua ratione, & quæ in singulo quoque capite sint obseruanda. Quapropter si volumus inuenire quot capita sint proponenda, hoc modò progrediendum est; Vt cognoscamus quidẽ, quòd neque plura, neque pauciora constituantur, ut eis intellectus acquiescat. Hoc verò facere nõ possumus, nisi confugiamus ad illam methodum, quæ facit ad inuentionem. Et cum duplex hæc sit, Diuisiua, & Resolutiua: potiorem locum habet resolutiua. Hæc autem initium sumit à notione finis. Vt verò, quòd nunc proponimus intelligatur facilius, supponendum à vobis est, consultandi methodum septẽ capita includere. Primum est, vt casus historia proponatur. Secundum ut ex proposita historia hauriantur res non naturales, & præcipuè quæ ad aerem præsentem spectent. Tertium caput est agere de rebus naturalibus, eas quales sint, manifestando, & supponendo; Vt his postea ueluti firmis fundamentis vsque ad finem consultationis procedatur. Quartum caput est sermonem habere de rebus prçter naturam. Quintum de indicationibus. Sextum de prognostico. Septimum, ac postremum de auxilijs. Omissum est caput de signis, quoniam signa sunt in triplici differentia: alia rememoratiua, alia dignoscitiua, alia prognostica. De postremis sermo haberi debet in capite de prognostico; Et quantum spectat ad reliqua de his loquendum est, ubi de rebus naturalibus, ac præter naturam fit sermo; quatenus scilicet latent. Nàmque vbi de re occulta dicendum est, quæcunque illa sit, hanc per sua signa manifestare oportet; sic enim procedentes, nec verbũ quidem pertransit, quòd mentes hominum dubiam relinquat. Si nànque uellet quis res ignotas vnico loco dimittere per sua signa manifestandas; id & dicenti, & audienti laboriosum extaret; Quarè his de causis locus peculiaris signis constituendus non est. En igitur quemadmodum methodus collegiandi septem propositis capitibus absoluitur. Hæc itaque, ut scientificè habeamus, propositaque iam à nobis methodo hæc eadem ad vnguem inueniamus: Constituere primum liceat, scopum in arte collegiãdi nihil aliud esse, nisi ut consultemus aliquid. Quòd si sanitas est, vt conseruetur; si amissa recuperetur. Hoc autem assequi nequimus sine medicis præsidijs; ideò hoc caput, necessarium est, vt absoluatur, quòd est de medicis præsidijs discurrere. Verùm medicus quilibet consultare debet non tanquam empiricus, sed tanquam dogmaticus procedendo; ideò loqui debet de medicis auxilijs; vt facile pateat, quòd neque frustra de his loquatur; sed quòd ordinatè, & cum fundamentis

Margin notes:
- Artis huius necessitas, ac dignitas.
- Ordo res abditas faciles, & apertas reddit.
- Duo proponit ab soluẽda. 1 2
- Methodus inseruiens ad inuentionem duplex.
- Methodũ consultãdi septẽ capita includere, & quæ hæc sint.
- Signa in triplici differentia.
- Cur signis peculiare caput nõ cõstituatur.
- Scopus in arte collegiãdi.
- Inuentio propositorum septem capitum. 1

mentis procedat. Quare prima ratione necessariũ est, ut medicus orationẽ habeat de Prognosticis. Demum, ut ponat (iactis fundamentis) remedia; Et cum remedia petantur ab indicationibus, de Indicationibus ei est agendum. Verùm cum ratio prognosticandi, & indicationes hauriendi dependeant ex tribus; Ex rebus secundum naturam, præter naturam, & non naturalibus; Iccircò hæc tria capita explicanda occurrunt. Alterum de rebus præter naturam. Secundum de rebus secundum naturam. Tertium de non naturalibus. Et quia accidit, ut res præter naturam, & secundum naturam nos lateant; ideò de Signis differendum est; vt in uirtute eorum ueniamus in cognitionẽ latentium. Cum verò res hæc pendeat ex rei historia, est propterea, & hæc etiam necessaria, ut possimus deuenire in cognitionem rei abscõditæ. Vnde ex hac methodo resolutiua inuenta erunt capitula omnia, de quibus disputare debet medicus. Primò igitur proponatur rei historia; Sic.m. cum aliquid inuenimus, & illud, quòd inuentum est assequi intendimus, tali ordine à nobis est progrediẽdum; Vt illud, quòd in resoluendo, siue in resolutione est ultimum, efficiendum primum est in executione. Secundò verò assignare oportet res non naturales. Tertiò dicendum de rebus naturalibus. Quartò de rebus præter naturam. Quintò de Indicationibus. Sextò de Prognosticis. Septimò, ac postremo de medicis auxilijs. Vt propterea cum medica auxilia fuerint postremo loco proposita, atque hoc ordine inuenta; postremo etiam loco sint pertractanda ab eo, qui consultat.

Indicationes ex tribus.

Vltimũ in resolutione, primum in executione.

Verum, quia fuerunt aliqui, de hac arte loquẽtes, qui contrario modo negotium disponere uidentur, nè uobis aliquam relinquamus suspicionem; nonnullæ sunt à nobis resoluendæ difficultates, quę potissimum tres numero sunt. Prima de rebus secundum naturam. Secunda an prognosticum præcedere debeat indicationes, uel è contra. Tertia quia signa necessaria existunt; atque ideò dubitatio est, cur de signis aliquod non sit constitutum caput.

Prima difficultas de rebus secũdum naturam.

Quòd igitur spectat ad primam difficultatem; Dicebant isti esse præter rationem, ut nos loquamur in collegijs de rebus secundum naturam; dicunt enim hunc procedendi modum esse, tùm superfluum, tũ confusum. Nam si verbi gratia fuerit morbus in mala compositione, ut in luxatione; non est, vt loquamur de rebus secundum naturam. Præterea si ægritudo est manifesta, non debemus loqui de temperatura. Sed ad febrem videlicet tantummodo deuenire. Addebant præterea esse illos confusos, qui de rebus secundum naturam loquuntur; & vlterius appellant superfluos. Atque si uolunt loqui de rebus secundum naturam, incidenter (inquiunt) debent loqui, non autem constituere proprium caput; Et declarant, vbi febris non est manifesta, aliquid dicendũ est de temperatura, ut in febris cognitionem deueniamus. Sic, & quando ægritudo non admodum à statu distat naturali, tunc etiam debemus loqui de rebus secundum naturam. Vbi pariter de prognostico, & similiter ubi de remedijs loquimur: ibi etiam licet de rebus secundum naturã loqui. Quia virtus pmittit vnũ, & tẽperamentũ aliud. Inferũt ergo propriũ caput de rebus ſm naturam minimè constituendum esse. Sed de his nos incidenter loqui debere; Vt putà dum de rebus præter naturam loquimur, atque de prognosticis, & de medicis auxilijs. Dicunt igitur illos, qui proposito à nobis ordine progrediuntur, obscuros esse, & confusos.

Difficultatis solutio.

Dicere pro rei veritate possumus: Veram profitenti colligiandi artem necessarium esse de rebus secundum naturam loqui, antequàm de rebus præter naturam sermonem habeat. Quia si uolumus causam inuenire, necesse profectò est, ut supponamus esse res secundum naturam; quæ sunt fundamenta collegij. Præterea si consideretur modus procedendi, opponitur porrò illi uiæ, quæ locum habet in resolutione. Inueniebamus quidem remedia, prognostica, indicationes, res præter naturam, & res secundum naturam: Quare si ultimum locum habent res secundum naturam in inuentione, ergo in executione debent habere primum locum. Ea propter in collegiando ordine progredi debemus compositiuo; ideoque primum de rebus secundum naturam; & postea de rebus præter naturam dicendum est; & sic erit postremum in executione, quòd primum extitit in inuentione. Vlterius si aliter faceremus, essemus quidem diminuti, & confusi. In quolibet enim collegio necessarium est sermonem habere de rebus secundum naturam. Si nanque sermo fiat de morbo tollendo; morbus autem nihil aliud sit, quàm recessus à naturali statu; quomodo poterimus id efficere, nisi supponamus naturalem ægri statum. Aduertendum autem, quòd quidam & in hoc decipiuntur. Quamuis enim in quocunque collegio de rebus secundum naturam loqui opus sit; differenter tamen est loquendum. Quia plura interdum, pauciora nõnunquàm, & aliquando mediocria proponuntur, pro casuum diuersitate. Si enim accidat consultatio de iecinoris inflammatione, debemus loqui de temperamento naturali potissimum iecinoris: quoniam uitium habemus in parte principali, & in parte recondita: de iecinore igitur diligenter loquendum est. Quòd si fuerit erysipelas in crure, loquendum etiã est de rebus secundum naturam, non tamen ita diligenter, sicuti in iecinoris morbo. Quare repræhendendi sunt illi, qui semper in rebus secundum naturam eodem procedunt modo. Cùm itaque sermo est de rebus præter naturam, verbi gratia sit aliquis correptus calida, & humida ipsius iecoris intemperiè, poterimus tunc quidem in illius affectus cognitionem uenire, multò magis si cognouerimus corpus esse temperaturæ calidæ, & humidę naturaliter; cum temperatura illa sit ueluti affectus indiriũ. Ideò nos accipimus temperaturam loco signi ad indicandum hunc morbum. Descendentes deinde ad Indicationes, quæ sanè desumentur à rebus secundum naturam, non nè, & ibi quoque loquemur de rebus secundum naturam? Pariter in prognostico necessarium est loqui de rebus secundum naturam; Quare necessarium est, aliàs confusi essemus, ut constituatur caput de rebus secundum naturam; Vt cùm incidit sermo de his, ea nos supponamus, quæ dicta sint in proprio eorum capitulo; aliter cogeremur ea sæpius repetere. Nam verbi gratia constituatur corpus, de quò habetur collegium, calidum esse, & humidũ. Si est notum suppo nimus: si ignotum probetur signis. Cum accedimus ad res præter naturam dico corpus febricitare febre à sanguine: Et inditium est, quia corpus est calidum, & humidum; & hoc suppono non amplius probo. Vbi descendo ad indicationes, dico, quòd oritur indicatio euacuandi sanguinẽ, & hoc desumens simul ex temperamento calido, & humido, apto ad sanguinem gignẽdum: de temperamento non amplius loquor. Cùm descendo ad prognosticum, & sit synocha: dico, quòd tolli potest, quia, non est maximus à naturali statu recessus. Morbus enim est à sanguine dependens in corpore calido, & humido; Vnde semper supponimus hoc esse cõprobatum suo loco. Quòd si non constituamus hoc caput, semper confusè procedemus; ideò necessarium est, ut primo loco hæc veluti fundamenta ponamus, atque sic res secundum naturam constituamus.

Primum in inuentione, postremum in executione, & econtra.

In quolibet collegio sermo habẽdus de rebus secũdum naturam.

Morbus quid.

Not.

Redarguendi, qui in reb. secũdum naturã semper eodẽ procedũt modo.

Tẽperatura affectus, seu morbi inditium.

Soluitur aduersa ratio.

Ad rationem autem aduersariorum facilè respondemus; cum dicant non est necessarium de his loqui

cum

cum fuerit luxatum aliquod membrum. Certè miramur quomodo in luxatione nos non debemus cõsiderare res secundum naturam. Non.n.solum principales partes debemus considerare, sed & organicas quaslibet,& temperamentum partis quoque luxatæ; Nam habemus sensum,& exquisitiorem, & minus exquisitum; Ex quò elijcimus quid agendum, & ex ratione prognostici, & remediorum. Opus nanque est partibus luxatis aliqua admouere medicamenta; Et quia morbus in luxatione alio modo est curandus in una temperatura, alio in alia: ideò medicamentum debet esse in uarijs temperaturis uarium. Necessarium est ergo in luxatione loqui de rebus secundum naturam. Quando verò asserunt, quòd in febre manifesta loqui de rebus secundum naturã nõ licet; certè sunt in maximo errore. quia nos haud sciemus; an sit maximus lapsus à statu naturali, nec nè. Oportet profectò scire, quam proportionem habeat, uel non habeat febris cum temperatura naturali. In prognosticis quoque,& remedijs id non ignorandum; quia pro diuersitate temperamenti diuerso quoque modo hunc, modo illum tertianariũ curabimus modo. Quare necessarium est, ut in febribus loquamur de rebus secundum naturam.

Quando vltimò dicunt nos esse cõfusos; dicamus hoc minimè uerum esse. Quia in omnibus non cogimur sermonem facere de rebus secundum naturam, veluti faciunt ipsi. Ideò necessarium est, vt aliquod de huiusmodi rebus constituatur caput; vt tale caput sit ueluti fundamentum omnium dicendorũ. Et patet ex iam dictis. Quòd si in collegijs modo ab illis proposito procedamus, maximè erimus confusi. Non erit autem confusio ulla, si de prædictis vnũ constituamus caput; atque demum in omnibus ijs, in quibus de his debet fieri sermo, supponantur quæcunque in eorum capitulo dicta sint, nè pluries indistinctè eadem repetamus. Patet igitur quot nam capita sint in arte collegiandi proponenda. Et prima difficultas soluta manet.

Caput de rebus secundũ naturã fundamentum dicendorum.

Secunda erat difficultas, an immediatè post sermonem de rebus præter naturam liceret loqui de indicationibus, aut de prognosticis. Quidam dicunt primũ loquendum esse de prognosticis. Primum enim sciendum est an sit agendum, demum quid sit agendum. Scimus autem an sit agendum ex prognostico, quid agendum ex indicatione: quare prognosticum præcedit indicationes. Ex altera parte Gal. lib. de constit. art. med. cap. 17. & 18. prius hauriendas esse indicationes ostendit, demum perpendendum esse, an illis possimus satisfacere nec nè. Ergo indicationes debẽt præcedere. Vt autẽ sciamus nos, qua ratione in collegiando rectà procedere oporteat, uti distinctione opus est. Nam cum sermo est de aliquo morbo, animaduertere est necesse; An euentus morbi sit certus, an dubius. Si certus distinguendum est: an sit certus ad bonum, vel ad malum. si ad malum adhuc distinguendum; vel enim iam iminet, uel non; vel citò futurum est. Si citò, in hoc casu (cùm citò futura, verbi gratia sit mors,) debetis primum loqui de prognostico. Nam non est, ut hauriamus indicationes, cum citò sit moriturus æger. Quòd si non ita citò sit ad malum: In hoc casu, cum tale prognosticum pẽdeat ex indicationibus, & coindicationibus, quæ inuicem dissident: Prius est agẽdum de indicationibus. Si uerò ad bonum euentus sit futurus; prius quidem loqui debemus de indicationibus, ratione quarum dicemus citò ne, an tarde fiet bonus euentus. Quòd si sit dubius, & ea ratione quatenus indicationes dissident, debemus prius loqui similiter de indicationibus. Hinc possumus colligere, quòd in uno tantum iam dicto casu licet prius de prognostico loqui, quàm de indicationibus; Et ideò Gal. lib. de consti. art. med.

Secunda difficultas. An primũ agendũ sit de prognosticis, quàm de indicationib. Propria opinio.

Quo casu primo loquẽdũ sit de prognostico Prognosticũ quãdo depẽdeat ex indicationibus, & coindicationibus.

considerans, ut plurimum pẽdere prognosticum ex indicationibus, docuit prius esse indicationes hauriẽdas.

Respõsio ad rõnẽ aduersariorum.

Ad rationes aduersariorum dicimus, quòd nõ consistit prognosticum tantum in hoc, vt cognoscamus an sit agendum; Sed an citò, uel tardè terminandus sit euentus; an possimus satisfacere, quòd ex indicationibus dependet. Vnde non ualet argumentum.

In quo consistat prognosticum.

Tertia erat difficultas de signis. Nam necessarium est loqui de signis; Nec tamen est constitutum aliquod caput peculiare de signis: Nihilominus loquimur de rebus secundum naturam, & de rebus præter naturam.

Tertia difficultas de signis & eius solutio.

Dicendum ergo, atque sciendum est; Signa esse in triplici differentia, (vt alibi etiam dictum est,) scilicet rememoratiua, demonstratiua, & prognostica. Rememoratiua pertinent ad præterita. Demonstratiua ad præsentia, & Prognostica ad futura. Quò ad Prognostica de his loquimur, cum sermo est de prognosticis. Quantum spectat ad alia duo, de illis loquimur dum sermo est de rebus secundum naturam, & præter naturam. Sed cur non constituimus caput propriũ, seu caput unum ab alijs separatum? Dicamus, quòd si hoc seorsum constitueretur, tunc in hoc capitulo aliud non contineretur, quàm scientia de signis, quòd breui tempore haud perficere possemus. nam deberet tradi diuisio signorum, & similium: Quantum enim ad res secundum naturam, illius tantum ægri, de quo habetur consultatio, non vniuersaliter traditur ars de rebus secundum naturam. Hucusque igitur constat, quæ, & quot sint constituenda capita in consultando, & qua ratione sint ordinanda. Cæterum non constat iuxta principale propositum, quid nam vnumquodque requirat caput. quare sigillatim vnumquodlibet consideremus.

Cur non cõstituatur caput peculiare de signis.

Quantum igitur spectat ad historiam: aduertendũ est alio modo opus esse, vt progrediatur qui primo loco loquitur; alio verò, qui secũdo, & tertio, & quarto est loquuturus. Si itaque sumus illi, qui primo loco sermonem habemus, tunc maximè diligentes, vt simus, oportet, in declaranda historia; Et ea ratione id peragendum à nobis est; vt quod superfluum est omittatur; nõ negligatur verò, quod ad rem videatur pertinere. An verò reperiatur aliquis ordo? non alium sanè esse credimus, quàm auspicari ab initio, vnde arbitramur malum originem traxisse: atque deinceps ea, quæ egerit, aut passus fuerit æger, quæque ab alijs pro reparãda eius salute fuerint administrata, particulatim commemorando: donec status proponatur, in quo postremo reperitur ægrotans. Ita igitur à prima morbi origine incipientes sensim, ac sensim per ea, quæ acta sint, sermonem eòusque ordinatim deducere debemus, quòusque (vt dictum est) ad præsentem, in qua reperitur æger, constitutionem perueniamus.

Primum caput, quòd est de HISTORIA

Quòd si posteriori loco loquamur, tunc de historia interdum à nobis nihil ferè dicendum est; interdũ verò aliquid. Nihil quidem dicemus, quando qui prius locutus fuerit historiam exactè recensuerit: superfluum enim est narratam historiam repetere; Vt quidam faciunt, qui in historia repetenda plus conterunt temporis, quàm qui prius eam fusè exposuerunt.

Historia incassum non repetenda.

Supponere igitur expedit quæcunque à primo dicta sunt; atque sufficit tunc pauca quædam, & principaliora per breuissimum compendium referre. Quòd si aliqua etiam ab eo, qui primo loco dixerit, ex principalioribus videantur omissa, hæc sanè non erunt prætermittenda, vt suppleamus in eo, in quo ipse defecerit. Prudens ergo medicus secundo loco loquens per epilogum historiam recenseat, proprijsque locis addat, quæ à priori fuerint postposita.

Secundũ caput, de Reb. Nõ naturalibus.

Secun-

Secundũ caput, de Reb. Nō. naturalibus.

Secundum caput erat de rebus nonnaturalibus; quid nam scilicet circa huiusmodi res debeat medicus moliri. Non multa quidem ex hoc capite dicenda sunt, sed pauca, & ex proposita historia potissimum colligenda; quæ nempè ad aerem spectent, in quo præsertim tunc temporis commoretur æger. Quamobrem etsi res non naturales in sex capitibus potissimum consistant, in aere videlicet, cibo & potu, motu & quiete, somno & vigilia, inanitione & repletione. Et animi accidentibus: potissimum tamen supponenda medico est aeris constitutio, in quo (ut diximus) versetur æger dum curationi se exponit. Quis nam igitur sit aer considerare debemus. Nam alio modo est progrediendum si æger versabitur in aere frigido: alio si in calido. Et quod de aere dicimus, idem intelligendum est de eius constitutione, tempore anni, & regione; Nam per aerem omnia hæc simul intelligimus. Non parum autem ad cognitionem rerum tùm præter naturam, tùm secundum naturam conducit aeris cognitio. Nanque si supponatur biliosus æger temperamento calido in constitutione aeris calida, facilè cognoscemus, quid agendum, & quid dicendum. Quod si sit tempus penuriæ, aut pestilentiæ debetis supponere victus rationem, quæ in hoc casu non minus debet contéplari.

Tertium Caput de Rebus secundum Naturā.

Quò ad tertium caput, quòd Res Naturales complectitur; ad hoc sanè tertiò loco accedere oportet. Explicatis enim rebus nonnaturalibus, (dicant alij quicquid uelint,) necessarium est ad res secundũ naturam deuenire; Quoniam dùm quarto loco accedimus ad ponderandas res præter naturam, nihil aliud facimus; nisi quòd consideramus recessum patientis à statu suo naturali. Necessarium igitur est, vt prius calleamus quisnam fuerit eius status secundũ naturam, in quo considerare possumus temperamẽtum, & habitum corporis, ætatem, consuetudinem, & huiusmodi. Vt itaque appareat euidentius, quomodo in consultationibus sit absoluendum hoc caput, tria declarare oportet. Primum quid per Res Naturales intelligamus. Secundum an de omnib. loquendum; vel de aliquibus: vel pluribus, uel paucioribus. Tertium quo pacto de his differendum: an scilicet per modum probationis, vel suppositionis.

Tria in hoc capit. declaranda.

1 Res Naturales q dicātur.

Quantum ad primum attinet, dicimus nos per Res Naturales intelligere eas, quas modo in statu ægri naturali considerandas proposuimus, Temperamentum videlicet tùm totius, tùm partis, corporis habitum, ætatem, consuetudinem, sexum, artem cui æger sit addictus, & facilem, uel difficilem tolerantiam tùm morborum, tùm remediorum.

2 An ī collegijs de omnib. uel de aliquib. dicendum.

Quò ad secundum respondemus dicentes interdum loquendum esse de omnibus, interdum de aliquibus, modo de pluribus, aliquando de paucioribus. Vt nunquã id vitij sit committendum, ut omni penitus silentio inuoluantur. vt perperam arbitrantur quidam. Si quidem cum in omni morbo consideremus pugnã inter ipsum, & naturam, res naturales consequẽter, ac necessariò considerare debemus. Sunt igitur in errore, qui nolunt loqui de rebus secundum naturã.

Error eorum, q nolũt loqui in cōsultationibus de rebus naturalib.

Verùm & hi quoque errant, qui in quolibet casu exactè de rebus secundum naturam loquuntur. Non enim in quocunque patiente, & quacunque consultatione id obseruandum est. Sed de istis oportet modo vno, modo alio modo loqui. Sit enim gratia exempli febris pestilens. Nos non poterimus ita esse diligentes in sermone præsertim de aere, quin adhuc maxima diligentia loqui oporteat. Si verò fuerit inflammatio ex ictu, aut simili causa, nequaquam debemus esse ita diligentes. Præterea animaduertendum est, nè faciamus quod quidam faciunt, qui in omnibus morbis semper solliciti sunt de temperamento tùm totius, tùm partium. Non enim indifferenter debemus de omnibus partibus in quocunque affectu loqui; sed de aliquibus tantum. Quare si sermo fiat de affectu totius corporis; vt putà de febre, quoniam totum corpus occupat, non est præter rationem diligenter callere, quæ sit totius corporis tẽperatura. In morbo verò occupante aliquam partem priuatam, expedit quidem scire totius temperamentum, sed non est opus, vt tantam in hoc assequẽdo adhibeamus diligentiam; sed præsertim laborandum est in cognoscendo statum naturalem illius partis, quæ laborat: siuè sit pars principalis, siuè non. Quare si morbus sit in renibus, de renum temperatura: Si in iecinore, de illius statu loquendum est. Vnde & in catharro ex capite prodeunte præsertim diligentes esse debemus in cognoscenda naturali cerebri constitutione. Eodem modo si afficiatur testes, & sic de singulis.

3 Quo pacto de rebus naturalib. disserendũ.

Quò ad tertium, quo pacto scilicet de rebus naturalibus in collegijs differendum sit: videlicet an probando, an supponẽdo? Sciendum ꝙ res secundum naturam, vel sunt notæ, vel ignotæ. Nam primo aspectu quandoq; temperatura potest cognosci, sic etiam cõformatio partium; vt quando quis fuerit promptus ad actiones; ideoque non est, vt simus in huiusmodi diligẽtes, cum sint manifestæ; Et tunc supponendę potissimum sunt. Et non est tempus conterendum in proponendis signis in rebus manifestis. Cum verò nos latent, cognoscendæ sunt per signa, ac probandæ. Aduertendum insuper est; quòd quando loquimur de tẽperamento totius corporis: Primo modo loquimur de temperamento totius progrediẽdo ad partes. Secundo modo incipiendo à parte principali deinde ad reliquas: vel deniq; utroq; modo progredi possumus. Si igitur Medicus qui primo loco dixerit, à totius tẽperamento processerit, deinde ad partes, & ad reliqua. Vos è contrario procedere potestis, vt à consuetudine, habitu, colore corporis, & similibus, quę possunt temperaturam totius indicare: Et ex hac demum progredi ad temperaturam partium, hoc est iecinoris, & cordis. Quandoque è contra, & melius, incipiendo à iecinore, cerebro, & corde; quoniã tẽperatura totius pendet à temperatura partium.

Tẽperatura totius à tẽperatura partium. Quis ordo seruã ds ī elij ciẽdis rebus naturalib' ex scriptura, seu informatione.

Iam verò cum necessario contingat, vt dùm fit collegium interdum habeamus infirmos absentes, interdum præsentes. Si absentes sint, & habeamus scripturam, appellatam informationem vel vnius Medici tantũ, vel plurium: in hac vel de rebus naturalibus fit sermo, uel non. Quòd si de ægri temperamento, & reliquis nihil scriptum extiterit, possumus supplere, & per coniecturam quãdam ex rebus præter naturam, atque ex nonnaturalibus in aliquam cognitionem naturalium deuenire. Quòd si à scribente fiat aliqua mentio, dummodo erronea penitus non scribatur, ei fidẽdum est; atque res naturales ex scriptura elijciendæ, talesque supponendæ: Vel per coniecturam etiam cognoscendum est, an fideliter relatum sit à scribente temperamentum, quod facit tantum optimus Medicus. Quoniã sępe errant, qui huiuscemodi scripturas conficiunt. Proponatur gratia exempli nobis æger quidam, qui consueuerit in epilepsiam incidere; & soleat expuere sputum viscidum, & sine sapore. Hoc certè cognito cognoscere poterimus hũc esse cerebri frigidi, quamuis non scribatur: Ita etiam si sputum sit acidum, album, & insipidum. Quòd si infirmum præsentem habeamus, res naturales vbi patent, supponendæ sunt, (vt iàm à nobis dictum est.) Si dubiæ per signa manifestandæ. Quibus propositis postea circa ægrotantem inquirendum, quæ nam facta sit dissimilitudo, Quæ in hoc consistit: qm̃ cũ prius æger non affligeretur à rebus præter naturã, in pręsentia dum ægrotat, ab illis patitur, atq; cruciatur; His autem quartum caput assignauimus.

Succedit

Quartũ Caput de Reb. præter Naturã nam.

Succedit igitur Quartum caput, in quo de rebus præter naturam agendum est. Inquirendum autem, quid nam de his dicere expediat; Præterea, & quo ordine: Maxima enim cum diligentia progredi oportet; nam in hoc sine dubio stat tota curatio. Primum ergo ex proposita historia elijcere licet ea, de quibus præcipuè conqueritur infirmus; Quippe quæ vel sũt symptomata, vel morbi. De causa enim, ut puta de bile, uel consimili nemo conqueritur. Verum quoniam prædicta à suis producuntur causis, vel originẽ traxerunt, non immeritò, & has quoque ex prædictis elijcere oportet, & de his à medico similiter dicendũ est. Vt rationabiliter res præter naturam ternario claudatur numero. Sunt enim, vel symptomata, uel morbi, uel horum causæ. Quare si fuerit symptoma; Primum inuestigare necesse est, quale nam sit, deinde ad quem morbum proximè consequatur. Quò ad primum, ut hoc consequi ualeamus calere opere pretium est, & genera, & species, & differentias omniũ symptomatum, de quibus aliàs sæpius dictum est. Cũ autem hæc tria primum sint, Actio læsa, Exiens mutatum, & Qualitas mutata; Quale igitur ex his sit symptoma propositum, considerandum est. Quòd si fuerit actio læsa, & hæc sit, vel animalis, vel vitalis, vel naturalis, quæcunque hæc fuerit, cognoscendã est; atque de hac inquirendum, an sit dempta, seu ablata, vel corrupta seu deprauata, an potius diminuta. Idem statuendum est de reliquis, & hæc ad hoc peculiare, & priuatim symptoma à cæteris seiunctũ deducenda sunt.

Res præter naturã tri. quæ.

Symptomatũ differentiæ.

Dub. Sed fortè quæret quis; debemus ne in quocunque symptomate, de quo conqueritur æger hęc omnia à principio vsque ad vltimum inquirere, & proponere?

Sol. Nequaquam, quia non nisi per multum temporis interuallum sermonem explere possemus. Ob id, quod notum est supponendo, aut solum proponendo, ignotum verò manifestando, breui oratione, non tamen deficiente rem perstringemus, nẽ auditoribus tædio simus. Quare nec est etiam in præsentia, vt de reliquis symptomatibus plura dicamus; Nanque si vitium sit Qualitas mutata, hęc varia esse solet, prout uariæ sunt qualitates, quę sensuum sunt obiecta; præsertim tamen ea medico se offerre solet, quę pertinet ad sensum visus, vt sunt vitiati colores. Exiens verò, quòd est tertium symptoma uarium quinetiam est tũm ratione loci, vnde exit; tũm ratione propriç substantię, & qualitatis. Postea (quod secundo loco erat explicandum:) vbi habemus quale nam sit symptoma, tunc id reducere oportet ad suum morbum, siuè primum à morbo dependeat, siuè secundariò. Quare reliqua duo posteriora symptomata primum ad actionem læsam, & hac media ad morbum reduci debent. Si quis verò conqueritur de morbo, & de symptomate simul, poterit procedere, & à morbo ad symptoma, & è contra.

Oẽ symptoma ad morbũ reducendũ siue primũ, siue alio medio.

Inquirendum verò an morbus sit in intemperie, seu mala complexione, vel mala compositione, vel soluta unitate; Oportet quinimò morbum ad talem intemperiem, vel malam compositionem, vel talem solutam vnitatem referre. Deinde debemus morbum in suas causas deducere, & morbi partes, atque differentias dignoscere. Quò ad causas, tres potissimum morbi causas expendunt medici, formalem, materiã in qua, & efficientem. Omittitur causa finalis, quia in rebus pręter naturam propriè non reperitur. Formalis causa ipsamet essentia, ac morbi natura est, & superius exposita; prout uidelicet morbus esse dicitur, vel in intemperie, vel soluta vnitate, vel mala cõpositione. Si itaque morbus in intemperie existat, videndum erit, (vt prius dicebamus) an intemperies sit simplex, vel composita: vtrum cum materia, vel sine materia: An cum tali, uel tali natura; ac proinde qualis hęc ipsa sit. Quò uero ad Materiam in qua,

Quæ circa morbum con siderãda. Quæ circa morbi causas.

Finis in reb. pter naturam propriè non reperitur.

Cã formalis.

Cã materialis.

animaduertere oportet: An morbus occupet corpus vniuersum, an partem. Et si partem, uel pręcipuam, seu principalẽ, vel ignobilem: & si pręcipuã vel magis, vel minus. Si minus pręcipua, an hęc hẽat cõmerciũ cũ præcipua. Et vtrũ hęc sit vel superior, vel inferior. An interior, vel exterior: dextra vel sinistra: anterior vel posterior: profunda vel in superficie: Pręterea quęcunq; hęc fuerit inuestigandũ est, an occupetur per essentiã, vel per cõsensum; & si per cõsensum vel à toto, vel à parte; vnde definitur morb. uel per essentiã, uel per consensum, atq; uel à toto, uel à parte. Quò ad causam efficientẽ, uidendũ an hęc sit interna, uel externa, mediata, vel immediata, proxima vel remota: maximè proxima est causa continẽs: remota ac mediata antecedens; remotissima dicitur primitiua, procatarctica, externa. Notandum aũt ꝙ interdũ concurrunt oẽs causæ, interdum quędã tm; vt si fiat vulnus à gladio, malũ hoc antecedente caret causa, & continente, sed habet primitiuam tantum. Propositis causis, ut adsunt, si considerentur ut agant, & quo concurrãt ad agendũ; videndũ an agant per se, uel per accidens, vt opiũ, vel aqua frigida; per se. n. refrigerant, per accidens calefaciunt cõdensando poros; vnde calor concentratur, atq; validior efficitur; videndum pręterea an concurrant ad agendũ principaliter, seu tanꝗ causę principales, uel tanꝗ adiuuãtes, aut deniq; vt sine quib. non. In pharmaco gratia exempli electiuè educẽte causa principalis est forma propria, adiuuans est caliditas, causa sine qua non calor corporis natiuus. Item in morbo causa principalis. v. g. est fluxio, adiuuans calor imbecillis, sine qua non laxitas partium, tenuitas materiæ. Sic. n. si ferro, aut ligno contundatur brachium, ita vt inflammatio excitetur, causa principalis est ferrum, necnõ plenitudo, causa adiutrix humoris tenuitas, causa sine qua non loci imbecillitas, & viarum laxitas. Causis absolutis; partes morbi inuestigandę sunt; quod quidem molimur, cum inquirimus de morbo: an sit in principio, uel in augumento, uel statu, uel declinatione: addere possumus, an sit in accessione, uel interuallo. Postremò descendere possumus ad morbi differẽtias desumptas uel à propria morbi forma, vel ab eius forma & causa efficiẽte, vel à loco affecto. Et propterea inquirendũ, an morbus sit exquisitus, uel nothus, seu spurius: natiuus uel ascititius: magnus vel paruus, boni uel mali moris: chronicus vel breuis, atq; si breuis, uel acutus uel non acutus; & si acutus uel ex decidentia, uel citra hanc; & si absq; decidentia uel exquisitè acutus, uel ualde acutus, aut peracutus & acutissimus. Item si sit ordinatus uel inordinatus: simplex vel compositus, & si compositus uel cõplicatus uel non cõplicatus: intermittens uel continuus: communis, uel particularis, atq; appropriatus: similis vel dissimilis cum ęgri temperatura, ętate, habitu, & reliquis. Et an postremò vulgaris, & vel epidemicus, & hic aut pestilens, aut non pestilens; vel endemius: vel demum sparsim, & priuatim prehendens, seu sparsus, siue sporadicus. Huiusmodi enim, & consimiles differentię, quę ex morbi natura, ac definitione præsciri à Medico debent, expendi possunt. In collegijs itaque cum de aliquo symptomate habitus fuerit sermo, illud ad morbum reducendo, & morbi essentia, & natura, & causę efficiẽtes fuerint ꝓpositę, necnon & morbi partes, debẽt (ut diximus) proponi morbi differentię, sed primò quę à forma communi sint acceptę, demum à loco affecto; vltimò à causis efficientibus. Nec omnes tamen differentias proponere debemus, sed eas tantum, quę nos ad morbi, de quo agitur, cognitionẽ manuducere possint. Nec semper in his inquirendis eodem modo procedere debemus; Si enim manifestę extiterint, (ut sępius diximus) supponatur: si occultę pro-

Causa efficiens.

Morbi partes.

Differentiæ.

Ordo differẽdi circa res pter naturam.

Q prijs

Ordo duplex.

propriis signis inueniantur. Et quoniam in rebus proponendis duplex præsertim potest esse ordo: nostrum erit, si fortè qui primo loco loquutus est, & vno, uel altero usus sit ordine, ac distinctè, & ordinatè processerit; ut secundo loco loquentes, nè ea repetere uideamur, quæ à primo fuere dicta, altero utamur ordine. Alter itaque ordo est, ut si progrediamur à symptomatibus ad morbos, & à morbis ad causas. è contra uerò quis prius fuerit progressus à causis ad morbos, inde à morbis ad symptomata. Verum quoniam hoc scire non sufficit, sed multi maioris est momenti ita distinctè, & doctè circa hæc digredi, vt nec superflui uideamur, nec diminuti. Oportet igitur, ut cognoscamus circa vnúquodlibet Quę, & Quot, & qua ratione sint proponenda. Quando itaque ad symptomata accedemus, & etiam ad morbos, non tantum calere debemus utrorumque naturam, sed & sedem affectam, vel symptomatis, vel morbi; Hoc asserimus, quoniam (vt dictum est) duobus modis potest pars affici, per consensum, per essētiam. Si per consensum afficitur locus, patet esse affectus ratione symptomatis, non morbi. Si uerò obseruetur pars morbo affecta, tunc necessariò fatendum erit partem illam per essentiam affici. Quare neque semper omne symptoma primum in morbū refertur: nam interdum inter symptomata & morbum teste Gal. lib. de diff. sympt. cap. vlt. Tria, & quatuor media contingunt symptomata. Vt igitur legitimus à naturali statu ostendatur recessus, semper quantum fieri potest referremus symptomata in ꝓximiora, deinde & in morbum. Quamuis enim læsa functio immediatè prodeat à morbo; consequuntur tamen hanc exeuntia mutata, & qualitates mutare, quæ vtique non ita primum à morbis fiant. In morborum verò generibus, ac differentiis explicandis non est progrediendū, (ut aliqui faciunt,) qui uidentes ægrum de febre conqueri, digrediuntur circa omnia febris genera, & differentias: dicendo hāc febrem esse, uel putridam, vel ephemeram, vel hecticam: deinde dicunt non esse ephemeram; quia non adsint eius signa, & ita de reliquis: postea si æger laborat tertiana, concludunt quotidiana esse correptum. Ad immediata igitur, atque recta uia est descendendum, id quòd manifestum est omittendo: Vt si fortè, qui primo loco est loquutus, optimè dixerit, id tanquam rationabiliter dictum, atque uti notum supponatur. Quòd si ille fuerit deceptus; tunc esse debemus diligentes, ut illius sententiā reprobemus, non tyrannico more, sed placidè, propriisq; signis, ac firmissimis rationibus prioris sententiam falsam esse demonstrando. Dùm verò morbos in suas causas referimus, inuestigabimus quidem primum causas internas, deinde externas: & ex internis primum immediatas, deinde remotas; Et non modò, quæ principales sint, sed quæ adiuuantes, quæque ut sine quib. non, & tandem quæ natiuæ, quæ adscititię, (vt paulò ante dicebamus;) Verum non debemus tunc edocere artem inueniendi causas, sed omne artificium applicare debemus in his aptè disponendis. Inuento postmodum morbo, uel in principio, vel augmento, vel statu, vel declinatione ex propriis signis: erunt à nobis comparandæ res prçter naturam inter se; vt sciamus quæ nam ex illis habeant rationem vrgentis, quę efficientis causę, uel conseruātis, uel sine qua affectus nequit remoueri. Quibus adinuentis, illicò ad iuuantia inuestiganda descendemus; atque si uoluerimus ab aliis esse differentes circa iuuantium inuentionem oportet, vt in nostra consultatione animaduertamus, an liceat cōferentia inuenire, vel per indicationes, vel per obseruantiam, vel per analogismum. Vnde sunt illi deridendi, qui per solas indicationes semper progrediuntur. Nam interdum habet locum indicatio, interdum obseruatio, quandoque Analogismus. Interdum omnibus vtimur, interdum aliquibus pro rerum prçter naturam diuersitate.

Pars affecta per consensū sedes est symptomatis. ꝑ essentiā morbi.

Omne symptoma immediatè in morbum non referri.

Actio læsa immediatè à morbo ꝓcedit.

Quis ordo seruādus in explicandis morborū generib. & differentiis.

Iuuantia quib. inueniant.

Ad inuētionē iuuantium non semper sufficere indicationes.

Quoniā verò caput Quintum de Indicationibus à nobis seorsim ab aliis fuit constitutum: ideò iam dicamus, Quòd ad indicationes spectat, omni cū diligentia in his proponendis esse progrediendum. Atque primum de Indicationibus sermoné habere oportet, Secundo de Coindicationibus. Nam ex Indicationibus quid agendū cognoscitur, Ex Coindicationibus quid permittat virtus. An scilicet id, quod proponitur, possit agi, vel fieri, nec ne. Indicantia itaqne, Coindicātia, Permittentia, Prohibentia quā diligentissimè in collegiis sunt expendēda; Et in His profectò medici artificium, quinimò totius curationis consistit cardo. Non est autem, vt artem tradamus de Indicationibus, quoniam loquuti sumus in methodo curatiua.

Caput quintum de INDICATIONIBVS.

Indicantia, Coindicantia, Permittētia, Prohibentia in collegiis consideranda.

Accedamus ergo ad sextum caput, in quo de prognostico agendum est. Vbi igitur de Indicationib. loquuti fuerimus, debemus deuenire ad Prognosticū; Quod intelligendum est vbi morbus non sit lethalis. Nam si illico moriturus sit ęger, non est, vt prius curemus de conferentium inuentione loqui; sed ęger solis prognosticis relinquendus. Sed si loquamur de illis, qui non citò sunt morituri, tūc multò satius est, (vt antea etiam diximus,) vt primo hauriamus indicationes, deinde prædicemus, an possint indicationes absolui, nec nè: Quod erit loqui de Prognostico. In Prognostico autem oportet calere artem prognosticandi, in qua in præsentia illud tantum à nobis dicendum est, quòd hęc potissimum in duobus consistit. Alterum est, vt ostendamus, quidnam ex prognostico prçstare possimus; reliquum verò, vt intelligamus ex quibus, quę prçdicenda sunt, consequi debeamus. Quò ad primum sciendum est, nos ante omnia prçnoscere debere, an morbus futurus sit salubris, vel insalubris; Et an simpliciter, vel secundum quid. Insalubrem simpliciter appellamus, qui non aufertur, nisi cum morte ęgrotantis, veluti & morbus hęreditarius. Secundum quid uerò is est insalubris, qui in alterum insolubilem morbum desinit. Atqui sicuti salubris simpliciter cum certa ægrotantis salute terminatur: ita cum non certa soluitur, qui huiusmodi secundum quid est. Si igitur insalubris futurus sit morbus, præuidere oportet, an semper declinet in deterius, & ad malum. An aliquando non ita. Similiter si salubris, an ad bonum soluatur simpliciter, an aliquando ad malum, & demum ad bonum. Et quia hoc dependet ex pugna naturæ, & morbi; si videbimus, quòd natura uincat morbum, tunc erit ad bonum.

Caput sextū de PROGNOSTICO.

Moritur⁹ solis prognosticis relinquēdus.

Quid ex prognostico præstandum.

Morbus īsalubris simpliciter.

Secūdum quid.

Salubris simpliciter.

Secundū quid.

Ideò debemus considerare res secundum naturam, & res præter naturam, & earum vires expendere. Quia si maior sit vis rerum secundum naturam, benè sperandum est. si contra malè.

Verum, vt hoc, quòd primum proposuimus, clarius intelligatur, ac fusius explicetur, animaduertendum est. Quòd ubi proponatur aliquis patiens aduertere oportet: An vnico, vel pluribus malis corripiatur. Et si unico præscire licet, an talis morbus sit terminaturus, nec nè. Per morbum non terminaturum intelligimus, qui nec occidit, nec tollitur, sed commitatur hominem vsque ad mortem, veluti Elephantiasis, quę (vt dicit Aret. lib. 2. de morb. diutur. Cur. cap. 13.) iam in visceribus stabilis sedeat, quando & in faciem inuadit. Per terminaturum verò, qui uel interficit homines, vel tollitur. Quo fit, ut de tali morbo, (pro ut modo dicebamus) prædicere liceat, quis nam futurus sit terminus: an ad bonum, an ad malum.

Morbus non terminaturus.

Atue-

At verò, & vlterius præscire oportet, quæ sit futura resolutio huius termini: An sit futura solutio facilis, vel difficilis; An perfecta, vel imperfecta. Deinde prædicendum, quæ sit futura solutionis causa. Vnde præuidere expedit, An malum expelletur beneficio, vel Naturæ, vel artis, vel vtriusque, vel ui potius materiæ. Præterea, & modum prænunciare licet, an solutio paulatim, uel repente fiat. & si repente, an cum uehementia, an citra; Deinde, & solutionis tempus indicare: nimirum qua die, immo & qua hora terminabitur morbus.

Loci per quos fieri solet morbi solutio.

Denique quantum ad corporis locum, & hunc etiam præscire oportet: An solutio sit futura per sudorem, uel per lotium, uel per uias alui, aut per uomitum, uel per uenas narium, aut hæmorrhoidum, vel vteri; vel denique per tumores, aut abscessus huius, uel illius partis. Hæc ergo præscire oportet circa ægrotum, ubi unico morbo affligitur. Quòd si pluribus molestetur, tunc prænoscere licet, qui primum soluetur, & qui deinceps. Et hæc sunt, quæ in vniuersum ex prognostico præstare debemus.

Ex quib. eliciẽda prognostica.

Quò verò ad secundũ iã propositum, scire oportet, quòd signa prognostica, seu dignoscitiua, (quorũ beneficio non modo scimus morbi terminum futurum, vel ad bonum, vel ad malum, sed & distantiam, & propinquitatem futuri status præuidemus, & proinde cognoscimus non solum an morbus futurus sit salubris, vel insalubris, aut lethalis, sed & an breuis, vel longus, (seu chronicus,) à quinque potissimum fontibus desumuntur.

A rebus præter naturam: à rebus secundum naturam: Ab his, quę sunt in simili consuetudine: A victus ratione, atque à Iuuantibus, & lædentibus.

Et propterea ne dum morbi causas, & propriam naturam, siue speciem, differentias, & partes eius, & mores; nec non & symptomata, quæ profectò omnia præter naturam sunt; sed & ægri temperaturam, partiumque affectarum constitutionem, habitum, ætatem, consuetudinem, & ægri tolerantiam, quæ naturalia existunt: demum affectuum similitudinem, siue hęc hęreditaria sit, siue propria, uel communis cum alijs: sic & uiuendi rationem, atque iuuantia, & lędentia diligentissimè considerare necesse est. Dependet enim ab his, & elicitur tota prognosticandi ars, in qua optimè nos esse versatos oportet. Prout enim prędicta in bonum concurrant, atque benigna, vel leuia, facilia, ac moderata extiterint: ita, & benè prognosticandum, & morbum futurum salubrem prędicendum. E contra si maligna, si grauia, difficilia, ac pręter modum à naturali statu excedentia. Nec minus & cognitionem futuri status consequi similiter possumus ex signis, quę ex prędictis capiantur: A rebus nempè pręter naturam: à Naturalibus, & nonnaturalibus: Et proinde à causis, à morbi natura, à differentijs, à symptomatibus: Ab ægri, tùm totius, tùm partium temperatura, & constitutione, à corporis habitu, ętate, tolerantia, similitudine: à victus ratione, pręsertim ab aere; Et denique à iuuantibus, & lędentibus.

Signa futuri status ex quibus capiantur.

A rebus præter naturã.

Nanq; morbi causę, (humores putà, ac materię,) prout fuerint huius, vel illius naturę, aut scilicet tenuiores, aut crassiores, modicę, & paucę, aut multę & copiosę, frigidę, aut calidę, & huiusmodi: ita vel breuiorem, vel longiorem morbum fore denunciãt. Sic & morbi, vbi soli, ac simplices sint, calidi, acuti, similes, ordinati, & huiusmodi statum proximum futurum significant.

E contra, vbi frigidi, inordinati, ęgri naturę dissimiles, atque compositi simul cum materia. Symptomata verò, & potissimum exeuntia, propria eorum natura ac substantia, quantitate, qualitate, modo exeundi, tempore, ac loco breuem, vel longum morbum præmonstrant.

Verissima futuri status cognitio è signis coctionis & cruditatis.

Vt propterea testatus sit Galenus primo de crisib. 15. & 16. nos sæpè futuri status verissimam cognitionem consequi posse, si ad signa coctionis, & cruditatis confugiamus.

A rebus naturalibus.

Præterea & res secundum naturam hoc idẽ præstare uidentur, quod de rebus præter naturam diximus. Vbi enim temperatura erit calidior, habitus corporis mollis, rarus, ætas florens, & facilis tolerantia, ægritudines fient breuiores. E contra ubi temperies frigidior, habitus densus, ætas senilis. Verum & pars principalis nobilis, pars mollior, laxior, caua, excrementis excipiendis non dicata, citius à morbo soluitur. Similitudo itidem, prout hæc, uel facilis, uel difficilis, seu longi, uel breuis affectus extiterit, ita vel breuem, vel longum morbum coostendit. Aer postremo quò fuerit calidior, eò breuiores morbos reddit.

Pars quæ citius à morbo soluatur.

A nõ naturalibus

Iuuantia denique vbi non parum utilitatis afferant, breuem morbum nobis indicant. Quòd si æger parum, uel nihil utilitatis suscipiat, longior sanè indicabitur morbus. Vbi itaque morbus fuerit cognitus, & hic curationem admittat, ad medica præsidia descendere est necesse.

Septimũ caput de AVXILIIS MEDICIS.

Relinquitur ergo septimum caput, ac postremũ explicandum, in quo agendum est de auxilijs medicis. Et in hoc illud quidem notandum est, atque ad euitandam omnem in dicendo confusionem, seruandum. Vt antequam aliquod remedium proponatur, præ oculis habeamus mala, de quibus infirmus conquæritur: atque aduertamus, an vnicus sit morbus, an plures.

Et quomodocunque fuerint, an sint morbi absoluti à symptomatibus, nec ne. Et si annexum symptoma fuerit, an sit unum, vel plura. Quod ea de causa aduertere licet: Quoniam si unicus fuerit morbus sine symptomate, nulla adhibita distinctione quàm primum licet ad auxiliorum enumerationem accedere. Quòd si plures fuerint morbi, tunc considerandum, an eisdem auxilijs tolli possint, an diuersis. Si eisdem, neque hic tempus conterere oportet in repetendis auxilijs, sed eo monito, quòd idem auxilium vtrunque morbum profligare potest, repente ad recensenda auxilia properandum. Quòd si morbi uaria, ac diuersa auxilia requirant, ut omnis tollatur confusio, distinguere debemus: dicẽtes, quòd si loquamur de auxilijs huius morbi, si morbus fuerit cum symptomate, dummodo symptoma non curetur ad curationem morbi: primò loquemur de auxilijs morbi, deinde symptomatis. Atque pariter si plures fuerint morbi, & plura etiam symptomata, antequàm accedamus ad auxilia, prædicendum erit, quòd primò proponemus auxilia, quæ referiuntur ad unum morbum, demum quæ ad alium: regulam illam seruantes, vt magis attendamus illi, quòd magis vrget, reliquo non neglecto.

Quòd si aliter fecerimus, impossibile erit euitare confusionem. Pariter loquentes de symptomatibus, quæ ad se curationem trahant, Primò prouidendum esse dicemus uehementioribus. Et quoniam diximus, (vbi loquimur de morbo, & symptomate) Nos debere proponere auxilia, quæ prius diriguntur ad morbum; Verum hoc non est obseruandum in operatione. Quia semper attendendum illi, quòd magis vrget.

Attendẽdum illi, q̃ magis vrget.

In arte autem consultandi non solum debemus proponere auxilia, quæ cõueniunt, sed in qua Quãtitate, & Quomodo sint administranda, & Quo loco, & Quo tempore.

Et cum de tempore loquimur, possumus loqui de auxilijs,ut sunt uel ad symptomata, vel ad morbum attinentia,prout huic,vel illis prius attendendum est, Et cum hoc fecerimus,debemus descendere ad auxilia,& ad eorum rectam administrationem. Nec est necessarius ordo,ut primò de chirurgia; Secundo de pharmacia,demum de dieta loquamur,Sed bene aduertendum est,ut si de chirurgia dicere cœperimus, non immisceamus sermonem de pharmacia, & denuo redeamus ad chirurgiam. Quare cum iam cœperimus loqui de vno,illud absoluamus,demum veniamus ad aliud. Verum nec est præter rationem, & potissimum debet obseruari ab illis, qui probare videntur,ut primum de chirurgia.Secundo de pharmacia,demum de dieta dicatur, quòd vbi de chirurgia loquimur,scire debemus,an requiratur primum venæ sectio. Primum ergo debemus videre,an sit euacuandus sanguis,an vires permittant, & alia quæ diximus in lib. de arte curat. cap. de venæ sectione, Vbi autem non uidetur conuenire venæ sectio, videndum est,an liceat uti cucurbitulis,uel hirudinibus, uel demum an emissaria conueniant. Dum autem inuenimus conuenire sanguinis missionem determinandum est de recta administratione;In qua scilicet quantitate,Quomodo,Quando, & Vbi. Hinc postea accedendum est ad pharmaciam, & hunc ordinem in proponendis pharmacis seruare possumus; Vt prius disseramus de purgante primas superfluitates,seu de leniente,Secundo de præparantibus. Tertio de euacuantibus,& primo totum,deinde & alias partes,si necesse uidebitur;& maximè caput.Postremo de corroborantibus totum,& partes, & mandantes,& recipientes. In quibus omnibus semper inuestigare oportet quæ eligenda sint,in Qua quantitate,Quomodo,Quando,& Vbi. Aduertant autem iuniores,quòd interdum proponuntur quidam casus,& vrgentes,vt febris cum fluore alui, tunc de lenientibus non esse dicendum. Sed debemus dicere natura aluum lenit,ergo non est lenienda aluus. Nō ergo utendum lenitiuo,sed de præparantibus,& purgantibus sermo habendus est. At dum & natura importunè quoque euacuat,non sunt danda euacuantia,antequam ipsa non desinat. Postremo uersabimur circa Dietam, circa quam considerandæ sunt res nonnaturales, discurrendumque de Aere, Cibo & Potu,Motu & Quiete,Somno & Vigilia,Inanitione & Repletione,& animi Accidentibus. Verum nec opus est, vt de his omnibus simus multum diligentes,ac prolixi, sed modo in vno,modo in alio, vt res postulat. Vnde obseruandum hoc est, ut si affectus sit in cerebro,& partibus spiritalibus summa diligentia considerare debemus boni aeris administrationem. Si in ventriculo, & membris naturalibus magis debemus esse soliciti circa cibum, & potum. Si affectio sit circa pedes, magis considerabimus exercitia. Verum in quocunque morbo diligentes esse debemus in motu, & quiete. Non tamen licet vti prolixitate. Quare si præcipuè illa capita seruabimus,quæ seruanda à nobis proponuntur in sermone de dieta, erimus breues, & ægris satisfaciemus. Circa cibos autem debemus determinare, an victus debeat esse tenuis,mediocris,aut plenus; & vbi habuerimus hunc, vel illum esse eligendum, an hic esse debeat calefaciens,vel refrigerans,uel humectās, vel siccans,attenuans, vel incrassans declarabitur. Post hæc non est,ut proponamus carnes,vel pisces, uel olera, quia nunquàm poterimus absoluere, nisi ita requireret ægrotans,& scriptis consultatio esset tradenda. Possumus quidem addere esse eligenda cibaria, quæ alterentur cum condimentis,vel calefacere,vel refrigerare, vel humectare, vel exsiccare, uel attenuare, uel crassefacere potentibus. De potu vnico verbo poterimus nos expedire, cum proportione conueniat cum cibis. Vbi autem videbimus conuenire vinum,qualis substantiæ hoc esse debeat erit considerandum. Et hac methodo incedentes nihil sanè necessarij, nihiluè vtilis omittemus, minus aliquid addemus superflui,minimèque in confusionis mare aberrabimus. Et vt res clarius habeatur, liceat pro iunioribus proponere casum, in quo omnia proposita capita ordinabimus, ac enodabimus. Et ex hoc ordinem habebunt iuniores,quo vti debeant in eorum collegijs.

Ordo in præponenda, aut postponenda chirurgia non necessarius.

Quis ordo seruandus in proponendis auxilijs.

Quid circa pharmaciam.

Not. pro iunioribus.

Quid circa Dietam.

Quid determinandum circa cibos.

Quid circa potū.

Si ergo Socrates tempore veris, in regione calida, & humida, complexionis sanguineæ,in ætate iuuenili detineatur febre pestilenti. Primum quòd debemus supponere est, vt supponamus nunc patientem reperiri in tempore anni temperato, & talem, quàm diximus, esse regionem, & statum cœli. quantum pertinet ad res secundum naturam, supponamus, quòd sit temperamenti calidi,& humidi,optimi habitus, & talis ætatis.Quò ad res præter naturam,certum est,quòd in præsentia non debemus esse admodum diligentes; Quia iam proponitur nobis præ oculis ęgrotans febri pestilenti, sed quando non haberemus morbum notum, tunc sanè conueniret progredi per sua signa à symptomatibus ad morbum. Iam supponimus, quòd hic habeat febrē pestilentem. Hæc autem consistit in intemperie calida,& sicca. Quia si debet esse febris, debet etiam esse intemperies calida, & sicca, cum materia insigniter putrida, quia pestilens. Et cum habeamus formam debemus habere materiam in qua. Certum est. quòd habemus duplex subiectum febris, scilicet principale,& adæquatum. Natura febris est morbus vniuersalis, putredo autem hæc distenditur per omnes venas. Principale itaque subiectum est cor,vbi putrefacti ita sunt cordis humores,vt non solum putreant, sed insigniter putreant. Subiectum verò adæquatum est totum corpus. Quòd si accedamus ad causas efficientes, dicendum est dependere à sanguine obstruente. quia in hoc corpore abundat sanguis,qui peccat quantitate, & qualitate. Vnde fit insignis obstructio, ergo sanguis sui copia est causa antecedens. Quæ possunt sanguinem producere est ætas,& tale temperamentum. Causa externa est talis aer, Et si vsus fuerit talibus cibarijs. Accedamus ad morbi partes. Supponamus nos fuisse accersitos in principio ad hunc ægrum. Quantum ad differentias simus diligentes, ut sciamus in omnibus morbis ponere differentias. Primum quidem certum est, quòd nos habemus febrem putridam pestilentem exquisitam, ita dicendum est. quia hic sunt omnia inditia putredinis, & insignis putredinis. Ita etiam si consideremus,quæ sunt externa; tempore veris viget putredo. Si interna; corpora calida & humida apta ad putredinem existunt,ideò habemus morbum pestilentem exquisitum;demum habemus morbum cum materia, est enim intemperies calida & sicca, cum materia putrescente. Præterea habemus morbum nouum ratione originis, quia nunc primo incipit. Et quo ad alias differentias ratione actiuitatis habemus morbum vehementem simpliciter.Non est autem,ut hic consideremus differentias ab euentu; de his.n.dicendū in prognostico;quippe q̄ sint inditia morbi vehementis,siue consideratio sit de signis,siue de symptomatibus. Habemus insuper morbum, qui profectò citò terminatur. Est enim morbus pestilens,mali moris,contagiosus; & est continuus, ordinatus; quia continuus est, vt non possimus dicere inordinatum; febris enim pestilens eodem modo procedit, præcipuè dum est putre-

Casus Febris pestilentis, & eius examen.

Tempus anni. Regio. Complexio. Habitus. Aetas. Morbus.

Morbi forma.

Morbi subiectum.

Causæ efficientes.

Morbi partes. Differentiæ.

putredo in magnis venis. Demum dicere debemus hunc esse morbum vniuersalem, totius corporis, asci
tium, proportionatum cum temperaméto. Et quò ad differentias status anni, si febris facta sit in anno peste non grassante, non possumus febrem pestilentem epidemicam vocare, sed morbus ea ratione appellabitur particularis: quia corpus hoc particulare dispositum est hac febre affici, & usus est æger cibarijs putrefacientibus.

Indicationes.

In curatione huius febris oritur indicatio refrigerandi, & humectandi, sed quia magis potest causa putredinis; ideo minuitur humectãdi illa indicatio, & nedum refrigerandi, quinimmo & exsiccandi indicatio suboritur. Putredo enim in calido consistit, & humido. Et quia non licet deuenire ad alterationem, nisi prius fiant euacuationes, & tollantur obstructiones; cũ obstructio ex multitudine emergat, hinc ratione obstructionis attenuandi: & quia hæc ex multa pendet copia; hinc minuendi exoritur indicatio. Atqui cum minuere haud possimus, nisi excrementa euacuentur, oritur postremò indicatio euacuandi. Quibus an possimus satisfacere, nec ne? Dicendum morbum hunc posse solui in bonum ex comparatione facta inter res præter naturam, & secundum naturam. Quoniam licet multa sit morbi vis, non tamen multum habemus recessum à naturali statu. Nec deest morbi proportio cum ætate; & anni tempore. Si consideremus res secundum naturam, habemus bonum temperamentum, & habitum, & ætatem florentissimam, habemus corpus, quod facilè resistit. Propositis ideo scopis possumus satisfacere.

Putredo i calido, & humido consi stit. Obstructio ex multitudine pẽdet. Et quid indicet. Prognosticum.

Curatio. Chyrurgia. Venæ sectio.

Deueniamus postremò ad auxilia. Possumus sanè in hoc morbo (quò ad virtutem) accedere ad venæ sectionem; peccat enim sanguis, & euacuandus est valido auxilio; quia morbus est magnus, ætas consentit, vires tolerant, & sanguinem in multa copia expedit euacuare. Nõ proponimus modo, an liceat in febre pestilenti sanguinem mittere ex vena, sumus namque in morbi principio, & supponimus in hoc casu conuenire. Et quòd insuper foramen latius sit efficiendum. Quò ad tempus, quamprimum euacuandus est sanguis. Quòd si non præcesserit alui beneficium, injciatur clyster, deinde aperiatur iecoraria vena, uel communis. Verum in hac febre illud obseruandum est, an post uenæ sectionem appareant maculæ, & delitescant, atque tunc apponantur cucurbitulæ: Et pro diuersione possumus hirudines hemorrhoidibus admouere.

Cucurbitulæ. Pharmacia.

Pro siccæ alui lenitione demus syrupum ros. solut. cum decocto tamarindorum. Quantitatẽ (breuitatis causa) non proponimus. Ad humorum præparationem exhibeatur syrupus de acetosa, de acetositate citri, de limonibus, cum decocto acetosæ, & boraginis, & radic. pentaphili, & sem. citri. Quantitas ex his sit vnciarum quinque. dentur autem syrupi immediatè post venę sectionem, & post leniens medicamentum. Purgans conueniens est rhabarbarum ad sanguinem mundificandum. Infundatur quidem in decocto florum, & fructuum. Et addatur syrupus ros. solutiuus. Quantitas non proponitur (breuitatis gratia.) Et si loquamur de tempore dabimus concocta materia. Quò ad corroborantia, hæc duplicia sunt, alia intrinseca, extrinseca alia. Intrinseca sint refrigerantia, & humectantia, quibus addatur aliquid de succo acetosæ, aut acetositatis citri, uel de syrupo acetosæ. De quantitate nihil dicimus. De tempore autem, vbi viget morbus, atque post alui lenitionem, & uenæ sectionem. Extrinseca verò, (& hic attendamus oportet) aliqui immediatè cordi applicanda præcipiunt, & ad Epithemata veniunt, quæ (pace eorum dictum sit) pessima sunt: addunt spetiem sandalorum, corallia, margaritas, & cum aceto admouent cordis regioni. Interdum bene faciunt, interdum male. Male faciunt cum destillatio est ad pectus. At qui febre pestilenti laborant, sępe in destillationẽ incidunt. Et tunc male faciunt, quia materiam hanc in illis partibus inculcant. Apparet & interdum sudor circa illas partes, quod nos tripliciter hoc anno vidimus; apparentibus denique maculis transitum huius materiæ prohibent. Vt mirum non sit si sæpius ita curati moriantur: quod etiam hoc anno obseruauimus. Si igitur signa hæc obseruabimus, abstineamus ab his; Et si volumus cordi robur adijcere, accipiamus vnguentum ros. Mesuę, nõ sandalinum. Quod si nullum prædictorũ apparet, vtemur Epithematibus, sed non iam dictis; verum quæ conficiantur ex aqua acetosæ, endiuiæ, & boraginis, & aliqua aceti portione, & aquę melissæ. Si volumus addere, addamus species cordiales, quæ non recipiunt sandalos, nec corallia. Circa tempus, ad hæc non deueniamus, nisi corpore leniente medicamento purgato.

Leniens. Præparãtia. Purgãs. Corroborantia. Feb. pestilẽti laborantes sæpè à destillatione corripi. Tempus vtẽdi epithematibus.

Quò ad dietam aer debet esse refrigerans, & ad siccum tendens, cibus sit attenuans, refrigerans, & siccans. Potus debet proportione respondere. Abstineamus à vino, & bibat aquam alteratam acetosa, acido citri, & similibus. Et hæc in præsenti casu dicta sufficiunt.

Dieta.

F I N I S.

TANDEM

EIVSDEM DE MODO QVODAM BREVI INTERROGANDI AEGROS.

Optim⁹ Medicus. qui.

CONSTAT apud omnes rectè sentientes illum esse optimum Medicum, qui dogmaticus est. Hic autem ille est Medicus, qui conferentia per indicationes venatur. Si quidem tanta est vis indicationum, vt conferētia inueniantur, & citra Obseruationem, & citra Analogismum, & citra denique omne ratiocinium. Et fundamentum est; Quia ea ratione iuuantia per indicationes inueniuntur; Quoniam ad comprehensionem nocētium illico patent, quæ nam sint iuuantia. Quare optimus Medicus maximè studere debet, vt nocentia consequatur, & in illis ei potissimum laborandum est. Nanq; nocentibus rectè perceptis, reliquum facillimum est, & iuuātia inuenire, & inuentis receptas tradere. Cum itaq; tanta sit necessitas, debemus maximè in cognitione nocentium immorari, vt ea cognoscamus. Illi autem potissimum nocentia cognoscent, qui rectè ægrotantes interrogare scient. Non prӕter rationem igitur in præsenti sermone de modo interrogandi ægrotantes sumus dicturi; & præsertim, vt vobis (scolares amantissimi) satisfaciamus.

Indicationum vis.

Optimi Medici munus.

In cognitione affectū nocentium maximè esse elaborādū.

Dum igitur ad ægrotantes acceditis vestrum est, vt ægrotis, (dummodo loqui valeant) præcipiatis: vt omni cum diligentia ea proponant, de quibus conqueruntur; Et quo nam tempore fuerit suorū morborum origo. Diligenter verò ægri audiendi sunt, deinde vbi auditæ fuerint ipsorum querelæ, siue ab ipsismet, siue (loco ægrotantium) ab assidentibus proponantur, vestrum erit postea cum Gal. 1. de locis affect. Secundo interrogare ęgrotantes, (nō quidem de more quorundam) de omnibus, neq; de omnibus corporis partibus, neque de his, quæ oculis nostris se subijciunt; sed de præteritis primum, mox & de his, quæ præsertim vos lateant. Vestræ igitur interrogationes primum ad id dirigantur, vt res secundum naturam cognoscatis: deinde verò, & in cognitionem rerum prӕter naturam deuenire oportet: in his tamen assequendis euitanda est confusio. Modo igitur de rebus secundum naturam, modo de his, quę prӕter naturam insunt, interrogatio fiat. Dum autem in rerum secundum naturam cognitionem deuenire optamus circa plura possumus ægrotantes interrogare.

Verum neq; hoc indifferenter efficiendū est; sed vt & assidentes, quemadmodum & ęger, vos venerētur, opus est hoc modo progredi. Quędam ex ęgri interrogatione petenda sunt, atq; haurienda: quędā verò ex vobismetipsis proponatis, vt ostendatis ea scire anteq̄ ab ęgrotante proponātur. v. g. cū institutū fuerit à capite exordiri, vtpotè à parte magis suprema: si fortasse in historia dictū sit à patiēte, q̄ habuerit à principio generationis expuitiones copiosas, & cum expuitione excretam esse nullis saporis materiam. Vos poteritis ita loqui cum ægrotante, & assidentibus. Non interrogetis quidem, an ęger somnos habeat profundos, nec nè: sed dicatis rationi cōsonum esse, ut somni in eo longi sint, & profundi. Licet nanque hoc coniectari ex illa materię copiosę frigidę, & pituitosę expuitione. Materia enim hęc frigidum indicat, & humidum cerebrum. Dum verò cerebrum frigidum est, & humidum, somnos ęgros esse, & profundos consentaneum est. Sed si hęc vobis nota non fuerint, necessarium est interrogare; atq; vt ordo seruetur per actiones progrediemur. Vt his tanquam fidis ducibus in affectarum partium cognitionem deuenire possimus. Affectam enim particulam, (inquit Gale. 1. de loc. aff. 5.) actionis noxę declarant. Et cum proprię capitis actiones sint animales; ideo per eas discurrere debemus. Adsunt prӕterea in capite functiones etiā naturales, quę in qualibet parte viuente solent obiri. Interrogetis quonā modo se habeant ęgrotātes circa actiones animales, & tùm principales, tùm etiā non principales; circa cognoscitiuas videlicet, & circa motiuas. Atque ea interrogetis ratione, & arte, vt cognoscatis quonam modo se habuerint patiētes antequam in morbum dilaberētur. Vbi facta est interrogatio ratione actionum animalium, descendatis ad actiones naturales, quę in eodem capite celebrantur. Et quoniam naturales actiones ad animalium differ etiam non ita in conspicuo sunt, nō facilè potestis asserere, & cognoscere, an vel benè, vel malè edantur; ideo vestrum est cognoscere quonā modo actiones naturales obeantur in virtute nempè eorum, quę has naturales consequuntur actiones.

Inquisitionis initiū sumptū à capite.

Actionis noxæ affectā particulā declarant.

Naturales capitis actiones non ita patēt, sicuti animales.

Sunt autem hęc, exeuntia, sunt qualitates, siue affectiones. Vnde quantum ad exeuntia attinet, quomodo se habuerint excrementa & oris, & narium, & oculorum, & aurium, vt intelligamus, oportet. Et ideo hoc in loco expedit ęgrotantes interrogare, quonam modo se habeāt circa narium excrementa, & pariter an fluxerit sanguis, nec nè. Vestrum etiam est mutatas affectiones, seu qualitates perpendere; & considerare oportet colorem capitis, & reliquas qualitates. Nam ex vario capitis colore, ex varia capitis magnitudine poteritis deuenire in cognitionem status naturalis ipsius capitis. Quotiescunq; verò statum capitis naturalem cognoscetis, descendatis ad inquirendū, quomodo se habuerit ęger ante ęgritudinem penès ventriculum: quisnam fuerit appetitus, & cibi, & potus. Quomodo fuerit celebrata cibi concoctio vos cognoscetis ex exeuntibus, & excrementis per alùum descendentibus; Hoc etiam cognoscetis ex his, quę solent interdum exire per os. Interrogate insuper, an solitus sit pati nauseam, vomitum; & ex his cognoscetis, an bona fuerit ventriculi temperatura, nec nè. Hinc deinde interrogare oportet ęgros, quonam modo se habeant secundum iecur, quomodo fiat sanguificatio, an benè, an malè. Et ita potestis venire in cognitionem status naturalis iecoris; & pręsertim hanc etiam iecoris functionem deprehēdetis ex exeuntibus, & affectionibus. Excrementa autem, (& hoc pro nunc supponatis,) sunt melācolia, & bilis. Quę duo sunt excrementa sanguificationis, quę fit in iecore; sed prӕterea adest lotium, quod quamuis sit excrementum venarum, & arteriarum, potest tamen & statum naturalem iecoris significare. Quare diligenter ęgros interrogare necesse est: an excrementa sint biliosa: quippe quę biliosa excrementa sunt maximè citrina, & maximè colorata. Dum autem viget excrementum

Quid inquirēdū circa naturales actiones capitis. Et q̄ has cōsequātur.

Quid interrogandū, atq; inquirēdū circa ventriculum.

Quid intelligandum circa iecur.

Iecoris excremēta.

Biliosa excremēta maximè citrina, & colorata.

mentum melancolicum, non rarò per venas hęmorrhoidales melancolicus sanguis prorumpit. Pariter de lotio interrogandū est, quonam modo circa lotium se habuerit æger tempore sanitatis. Verum si (vt diximus) cognoscetis vos ex alijs inditijs iecur extitisse, ac esse calidius, non interrogetis de lotio ægrotantes; sed debetis prædicere lotium esse sub flauum. Hinc verò ad renes descendentes, de renum statu pariter; & vesicæ demum, & aliarum partium eodem modo (sicuti dictum est) interrogare, ac inquirere conuenit. Nam bene se habent hæ partes, quę cumq; non adsunt querelę in lotio reddendo. His habitis postremò interrogandi ægri sunt non minus diligenter circa functiones vitales, & circa illas, quę cordo eduntur, & circa illas, quæ extra cor. Tangatis itaque pulsus; & quia aliquando potest esse deceptio in pulsibus, dum æger ægrotet, & pulsus non sit secundum naturam: Quid igitur agendum? Prudens Medicus debet animaduertere, quænam sit vis morbi, qua detinetur ęgrotans: quam mutationem possit efficere in pulsu, & ad proportionē iudicare de pulsu naturali. Exempli gratia si aliquis erit, qui febre corripiatur continua, & habeat pulsum admodum frequentem, & velocem, & hic calidioris aliàs cordis extiterit: dicatis hanc frequentiam, & velocitatem fuisse in pulsu tempore sanitatis, etsi non ita insignem. Et hoc spectat ad Medicos prudentes, qui etiam dum uolunt cognoscere, quę nam sint vires cordis, an scilicet animosus sit ęger; propterea quotiescunque ex pulsu cognoscent calidum esse cor: illum audacem, & animosum prædicent. Vbi igitur hęc habebimus, deueniemus postmodum ad interrogandum ęgrum circa res pręter naturam; & tunc non debemus discurrere circa omnes actiones: Quia turpe esset. Sed ex historia nostrum est colligere, quænam sit pars, quę patiatur. Vnde si v. g. dolor est in capite debetis interrogare ægros, vt cognoscatis, quę nam facta sit mutatio à statu naturali penès functiones capitis, penès excuntia, penès qualitates mutatas, penès colorem. Vnde si aliquis tunc male se habeat secundum caput, non est, vt interrogetis de alijs partibus, nisi aliqua sit suspicio symptoma propositum capitis à capite primum nō prodire: Quando nimirum non per essentiam, sed per consensum afficitur; Et quando per consensum afficitur, non erit difficile ex ijs, quæ fuerint proposita ab ęgrotante, aut ex his, quæ proponantur, cognoscere: Quis nam sit hic consensus. Et si sit ex consensu ventriculi estote diligentes in cognoscendo, quænam sit facta mutatio in ventriculo. Idem dicendum de alijs partibus. Atque ita progredientes non tędio eritis ęgrotantibus, neque superflui, neq; diminuti; atque (vt opinor) summa cum ęgrotantium vtilitate nocentia cognoscetis: & nocentibus cognitis per indicationes consequenter cognoscetis iuuantia. Et ego tunc audacter polliceor, vos non modo Medicos dogmaticos, sed etiam prestantissimos, vestraque cum existimatione locupletes (Deo dante) euasuros.

Quid requirēdū, ac obseruandum penès cordis actiones.

FINIS.